

A
KATASZTRÓFAVÉDELEM
LAKOSSÁGFELKÉSZÍTÉSI
FELADATAI

Pytheas Könyvmanufaktúra

A MŰ A TKP2021-NVA-18 AZONOSÍTÓSZÁMÚ PROJEKT
KERETÉBEN,
A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM NEMZETI
KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL
NYÚJTOTT TÁMOGATÁSÁVAL,
A TKP2021-NVA PÁLYÁZATI PROGRAM
FINANSZÍROZÁSÁBAN VALÓSULT MEG

A TKP2021-NVA-18 PROJEKTET A NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM VALÓSÍTJA MEG

KATASZTRÓFAVÉDELEM KAPCSOLÓDÓ SZAKMAI PROGRAMJA A „MODERN
RENDÉSZET EDUCATIOJA - A RENDESZETI KIKÉPZÉS EGYES ELEMEINEK
HELYZETE MAGYARORSZÁGON ÉS FEJLESZTÉSÜK LEHETŐSÉGEI” CÍMŰ
ALPROJEKTHEZ KAPCSOLÓDOTT.

**A KATASZTRÓFAVÉDELEM LAKOSSÁGFELKÉSZÍTÉSI
FELADATAI**

Főszerkesztő:

Dr. Szabó Csaba rendőr alezredes, Ph.D
főszerkesztő-helyettes, egyetemi docens
Belügyminisztérium, Belügyi Szemle Szerkesztősége
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar

Felelős szerkesztő:

Dr. Ambrusz József tűzoltó ezredes, Ph.D
tanszékvezető, egyetemi docens, tűzoltósági főtanácsos
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar

Szakmai lektor:

Dr. Varga Ferenc c. tűzoltó dandártábornok, Ph.D
adjunktus, mb. intézetvezető
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar

**A KATASZTRÓFAVÉDELEM LAKOSSÁGFELKÉSZÍTÉSI
FELADATAI**

**LAKOSSÁG ÉS IFJÚSÁG KATASZTRÓFAVÉDELMI FELKÉSZÍTÉSI KOMPLEX
TANULMÁNY**

**PYTHEAS KÖNYVMANUFAKTÚRA
BUDAPEST**

2023

Borítóterv:

Galambosi Barbara

www.galambosibarbara.hu

Felelős kiadó:

Pytheas Kiadói és Grafikai Szolgáltató Kft

Cím: 1116 Budapest, Ózdi utca 22.

Web: <https://konyvmanufaktura.hu/>

E-mail: info@konyvmanufaktura.hu

All rights reserved – Minden jog fenntartva

ISBN 978-615-5741-71-5

A kéziratok lezárva: 2023. november 30.

© Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve más adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz és rögzítéshez a kiadó a szerkesztő és a szerzők előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Előszó

Tisztelt Olvasó!

A XXI. századra a rendvédelem és nemzetbiztonság kihívásai alapvetően megváltoztak. A kihívások, kockázatok, fenyegetések rendszere globálissá vált, ugyanakkor nem lehet eltekinteni a lokális jelenségek szerepétől sem.

A katasztrófavédelmi kihívásokra adott hazai válaszoknak egyszerre kell figyelembe vennie a nemzetközi tapasztalatokat, a gyakorlatokat és a lokális kihívásokat. A kihívások, fenyegetések rendszere sorétűvé vált, így a válaszok sem lehetnek egysíkúak, vagy elszigeteltek.

„*A lakosság katasztrófavédelmi felkészítése a modern rendészet edukációja*” alprojekt kutatásának résziránya, így a jelen kiadvány fejezetei a természeti és civilizációs eredetű katasztrófák és veszélyek vonatkozásában a tudatosításra, a módszeres felkészítésre, a felkészülésre, valamint a proaktív tájékoztatásra igyekeznek hiteles választ adni, hogyan valósítható meg a potenciálisan fenyegető veszélyek kezelése.

2023-ra világossá vált, hogy hazánknak rendelkeznie kell olyan képességekkel, amelyek komplex megelőzési és katasztrófakockázat-csökkentési rendszert alkotnak. Hazánk földrajzi adottságait valamint a természeti vagy ipari katasztrófák gyakran államhatárokon átívelő jellegét figyelembe véve, fokozni szükséges a szomszédos országokkal folytatott katasztrófavédelmi együttműködést. Közösen feltérképezve a kölcsönös segítségnyújtási lehetőségeket, amelyek hatékony tematikus tartalmat és alkalmazott tudásanyagot biztosítanak.

A katasztrófavédelem nemzeti ügy, ily módon elengedhetetlen a társadalom egészének a megelőzéshez, a védekezéshez és az helyreállításhoz való hozzájárulása.

A megelőzés, a védekezés illetve a sikeres következménykezelés vonatkozásában közös feladat a védelmi igazgatás és a közigazgatás vezetőinek ezirányú felkészítése, amelyhez a szükséges tudásanyag kialakítására tettek javaslatot a kiadvány szerzői, kutatói.

A tanulók katasztrófavédelmi felkészítéséhez az alapfokú- és a középfokú nevelés-oktatás szakaszaira szükségessé vált kidolgozni a felkészítések módszertanát.

A kutatások során indokolt volt a katasztrófák várható hatásainak, pontosabb felismerhetőségének feltérképezésére a hatékony felkészülés érdekében, valamint a gyors, pontos tájékoztatás és riasztás követelményeinek rögzítésére a károk mérséklésének céljából.

Összességében kijelenthető, hogy sem a kutatási témában, sem az egyes alprojektek esetében, az elmúlt években nem került sor ilyen formában megvalósított, összefogott, támogatott kutatásra. Minden feldolgozott tématerület esetében szerteágazó és mély kutatásokra került sor az egyéni- vagy csoportos kutatások keretében. A kötetből az olvasó megismerheti azokat az előzményeket, amelyekre az öt fejezetből álló kiadvány épül, hiszen a jövő generációinak felkészítése közös feladatunk és felelősségünk.

A hatékony megoldásokat nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt összefogva kell keresnünk annak érdekében, hogy a természeti környezet megóvásával a közjót szolgáljuk. Kutatásaink célja, hogy azok eredményeinek alkalmazásával elérhető legyen az, hogy a jelen és a jövő generációinak méltó életkörülményeit biztosíthassunk.

Kérem, forgassák haszonnal a kiadványt!

Budapest, 2023. december 10.

Prof. Dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
dékán

TARTALOMJEGYZÉK

I. FEJEZET

A KÖZIGAZGATÁSI VEZETŐK KATASZTRÓFAVÉDELMI FELKÉSZÍTÉSÉNEK
FELADATAI

II. FEJEZET

A TERÜLETI VÉDELMI BIZOTTSÁG TAGJAI, A HELYI VÉDELMI BIZOTTSÁGOK
ELNÖKEI, VALAMINT A TERÜLETI SZINTŰ VÉDELMI IGAZGATÁSI ÉS
KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOK ELLÁTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐK
FELKÉSZÍTÉSÉNEK FELADATAI

III. FEJEZET

A POLGÁRMESTER ÉS A JEGYZŐ, VALAMINT A HELYI VÉDELMI IGAZGATÁSI
ÉS KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOK ELLÁTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐK
FELKÉSZÍTÉSÉNEK IDŐSZERŰ FELADATAI

IV. FEJEZET

A TANULÓIFJÚSÁG ÉS A PEDAGÓGUSOK KATASZTRÓFAVÉDELMI
FELKÉSZÍTÉSÉNEK ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

V. FEJEZET

A LAKOSSÁGI TÁJÉKOZTATÁS FELADATAI

I. FEJEZET

A KÖZIGAZGATÁSI VEZETŐK KATASZTRÓFAVÉDELMI FELKÉSZÍTÉSÉNEK FELADATAI

Dr. habil. VASS GYULA ny. tűzoltó ezredes, PhD., főtanácsos
egyetemi docens, tanszékvezető

Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Katasztrófavédelmi Intézet,
Tűzvédelmi Műszaki Tanszék

TÁTRAI JÁNOS tűzoltó alezredes
vármegyei polgári védelmi főfelügyelő

Csongrád-Csanád Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	1
1. A katasztrófák elleni védekezés rendszere	3
1.1. Európai Bizottság ajánlása az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célokról.....	3
1.1.1. Az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célok	6
1.1.2. A forgatókönyv-készítési képesség javítása	7
1.1.3. A kockázatértékelés javítása.....	7
1.1.4. Az előrejelzési képesség javítása.....	9
1.1.5. A kockázatkezelési tervezés javítása	9
1.1.6. A polgári védelem megelőző intézkedések kidolgozására való képességének javítása .	9
1.1.7. A kockázattudatosság általános szintjének növelése.....	10
1.1.8. A katasztrófakockázati információkhoz való nyilvános hozzáférés javítása	10
1.1.9. A kockázat-megelőzési és felkészültségi intézkedések ismertségének és elfogadásának növelése a lakosság körében.....	11
1.1.10. A kockázat-megelőzés kultúrájának javítása a lakosság körében:.....	12
1.1.11. Az előrejelzési, észlelési és nyomon követési képesség javítása.....	13
1.1.12. A lakossági figyelmeztetés hatékonyabbá tétele	13
1.1.13. A kontrollálatlan vegetációtüzekre való reagálás terén.....	14
1.1.14. Az árvizekre való reagálás terén	15
1.1.15. A kutatási-mentési reagálás terén	15
1.1.16. A CBRN-reagálás terén	15
1.1.17. Az egészséget érintő vészhelyzetre való reagálás terén	16
1.1.18. Az üzletmenet-folytonosság tervezésére vonatkozó képesség javítása	17
1.1.19. Az ágazatközi koordinációs képesség javítása	18
1.1.20. A határokon átnyúló koordináció képességének fejlesztése.....	18
1.1.21. A katasztrófakockázatokkal kapcsolatos kommunikációs és információ-kezelési képesség javítása.....	18
1.1.22. A katasztrófa utáni értékelés képességének javítása.....	19
1.2. Magyarország veszélyeztetettsége	19
1.3. Különleges jogrendi időszakok.....	24
1.3.1. Hadiállapot.....	25
1.3.2. Szükségállapot	25
1.3.3. Veszélyhelyzet	26
1.3.4. A különleges jogrendre vonatkozó közös szabályok.....	26
1.3.5. A hadiállapotra és a szükségállapotra vonatkozó közös szabályok.....	27
1.4. Védelmi és biztonsági szabályozási reform	29
1.5. A védelmi és biztonsági igazgatás célja, rendeltetése, alapelvei, szintjei.....	37
1.6. A védelmi és biztonsági igazgatási rendszer rendeltetése (Vbö. 51.§)	39
1.6.1. A polgármester.....	40

1.6.2	A helyi védelmi bizottság.....	42
1.6.3	A területi védelmi bizottság	44
1.7.	A védelmi és biztonsági igazgatás központi szintje.....	45
1.7.1	Az Országgyűlés.....	46
1.7.2	A köztársasági elnök.....	46
1.7.3	A Kormány	46
1.7.4	A miniszter.....	48
1.7.5	A védelmi és biztonsági szervezetek	48
1.7.6	A védelmi és biztonsági feladatok ellátásában résztvevő további szervezetek.....	49
1.8.	Az összehangolt védelmi tevékenység.....	50
1.8.1	Az összehangolt védelmi tevékenység irányítása és a részt vevő szervek feladatai	51
1.9.	A Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság (KKB)	53
1.9.1	A bizottság tagjai.....	54
1.9.2	A KKB összehívásának és működésének rendje.....	55
1.9.3	Az adminisztratív szerv feladatai.....	56
1.9.4	A KKB munkaszervei.....	57
1.10.	A Védelmi Igazgatási Hivatal.....	64
1.10.1	A Védelmi és Biztonsági Koordinációs Főosztály feladatai	65
1.10.2	A Védelmi és Biztonsági Ellenőrzési és Felkészítési Főosztály	67
1.10.3	A Védelmi és Biztonsági Eseménykezelési Főosztály	68
1.11.	A védelmi és biztonsági képzések szabályai	69
	Részkövetkeztetések	72
2.	A védelmi és biztonsági igazgatási rendszer alapvető feladatai	74
2.1.	Polgári védelem – lakosságvédelem. Tervezés, védelmi intézkedések.....	74
2.1.1	Egyéni védelem	75
2.1.2	Kollektív védelem	75
2.1.3	Helyi védelem	76
2.1.4	Távolsági védelem	77
2.1.5	Az elrendelésre jogosultak feladatai a kitelepítés során.....	79
2.1.6	A befogadással kapcsolatos szabályok	82
2.1.7	A befogadás feladatai	83
2.2.	A polgári védelmi szervezetek	88
2.2.1	A polgári védelmi kötelezettség.....	88
2.2.2	A köteles polgári védelmi szervezetek	92
2.2.3	A polgári védelmi egységek szervezési elemei	95
2.2.4	A polgári védelmi szervezetek létszáma.....	96
2.2.5	A munkahelyi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve.....	96
2.2.6	A települési polgári védelmi szervezetek megalakítási terve.....	97
2.2.7	A területi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve.....	98
2.2.8	A központi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve	98

2.3. A polgári védelmi szervezetek alkalmazása	99
2.3.1. A polgári védelmi szervezetek mozgósítása	99
2.3.2. A felkészülés és a védekezés költségeinek biztosítása	104
2.4. A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség	104
2.4.1. A kötelezettség kiterjed.....	105
2.4.2. Mentésül a gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítése alól	105
2.4.3. A gazdasági és anyagi szolgáltatások igénybe vételéről feladatkörét érintően dönthet.....	107
2.5. A nemzeti ellenálló képesség rendszere	109
2.5.1. A nemzeti ellenálló képesség erősítésével összefüggő feladatellátás területei	109
2.6. A települések katasztrófavédelmi osztályba sorolása	111
2.6.1. A kockázatbecslés	112
2.6.2. Az elégséges védelmi szint	113
2.7. A veszély – elhárítási tervezés.....	113
2.7.1. A veszélyelhárítási tervezés szintjei.....	114
2.7.2. A veszélyelhárítási terv tartalma.....	115
2.7.3. A helyzetértékelés általános feladatai.....	117
2.7.4. Az operatív munkaszervek, hivatásos katasztrófavédelmi szervek, köteles polgári védelmi szervezetek, egyéb szervezetek riasztása, készenlétbe helyezése, működésük rendje.....	118
2.7.5. A vezetés, irányítás, együttműködés rendje.....	119
2.7.6. A lakosság védelmére vonatkozó eljárások	120
Részkövetkeztetések	123
Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása.....	124
Felhasznált irodalom	126

BEVEZETÉS

Az egyes embert, rajta keresztül a társadalmat érintő, nehezen elhárítható, megsemmisítő hatású események elleni védelem igénye nem csupán napjaink kihívása: egyidős az élet, az emberiség létrejöttével. Az emberi társadalmak kialakulásával lassan kezdtek létre jönni azok a mechanizmusok, melyek társadalmi helyzettől függetlenül kísérelték meg szavatolni egy – egy közösség biztonságát. A katasztrófák elleni védekezés ma ismert rendszere történelmi távlatba helyezve csak a legutóbbi korok terméke. Természetszerűen a korábbi időkben is megpróbálták egyfajta szervezett rendszerben működtetni a védekezést, de ez lényegében kizárólag a bekövetkezett események lehetőségek szerinti kezeléséről szólt. Alig néhány száz éve, hogy tervszerű védekezési rendszerekről beszélhetünk, és eleinte ezek is elsősorban a háborúk pusztító hatásait kísérelték meg csökkenteni.

Az I. világháborúban már repülőgépekről szórtak gránátokat, harci gázokkal pusztították egymást a szembenálló felek. Míg korábban a harcokat csatamezőn vívták, ekkorra a háború borzalmai egyre inkább beköszöntek a polgári lakosság otthonaiba is.

A II. világháború idején már tervezett, célzott támadásokat hajtottak végre a lakosság ellen a harcolók. Egész városok, régiók váltak pusztasággá, polgári lakosok milliói vesztették életüket. Ezzel párhuzamosan a védekezés módszerei és annak rendszere is hatalmas fejlődésen mentek keresztül, bár a háborúk természetéből fakadóan a pusztítás egy lépéssel mindig védelem előtt haladt.

A katasztrófák elleni védekezés rendszerszemléletű megközelítésének ideje Magyarországon a rendszerváltás időszakára tehető. Rendkívül fontos jellemző, hogy ekkor már nem csak az addigi doktrína szerinti, a „két tábor” szembenállása miatti háborús helyzetek elleni védekezést célozták meg, hanem a katasztrófák elleni védekezés kiemelt fontosságát is szem előtt tartották a döntéshozók. A folyamatban meghatározó jelentőségű volt az európai fejlődés menete, Hazánknak az euro-atlanti szövetséghez való csatlakozása. Ez magával hozta a nemzetközi jognak a hazai jogrendbe történő integrációját is, amely kihatással volt az egységes katasztrófavédelmi rendszer alkotmányjogi, önálló törvényi szabályainak, követelményeinek megjelenésére is.

A polgári védelmi infrastruktúra a rendszerváltozást követő évtizedekben hiányossá vált, miközben az állam működőképességét fenyegető stratégiák és eszközök változatossága és hatékonysága jelentősen nőtt.

A védelmi igazgatás összkormányzati rendszerének fejlesztése az első lépés a modern nemzeti ellenálló képesség kialakítása érdekében. A nemzeti létfontosságú infrastruktúra védelme, illetve a radioaktív anyagokkal összefüggő technológiák biztonságos alkalmazása a vonatkozó jogszabályokban előírt követelményeknek megfelelően megoldott. A lehetséges ellenfelek támadó kapacitásainak folyamatos növekedésével ugyanakkor további folyamatos fejlesztés szükséges.

1. A katasztrófák elleni védekezés rendszere

1.1. Európai Bizottság ajánlása az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célokról

A közigazgatási vezetők katasztrófavédelmi felkészítésében kiemelt szereppel bír a nemzeti szabályozások mellett az Európai Bizottság által kiadott ajánlások, amelyek az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célokat fogalmazzák meg (2023/C 56/01).¹

Az ajánlás megállapítja, hogy az Unió gyakoribb és súlyosabb természeti és ember okozta katasztrófákkal néz szembe. Az éghajlatváltozás és a környezetkárosodás súlyosbítja az Unió kockázatait azáltal, hogy növeli az időjárással kapcsolatos események, a káros szennyezés, a vízhiány és a biológiai sokféleség csökkenésének gyakoriságát és intenzitását. Emellett a katasztrófák egyre inkább határokon átnyúló és ágazatközi hatást fejtenek ki. A katasztrófák amellet, hogy életeket követelnek és hatással vannak az emberi egészségre, veszélyeztetik a gazdasági jólétet, és helyrehozhatatlan károkat okoznak a környezetben, a biológiai sokféleségben és a kulturális örökségben. Ezért uniós szinten és a tagállamokban is meg kell erősíteni a katasztrófavédelmi rezilienciát. Az uniós katasztrófavédelmi reziliencia céloknak hozzá kell járulniuk a katasztrófavédelmi reziliencia megerősítéséhez, valamint az Unió és tagállamai arra való képességének javításához, hogy ellenálljanak a jelenlegi és jövőbeli katasztrófák hatásainak. A katasztrófakockázat-kezelés átfogó és integrált megközelítései kulcsfontosságú szerepet játszanak a reziliencia megerősítésében.

Az uniós polgári védelmi mechanizmusról szóló, 2013. december 17-i 1313/2013/EU európai parlamenti és tanácsi határozat¹² és különösen annak 6. cikke (5) bekezdése értelmében az uniós katasztrófavédelmi reziliencia céloknak aktuális és előrettekintő, az éghajlatváltozásnak a katasztrófakockázatra gyakorolt hatásait is figyelembe vevő forgatókönyveken, korábbi katasztrófa-helyzetek adatain és több ágazatra kiterjedő hatásvizsgálatokon kell alapulniuk, és különös figyelmet kell fordítaniuk a kiszolgáltatott csoportokra. Az 1313/2013/EU határozat 10. cikkében meghatározott katasztrófavédelmi tervezésnek és forgatókönyv-készítésnek ugyanakkor figyelembe kell vennie az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célokkal kapcsolatban végzett munkát. A célok kidolgozása és a forgatókönyv-készítés ezért szorosan összefügg egymással.

¹ ENSZ Sendai katasztrófacsökkentési keret 2015-2030.

A forgatókönyvek olyan tényekkel és kockázat-specifikus információkkal szolgálnak, amelyek alátámasztják a célok megfogalmazását, az uniós katasztrófavédelmi reziliencia céloknak pedig azonosítaniuk kell a katasztrófavédelmi reziliencia szempontjából fontos területeket, és így információkkal kell szolgálniuk a forgatókönyv-készítéshez.

Az ajánlás szerint a 2015–2030-as időszakra szóló sendai katasztrófakockázat-csökkentési kerettel² és más ágazati uniós reziliencia építő kezdeményezésekkel való szinergiákra és kiegészítő jellegre kell törekedni az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célok megvalósítása és továbbfejlesztése során annak érdekében, hogy javuljon az Unió és tagállamai általános képessége a természeti és ember okozta katasztrófák hatásainak való ellenállásra.

Ezért el kell mélyíteni és ki kell terjeszteni az együttműködést a nemzeti és a megfelelő szubnacionális hatóságokra a polgári védelem területén túl, illetve az alapvető szolgáltatókkal, többek között a közlekedési ágazat szereplőivel, a magánszektor érdekelt feleivel, a nem kormányzati szervekkel, a kutatói közösséggel és a kulturális örökség szakértőivel. Az adatok hozzáférhető, interoperábilis és újrafelhasználható módon, időben történő közzététele meg fogja könnyíteni az ágazatközi és a határokon átnyúló együttműködést. Ez az együttműködés az 1313/2013/EU határozattal³ összhangban a polgári-katonai együttműködésre is kiterjedhet.

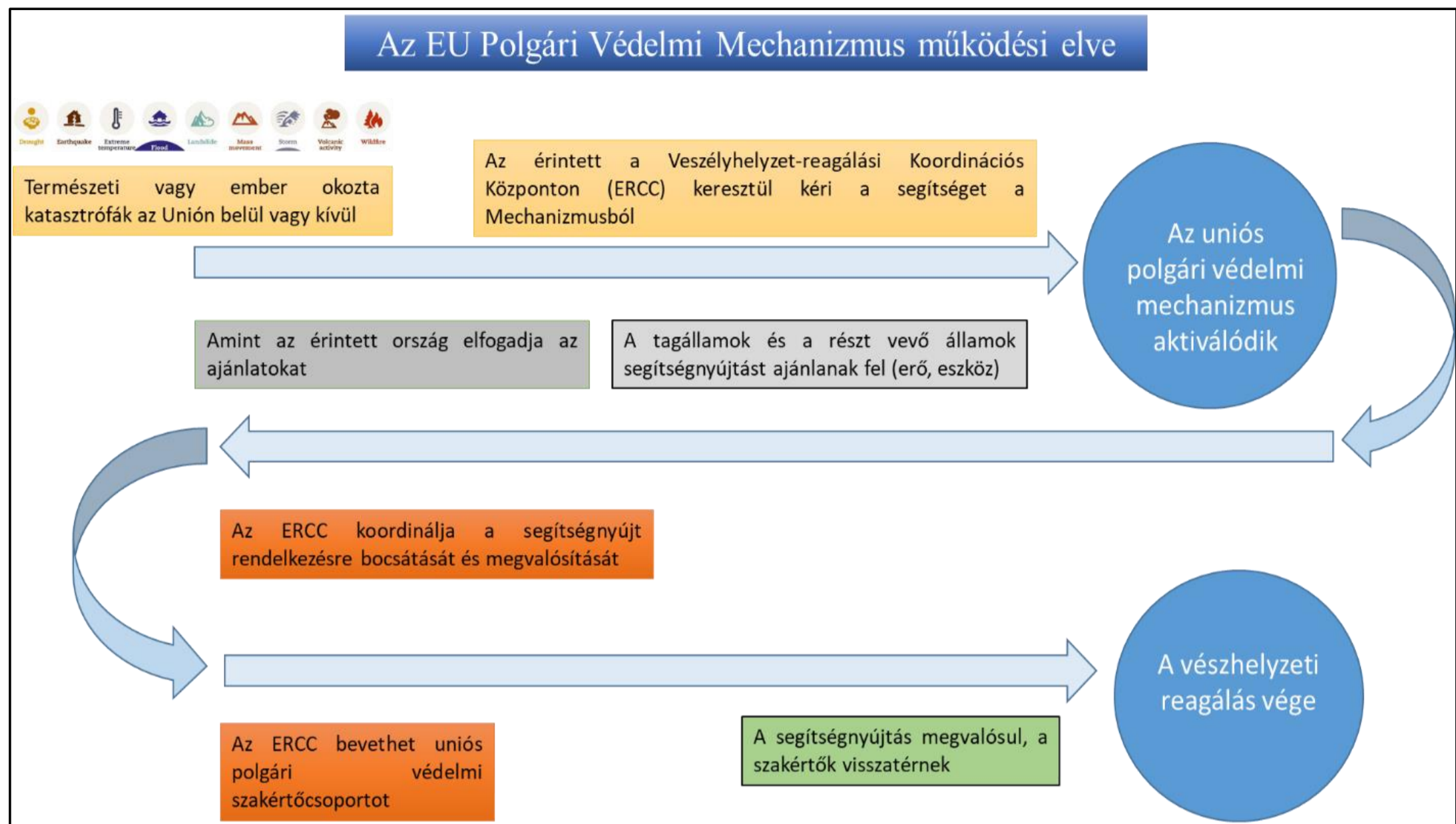
A tagállamok illetékes hatóságainak, a Bizottságnak és az érintett uniós ügynökségeknek a megbízatásuk keretein belül készen kell állniuk arra, hogy reagáljanak a természeti és ember okozta katasztrófák különböző típusaira és mértékére, ideértve a polgári védelmi műveleteket vagy az üzletmenet-folytonosságot esetlegesen veszélyeztető, ipari, tengeri és egyéb közlekedéssel kapcsolatos baleseteket, bizonytalansággal jellemzett egészségügyi vészhelyzeteket és válsághelyzeteket, valamint zavaró eseményeket.

Az ajánlás meghatározza, hogy az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célok nem kötelező erejű közös alapként szolgálnak a több országot érintő, határokon áterjedő hatásokat okozó, vagy azok kiváltására alkalmas katasztrófák esetén alkalmazandó megelőzési és felkészültségi intézkedések támogatására, hogy javítsák az Unió és tagállamai ilyen katasztrófákkal és azok hatásaival szembeni rezilienciáját. A célok meghatározzák a kiemelt területeket és a kapcsolódó

² ENSZ Sendai katasztrófacsökkentési keret 2015-2030.

³ 1313/2013/EU határozat az uniós polgári védelmi mechanizmusról.

konkrét célkitűzéseket az uniós mechanizmus és a tagállamok katasztrófavédelmi rezilienciájának megerősítése érdekében.

1. számú ábra: Az EU Mechanizmus működése. Készítette: Szerzők.

A kockázati környezet gyorsan változik. A gyakoribb és intenzívebb természeti és ember okozta katasztrófák hatásai határokon átnyúlóan és több ágazatot érintve továbbgyűrűznek, és emberéletek elvesztéséhez és gazdasági veszteségekhez vezetnek.

Annak érdekében, hogy a polgári védelmi szereplők továbbra is képesek legyenek hatékonyan kezelni a jövőbeli zavaró eseményeket, meg kell erősíteni a katasztrófavédelmi rezilienciát.

Az ajánlás szerint a katasztrófavédelmi reziliencia megerősítésének a következőnek kell lennie:

- átfogónak, amely lefedi a teljes katasztrófavédelmi ciklust, a megelőzést, a felkészültséget, a reagálást és a helyreállítást;
- megelőzőnek, amely lehetőség szerint csökkenti a katasztrófa kockázatokat, és biztosítja a katasztrófákra való hatékony és eredményes reagáláshoz szükséges megfelelő felkészültséget;
- ágazatközi és határokon átnyúlónak, amely olyan megközelítést mozdít elő, hogy figyelembe veszi a különböző kockázatok közötti kölcsönös függőségeket, biztosítja a koherenciát az érintett szakpolitikai ágazatok között, és ösztönözi a közös kockázatokon

osztó tagállamok közötti együttműködést. Az együttműködésnek és koordinációnak elő kell segítenie a koherenciát, optimalizálnia kell a szinergiákat, és elő kell mozdítania az ágazatok, a kormányzati szintek – beleértve a regionális szintet is –, a hatóságok és az érdekelt felek következetes fellépését;

- tudáson és tényeken alapulónak, amely a katasztrófakockázatok alapos megértésére támaszkodik, beleértve a katasztrófák gazdasági, környezeti és társadalmi hatásait. E célból támogatni kell a kutatást és az innovációt, illetve elő kell mozdítani a tudásmegosztást, beleértve a kutatásból, adatcseréből, folyamatos értékelésből és tanulásból származó bevált gyakorlatok megosztását;
- befogadónak, amely a „senkit nem hagyunk hátra” elv érvényesítése érdekében figyelembe veszi az emberek sajátos szükségleteit és a kiszolgáltatottságuk háttérében álló tényezőket, például a nemet, az életkort, a gazdasági, oktatási és társadalmi háttérrel, a fogyatékosokat és a sajátos kockázatoknak való földrajzi kitettséget;
- fenntarthatónak, amely figyelembe veszi a természet alapú megoldásokat, az éghajlatváltozás és a környezetkárosodás katasztrófakockázatokra gyakorolt hatásait, valamint a katasztrófák környezeti hatásainak megelőzését és mérséklését, különös figyelmet fordítva a polgári védelmi műveletek környezeti hatásának minimalizálására.

1.1.1. Az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célok

I. uniós katasztrófavédelmi reziliencia cél:

Előrejelzés – a kockázatértékelés, az előrejelzés és a katasztrófakockázat-kezelési tervezés javítása.

A katasztrófák káros következményeinek megelőzése vagy mérséklése terén előfeltétel a meglévő és újonnan felmerülő kockázatok alapos ismerete. A tagállamoknak és a Bizottságnak ezért továbbra is javítaniuk kell a katasztrófakockázatok azonosítására és értékelésére irányuló képességüket, különös tekintettel azokra a kockázatokra, amelyek határokon átnyúló és ágazatközi hatásokkal járhatnak. Az egész Európára kiterjedő katasztrófa-forgatókönyveknek javítaniuk kell az Unió azon képességét, hogy előre jelezze a jövőbeli válságokat, valamint az életet és egészséget fenyegető kockázatokat. A tagállamoknak és a Bizottságnak emellett ágazat-specifikus és több ágazatot érintő kockázatértékelésekre kell építeniük. A tagállamoknak és a Bizottságnak előrejelzési intézkedéseket kell hozniuk konkrét megelőző és felkészültségi intézkedések, valamint kockázatkezelési tervezés bevezetésével uniós, nemzeti és megfelelő szubnacionális szinten. A tagállamoknak igénybe kell venniük az uniós polgári

védelmi mechanizmus (a továbbiakban: uniós mechanizmus) és más uniós alapok keretében rendelkezésre álló támogatást a katasztrófa-megelőzésbe történő intelligens beruházások előmozdítására a polgárok katasztrófákkal szembeni védelme, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás és a zöld átállás előmozdítása érdekében.

Célkitűzés: 2030-ig az Unió és a tagállamok azon képességének javítása, hogy azonosítsák és értékeljék a potenciális, határokon átnyúló és ágazatközi hatásokkal járó releváns katasztrófakockázatokat, és felhasználják ezeket az információkat a katasztrófák megelőzésére és a katasztrófavédelmi felkészültségre irányuló tevékenységek megerősítésére, beleértve a kockázatcsökkentési stratégiákat, a katasztrófa-előrejelzést, a kockázatkezelési tervezést és a reagálási tevékenységeket.

E cél megvalósításának támogatása és nyomon követése érdekében a következő konkrét egyedi célkitűzéseket kell követni:

1.1.2. A forgatókönyv-készítési képesség javítása

2023 végéig a Bizottságnak a tagállamokkal együttműködve be kell fejeznie a kulcsfontosságú, az Uniót érintő 16 fő kockázatra kiterjedő, határokon átnyúló, ágazatközi forgatókönyvek kidolgozását. A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy katasztrófa-forgatókönyveik beépüljenek az egész Európára kiterjedő forgatókönyvekbe. A forgatókönyveknek információkkal kell szolgálniuk az Unió és a tagállamok későbbi megelőzési és felkészültségi tevékenységeihez, beleértve a katasztrófakockázat-csökkentési stratégiákat, a katasztrófák előrejelzését, valamint a kockázatkezelési és reagálási tevékenységeket. 2023 után a forgatókönyveket szükség szerint folyamatosan frissíteni és bővíteni kell.

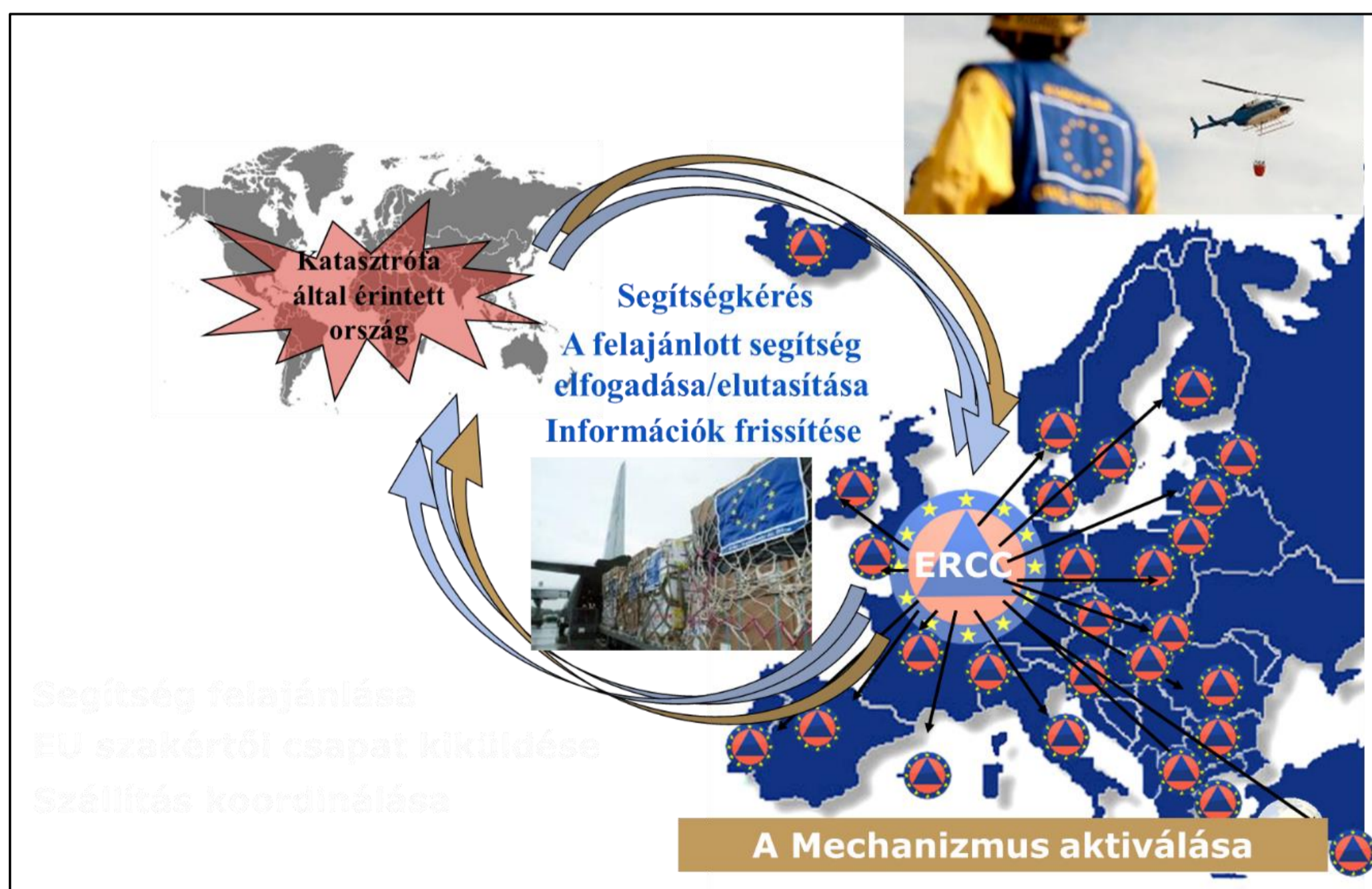
1.1.3. A kockázatértékelés javítása

A Bizottságnak az 1313/2013/EU európai parlamenti és tanácsi határozat 5. cikke (1) bekezdésének c) pontjával összhangban tovább kell javítania a természeti és az ember okozta katasztrófakockázatok uniós áttekintését annak érdekében, hogy biztosítsa a katasztrófakockázatok átfogó európai perspektíváját. A katasztrófakockázatok uniós áttekintésének a polgári védelem területén a nemzeti és szubnacionális szintű kockázatértékelésekre, a határokon átnyúló jellegű kockázatok értékelésére, a vonatkozó uniós

szintű kockázatértékelésekre, valamint az uniós joggal összhangban elvégzett ágazat specifikus és több ágazatot érintő kockázatértékelésekre kell épülnie.

Az uniós szintű kockázatértékelésnek a fő és újonnan felmerülő kockázatok, valamint azok lépcsőzetes hatásainak hatékonyabb azonosításán és ágazatközi elemzésén kell alapulnia, különös tekintettel a kitett vagy veszélyeztetett területekre és csoportokra, és figyelembe kell vennie a hasonló kockázatokkal szembesülő uniós területeket.

A tagállamoknak adott esetben tovább kell javítaniuk a kockázatértékelést nemzeti és szubnacionális szinten, illetve a több tagállamban felmerülő kockázatok tekintetében. A tagállami kockázatértékeléseknek több veszélyre kiterjedő megközelítést kell követniük. A tagállami kockázatértékeléseknek tartalmazniuk kell a felmerülő kockázatok áttekintését, valamint a több tagállamban felmerülő kockázatok, az éghajlatváltozás által okozott hatások és a lépcsőzetes hatások értékelését. A polgári védelem területén végzett nemzeti, szubnacionális és több tagállamban felmerülő kockázatok értékelésének a kapcsolódó szakpolitikai területeken végzett kockázatértékeléseken kell alapulniuk, és támogatniuk kell azokat.

2. számú ábra: Az EU Mechanizmus aktiválása. Készítette: Szerzők.

1.1.4. Az előrejelzési képesség javítása

A tagállamoknak és a Bizottságnak a forgatókönyv-készítés mellett tovább kell erősíteniük az előrejelzési és kockázat-előrejelzési tevékenységeket, például a kilátások feltérképezését, az elemzést és a kutatást annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a jelenlegi és az új kockázatok és kihívások korai azonosítását, illetve támogassák a küszöbön álló zavaró eseményekre vonatkozó adaptív, megelőző vagy felkészültségi intézkedések végrehajtását.

1.1.5. A kockázatkezelési tervezés javítása

A Bizottságnak biztosítani kell, hogy az uniós mechanizmus képességei vonatkozásában az igények és hiányosságok felmérése ágazatközi kockázatértékeléseken és forgatókönyveken alapuljon, és több veszélyre kiterjedő megközelítést kövessen. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a nemzeti és adott esetben szubnacionális szintű stratégiák, keretek vagy kockázatkezelési tervek több veszélyre kiterjedő megközelítést kövessenek. A stratégiáknak, kereteknek vagy terveknek releváns forgatókönyveken, valamint határokon átnyúló és ágazatközi együttműködésen kell alapulniuk, és biztosítaniuk kell az alkalmazkodást, a megelőzést és a felkészültséget.

A tagállamoknak a határokon átnyúló területeken folytatott hatékonyabb együttműködés alapján tovább kell fejleszteniük a több tagállamban felmerülő kockázatokra vonatkozó kockázatkezelési terveket. E célból a Bizottságnak és a tagállamoknak adott esetben figyelembe kell venniük az éghajlatváltozás hatásait, a katasztrófák lépcsőzetes hatásait és a kiszolgáltatott csoportok sajátos szükségleteit.

1.1.6. A polgári védelem megelőző intézkedések kidolgozására való képességének javítása

A tagállamok polgári védelmi hatóságainak fokozniuk kell megelőző tevékenységeiket, beleértve a katasztrófákat követő „jobb újjáépítési” intézkedéseket a katasztrófákkal szembeni magas szintű védelem elérése érdekében.

II. Uniós katasztrófavédelmi reziliencia cél:

Felkészülés – a lakosság kockázatokkal kapcsolatos tudatosságának és felkészültségének növelése:

A kockázattudatos és felkészült lakosság kulcsszerepet játszik a katasztrófavédelmi rezilienciában, mivel a katasztrófák hatásait gyakran az egyének és a közösségek észlelik először, és ők reagálnak rájuk elsőként. A lakosság kockázatokkal kapcsolatos tudatossága és a

katasztrófák megelőzésére, az azokra való felkészülésre és a reagálásra vonatkozó megfelelő ismeretek nagymértékben csökkentik a katasztrófák negatív következményeit. A felkészülés keretében bővíteni kell a lakosság katasztrófakockázatokkal és megelőző intézkedésekkel kapcsolatos ismereteit; javítani kell az egyének és közösségek önvédelmét, magatartását és katasztrófavédelmi felkészültségét, továbbá elő kell segíteni a kockázat-megelőzés kultúrájának meghonosodását és a polgári védelmi hatóságokba vetett bizalmat. A tagállamoknak a Bizottság támogatásával fokozniuk kell a lakosság tájékoztatására irányuló erőfeszítéseiket annak érdekében, hogy a katasztrófa-megelőzés és a katasztrófavédelmi felkészültség beépüljön a polgárok mindennapi életébe, továbbá elő kell mozdítaniuk a polgári szerepvállalást, valamint a katasztrófa-megelőzésre és a katasztrófavédelmi felkészültségre irányuló, önkéntes alapú kezdeményezéseket.

A tagállamoknak adott esetben határokon átnyúló összefüggésben is együtt kell működniük a helyi és regionális hatóságokkal, partnerekkel, köztük a magánszektorral és a civil társadalmi szervezetekkel.

Célkitűzés: 2030-ig jelentősen fokozni kell az uniós lakosság katasztrófakockázatokkal kapcsolatos tudatosságát és felkészültségét az egyes tagállamokban. E cél megvalósításának támogatása és nyomon követése érdekében a következő konkrét egyedi célkitűzéseket kell követni:

1.1.7. A kockázattudatosság általános szintjének növelése

A tagállamoknak tovább kell fejleszteniük a kockázattudatosságot növelő stratégiákat, illetve fokozniuk kell a kockázattudatosságot növelő intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a lakosság körében nőjön a regionális és kulcsfontosságú nemzeti kockázatokkal kapcsolatos kockázattudatosság szintje. A kockázattudatosságot növelő stratégiáknak adott esetben az idényjellegű lakosokra is ki kell terjedniük.

A Bizottságnak támogatnia kell a tagállamok kockázattudatosságot növelő intézkedéseit, és adott esetben ki kell egészítenie őket kockázattudatosságot növelő uniós intézkedésekkel. 2030-ra az uniós lakosság 90 %-ának tisztában kell lennie a régióját érintő katasztrófakockázatokkal.

1.1.8. A katasztrófakockázati információkhoz való nyilvános hozzáférés javítása

Az uniós és tagállami hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az Unió lakossága könnyen hozzáférhessen a katasztrófakockázatokkal és azok lehetséges hatásaival kapcsolatos

információkhoz. Az uniós és tagállami hatóságoknak a katasztrófakockázati tájékoztatás során figyelembe kell venniük a kiszolgáltatott csoportok és a fogyatékossgal élő személyek sajátos szükségleteit és körülményeit.

1.1.9. A kockázat-megelőzési és felkészültségi intézkedések ismertségének és elfogadásának növelése a lakosság körében

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a lakosság – beleértve a kiszolgáltatott csoportokat és a fogyatékossgal élő személyeket – jobban ismerje a kockázatmegelőző intézkedéseket, és tisztában legyen azzal, hogy milyen lépéseket tehetnek a leggyakoribb katasztrófák esetén. Ennek a megelőzési és felkészültségi intézkedéseket alkalmazó lakosság arányának növekedéséhez kell vezetnie. A Bizottságnak támogatnia kell a tagállamok kockázat-megelőzési és lakossági felkészültségi intézkedéseit, és megfelelő uniós szintű intézkedésekkel kell kiegészítenie azokat.

1.1.10. A kockázat-megelőzés kultúrájának javítása a lakosság körében:

A tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk az alábbiak érdekében:

- a) annak biztosítása, hogy a lakosság körében bővüljenek a kockázat-megelőzéssel, az illetékes polgári védelmi hatóságokba vetett bizalommal, valamint a polgári védelmi feladatok megértésével kapcsolatos ismeretek;
- b) annak biztosítása, hogy a lakosság képes legyen értékelni a katasztrófakockázati információk megbízhatóságát, beleértve az ilyen információk és riasztások hiteles forrásainak azonosítására való képességet;
- c) a nyilvánosság polgári védelem iránti elkötelezettségének és az önkéntes részvételnek a megerősítése.

A Bizottságnak támogatnia kell a kockázat-megelőzés kultúrájának javítására irányuló tagállami intézkedéseket, és megfelelő uniós szintű intézkedésekkel kell kiegészítenie azokat

III. uniós katasztrófavédelmi reziliencia cél:

Riasztás – a korai előrejelzés hatékonyabbá tétele:

A hatékony korai előrejelző és nyomon követési rendszerek elengedhetetlen szerepet játszanak a katasztrófák előrejelzésében és a katasztrófavédelmi felkészültségben. Segítik a hatóságokat és a katasztrófák által fenyegetett embereket abban, hogy kellő időben cselekedjenek, és így minimálisra csökkentsék a sérüléseket, az emberélet-veszteséget, illetve a tulajdont, környezetet és kulturális örökséget érő károkat. A korai előrejelző rendszereket rendszeresen értékelni és fejleszteni kell uniós és tagállami szinten. Meg kell erősíteni a korai előrejelző rendszerek kulcsfontosságú funkcióit, például a veszélyek és hatásaik előrejelzését, észlelését, nyomon követését, valamint a lakosság – többek között a veszélyeztetett csoportok – időben történő és könnyen érthető figyelmeztetését. A Veszélyhelyzet-reagálási Koordinációs Központnak (Emergency Response Coordination Centre, a továbbiakban: ERCC) proaktívan támogatnia kell a tagállamokat, és segítenie kell a polgári védelmi hatóságokat az észlelt vagy előre jelzett eseményekre vonatkozó, igény szerinti és gyors hatásvizsgálatokban.

Célkitűzés: A korai előrejelző rendszerek hatékonyságának és interoperabilitásának 2030-ra történő javítása az Unióban a katasztrófákra időben történő és hatékony reagálás lehetővé tétele vagy a katasztrófák káros hatásainak elkerülése vagy mérséklése érdekében, különös figyelmet

fordítva a több országot érintő, határokon átnyúló hatásokkal kapcsolatos kockázatokra és a főbb nemzeti kockázatokra vonatkozó korai előrejelzés megerősítésére.

E cél megvalósításának támogatása és nyomon követése érdekében a következő konkrét egyedi célkitűzéseket kell követni: *Az előrejelzési, észlelési és nyomon követési képesség javítása*

A Bizottságnak, különösen az ERCC-nek, az érintett uniós ügynökségeknek és a tagállamoknak javítaniuk kell a veszélyek és hatások előrejelzésére, észlelésére és nyomon követésére irányuló képességüket, többek között a határokon átnyúló és a több tagállamban felmerülő kockázatok hatékonyabb koordinációja, valamint a rendszerek jobb integrációja és interoperabilitása révén. Az észlelési és előrejelzési rendszereknek adott esetben figyelembe kell venniük az éghajlatváltozással és a környezetkárosodással kapcsolatos megfontolásokat.

1.1.12. A lakossági figyelmeztetés hatékonyabbá tétele

A tagállamoknak fejleszteniük kell a lakossági figyelmeztető rendszereiket annak érdekében, hogy a várható hatásokkal és a meghozandó intézkedésekkel kapcsolatban jobb tájékoztatást tudjanak nyújtani a kockázatokról, a veszélyhelyzetekről és a válsághelyzetekről. Elő kell mozdítani az érintett hatóságok és szolgálatok közötti koordinációt. Világosan meghatározott információáramlásokat és felelősségi köröket kell meghatározni. A tagállamokban a lakossági figyelmeztetésnek a határokon átnyúló és a több tagállamot érintő katasztrófákra vonatkozó fokozott figyelmeztetésen kell alapulnia.

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a lakossági figyelmeztetés figyelembe vegye a lakosság többnyelvű igényeit, inkluzív legyen, és igazodjon a kiszolgáltatott csoportok, köztük a fogyatékossgal élő személyek sajátos igényeihez. A riasztásoknak időben és hatékonyan kell eljutniuk a veszélyeztetett lakossághoz. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a lakosság egyértelműen megértse a nyilvános figyelmeztető jelzéseket és üzeneteket.

IV. uniós katasztrófavédelmi reziliencia cél: Reagálás – Az uniós polgári védelmi mechanizmus reagálási képességének javítása

A segítségnyújtás iránti kérelmek egyre gyakoribbak, a reagálási igények pedig egyre változatosabbak. Az uniós mechanizmust fel kell készíteni az újonnan felmerülő kockázatokra

és a több országot érintő, határokon átnyúló katasztrófák várható növekedésére való reagálásra. Az uniós mechanizmust ezért megfelelő típusú és számú erőforrással kell megerősíteni annak érdekében, hogy továbbra is hatékonyan lehessen támogatni a tagállamokat a nemzeti képességüket meghaladó katasztrófákra való reagálásban. Az uniós mechanizmus reagálási képességével kapcsolatos igényeket rendszeresen felül kell vizsgálni. A Bizottságnak a tagállamokkal együtt szükség esetén folytatnia kell a megfelelő reagálási képességek javítását az európai polgári védelmi eszköztárban és a rescEU-ban.⁴

A rescEU az európai kapacitások tartalékként jött létre, főképpen azokon a területeken, ahol európai szinten hiányosságok tapasztalhatók (pl.: helikopterek, tűzoltórepülőgépek, egyéb erőforrások terén). Ezek az erőforrások gyorsan mozgósíthatók a nemzeti erőforrások kiegészítésére.

Célkitűzés: 2024-re tovább kell javítani az uniós mechanizmus reagálási képességét a kontrollálatlan vegetációtűzek, az árvizek, a kutatás-mentési szükségletek, a vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris (chemical, biological, radiological, and nuclear, a továbbiakban: CBRN) események, valamint az egészséget érintő vészhelyzetek vonatkozásában.

Ezen túlmenően 2024-re megtörténik e cél és a kapcsolódó konkrét célkitűzések továbbfejlesztése, és javulnak a képességek olyan területeken, mint például az ideiglenes menedékhelyek, a sürgősségi energiaellátás és a közlekedés.

E cél megvalósításának támogatása és nyomon követése érdekében a következő konkrét egyedi célkitűzéseket kell követni:

1.1.13. A kontrollálatlan vegetációtűzekre való reagálás terén

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy legalább 1, de legfeljebb 7 napig egyidejűleg legalább hat tagállam igényeire reagáljon légi erdőtűzoltási képességével a nemzeti képességek túlterhelése esetén.

Ezzel párhuzamosan az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy legalább 7, de legfeljebb 14 napig egyidejűleg legalább négy tagállam igényeire reagáljon a kontrollálatlan vegetációtűzek oltására irányuló képességével a nemzeti képességek túlterhelése esetén.

⁴ Az uniós polgári védelmi mechanizmus keretében létrejött RescEU kapacitás.

Ezen túlmenően az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy taktikai tanácsadás céljából tűzoltási tanácsadó és értékelő csapatokat küldjön két egyidejű, a kontrollálatlan vegetációtüzek miatti segítségnyújtás iránti kérelemre reagálva.

1.1.14. Az árvizekre való reagálás terén

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább három tagállamot érintő áradásokra reagáljon a nemzeti képességek túlterhelése esetén. Ide tartozik a legalább 20 000 m³ víz/óra szivattyúzására irányuló teljes kapacitás legfeljebb 21 napon keresztül. Emellett az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy árvíz helyzetben biztosítsa az árvíz megfékezését, a hulladékgazdálkodást, a gátak állapotának felmérését, valamint a kutatási-mentési műveleteket.

1.1.15. A kutatási-mentési reagálás terén

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább négy tagállamban hajtson végre kutatási-mentési műveleteket különböző környezetekben és különböző típusú katasztrófák esetén. Ez a reagálás napi 24 órás műveleteket jelent közepes városi kutatási-mentési körülmények között 7 napig, illetve nehéz városi kutatási-mentési körülmények esetén 10 napig.

További kapacitást kell elérhetővé tenni bizonyos hegyi és barlangi kutatási-mentési műveletekhez, valamint szakértőket kell biztosítani a vulkanológia, a szeizmológia, a gátak állapotának felmérése és a szerkezeti tervezés területén.

1.1.16. A CBRN-reagálás terén

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább három tagállam szennyeződésmentesítés iránti kérelmére reagáljon legalább 14 egymást követő napon keresztül, és ennek keretében óránként legalább összesen 500 személy – köztük 50 sérült – 15000 m² kültéri felület, illetve 200 m² beltéri felület szennyeződésmentesítését biztosítsa, feltételezve, hogy a szennyeződésmentesítés elvégezhető vízzel, beleértve a kritikus berendezések vagy bizonyítékok szennyeződésmentesítésére való képességet.

Emellett az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább két tagállam radiológiai és nukleáris sugárzási nyomon követésre irányuló kérelmére reagáljon legalább 10 egymást követő napon keresztül óránként összesen 100 személy, 10 jármű, 10000 m² kültéri és 1000 m² eltéri felület vonatkozásában.

Az uniós mechanizmusnak továbbá biztosítania kell, hogy szakértők bevonásával vagy szakértelem igénybevételével képes legyen konkrét CBRN-tanácsadást nyújtani.

1.1.17. Az egészséget érintő vészhelyzetre való reagálás terén

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább három tagállam kérelmére reagáljon, és legalább 2 hétig naponta összesen 800 járóbeteg számára biztosítson ellátást az 1-es típusú sürgősségi segélyszolgálati csoport: sürgősségi járóbeteg-ellátás modulok révén, és műtőket alakítson ki összesen 60 fekvőbeteg számára a 2-es típusú sürgősségi segélyszolgálati csoport: sürgősségi sebészeti fekvőbeteg-ellátási modulok révén. Ez a reagálás magában foglalja a napi 45 kisebb sebészeti beavatkozás két hétig tartó biztosításához szükséges minimális kapacitást.

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább öt tagállam egészségügyi evakuálási igényekre vonatkozó kérelmére reagáljon naponta 24 intenzív és 200 nem intenzív ellátásban részesülő beteg, valamint naponta hat, erősen fertőző betegségben szenvedő beteg vonatkozásában összesen legfeljebb 14 napon keresztül.

Az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy egyidejűleg legalább három tagállam mobil laboratóriumi elemzésre irányuló kérelmére reagáljon, beleértve a lehetséges CBRN-kapacitást, napi 150 minta összkapacitással, legfeljebb 14 napon keresztül.

Emellett az uniós mechanizmusnak az Európai Unió Egészségügyi Szükséghelyzet-felkészültségi és reagálási Hatóságával együttműködve biztosítania kell a kritikus egészségügyi ellenintézkedések, különösen a terápiás készítmények és az orvostechikai eszközök rendelkezésre állását és az azokhoz való hozzáférést a határokon át terjedő súlyos egészségügyi veszélyek kezelése érdekében.

Ezen túlmenően az uniós mechanizmusnak képesnek kell lennie arra, hogy a megfelelő szakértők helyszínen történő bevonásával és – szükség szerint – szakértelem igénybevételével konkrét népegészségügyi és járványügyi tanácsadást nyújtson.

V. uniós katasztrófavédelmi reziliencia cél: Biztonság – szilárd polgári védelmi rendszer biztosítása:

A Veszélyhelyzet-reagálási Koordinációs Központnak és a tagállami polgári védelmi hatóságoknak folytatniuk kell az üzletmenet-folytonosságuk megerősítését. Az üzletmenet-folytonossági tervezésüket továbbá hozzá kell igazítaniuk az ágazatközi és határokon átnyúló katasztrófákhoz. E célból az ERCC-nek és a tagállamok polgári védelmi hatóságainak biztosítaniuk kell az ágazatközi és határokon átnyúló együttműködést, és elő kell mozdítaniuk az olyan partnerekkel való partnerségeket, mint a magánszektor, a civil társadalom és az önkéntes szervezetek. Az uniós mechanizmusnak támogatnia kell a vészhelyzeti műveleti központok üzletmenet-folytonosságának tesztelését célzó stressztesztek elvégzését, és együtt kell működni a tagállamokkal a levont tanulságok és az ajánlások nyomon követésében.⁵

Célkitűzés: 2027-re biztosítani kell az ERCC és a tagállami polgári védelmi partnerek üzletmenet-folytonosságát, és fenn kell tartani alapvető funkcióikat, többek között az ágazatközi és határokon átnyúló lépcsőzetes hatásokat, egyidejű és visszatérő katasztrófákat, elhúzódó veszélyhelyzeteket és újonnan felmerülő katasztrófakockázatokat tartalmazó katasztrófa-forgatókönyvekben szereplő súlyos körülmények között is.

E cél megvalósításának támogatása és nyomon követése érdekében a következő konkrét egyedi célkitűzéseket kell követni:

1.1.18. Az üzletmenet-folytonosság tervezésére vonatkozó képesség javítása

ERCC-nek és a tagállami partnereknek rendszeresen át kell dolgozniuk a terveket és eljárásokat annak érdekében, hogy azok rugalmasabbak legyenek, és jobban igazodjanak a jelenlegi és jövőbeli katasztrófák várható következményeihez. A terveknek és eljárásoknak forgatókönyveken és hatásvizsgálaton kell alapulniuk. Adott esetben olyan kérdésekre kell kiterjedniük, mint például a személyzeti irányítás, rendszeres képzés és gyakorlatok, az ellátási

⁵ Az uniós katasztrófavédelmi reziliencia célokról szóló Európai Bizottság ajánlása.

lánc irányítása és felszerelési igények, készletfelhalmozás, tartalékkapacitások, valamint az információs és kommunikációs technológiai rendszerek rezilienciája és biztonsága.

1.1.19. Az ágazatközi koordinációs képesség javítása

Az ERCC-nek és a tagállami partnereknek:

- meg kell erősíteniük az ágazatközi együttműködést és az eljárások interoperabilitását annak érdekében, hogy az illetékes polgári védelmi hatóságok, más érintett szolgálatok és partnerek – adott esetben az alapvető szolgáltatókat, a civil társadalmi szervezeteket, az önkénteseket és a tudományos köröket is beleértve – gyorsan, eredményesen és hatékonyan kiterjeszthessék a válaszingázásokat;
- ágazatközi hálózatokat és megállapodásokat kell létrehozniuk és fenntartaniuk a hatóságok között és az érintett partnerekkel a katasztrófák közötti időszakban.

1.1.20. A határokon átnyúló koordináció képességének fejlesztése

Az ERCC-nek és a tagállami partnereknek

- meg kell erősíteniük a határokon átnyúló együttműködést, valamint az eljárások, rendszerek és eszközök interoperabilitását a hatékony és eredményes információcsere lehetővé tétele, az operatív döntéshozatal támogatása és a befogadó nemzeti támogatás érdekében;
- határokon átnyúló megállapodásokat kell létrehozniuk és fenntartaniuk a polgári védelmi hatóságok és más releváns szolgálatok között.

1.1.21. A katasztrófakockázatokkal kapcsolatos kommunikációs és információ-kezelési képesség javítása

Az ERCC-nek és a tagállami partnereknek

- a) meg kell erősíteniük a polgári védelmi reagálást támogató rendszerek és eljárások interoperabilitását, valamint a válaszingázások koordinációját az érintett hatóságok és partnerek között;
- b) biztosítaniuk kell, hogy a kommunikációs és információkezelési rendszerek és eljárások támogassák az érintett hatóságok közötti és az érintett külső partnerekkel folytatott koherens kockázati, veszélyhelyzeti és válságkommunikációt.

1.1.22. A katasztrófa utáni értékelés képességének javítása

Az ERCC-nek és a tagállami partnereknek:

- a) a katasztrófa bekövetkezte után következetesen le kell vonniuk a tanulságokat. A levont tanulságoknak le kell fedniük a teljes katasztrófavédelmi ciklust (megelőzés, felkészültség, reagálás és helyreállítás). A levont tanulságoknak ki kell terjedniük a polgári védelmi hatóságokra és adott esetben az értékelt katasztrófa kezelésében részt vevő egyéb érintett hatóságokra, szolgálatokra és partnerekre;
- b) biztosítaniuk kell, hogy a levont tanulságokat adott esetben terjesszék és alkalmazzák a teljes katasztrófakezelési ciklus során.

A fentiekben ismertetett uniós katasztrófavédelmi reziliencia célokkal összefüggésben az Európai Bizottság ajánlása kimondja, hogy a célokat az érintetteknek folyamatosan felül kell vizsgálni és át kell dolgozni a kidolgozásuk és megvalósításuk terén elért eredmények, az új körülmények és a változó szükségletek fényében.

A közigazgatási vezetők katasztrófavédelmi felkészültségéhez jelentős hozzáadott értéket képviselnek azok az információk, amelyeket az Európai Bizottság ajánlásai biztosítanak, ezek ismerete a nemzeti katasztrófavédelmi szabályozások értelmezését, értékelését és a vezetők tervezői, szervezői és irányítói feladatainak végrehajtását is elősegítik.

1.2. Magyarország veszélyeztetettsége

Hazánk legújabb kori veszélyeztetettségét igen szemléletesen mutatja be „Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája”.

A változékony globális környezetben számos kihívás, kockázat és fenyegetés irányulhat hazánk vagy szövetségi rendszereink ellen. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában⁶ meghatározott értékeink és adottságaink alapján, az elemzett biztonsági környezetben a következő kihívások nemzeti érdekeinkre gyakorolt hatása a leginkább jelentős:

⁶ 1163/2020. (IV.21.). Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

- illegális migránsok tömeges érkezése a nyugat-balkáni vagy más, hazánkat érintő útvonalon, idegen népesség Magyarországra telepítése;
- váratlan fegyveres támadás;
- összehangolt és széleskörű diplomáciai, információs és titkosszolgálati műveletek, pénzügyi-gazdasági nyomásgyakorlással, pénzügyi spekulációs támadásokkal vagy katonai fenyegetéssel párosulva (hibrid) Magyarország destabilizálása, kormányzati cselekvőképességének, politikai stabilitásának és társadalmi egységének gyengítése, továbbá nemzetközi érdekérvényesítő képességének korlátozása céljából;
- jelentős károkat okozó kibertámadások a kormányzati informatikai rendszerek, az E-közigazgatás, a közműszolgáltatók, a stratégiai vállalatok, a létfontosságú infrastruktúra egyéb elemei és más, a társadalom működésében fontos szervezetek számítógépes hálózatai ellen;
- terrorcselekmény elkövetése Magyarországon, illetve magyar állampolgárok vagy magyar érdekeltségek ellen külföldön;
- a nemzeti szuverenitást sértő, a nemzeti döntési jogköröket nyíltan vagy leplezetten elvonó törekvések, továbbá a határon túli magyar közösségek helyzetének jelentős romlása vagy ellehetetlenülése, amelynek következtében tömegesen kényszerülhetnek elhagyni szülőföldjüket;
- a tartós népességfogyás és a lakosság átlagéletkorának folyamatos emelkedése miatt kritikus demográfiai helyzet kialakulása;
- a nemzetközi gazdasági válság kiújulása vagy a globális kereskedelmi konjunktúra tartós leállása, ennek következtében pedig a globális és regionális értékláncok leromlása;
- az energiainportban bekövetkezett fennakadásból fakadó ellátási válsághelyzet létrejötte;
- súlyos és tartós instabilitás kialakulása, illetve „bukott állam” létrejötte hazánk közvetlen szomszédságában vagy régiókban;
- a forradalmi technológiai fejlesztések illetéktelen kezekbe kerülésével a nemzet biztonságát veszélyeztető támadások vagy terrorcselekmények megjelenése;
- bűnszervezetek, szervezett bűnözői csoportok magyarországi térnyerése és befolyásának erősödése;

- tömegpusztító fegyverekkel, illetve nukleáris, radiológiai, biológiai vagy vegyi szennyezőanyagokkal Magyarország vagy a környező országok ellen végrehajtott támadás vagy terrorcselekmény;
- olyan Magyarország vagy szomszédos országok területén bekövetkezett ipari balesetek és katasztrófák, amelyek regionális kihatásokkal járnak;
- a lakosság tömeges és súlyos megbetegedésének kockázatát hordozó járványos betegség magyarországi megjelenése és gyors terjedése;
- nagyobb ár- és kiterjedt belvizek kialakulása, valamint más természeti katasztrófák - hosszantartó aszályos időszakok, hő- és hideghullámok, heves viharok, pusztító erdő vagy vegetációtüzek - rendszeres bekövetkezése;
- a globális felmelegedés következtében tartósan vízhiányos időszakok rendszeres előfordulása, a talaj fokozatos kiszáradása és eróziója, valamint a vegetáció pusztulása egyes erősen sérülékeny hazai térségekben.⁷

A korszerű védelmi igazgatás napjainkban a közigazgatási feladatrendszer része. Szerteágazó, az állam védelmi, védekezési feladatainak végrehajtását lehetővé tevő tevékenység.

A különleges jogrendre való felkészülést éppúgy magába foglalja, mint a polgári védelmi, katasztrófavédelmi feladatokkal kapcsolatos felkészítési, tájékoztatási, ellátási tevékenységek egészét. Összehangolja az egyes közigazgatási szervek felkészülési, tervezési, ellátási, rendvédelmi, gazdasági és sok más tevékenységét, egy célra optimalizálva, összpontosítva a rendelkezésre álló erőforrásokat: az emberi élet, a társadalom védelmére.

Egy jól működő védelmi és biztonsági igazgatási rendszer alapja a védelmi és biztonsági igazgatási tevékenységet irányító -, illetve a rendszer részeként feladatokat ellátó egyes szakemberek felkészültsége. A több szintből álló rendszer teljes vertikumának ismerete – bár szintenként eltérő mértékben – elengedhetetlen a védelmi és biztonsági igazgatásban is tevékenykedő közigazgatási vezetők számára, ezért fontos, hogy ez a tanulmány mindenekelőtt áttekintő képet nyújtson a védelmi és biztonsági igazgatási rendszer egészéről.

Magyarország védelmének, a rendelkezésre álló képességek és kapacitások összehangolásának fő pillérei:

- a honvédelem rendszere és a Magyar Honvédség,

⁷ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája.

- a rendvédelem és a rendvédelmi szervek,
- valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok.

Köteles együttműködők a közigazgatási szervek. A meghatározott szervezetek és a közigazgatási szervek a feladatok ellátása során a nemzetgazdaság erőforrásaira és szervezeteire, az állampolgárok elhivatottságára és kötelezettségeik teljesítésére, a lakosság és az anyagi javak megóvását szolgáló polgári védelemre, a civil szervezetek szerepvállalására, valamint a szövetséges államok és szövetségi rendszerek együttműködésére támaszkodnak.

A védelmi rendszer működésében egyfelől a fő szövetségi rendszerekre:

- NATO,
- Európai Unió,

másfelől az állami szervekre, a nemzetgazdaság erőforrásaira, a civil -, illetve a karitatív szervezetekre és nem utolsósorban az állampolgárok elhivatottságára, önkéntes társadalmi szerepvállalására támaszkodik.

A békeidőszaki veszélyeztető tényezők hatásai elleni védekezés alapja a hatékony katasztrófavédelmi rendszer.

A 2011. évi CXXVIII. törvény (Kat.) megfogalmazásában a katasztrófa a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeiket, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő védekezési lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli.

A katasztrófavédelem Magyarország biztonsági rendszerének részét képezi, annak fontos eleme. A biztonságot veszélyeztető tényezők elleni hatékony védelem alapvetően meghatározza egy ország stabilitását és működőképességét, jelentősen befolyásolja társadalmi és gazdasági helyzetét, az állampolgárok életfeltételeit és életminőségét. Ahogy azt a Nemzeti

Biztonsági Stratégia is megfogalmazza, a biztonság szavatolása – ahogy a honvédelem területén is – döntően a nemzetközi együttműködéseken, illetve a nemzeti önerőn alapul.

A védekezés lényegében egy igen összetett feladatrendszer. A különböző katasztrófák elleni védekezés során magába foglalja azokat a megelőzéssel kapcsolatos (létesítési, tervezési, adatközlési, hatósági, ellenőrzési tevékenység), eseménykezeléssel összefüggő (szervezési, összehangolási, végrehajtási, mentési, irányítási, riasztási, tájékoztatási tevékenység) valamint helyreállítási feladatokat, melyek legfőbb célja a lakosság életének, testi épségének továbbá az anyagi javaknak a védelme, ezt követően a helyreállítás feltételeinek megteremtése.

Ezek alapján a nemzeti védekezés feladatainak három időszaka különböztethető meg, bár ezek a szintek nem feltétlenül határolódnak el egymástól:

A megelőzés időszaka:

- kockázatértékelés,
- veszélyhelyzet – elemzés,
- tervezés,
- felkészítés (oktatás, képzés, gyakorlás)

A védekezés időszaka:

- reagálás (azonnali intézkedések),
- beavatkozás (mentés),
- védekezés

A helyreállítás időszaka:

- halaszthatatlan helyreállítási feladatok,
- kárenyhítés,
- újjáépítés

A feladatrendszert a három említett időszak ugyan eltérő súlyú, mégis komplex egységet alkotó szemléletmódja határozza meg, melyben lehetőség szerint elsődlegességet élvez a prevenció.

A katasztrófák térbeli és időbeli kiterjedése alapjaiban meghatározza a védekezés szintjét. Egy térben behatárolható, belátható időn belül felszámolható helyzet kezelése – amennyiben a

szükséges erőforrások könnyen elérhető távolságban vannak – a védelmi rendszer alacsonyabb (helyi) szintjét érinti, míg egy több vármegyét, esetleg országrészt sújtó, hosszan elnyúló védekezést igénylő helyzet magasabb szintű (területi, akár központi) koordinációt igényel. Minden védekezés során kiemelten fontos a rendelkezésre álló erőforrások gazdaságos, hatékony felhasználása, ezért a lehetőségekhez mérten törekedni kell a szubszidiaritás elvének szem előtt tartására.

Amennyiben a védekezési tevékenységhez szükséges erőforrások (pl. élőerő, technika, a működéshez szükséges pénzeszközök, stb.) helyben nem, vagy nem teljes mértékben állnak rendelkezésre, szükség lehet magasabb szintű koordinációra melynek során más területek erőforrásai is bevonásra kerülhetnek. A védekezés sokszor a normál körülményektől eltérő feladatvégzést igényel, ami esetenként jogkorlátozással járhat: a demokratikus jogállami vezetési elvek irányából (annak egyes elemei megtartása mellett) az egyszemélyi vezetés és felelősség irányába mehet át. A magasabb szintű veszélyhelyzet – kezeléshez, vagy az ország védelméhez azonban rendelkezni kell megfelelő jogi alapokkal.

Különleges jogrendi esetkörök	
<u>2022. október 31-ig</u>	<u>2022. november 01-jétől</u>
rendkívüli állapot	hadiállapot
szükségállapot	szükségállapot
megelőző védelmi helyzet	-
váratlan támadás	-
veszélyhelyzet	veszélyhelyzet
terrorveszélyhelyzet	-

1. számú táblázat: Különleges jogrendi esetkörök változása. Készítette: Szerzők.

Ezt az alapot a különleges jogrendi időszakok rendszere teremti meg. A különleges jogrendi időszakokat Magyarország Alaptörvénye határozza meg.

1.3. Különleges jogrendi időszakok

A különleges jogrendi időszak az állam működésének olyan kivételes szakasza, amikor kivételes hatalom, ún. rendeleti kormányzás gyakorolható, amennyiben az Alaptörvényben rögzített feltételek és körülmények ehhez megvannak.⁸

1.3.1 Hadiállapot

- Háborús helyzet kinyilvánítása vagy háborús veszély,
- külső fegyveres támadás, hatásában külső fegyveres támadással egyenértékű cselekmény, vagy ezek közvetlen veszélye,
- kollektív védelemre irányuló szövetségesi kötelezettség teljesítése esetén

az Országgyűlés hadiállapotot hirdethet ki. A hadiállapot kihirdetéséhez az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Hadiállapot idején a Kormány gyakorolja az Országgyűlés által átruházott jogokat, valamint dönt a Magyar Honvédség külföldi vagy magyarországi alkalmazásáról, békefenntartásban való részvételéről, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységéről, külföldi állomásozásáról, valamint a külföldi fegyveres erők magyarországi vagy Magyarország területéről kiinduló alkalmazásáról és magyarországi állomásozásáról.

1.3.2 Szükségállapot

- Az alkotmányos rend megdöntésére, felforgatására vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló cselekmény, vagy
- az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető súlyos, jogellenes cselekmény esetén

az Országgyűlés szükségállapotot hirdethet ki. A szükségállapot kihirdetéséhez az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

A szükségállapot harminc napra hirdethető ki. A szükségállapotot az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával harminc nappal meghosszabbíthatja, ha a szükségállapot kihirdetésére okot adó körülmény továbbra is fennáll.

⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

1.3.3 Veszélyhelyzet

Szomszédos országban fennálló fegyveres konfliktus, háborús helyzet vagy humanitárius katasztrófa, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető súlyos esemény – különösen elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség – esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében a Kormány veszélyhelyzetet hirdethet ki. A veszélyhelyzet harminc napra hirdethető ki. A Kormány a veszélyhelyzetet az Országgyűlés felhatalmazása alapján meghosszabbíthatja, ha a veszélyhelyzet kihirdetésére okot adó körülmény továbbra is fennáll. A felhatalmazásról az Országgyűlés a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával dönt.

1.3.4 A különleges jogrendre vonatkozó közös szabályok

Különleges jogrendben az Alaptörvény alkalmazása nem függeszthető fel.

Különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása – az Alaptörvény II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)–(6) bekezdésében megállapított alapvető jogok kivételével – felfüggeszthető vagy az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túl korlátozható.

A Kormány különleges jogrend idején köteles minden olyan intézkedést megtenni, amely az Országgyűlés folyamatos működését szavatolja. Különleges jogrend idején az Alkotmánybíróság működése nem korlátozható. A Kormány különleges jogrendben köteles minden olyan intézkedést megtenni, amely az Alkotmánybíróság folyamatos működését szavatolja.

A Kormány különleges jogrendben rendeletet alkothat, amellyel – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.

A Kormány a különleges jogrend idején a különleges jogrendre vonatkozó szabályok szerint alkotott rendeletről folyamatosan tájékoztatja a köztársasági elnököt, az Országgyűlés elnökét és az Országgyűlés tárgykör szerint feladat- és hatáskörrel rendelkező állandó bizottságát.

Az Országgyűlés a Kormány által különleges jogrend idején a különleges jogrendre vonatkozó szabályok szerint alkotott rendeletet hatályon kívül helyezheti. A hatályon kívül helyezett rendeletet a Kormány azonos tartalommal nem alkothatja meg újra, kivéve, ha azt a körülmények jelentős változása indokolja. A Kormány az így megalkotott rendeletről és megalkotásának indokairól haladéktalanul tájékoztatja a köztársasági elnököt, az Országgyűlés elnökét és az Országgyűlés tárgykör szerint feladat- és hatáskörrel rendelkező állandó bizottságát.

A különleges jogrendet a különleges jogrend kihirdetésére jogosult szerv megszünteti, ha kihirdetésének feltételei már nem állnak fenn.

A Kormány által különleges jogrend idején a különleges jogrendre vonatkozó szabályok szerint alkotott rendelet a különleges jogrend megszűnésekor hatályát veszti.

1.3.5 A hadiállapotra és a szükségállapotra vonatkozó közös szabályok

Hadiállapot vagy szükségállapot kihirdetésének Kormány általi kezdeményezését követően a Kormány rendeletet alkothat, amellyel – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – a kihirdetésre okot adó körülmény azonnali kezeléséhez szükséges mértékben egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.

A Kormány a fenti rendeletről folyamatosan tájékoztatja a köztársasági elnököt, az Országgyűlés elnökét és az Országgyűlés tárgykör szerint feladat- és hatáskörrel rendelkező állandó bizottságát. A rendelet hatálya a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésére vonatkozó döntésig, de legfeljebb a kihirdetés Kormány általi kezdeményezésétől számított hatvan napig, hadiállapot vagy szükségállapot kihirdetése esetén legfeljebb a hadiállapot vagy a szükségállapot megszűnéséig tart.

Ha a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésére nem kerül sor, az Országgyűlés törvényt alkot a rendeletben hozott rendkívüli intézkedésekkel összefüggő szabályozási átmenetről.

A Kormány a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésének kezdeményezését követően köteles minden olyan intézkedést megtenni, amely az Országgyűlés folyamatos működését szavatolja.

Az Országgyűlés az egyes törvények hatályon kívül helyezéséről intézkedő rendeletet hatályon kívül helyezheti. A hatályon kívül helyezett rendeletet a Kormány azonos tartalommal nem alkothatja meg újra, kivéve, ha azt a körülmények jelentős változása indokolja. A Kormány az így megalkotott rendeletről és megalkotásának indokairól haladéktalanul tájékoztatja a köztársasági elnököt, az Országgyűlés elnökét és az Országgyűlés tárgykör szerint feladat- és hatáskörrel rendelkező állandó bizottságát.

Hadiállapot vagy szükségállapot Kormány általi kezdeményezését követően az Alkotmánybíróság működése nem korlátozható. A Kormány a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésének kezdeményezését követően köteles minden olyan intézkedést megtenni, amely az Alkotmánybíróság folyamatos működését szavatolja.

A hadiállapot vagy a szükségállapot Kormány általi kezdeményezését követően alkalmazandó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.

Hadiállapot vagy szükségállapot idején az Országgyűlés nem mondhatja ki feloszlását, és nem osztható fel. Az országgyűlési képviselők általános választását hadiállapot és szükségállapot idején nem lehet kitűzni és nem lehet megtartani, ilyen esetben a hadiállapot vagy a szükségállapot megszűnésétől számított kilencven napon belül új Országgyűlést kell választani. Ha az országgyűlési képviselők általános választását már megtartották, de az új Országgyűlés még nem alakult meg, a köztársasági elnök az alakuló ülést a hadiállapot vagy a szükségállapot megszűnésétől számított harminc napon belüli időpontra hívja össze.

A feloszlott vagy felosztatott Országgyűlést hadiállapot vagy szükségállapot idején a köztársasági elnök összehívhatja.

Különleges jogrend időszakában tehát felfüggeszthető jogszabályok és egyéb közjogi szabályozó eszközök alkalmazása, illetve korlátozhatók az alapvető állampolgári jogok is (a „Genfi Humanitárius Minimum” kivételével). Különleges jogrend idején egyedül az Alaptörvény alkalmazása nem függeszthető fel, illetve nem korlátozható az Alkotmánybíróság működése sem.

A különleges jogrendi időszak kihirdetését még el nem érő szintű események – döntően katasztrófák – esetére jött létre a kiterjedt káresemény fogalma.

Ez egy olyan védelmi és biztonsági esemény, amelynek kezelése során elengedhetetlen az élet –és vagyonbiztonság megóvása érdekében a katasztrófavédelem, mint elsődleges beavatkozó irányításával az eseménykezelésben érintett szervezetek azonnali, összehangolt reagálása a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének koordinációs tevékenysége megkezdéséig.

Ilyen esetben a BM OKF Főigazgatója jogosult arra, hogy a Központi Veszélyelhárítási Terv alapján azonnal intézkedjen:

- az emberi élet,
- a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak,
- a létfontosságú rendszerek védelmére,
- a lakosság alapvető ellátásának biztosítására,
- a bekövetkező katasztrófa következményeinek lehető legkisebbre csökkentésére.

A fentiekben leírtakból belátható, hogy a védekezés feladatai rendkívül szerteágazóak, illetve nem minden esetben végezhetők el a hétköznapi, megszokott kereteken belül.

Egyebek mellett a szubszidiaritás elvének figyelembe vételével elengedhetetlen a védelmi és biztonsági igazgatási rendszer tagozódása helyi, területi, illetve központi szintre, illetve a szabályzórendszer korszerűsítése is.

1.4. Védelmi és biztonsági szabályozási reform

A 2010-es évek közepétől (a Krím orosz megszállása, az azt megelőző hibrid események, a terrorcselekmények, a migrációs hullám, a kibertérben megjelenő bűnözési lehetőségek) a biztonsági környezet nagymértékben megváltozott Európában és Magyarországon is. Ezek a változások szükségessé tették a magyarországi védelmi és biztonsági rendszer szabályozásának megreformálását. A 2019. második felében megkezdődött reform megvalósulásának igazán nagy lendületet a koronavírus - világjárvány 2020 tavaszán történt magyarországi megjelenése, valamint a járványkezelés során szerzett tapasztalatok adtak.

A reformfolyamat alapvetően három nagy csoportra osztható

Az első lépésben megvalósult az Alaptörvény kilencedik módosítása (amely a különleges jogrendre vonatkozó szabályozás átfogó megújítását jelentette).

A második lépcsőfoknak tekinthető a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCII. törvény (Vbö.) megjelenése a 3. stációnak tekinthető valamennyi, a védelem és biztonság szavatolását szolgáló, vagy ennek fenntartásában, fejlesztésében érintett törvény, egyéb jogszabály (kormányrendeletek, miniszteri rendeletek), továbbá alacsonyabb szintű szabályozás (pl.: belső szabályzatok) módosítása, illetve szükség esetén újak megalkotása az első két lépcsőben végbement szabályozási változásokhoz igazodó módon.

A reformfolyamat még nem fejeződött be, jelenleg is folyamatban van, a 3. lépcsőnél tart annak megvalósítása. Első fontos dátumnak 2022. november 01. tekinthető, hiszen az addig átdolgozott, megújított szabályanyag rendelkezései (Alaptörvény módosításai, Vbö, az új honvédelmi törvény, a katasztrófavédelmi törvény módosításai stb.) akkor léptek hatályba.

A reform első állomásának az Alaptörvény kilencedik módosítása tekinthető, mely 2020. december 22-én került kihirdetésre, és 2022. november 01-jén lépett hatályba. A IX. módosítás 11. cikke tartalmazza a különleges jogrendre vonatkozó megújult szabályozást.

Az alkotmányozó célja egy korszerűbb, a jelenlegi biztonsági környezethez jobban alkalmazkodó szabályozás megteremtése volt. A szabályrendszer korszerűsítéséről és rendszerszintű megújításáról, ezáltal alkotmányos reform megvalósulásáról beszélhetünk. Az alkotmányozó a szabályozást egyszerűbbé, egységesebbé, ezáltal átláthatóbbá tette, a nyitott végű és általánosabb módon megfogalmazott tényállások kidolgozásával – többlet garanciák beiktatása mellett - a szabályozás rugalmasabb alkalmazhatóságát tette lehetővé. Emellett a fokozatosság elvét és az operativitást szem előtt tartva reformálta meg az alkotmányos szabályanyagot, amely *„korszerűbb, a biztonsági környezethez jobban alkalmazkodó és az elmúlt évek tapasztalataira építő, hatékony rendszer jövőbeni kialakítását szolgálja.*

Különleges jogrend idején továbbra is rendeleti kormányzás valósul meg (rendeleti kormányzás: egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat), valamint az alkotmányozó a korábbi alkotmányos biztosítékokat is megtartotta.

Alapvető változás, hogy az egyszerűsítés érdekében, hogy a különleges jogrendi esetek száma a korábbi 6-ról 3-ra csökkent (honvédelmi típusú esetkör a hadiállapot, rendészeti típusú a szükségállapot, alapvetően katasztrófavédelmi típusú a veszélyhelyzet).

Szintén jelentős újítás, hogy mindhárom esetkör esetén a kivételes hatalom gyakorlására a Kormány jogosult. (Korábban rendkívüli állapot idején a Honvédelmi Tanács, szükségállapot idején a köztársasági elnök volt a kivételes hatalom jogosultja).

A különleges jogrendi esetkörök közül katasztrófavédelmi szempontból kiemelhetjük a veszélyhelyzetet. A veszélyhelyzetre vonatkozó szabályozás vizsgálata előtt fontos kiemelni, hogy 2022. május 25-én az ukrán háború következtében hatályba lépett az Alaptörvény tizedik módosítása, amely - többek között - a IX. módosítással megalkotott veszélyhelyzetre vonatkozó rendelkezéseket további kihirdethetőségi okokkal bővítette ki.

Mindezek alapján a hatályos szabályozás alapján a Kormány az alábbi esetekben hirdetheti ki a veszélyhelyzetet:

A.)

- szomszédos országban fennálló
- fegyveres konfliktus,
- háborús helyzet vagy
- humanitárius katasztrófa, továbbá

B.)

- az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető súlyos esemény - különösen elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség - esetén, valamint
- ezek következményeinek az elhárítása érdekében.

Az „A” pontban meghatározott eseteket az alkotmányozó az orosz-ukrán háború következtében emelte be a veszélyhelyzet kihirdetését megalapozó események közé.

A „B” pontban meghatározott „élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető súlyos esemény, *különösen* elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség” a IX. módosítással bevezetett nyitott végű tényállás, amely rugalmas alkalmazást tesz lehetővé, beépítve a koronavírus-világjárvánnyal szembeni fellépés tapasztalatait. Az alkotmányozó a hatályos rendelkezések között csupán példálózó jelleggel emeli ki az elemi csapás vagy az ipari szerencsétlenség esetét, lehetővé téve, hogy egyéb, esetlegesen jelenleg még nem is ismert, későbbiekben megjelenő új veszélyforrás, egy élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető súlyos esemény esetén is legyen alkotmányos lehetőség a veszélyhelyzet bevezetésére.

Fontos még megemlíteni, hogy a veszélyhelyzetet 30 napra hirdetheti ki, amelyet az Országgyűlés felhatalmazása alapján meghosszabbíthat.

A védelmi és biztonsági szabályozási reform következő, második állomásának tekinthető a Vbő, amely 2021. június 25-ei kihirdetését követően szintén - sok más jogszabállyal együtt - 2022. november 01-jén lépett hatályba.

A jogalkotó célja a törvény megalkotásával egy összehangolt védelmi és biztonsági rendszer kialakítása volt. A Vbő. egy ágazatokon átívelő keretjogszabály, a védelem és biztonság teljes területére vonatkozó szabályozás kereteit teremti meg, a terület „mini alkotmányának” tekinthető.

A törvény végső előterjesztői indokolása szerint a törvényalkotó célja egy összehangolt védelmi és biztonsági rendszer kialakítása volt az eddigi ágazati működést meghagyása mellett, azt kiegészítve az összkormányzati koordináció és az ágazati elhatárolást felváltó hatékony együttműködés kereteinek megteremtésével, *kiemelt területté téve a társadalom felkészültségének és biztonsgtudatosságának fejlesztését, továbbá a normál jogrendi válságkezelés és a különleges jogrendi szabályozás hatékonyabbá tételét.*

A Vbő. legfontosabb eredményei közé sorolható:

- egységes fogalomrendszert teremtett: valamennyi védelem és biztonság szavatolásában érintett területet a „védelmi és biztonsági” jelzővel látott el, rögzítve ezeknek a területeknek a keretszabályait.
- a korábbi - alapvetően a honvédelem és a katasztrófavédelem rendszerében meglévő, gyakran átfedésekkel rendelkező - párhuzamos szabályozásokat megszüntette a pv. kötelezettség, a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség, valamint a védelmi igazgatás szereplői: a védelmi bizottságok, azok elnökei és a polgármesterek vonatkozásában.
- új jogintézményeket, szerveket, fórumokat hozott létre
- az összkormányzati koordináció megteremtése érdekében a védelmi és biztonsági igazgatás (VBI) rendszerében a meglévő 3 szint, települési szinten a polgármesterek, helyi járási szinten a helyi védelmi bizottságok és területi szinten a területi védelmi bizottságok mellé felállításra került negyedik szinten a VBI központi szerve.

A Nemzeti Védelmi és Biztonsági Fórum felállításával a jogalkotó célja a nem állami szereplőkkel való együttműködés, a rendszeres és konstruktív eszmecsere feltételeinek kormányzat általi biztosítása volt.

- új jogintézményként megteremtette az összehangolt védelmi tevékenység intézményét, meghatározva az arra vonatkozó legfontosabb szabályokat.
- új fogalmakat vezetett be: itt kiemelendő a *védelmi és biztonsági esemény*, valamint a *védelmi és biztonsági szervezet* fogalma.

A jogalkotó a törvény első részében rögzítette a védelem - és biztonságszavatolás alapjait. A törvény vonatkozó rendelkezései között szerepel, hogy az ország védelme és biztonsága nemzeti ügy, amelynek a fenntartásával és fejlesztésével kapcsolatos egységes irányítás, valamint koordináció az állam feladata. A Vbö. az ország védelmének és a biztonságának szavatolásának - továbbá szükség esetén fegyveres védelmének - három pilléréként a honvédelem rendszerét és a Magyar Honvédséget, a rendvédelmet és a rendvédelmi szerveket, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokat nevezi meg, melyekkel a közigazgatás szerveinek együtt kell működniük.

Mindebből látható, hogy a védelem és biztonság szavatolása a jogszabály által erre kötelezett állami szervezeteken kívül a társadalom minden tagjának is közös érdeke és ezáltal közös ügye.

A legfontosabb fogalmak közül kiemelhetjük az alábbiakat, hiszen a katasztrófavédelem rendszerét is érintik:

Védelmi és biztonsági szervezetnek minősül:

- a Honvédség,
- a rendvédelmi szervek (Rendőrség, Büntetés-végrehajtás, Katasztrófavédelem, NAV),
- a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint
- az Országgyűlési Őrség.

A védelmi és biztonsági esemény fogalmának meghatározása során a jogalkotó tételesen rögzítette, hogy mely események minősülnek védelmi és biztonsági eseménynek, az alábbiak szerint:

- törvényben meghatározott ágazati üzemzavar, válsághelyzet vagy különleges jogrendnek nem minősülő veszélyhelyzet, illetve a lakosság ellátását, annak biztonságát vagy folytonosságát érintő súlyos esemény,
- katasztrófa vagy annak veszélye,
- az államhatár rendjét és annak megóvását érintő súlyos esemény,
- a törvényes rendet, a közrendet és közbiztonságot súlyosan fenyegető esemény,
- az államműködés folytonosságát sértő vagy veszélyeztető súlyos esemény,
- Magyarországot jelentősen érintő katonai fenyegetés,
- szövetségi kötelezettség teljesítésére okot adó esemény, vagy
- terrortámadás bekövetkezése, illetve annak jelentős veszélye.

Fontos még megemlíteni az összehangolt védelmi tevékenység (ÖVT) intézményét, amelynek elrendelésére a Kormány jogosult olyan súlyos vagy elhúzódó védelmi és biztonsági esemény esetén, amelynek kezelése ágazatokon átívelő fellépést tesz szükségessé.

Vbö. 74. § (1) A Kormány súlyos vagy elhúzódó védelmi és biztonsági esemény esetén rendeletben dönthet az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről, ha annak kezelése *több védelmi és biztonsági szervezet, illetve közigazgatási szerv hatáskörét* együttesen érinti, valamint az e törvényben az összehangolt védelmi tevékenység esetére meghatározott, vagy a NATO Válságreakálási Rendszerében meghatározott intézkedések alkalmazását teszi szükségessé.

ÖVT elrendelése esetén az összkormányzati koordinációt a Kormány kijelölt tagja vagy a kijelölt szerve - a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének együttműködésével - látja el. ÖVT elrendelése esetén a Kormány a Vbö-ben meghatározott intézkedéseket vezethet be (pl.: államhatár fokozott ellenőrzése, egyes útvonalakon a közlekedés időszakos korlátozása, az ország egyes területeit érintő személyforgalom és szállítási tevékenység korlátozása, egyes intézmény, létesítmény, rendezvény látogatásának és szervezésének korlátozása, egyéb törvényben meghatározott intézkedés). A Kormány elrendelheti a Honvédség közreműködését is a kapcsolódó rendőrségi feladatok ellátásában.

A rendkívüli intézkedések vonatkozásában fontos kiemelni, hogy azok alapjogot nem korlátozhatnak, az ország meghatározott területén, meghatározott időre, max. 3 hónapra vezethetők be és meghosszabbítható szükség szerinti alkalommal, 3 hónappal.

Az ÖVT elrendelésével/meghosszabbításával és az elrendelhető intézkedésekkel kapcsolatosan a Vbö. számos garanciális szabályt rögzít.

A Vbö. általános bemutatásánál elengedhetetlen annak kiemelése, hogy a különleges jogrendre - ezáltal a veszélyhelyzetre - vonatkozó részletszabályokat is rögzít, többek között a bevezethető rendkívüli intézkedéseket, amelyeket a jogalkotó a korábbi szabályozástól eltérően tárgykör szerint határoz meg.

Meg kell még említeni a Vbö. kapcsán, hogy külön fejezetet - az V. fejezetet - szentelt a jogalkotó a nemzeti ellenálló képességre vonatkozó rendelkezéseknek, kiemelt területté téve annak fejlesztését.

A védelmi és biztonsági szabályozási reform következő állomásának tekinthető a különböző törvények, végrehajtási és egyéb rendeletek, alacsonyabb szintű jogforrások módosítása, illetve újak hatályba lépése. Ezek közül ki kell emelni a katasztrófavédelmi törvény (Kat.) módosítását, melynek kihirdetésére 2021. november 17-én, hatályba lépésére szintén 2022. nov. 01-jén került sor.

A módosítás célja a harmonizáció, az Alaptörvény kilencedik módosításához, valamint a VBÖ-höz történő igazítás volt.

Ennek megteremtése érdekében eszközölt változások alapvetően három csoportba sorolhatók:

- korábban ott szabályozott területek kerültek ki a Kat-ból (a védelmi igazgatás szereplőire vonatkozó, a pv. kötelezettségre, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségre vonatkozó rendelkezések)
- új fogalmakat, jogintézményeket hozott létre a jogalkotó (veszélyes anyagokkal kapcsolatos esemény, katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség, kiterjedt káresemény)
- egyéb változások történtek a szabályrendszerben (megváltozott elnevezések, KKB szerepének változása)

A Vbö. rendelkezéseivel való harmonizáció megteremtése érdekében kikerültek a Kat. szabályrendszeréből az alábbiakra vonatkozó rendelkezések:

- MVB (FVB), HVB feladatai, a bizottságok elnökének feladatai, a polgármester feladatai
- V. fejezet: katasztrófaveszély és a veszélyhelyzetre vonatkozó rendelkezések, a veszélyhelyzetben bevezethető rendkívüli intézkedések (de a katasztrófaveszély fogalma megmaradt az értelmező rendelkezések között változatlan tartalommal)
- polgári védelmi kötelezettségre vonatkozó szabályok egy része (mentesülők, pv. szolgálat elrendelése)
- gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségre vonatkozó rendelkezések.

Új fogalmakat, jogintézményeket vezetett be a jogalkotó. Új jogintézményként jelenik meg a kiterjedt káresemény és annak szabályozása.

A kiterjedt káresemény fogalmát is meghatározza a törvény (Kat. 3. § 11. pontja - az értelmező rendelkezések között) *„olyan védelmi és biztonsági esemény, amelynek kezelése során elengedhetetlen az élet- és vagyonbiztonság megóvása érdekében a katasztrófavédelem, mint elsődleges beavatkozó irányításával az eseménykezelésben érintett szervezetek azonnali, összehangolt reagálása a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének koordinációs tevékenysége megkezdéséig”*

A kiterjedt káreseményre vonatkozó részletes szabályozás - egy apróbb eltéréstől eltekintve - megegyezik a katasztrófaveszélyre vonatkozó korábbi rendelkezésekkel:

- a BM OKF főigazgató köteles azonnal intézkedni az előzetesen jóváhagyott központi veszélyelhárítási terv szerint - az emberi élet, a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak, a kritikus infrastruktúrák védelme, a lakosság alapvető ellátásának biztosítása, valamint a katasztrófa következményeinek lehető legkisebbre csökkentése érdekében;
- a megtett intézkedésekről haladéktalanul tájékoztatja a belügyminisztert;
- a kiterjedt káresemény kezdetének és megszűnésének időpontját, helyét köteles a BM OKF honlapján közzétenni;
- honvédségi erők igénybe vehetők.

Másik fontos új fogalom a Vbö. rendelkezéseivel, céljaival összhangban a katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség fogalma:

„azon képességek, válaszadási kapacitások összessége, amelyek a személyek, a környezet, a tulajdon védelmét, valamint a kormányzati, gazdasági, társadalmi funkciók folytonosságának megőrzését szolgálják a természeti és az ember okozta katasztrófák közvetlen, közvetett hatásaival szemben.

Fontos megjegyezni, hogy a Kormány feladatai között megjelenik a katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség fejlesztésével kapcsolatos feladatok koordinációja.

A Kat. egyéb változásai közé sorolhatók a Vbő. fogalomrendszeréhez történő igazítás érdekében történt *elnevezésekben* történt változások, illetve a *KKB szerepkörét érintő* meghatározás változása az alábbiak szerint:

- veszélyes anyagokkal kapcsolatos *üzemzavar helyett*: veszélyes anyagokkal kapcsolatos esemény (Ok: a Vbő-ben védelmi és biztonsági esemény a törvényben meghatározott ágazati üzemzavar)
- *KKB: katasztrófavédelmi* koordinációs szerv (Korábban *kormányzati* koordinációs szerv. Ok: a VBI központi szervének felállítása.)
- területi védelmi bizottság - egységesen (Korábban: megyei és fővárosi védelmi bizottság.)
- *védekezéssel összefüggő feladatokban közreműködő referens* (közbiztonsági, honvédelmi referens helyett, de a Vbő. egyik végrehajtási rendelete, a 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet alkalmazza a közbiztonsági és honvédelmi referensi elnevezést a részletszabályok meghatározása során.)

1.5. A védelmi és biztonsági igazgatás célja, rendeltetése, alapelvei, szintjei

A védelmi és biztonsági igazgatási rendszer működtetésének alapvető célja, hogy a védekezés folyamatában részt vevő szervek, szervezetek működése egységes alapon történjen, az egyes szervezeti elemek tevékenysége, illetve erőforrásaik egymást kiegészítve, egymásra épülve a leginkább hatékony választ nyújtsák a bekövetkezett esemény kezelése során.

Rendeltetése az ország és a nemzet védelmében és biztonságának fenntartásában és fejlesztésében érintett valamennyi szerv és szervezet tevékenységének és fejlesztésének összehangolása, az összehangolt védelmi tevékenységre, illetve a különleges jogrendi

működésre való történő felkészüléssel összefüggő kormányzati irányítás közvetítése a feladatkörrel érintett szervek felé.

Összehangolja az ágazatokon átívelő feladatokra történő felkészülés, gyakorlás végrehajtását, az ilyen feladatok szakmai irányítását, illetve a felkészüléssel és a feladatok végrehajtásával kapcsolatos ellenőrzési tevékenységet is.

A védekezési folyamat mindenekelőtt Magyarországnak a természeti és civilizációs katasztrófák következményei elleni védelmét szolgálja, fegyveres összeütközés időszakában pedig ezen túlmenően Hazánk területi és társadalmi integritásának védelmét is.

A védelmi és biztonsági igazgatás a közigazgatás részét képező feladat- és szervezetrendszer. A Kormány irányítása mellett a Magyarországot és annak lakosságát veszélyeztető fenyegetésekkel és támadásokkal szembeni koordinált fellépésre létrehozott szervezeti és irányítási struktúra, a jogszabályban erre a feladatra kijelölt állami szervek központilag összehangolt tervező, végrehajtó és rendelkező tevékenysége, kiemelten:

- a válsághelyzetek kezelésére, a különleges jogrend kihirdetésére,
- valamint a védelem- és biztonságtudatosság polgári és állami fokozásával összefüggő feladatokra és az ezekre való felkészülésre,
- beleértve a honvédelmi igazgatást és az annak részét képező katonai igazgatást, továbbá a kapcsolódó rendvédelmi szervek által ellátott igazgatást.

A nemzeti katasztrófavédelmi stratégia az ország, a szövetség, a nemzetközi együttműködés és védelem elvének egységén, egymásra épültségén alapul.

Magyarország biztonságának és védelmének szavatolása alapvetően a nemzeti képességekre és a szövetségi védelmi lehetőségeire épül. A NATO és az Európai Unió keretei között támogatja a nemzetközi szerepvállalást a katasztrófavédelmi helyzetek megelőzésében és megoldásában.

Ennek keretében szem előtt kell tartani a szövetséges tagállamok, a szomszédos és más országok biztonsági és védelmi érdekeit. A nemzeti érdekeket követve elő kell segíteni az euro-atlanti térség, Európa és szűkebb régiója, valamint a globális biztonság fenntartását, a veszélyforrások felszámolását, a veszélyek megelőzését és elhárítását, a következmények felszámolását, az élet alapvető feltételeinek megteremtését, helyreállítását.

A védekezési rendszer képességeit, felkészítését, a védelmi és biztonsági rendszer aktivizálását, a stratégiai célú tartalékokat a védelem szükségleteiből kiindulva, a „minimálisan elégséges védelem” alapvének megfelelően kell szavatolni.

A védekezés rendszerét úgy kell működtetni, hogy az képes legyen időben felismerni, folyamatosan és megbízhatóan értékelni az ország biztonságát veszélyeztető tényezőket, és időben meghozni a veszélyek megelőzéséhez, elhárításához és a következmények enyhítéséhez szükséges állami intézkedéseket.

A rövid reakcióidő alapvető fontossággal bír bármilyen jellegű védekezés során, így könnyen belátható, hogy a védekezéshez szükséges erőforrásokat, kapacitásokat, személyi -, tárgyi és szervezeti feltételeket először a lehető legközelebbi, legkönnyebben és leggyorsabban hozzáférhető forrásokból célszerű biztosítani.

Ezért bír alapvető fontossággal a védelmi és biztonsági igazgatási rendszer szintjeinek hármas tagozódása.

A védelmi és biztonsági igazgatás rendszerének megértéséhez fontos az egyes védekezési szintek megismerése. A Tanulmány első részében a helyi, illetve a területi szintű védelmi és biztonsági igazgatási rendszer feladataival csak érintőlegesen foglalkozunk, ezeket a többi fejezet taglalja majd.

1.6. A védelmi és biztonsági igazgatási rendszer rendeltetése (Vbö. 51.§)

- az ország és a nemzet védelmében és biztonságának fenntartásában és fejlesztésében érintett valamennyi szerv és szervezet tevékenységének és fejlesztésének összehangolása,
- az összehangolt védelmi tevékenységre való felkészüléssel összefüggő kormányzati irányítás közvetítése a feladatkörrel érintett szervek felé,
- a különleges jogrendi működésre való felkészüléssel összefüggő kormányzati irányítás közvetítése a feladatkörrel érintett szervek felé,
- az ágazatokon átívelő feladatok ellátására való felkészülés és ezek gyakorlásának összehangolása,
- jogszabályban meghatározottak szerint az egyes ágazatokon átívelő tevékenységek szakmai irányítása, valamint
- a védelmi és biztonsági célú tevékenységekkel és az ezekre való felkészüléssel összefüggő ellenőrzések végrehajtása.

1.6.1 A polgármester

A helyi szintű igazgatás alappillére a települési polgármester, aki saját települése vonatkozásában felelős a lakosság védelméért, a polgári védelmet érintő ügyekben pedig elsőfokú hatóságként jár el. Mivel a polgármester ezen a területen nem feltétlenül szakember, a feladatok végrehajtásában a hivatásos katasztrófavédelmi szerv támogatja.

Ugyanezen célból előírás, hogy az I. és II. katasztrófavédelmi osztályba sorolt településeken a hivatásos katasztrófavédelmi szerv által felkészített közbiztonsági referens kijelölése, aki közvetlenül segíti a polgármestert védelmi és biztonsági tevékenységei végrehajtásában.

Az adott település katasztrófavédelmi osztálya függvényében a katasztrófavédelmi igazgatóságoknak a polgármestereket is felkészítésben kell részesíteni:

- az I. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések esetében legalább évente,
- a II. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések esetében legalább két évente,
- a III. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések esetében legalább választási ciklusonként (öt évente).

Ahogy fentebb említettük, a polgármester első fokú hatóságként a köteles polgári védelmi szervezetekbe beosztottaknak – lakhely vagy tartózkodási hely szerinti illetékességgel – kiadja az adott szervezetbe beosztó határozatokat (a település lakosai vonatkozásában attól függetlenül, hogy a beosztott személy munkahelyi, települési, területi vagy központi polgári védelmi szervezetben teljesít majd szolgálatot), illetve ő rendeli el a megjelenési és szolgálatadási kötelezettséget is.

Amennyiben a körülmények indokolják – vagy a beosztott törvényi feltételek beállása miatt nem tudja ellátni szolgálatát -, a polgármester mentesítheti a beosztottat a szolgálat teljesítése alól.

A polgármester munkahelyi polgári védelmi szervezet létrehozását rendelheti el. Meghatározza a gazdálkodó szervezetnél létrehozandó települési polgári védelmi szervezet felépítését és létszámát és jóváhagyja a szervezet megalakítási tervét. Települési szinten megállapítja a települési polgári védelmi szervezet létszámát, valamint jóváhagyja a szervezet megalakítási tervét.

Amennyiben polgári védelmi szervezetek alkalmazása válik szükségessé, kezdeményezheti a területi védelmi bizottság elnökénél megerősítő, támogató polgári védelmi szervezetek alkalmazását amennyiben erőforrásai nem elegendők. Ilyen esetben a polgármester felelős az átrendelt polgári védelmi szervezetek irányításáért és a mentési tevékenység feltételeinek biztosításáért, valamint a részt vevő erők váltásáról, pihentetéséről és ellátásáról való gondoskodásért.

A veszélyes üzemekkel kapcsolatos hatósági jellegű feladatok között a nyilvánosság tájékoztatása érdekében az iparbiztonsági hatóság által rendelkezésére bocsájtott biztonsági elemzést, biztonsági jelentést 15 napon belül közzéteszi a településen. A polgármester közreműködik a hivatásos katasztrófavédelmi szerv által készített külső védelmi terv elkészítésében is.

Az illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség közreműködésével minden év szeptember 30 –ig elvégzi (felülvizsgálja) települése kockázatbecslését, illetve katasztrófavédelmi osztályba sorolását, majd felterjeszti azt a területi védelmi bizottság elnökének.

A jóváhagyott osztályba sorolás alapján a kirendeltség közreműködésével az élet és létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme érdekében települési veszélyelhárítási tervet készít, illetve a tervben foglaltak figyelembevételével gondoskodik a lakosság felkészítéséről.

A veszély – elhárítási terv alapján tájékoztatót készít a település veszélyeztetettségéről, a követendő védekezési szabályokról és biztosítja az ahhoz való hozzáférést a település minden lakója számára.

A polgármester felelős – a területi védelmi bizottság elnökének utólagos tájékoztatása mellett – a települést veszélyeztető körülmények bekövetkezése esetén a lakosság riasztásáért, illetve veszélyhelyzeti tájékoztatásáért. Gondoskodik a közigazgatási területen elhelyezett lakossági tájékoztató végpontok folyamatos karbantartásáról.

A Kormány felhatalmazása alapján települése vonatkozásában elrendelheti a kitelepítést (vagy befogadási feladatokat lát el), melynek során a területi védelmi bizottság elnökének utasításai szerint jár el.

A gazdasági és anyagi szolgáltatással kapcsolatosan a polgármester, a katasztrófavédelmi igazgatóság és a katonai igazgatás területi szerve feladatai végrehajtásához szükséges ingatlanra, szolgáltatásra, technikai eszközre vonatkozó műszaki, technikai adatokról nyilvántartást vezet, azok igénybe vételéről feladatkörét érintően határozatban dönt.

A honvédelemben közreműködő szervek - a honvédelmi feladatok végrehajtásához szükséges személyi és tárgyi feltételek biztosítása érdekében - intézkedési tervet készítenek, amelyben figyelembe veszik a polgármester rendelkezéseit is.

A katonai szolgálatteljesítés tervezését végző elsőfokú Bizottság munkájában a hadkiegészítő központ vezetője igényének megfelelően a katonai szolgálatteljesítés tervezésének helye szerinti település polgármestere által határozatban kijelölt kiegészítő személyek vesznek részt.

A polgármester részt vesz a honvédelmi célú igénybevételre tervezett ingatlan, szolgáltatás és technikai eszköz valódiságának ellenőrzésében.

1.6.2 A helyi védelmi bizottság

A helyi védelmi bizottságok illetékességi területe a járásokhoz - a fővárosban a kerületekhez – igazodik.

A helyi védelmi bizottság a válsághelyzetekre és különleges jogrendre történő felkészülés, továbbá a védelmi és biztonsági események kezelésében, valamint a különleges jogrendi feladatokban történő közreműködés jogszabályban meghatározott – járásokra, illetve a főváros egyes kerületeire kiterjedő – helyi feladatait látja el.

A helyi védelmi bizottság elnöke a járási kormányhivatal vezetője (a főváros vonatkozásában a kerületi hivatal vezetője). Az elnökhelyettesi feladatokat honvédelmi jellegű feladatok tekintetében a Magyar Honvédség állományából vezényelt katona, katasztrófavédelmi jellegű feladatok vonatkozásában a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy látja el.

A helyi védelmi bizottság tagjai (az elnökön és az elnökhelyetteseken kívül) a katonai igazgatási szerv képviselője, a bizottság szakmai elnökhelyettese kivételével a bizottság illetékességi területén működő, önálló hatáskörrel rendelkező rendvédelmi szerv illetékes vezetője. Tagja az árvízi védekezésért felelős szervezetnek a bizottság illetékességi területe

szerinti vezetője, a fővárosi, vármegyei kormányhivatal képviselője, valamint a helyi védelmi bizottság titkára.

A helyi védelmi bizottság szervezeti és működési rendjét – az illetékes területi védelmi bizottság elnökének egyetértésével – maga állapítja meg.

A helyi védelmi bizottság a védelmi és biztonsági tevékenysége keretében

Működési területén összehangolja a polgármesterek, valamint a védekezésben részt vevő szervek, szervezetek tevékenységét, a főpolgármester és a vármegyei közgyűlés elnöke kivételével utasíthatja őket a hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére. Irányítja és összehangolja a Honvédség hadkiegészítésével összefüggő közigazgatási feladatok végrehajtását, összehangolja az illetékességi területére háruló gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek teljesítését, közreműködik a különleges jogrendben hozott rendkívüli intézkedésekből adódó feladatok végrehajtásában. Szervezi és összehangolja a lakosság védelmével és ellátásával kapcsolatos feladatokat, de utasíthatja a védekezés irányítása során a védekezésben részt vevő szervezetek vezetőit a hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére, továbbá intézkedik a védekezéshez igénybe vehető állomány és eszközök átcsoportosítására és bevonására.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve vezetőjének egyetértésével hagyja jóvá helyi védelmi bizottság elnöke a települési veszélyelhárítási tervet.

Amennyiben a védekezésben egyidejűleg a védelmi és biztonsági igazgatás több területi szervének együttműködése szükséges, a védekezés közvetlen irányításáért felelős vezetőt illetékességi területén a területi védelmi bizottság elnöke, több vármegye területét illetően a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve jelöli ki. A kijelölésig az események következményeinek felszámolásában elsődlegesen érintett szerv vezetője végzi a védekezés irányítását.

1.6.3 A területi védelmi bizottság

A területi védelmi bizottságok irányítását a Kormány – az ágazati védekezési és felkészülési feladatok irányítását ide nem értve – a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve útján látja el.

A területi védelmi bizottság elnöke a vármegye főispánja (a főváros tekintetében a főváros főispánja), általános elnökhelyettese a vármegyei (fővárosi) kormányhivatal főigazgatója. A szakmai elnökhelyettesi feladatokat honvédelmi jellegű feladatok tekintetében a Magyar Honvédség tényleges állományából a honvédelemért felelős miniszter által kijelölt tiszt, katasztrófavédelmi jellegű feladatok vonatkozásában a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője.

A területi védelmi bizottság tagjai (az elnökön és az elnökhelyetteseken kívül) a vármegyei közgyűlés elnöke – a fővárosban a főpolgármester – vagy az általa helyettesítésre kijelölt személy. Tagja a vármegyei jogú város polgármestere vagy az általa helyettesítésre kijelölt személy, a katonai igazgatás területi szervének vezetője, a bizottság szakmai elnökhelyettese kivételével a bizottság illetékességi területén működő, önálló hatáskörrel rendelkező rendvédelmi szerv illetékes vezetője. Tagja az egészségügyi államigazgatási szerv képviselője, az árvízi védekezésért felelős szervezet vezetője, valamint a területi védelmi bizottság titkára.

A területi védelmi bizottság szervezeti és működési rendjét – a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve vezetőjének egyetértésével – maga állapítja meg.

A területi védelmi bizottság illetékességi területén ellátja a válsághelyzetekre és különleges jogrendre történő felkészülést, továbbá a védelmi és biztonsági események kezelésében, valamint a különleges jogrendi feladatokban történő közreműködés törvényben vagy a Kormány rendeletében meghatározott területi feladatait.

A területi védelmi bizottság a védelmi és biztonsági tevékenysége keretében irányítja a helyi védelmi bizottságokat és összehangolja a főpolgármester, a vármegyei közgyűlés elnöke és a polgármesterek helyi védelmi bizottságok védelmi és biztonsági igazgatási feladataiban együttműködő szervezetek tevékenységét. A szükséges feltételek fennállása esetén elrendeli a védelmi és biztonsági szervezetek és a védelmi és biztonsági tevékenységben közreműködő egyéb szervek számára szükséges ingó, ingatlan, szolgáltatás igénybevételét, a területi

gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségeket, amelyről gazdasági és anyagi szolgáltatási nyilvántartást vezet, és az elrendelésről értesíti a polgármestert. Biztosítja a védelmi és biztonsági igazgatási szervek működésének feltételeit, és irányítja a rendkívüli intézkedésekkel hatáskörébe utalt feladatok végrehajtását, a Kormány vagy más szerv hatáskörébe tartozó védelmi és biztonsági intézkedések megtételét. Halasztást nem tűrő esetben a helyben szokásos módon, átmeneti jelleggel elrendelheti az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges mértékben a veszélyeztetett területekről az állampolgárok kimenekítését, és erről haladéktalanul értesíti a Kormányt. A területi védelmi bizottság elrendeli az adott helyzetben védekezésért felelős miniszter intézkedése alapján – halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – a polgári védelmi szervezetek alkalmazását, erről egyidejűleg tájékoztatja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetőjét, összehangolja a lakosság és az anyagi javak kitelepítését, kimenekítését, befogadását, ellátását, továbbá a helyi védekezés megszervezését. Illetékességi területén gondoskodik a védelmi és biztonsági célú vezetési infrastruktúráról, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás infokommunikációs rendszerének folyamatos működőképességéről, ideiglenesen magához vonhatja a védekezés irányítását, ha a saját vagy az érintett polgármester helyzetértékelése szerint a katasztrófa elleni védekezés a helyi védelmi bizottság lehetőségét meghaladja, erről haladéktalanul értesíti a Kormányt. Folyamatosan értékeli a kialakult helyzetet és a védekezést, minderről jelentést tesz a Kormánynak.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve vezetőjének egyetértésével hagyja jóvá helyi védelmi bizottság elnöke a települési veszélyelhárítási tervet.

1.7. A védelmi és biztonsági igazgatás központi szintje

A Vbő -ben meghatározottak szerint védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve hangolja össze a Magyarország biztonsági és védelmi érdekeivel összefüggő igazgatási feladatokat és azok ellátását. A Kormány irányítói jogkörének érvényesítése érdekében koordinálja az e törvényben meghatározott védelmi és biztonsági tervezés feladatait. A Kormány erre irányuló döntése esetén, az eseménykezelés érdekében nemzeti eseménykezelő központot működtet, amelynek fő feladata az összkormányzati válságkezelés, illetve a különleges jogrendi feladatellátás szakmai koordinációja és összehangolása felkészülési időszakban, valamint védelmi és biztonsági esemény idején. Koordinálja az összehangolt védelmi tevékenységre történő összkormányzati felkészülést, előkészíti a védelmi és biztonsági szervezetek, valamint a közigazgatás állományának védelmi és biztonsági célú felkészítésének követelményeit.

Összehangolja a nemzeti ellenálló képesség előmozdításával és fejlesztésével összefüggő feladatok tervezését és ellátását, kormányrendeletben meghatározottak szerint koordinálja a Kormány válsághelyzeti és különleges jogrendi működéséhez szükséges speciális feltételek kialakítását és fenntartását, továbbá javaslatot tesz az e célra szükséges költségvetési forrásokra. Figyelemmel kíséri, és feladatkörét érintően támogatja a védelmi és biztonsági érdekek érvényesítését, illetve az ezekkel összefüggő fejlesztéseket segítő, valamint a biztonsági és védelmi összefüggésű technológiai, illetve társadalmi kihívások beazonosításához hozzájáruló tudományos kutatásokat, ellenőrzi a védelmi és biztonsági célú feladatellátást és az arra való felkészülést a minisztériumok, kormányzati főhivatalok és központi hivatalok tekintetében, koordinálja a különleges jogrendi felkészülés ágazati feladatainak ellátását, valamint ellátja a jogszabályban részére meghatározott további feladatokat.

1.7.1 Az Országgyűlés

Az Országgyűlés a Kormány javaslata alapján meghatározza a Biztonság- és Védelempolitika Alapelveit és azok végrehajtásának főbb irányait. Az adott tárgykör szerint hatáskörrel rendelkező bizottságai útján figyelemmel kíséri a Kormánynak a védelmi és biztonsági tevékenységek irányítása körében meghozott intézkedéseit, gyakorolja az ország védelmével és biztonságával összefüggésben gyakorolja az Alaptörvény és a törvények által meghatározott további döntési, beszámoltatási, ellenőrzési jogosítványait.

1.7.2 A köztársasági elnök

A köztársasági elnök az elfogadásukat megelőzően áttekinti és véleményezi a védelmi és biztonsági tervezés rendszerének fő dokumentumait (Biztonság –és Védelempolitika Alapelvei, illetve a Nemzeti Biztonsági Stratégia). A köztársasági elnök soron kívül tájékoztatást kérhet a Kormánytól az ország védelmével és biztonságával összefüggő bármely ügyben.

1.7.3 A Kormány

A Kormány a védelmi és biztonsági feladatok összehangolt irányítása és ezzel összefüggésben a Kormány irányítása alá nem tartozó szervekkel való együttműködés biztosítása érdekében az Országgyűlés elé terjeszti a Biztonság- és Védelempolitika Alapelveiről szóló határozati javaslatot és irányítja a védelmi és biztonsági célú tervezés további dokumentumainak

kidolgozását. Összehangolja a védelemmel és biztonsággal összefüggő kormányzati és nemzetközi együttműködési feladatokat, meghatározza a Kormány tagjainak és a Kormány irányítása alá tartozó állami szerveknek a védelmi és biztonsági célú felkészítéssel és feladatellátással összefüggő feladatait. Irányítja a védelmi és biztonsági igazgatás szervezetrendszerét, meghatározza a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésének követelményeit és dönt a gazdaság mozgósításáról, gondoskodik az Alaptörvényben meghatározott állami működés és a kormányzás folytonosságának fenntartásáról, különös tekintettel a válsághelyzeti és a különleges jogrendi működés biztosítására. Gondoskodik a szövetségesi kötelezettségek és a nemzetközi együttműködés keretében vállalt feladatok összehangolt teljesítéséről és az erre való felkészülésről, meghatározza a nemzeti ellenálló képesség fejlesztésének programját és irányítja annak összehangolt végrehajtását, meghatározza a Honvédség, a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági szolgálatok összehangolt felkészülésének és feladatellátásának fő irányait, valamint az ezekkel összefüggő kivételes döntéshozatal kereteit. Meghatározza a katonai és a polgári kibertér műveleti erők védelmi, támadás-megelőzési és nemzetközi műveletekkel, továbbá felkészüléssel összefüggő feladatait, valamint az ezekkel összefüggő kivételes döntéshozatal kereteit, tervezi és meghatározza a védelmi és biztonsági célú felkészítés és feladatellátás kormányzati összehangolásának költségeit, ezen belül elkülönítve a kormányzás folytonosságát biztosító infrastrukturális és infokommunikációs beruházások költségeit. Ellenőrzi a védelmi és biztonsági célú felkészülés és feladatellátás ágazati és szervezeti szintű feladatainak ellátását, meghatározza a polgári védelmi felkészítés feladatait, meghatározza a védelmi és biztonsági célú riasztási rendszer döntéshozatali és működési rendjét. Meghatározza a kormányügyi és ezen belül a védelmi és biztonsági célú ügyeleti rendszer működésének szabályait, rendeletben kijelöli azon gazdasági társaságot, amely az ott meghatározott termékek és szolgáltatások tekintetében honvédelmi, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, valamint egyéb állami fegyveres szervek ellátására köteles. Dönt az összehangolt védelmi tevékenységről és az azzal összefüggő intézkedésekről.

A Kormány a védelmi és biztonsági célú felkészítés és feladatellátás összehangolásának tervezési és igazgatási feladatait a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve útján, a kormányzati döntéshozatali és szervezetvezetői egyeztetési feladatait az e célra kialakított döntés-előkészítési és döntéshozatali rendszer útján látja el.

A Kormány évente beszámol a védelmi és biztonsági célú felkészítés és feladatellátás összkormányzati feladatainak megvalósításáról, valamint az ország védelmi és biztonsági felkészültségéről és állapotáról az Országgyűlés tárgykör szerint feladatkörrel rendelkező bizottságai előtt.

1.7.4 A miniszter

A miniszter az általa irányított ágazat vonatkozásában jogszabály rendelkezésének megfelelően és a Kormány által a védelmi és biztonsági célú felkészülés és feladatellátás összehangolása keretében meghatározottak szerint irányítja az irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek, és a feladatkörébe tartozó szakágazatok védelmi és biztonsági célú felkészítéssel és feladatellátással kapcsolatos tevékenységét. A miniszter ennek érdekében meghatározza a hatáskörébe tartozó védelmi és biztonsági feladatok végrehajtásának szakmai követelményeit. Jogszabály rendelkezései szerint meghatározza az irányítása alá tartozó szervezeteknek a védelmi és biztonsági szervezetekkel, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás szerveivel való együttműködési rendjét, gondoskodik a védelmi és biztonsági célú tervezés magasabb szintű dokumentumai által meghatározott keretek között az ágazati dokumentumok kidolgozásáról, illetve a több ágazatot érintő tervezési feladatok tekintetében a szakágazati együttműködésről. Biztosítja a védelmi és biztonsági célú tervezéshez szükséges szakágazati információkat a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve számára, ellátja a védelem és biztonság szempontjából fontos létesítmények elhelyezésével, fenntartásával, továbbá az egészségügyi, a környezetvédelmi, az energetikai, a közlekedési, az elektronikus hírközlő és informatikai hálózat, valamint a légi, meteorológiai, a vegyi és sugárfigyelő, jelző- és riasztási rendszer működőképességének biztosításával összefüggésben meghatározott feladatokat. A hatáskörébe tartozó költségvetés keretében elkülönítetten tervezi a védelmi és biztonsági feladatok végrehajtásának költségeit.

1.7.5 A védelmi és biztonsági szervezetek

A Vbő meghatározása szerint a védelmi és biztonsági szervezetek az alábbiak:

- a Honvédség,
- a rendvédelmi szervek,
- a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az Országgyűlési Őrség.

A védelmi és biztonsági szervezetek a védelmi és biztonsági tervezés dokumentumaiban meghatározottakra figyelemmel, az azonnali kezelést igénylő kihívások, fenyegetések, lehetséges válsághelyzetek megelőzése, elhárítása, kezelése, illetve következményeik felszámolása érdekében együttműködnek más védelmi és biztonsági szervezetekkel, a bejelentések, illetve a védelmi és biztonsági célú döntéshozatalhoz szükséges kiértékelések megvalósítására alkalmas, folyamatos működésű ügyeleti és készenléti szolgálatokat tartanak fenn.

Az azonnali reagálást igénylő fenyegetések kezelése érdekében biztosítják az ehhez szükséges készenléti erők rendelkezésre állását és bevetetőségét. Felkészülnek a védelmi és biztonsági kötelezettségekkel, az összehangolt védelmi tevékenységekkel, a NATO válságreagálási rendszerében bevezethető intézkedésekkel, a védelmi és biztonsági célú riasztás rendszerével, valamint a különleges jogrendi működésre történő azonnali átállással összefüggésben szükséges feladatok végrehajtására. Részt vesznek a védelmi és biztonsági tervezés rendszerével összefüggő feladatok ellátásában és biztosítják a tervezéshez szükséges információkat. Biztosítják a jogszabály által számukra meghatározott védelmi és biztonsági igazgatási feladatok ellátásának személyi, képzési és tárgyi feltételeit, valamint ellátják a jogszabályban meghatározott további védelmi és biztonsági feladataikat.

1.7.6 A védelmi és biztonsági feladatok ellátásában résztvevő további szervezetek

A védelmi és biztonsági célú felkészítés és feladatellátás összehangolt irányítása érdekében

- a kormányzati igazgatási szervek,
- a helyi önkormányzatok és az irányításuk alatt álló szervek,
- a bírósági és az ügyészi szervezet,
- az egészségügyi szolgáltatók és gyógyszerellátást végző szervek,
- az oktatási, kulturális, tudományos intézmények,
- a nemzeti hírügynökség, a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap,
- a közlekedési, szállítási, elektronikus hírközlési, informatikai szervek és a posta szervei,
- Magyar Nemzeti Bank,
- a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság,
- a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal,
- a közellátást, illetve a közüzemi szolgáltatást végző szervek,

- a társadalom alapvető szükségleteinek ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemeltetői együttműködnek a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervével.

A felsorolt szervek jogszabályban meghatározott feladataik végrehajtása keretében, működési területükön felkészülnek a jogszabályban meghatározott védelmi és biztonsági feladataik teljesítésére, a védelmi és biztonsági igazgatás szerveivel történő hatékony együttműködés érdekében jogszabályban meghatározottak szerint védelmi és biztonsági igazgatási tisztviselőt jelölnek ki és gondoskodnak a kijelölt védelmi és biztonsági igazgatási tisztviselők jogszabályban meghatározott továbbképzésre történő rendelkezésre állásáról. Jogszabályban meghatározottak szerint gondoskodnak személyi állományuk védelmi és biztonsági igazgatási továbbképzéséről, folyamatosan biztosítják a védelmi és biztonsági célú működésük feltételeit, beleértve az ehhez szükséges tervezési és előkészületi tevékenységet is. Jogszabály rendelkezése esetén gondoskodnak a lakosság fegyveres összeütközések idején történő védelméről, védelmi és biztonsági feladatokkal összefüggő ellátásáról és a nélkülözhetetlen közüzemi, valamint elektronikus hírközlési szolgáltatások fenntartásáról. Jogszabály rendelkezése esetén ellátják a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladataikat, jogszabályban meghatározottak szerint közreműködnek a lakosság védelmi és biztonsági célú tájékoztatásában, riasztásában. Amennyiben arra kötelezettek, teljesítik gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségeiket, közreműködnek az összehangolt védelmi tevékenységgel összefüggésben szükséges intézkedések kidolgozásában és végrehajtásában, közreműködnek a különleges jogrend idején kiadott rendeletek és intézkedések végrehajtásában. Részt vesznek a nemzeti ellenálló képesség erősítését szolgáló, törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott feladatok ellátásában. A civil szervezetek, a vallási közösségek és a karitatív szervezetek – önkéntes alapon – a védelmi és biztonsági igazgatás szervei által koordináltan vehetnek részt a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában.

1.8. Az összehangolt védelmi tevékenység

Súlyos, vagy elhúzódó védelmi és biztonsági esemény bekövetkezése esetén a Kormány rendeletben dönthet az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről, amennyiben az esemény kezelése több védelmi és biztonsági szervezet, illetve közigazgatási szerv hatáskörét együttesen érinti, valamint a Vbő –ben az összehangolt védelmi tevékenység esetére

meghatározott vagy a NATO Válságreagálási Rendszerében meghatározott intézkedések alkalmazását teszi szükségessé.

A Kormány az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről és az irányítása alá tartozó állami szervek ezzel összefüggő konkrét együttműködésének részletes szabályairól rendeletben dönt. A Kormány rendeletével – az összehangolt védelmi tevékenység ellátása érdekében – az irányítása alatt álló központi államigazgatási szervek tekintetében a feladat- és hatáskörök ellátására ideiglenesen egyedi hatásköri és illetékességi szabályokat állapíthat meg, amely nem veszélyeztetheti az érintett központi államigazgatási szerv Alaptörvényben vagy törvényben rögzített alapfeladatainak ellátását, továbbá nem veszélyeztetheti a közfeladat megfelelő, hatékony és szakszerű ellátását.

Az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről, annak okairól és a Kormány által az összehangolt védelmi tevékenység foganatosításával összefüggésben tervezett főbb döntésekről a Kormány köteles tájékoztatni a köztársasági elnököt és az Országgyűlés tárgykör szerint feladatkörrel rendelkező bizottságát.

Az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről a lakosságot – a nemzetbiztonsági érdek védelmének elsőbbségével – kormányrendeletben meghatározottak szerint azonnali hatállyal tájékoztatni kell és gondoskodni kell a lakosságtájékoztatás folyamatoságáról.

1.8.1 Az összehangolt védelmi tevékenység irányítása és a részt vevő szervek feladatai

Az összehangolt védelmi tevékenységgel kapcsolatos döntés-előkészítést, kormányzati kommunikációs feladatokat, a műveletek irányítását, valamint a Kormány által bevezetett intézkedések végrehajtását a Kormány erre kijelölt tagja vagy a Kormány ügydöntő jogkörrel rendelkező erre kijelölt szerve – a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének együttműködésével – hangolja össze a Kormány által meghatározott szempontokra figyelemmel.

A kijelölt személy vagy szerv javaslatot tehet a Kormánynak – illetve a Kormány feladat- és hatáskörrel rendelkező tagjának – az összehangolt védelmi tevékenységgel összefüggő intézkedések elrendelésére, a NATO Válságreagálási Rendszerébe tartozó intézkedések bevezetésére, törvényben meghatározott válsághelyzeti intézkedés elrendelésére, valamint az

összehangolt védelmi tevékenységhez szükséges további védelmi és biztonsági erők bevonására.

A kijelölt személy vagy szerv köteles a Kormánynak azonnal jelenteni, ha úgy értékeli, hogy az összehangolt védelmi tevékenység elrendelésére okot adó körülmények hatékony kezeléséhez különleges jogrend kihirdetése lenne indokolt.

Az összehangolt védelmi tevékenység keretében bevezethető intézkedések

A Kormány rendeletben az összehangolt védelmi tevékenység elrendelése esetén elrendelheti az egyes útvonalakon a közlekedés időszakos korlátozását, az államhatár rendjének fokozott ellenőrzését. Elrendelheti az államhatáron történő átlépés fokozott ellenőrzését, illetve időszakos korlátozását, az ország egyes területeit érintő személyforgalom és szállítási tevékenység korlátozását, egyes – az összehangolt védelmi tevékenység elrendelésére okot adó esemény jellegével összefüggő – intézmény, létesítmény, rendezvény látogatásának és szervezésének korlátozását. Elrendelheti a kijelölt közterületek és intézmények biztonságának fokozását szolgáló megközelítés-korlátozási, ellenőrzési és védelmi rendszabályok alkalmazását, az összehangolt védelmi tevékenység elrendelésére okot adó eseményekhez kapcsolódó, különösen veszélyes személyek elfogása tekintetében a védelmi és biztonsági szervek erre kijelölt erőinek közös igénybevételét, a köznevelésre, felsőoktatásra, szakképzésre és felnőttképzésre vonatkozó kiegészítő szabályok alkalmazását. Elrendelheti a fentiekben felsoroltak között nem szereplő egyéb, törvényben meghatározott, az összehangolt védelmi tevékenységet megalapozó esemény kezelésével, felszámolásával, továbbá káros hatásainak megelőzésével, illetve elhárításával közvetlenül összefüggő – alapjogot nem korlátozó – intézkedés bevezetését.

A Kormány e hatáskörében kizárólag az összehangolt védelmi tevékenység ellátásával közvetlenül összefüggő, és az összehangolt védelmi tevékenység ellátásához elengedhetetlenül szükséges mértékű, az összehangolt védelmi tevékenységet megalapozó esemény kezelésével, felszámolásával, továbbá káros hatásainak megelőzésével, illetve elhárításával arányos intézkedéseket hozhat meg.

A Kormány a felsorolt intézkedések ellensúlyozására köteles minden lehetséges intézkedést megtenni a lakosság ellátása és az esetleges károk enyhítése érdekében.

A Kormány az említett intézkedéseket az elrendelésre okot adó körülményekhez igazodó módon, az ország meghatározott földrajzi területére, meghatározott időre, de legfeljebb három hónapra vezetheti be. A bevezetett intézkedések hatályát a Kormány szükség szerinti alkalommal három hónappal meghosszabbíthatja, a meghosszabbítás okairól azonban köteles a köztársasági elnököt és az Országgyűlés tárgykör szerint feladatkörrel rendelkező bizottságát tájékoztatni.

A fenti intézkedések tekintetében a Kormány elrendelheti a Honvédség közreműködését a kapcsolódó rendőrségi feladatok ellátásában, törvényben meghatározott részletes szabályok szerint.

1.9. A Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság (KKB)

A fentiekből következik, hogy az összehangolt védelmi tevékenységet igénylő védelmi és biztonsági események kezelése rendkívül sokrétű koordinációs, illetve operatív tevékenység folyamatos végzését igényli.

A Kormány katasztrófavédelemmel összefüggő döntéseinek előkészítését, valamint a védekezéssel kapcsolatos feladatok ágazati összehangolását és irányítását a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter által vezetett *kormányzati koordinációs szerv*, a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság (a továbbiakban: KKB) látja el. A kormányzati koordinációs szerv döntés-előkészítésének támogatását a *tudományos munkaszerv* (Tudományos Tanács), a területi szintű műveletek országos vezetését, a kritikus folyamatok során folytatandó beavatkozások egybehangolását és szükségyszerű újrarendezését *operatív munkaszerv* (KKB NVK) végzi.

A KKB szervezeti és működési rendjét, valamint eljárási szabályait közjogi szervezetszabályozó eszköz (a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról szóló 1150/2012. /V.15./ Korm. határozat, illetve az 1/2016. (IV. 29.). KKB határozat) határozza meg.

A KKB elnöke a belügyminiszter, helyettese az elnök által kijelölt KKB tag. Az elnökhelyettes a helyettesítési jogkörében végzett tevékenységéről tájékoztatást ad a KKB elnökének.

1.9.1 A bizottság tagjai

A Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság tagjainak felsorolása:

- az agrárminiszter,
- az építési és közlekedési miniszter,
- a honvédelmi miniszter,
- az igazságügyi miniszter,
- a kultúráért és innovációért felelős miniszter,
- az energiaügyi miniszter,
- a külgazdasági és külügyminiszter,
- a Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter,
- a Miniszterelnökséget vezető miniszter és
- a Pénzügyminiszter által kijelölt politikai vagy szakmai felsővezető,
- a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára, egészségügyi államtitkára, köznevelési államtitkára, továbbá
- a KKB elnökének meghívása alapján az Országos Atomenergia Hivatal elnöke.

A KKB ülésén **állandó jelleggel**, tanácskozási joggal részt vesz

- a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: BM OKF) főigazgatója,
- az országos rendőrfőkapitány,
- a Magyar Honvédség parancsnoka,
- KKB Tudományos Tanácsának elnöke,
- a KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központjának vezetője, valamint
- a KKB adminisztratív feladatait ellátó szervezeti egység vezetője,
- a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára, egészségügyi államtitkára és köznevelési államtitkára által kijelölt, a Belügyminisztérium állományába tartozó, vezetői munkakört betöltő személy,
- a Védelmi Igazgatás Hivatal főigazgatója.

A KKB ülésén a KKB elnökének döntése és meghívása alapján, tanácskozási joggal vesz részt az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság főigazgatója, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói, a KKB NVK-vezető szakmai helyettese, az országos főállatorvos, az Országos Meteorológiai Szolgálat elnöke. A KKB

elnökének döntése és meghívása alapján, tanácskozási joggal vesz részt az Országos Mentőszolgálat főigazgatója, az országos tisztifőorvos, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal elnöke, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója, az Országos Vízügyi Főigazgatóság főigazgatója, a Pest Megyei Kormányhivatal kormány megbízottja, azon területi, fővárosi védelmi bizottság elnöke, akit a KKB napirendjén szereplő kérdés érint, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnöke, valamint- az Országos Kórházi Főigazgatóság főigazgatója.

1.9.2 A KKB összehívásának és működésének rendje

A KKB évente legalább két alkalommal ülésezik, az ülést a KKB elnöke – az adminisztratív feladatokat ellátó szervezeti egysége útján - hívja össze. Az adminisztratív feladatok ellátásáról a BM OKF főigazgatója gondoskodik. A rendes ülést a KKB elnöke minden év március 31-ig és november 30-ig hívja össze. A rendes ülés időpontját az ülést megelőző legalább 40 nappal korábban ki kell hirdetni. A KKB – az egyébként irányadó szabályoknak megfelelően - írásbeli nyilatkozat alapján is hozhat határozatot, ilyen esetben az ülést 15 nappal azt megelőzően kell kihirdetni.

A rendes ülést legalább 15 nappal megelőzően előkészítő szakértői értekezlet megtartására kerül sor a KKB tagok, a KKB ülésen állandó jelleggel, a KKB elnökének döntése és meghívása alapján résztvevők által - az ülésre tervezett napirendekben való érintettségnek megfelelően - kijelölt szakértők részvételével (továbbiakban: szakértői értekezlet).

A szakértői értekezleten az előterjesztés tervezeteket áttekintik, szükség esetén pontosítják és javaslatot tesznek a KKB ülésre meghívandók körére. A szakértői értekezlet a KKB elnökének döntése alapján írásbeli vélemény-nyilvánítással, nyilatkozat tétellel is megtartható.

Amennyiben a KKB elnöke úgy ítéli meg, a KKB a fentiekől eltérő rendszerességgel is összehívható, illetve bármelyik KKB tag kezdeményezésére tartható rendkívüli ülés is. Utóbbi esetben a KKB elnöke haladéktalanul dönt a kezdeményezésről. A rendkívüli ülés kezdeményezése esetén a kezdeményező javaslatot tesz a napirendre, és csatolja az ahhoz kapcsolódó előterjesztést.

A rendkívüli ülésre egyebekben a rendes ülésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően kell alkalmazni, azzal a kivétellel, hogy szakértői értekezlet összehívására abban az esetben kerül sor, amennyiben a rendelkezésre álló idő és egyéb körülmények ezt lehetővé teszik.

A KKB rendes és rendkívüli üléseiről hangfelvétel készül, melynek alapján az adminisztratív feladatokat ellátó szervezeti egység a KKB üléseiről emlékeztetőt készít, amit 5 munkanapon belül megküld a bizottsági tagoknak.

1.9.3 Az adminisztratív szerv feladatai

A KKB ügyviteli feladatait, adminisztratív és az ülésekhez kapcsolódó koordinációs feladatait a BM OKF Szervezeti és Működési Szabályzatában erre kijelölt szervezeti egysége látja el (BM OKF Tervezési és Védelmi Igazgatási Főosztály).

Előkészíti a KKB munkatervét a Kormány által elfogadott munkaterv, valamint a KKB tagok és a tanácskozási joggal rendelkezők javaslatai alapján figyelemmel kíséri a jogszabályokban és a KKB éves munkatervében meghatározott feladatok végrehajtásának helyzetét, melyről jelentést készít, döntést kezdeményez,

Összeállítja a KKB elnökének a Kormány részére szóló éves beszámolóját, összefoglalót készít a KKB és szervei által a rendes ülések közötti időszakban végzett tevékenységről, valamint a lejárt határidejű feladatok végrehajtásáról a KKB soron következő ülésére,

Döntéshozatalra előkészíti a KKB, a KKB Tudományos Tanács és a KKB NVK ügyrendjét, gondoskodik a KKB üléseit megelőző szakértői értekezletek megszervezéséről, és a meghívók az értekezletet legalább 8 nappal megelőző kiküldéséről, megállapítja az előterjesztés tervezetek egyeztetésére vonatkozó, az Ügyrendben nem szereplő határidőket,

Gondoskodik az ülések előkészítéséről, a napirend összeállításáról és a napirenden szereplő előterjesztéseknek a KKB tagjai és a meghívottak részére történő megküldéséről, illetve a KKB ülésén elfogadott határozatok és emlékeztetők érintettek részére történő megküldéséről 5 napon belül.

Figyelemmel kíséri a KKB feladataival kapcsolatos jogszabályokat, azokról tájékoztatja a KKB tagjait és a tanácskozási joggal rendelkezőket. Koordinálja a KKB két ülése között a jóváhagyott munkatervben előirányzott feladatok végrehajtását. Az érintettek, illetve az érintett ágazatok és szervezetek által biztosított adatok alapján vezeti és naprakészen tartja a KKB, a KKB Tudományos Tanács, a KKB NVK tagjainak névsorát, elérhetőségét.

Részt vesz a KKB által tervezett hazai és nemzetközi védelmi igazgatási rendszergyakorlatok előkészítésében, a Belügyminisztériummal együttműködve ellenőrzi a KKB NVK vezetési pont folyamatos működőképességét és gondoskodik annak fenntartásáról, intézkedik a védelmi és biztonsági igazgatás katasztrófavédelmi célú infokommunikációs rendszerei működésének karbantartására és üzemeltetésére

Kapcsolatot tart a tárcák szakértőivel, a KKB Tudományos Tanáccsal, a KKB munkabizottságaival, koordinálja együttműködésüket, biztosítja az információáramlást. Folyamatosan tartja a kapcsolatot a területi védelmi bizottságokkal, biztosítja részükre a működésükhöz szükséges okmány mintákat (pl. szervezeti és működési szabályzat, ügyrend, munkaterv).

1.9.4 A KKB munkaszervei

Tudományos munkaszerv – KKB Tudományos Tanács

A védelmi és biztonsági események magas szintű kezelése érdekében a KKB a tevékenység tudományos támogatása érdekében Tudományos Tanácsot (a továbbiakban: KKB TT) működtet.

Tagjai a KKB elnöke által felkért személyek, akik az adott veszélyeztető tényező és a kapcsolódó tudományterület figyelembe vételével kerülnek meghívásra. A KKB TT tudományos és tudományszervezési tevékenységet folytat a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatosan. Tekintettel a nukleáris veszélyhelyzetek jelentőségére, a KKB TT nukleárisbaleset – elhárítási műszaki tudományos szekciót működtet. A katasztrófa- és válsághelyzeti medicinával kapcsolatos egészségügyi tartalékolási feladatok összehangolása érdekében ugyancsak működik tudományos szekció.

Operatív munkaszerv – KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központ

A KKB, a katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatos feladatok összehangolt végrehajtásának támogatása érdekében operatív munkaszervként működteti a KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központot (KKB NVK). A KKB NVK ügyrendjét a BM OKF főigazgatójának javaslatára a KKB hagyja jóvá.

A KKB NVK a katasztrófák elleni védekezésben részt vevő központi államigazgatási szervek állományából a KKB elnöke, illetve a KKB tagjai által kijelölt szakemberekkel, valamint meghívott szakértőkkel látja el feladatát.

A kijelölésnek feltétele, hogy a kijelölt személy rendelkezzen a KKB NVK ügyrendjében meghatározott beosztási, képesítési, általános és szakmai kompetenciákkal, illetve vegyen részt a KKB NVK által szervezett – a kijelölést megelőző – alapfelkészítésen.

A KKB NVK vezetője a KKB elnöke által kinevezett személy. A KKB NVK intézményén belül általános és szakmai munkacsoport különül el, amelynek megfelelően KKB NVK vezető tevékenységét általános és szakmai helyettes támogatja. A KKB NVK vezető általános helyettese a BM OKF állományából kijelölt, veszélyhelyzet kezelésére felkészített, vezető beosztású személy. A szakmai helyettes a bekövetkezett esemény jellegének megfelelő védekezési munkabizottság vezetője.

A katasztrófaveszélyen kívüli és különleges jogrendbe nem sorolható időszakban a KKB NVK a védekezésre való felkészülés és jelen ügyrendben meghatározott feladatainak teljesítése érdekében elméleti és gyakorlati felkészítést tart:

- elméleti felkészítés legalább évente 1 alkalommal,
- teljes törzsgyakorlatot legalább évente 2 alkalommal,
- rendszergyakorlatot legalább 5 évente.

Kiterjedt káresemény, katasztrófaveszély, veszélyhelyzet, valamint a katasztrófa károsító hatása által érintett területen kihirdetett veszélyhelyzet időszakában a KKB NVK feladatai:

- eléri a részleges vagy teljes működési készenlétet,
- gyűjti a központi, területi szintű intézkedések bevezetésével kapcsolatos információkat,
- végzi a területi védelmi bizottságok és a szervezetei által írásban közölt információk elemzését, értékelését,
- előkészíti, és jóváhagyást követően végrehajtja az operatív kormányzati döntéseket, valamint koordinálja azok ágazati végrehajtását,
- koordinálja a bevont erők és a közreműködő szervezetek tevékenységét,

- figyelemmel kíséri az elrendelt intézkedések végrehajtását, értékeli az intézkedések hatékonyságát, szükség szerint felülvizsgálja az elrendelt intézkedéseket és újabbakra tesz javaslatot,
- a védekezési munkabizottság vezetője útján irányítja a védekezési munkabizottságok tevékenységét,
- együttműködik a területi védelmi bizottságokkal, a központi és területi államigazgatási szervek operatív munkaszerveivel,
- a BM OKF főigazgatója útján tájékoztatja a KKB elnökét a kialakult helyzetről, a megtett intézkedésekről, a bevont erőkről, eszközökről, valamint az elhárítással kapcsolatos további javaslatokról,
- a Kormány döntésének megfelelően a KKB elnökének iránymutatása mellett végrehajtja, valamint koordinálja a KKB által meghatározott egyéb feladatokat,
- a Lakossági Tájékoztatási Összekötő bevonásával koordinálja a lakosságtájékoztatási feladatokat.

A KKB NVK működési helye

A KKB NVK a belügyminisztérium bázisán működik, a működéshez szükséges személyi és tárgyi feltételeket a vonatkozó belügyminiszteri utasítás szerint kell biztosítani.

Különleges jogrendbe nem sorolható időszakos működés esetén a KKB NVK vezetője elrendelheti, hogy az általános munkacsoport tagjai saját ágazati szolgálati helyükön lássák el feladataikat, a kapcsolatot a rendelkezésre álló kommunikációs csatornákon és eszközökkel tartásuk fenn a KKB NVK vezetőjével.

Kommunikáció

A KKB NVK bázisán kívül működő szakértőkkel történő szóbeli kapcsolattartás elsődleges eszközei az adott kapcsolattartási ponthoz rendelt vezetékes (szükség esetén és a lehetőségek mértékében vezeték nélküli) távbeszélő eszközök. Az írásos formában történő információ továbbítás elsődleges kommunikációs eszköze a Marathon Terra védelmi igazgatási célú infokommunikációs rendszer.

A KKB NVK kommunikációs eszközei, csatornái:

- Marathon Terra3 rendszer,
- Kormányzati Távközlési és Informatikai Rendszer (KTIR),
- számítógépes rendszer,

- videokonferencia,
- vezetékes telefon és telefax,
- mobiltelefon rendszerek,
- Egységes Digitális Rádió-távközlő Rendszer (EDR),
- futárszolgálat.

A KKB NVK általános munkacsoportja

Az általános munkacsoport tagjait a KKB NVK vezetője által kijelölt – a BM OKF állományába tartozó - általános helyettes jelöli ki.

Az általános munkacsoport részeként működnek:

- ágazati összekötők,
- Lakossági Tájékoztatási Munkacsoport,
- Műveletirányítási Csoport,
- Központi Értékelő Csoport,
- Jogi Támogató Csoport.

Az ágazati összekötő

A KKB tagok – a KKB adminisztratív szervének vezetője kezdeményezésére – minden egyes minisztérium részéről, a felelősségi körükbe tartozó valamennyi szakág vonatkozásában 1- 1 fő szakértőt (ágazati összekötő) jelölnek ki.

Ágazati szakértőnek az a felsőfokú képesítéssel bíró személy jelölhető, aki a delegáló szervezet vonatkozásában legalább egy éves szakmai tapasztalattal és legalább felhasználói szintű számítástechnikai ismeretekkel rendelkezik.

A Lakossági Tájékoztatási Munkacsoport

Elsődleges feladata a veszélyhelyzeti kommunikációs tevékenység folyamatos végzése, a lakosság tájékoztatása, a sajtó figyelemmel kísérése, sajtóügyelet működtetése, szóvivői tevékenység ellátása.

A Jogi Támogató Csoport

A Jogi Támogató Csoport az Igazságügyi Minisztérium bázisán működik, tagjait az IM felelősségi körben érintett állami vezető jelöli ki.

Elhúzódó működés esetén a tagok, szakértők váltásáról a küldő szerv vezetőjének gondoskodni kell.

A KKB NVK riasztása, készenléte helyezése

A KKB és munkaszervei tagjai riasztásának megszervezését, illetve a riasztást a BM OKF Főigyeleti Főosztály végzi. A KKB NVK részleges vagy teljes alkalmazási készenléte rendelhető el. Ilyen esetben a BM OKF Főigyelet az elrendelt alkalmazási készenléti fokozatnak megfelelően riasztja az ágazati kapcsolattartó pontokat, amelyek felelősek a kijelölt ágazati összekötők (szakértők) közvetlen, azonnali riasztásáért.

A KKB NVK vezetője katasztrófaveszély vagy veszélyhelyzet időszakában az értesítés vételét követően haladéktalanul, de legkésőbb egy órán belül javaslatot tesz az azonnal végrehajtandó intézkedésekre.

A készenlét elérésének normaideje munkaidőben 2 óra, munkaidőn kívül 4 óra.

A KKB tag a KKB NVK működésének biztosítása érdekében:

- kijelöli és működteti az irányítása alá tartozó szervezet kapcsolattartó pontját,
- ágazati összekötőket (szakértőket) jelöl ki,
- biztosítja a kijelölt szakértők felkészítését, gyakorlatokon való részvételét, folyamatos rendelkezésre állását,
- elhúzódó védekezés esetén biztosítja az összekötők váltását,
- működteti a védekezési munkabizottságot, aminek keretein belül
- biztosítja a védekezési munkabizottság és a KKB NVK vezetője közötti folyamatos kapcsolatot,
- figyelemmel kíséri a védekezési munkabizottságon belüli szakmai döntéseket.

A KKB NVK a vezetőjéből, az általános munkacsoportból és szakmai feladatokat ellátó védekezési munkabizottságokból áll. A KKB NVK az általános munkacsoport részeként Lakossági Tájékoztatási Munkacsoportot működtet.

Elrendelés esetén a KKB NVK általános munkacsoportja a BM OKF bázisán részleges, vagy a Belügyminisztérium bázisán teljes állománnyal, mindkét esetben 24 órás folyamatos munkarendben működik az ügyrendjében meghatározottak szerint. A részleges működést a BM OKF főigazgatója, a teljes állománnyal való működést a KKB elnöke, halaszthatatlan esetben - a KKB elnökének utólagos tájékoztatásával - a BM OKF főigazgatója rendeli el. A KKB

elnöke a teljes állománnyal való működés elrendeléséről haladéktalanul tájékoztatja a KKB tagjait, és ezzel egyidejűleg dönt az érintett védekezési munkabizottság működésének megkezdéséről.

A KKB NVK, a teljes állománnyal való működésének megkezdését követően, a KKB szakmai javaslattevő, valamint a feladatok végrehajtásának összehangolásában részt vevő szerveként működik, ennek során végzi a szükséges operatív döntések előkészítését, javaslatot tesz a döntések végrehajtására, figyelemmel kíséri a döntések végrehajtását. A KKB döntése alapján részt vesz a védekezésbe, illetve a katasztrófa következményeinek felszámolásába bevont erők és a közreműködő szervezetek tevékenységének összehangolásában, tájékoztatja a KKB elnöke útján a KKB-t a kialakult helyzetről, a megtett intézkedésekről, a bevont erőkről és eszközökről, valamint a katasztrófa elhárításával, a védekezéssel és a következmények felszámolásával kapcsolatos további javaslatokról, elemzi és értékeli a kialakult helyzetet, a központi, területi szintű megelőző intézkedések bevezetésével kapcsolatos információkat.

A KKB NVK vezetőjét a KKB elnöke nevezi ki. A KKB NVK a teljes állománnyal való működés elrendelését követően a Belügyminisztérium bázisán erre a célra kialakított és felszerelt, folyamatosan működőképes állapotban tartott létesítményben működik. Amennyiben a tárgyidőszakban veszélyhelyzet kihirdetésére nem kerül sor, a teljes állománnyal való működésre történő áttérés begyakorlása érdekében KKB NVK félévente gyakorlatot tart.

A KKB NVK vezetőjének tevékenységét általános és szakmai helyettese támogatja. A KKB NVK vezetőjének általános helyettese a BM OKF állományából a BM OKF főigazgatója által kijelölt vezető beosztású személy, aki a helyettesítés során általános helyettesítési jogkörrel jár el.

Az általános munkacsoportot - amely a valamennyi katasztrófatípus során egyaránt ellátandó feladatokat az érintett központi államigazgatási szervek állományából kijelölt szakemberekkel látja el -, a KKB NVK vezetőjének általános helyettese vezeti.

A KKB NVK vezetőjének szakmai helyettese minden esetben annak a központi államigazgatási szervnek az állományába tartozó, a szakmai feladatok ellátásáért felelős vezető beosztású személy, melynek az adott katasztrófatípus kezelése, elhárítása a jogszabályban meghatározott alapvető feladatait, felelősségi körét elsődlegesen érinti.

Ennek megfelelően a KKB NVK vezetőjének szakmai helyettese az ár- és belvizek elleni védekezés irányítására, a vízügyi infrastruktúrát ért károk felszámolására a vízügyi igazgatási szervek irányításáért, a rendkívüli időjárási helyzetben történő védekezés irányítására a közlekedésért, a veszélyhelyzeti szintet elérő környezetkárosodás felszámolásának irányítására a környezetvédelemért. A földtani veszélyforrások következményeinek felszámolására a településfejlesztésért és településrendezésért, a nukleárisbaleset-elhárításra az atomenergia felügyeletéért, a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (a továbbiakban: Kat.) 3. § 28. pontja hatálya alá nem tartozó ipari létesítményekben veszélyes anyag tárolása és szállítása közben bekövetkező, veszélyhelyzeti szintet elérő esemény következményei felszámolásának irányítására az iparügyekért. A Kat. 3. § 28. pontja hatálya alá nem tartozó ipari üzemekkel kapcsolatos, szénhidrogén-kitermelés során bekövetkező, veszélyhelyzeti szintet elérő esemény következményei felszámolásának irányítására a bányászati ügyekért, humán járványok, határon átnyúló egészségügyi veszélyek megelőzésének és felszámolásának irányítására az egészségügyért. A veszélyhelyzeti szintű hőhullám időszakára az egészségügyért, az állati eredetű járványok, valamint az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos események megelőzésének és felszámolásának irányítására az élelmiszerlánc-felügyeletért, a veszélyhelyzeti szintet elérő légi, közúti, vasúti, vízi közlekedési balesetek, valamint a katasztrófák kezelése és a nemzetközi segítségnyújtás során szükséges szárazföldi, vízi és légi szállítási feladatok, kapacitások biztosítására és a közlekedési infrastruktúrát ért károk felszámolására a közlekedésért. A kormányzati, közigazgatási és lakosság-ellátási informatikai rendszerek zavarai, leállása vagy összeomlása miatt bekövetkező események kezelésére, valamint következményei felszámolásának irányítására a közigazgatási informatika infrastrukturális megvalósíthatóságának biztosításáért, az elektronikus hírközlési infrastruktúrát ért károk felszámolására az elektronikus hírközlésért, valamint a külföldiek tömeges méretű migrációja miatt bekövetkező események kezelésére az idegenrendészetért és menekültügyért felelős központi államigazgatási szervet képviselő KKB-tag által kijelölt személy.

KKB NVK Védekezési munkabizottság

Az a központi államigazgatási szerv, melynek az adott katasztrófatípus kezelése, elhárítása a jogszabályban meghatározott alapvető feladatait, felelősségi körét elsődlegesen érinti, a székhelyén az adott katasztrófatípus szerinti védekezési munkabizottságot működtet (az előzőekben említett 14 szakterület vonatkozásában). A nukleáris védekezési munkabizottság,

tevékenysége során az atomenergia felügyeletéért felelős központi államigazgatási szerv és a BM OKF által biztosított elemzési eredményeket használja fel.

A Kat. 3. § 28. pontja szerinti veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem működése során bekövetkezett katasztrófa következményei felszámolása során a szakmai tevékenységet az általános munkacsoport látja el.

A védekezési munkabizottság feladatainak ellátására kijelölhető arra alkalmas, már működő olyan munkaszervezet is, amely jogszabály alapján hasonló tevékenységet végez. A védekezési munkabizottság ügyrendjét az érintett központi államigazgatási szervet képviselő KKB-tag javaslatára a KKB elnöke hagyja jóvá. A KKB NVK teljes állománnyal való működésének elrendelése esetén a védekezési munkabizottság a KKB NVK részeként működik.

1.10. A Védelmi Igazgatási Hivatal

A Védelmi Igazgatási Hivatal (a továbbiakban: Hivatal) létrehozását a 337/2022. (IX.7.) Kormányrendelet hirdette ki. A Hivatal a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve, amely feladatait a Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter irányítása alatt látja el.

A Hivatal megalakításának célja Magyarország biztonságának fokozása, a védelemhez és a biztonsághoz kapcsolódó igazgatási feladatok, valamint az összkormányzati védekezésre történő felkészülés összehangolása, a válságkezelés és a különleges jogrendi feladatok ellátása.

A Hivatalt főigazgató vezeti, akinek közvetlen alárendeltségébe tartozik a főigazgató – helyettes és a vezető-hivatali főtanácsos, a Védelmi és Biztonsági Koordinációs Főosztály, illetve a Védelmi és Biztonsági Ellenőrzési és Felkészítési Főosztály. A főigazgató – helyettes közvetlenül irányítja a Védelmi és Biztonsági Eseménykezelési Főosztályt.

Hivatal működését legpontosabban az egyes szervezeti egységek feladatai mutatják be.

1.10.1 A Védelmi és Biztonsági Koordinációs Főosztály feladatai⁹

A Főosztályok működése kodifikációs, koordinációs, funkcionális és egyéb feladatok ellátása köré összpontosul.

Kodifikációs feladatok

A kodifikációs feladatokkal összefüggésben a Vbö –vel összefüggésben közreműködik a Miniszterelnöki Kabinetiroda és a Miniszterelnöki Kormányiroda hatáskörébe tartozó jogalkotási feladatok ellátásában, előkészíti az ezzel összefüggő vonatkozó jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök és normatív utasítások tervezetét, összehangolja a védelmi és biztonsági reform ágazati felelősségi körbe tartozó szabályozóinak kidolgozását.

Kidolgozza a védelmi és biztonsági, továbbá az összkormányzati válságkezelési, illetve különleges jogrendi feladatok hatékony ellátásához szükséges ágazatokon átívelő koncepciók, stratégiák, előterjesztések tervezeteit, kidolgozza a tárcák felelősségébe tartozó válságkezelési, különleges jogrendi működési szabályozók előkészítését támogató, az egységes megközelítést biztosító irányelveket, ajánlásokat. Kidolgozza a nemzeti ellenálló képességgel kapcsolatos, az összkormányzati megközelítést erősítő alapvető jogszabályokat és a működési szabályozók előkészítését támogató, az egységes megközelítést biztosító irányelveket, kidolgozza az összehangolt védelmi tevékenység működési kereteinek részletes szabályozását.

Koordinációs feladatok

A koordinációs feladatok tekintetében összehangolja a Magyarország biztonsági és védelmi érdekeivel összefüggő igazgatási feladatokat és azok ellátását, melynek keretében koordinálja az összehangolt védelmi tevékenységre történő összkormányzati felkészülést, kormányrendeletben meghatározottak szerint a Kormány válsághelyzeti és különleges jogrendi működéséhez szükséges speciális feltételek kialakítását és fenntartását, továbbá javaslatot tesz az e célra szükséges költségvetési forrásokra. Koordinálja a kormányzati irányítási, vezetési rendszerben az állami felső szintű vezetés működéséhez, fenntartásához szükséges feltételek előkészítését, a különleges jogrendi felkészülés ágazati feladatainak ellátását. Ellátja a védelmi-biztonsági reform további szakmai folyamatainak koordinációját az ágazatok irányában.

⁹ 10/2022. (XI.9.) MK utasítás 3. függelék.

Koordinálja a Vbö. szerinti védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő további szervezetek védelmi és biztonsági igazgatási tevékenységét és szakmailag támogatja és összehangolja a területi védelmi bizottságok munkáját, az ágazati védekezési és felkészülési feladatokat ide nem értve. Összkormányzati szinten összehangolja a polgári védelmi kötelezettséggel kapcsolatos ágazati feladatokat, végzi a gazdasági anyagi szolgáltatási kötelezettségek tervezésének összkormányzati szintű koordinációját. Koordinálja a NATO Válságreakálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer működtetésével kapcsolatos állami feladatok ellátását, összeállítja a Nemzeti Intézkedések Gyűjteményét, összehangolja a nemzeti ellenálló képesség alapkövetelményeinek megvalósításának előmozdításával és fejlesztésével összefüggő feladatok tervezését és ellátását. Koordinálja a közigazgatási vagy más szakmai egyeztetés keretében a Hivatalhoz érkező előterjesztések és jelentések véleményezését a Hivatalon belül, és előkészíti a választervezeteket.

Funkcionális feladatok

Kidolgozza a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervére vonatkozó részletes feladatokat, előkészíti és összehangolja a védelmi-biztonsági igazgatás központi szervének megalakításához kapcsolódó döntéseket. A funkcionális feladatokat tekintve végzi a kormányzati szintű védelmi-biztonsági együttműködési feladatok vizsgálatát, fejlesztési javaslatokat fogalmaz meg, ellátja a területi védelmi bizottság elnökeivel és tagjaival való kapcsolattartáshoz fűződő feladatokat. Végzi a különleges jogrendi, valamint a békeidejű válságkezelés feladatainak szakmai előkészítését és a végrehajtás összehangolását a védelmi és biztonsági igazgatás központi és területi szintű szervei között, közreműködik a Befogadó Nemzeti Támogatás területi szintű tervezésében és végrehajtásában, valamint az e körbe tartozó polgári erőforrások és szolgáltatások szükség szerinti igénybevételével kapcsolatos feladatok ellátásában. Végzi a védelmi és biztonsági, továbbá az összkormányzati válságkezelési, illetve különleges jogrendi feladatok ellátására való felkészüléshez szükséges biztonsági elemzések és értékelések összehangolt vizsgálatát, valamint ezek alapján stratégiai elemzéseket és trendvizsgálatokat készít. Figyelemmel kíséri, és feladatkörét érintően támogatja a védelmi és biztonsági érdekek érvényesítését, illetve az ezekkel összefüggő fejlesztéseket segítő, valamint a biztonsági és védelmi összefüggésű technológiai, illetve társadalmi kihívások beazonosításához hozzájáruló tudományos kutatásokat. Javaslatokat dolgoz ki az összkormányzati komplex válságkezelés képesség fejlesztésére, folyamatosan vizsgálja a nemzetközi megoldásokat. A Hivatal főigazgatójának hatáskörébe tartozó ügyek tekintetében

irányítja a területi védelmi bizottságok munkáját, az ágazati védekezési és felkészülési feladatokat ide nem értve. Véleményt nyilvánít a Hivatal feladati ellátása során felmerülő jogalkotási és jogalkalmazási kérdésekben, az éves tevékenységhez kapcsolódóan elkészíti a Kormány számára a jogszabályban előírt beszámolót, előkészíti a Hivatal működését szabályozó belső rendelkezéseket, ellátja az adatvédelemmel kapcsolatos feladatokat.

Egyéb feladatokat tekintve szervezi a Hivatal riasztási és kiértesítési szolgálatának működését, kapcsolatot tart a minisztériumok és más közigazgatási szervek biztonsági szakterületi képviselőivel.

1.10.2 A Védelmi és Biztonsági Ellenőrzési és Felkészítési Főosztály¹⁰

Kodifikációs feladatok vonatkozásában előkészíti a védelmi és biztonsági szervezetek, valamint a közigazgatás állományának védelmi és biztonsági célú felkészítésének általános követelményeit, kidolgozza a kormányzati ellenőrzési képesség és gyakorlatok rendszerének követelményeit, eljárásrendjét a védelem és biztonság területén. Kidolgozza a védelmi-biztonsági ellenőrzéssel, felkészítéssel, tervezéssel és gyakorlatokkal kapcsolatos, az összkormányzati megközelítést erősítő alapvető jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök és irányelvek tervezeteit.

Koordinációs feladatok vonatkozásában koordinálja az új védelmi-biztonsági tervdokumentumok előkészítését, közreműködik az ágazati kidolgozó munkában, kormányzati szinten összehangolja a védelmi és biztonsági reform ágazati kidolgozói felelősségi körbe tartozó szabályozókat az ellenőrzések, gyakorlatok és a felkészítés terén. Végzi az egyes kiemelt hazai összkormányzati válságkezelési gyakorlatok tervezését és koordinációját, koordinálja a védelmi és biztonsági célú gyakorlatok előkészítését és a végrehajtását, részt vesz az egyes nemzetközi válságkezelési gyakorlatok előkészítésének és végrehajtásának koordinációjában, végzi a Hivatal adminisztratív tevékenységét.

Funkcionális feladatok vonatkozásában ellenőrzi a védelmi és biztonsági célú feladatellátást és az arra való felkészülést a minisztériumok, kormányzati főhivatalok és központi hivatalok, valamint a védelmi és biztonsági ellenőrzésekről szóló Korm. rendelet szerinti esetekben a

¹⁰ 10/2022. (XI.9.) MK utasítás 3. függelék.

nemzetbiztonsági szolgálatok tekintetében. Ellenőrzi az ágazatokon átívelő védelmi és biztonsági feladatok, az összkormányzati válságkezelés, a különleges jogrendi felkészülés rendszerébe tartozó részfeladatok tárcáknál, szervezeteknél történő végrehajtását, végzi a védelmi felkészítés központi feladatait, szervezi a Honvédelmi Minisztériummal és a Belügyminisztériummal együttműködésben a központi közigazgatás állományának felkészítését. Biztosítja a védelmi és biztonsági feladatokkal, az egyes válságok kezelésével, illetve a kapcsolódó gyakorlatokkal összefüggő tapasztalatok elemzését, feldolgozását, fejlesztési rendszerbe történő integrálását. Végzi a Hivatal nemzetközi kapcsolattartással összefüggő feladatait, valamint a nemzeti ellenálló képesség fejlesztésével összefüggő nemzetközi dokumentumok feldolgozását, javaslatok megfogalmazását, közreműködik a hazai reziliencia programok kialakításában, koordinálja a válságkezelési gyakorlatokra történő felkészülést, részt vesz a védelmi és biztonsági felkészülés keretében a központi, területi és helyi védelmi igazgatási tervekre vonatkozó javaslatok összeállításában.

Egyéb feladatok tekintetében szervezi a Hivatal készenléti feladatainak begyakoroltatását, a Hivatal kormányzati ellenőrzési feladatainak megtervezéséhez előkészíti és összeállítja a Hivatal éves ellenőrzési tervét, részt vesz a Hivatal hatáskörébe tartozó ellenőrzésekkel kapcsolatos intézkedési terv összeállításában. Ellátja a Hivatal tevékenységéhez kapcsolódó oktatási, képzési és továbbképzési feladatokat, részt vesz a Hivatal belső ellenőrzésével kapcsolatos terv összeállításában, valamint javaslatokat dolgoz ki a hiányosságok kiküszöbölésére, a képzések, az ellenőrzés, a gyakorlatok és a tervezés vonatkozásában közreműködik a jogszabályban előírt beszámolók kidolgozásában.

1.10.3 A Védelmi és Biztonsági Eseménykezelési Főosztály¹¹

Kodifikációs feladatok vonatkozásában kidolgozza a Nemzeti Eseménykezelési Központ (NEK) létrehozására vonatkozó részletes javaslatot, kidolgozza a NEK működési okmányait, előkészíti az eseménykezelés nemzeti képességének kialakításához kapcsolódó kormányzati szintű döntéseket, kidolgozza az Ország Összehangolt Védelmi Tervéhez kapcsolódó központi eseménykezelési eljárásokat. Kidolgozza az eseménykezeléshez kapcsolódóan a lakosság tájékoztatásának rendszerét.

¹¹ 10/2022. (XI.9.) MK utasítás 3. függelék.

Koordinációs feladatok vonatkozásában közreműködik az ágazati eseménykezelési eljárások összehangolásában, közreműködik a Kormány válsághelyzeti és különleges jogrendi működéséhez szükséges speciális feltételek kialakításában és fenntartásában, továbbá javaslatot tesz az e célra szükséges költségvetési forrásokra. közreműködik a kormányzati irányítási, vezetési rendszerben az állami felső szintű vezetés működéséhez, fenntartásához szükséges feltételek előkészítésében. Kapcsolatot tart a minisztériumok és más közigazgatási szervek riasztási feladatokban érintett szakterületi képviselőivel, nemzetközi kapcsolatokat épít ki az Európában működő kríziskezelő központokkal annak érdekében, hogy a tényleges eseménykezelés elrendelése esetén ezek már rendelkezésre álljanak. Előkészíti az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséhez fűződő, a Hivatal hatáskörébe tartozó döntéseket.

Funkcionális feladatok vonatkozásában kialakítja a nemzeti eseménykezelés kezdeti képességét, összehangolja a NEK működéséhez alapvetően szükséges képességek kialakítását, meghatározza a NEK működését biztosító infrastruktúra alapvető követelményeit, előkészíti a NEK logisztikai biztosítását. Kialakítja a NEK kapcsolatrendszerét és adatbázisát, javaslatot tesz a NEK személyi állományának kiválasztására, közreműködik a védelmi és biztonsági képzések során a központi eseménykezelő képességhez kapcsolódó felkészítési feladatok ellátásában. Ellátja az eseménykezelésbe bevonható szervezetek kiválasztott állományának belső képzését, gyakoroltatását, a Kormány döntése alapján eseménykezelési feladatot lát el. Közreműködik a védelmi és biztonsági események tapasztalatainak feldolgozásában.

Egyéb feladatok tekintetében részt vesz a Hivatal riasztási és kiértesítési szolgálatának ellátásában és működtetésében, részt vesz a központi gyakorlatok eseménykezelési tapasztalatainak feldolgozásában. Részt vesz a Hivatal hatáskörébe tartozó ellenőrzésekben, valamint a Hivatal belső ellenőrzésével kapcsolatos terv összeállításában, valamint javaslatokat dolgoz ki a hiányosságok kiküszöbölésére.

1.11. A védelmi és biztonsági képzések szabályai¹²

A fentiekben összefoglaltuk a védelmi és biztonsági igazgatási rendszer központi szintjének struktúráját. Látható, hogy a rendszer rendkívül szerteágazó kompetenciák mentén működik. A feladatok ellátásához szükséges tudás megszerzéséhez igen komoly képzésre van szükség.

¹² 404/2022. (X.24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági képzések szabályairól.

A Vbő. törvényben meghatározott feladatok ellátásában részt vevők képzésének alapvető célja az összkormányzati válságkezelésre történő felkészülés, az állami szervek személyi állománya védelmi és biztonsági tudatosságának és további védelmi és biztonsági ismereteinek fejlesztése, naprakészen tartása és fokozása, jogszabályban meghatározott képzési rendszer keretében. A védelmi és biztonsági célú képzés rendszerének alapjait a Vbő. törvény mellett a 404/2022. (X.28.). Kormányrendelet fekteti le.

Az összkormányzati válságkezelésben való részvételhez szükséges ismereteket

- védelmi és biztonsági alapismereti tanfolyam,
- védelmi és biztonsági céltanfolyam vagy
- védelmi és biztonsági szakirányú továbbképzés útján lehetséges megszerezni.

Az említett képzésekben a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének állománya mellett

- a központi államigazgatási szerv és a Magyar Honvédség védelmi és biztonsági feladatok ellátására kijelölt személyi állománya,
- a védelmi és biztonsági tevékenységre történő települési szintű felkészülés keretében kijelölt referens,
- önkéntes jelentkezés alapján a kormányzati szolgálati jogviszonyban álló személy részesül.

Részesül a képzésben továbbá az alábbi szervek védelmi és biztonsági igazgatási tisztviselője, a kormányzati igazgatási szervek, a bírósági és ügyészi szervezet, a helyi önkormányzatok és az irányításuk alatt álló szervek, az egészségügyi szolgáltatók és gyógyszerellátást végző szervek. Az oktatási, kulturális, tudományos intézmények, a nemzeti hírügynökség, a Médiaszolgáltatás – támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA), a közlekedési, szállítási, elektronikus hírközlési, informatikai szervek és a posta szervei, a Magyar Nemzeti Bank, a Nemzeti Média –és Hírközlési Hatóság, a Magyar Energetikai és Közmű – szabályozási Hivatal, a közellátást, illetve a közüzemi szolgáltatást végző szervek.

A felsoroltakon kívül ide tartoznak még a társadalom alapvető szükségleteinek előállításában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemeltetői, illetve minden olyan szerv, amely

jogszabály alapján védelmi és biztonsági feladat ellátására vagy védelmi és biztonsági kötelezettség teljesítésében való közreműködésre köteles.

Ezek a szervek a védelmi és biztonsági igazgatás szerveivel történő hatékony együttműködés érdekében jogszabályban meghatározottak szerint védelmi és biztonsági igazgatási tisztviselőt jelölnek ki és gondoskodnak a kijelölt védelmi és biztonsági igazgatási tisztviselők jogszabályban meghatározott továbbképzésre történő rendelkezésre állásáról. A kijelölt személy képzésen, felkészítésen való részvételét a foglalkoztató szerv vezetője a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervével egyeztetve tervezi és biztosítja.

A védelmi és biztonsági igazgatási központi szerve határozza meg – és teszi közzé – a képzés felépítését, szakmai témaköreit és azok súlyozását, szakmai tartalmát, amely magába foglalja a védelmi és biztonsági igazgatás szabályozásának ismertetését, valamint az összkormányzati válságkezelés és az igazgatás különleges jogrendi működésének feladatrendszerét, a képzés elméleti és gyakorlati óraszámát, a számonkérés módozatai főbb elemeit, valamint a tartalmi felülvizsgálatára és a továbbképzési céllal való megisméltésére vonatkozó követelményeket.

A védelmi és biztonsági igazgatási képzés szakmai ellenőrzésére a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve jogosult.

A védelmi és biztonsági alapismereti tanfolyam, céltanfolyam, illetve szakirányú továbbképzést a Nemzeti Közsolgálati Egyetem (a továbbiakban: NKE) által szervezett képzés keretében kell teljesíteni. A képzés elvégzését az NKE az irányadó jogszabály szerinti tanúsítvány kiadásával igazolja. Az NKE a képzés tartalmának kidolgozását, illetve a képzés elindítását és folytatását a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervével folyamatosan egyeztetve látja el. A képzés helyzetéről, a lehetséges fejlesztési irányokról, javasolt módosításokról az NKE szükség szerint, de évente legalább egy alkalommal egyeztet a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervével.

A védelmi és biztonsági alapismereti tanfolyamot, céltanfolyamot, illetve szakirányú továbbképzést az alábbi határidőkkel kell megkezdeniük a kötelezetteknek:

- a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének állománya valamint
- a központi államigazgatási szerv és a Magyar Honvédség védelmi és biztonsági feladatok ellátására kijelölt személyi állománya vonatkozásában

a védelmi és biztonsági igazgatási képzések szabályairól szóló 404/2022. (X. 24.) Korm. rendelet módosításáról szóló 231/2023. (VI. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Módr.) hatályba lépését követő két éven belül,

- a kormányzati igazgatási szervek,
- a bírósági és ügyészi szervezet,
- a helyi önkormányzatok és az irányításuk alatt álló szervek,
- az egészségügyi szolgáltatók és gyógyszerellátást végző szervek,
- oktatási, kulturális, tudományos intézmények,
- a nemzeti hírügynökség, a Médiaszolgáltatás – támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA),
- a közlekedési, szállítási, elektronikus hírközlési, informatikai szervek és a posta szervei,
- a Magyar Nemzeti Bank,
- a Nemzeti Média –és Hírközlési Hatóság,
- a Magyar Energetikai és Közmű – szabályozási Hivatal,
- a közellátást, illetve a közüzemi szolgáltatást végző szervek

kijelölt tagjai a Módr. hatályba lépését követően három éven belül.

Az előírt határidőket követően az összkormányzati válságkezelésben való részvételre kijelölt személyeknek a kinevezésüket követő egy éven belül kell megkezdeniük a képzést.

Részkövetkeztetések

Az Európai Unió a polgári védelmi mechanizmuson keresztül koordinálja a természeti és az ember által okozott katasztrófákra adott válaszingyintézkedéseket. A mechanizmus célja egyrészt megerősíteni az együttműködést a nemzeti polgári védelmi hatóságok között, másrészt fokozni a lakosság körében a katasztrófahelyzetekkel kapcsolatos tájékozottságot és a katasztrófákra való felkészültséget, harmadrészt gyors, hatékony és koordinált segítséget biztosítani az érintett országok számára. A Veszélyhelyzet-reagálási Koordinációs Központ a polgári védelmi mechanizmus műveleti központja: a hét minden napján napi 24 órában működik és az EU katasztrófaelhárítási erőfeszítéseit koordinálja. A mechanizmus része az úgynevezett európai polgári védelmi eszköztár is. Ez nem más, mint a tagállamok által önkéntesen, előzetes kötelezettségvállalás keretében rendelkezésre bocsátott eszköztár, amely azonnal mozgósítható az Unión belül vagy azon kívül.

A nemzeti hatáskörben végzett katasztrófavédelmi tevékenységekkel összefüggésben a kutatók megállapítják, hogy továbbra is mélyíteni kell az együttműködést a nemzeti és a megfelelő szubnacionális hatóságokra a polgári védelem területén túl, illetve az alapvető szolgáltatókkal, többek között a közlekedési ágazat szereplőivel, a magánszektor érdekelt feleivel, a nem kormányzati szervezetekkel, a kutatói közösséggel és a kulturális örökség szakértőivel.

Az ellenálló képesség (reziliencia) érdekében megtett hazai lépések nemzetközi összefüggésben való értelmezése kulcsfontosságú. Ennek nyilvánvaló magyarázata az, hogy Magyarország az Európai Unió tagja és a NATO szövetséges állama. Ezen túlmenően azonban világosan kell látni, hogy jelentős történelmi változásoknak vagyunk tanúi. Napjainkban – a két- vagy többpólusúvá váló világban – egyetlen ország sem, és a NATO vagy az EU sem tudja önállóan garantálni biztonságát, védelmét.

Az új körülményekhez való sikeres igazodáshoz nélkülözhetetlen a nemzeti ellenálló képességi tervek kialakítása és folyamatos összevetése, a tanulságok beazonosítása, az ígéretes gyakorlatok meghatározása és megosztása, valamint a finanszírozási stratégiák kialakítása. Kétségtelen, hogy a nemzeti ellenálló képesség szabályozása és megszervezése jelentős előrelépést tett az elmúlt években.

2. A védelmi és biztonsági igazgatási rendszer alapvető feladatai.

2.1. Polgári védelem – lakosságvédelem. Tervezés, védelmi intézkedések

A védelmi és biztonsági igazgatás rendszer, így annak valamennyi szintje és szereplője – a közvetlen beavatkozótól egészen a védelmi igazgatás központi szintjéig – egyetlen feladatrendszer szolgálatában áll, ez pedig az emberi élet –és egészség, a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak, alapvető szolgáltatások, a természeti, illetve az épített környezet védelme. Ezek közül természetesen kiemelkedik az emberi élet, a lakosság védelme.

A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere elsősorban stratégiai jellegű tervezési, szervezési, válaszadási feladatok kidolgozását, azok végrehajtását feltételezi, azonban – főként a rendszer alsóbb (helyi, területi) szintjein – megkerülhetetlen a lakosságvédelem alapjainak bemutatása, hiszen tanulmányunk egyik fő célja, hogy a védelmi és biztonsági igazgatás szereplői kézzel fogható, szükség esetén azonnal alkalmazható taktikai szintű ismereteket is megszerezzenek. Ahhoz, hogy a védekezés módszereit megismerjük szükséges, hogy tisztában legyünk a védendő tényezők mibenlétével. Mint említettük, elsődleges az emberi élet, az egészség védelme. A fogalom tisztázására nincs szükség, hiszen ez a teljes tevékenységrendszer alapja és egyben célja is.

A létfenntartáshoz szükséges anyagi javak alatt igen összetett, a természetes szükségletekkel összefüggő fogalmat értünk. Katasztrófa vagy éppen háborús jellegű cselekmény (a továbbiakban együtt: esemény) bekövetkezését követően a kezdeti sokk után azonnal felmerülnek ezek a szükségletek, melyek kielégítése vagy kielégítésük hiánya igen rövid időn belül eldöntheti egy közösség, de akár egy társadalom további sorsát is, megadva, vagy megtagadva az újrakezdés lehetőségét.

Ezen alapvető javak:

- iható víz,
- élelmiszer,
- gyógyszerkészletek,
- haszonállatok,
- takarmánykészletek.

Ugyancsak az alapvető javak közé szükséges sorolni mindazokat az eszközöket, készleteket, rendszereket, szolgáltatásokat (pl. energiaszolgáltatás), amelyek megléte alapjaiban határozza meg az esemény kiváltotta hatásokkal szembeni ellenálló képességet.

A lakosságvédelem módszerei több szempont mentén mutathatók be. Fontos az egyéni -, a kollektív védelem, a helyi –és a távolsági védelem fogalmának tisztázása.

2.1.1 Egyéni védelem

Az egyéni védelem fogalma alatt az egyes ember életét, testi épségét védő eszközöket, módszereket értünk. Ezen védelmi módszerek esetében személyi védelemről beszélhetünk. Szükségessége akkor jelentkezik, amikor szervezett módon védekezni kell a lakosság életét veszélyeztető hatások ellen. Az egyén védelme megvalósítható védő eszközök használatával.

Ezek az eszközök általában jól behatárolható események elleni védelmet képesek nyújtani, amennyiben meglétükről már a tervezés, felkészülés fázisában gondoskodnak. Ilyenek például a szűrő - vagy szigetelő típusú légzésvédő eszközök, amelyek veszélyes anyagok kiszabadulása esetén, vagy a jódtabletták, ami radioaktív anyag levegőbe kerülése esetén nyújtanak átmeneti védelmet.

2.1.2 Kollektív védelem

A kollektív védelem a veszélyeztetett embercsoportok egyidejű védelmét hivatott szolgálni. A lakosságvédelemnek ez a módja igen sokrétű lehet. A kollektív vagy csoportos védelem esetén az emberi élet és az anyagi javak megóvása a veszélyeztetett területen történő helyi védelemmel és e terület elhagyását jelentő távolsági védelemmel valósítható meg.

Polgári védelmi szempontból a kollektív védelem a helyi védelem (elzárkózás, óvóhelyi védelem) és távolsági védelem (kimenekítés, kitelepítés, befogadás, visszatelepítés) rendszerét tartalmazza.

2.1.3 *Helyi védelem*

Az esemény hatásai elleni védekezés helyben valósul meg. Ez egy telephelyen bekövetkezett esemény során a létesítmény területét, de akár az adott települést is jelentheti, amennyiben a védekezés tervezett módja, illetve a lehetőségek ezt teszik lehetővé. A helyi védelem legtöbbször elzárkózással valósul meg. Ez azt jelenti, hogy a lakosság a veszélyeztető hatások elől az épületekbe zárkózik el, és nem hagyja el az épületeket, amíg a veszély el nem hárul. A nyílászárókat nedves törölközővel, pléddel tömíti. Erre például akkor lehet szükség, amikor egy ipari baleset során veszélyes vegyi anyagok kerülnek a levegőbe.

A helyi védelem klasszikus módja az óvóhelyi védelem. A lakosság védelmének ez a formája döntően a fegyveres összeütközések következményei elleni védelmet jelenti. A II. világháború folyamán, illetve a hidegháborús korszakban igen nagy számban épültek óvóhelyek hazánkban. Fontos megjegyeznünk, hogy a „valódi” óvóhelyeknek igen komoly műszaki paramétereknek kell megfelelniük: gáztömör nyílászárók, önálló szellőztető berendezés, stb. A legtöbb óvóhely céljára használt objektum ezeknek a követelményeknek nem felelt meg maradéktalanul, a háborús bombázások során azonban így is megtöbbszörözték a lakosság túlélési esélyeit. Ezeket a döntően lakóházak pincéjében kialakított helyiségeket, amelyek az említett műszaki követelményeket nem teljesítették – tulajdonképpen a romteher elviselésére voltak alkalmasak, amennyiben az épületet találat érte – a szaknyelv „óvóhely” helyett inkább „életvédelmi létesítmény” -nek nevezte. Ez alól a fővárosi metróhálózat kivétel, hiszen ott az óvóhelyekre vonatkozó műszaki követelmények a mai napig teljesülnek.

Az óvóhelyeket, életvédelmi létesítményeket túlnyomó részt kettős rendeltetésre tervezték és építették: a védelmi funkció mellett békeidőszakban más célokra is használhatók voltak (tárolás, üzlethelyiség, a Metró esetében közlekedés, stb.). A hidegháború lezárultával Magyarországon már nem építettek életvédelmi létesítményeket, viszont az akkori hivatásos polgári védelmi szervek gondot fordítottak a karbantartásra, állagmegóvásra. Szabályzók vonatkoztak a békeidőszaki hasznosításra (pl. szükség esetén 24 órán belül, eredeti állapotban át kellett adni a létesítményt védelmi célokra). Az 1990 –es években a nemzetközi környezet változása a védekezés módszereit is átírta. A háborús fenyegetés megszűnt, a katasztrófák elleni védekezés került előtérbe. Könnyen belátható, hogy az életvédelmi létesítmények természeti vagy civilizációs katasztrófák idején valóban nem tartoznak a leghatékonyabb lakosságvédelmi

eszközök közé. A létesítmények nagyobb része már egyébként is társasházi tulajdonba került, azokat a legkülönbözőbb módon hasznosították a tulajdonosok. A BM OKF Főigazgatója a 125/2011. (XII.29.) intézkedésében rendelkezett az életvédelmi létesítmények felülvizsgálatáról: a 350 m² alapterület alatti létesítmények kikerültek a nyilvántartásból, ezzel egyidejűleg több, az említettnél nagyobb létesítmény felülvizsgálata is megtörtént. A Metró – mint óvóhely – a mai napig ellátja funkcióját, viszont Magyarországon ezzel lényegében nullára csökkent a lakosság óvóhelyi ellátottsága.

2.1.4 Távolsági védelem

A veszélyeztetett, vagy érintett lakosságnak az esemény hatásterületéről való kivonását jelenti. Belátható, hogy amennyiben rendelkezésre áll a végrehajtáshoz szükséges idő, ez a lakosság védelmének leghatékonyabb módszere. A rendelkezésre álló idő függvényében alapvető távolsági védelmi módszer a kitelepítés, illetve a kimenekítés. Előbbi az esemény által veszélyeztetett vagy érintett lakosságnak az érintett területről történő tervezett módon – akár az esemény bekövetkezését közvetlenül megelőző időszakban – végrehajtott kivonását jelenti, utóbbira általában akkor kerül sor, amennyiben a kitelepítés végrehajtásához szükséges idő nem áll rendelkezésre, a lakosság kivonását adott esetben az esemény hatása alatt kell végrehajtani.

Fontos tényező továbbá, hogy a szervezett kitelepítés hosszabb időtartamra szóló befogadással is párosul, vagyis nem csak a lakosságnak a veszélyeztetett területről való kivonását, hanem annak befogadását, elhelyezését, ellátását is jelenti, míg kimenekítést követően jó esetben viszonylag rövid időn belül visszatérhet lakóhelyére az érintett lakosság.

Természetéből fakadóan a helyi védelem éppúgy, mint a távolsági védelem akkor lehet igazán hatékony, ha az azokkal kapcsolatos feladatok végrehajtását előre megtervezik (kockázatok felmérése, szükséges erők, eszközök, időszámvetés, elhelyezés, ellátás, stb.).

Előfordulhat az említett lakosságvédelmi módszerek kombinációja is, hiszen az esemény során kialakulhatnak olyan körülmények is, amikor például egy kimenekítést követően derül csak ki, hogy a bekövetkezett esemény, vagy annak következményei térben, időben elhúzódnak majd.

A kitelepítés és a befogadás elrendelésére jogosult

A kitelepítés elrendelésére veszélyhelyzetben - a Kormány felhatalmazása alapján - illetékességi területére vonatkozóan a polgármester, valamint a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy, ha a polgármestertől a védekezés irányítását átvette, illetve a területi védelmi bizottság elnöke. Halasztást nem tűrő esetben a kitelepítést a polgármester, illetve a területi védelmi bizottság elnöke saját hatáskörben rendelheti el. A területi védelmi bizottság elnöke jogosult a visszatelepítés elrendelésére is.

A kitelepítés megszervezése és végrehajtása magában foglalja a teljes folyamatot a veszélyeztető esemény észlelésétől a döntés meghozatalán át a riasztáson és tájékoztatáson keresztül több tényezőre is: mozgósítani kell a kitelepítést végrehajtó egységeket, üzemeltetni kell a gyülekezési helyszíneket, intézkedni kell a szállításra, illetve útba indításra (spontán menekülők) is.

Az elrendelő a kitelepítés elrendeléséről szóló döntést írásba foglalja, és felhívás közzétételével gondoskodik annak kihirdetéséről. A kihirdetés a terület sajátosságainak figyelembe vételével – helyben szokásos módon, médiaszolgáltatók, hangosbemondó, stb. – útján történik.

A felhívásnak minimálisan tartalmaznia kell:

- a kijelölt gyülekezési helyet és időpontot,
- a kijelölt befogadó helyet,
- a saját járművel önállóan megoldott, a befogadó helyre történő távozás lehetőségét és bejelentési kötelezettségét,
- a szállítási lehetőségeket, beleértve az elrendelt korlátozásokat is,
- a kitelepítés során szükséges alapvető okmányok és más ajánlott dolgok megjelölését,
- a hátrahagyott javakkal kapcsolatos tennivalókat,
- amennyiben ismert, a kitelepítés várható időtartamát,
- a kitelepítéssel kapcsolatban további tájékoztatást adó szerv vagy személy megnevezését és elérhetőségét.

A kitelepítés végrehajtásának szempontjai:

- a kitelepítéssel érintett lakosság családi és közösségi életviszonyai a visszatelepítés elrendeléséig lehetőleg ne szenvedjenek kárt,

- különös figyelemmel kell lenni a kitelepített személyek korából, neméből vagy más tulajdonságából fakadó egyedi igényekre,
- az érintett lakosságot a nyilvántartásba kell venni (regisztráció),
- lehetővé kell tenni, hogy a lakosság a lakóhelyét saját közlekedési eszközével hagyja el és a veszélyeztetett területen kívüli, általa megválasztott helyre távozhasson, amennyiben az a kitelepítés végrehajtását nem akadályozza,
- amennyiben a regisztráció elháríthatatlan kárral vagy veszéllyel járna, a polgármester vagy a helyszíni műveletirányító engedélyezheti annak mellőzését.

2.1.5 Az elrendelésre jogosultak feladatai a kitelepítés során

A területi védelmi bizottság elnöke:

- értékeli a kialakult helyzetet és meghatározza a kitelepítéssel kapcsolatos feladatokat,
- tájékoztatja a veszélyeztetett területen fekvő települések polgármestereit és utasítja a kitelepítés előkészítésére,
- utasítja a helyi védelmi bizottságokat a szükséges kitelepítési feladatok koordinálására,
- meghatározza a különböző ágazatok területi szintű szerveinek a kitelepítéssel kapcsolatos feladatait és koordinálja azok végrehajtását,
- amennyiben a kitelepítés vármegye, főváros határán kívülre történik, felveszi a kapcsolatot az illetékes területi védelmi bizottság elnökével,
- veszélyhelyzetben elrendeli a vasúti, közúti, vízi, légi szállítások biztosítása érdekében a javítókapacitások, valamint az állomások, kikötők, repülőterek, raktárak igénybevételét vagy használatának korlátozását,
- összehangolja a polgári védelmi szervezetek és a kitelepítésben részt vevő szervek, társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét,
- feldolgozza, értékeli, összegzi és a Kormány számára a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter útján felterjeszti a beérkező jelentéseket.

A helyi védelmi bizottság elnökének feladatai:

- szükség esetén utasítja a kitelepítés irányítása során a polgármestereket, a kitelepítési feladatokra vonatkozóan a hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére,
- összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét,

- felveszi a kapcsolatot az illetékes helyi védelmi bizottság elnökével, amennyiben a kitelepítés a helyi védelmi bizottság honvédelmi körzetén kívülre, de a vármegyehatáron belül történik.

A polgármester feladatai:

- intézkedik a lakosság, az intézmények, a gazdálkodó szervezetek, a szállító eszközök tulajdonosainak riasztására és tájékoztatására,
- intézkedik a lakosság kitelepítésére, a létfenntartáshoz szükséges anyagi, kulturális javak, az állatállomány, az ellátásukhoz szükséges takarmány és egyéb anyagok elszállítására,
- meghatározza a településen a helyes, követendő lakossági magatartási szabályokat,
- készenlétbe helyezi a kitelepítési szakfeladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezeteket és irányítja tevékenységüket,
- megszervezi a kitelepítés biztosítását,
- intézkedik a gyülekezési, berakodási helyek működésének megkezdésére,
- fogadja az érkező külső erőket, eszközöket, koordinálja az együttműködést,
- gondoskodik a fekvőbetegek, önerőből kitelepülni képtelenek kijelölt intézményekbe történő elszállításáról,
- koordinálja az intézmények, gazdálkodó szervezetek kitelepülését,
- folyamatos kapcsolatot tart a befogadókkal és tájékoztatást ad különösen a következőkről:
 - útba indítások idejéről,
 - az útba indított lakosság számáról,
 - az állatállományról és az anyagi és kulturális javakról,
 - a szállító eszközök számáról,
- intézkedik az ingatlanok átvizsgálására, az ingatlanok biztonságos hátrahagyása szabályainak betartására,
- intézkedik a kötelezés ellenére lakóhelyén maradó személyekkel szembeni rendvédelmi intézkedés foganatosítására,
- intézkedik a hajléktalanok felkutatására,
- intézkedik, hogy a védekezés folytatására visszamaradó állomány a biztonsági rendszabályokat (riasztás, kimenekítés) megismerje és megszervezi az ellátásukat,
- intézkedik a közművek központilag történő szükség szerinti kikapcsolására,

- intézkedik a gyógyszertárak, a mérgeanyagraktárak és a műtrágya lerakatok fokozott őrzésére, szükség esetén az anyagok biztonságos helyre történő elhelyezésére,
- biztosítja az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv (a továbbiakban: rendőrség) útján a kitelepítéssel érintett településen hátrahagyott ingó és ingatlan vagyon védelmét,
- összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének feladatai:

- irányítja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve lakosságvédelmi tervező munkáját,
- több vármegyét érintően koordinálja a nemzetgazdaság és más szempontból fontos vagyontárgyak, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmére vonatkozó feladatok végrehajtását,
- összehangolja az országhatáron, illetve vármegyehatárokon át történő kitelepítés katasztrófavédelmi feladatait.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének feladatai:

- ellátja a kitelepítés végrehajtása során a szakmai irányító, koordinációs feladatokat,
- összehangolja a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmének területi feladatait,
- irányítja a helyi katasztrófavédelmi szervek lakosságvédelmi tervező, szervező munkáját,
- szervezi és végzi a polgári védelmi szervezetek és a lakosság felkészítését.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervnek feladatai:

- együttműködik a kijelölt befogadó helyek szerint illetékes hivatásos helyi katasztrófavédelmi szerv vezetőjével és kölcsönösen biztosítják a tervezési adatokat,
- a társszervekkel együttműködve kijelöli a kitelepülési útvonalakat, számvetéseket készít,
- pontosítja a körzeti és településszintű kitelepítési-befogadási terveket,
- javaslatot tesz a polgármesternek a kitelepítés végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezetek megalakítására, felkészítésére,
- közreműködik a lakosság riasztásának és tájékoztatásának megtervezésében,
- létrehozza a szükséges adatbázisokat, gondoskodik naprakészen tartásukról, valamint
- közreműködik a kitelepítés helyi feladatainak végrehajtásában.

2.1.6 A befogadással kapcsolatos szabályok

Ahogy korábban már említettük, a kitelepítés az egyik leghatékonyabb lakosságvédelmi módszer, amennyiben rendelkezésre jól alkalmazható kitelepítési terv, illetve a végrehajtáshoz szükséges idő. Fontos azonban leszögeznünk, hogy kitelepítés befogadás nélkül nem képzelhető el, vagyis a befogadással kapcsolatos feladatok végrehajtását szintén gondos tervezésnek kell megelőznie.

Követelmények a befogadó helyekkel kapcsolatosan:

- biztonságos távolságra helyezkedik el a veszélyeztetett területtől.

Rendelkezésre álljon:

- ivóvíz-, élelem- és orvosi ellátás,
- alapvető higiéniai feltételek,
- az élelmezés és a hulladék megfelelő kezelésére szolgáló létesítmények,
- a tartózkodásra és szállásra szolgáló, megfelelő méretű helyiségeket (személyenként legalább 3,5 m²),
- az alapvető kulturális igények (vallási, közösségi) kielégítését szolgáló létesítmény.

A befogadó hely alkalmazásakor:

- jól látható módon jelölni kell a helyiségek rendeltetését,
- biztosítani kell a befogadottak számára a házirend megismerését és gondoskodni kell a betartásáról,
- biztosítani kell a lelki segítségnyújtást, valamint a gyermekek és más különös gondoskodást igénylő személyek alapvető ellátását.

A befogadás végrehajtásának fontos szempontja, hogy a kitelepített lakosságot elsősorban befogadó intézményben vagy személyek elhelyezésére szolgáló épületben kell elhelyezni, ennek hiányában szükség – befogadó helyeket is létre lehet hozni, illetve a kitelepítettek más megoldás híján a befogadó település lakosságánál is elhelyezhetők. Mindazonáltal törekedni kell arra, hogy a befogadás a befogadó település lakosságának életviszonyait a lehető legkisebb mértékben befolyásolja, illetve arra, hogy a családtagok ugyanazon településen és lehetőleg azonos intézményben nyerjenek elhelyezést.

2.1.7 A befogadás feladatai

A területi védelmi bizottság elnöke:

- értékeli a kialakult helyzetet, meghatározza a befogadással kapcsolatos feladatokat,
- tájékoztatja a veszélyeztetett területen kívül fekvő települések polgármestereit és utasítja a befogadás előkészítésére,
- utasítja a helyi védelmi bizottságokat a szükséges befogadási feladatok koordinálására,
- meghatározza a különböző ágazatok területi szintű szerveinek a befogadással kapcsolatos feladatait, valamint koordinálja azok végrehajtását,
- összehangolja a polgári védelmi szervezetek és a befogadásban részt vevő más szervek tevékenységét,
- kezdeményezi a kitelepítéssel érintett területi védelmi bizottság elnökénél az együttműködést és tájékoztatja a befogadás előkészítéséről, ha a vármegye, főváros határán kívül élő lakosságot kell befogadni,
- szükség esetén elrendeli a területi jellegű gazdasági és anyagi szolgáltatások igénybevételét,
- területi szinten összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét,
- feldolgozza, értékeli, összegzi a beérkezett jelentéseket, majd továbbítja a Kormány részére.

A helyi védelmi bizottság elnökének feladatai:

- szükség esetén utasítja a befogadás irányítása során a polgármestereket, a befogadási feladatokra vonatkozóan hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére,
- összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét,
- felveszi a kapcsolatot az illetékes helyi védelmi bizottság elnökével, amennyiben a befogadás a helyi védelmi bizottság honvédelmi körzetén kívülről, de a vármegyehatáron belül történik.

A polgármester feladatai:

- tájékoztatja a lakosságot a várható befogadásról,
- értesíti az elhelyezésben érintett intézményeket, gazdálkodó szervezeteket, valamint intézkedik a befogadás előkészítésére,
- készenlétbe helyezi a befogadási szakfeladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezeteket és irányítja tevékenységüket,

- előkészíteti a befogadáshoz szükséges nyilvántartásokat,
- intézkedik a megnövekvő fogyasztási igények miatt a megfelelő kapacitás biztosítására,
- megszervezi a befogadás mindenoldalú biztosítását,
- a rendőrséggel együttműködve megszervezi a forgalomszabályozást, a rendfenntartást,
- pontosítja a befogadásra tervezett lakosság várható létszámát, az állatállomány és anyagi javak mennyiségét,
- biztosítja a befogadásra tervezett intézmények, közigazgatási szervek működési feltételeit, intézkedik az esetlegesen hiányzó infrastruktúra kialakítására,
- intézkedik a befogadásra kerülő lakosság étkeztetéséhez szükséges és higiénias feltételek biztosítására,
- intézkedik a kirakodási hely működtetésére,
- folyamatos kapcsolatot tart a kitelepülőkkel,
- szükség esetén megszervezi a köznevelést, illetve szakképzést valamint
- illetékességi területén összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének feladatai:

- irányítja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve befogadással kapcsolatos munkáját,
- központi raktárkészletből szükség esetén kiegészíti a befogadáshoz szükséges elhelyezési szakanyagokat,
- több vármegyét érintően koordinálja a nemzetgazdaság és más szempontból fontos vagyontárgyak, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmére vonatkozó feladatok végrehajtását,
- összehangolja az országhatáron, illetve vármegyehatárokon át történő befogadás katasztrófavédelmi feladatait.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének feladatai:

- a befogadás végrehajtása során szakmai irányító, koordinációs feladatokat lát el,
- saját raktárkészletéből biztosítja a rendelkezésére álló, a befogadáshoz szükséges elhelyezési szakanyagokat,
- területi szinten irányítja, illetve végzi a katasztrófavédelmi befogadási feladatokat tartalmazó tervek kidolgozását, valamint
- szervezi és végzi a polgári védelmi szervezetek és a lakosság felkészítését.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének feladatai:

- ellenőrzi a befogadásra kijelölt intézmények, objektumok, egyéb helyiségek alkalmasságát,
- együttműködik a kitelepülő települések szerint illetékes hivatásos helyi katasztrófavédelmi szerv vezetőjével és kölcsönösen biztosítják a tervezési adatokat,
- a befogadási adatokkal kapcsolatosan számvetéseket készít,
- pontosítja a körzeti és településszintű befogadási terveket,
- javaslatot tesz a polgármesternek a szükséges polgári védelmi szervezetek létrehozására a meglévő egységeken felül,
- közreműködik a létrehozott polgári védelmi egységek polgári védelmi felkészítésében,
- közreműködik a lakosság, a gazdálkodó szervezetek, intézmények befogadási feladatainak végrehajtására történő felkészítésében,
- közreműködik a befogadás helyi feladatainak megszervezésében, végrehajtásában,
- közreműködik a befogadáshoz szükséges szakanyag biztosításában.

A településen a polgármester a hivatásos katasztrófavédelmi szerv támogatásával:

- tájékoztatja települése lakosságát a befogadásról,
- biztosítja a befogadó hely berendezését, működtetését és a befogadottak ellátását,
- együttműködik az ellenőrző-áteresztő pontok kijelölésében,
- biztosítja a befogadó hely berendezését, működtetését és a befogadottak ellátását,
- megszervezi a kitelepülő közintézmények befogadását és továbbműködtetését,
- biztosítja a település befogadó intézményeinek továbbműködéséhez a feltételeket,
- szervezi a kitelepülő lakosság fogadását, nyilvántartásba vételét és tájékoztatását,
- biztosítja a kitelepülő lakosság ellátását,
- részt vesz a befogadottak hozzátartozói számára történő információszolgáltatásban, ehhez tájékoztató információs központot alakít ki és működtet,
- szervezi a beérkező állatállomány állategészségügyi szűrését, nyilvántartásba vételét, elhelyezését, és biztosítja ellátásukat,
- szervezi a beszállított takarmánykészlet növényvédelmi szűrését, nyilvántartásba vételét és elhelyezését,
- biztosítja a beszállított a technikai eszközök, anyagi javak nyilvántartásba vételét, elhelyezését és őrzését,
- hozzájárul a befogadott lakosság postaküldeményeinek kézbesítéséhez,

- koordinálja a karitatív szervezetek tevékenységét, közreműködik a felajánlott támogatások elosztásában,
- részt vesz a befogadottak visszatelepítésének megtervezésében és megszervezésében.

A fentiekből következik, hogy a lakosság védelmét célzó intézkedések mindegyike gondos előzetes tervezést igényel. A tervezési tevékenység végzésének, koordinálásának, a tervekben foglaltak végrehajtásának első számú letéteményese a védelmi és biztonsági igazgatás megfelelő szintje. A tervezési folyamat megvalósulása a szintenkénti (helyi, területi, központi) veszélyelhárítási tervrendszer, melynek elkészítéséért a védelmi és biztonsági igazgatás szintje szerint illetékes vezető felelős.

A tervezési tevékenység természetesen nem egyszemélyi feladat: a veszély – elhárítási tervrendszer elkészítésében szükség szerint közreműködnek mindazok a szervek, szervezetek, együttműködők, akik a lakosság védelmét célzó intézkedések esetleges végrehajtásában is érintettek lehetnek. A tervezési folyamat során rajtuk kívül szükség lehet különböző szakértőkre, más közreműködőkre is.

Ez a sokrétű tervezési, szervezési tevékenység alapvetően polgári védelmi feladat. A polgári védelem fogalmát már az 1949 –ben született Genfi Egyezmények I. kiegészítő jegyzőkönyve definiálja:

„Polgári védelem alatt az alább említett feladatok mindegyikének vagy némelyikének az ellátása értendő, amelyek a polgári lakosságnak az ellenségeskedések, vagy katasztrófák veszélyeitől való védelmezésre és közvetlen következményeitől való megóvására, valamint életben maradása feltételeinek biztosítására irányulnak.

Ezek a feladatok a következők:

- figyelmeztetés,
- kiürítés,
- óvóhelyek kezelése,
- elsötétítési rendszabályok bevezetése,
- mentés,
- orvosi ellátás, az elsősegélynyújtást és a lelki gondozást is ideértve,
- tűzoltás,
- a veszélyeztetett területek felmérése, megjelölése,

- fertőtlenítés és hasonló óvintézkedések,
- szükségelszállás és ellátás,
- szükségintézkedések az ellenséges csapás vagy katasztrófa által sújtott területek rendjének helyreállítására és fenntartására,
- a létfontosságú közművek sürgős megjavítása,
- a halottak sürgős eltávolítása,
- közreműködés a létfenntartáshoz nélkülözhetetlen létesítmények megmentésében,
- a fenti feladatok végrehajtásához szükséges egyéb tevékenységek, ideértve többek között a tervezést és szervezést is.”

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (a továbbiakban: Kat.) értelmezésében a polgári védelem:

„Olyan ösztársadalmi feladat-, eszköz- és intézkedési rendszer, amelynek célja katasztrófa, illetve fegyveres összeütközés esetén a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint a lakosság felkészítése azok hatásainak leküzdése és a túlélés feltételeinek megteremtése érdekében.

Feladatai:

- a lakosság felkészítése a védekezés során irányadó magatartási szabályokra,
- a polgári védelmi szervezetek létrehozása és felkészítése, valamint a működéshez szükséges anyagi készletek biztosítása,
- a tájékoztatás, figyelmeztetés, riasztás,
- az egyéni védőeszközökkel történő ellátás,
- védelmi célú építmények fenntartása,
- a lakosság kimenekítése, kitelepítése és befogadása,
- gondoskodás a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak (különösen víz-, élelmiszer-, takarmány- és gyógyszerkészletek, állatállomány) és a kritikus infrastruktúrák védelméről,
- a kárterület felderítése, a mentés, az elsősegélynyújtás, a mentesítés és a fertőtlenítés, és az ezekkel összefüggő ideiglenes helyreállítás, továbbá a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedések,
- a települések kockázatértékelésen alapuló veszélyeztetettségének felmérése,
- a veszélyelhárítási tervezés, szervezés,

- közreműködés a kulturális örökség védett elemeinek védelmében, a vizek kártételei elleni védekezés külön jogszabályban meghatározott feladatainak ellátásában, a menedékjogról szóló törvény hatálya alá tartozó személy elhelyezésében és ellátásában, továbbá a tűzoltásban, és a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás feladatainak ellátásában,
- közszolgáltatás ellátásának kiesésekor az, emberi életben, egészségben és az anyagi javakban esett kár megelőzése céljából a közszolgáltatás ideiglenes ellátásáról történő gondoskodás.”

Fontos kiemelni, hogy a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az Országgyűlési Őrség a jogszabályokban meghatározott hatáskörükben, illetékességi területükön részt vesznek a fegyveres összeütközés időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatok ellátásában.

A két joganyagot összehasonlítva láthatjuk, hogy a polgári védelem feladatrendszere az évtizedek alatt alapvetően nem változott, hanem a kor követelményeinek megfelelően folyamatosan bővült.

2.2. A polgári védelmi szervezetek

2.2.1 A polgári védelmi kötelezettség

Az Alaptörvény XXXI. cikk (5) bekezdése szerint honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása céljából polgári védelmi kötelezettség írható elő magyarországi lakhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok részére. A védelemmel és biztonsággal összefüggő ezirányú kötelezettségeket és azok alapvető szabályait a „védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról” szóló 2021. évi XCIII. törvény foglalja egységbe.

A polgári védelmi kötelezettség magába foglalja:

- az adatszolgáltatási,
- a bejelentési,
- a megjelenési, valamint
- a polgári védelmi szolgálat teljesítésére irányuló kötelezettséget.

A megjelenési és szolgálatadási kötelezettség teljesítését, valamint a település azonnali beavatkozást igénylő mentési munkálataira történő beosztást a kötelezett lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes polgármester határozatban rendeli el.

Bizonyos esetekben az állampolgár mentesül a polgári védelmi szolgálat teljesítése alól, illetve lehetséges, hogy a polgári védelmi kötelezettséget közmegbízatás, vagy munkaköre ellátásával látja el.

Mentes a polgári védelmi kötelezettség alól, aki:

- 18. életévét még nem töltötte be,
- a kötelezettség végrehajtására fizikai vagy egészségi okból alkalmatlan,
- a háztartásában legalább egy fő állandó ápolásra, gondozásra szoruló egyenes ági rokona, illetve házastársa vagy testvére ellátására állandó vagy átmeneti jelleggel egyedül kötelezett, és azt a védelmi és biztonsági kötelezettség teljesítése miatt nem tudná teljesíteni,
- saját háztartásában egyedül kötelezett legalább egy fő kiskorú, vér szerinti, örökbefogadott vagy nevelt gyermek eltartásáról gondoskodni, ideértve azt a nevelt gyermeket is, akit a kötelezett legalább egy éve tart el saját háztartásában, vagy akit a gyámhatóság döntése alapján családba fogadó gyámként vagy gyermekvédelmi nevelőszülőként nevel és nevelési feladatait a védelmi és biztonsági kötelezettség teljesítése miatt nem tudná teljesíteni,
- három vagy ennél több kiskorú vér szerinti, örökbefogadott, mostoha vagy nevelt gyermek eltartásáról gondoskodik, ideértve azt a nevelt gyermeket is, akit a kötelezett legalább egy éve tart el saját háztartásában, vagy akit a gyámhatóság döntése alapján családba fogadó gyámként vagy gyermekvédelmi nevelőszülőként nevel,
- várandós, a várandósságának megállapításától kezdve,
- a rá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt elérte,
- cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alatt áll.¹³

Mint említettük mentesül a polgári védelmi kötelezettség alól az a személy is, aki közmegbízatással, vagy munkaköre ellátásával teljesíti azt:

- az országgyűlési képviselő és a nemzetiségi szószóló,
- az európai parlamenti képviselő,

¹³ VBÖ 10§ (1).

- a szakmai felsővezető, a vezetői megbízású, valamint feladatköre szerint katasztrófavédelmi feladatot ellátó kormánytisztviselő, köztisztviselő és közalkalmazott,
- a jegyző,
- az alkotmánybíró és az Alkotmánybíróság Hivatalának foglalkoztatottja, a bíró, az ügyész, a közjegyző, a bírósági végrehajtó,
- a Honvédség tényleges állományú, a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az Országgyűlési Őrség hivatásos állományú tagja, e szervek alkalmazottja,
- az egészségügyi államigazgatási szerv kormánytisztviselője,
- a fekvőbeteg, a járóbeteg- és alapellátást végző orvos és szakképzett szakdolgozó,
- az állami mentőszolgálat dolgozója, betegszállító szervezet dolgozója,
- a készenléti szolgálatot ellátó önkéntes, létesítményi és önkormányzati tűzoltó, az önkéntes tűzoltó egyesület szaktevékenységet végző tagja,
- a közfeladatot ellátó ágazati védekezési szervezet tagja,
- a közüzemi feladatot ellátó létesítmények üzemeltető személyzete,
- a szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkező, hivatását gyakorló pap, lelkész, rabbi,
- a légi navigációs szolgáltatást ellátó szervezet személyzete,
- a létfontosságú rendszerem kritikus munkakörben foglalkoztatottja.¹⁴

Kérelmére a kötelezettet a polgármester – ideiglenesen, legfeljebb 1 év időtartamra - mentesítheti a polgári védelmi kötelezettség alól azt a kötelezettet, aki:

- egyéni helyzete,
- munkahelyi, családi vagy társadalmi kötelezettsége

miatt nem, vagy a polgári védelmi szolgálat teljesítésével elérhető előnyhöz képest aránytalanul nagy személyes áldozatok mellett tudná csak teljesíteni a polgári védelmi szolgálatot.

A polgári védelmi szervezet tagja kiképzésre és gyakorlatra osztható be, amelynek időtartama évente nem haladhatja meg kiképzés céljából a 40, gyakorlat esetében a 72 órát, illetve polgári védelmi szolgálatra lehet kötelezni. Különleges jogrend esetén a kötelezett a polgári védelmi szolgálat folyamatos ellátására időbeli korlátozás nélkül áll rendelkezésre, és a felhívásban megjelölt helyen és időpontban köteles megjelenni.

¹⁴ VBÖ 10. § (2).

A polgári védelmi szervezetbe beosztott kötelezett részére ideiglenes polgári védelmi szolgálat rendelhető el, amelynek időtartama alkalmanként a 15 napot nem haladhatja meg.

Az ideiglenes polgári védelmi szolgálat azonnali teljesítésének elrendelésére a Kormány rendeletben, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, a területi vagy helyi védelmi bizottság elnöke, valamint a főpolgármester vagy a polgármester határozatban jogosult.

Aki polgári védelmi kötelezettség alatt áll, köteles a polgármester határozata alapján részt venni annak a településnek az azonnali beavatkozást igénylő mentési munkálataiban, amelynek területén tartózkodik.

A mentési munkák alól mentesíteni kell, aki igazolja, hogy hivatásbeli vagy szolgálati feladatának ellátása, illetőleg katonai kötelezettségének teljesítése céljából a helyszínt haladéktalanul el kell hagynia, illetőleg a munkavégzésre egészségi állapota miatt alkalmatlan.¹⁵

A polgári védelmi szervezetbe beosztott foglalkoztatási jogviszonyban álló állampolgárt a polgári védelmi feladatok ellátására történő kiképzés, gyakorlat és ideiglenes polgári védelmi szolgálat ideje alatt az eredeti munkakörben nem terheli rendelkezésre állási és munkavégzési kötelezettség. A felmentés időtartamára távolléti díj, vagy ha az adott jogviszonyban ilyen nincs, az annak megfelelő díjazás jár. Amennyiben a megjelenési vagy az ideiglenes szolgálatadási kötelezettségét teljesítő állampolgár nem áll foglalkoztatási jogviszonyban, a kötelezettség teljesítésének idejére a kötelező legkisebb munkabér egy órára járó mértékének alapulvételével megállapított térítésre jogosult, amelyet az elrendelő köteles részére a munkabér folyósítására vonatkozó szabályoknak megfelelően megfizetni.

A polgári védelmi szolgálatra beosztott személy ezen kívül jogosult:

- a szolgálat teljesítéséhez szükséges ellátásra,
- norma szerinti ruházattal és felszereléssel való ellátásra,
- egyenruha viselésére,
- feladatának ellátásához szükséges felkészítésre,
- feladatának ellátásához szükséges védőfelszereléssel, munkaeszközökkel történő ellátásra,

¹⁵ KBR Tansegédlet.

- a munka-, tűz- és balesetvédelmi szabályok megismerésére,
- távolléti díjra, utazási költségtérítésre, az ellátása igazolt költségeinek megtérítésére.

A távolléti díj és az ellátás igazolt költségei az elrendelőt terhelik, aki azt a munkáltató részére téríti meg.

A polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy ruházatát, a polgári védelmi célra használt járművet, egyéb technikai eszközt és létesítményt a polgári védelem nemzetközi megkülönböztető jelzésével kell ellátni.

2.2.2 A köteles polgári védelmi szervezetek

A békeidőszaki katasztrófák kezelése során adódó feladatok ellátására a hivatásos katasztrófavédelmi szervezeten kívül köteles polgári védelmi szervezetek kerülnek megalakításra.

A polgári védelmi szervezetek létrehozásának alapvető szempontjai a kockázatbecslés alapján kimutatott veszélyeztető hatások, a település ennek alapján elkészített katasztrófavédelmi osztályba sorolása, illetve a veszélyelhárítási tervekben meghatározott feladatok. A települési polgári védelmi szervezeteket úgy kell létrehozni, hogy azok alkalmasak legyenek a helyi veszélyeztető tényezők hatásainak csökkentésére és az elsődleges mentési tevékenységgel összefüggő védelmi feladatok elvégzésére.

A köteles polgári védelmi szervezetek állománya a polgári védelmi kötelezettség alatt álló -, illetve önkéntesen jelentkező személyekből áll, lakóhely szerinti beosztásuk az illetékes polgármester feladata.

A polgári védelmi szervezetek egymásnak mellérendeltek, tevékenységüket a védekezés irányításáért felelős személy irányítja.

Típus és jelleg szerint az alábbiak különböztethetők meg:

Munkahelyi polgári védelmi szervezetet egy adott gazdálkodó szervezet polgári védelmi feladatainak ellátására hoznak létre, a szervezet tagjait a gazdálkodó szervezet vezetője jelöli ki.

Települési polgári védelmi szervezetet akkor kell létrehozni, ha azt az adott település katasztrófavédelmi osztályba sorolása (lényegében a település veszélyeztetettsége) indokolja. Létszámát a település polgármestere állapítja meg a katasztrófavédelmi osztályba sorolásnak megfelelően, az illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség vezetőjének javaslata alapján.

A területi polgári védelmi szervezeteket a települési polgári védelmi szervezetek kapacitásait meghaladó polgári védelmi feladatok végrehajtására hoznak létre. Felépítéséről, létszámáról a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetőjének javaslata alapján a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetője határoz, tagjait a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetője jelöli ki.

Központi polgári védelmi szervezetet különleges technikai eszközöket, speciális szakértelmet igénylő szakfeladatok ellátására alakítanak meg. A szervezet felépítéséről, létszámáról a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetője dönt, tagjait a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetője jelöli ki.

A polgári védelmi szervezetek polgári védelmi parancsnokságokból (munkahelyi, települési, területi parancsnokság) és egységekből állnak:

- infokommunikációs egység,
- lakosságvédelmi egység,
- műszaki és kárfelszámoló egység.
- logisztikai egység,
- egészségügyi egység.

Az egyes egységek alapvető feladatai:

Az infokommunikációs egység feladatai:

- a lakosság helyszíni riasztása és tájékoztatása,
- a polgári védelmi szervezetek állományának riasztása,
- a riasztásra szolgáló technikai eszközök és berendezések működtetése,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szervek, a polgári védelmi szervezetek, az irányító és együttműködő szervek, szervezetek közötti kommunikáció biztosítása,
- az informatikai és kommunikációs eszközök üzemeltetése, a vezetés infokommunikációs feltételeinek biztosítása,
- a katasztrófa - elhárítási feladatok során igénybe vett kormányzati célú hálózatok üzemeltetőjével való kapcsolattartás.

A lakosságvédelmi egység feladatai:

- a lakosság kitelepítése, kimenekítése a veszélyeztetett területről,
- a kitelepítéssel, befogadással összefüggő feladatok ellátásának megszervezése és végrehajtása, az ennek kapcsán felmerülő egészségügyi feladatok támogatása.

A műszaki és kárfelszámoló egység feladatai:

- a rendkívüli időjárási viszonyok következményeinek felszámolása,
- a romosodott épületekben lévő személyek felkutatása, mentése,
- közreműködés az épületekben, az üzemeltető szakmai útmutatása alapján a létfontosságú rendszerekben és létesítményekben keletkezett és egyéb műszaki károk felmérésének csökkentésében, felszámolásában, szükség szerinti helyreállításában,
- közreműködés a lakosság és az anyagi javak megelőző műszaki védelmének végrehajtásában,
- közreműködés a kulturális örökség védett elemei védelmében,
- közreműködés védelmi célú építmények létesítésében, építésében,
- közreműködés a vizek kártételei elleni védekezésben,
- részvétel az üzemeltető szakmai útmutatása alapján a közműkárok és szolgáltatás kiesések felmérésében, valamint a szükség szerinti helyreállításában,
- közreműködés a szükséggyógyintézetek, illetve járványügyi zárlat műszaki telepítésében, működtetésében, fenntartásában.

A logisztikai egység feladatai:

- a polgári védelmi szervezetek működéséhez szükséges anyagi – technikai feltételek biztosítása,
- a polgári védelmi szervezetek és az ideiglenesen ellátatlanná vált lakosság ellátása,
- a szállítási feladatok végrehajtása,
- a védelmi célú építmények és a kettős rendeltetésű építmények rendeltetésszerű használatának, valamint a tartózkodási szabályok betartásának biztosítása,
- a fővárosi metró élet- és vagyonvédelmi létesítményként alkalmazható szakaszaiban a védelem feltételeinek biztosítása, valamint
- szükséggyógyintézetek logisztikai támogatása.

Az egészségügyi egység feladatai:

- a járványos megbetegedések, fertőzések által veszélyeztetett lakosság védelme érdekében szükséges megelőző intézkedések és fertőtlenítő munkálatok elvégzése,
- a járványos növény- és állatbetegségek megelőzésében, terjedésének megakadályozásában, felszámolásában való közreműködés,
- a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan feladatok végrehajtásában való közreműködés,
- a sérült személyek felkutatásában, a sérültek gyűjtőhelyre, kórházba való szállításában, illetve a sérültek mozgatásában való közreműködés,
- a polgári védelmi szervezetek egészségügyi biztosításában való közreműködés,
- a vegyi, biológiai és radiológiai mentesítési feladatok ellátása,
- a sérült személyek elsősegélynyújtásban való részesítése, az elsősegélynyújtásban való közreműködés.

A kialakult kockázatok és veszélyeztető hatások kezelésére további egységek is létrehozhatók.

2.2.3 A polgári védelmi egységek szervezési elemei

- polgári védelmi részleg (5 – 10 fő),
- polgári védelmi raj (legalább két részlegből áll, 10 – 20 fő),
- polgári védelmi csoport (legfeljebb 3 raj, vagy azzal azonos létszámú részleg, 30 – 60 fő),

- területi komplex csoport (nagy kiterjedésű kárhelyszínen, több részleg, raj bevonásával, 40 – 100 fő).

2.2.4 A polgári védelmi szervezetek létszáma

A polgári védelmi szervezetek megalakítandó **minimális létszámát** a 62/2011. (XII. 29.). BM rendelet szabályozza, mely szerint a létszám

- 100.000 lakos felett 750 fő,
- 50.000 – 100.000 lakos esetén 500 fő,
- 10.000 – 50.000 lakos esetén 300 fő,
- 5.000 – 10.000 lakos esetén 150 fő,
- 1.000 – 5.000 lakos esetén 50 fő,
- 300 – 1.000 lakos esetén 20 fő,
- 300 lakos alatt 6 fő

kell, hogy legyen.

A szabályozásban változás várható: 2025-től a polgári védelmi szervezetek létszámát ki kell egészíteni, az alábbiak szerint:¹⁶

- 250.000 lakos felett legalább 7.000 fővel,
- 100.001 – 250.000 lakos esetén legalább 750 fővel,
- 50.001 – 100.000 lakos esetén legalább 500 fővel,
- 10.001 – 50.000 lakos esetén legalább 300 fővel,
- 2.001 – 10.000 lakos esetén legalább 60 fővel.

A polgári védelmi szervezetek létrehozásának alapidokumentuma a megalakítási terv. A terv tartalmazza a polgári védelmi szervezet rendeltetését, megalakítási helyét, állománytáblázatát és eszközszükségletét.

2.2.5 A munkahelyi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve

Munkahelyi polgári védelmi szervezet létrehozására a gazdálkodó szervezet telephelye szerint illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség vezetője - az adott üzem dolgozóinak biztonsága, az

¹⁶ 16/2013 (V.9.) BM rendelet a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról.

üzem által végzett tevékenység veszélyeztető hatása alapján - tesz javaslatot a település polgármestere irányába, aki határozatban rendeli el a munkahelyi polgári védelmi szervezet létrehozását. A munkahelyi polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a gazdálkodó szervezet vezetője a kirendeltség-vezetővel együttműködve dolgozza ki, és a gazdálkodó szervezet vezetője hagyja jóvá. A jóváhagyás előtt a megalakítási tervről a szervezet létrehozását elrendelő polgármester véleményt nyilvánít. A polgári védelmi szervezet alkalmazása esetén a mentés irányításáért felelős személy a munkahelyi polgári védelmi szervezetet a gazdálkodó szervezet védelmében alkalmazza, ezen túl a gazdálkodó szervezet munkahelyi polgári védelmi szervezetének irányítására és alkalmazására a gazdálkodó szervezet saját vezetőjén kívül másnak nincs jogosultsága. A munkahelyi polgári védelmi szervezet tagjait a gazdálkodó szervezet vezetője jelöli ki, a tagokat a polgármester határozattal osztja be a szervezetbe. A jóváhagyott megalakítási terv egy-egy példányának őrzéséről a gazdálkodó szervezet vezetője, a megalakítási hely szerint illetékes települési önkormányzat jegyzője és a kirendeltség gondoskodik.

2.2.6 A települési polgári védelmi szervezetek megalakítási terve

A veszélyeztetettség mértékének és jellegének megfelelő lakosságvédelmi és mentésszervezési feladatok irányítására alkalmas települési polgári védelmi parancsnokság szakmai összetételét és létszámát a kirendeltség vezetőjének javaslata alapján a polgármester állapítja meg, és a polgári védelmi kötelezettség alatt álló személyt hatósági határozattal osztja be.

A települési polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a jegyző, körjegyző a kirendeltség-vezető közreműködésével dolgozza ki, és a település polgármestere hagyja jóvá. A települési polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a kirendeltség-vezető háromévente felülvizsgálja, és intézkedik a szükséges módosítások átvezetésére.

A települési polgári védelmi szervezet megalakítási tervének egy-egy példányát a szervezet megalakítási helye szerint illetékes település polgármesteri hivatalának jegyzőjénél, valamint a kirendeltségnél kell elhelyezni.

2.2.7 A területi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve

A területi polgári védelmi szervezetek felépítésére, létszámára – a kirendeltség-vezető közreműködésével – az igazgató részletes szakmai indokolás mellett tesz javaslatot a főigazgató részére.

A területi polgári védelmi szervezet személyi állományát a szervezet létrehozásáról szóló döntést követő 30 napon belül az igazgató jelöli ki a területi védelmi bizottság elnökének egyetértésével, Kat. 71. § alapján gyűjtött adatok alapján. A polgári védelmi kötelezettség alatt álló személyt a lakóhely szerint illetékes polgármester hatósági határozattal osztja be.

A területi polgári védelmi szervezet személyi állományának felépítéséről a szervezet létrehozásának helye szerint illetékes igazgatóság kimutatást készít, és tárolja a területi szervezetek megalakítási tervét, valamint a beosztó határozatok egy példányát.

Az igazgató a területi polgári védelmi szervezetek felépítésének és létszámának indokoltságát legalább háromévente felülvizsgálja, és intézkedik a szükséges módosítások átvezetésére.

2.2.8 A központi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve

A központi polgári védelmi szervezet személyi állományát a szervezet létrehozásáról szóló főigazgatói döntést követő 30 napon belül az igazgató jelöli ki a Kat. 71. § szerint gyűjtött adatok alapján. A polgári védelmi kötelezettség alatt álló személyt a lakóhely szerint illetékes polgármester hatósági határozattal osztja be.

A központi polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a BM OKF országos polgári védelmi főfelügyelője dolgozza ki, és a BM OKF főigazgatója hagyja jóvá.

A központi polgári védelmi szervezet személyi és anyagi-technikai felépítéséről a szervezet létrehozásának helye szerint illetékes igazgatóság kimutatást készít, és tárolja a központi szervezetek megalakítási tervét. A megalakítási terv egy példányát a BM OKF- nál is el kell helyezni.

A főigazgató a központi polgári védelmi szervezetek felépítésének és létszámának indokoltságát legalább háromévente felülvizsgálja és intézkedik a szükséges módosítások átvezetésére.

2.3. A polgári védelmi szervezetek alkalmazása

Katasztrófák elleni védekezés, valamint fegyveres összeütközés időszakában a Kormány vagy a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter intézkedése alapján, illetékességi területe vonatkozásában a helyi védelmi bizottság elnöke, illetve a területi védelmi bizottság elnöke határozatban rendelheti el a települési, illetve a területi polgári védelmi szervezet bevonását.

Halasztást nem tűrő esetben a települési polgári védelmi szervezet alkalmazására a polgármester, a fővárosban a főpolgármester (a továbbiakban együtt: polgármester) is rendelkezhet az illetékes helyi védelmi bizottság elnökének, illetve területi védelmi bizottság elnökének egyidejű tájékoztatása mellett.

A polgári védelmi szervezet alkalmazásáról a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének vezetőjét, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének vezetőjét haladéktalanul tájékoztatni kell.

2.3.1. A polgári védelmi szervezetek mozgósítása

Egy esemény bekövetkezésekor nemcsak a lakosságot kell riasztani, hanem a polgári védelmi szervezeteket is. Ezt mozgósításnak hívjuk. A polgári védelmi szervezetek berendelését (mozgósítását) úgy kell megszervezni és gyakoroltatni, hogy az minden helyzetben biztosítsa részükre meghatározott normaidőn belül a megalakítási helyre történő beérkezést. A polgári védelmi szervezetek mozgósítása riasztással indul.

A polgári védelmi szervezetek mozgósítása történhet egyidejűleg, vagy részenként.

Egyidejű mozgósítás esetei:

- katasztrófa veszélye esetén, illetve veszélyhelyzet kihirdetésekor,
- ha az adott területen olyan mértékű katasztrófa következik be, vagy annak közvetlen veszélye fenyeget, amely egyidejűleg szükségessé teszi a polgári védelmi szervezetek készenlétbe helyezését.

Részenként történő mozgósítás esetén a polgári védelmi szervezetek az elrendelést követően, időben tagoltan, a beavatkozás szükségességének sorrendjében kerülnek készenlétbe

helyezésre. A mozgósításra tervezett polgári védelmi szervezetbe beosztott személyek létszámát az illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv javaslatának figyelembevételével a mozgósítást elrendelő személy határozza meg.

A polgári védelmi szervezetek mozgósíthatóságának érdekében a hivatásos katasztrófavédelmi szervek felkészülnek

- a szervezési feladatok ellátására, polgári védelmi szervezetek felkészítésére, kiképzésére, gyakorlatok tervezésére, levezetésére,
- a mozgósítás vezetésére, a polgári védelmi feladatok végrehajtásának állandó és folyamatos irányítására és mindenoldalú biztosítására,
- a polgári védelmi szervezetek készenléti fokozatainak megszervezésére, az állománytáblázatban előírt anyagi-technikai eszközökkel történő ellátásukra.

Tekintve, hogy a polgári védelmi szervezetek alkalmazását minden esetben megelőzi a hivatásos egységek beavatkozása, a polgári védelmi szervezetek reagálási ideje nem vethető össze a hivatásos erőkével, de ilyen helyzetben éppen az az egyik legfontosabb cél, hogy az elsődleges beavatkozók létszámát többszörözzük meg a térben – időben kiterjedt kárfelszámolási tevékenység során. Ennek megfelelően mozgósítási készenléti idejük szerint megkülönböztetünk gyors reagálású (12 órán belül alkalmazható), illetve rövid reagálású (24 órán belül alkalmazható) polgári védelmi szervezeteket.

A gyors reagálású szervezetek elsősorban az irányítást végző szervek és szervezetek, valamint a katasztrófák elhárításában való részvétel érdekében megalakított azonnal alkalmazható polgári védelmi szervezetek:

- az adott katasztrófavédelmi feladatokra kijelölt polgári védelmi szervezetek állománya,
- a riasztó részlegek beosztott állománya,
- katasztrófaveszély esetében és veszélyhelyzetben érintett közfeladatot, közszolgáltatást ellátó munkahelyi polgári védelmi egységek állománya.

A rövid reagálású szervezetek elsősorban azok a teljes állománnyal megalakított részlegek, rajok, csoportok, amelyek a gyors reagálású szervezeteken kívül a katasztrófavédelmi feladatok végzésébe rövid előkészítés után bevonhatók.

A polgári védelmi szervezetek állománya nem lát el készenléti szolgálatot, tehát munkahelyén, családjával tartózkodik. Ezért mozgósítás esetén nem képes azonnali feladatvégzésre, így szükséges ún. készenléti fokozatok tervezése. Ennek megfelelően négy készenléti fokozatot különböztetünk meg:

- alapállapot,
- katasztrófavédelmi készenlét,
- katasztrófaveszély készenlét,
- teljes bevetési készenlét.

Az egyes fokozatok eléréséhez normaidők társulnak, a következők szerint:

A mozgósítási fokozatok tervezésekor figyelembe kell venni a várható veszély jellemzőit és a reagálásig rendelkezésre álló időt.

Az alapállapot a polgári védelmi szervezetek normál működési módja. Ebben az időszakban zajlik a polgári védelmi szervezetek felkészítése, gyakoroltatása. A logisztikai biztosítással, az anyagi-technikai eszközök fejlesztésével megteremthető és folyamatosan biztosítható a katasztrófa-elhárítási feladatokban történő részvétel, valamint a magasabb mozgósítási készenlétbe helyezés feltételrendszere.

Célja létrehozni és biztosítani mindazon feltételeket, melyek lehetővé teszik a gyors és a rövid reagálású polgári védelmi szervezetek riasztását, megalakítását, katasztrófavédelmi tevékenységben való részvételét, valamint bármely magasabb készenléti fokozat feladatainak normaidőn belüli végrehajtását.

A magasabb mozgósítási készenlét feltételeinek megteremtése érdekében az alapállapot időszak során kell végrehajtani:

- a polgári védelmi szervezetek állománytáblázataiban és egyéb normákban előírt anyagi-technikai eszközök, objektumok és szolgáltatási igények meghatározását és lebiztosítását, a raktári készletek felhasználhatóságának biztosítását,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szervek működéséhez a feltételek folyamatos biztosítását,
- a polgári védelmi szervezetek tervezett működési és megalakítási helyeinek kijelölését, azok lebiztosítását, a vezetési feltételek biztosítását, valamint a technikai eszközök fogadásának megteremtését,

- a megalakításra kerülő polgári védelmi szervezetek személyi állomány adatainak és alkalmazhatóságának naprakészségét,
- a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárt polgári védelmi szolgálatra kötelező határozatok kiadásának előkészítését,
- a polgári védelmi szervezetek felkészítését, rendszeres továbbképzését,
- a polgári védelmi szervezetek működését szabályozó okmányok kidolgozását, naprakészségük biztosítását,
- a polgári védelmi szervezetek állományának gyakoroltatását és ellenőrzését,
- a mozgósítás biztosítása céljából kijelölt polgári védelmi szervezetek vezető szerveinél a magasabb mozgósítási készenlét időszakában megalakítandó riasztó-értesítő szolgálat okmányrendszerének kidolgozását és működési feltételeik megteremtését,
- a megalakított szervezetek parancsnoki állományának, a speciális eszközök kezelőinek gyorsított ütemű felkészítését.

A katasztrófavédelmi készenlét a megalakításra került polgári védelmi szervezetek olyan állapota, amikor az előrejelzések szerint katasztrófahelyzet kialakulása várható és az erők igénybevételére lehet számítani, vagy a már bekövetkezett katasztrófa hatásai elleni védekezés során sor kerülhet erők igénybevételére, valamint amikor az alapállapot feladatai végrehajtására alapozva további rendszabályok bevezetésével megteremtik a teljes bevetési készenlétbe helyezés feltételeit.

Célja mindazon további rendszabályok bevezetése, amelyek biztosítják a gyors és a rövid készenlétű polgári védelmi szervezetek megalakítását, a vezetés folyamatosságát, illetve elősegítik a teljes bevetési készenlétbe helyezés gyors elérését.

A katasztrófavédelmi készenlét időszakában kell végrehajtani:

- a meglévő tervek, tervrendszerek soron kívüli pontosítását,
- a különböző körletek és helyhez kötött polgári védelmi célú létesítmények szemrevételezését és rendeltetésszerű használatra való előkészítését,
- a riasztó-értesítő ügyeleti szolgálatok bevezetése, a meghatározott infokommunikációs rendszerek aktivizálását, a katasztrófariasztás elrendelésének vétele és továbbításának megszervezését,
- a polgári védelmi szervezetek megalakítását, azok személyi, anyagi-technikai feltételeinek megteremtését,

- egyéni védőeszközök és felszerelések tervek szerinti kiadását, hiányok pótlását,
- a rövid készenlétű polgári védelmi szervezetek készenlétének elérése a meghatározott normaidőn belül, a személyi állomány felszerelését, eligazítását, gyorsított ütemű felkészítését,
- a lakosság riasztására szolgáló eszközök üzempróbájának végrehajtását, a meghibásodások elhárítását,
- mindazon intézkedések végrehajtását, amelyek biztosítják a teljes bevetési készenlétbe helyezés gyors bevezetését.

A katasztrófaveszély készenléteti fokozat a reagálási idő további rövidítése érdekében kerül bevezetésre a veszélyhelyzet felszámolásához, illetve akkor, ha azt a lakosság, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme egyébként indokoltá teszi.

Célja mindazon rendszabályok bevezetése, amelyek biztosítják a polgári védelmi szervezetek megalakítását, a vezetés folyamatosságát, illetve elősegítik a teljes bevetési készenlétbe helyezés gyors elérését.

A polgári védelmi szervezetek legmagasabb készenléteti fokozata a teljes bevetési készenlét. Olyan esetben kerül sor elrendelésére, amikor a lehető legrövidebb reakcióidő indokolt.

A teljes bevetési készenlét a megalakításra került polgári védelmi szervezetek olyan állapota, amikor a kijelölt megalakítási, gyülekezési helyeiken készen állnak az alkalmazásra.

A teljes bevetési készenlétben végrehajtandó feladatok:

- az alkalmazási időszakra kidolgozott tervek aktivizálása és az előkészített intézkedések végrehajtása, a vezetés és együttműködés folyamatos biztosítása,
- a kijelölt polgári védelmi szervezetek gyülekezési körleteinek elfoglalása és berendezése,
- a kijelölt vezetési-irányítási helyszínek teljes személyi és anyagi feltöltése, működőképességük folyamatos fenntartása,
- a mozgósított állomány munka- és balesetvédelmi oktatásban való részesítése, elsősorban az alkalmazás során bekövetkező balesetekre vonatkozóan,
- a mozgósított állomány részére gyorsított ütemű felkészítés megtartása, az egység rendeltetéséből adódó feladatok ellátásáról, a kialakult veszélyeztetésről,
- a meteorológiai adatok folyamatos nyilvántartása, alárendeltekhez történő eljuttatása,
- a helyhez kötött polgári védelmi célú – arra kijelölt – létesítmények (pl. befogadó hely, mentesítő állomás, stb.) berendezése és igénybevitelre történő előkészítése.

A teljes bevetési készenlét fenntartása az elrendelés visszavonásáig (az életmentési és kárelhárítási feladatok befejezéséig) tart. A meghatározott feladatok végrehajtása után a polgári védelmi erők kivonásra kerülnek, és megkezdik a személyi állomány és felszerelés kiegészítését, pótlását, és a technikai eszközök feltöltését.

2.3.2 A felkészülés és a védekezés költségeinek biztosítása

Az Országgyűlés

- a polgári védelmi kötelezettség alapján létrehozott polgári védelmi szervezetek működéséhez szükséges technikai eszközök beszerzésének,
- a polgári védelmi szervezeteknek a Kormány vagy a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter irányítási jogkörében elrendelt felkészítésével, alkalmazásával összefüggő kiadások, ezen belül,
- a munkavállaló és a munkaviszonyban nem álló személy polgári védelmi kötelezettségének teljesítésével összefüggésben a munkáltatónál felmerülő és igazolt költségeinek, valamint a térítési díjnak.

a fedezetét évente, a költségvetésről szóló törvény a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter által vezetett minisztérium fejezetében biztosítja.¹⁷

2.4 A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség

A gazdasági és anyagi szolgáltatás célja az ország védelmével és biztonságával közvetlenül összefüggő, törvényben meghatározott feladatok ellátásához az anyagi és szolgáltatási feltételek nem állami forrásokból történő biztosítása, amennyiben azok más módon nem biztosíthatók.¹⁸

A gazdasági és anyagi szolgáltatással biztosítható:

- a nemzetgazdaság működőképessége, szükség esetén a működőképesség helyreállítása,
- a polgári védelmi feladatok ellátása,
- az egészségügyi válsághelyzeti feladatok ellátása,

¹⁷ Kat. 73. § (1).

¹⁸ Vbö. 14 § (1).

- a szövetségi kötelezettség alapján feladatot végrehajtó szövetséges fegyveres erők ellátása,
- a védelmi és biztonsági szervezetek működéséhez szükséges anyagi javak és szolgáltatások rendelkezésre állása,
- az ország kormányzati és közigazgatási rendszerének zavartalan működése.

2.4.1 A kötelezettség kiterjed

- az igénybevétel tervezéséhez szükséges adatok közlésére,
- valamely tevékenységtől való tartózkodásra,
- meghatározott gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére vagy a szolgáltatás igénybevételének tűrésére,
- az igénybevételhez szükséges előkészületi tevékenységre.

2.4.2 Mentesül a gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítése alól¹⁹

- az Országgyűlés, az Alkotmánybíróság, a Sándor-palota, az Állami Számvevőszék, az Alapvető Jogok Biztosának munkaszervezete, a minisztériumok, az Országos Bírósági Hivatal, a Kúria, a Legfőbb Ügyészség, az Országgyűlés Hivatala, a Magyar Nemzeti Bank és alapítványai, az autonóm államigazgatási szervek, továbbá az önálló szabályozó szervek,
- a honvédelmi törvény szerinti honvédelmi szervezetek, valamint a védelmi és biztonsági szervezetek,
- a közigazgatási, bírósági és ügyészségi szervek alaprendeltetésük, valamint védelmi és biztonsági feladataik ellátásához szükséges mértékben,
- a vallási közösségek azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek közvetlenül a hitéleti feladatokat szolgálják,
- az országgyűlési képviselettel rendelkező pártok, az országgyűlési képviseleti tevékenységhez szükséges mértékben,
- az országos munkavállalói és munkaadói érdekképviselőket, illetve érdekképviselői szövetségei azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek érdekképviselői feladatuk ellátásához nélkülözhetetlenek,

¹⁹ Vbö. 16 §.

- azok az országos közutak kezelését ellátó a közforgalmú személyszállító, továbbá áru fuvarozó szervezetek – ideértve a légi személyszállítást és légi áru fuvarozást ellátó szervezeteket is –, amelyeket e tevékenység végzésére hoztak létre, vagy amelyek e tevékenységet szerződés illetve jogszabályi kijelölés alapján végzik, a létfontosságú közlekedés és szállítás fenntartásához szükséges mértékben, valamint a légi navigációs szolgáltatást ellátó szervezet,
- a közszolgáltató vagy közüzemi tevékenységet folytató természetes vagy jogi személyek, különösen az áram-, víz-, gáz-, távhőszolgáltatást, víziközmű-szolgáltatást, kommunális hulladék-eltávolítást végzők, és ezek üzemvitelét biztosító üzemek, a rendeltetésszerű feladataik teljesítéséhez nélkülözhetetlen mértékben, beleértve a hozzájuk tartozó védő és biztonsági területeket is,
- létfontosságú rendszerek üzemeltetői és az üzemeltetéshez nélkülözhetetlen szolgáltatásokat teljesítő szervezetek a létfontosságú rendszer elemek üzemeltetéséhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz szükséges eszközök és erőforrások erejéig.

A lakosság létfenntartása szempontjából nélkülözhetetlen egyéb termelési és szolgáltatási tevékenységet végzők kérelemre mentesíthetők a szolgáltatás alól.

A nem állami fenntartású egészségügyi szolgáltatás nyújtására jogosult, valamint az egészségügyi hatóság által kiadott működési engedély alapján egészségügyi szolgáltatást nyújtó egyéni egészségügyi vállalkozó, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet (a továbbiakban együtt: egészségügyi szolgáltató) e minőségükben, továbbá a gyógyszertárak, valamint ezek egészségügyi célt szolgáló berendezései csak egészségügyi szolgáltatás céljára vehetők igénybe.

A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettséggel összefüggő területi, helyi és települési szintű feladatai teljesítése érdekében, a területi védelmi bizottság elnöke, a helyi védelmi bizottság elnöke és a polgármester hatáskörébe tartozó igénybevételi jog gyakorlásának segítése, a területi, a helyi és a települési szintű gazdasági és anyagi szolgáltatások és a gazdasági és anyagi szolgáltatásra kötelezettek körének megállapítása, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatás igénybevételének területi, helyi és települési szintű tervezése és végrehajtásának koordinálása céljából a területi védelmi bizottság, a helyi védelmi bizottság, a polgármester, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a katonai igazgatás területi szerve

kormányrendelet által előírt ingatlanra, szolgáltatásra, technikai eszközre vonatkozó műszaki, technikai adatokról nyilvántartást vezet.²⁰

A nyilvántartásban szereplő adatokat a védelmi és biztonsági tevékenységekkel kapcsolatos feladatok ellátása céljából megismerheti:

- a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter,
- a honvédelemért felelős miniszter,
- a védelemgazdaság központi tervező szerve,
- a Honvéd Vezérkar főnöke,
- a Honvédség katonai igazgatási és központi adatfeldolgozó szerve,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, valamint
- a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve.

A gazdasági és anyagi szolgáltatásra kötelezett a bejelentett adatok változásáról, szolgáltatási tevékenységének a megszűnéséről vagy megszüntetéséről 8 napon belül, a változási adatok megküldésével értesíti a területi védelmi bizottság elnökét.²¹

Meghatározott feladatok végrehajtása érdekében a szolgáltatásra előzetesen kijelölt részére elrendelhető a szolgáltatásra kijelölt ingatlanok, illetve ingóságok igénybe vételre alkalmas állapotban tartása, az adatváltozások bejelentése, a gazdaság működőképességének fenntartásához, a lakosság ellátásához, illetve az ezekkel összefüggő állami feladatellátás támogatásához szükséges készletek, tartalékok képzése is. A kijelölt részére elrendelhető a szolgáltatás teljesítéséhez szükséges előkészületi tevékenység, ideértve a tervezési feladatokat és szervezetek létrehozását is. A védelmi és biztonsági igazgatás szerve által a szolgáltatások teljesíthetősége, a bejelentések valódiságának ellenőrzése céljából végrehajtott helyszíni ellenőrzésben a kötelezett közreműködik, a feltárt hiányosságokat megszünteti. A védelmi és biztonsági szervezetek, valamint a védelmi igazgatási rendszer működéséhez, annak gyakorlataihoz elrendelhető ingatlanok és ingó dolgok ideiglenes igénybevétele is.

2.4.3 A gazdasági és anyagi szolgáltatások igénybe vételéről feladatkörét érintően dönthet

²⁰ Vbö. 63. § (1).

²¹ Vbö. 63. § (4).

- az ország egész területére vagy annak több vármegyét érintő részére rendeletben a Kormány, vagy a Kormány felhatalmazása alapján az adott tevékenységért felelős miniszter,
- illetékességi területén határozatban a területi védelmi bizottság elnöke, valamint a polgármester,
- a törvényben meghatározott esetben, jogszabályban meghatározottak szerint, határozatban a védelmi és biztonsági igazgatási feladatokat ellátó ágazati igazgatási szerv vezetője, vagy hadiállapotban a katonai szervezet parancsnoka (a továbbiakban: igénybe vételi hatóság),

A szolgáltatást elrendelő illetékességi területén jogosult a más igénybevételi hatóság által még ki nem jelölt kötelezetteket – kormányrendeletben meghatározott szempontok alapján – mentesíteni a szolgáltatási kötelezettség alól. E mentesítésekről az illetékes igénybevételi hatóság évente összesítve tájékoztatja a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervét, amely jogosult a mentesítések felülvizsgálatára.

A szolgáltatás igénybevételenek elrendelésekor figyelembe kell venni a közigazgatási, a közszolgáltatási, valamint a közellátási szempontokat, továbbá a szolgáltatásra kötelezett méltányos érdekeit. Az igénybe vevő az ingatlan, szolgáltatás vagy technikai eszköz igénybevételenek biztosítása érdekében a tulajdonossal vagy a szolgáltatóval szerződést előzetesen köthet. Az ezzel összefüggő eljárási szabályokat kormányrendelet határozza meg.

A szerződéssel igénybevételekre lekötött ingatlant, szolgáltatást és technikai eszközt az igénybevételi hatóság – kormányrendeletben meghatározott kivétellel – igénybevételekre nem jelölheti ki.

Az igénybevételi hatóság jogszabályban meghatározottak szerint az igénybevételt elősegítő nyilvántartást vezet – a Vbő. 3. mellékletekben meghatározott, valamint kormányrendelet által előírt ingatlanra, szolgáltatásra, technikai eszközre vonatkozó műszaki, technikai adatokra tekintettel – a szolgáltatással érintett vagy arra tervezhető ingatlanokról, ingókról, termelési és szolgáltatási tevékenységekről, továbbá a mentesítettek köréről.

A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségre történő felkészüléssel kapcsolatos tevékenységek elvégzését a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve hangolja össze. A

központi szerv ellenőrizheti a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség teljesítésével összefüggő esemény, feladat állapotát.

Hadiállapot vagy szükségállapot idején, ha az szolgáltatást elrendelő területi védelmi bizottság elnöke vagy a polgármester intézkedésének időigénye miatt a védelmi és biztonsági érdekek sérelmének súlyos és közvetlen veszélye áll fenn, az illetékes katonai szerv parancsnoka a szolgáltatásra kötelezettel szemben közvetlenül elrendelheti a védekezéshez közvetlenül szükséges javak igénybevételét a védelmi érdekekhez igazodó mértékben.

A gazdálkodó szervezet a hatósági határozattal elrendelt katasztrófavédelmi feladatok ellátásával összefüggésben felmerülő kiadásait költségként számolhatja el.

2.5. A nemzeti ellenálló képesség rendszere²²

Magyarország területi integritása, stabilitása, függetlensége, a közrend és a közbiztonság, a törvényes rend, az élet és vagyonbiztonság elleni támadások, továbbá a természeti és ipari katasztrófák megelőzése, a bekövetkezett támadásokkal vagy természeti és ipari katasztrófákkal szembeni reagálás társadalmi felkészültségi, szabályozási és közigazgatási megerősítése és a káros hatások csökkentése érdekében a Kormány irányítása alatt álló szervezeteknek és a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervezeteknek, szervezeteknek a kapcsolódó, törvényben meghatározott feladatrendszerek összehangolásával és a Vbö. törvényben meghatározottak szerint, a szövetségi kötelezettségekre figyelemmel kell erősítenie a nemzeti ellenálló képességet.

2.5.1 A nemzeti ellenálló képesség erősítésével összefüggő feladatellátás területei

- az Alaptörvényben meghatározott állami működés, a kormányzás és az alapvető fontosságú kormányzati szolgáltatások folytonosságának biztosítása,
- rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó energetikai rendszer és energiabiztonsági megoldások kialakítása,
- az ellenőrizetlen, tömeges személymozgások hatékony kezelésére való képesség,
- a rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó, az alapvető élet- és egészségügyi feltételek fenntartását szolgáló rendszerek kialakítása, a társadalom alapvető szükségletei

²² Vbö. 42.§.

ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemfolytonos működésének biztosítása,

- a tömeges mértékű személyi sérüléssel fenyegető események kezelésére való képesség,
- a rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó infokommunikációs rendszer kialakítása és működtetése,
- a rugalmas és a kihívásokhoz alkalmazkodó közlekedési rendszer kialakítása és működtetése,
- a védelmi és biztonsági feladatokban részt vevő szervek személyi állományának magas fokú szakmai felkészültsége, elhivatottsága.

A felsorolt területeken jelentkező feladatok összehangolását a védelmi és biztonsági igazgatás központi szintje útján jogszabályokban meghatározott keretek között a Kormány látja el.

A nemzeti ellenálló képesség fejlesztése tekintetében kiemelt szempontok:

- a védelmi és biztonsági érdekek hatékony, korszerű, a polgári célokat is támogató érvényesítése,
- a védelmi és biztonsági feladatok ellátásához szükséges képességek összehangolt fejlesztése és ebbe a nem állami szereplők fokozott bevonása,
- az ország függetlensége, területi integritása, stabilitása, a közrend és a közbiztonság, a törvényes rend, az élet és vagyonbiztonság elleni támadások vagy károsító események körébe tartozó válsághelyzeti és a különleges jogrendi események kezelése,
- a lakosság ezzel összefüggő védelem- és biztonság tudatosságának erősítése,
- a szövetségesi kötelezettségek és vállalások teljesítése,
- a természeti és ipari katasztrófák megelőzése, valamint a kockázatok lehető legkisebbre csökkentése, a következmények mielőbbi helyreállítása, valamint
- a társadalom alapvető szükségletei ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemfolytonos működése.

2.6. A települések katasztrófavédelmi osztályba sorolása

Hatékony, célirányos, veszélyelhárítási tervezés nem képzelhető el alapos kockázatbecslés nélkül. Ez a feladat elválaszthatatlan a tervezéstől, hiszen kockázatbecslés híján nem határozhatók meg pontosan sem a veszélyeztető tényezők, sem a rájuk adott válaszok. A veszélyelhárítási tervek mellékleteként kell szerepeltetni a katasztrófakockázat-kezelési részt, amely tartalmazza az azonosított katasztrófakockázatok prioritási sorrendjét, valamint a kockázatok megelőzése, csökkentése és az azokhoz való alkalmazkodás érdekében meghatározott katasztrófakockázat-kezelési válaszok (megelőzési és felkészültségi intézkedések) feltételeinek, végrehajtási rendjüknek és ellenőrzésüknek módját, figyelembe véve Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentés tartalmi elemeit.

Tanulmánykötetünk későbbi fejezete behatóan feldolgozza a katasztrófavédelmi osztályba sorolás témáját, a kockázatértékelés folyamatát, de tekintve, hogy ez megkerülhetetlen része a veszély – elhárítási tervezési folyamatnak érintőlegesen ehelyütt is megvizsgáljuk.

A kockázatbecslés alapján katasztrófavédelmi szempontok szerint Magyarország valamennyi települése besorolásra került az I – III. katasztrófavédelmi osztályba, ahol az I. katasztrófavédelmi osztály a leginkább -, a III. katasztrófavédelmi osztály a legkevésbé veszélyeztetett településekre vonatkozik. A katasztrófavédelmi osztályba sorolás jelenlegi rendszerét a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló CXXVIII. törvény végrehajtására kiadott 234/2011. (XI.10.). Korm. rendelet szabályozza.

Korábban – 1995 –től – már sor került hazánk településeinek polgári védelmi szempontú besorolására: a településeket I – IV. kategóriába sorolták, illetve a legkevesebb veszélyeztető tényezővel bíró települések a „nem sorolt” (NS) kategóriába kerültek. Látható, hogy a 2011 – es szabályozás értelmében már egyetlen település sem értelmezhető veszélyeztetettség nélkülinek. Belátható, hogy napjainkban egy település már hiába nem érintett pl. veszélyes anyagok jelenlétével, ár -, vagy belvízi veszélyeztetettséggel vagy éppen talajtani kockázatokkal, az éghajlatváltozásból adódóan például bárhol, bármikor kialakulhatnak olyan körülmények, amelyek egyik pillanatról a másikra igen komoly veszélyeztetést jelenthetnek a lakosság számára.

2.6.1 A kockázatbecslés

A katasztrófavédelmi osztályba sorolás alapja a kockázatbecslési folyamat. Ennek első lépése a kockázatazonosítás, vagyis a szóban forgó területi egységen előfordulható veszélyforrások, és azok hatásainak felkutatása, azonosítása. Az azonosított veszélyeztető tényezők csoportosítása, értékelése, a kockázatelemzés, ennek eredményeit felhasználva határozható meg a veszélyeztető hatásnak a településre gyakorolt kockázati szintje, készíthető el a kockázatértékelés.

A Kormányrendelet a kockázatok feltárásának segítése, az egységes és pontos értékelés érdekében négy alapvető veszélyeztető hatáson (természeti eredetű veszélyek, a civilizációs eredetű veszélyek, kritikus infrastruktúrák sérülékenysége, illetve egyéb eredetű veszélyek) belül meghatározza az egyes veszélyforrásokat is.

Az adott települést érintő veszélyeztető tényezők azonosítását a kockázatbecslés követi, amit a Kormányrendelet mellékleteként kiadott kockázati mátrix alapján kell elvégezni. A BM OKF polgári védelmi szakterülete a mátrixot tovább finomította, így lehetséges az egyes veszélyeztető tényezők még pontosabb priorizálása is.

A bekövetkezési gyakoriság besorolási elve statisztikai és történeti adatok alapján történik, ennek megfelelően:

Ritka: az elkövetkező néhány évben (10 év) nem valószínű a bekövetkezés;

Nem gyakori: bekövetkezhet, de nem valószínű, hogy néhány éven (5 év) belül;

Gyakori: valószínű, hogy néhány éven belül (3 év) bekövetkezik;

Nagyon gyakori: nagyon valószínű, hogy bekövetkezik, egy éven belül legalább egy alkalommal, vagy többször;

A veszélyeztető hatások szintje a következők szerint alakul:

Nagyon súlyos: halálos áldozatokkal járó vagy visszafordíthatatlan környezetkárosodást előidéző, illetve súlyos anyagi következményeket okozó esemény;

Súlyos: súlyos sérüléseket okozó vagy visszafordítható környezetkárosítást előidéző, illetve anyagi károkkal járó esemény;

Nem súlyos: enyhébb sérüléseket okozó, környezetkárosítást nem előidéző, illetve nem jelentős anyagi károkkal járó esemény;

Alacsony mértékű: nem jár orvosi segítséget igénylő sérüléssel, illetve nincs anyagi következménye.

Az azonosított katasztrófakockázatok prioritási sorrendjét a települést érintő veszélyeztető hatások komplex elemzése alapján, kockázatbecslés útján, a veszélyeztető hatások következményeinek és a bekövetkezési valószínűségek alapján kell megállapítani, összhangban a települések katasztrófavédelmi osztályba sorolásának eredményeivel, valamint a Magyarország katasztrófa kockázat-értékeléséről szóló jelentés vonatkozó tartalmi elemeivel.

2.6.2 Az elégséges védelmi szint

A kockázatbecslési eljárás eredményének birtokában meghatározható az adott településre alkalmazandó ún. elégséges védelmi szint, azon tervezési, szervezési, irányítási és beavatkozási tevékenység eredménye, amellyel – a veszélyeztetettség mértékének függvényében – az élet és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme biztosítható.²³

2.7. A veszély – elhárítási tervezés

A polgári védelmi feladatok között a Genfi Egyezmények már 1949 –ben hangsúlyozzák a tervezés fontosságát: „a fenti feladatok végrehajtásához szükséges egyéb tevékenységek, ideértve többek között a tervezést és szervezést is”. Erre a nemzeti szabályozásunk is ráerősít, szintén a polgári védelmi feladatok között említi a veszély - elhárítási tervezést, szervezést.

A veszély - elhárítási tervezés célját a 234/2011. (XI.10.). Korm. rendelet a következőképpen határozza meg:

A veszélyelhárítási tervezés célja, hogy a természeti, civilizációs és egyéb eredetű veszélyekre a kockázatok azonosítása, elemzése és értékelése alapján egységes okmányrendszerbe foglalja a katasztrófavédelmi feladatok és intézkedések rendszerét, valamint végrehajtásuk rendjét, az azt biztosító személyi, anyagi és technikai eszközök hozzárendelésének szabályait. A veszélyelhárítási tervezés részét képezi a katasztrófakockázat-kezelési válaszok, azok feltételeinek, végrehajtási rendjének és ellenőrzésük módjának meghatározása, valamint a

²³ 234/2011. Korm. r. 1 § (7).

különböző kockázatokkal szembeni nemzeti ellenálló képesség fokozását szolgáló intézkedések.²⁴

A veszélyelhárítási tervnek alkalmasnak kell lennie a települési, illetve fővárosi kerületi kockázatok azonosítása, elemzése alapján a természeti, a civilizációs, valamint az egyéb eredetű veszélyek következményeinek elhárítása, csökkentése érdekében a döntéshozó operatív támogatásának biztosítására. A veszélyelhárítási terv magában foglalja az esemény során végrehajtandó katasztrófavédelmi feladatokat, intézkedési-műveleti sorrendeket, valamint a végrehajtási feladatokhoz rendelt személyi, anyagi és technikai eszközöket.

A veszélyelhárítási tervezés részét képezi az azonosított kockázatok prioritási sorrendjének, a katasztrófakockázat-kezelési válaszok (megelőzési és felkészültségi intézkedések) feltételeinek, végrehajtási rendjének és ellenőrzésük módjának meghatározása.²⁵

2.7.1 A veszélyelhárítási tervezés szintjei

A veszélyelhárítási tervezés részét képezi az azonosított kockázatok prioritási sorrendjének, a katasztrófakockázat-kezelési válaszok (megelőzési és felkészültségi intézkedések) feltételeinek, végrehajtási rendjének és ellenőrzésük módjának meghatározása.

A veszélyelhárítási tervek a védelmi és biztonsági igazgatás szintjeihez igazodva segítik a válaszadást az adott terület veszélyeztető tényezőire.²⁶

Ennek megfelelően beszélünk

- munkahelyi veszélyelhárítási tervről,
- települési (kerületi) veszélyelhárítási tervről,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerveinek összesített veszélyelhárítási tervéről,
- járási veszélyelhárítási tervről,
- területi (fővárosi) veszélyelhárítási tervről,
- központi veszélyelhárítási tervről.

²⁴ Módosította: 408/2022. (X.24.). Korm. rendelet.

²⁵ 60/2020. BM OKF Főig. int.

²⁶ 60/2020. BM OKF Főigazgatói intézkedés.

A veszélyelhárítási tervek készítésénél figyelembe kell venni a Magyarország nemzeti katasztrófa kockázat-értékeléséről szóló jelentés tartalmi elemeit, valamint a településeket érintő beazonosított kockázatokat, azok egymásra gyakorolt együttes hatásait. A veszélyelhárítási tervek az események során programozható elemekre, veszélyhelyzetenként különböző műveleti sorrendet – tervezett intézkedéseket, cselekvéseket – tartalmaznak, azok követendő eljárásaként biztosítják a bekövetkező események kezelését.

A települési veszélyelhárítási terv elkészítéséért a település polgármestere felelős, a tervet a helyi védelmi bizottság elnöke az illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség vezetőjének egyetértésével hagyja jóvá.

A helyi védelmi bizottság járási veszélyelhárítási tervet készít, amelyet minden év április 30-ig felülvizsgál. A járási veszélyelhárítási tervet a helyi védelmi bizottság elnöke a katasztrófavédelem területi szerve vezetőjének egyetértésével hagyja jóvá. A tervet minden év március 31-ig felülvizsgálja.

Az illetékességi területére vonatkozóan a katasztrófavédelmi kirendeltség vezetője minden év május 31-ig felülvizsgálja az összesített veszélyelhárítási tervét. Az összesített tervet az illetékes katasztrófavédelmi igazgatóság igazgatója hagyja jóvá.

A területi védelmi bizottság elnöke a területi veszélyelhárítási tervet a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetőjének egyetértésével hagyja jóvá. A tervet minden év június 30-ig felülvizsgálja.

2.7.2 A veszélyelhárítási terv tartalma

A veszélyelhárítási terv általános részből, illetve veszélyhelyzetenkénti speciális részelemekből tevődik össze. A speciális részelemeket azon veszélyeztető hatásokra dolgozzák ki a tervkészítők, amelyek a kockázatbecslés és az értékelés-elemzés alapján érintik a települést, a fővárosi kerületet vagy vármegyét.

A veszélyelhárítási tervek kötelező mellékleteiről az Útmutató „Veszélyelhárítási tervek mellékletei” című fejezete rendelkezik.

Tekintve, hogy a veszélyelhárítási tervek fő tartalmi elemei helyi -, területi és központi szinten – természetesen az adott szintek sajátosságainak figyelembe vételével – egységesek, a települési, a járási, területi és a központi szintű tervek felépítését egyszerre tárgyaljuk.

Az általános rész

A veszélyelhárítási terv általános részében a terv készítésének alapjait szükséges tisztázni: mi a készítés célja, mi a terv rendeltetése.

A veszélyelhárítási tervek hatálya kiterjed – a készítés szintjétől függően – a BM OKF szervezeti egységeire, területi, jogállású és helyi szerveire, az önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetekre, az önkéntes és az együttműködési megállapodással rendelkező karitatív szervezetek állományára, a védelmi igazgatás szegmensére, valamint a katasztrófaveszély és a veszélyhelyzet kezelésében érintett résztvevő szervekre, szervezetekre.

Alapadatok

Az általános részben kell szerepeltetni az adott területre (település, járás, stb.) jellemző alapadatokat, ami lényegében a terület bemutatása, figyelemmel arra, hogy a veszélyelhárítási tervet adott esetben távolabbi régiókból megerősítésre érkező szakemberek is alkalmazhatják:

- régió;
- megye;
- járás;
- jogállás;
- polgármester neve, elérhetősége (települési szint);
- jegyző neve, elérhetősége (települési szint);
- közbiztonsági referens neve, elérhetősége (települési szint);
- közbiztonsági referens-helyettes neve, elérhetősége (települési szint);
- népesség;
- belterület (km²);
- külterület (km²);
- korösszetétel;
- helyben dolgozók;
- munkanélküliek száma;
- lakóingatlanok száma;
- közintézmények;

- szolgáltatók;
- társadalmi, karitatív szervezetek.

Az általános rész egyik legfontosabb eleme a kockázatbecslési folyamat során azonosított veszélyeztető hatások ismertetése:

- a katasztrófavédelmi osztályba sorolás eredményeinek bemutatása,
- a katasztrófakockázatok prioritási sorrendjének bemutatása,
- a katasztrófavédelmi osztályba sorolás térképi megjelenítése,
- az azonosított veszélyeztető hatások, kockázati tényezők ismertetése.

Járási, települési szintem, amikor a veszélyelhárítási terv több település vonatkozásában készül, fontos az egyes települések veszélyeztetettségének bemutatása is, illetve azok térképi megjelenítése is (a térkép illusztráció a CSCSVMKI engedélyével).

A védekezés rendszerének bemutatása

Ez a rész mutatja be az érintett területen a védekezésben részt vevők, illetve a védekezésbe bevonható további erők alkalmazásának lehetőségeit, a védelmi rendszer működtetésének rendjét. Ismertetésre kerülnek a riasztási, figyelmeztetési szintek, illetve a riasztás esetén végrehajtandó feladatok.

2.7.3 A helyzetértékelés általános feladatai

A védekezésért felelős személy helyzetértékeléssel összefüggő elsődleges feladatai:

- meghatározni a veszélyeztetettség mértékének meghatározása;
- várható védekezési -, illetve kockázati helyszínek felmérése;
- a védekezés elsődleges feladatainak felmérése;
- műveleti sorrend áttekintése;
- Intézkedési műveleti sorrend nem programozható elemekkel való kiegészítése;
- veszélyelhárításhoz szükséges erők, eszközök, anyagok felmérése;
- induló készletek pontosítása;
- külső erők igénybevétele szükségességének felmérése.

2.7.4 Az operatív munkaszervek, hivatásos katasztrófavédelmi szervek, köteles polgári védelmi szervezetek, egyéb szervezetek riasztása, készenlétbe helyezése, működésük rendje

A veszélyelhárítási tervnek tartalmaznia kell a vezető operatív munkaszervek készenlétbe helyezésének módját, az ehhez szükséges elérhetőségeket:

- a munkaszerv vezetőjének nevét, elérhetőségét,
- a munkaszerv szervezeti felépítését,
- a munkaszerv tagjainak elérhetőségét,
- a munkaszerv riasztásának, készenlétbe helyezésének rendjét,
- a munkaszerv működési rendjét,
- a készenlét elérésének normáit.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv vonatkozásában:

- az illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv neve, elérhetősége,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv rendelkezésre álló erő-eszköz kapacitása,
- riasztása, készenlétbe helyezése rendje, annak végrehajtása,
- a készenléti fokozatok,
- a készenléti fokozatonként végrehajtandó feladatok,
- a készenléti fokozatok elérésének normái.

A köteles polgári védelmi szervezetek vonatkozásában:

- a köteles polgári védelmi szolgálat,
- a rendelkezésre álló köteles polgári védelmi szervezetek (név, típus, egység, létszám);
- riasztás, készenlétbe helyezés rendje, végrehajtása;
- mozgósítási fokozatok;
- mozgósítási fokozatok elérésének normái;
- mozgósítási fokozatonként végrehajtandó feladatok;
- a polgári védelmi szervezetek alkalmazása.

(A köteles polgári védelmi szervezetekkel kapcsolatos tudnivalókat a Tanulmány 3.2.2. fejezete tárgyalja).

A védekezésben részt vevő egyéb szervezetek vonatkozásában:

- a szervezet neve, elérhetősége,
- a szervezet erő-eszköz kapacitása;
- a szervezet katasztrófaveszély, veszélyhelyzet során vállalt feladatai;
- a szervezet alkalmazásának rendje.

2.7.5 A vezetés, irányítás, együttműködés rendje

A helyi (települési) irányítás rendje:

- irányítók elérhetősége,
- az irányítás rendje (szervezeti ábra),
- az irányítók (polgármester, HVB elnök -, elnök-helyettes) feladatai,
- katasztrófavédelmi elnök-helyettes feladatai,
- felelősségi körzetek rendszere,
- a tevékenység irányításának átvétele veszélyhelyzetben,

A területi irányítás rendje:

- irányító (Területi Védelmi Bizottság, a továbbiakban: TVB),
- az irányítás rendje;
- TVB elnök (név, elérhetőség);
- katasztrófavédelmi elnök-helyettes (név, elérhetőség);
- TVB tagok (név, elérhetőség);
- a TVB elnök, és a TVB katasztrófavédelmi feladatai;
- Katasztrófavédelmi elnök-helyettes feladatai

A központi irányítás vonatkozásában:

- az irányítók (kormányzati koordinációs szerv, miniszteri biztos intézménye),
- az irányítás rendje;
- a kormányzati koordinációs szerv (KKB);
- KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központ.

A veszélyelhárítási tervnek valamennyi szinten (települési -, területi -, központi szintek) tartalmaznia kell a kapcsolattartás, és a jelentések rendjét. Ennek megfelelően rendelkezni kell a védekezésben érintett személyek, szervezetek, szervek elérhetőségeivel, illetve a

kapcsolattartás lehetőségeivel. A védekezés során hasznos előre kidolgozott jelentésminták elkészítése is.

2.7.6 A lakosság védelmére vonatkozó eljárások

Riasztás, figyelmeztetés, veszélyhelyzeti tájékoztatás rendje

Katasztrófa vagy fegyveres összeütközés időszakában létfontosságú a lakosság azonnali riasztása, figyelmeztetése.

Ennek érdekében a veszélyelhárítási tervben meg kell határozni a riasztás, figyelmeztetés:

- módját,
- eszközeit,
- folyamatát.

A Tervnek rendelkeznie kell a riasztáshoz szükséges eszközök adatbázisával (pl. lakossági riasztó végpontok, azok használatának rendje), a médián keresztüli riasztáshoz a szolgáltatók és elérhetőségük adataival.

Igen fontos, hogy az elektronikus médiumokon keresztüli riasztáshoz rendelkezésre álljanak közleményminták az adott terület veszélyeztető tényezői vonatkozásában.

Bármilyen jellegű esemény folyamán elengedhetetlen a lakosság veszélyhelyzeti tájékoztatása is. Ez megvalósulhat helyben szokásos módon (pl. hangosbemondó, falragasz, stb.), viszont napjainkban az elektronikus médiumok, illetve a közösségi média szerepe megkerülhetetlen. A gyors elsődleges tájékoztatásra szintén az előkészített közleményminták alkalmasak leginkább, a későbbiekben pedig mindig a helyzet alakulásának függvényében szükséges a lakosság tájékoztatása.

Lakosságvédelmi módszerek meghatározása

Az alkalmazandó lakosságvédelmi módszerekkel Tanulmányunk 3.1 fejezetében részletesen foglalkoztunk. A tervezési folyamatban meg kell határozni az egyes események elleni védekezés legcélszerűbb módját (pl. helyi vagy távolsági védelem), majd azon belül a leggyorsabban végrehajtható módszert. Hosszan elnyúló eseménykezelés során előfordulhat, hogy adott esetben több lakosságvédelmi módszer egymást követő alkalmazása is szükségessé válhat.

Tervezhető a kitelepítés, kimenekítés rendje, a feladat végrehajtásában érintett szervek, szervezetek elérhetősége, képességei, a szükséges eszközök mennyisége, rendelkezésre állásuk várható ideje is. Ugyanígy tervezni kell a visszatelepítés, illetve az azzal kapcsolatos előkészítő tevékenység (pl. árvíz utáni mentesítés) feladatait is.

A lakosság alapvető ellátása

A lakosság ellátásával kapcsolatosan a területi védelmi bizottságok védelemgazdasági alaptervvel rendelkeznek, amely az alapvető ellátás megszervezését segíti. Települési szinten – amennyiben a lakosság védelme helyi védelemmel valósul meg, vagy befogadó településről beszélünk – azonban mindenképpen célszerű a helyi lehetőségek előzetes felmérése, esetlegesen többféle, alapállapotban közös feladat-végrehajtást egyébként nem végző kapacitás kombinálása is.

A logisztikai támogatás

Az esemény kezelésében részt vevő szervek bázisára épülő logisztikai háttér biztosítja a beavatkozó erők hatékony támogatását. A védekezési tevékenység logisztikai feltételei elsősorban a végrehajtás tárgyi feltételeinek biztosítását jelentik:

- egyéni védőeszközök biztosítása,
- szerszámok, munkaeszközök biztosítása,
- a védekezéshez szükséges gépek, berendezések biztosítása,
- szállító eszközök (teher -, illetve személyszállítás) biztosítása,
- a felhasznált berendezések, eszközök, járművek működtetéséhez szükséges üzemanyag, kenőanyag biztosítása.

Logisztikai feladat továbbá a védekezésben részt vevő erők:

- elhelyezésének,
- élelmezésének,
- orvosi ellátásának,
- higiénés szükségleteinek,
- ruházati ellátásának biztosítása.

A veszélyelhárítási terv mellékletei²⁷

A veszélyelhárítási tervek mellékletei a tervezési szinthez (települési, járási, területi, központi) igazodnak.

A települési veszélyelhárítási terv mellékletei:

- adattár,
- Helyi vízkár-elhárítási terv
- Külső védelmi terv;
- Kitelepítési-befogadási terv;
- Települési önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetek megalakítási terve;
- Települési önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetek mozgósítási terve;
- Katasztrófakockázatok, megelőzési és felkészültségi intézkedések, katasztrófakockázat-kezelési válaszok;
- Nemzeti ellenálló képesség fokozását szolgáló intézkedések.

A járási veszélyelhárítási tervek mellékletei:

- Adattár;
- Kitelepítési-befogadási terv;
- Katasztrófakockázatok, megelőzési és felkészültségi intézkedések, katasztrófakockázat-kezelési válaszok;
- Nemzeti ellenálló képesség fokozását szolgáló intézkedések.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének összesített terve mellékletei:

- Adattár;
- Kitelepítési-befogadási terv;
- Nemzeti ellenálló képesség fokozását szolgáló intézkedések.

A területi veszélyelhárítási terv mellékletei:

- Adattár;
- Kitelepítési-befogadási terv;
- Nukleáris Baleset-elhárítási Intézkedési Terv;
- Területi önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetek megalakítási terve;

²⁷ KBR felkészítési anyag 2023.

- Területi önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetek mozgósítási terve;
- Katasztrófakockázatok, megelőzési és felkészültségi intézkedések,
- katasztrófakockázat-kezelési válaszok;
- Nemzeti ellenálló képesség fokozását szolgáló intézkedések.

A központi veszélyelhárítási terv mellékletei:

- Adattár;
- Nukleáris Baleset-elhárítási Intézkedési Terv;
- Katasztrófakockázatok, megelőzési és felkészültségi intézkedések,
- katasztrófakockázat-kezelési válaszok;
- Nemzeti ellenálló képesség fokozását szolgáló intézkedések.

Részkövetkeztetések

Az ország, valamint a magyar állampolgárok védelmének és biztonságának további erősítése jegyében az Alaptörvény módosítása, és a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény, annak végrehajtási rendeletei teljesen megváltoztatták és új alapokra helyezték a különleges jogrendi helyzeteket, továbbá a kapcsolódó állami feladatellátást meghatározó jogi szabályozási területeket, valamint a feladatok mögött húzódó állami, illetve nemzeti funkciók ellátását.

A jogalkotó az eddigi ágazati működést kiegészíti az összkormányzati koordinációval és az ágazati elhatárolást felváltó hatékony együttműködés kereteivel, kiemelt területté téve a társadalom felkészültségének és biztonságtudatosságának erősítését, ezért a normál jogrendi válságkezelés és a különleges jogrendi szabályozás hatékonyabbá tételében a védelmi-biztonsági szabályrendszer teljessége és működőképességének folyamatossága alapvető követelményként került beépítésre.

A magyar állam jogfejlődése a védelem és a biztonság területét érintően jelentős mérföldkőhöz érkezett. Az új jogi környezet hozzájárul a szubjektív és objektív biztonság és védelem minél nagyobb mértékű szavatolásához, az új típusú kihívások és fenyegetések hatékony kezelésének eszközeként.

A kutatók megállapítása, hogy a feladatok ellátásában közreműködő polgári védelemnek a védelmi és biztonsági reform következményeként a teljes feladatrendszer megmaradt, a

korábbi katasztrófavédelmi, honvédelmi párhuzamos szabályozásokat mára egységesítve tartalmazza, amelyben kellő hangsúly került az alkalmazkodás feltételeinek – egyéni és ösztársadalmi szinten történő – biztosítására is.

Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása

A kockázati környezet gyorsan változik. A lakosság életének, testi épségének és vagyonának megvédésében fontos szerep, és ezzel együtt jelentős feladat- és hatáskörök hárulnak a közigazgatás vezetőire, a települések polgármestereire, a védelmi bizottságok elnökeire.

A kutatók összességében megállapítják, hogy a polgármester, aki a katasztrófavédelmi, polgári védelmi feladatait államigazgatási jogkörében látja el, a bekövetkezett katasztrófa, veszélyhelyzet esetén, a védekezés során irányítja a helyi katasztrófavédelmi tevékenységet, szervezi a keletkezett károk felmérését, irányítja a helyi erők által végzett helyreállítási tevékenységet, a humanitárius segélyek elosztását. A fentiekből arra a következtetésre jutottak, hogy differenciált polgári védelmi, katasztrófavédelmi általános és szakmai ismereteket, irányítási, vezetési ismereteket, döntési kompetenciákat, logisztikai rálátást, megfelelő tervezési, szervezési, kommunikációs gyakorlatot kívánnak meg az előttük álló ezirányú feladatok.

Az Európai Unió gyakoribb és súlyosabb természeti és ember okozta katasztrófákkal néz szembe. Az éghajlatváltozás és a környezetkárosodás súlyosbítja az Unió kockázatait azáltal, hogy növeli az időjárással kapcsolatos események, a káros szennyezés, a vízhiány és a biológiai sokféleség csökkenésének gyakoriságát és intenzitását. Emellett a katasztrófák egyre inkább határokon átnyúló és ágazatközi hatást fejtenek ki. A katasztrófák amellet, hogy életeket követelnek és hatással vannak az emberi egészségre, veszélyeztetik a gazdasági jólétet, és helyrehozhatatlan károkat okoznak a környezetben, a biológiai sokféleségben és a kulturális örökségben. Ezért uniós szinten és a tagállamokban is meg kell erősíteni a katasztrófavédelmi rezilienciát. Az uniós katasztrófavédelmi rezilienciacéloknak hozzá kell járulniuk a katasztrófavédelmi reziliencia megerősítéséhez, valamint az Unió és tagállamai arra való képességének javításához, hogy ellenálljanak a jelenlegi és jövőbeli katasztrófák hatásainak.

A nemzet megóvásához szükséges feladatok teljesítése érdekében, a nemzetközi biztonsági együttműködési tevékenységében való részvételhez, biztosításához megfelelő nemzeti önerőre van szükség. A kutatók összegzett következtetése, hogy a katasztrófavédelem területén a fenntartható társadalmi és gazdasági fejlődés, továbbá a természeti katasztrófák megelőzésének egyik kritikus feltétele a tudatos, magasszintű felkészültség, amely jelentősen járulhat hozzá a nemzeti és a globális közösség értékeihez.

Felhasznált irodalom

- AMBRUSZ J. (2018). A katasztrófavédelem. In Bába I. (Szerk.), Közzolgálati protokoll. IV. könyv. Hivatásrendek protokollja (pp. 77–93). Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- ANDERSON M., FORMAN R. & MOSSIALOS E. (2021). Navigating the role of the EU Health Emergency Preparedness and Response Authority (HERA) in Europe and beyond. *The Lancet Regional Health–Europe*, 9, 100203. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2021.100203>
- CZENE G. (2014). Az Európai Unió konfliktus és válságkezelő intézményrendszere, valamint gyakorlati alkalmazásai. Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- JUHÁSZ K. (2014). Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája, az EU válságkezelési tevékenysége. PhD értekezés. Szegedi Tudományegyetem.
- MUHORAY Á. & BECZE R. (2013). A katasztrófavédelmi szervek nemzetközi együttműködése Budapest, Magyarország: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- KÁDÁR P. (Szerk.) (2023). A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja. Budapest, Magyarország: Nemzeti Közzolgálati Egyetem Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely.
- TEKNŐS L. & AMBRUSZ J. (2022). Az Európai Unió humanitárius segítségnyújtási és polgári védelmi szakpolitikájának bemutatása. *Belügyi Szemle*, 70(5), 1039–1055. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.5.9>
- Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata az uniós polgári védelmi mechanizmusról. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L.2013.347.01.0924.01.HUN&toc=OJ%3AL%3A2013%3A347%3ATOC>
- Az uniós polgári védelmi mechanizmus keretében létrejött RescEU kapacitás. Elérhető: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/resceu_en
- Bizottság ajánlása az Európai Unió katasztrófavédelmi reziliencia céljairól, C(2023)400 Online: <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/3d4580b0-ad05-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-hu>
- Közbiztonsági referens képzés. Katasztrófavédelmi ismeretek (Tansegédlet) Katasztrófavédelmi Oktatási Központ, Polgári Védelmi és Iparbiztonsági Szakcsoport, 2023.
- United Nations General Assembly 69/283. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. Elérhető: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_69_283.pdf

Jogforrások

1163/2020. (IV.21.). Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról

234/2011. (XI. 10.). Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról

404/2022. (X.24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági képzések szabályairól

408/2022. (X. 24.) Korm. rendelet egyes védelmi és biztonsági tevékenységekkel kapcsolatos belügyi tárgyú kormányrendeletek módosításáról

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgató 60/2020. számú intézkedése a veszélyelhárítási terv készítési és felülvizsgálati feladatairól

A Védelmi Igazgatási Hivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 10/2022. (XI.9.). MK utasítás

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

II. FEJEZET

A TERÜLETI VÉDELMI BIZOTTSÁG TAGJAI, A HELYI VÉDELMI BIZOTTSÁGOK ELNÖKEI, VALAMINT A TERÜLETI SZINTŰ VÉDELMI IGAZGATÁSI ÉS KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOK ELLÁTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐK FELKÉSZÍTÉSÉNEK FELADATAI

Dr. MUHORAY ÁRPÁD ny. polgári védelmi vezérőrnagy, PhD., c. egyetemi tanár
Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Katasztrófavédelmi Intézet

Dr. TEKNŐS LÁSZLÓ tűzoltó őrnagy, PhD., adjunktus
Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Katasztrófavédelmi Intézet,
Katasztrófavédelmi Műveleti Tanszék

Főbb kutatási feladatok:

A közigazgatási- és rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek területi szintű együttes tevékenysége, a lakosság és a védekezésben érintett szervezetek riasztása, a területi polgári védelmi szervezetek létrehozása, a megelőzés, védekezés, helyreállítás során ellátandó feladatok, a lakosság alapvető ellátása, valamint a távolsági védelem ismeretei.

A magyarországi megyék és a főváros katasztrófavédelmi sajátosságai, a főbb veszélyeztető tényezők bemutatása, a tervrendszerek ismertetésére, valamint az elmúlt évek bekövetkezett eseményei, tapasztalatai.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS.....	132
1. A magyarországi vármegyék és Budapest főváros katasztrófavédelmi sajátosságai, a főbb veszélyeztető tényezők bemutatása.....	137
1.1. A katasztrófákról, a katasztrófa-veszélyeztetettségéről általánosságban.....	139
1.2. Katasztrófa-veszélyeztetettség bemutatása az Ex Ante jelentés alapján.....	150
1.3. Az elmúlt évek bekövetkezett eseményei, tapasztalatai.....	154
1.4. Fejezet összegzése.....	162
2. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjének elemzése, értékelése.....	163
2.1. A védelmi igazgatás történeti áttekintése 2000-től 2022. november 1-ig.....	163
2.2. A védelmi és biztonsági törvény aktuális helyzetének elemzése, területi szintjének bemutatása.....	170
2.2.1. A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény és végrehajtási rendeletei.....	170
2.2.2. A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény és végrehajtási rendeletei.....	175
2.2.3. A 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól és végrehajtási rendeletei.....	183
2.2.4. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjének elemzése, értékelése.....	184
2.3. A védelmi és biztonsági célú tervezés rendszere, tervezés főbb dokumentumai.....	186
2.4. A védelmi és biztonsági igazgatás területi igazgatási szerveinek gazdasági és anyagi szolgáltatással összefüggő adatnyilvántartása.....	193
3. A közigazgatási- és rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek területi szintű együttes tevékenysége.....	195
3.1. Területi védelmi bizottság szerepe, feladatai a védelmi és biztonsági igazgatásban.....	195
3.2. A Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek szerepe, feladatai a védelmi és biztonsági igazgatásban.....	204
3.3. Társadalmi és karitatív szervezetek szerepe, feladatai a védelmi és biztonsági igazgatásban.....	211
3.4. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjén résztvevő szervek együttműködésének általános és speciális jellemzői.....	214
4. A védelmi és biztonsági igazgatás és a katasztrófák elleni védekezés területi szintjének kapcsolódási pontjainak bemutatása.....	220
5. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjén résztvevők felkészítési lehetőségei.....	226
5.1. Elmúlt évek felkészítő tevékenységének tapasztalatai.....	226
5.2. Gyakorlatok tapasztalatai.....	228
5.3. Javaslatok a felkészítői témataralmakra vonatkozóan.....	235
6. A lakosság és az anyagi javak területi szintű védelme.....	239
6.1. Védekezésben érintett szervezetek riasztása, tájékoztatása.....	239
6.2. A területi polgári védelmi szervezetek létrehozása, alkalmazása.....	251

7. Katasztrófavédelem polgári védelmi feladatai.....	255
7.1. Polgári védelmi kötelezettség megjelenése területi szinten	255
7.2. Területi szintű önkéntesség növelésének társadalmi értékei	255
7.3. A megelőzés, felkészülés, védekezés, helyreállítás során ellátandó feladatok.....	257
7.4. A lakosság alapvető ellátása	260
7.5. A kollektív lakosságvédelem feladatai	261
7.5.1. Helyi védelem ismeretei.....	267
7.5.2. A távolsági védelem ismeretei.....	270
Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása.....	273
Felhasznált irodalom	278
MELLÉKLETEK.....	284

BEVEZETÉS

Katasztrófákat előidéző okok, az abból eszkalálódott vagy közvetlenül generálódott katasztrófák mindig is lesznek. Előfordulásuk gyakorisága világszerte folyamatosan növekszik, azok pusztító hatásai egyre több embert érintenek, halált, szenvedést és jelentős gazdasági károkat okozva.¹ Elhárításuk, felszámolásuk túllépheti a nemzeti védekezési szintet, nemzetközi együttműködést igényelhet, a hatékonyabb és gyorsabb végrehajtás globális cselekvési programokat követelhet.² Ennek egyik jellegzetes példája a 2020-óta ismert COVID-19 pandémia. A koronavírus járvány és az ellene szolgáló védekezés okán, illetve a napjainkban tapasztalható fegyveres konfliktusok következtében a katasztrófavédelemmel is többet foglalkoznak az állampolgárok.

A koronavírus járvány és az ellene való védekezés okán kihirdetett veszélyhelyzet körülményei közelebb hozták a katasztrófák elleni védekezés elveit és gyakorlatát a lakossághoz. A katasztrófavédelem nemzeti ügy. Annak érdekében, hogy a jövőben a katasztrófákat sikeresen, eredményesen lehessen felszámolni, szükséges feldolgozni a védekezések, kiemelten pl. a vörösiszap katasztrófa vagy a nagy árvizek elleni védekezések tapasztalatait, de figyelemmel kell lenni arra is, hogyan változik az a jogi környezet, ami tükrözi a biztonsági környezet változását, a jogalkotók, a kormányzat elgondolását, a nemzetközi elvárások teljesítésének lehetőségeit. Eredményesen, a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védekezés a nemzeti felelősség rendszerében a védelmi igazgatás szereplőinek együttműködésével, közreműködésével valósítható meg³. A védelmi igazgatás történetét vizsgálva ma már történelmi tényként rögzíthetjük, hogy a hidegháborús időszak lezárulásával teljes átrendeződésnek lehettünk tanúi a globális és regionális biztonságpolitikai környezetünkben.

Ezzel szinte egyidőben és szorosan hozzákapcsolódva, a múlt század utolsó évtizede alapvető fordulatot hozott hazánk társadalmi, politikai berendezkedésében is. E kettős hatás teljes mértékben leképeződött Magyarország megváltozott biztonságfelfogásában, amely mélyreható változásokat követelt az ország védelmének minden szektorában, és ezzel összefüggésben a védelmi igazgatásban⁴. Hazánk biztonságfelfogását ebben az időszakban a katonai, katonapolitikai szférától eltérően a többdimenziós biztonság szükségletének értelmezése váltotta fel. A katonai védelmi képességek mellett a biztonság értelmezésében a politikai, a gazdasági, a

¹ Kopcsó-Balázs 2016: 5-12.

² Kiss–Muhoray 2014: 92-107; Hetesi–Kiss 2018: 78.

³ Muhoray 2019: 111.

⁴ Keszely 2019: 9.

társadalmi és környezeti tényezők is helyet kaptak. Mindezek alapján a védelmi igazgatás rendszerének el kellett mozdulni a többdimenziós, tehát a biztonság komplex megközelítésének irányába.

A mai modern katasztrófavédelem az első katasztrófavédelmi törvény hatályba lépésével 2000. január 1-én kapta meg az irányítási és felelősségi rendjét. Ez adta meg a magyar közigazgatásban az új védelmi igazgatás, illetve a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (továbbiakban: BM OKF) létrehozásával a hivatásos katasztrófavédelmi szervezetét⁵. A mai magyar katasztrófavédelem új kihívásokkal küzd, feladatrendszere, jelentősége növekszik, alapvető célja hazánk területén biztosítani az alkotmányos alapjogokat, a közrendet és a lakosság védelmét⁶. A katasztrófavédelem területére kiemelten igaz, hogy elméletének és gyakorlatának összhangban kell lenni, melyek tekintetében fontos, hogy azok igazodjanak a) a hazai védelmi igazgatási rendszerbe b) az Európai Unió elvárásaihoz c) nemzetközi irányelvekhez. A biztonsági környezet gyorsuló változása, mely többek között megnyilvánul a globálisan jelentkező pandémiákban, a fegyveres konfliktusokban, a szankciós intézkedések gazdasági, energiabiztonsági kérdéseiben, a növekvő humanitárius igények rövid-, közép-, és hosszútávú kielégítésében. Ezek a közvetlenül és közvetetten jelentkező globális szintű (érdekeltségű) kihívásokra történő válaszok megkövetelik, hogy a közigazgatás részeként olyan védelmi igazgatás vagy az igazgatásnak olyan védelmi jellege működjön, mely minden szintjén reagálni tud. Ennek érdekében szükséges a jogszabályi változtatások meglépésére, mely a változásokkal arányos válságkezelést, intézkedést képes biztosítani. Jelen fejezet ennek a védelmi mechanizmusnak a nemzeti szint alatti, azaz a területi (2023 januárjától értsd: vármegyei) szintre fókuszál, de mindenekelőtt figyelembe veszi az efeletti és alatti szinteket is, mert ezek együttesen alkotják a hazai védelmi rendszert.

⁵ Muhoray 2019: 111.

⁶ Muhoray 2016: 7.

A téma aktualitása

A katasztrófavédelem és a védelmi igazgatás összefüggéseit vizsgálva megállapítható, hogy a katasztrófavédelmi és védelmi igazgatás szoros kölcsönhatásban volt, és egy hatékony szervezeti, irányítási struktúrát képez a magyar közigazgatásban. Eredményes tevékenységének legfőbb eredménye az alapjogok maradéktalan biztosítása érdekében a katasztrófák megelőzése, elhárítása, összességében a katasztrófavédelmi, tűzvédelmi, iparbiztonsági, polgári védelmi és lakosságellátási feladatok magas szintű szervezése. A honvédelmi igazgatási, majd védelmi igazgatási és katasztrófavédelmi rendszer fejlődése és további fejlesztése szükségszerű volt az elmúlt években, részét képezték a közigazgatás reformjának. Vizsgálatuk, bemutatásuk ezért célszerűen öleli át a jogalkotás különböző lépcsőfokait, a témát meghatározó jogszabályok változásait.

A téma kutatása nélkülözhetetlen a hatékony védelmi igazgatás és a katasztrófavédelem szempontjából, és ebből adódóan időszerű.

Napjaink kihívásaira adandó válaszként az állampolgárok biztonságának garantálásához továbbra is szükség van az állam szerepvállalására, valamint a megelőzés kultúrájának további erősítésére. A védelmi igazgatás kialakításának és működésének jogszabályi hátterét vizsgálva megállapítható, hogy annak részét képezi a katasztrófavédelmi igazgatás. A katasztrófavédelmi igazgatásban a védelmi igazgatási feladatok ellátásában az Alkotmányból, majd az Alaptörvényből, továbbá a Nemzeti Biztonsági Stratégiából kiindulva a jogszabályok jelentős hatásköröket telepítettek a Kormányhoz, valamint annak döntés-előkészítő koordinatív szervéhez, a KKB-hoz, valamint a megyei és helyi védelmi bizottságokhoz.

A kutatás célkitűzései

Annak érdekében, hogy a jövőben a katasztrófákat sikeresen lehessen felszámolni, szükséges feldolgozni a védekezések tapasztalatait, de figyelemmel kell lenni a *jogi környezet változására is*. A katasztrófavédelem 2000. január 1-én kapta meg az irányítási és felelősségi rendjét. Napjainkban új jogszabályi környezetet jelent az Alaptörvény⁷ kilencedik módosítása, majd a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021 évi XCIII. törvény (Vbö.). A szerzők rá kívánnak világítani arra az új helyzetre, melyet a Vbö. által teremtett új körülmények

⁷ Magyarország Alaptörvénye (2011. 04. 25.).

jelentenek a katasztrófavédelem számára a hatályos Katasztrófavédelmi törvény⁸ (Kat.) által szabályozott hasonló részterületeken, valamint arra, hogy napjainkban kiterjesztettebb a biztonság értelmezése, és átfogóbb megvédésének feladatrendszere.

A védelmi igazgatás létjogosultságának könnyebb megértése érdekében szükséges a kockázatok feltérképezése, a veszélyeztetettség meghatározása, azok képi ábrázolása. Ezen eredmények alapján lehet kijelenteni a védelmi intézkedések, arányos reagálási mechanizmus szükségességét. Szakmai szempontból általánosan elfogadott közhelynek minősíthető, azonban alapját biztosítja annak a ténynek is, hogy a katasztrófák hatásai elleni kollektív fellépésre, legyen az preventív, felkészítő, reagáló, felszámoló, helyreállító kontextusú, az ezeket összefoglaló menedzsmentre mindig szükség lesz, így az egyes ciklusait (időbeli, feladati) folyamatosan elemezni, kutatni és értékelni kell.

A természeti eredetű katasztrófákat a biztonságot befolyásoló tényezőként lehet identifikálni, úgy, hogy magát a kiváltó oko(ka)t, a bekövetkezés valószínűségét, a hatásokat, a lokalizációs jellemzőket, az előrejelezhetőséget (lakossági riasztást, a beavatkozáshoz szükséges időelőny elérését), a kialakult kárterületi sajátosságokat *elemezni és értékelni* kell.

Alkalmazott kutatási módszerek

Katasztrófa-veszélyeztetettség megállapításához segítséget, támpontot biztosítanak a veszélyelhárítási tervek (VET-ek) tanulmányozásai. A benne szereplő kockázatok, veszélyeztető hatások szintenkénti elemzése, a veszélyeztetettségi térképek lokalizációs jellegének vizsgálata, a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet polgári védelmi szakterületének évértékelői és a bekövetkezett, de nagyobb volumenű eseményekkel kapcsolatos beszámolók elemzése alapján a károkozó hatások mellett, valamint a kockázatok mértékével kapcsolatos információk alapján az egyes érintett területeken a veszélyeztetettség is megadható. Nélkülözhetetlen az Ex ante jelentés elemzése, a települések katasztrófavédelmi besorolásának értékelése, a kihirdetett veszélyhelyzetek körülményeinek vizsgálata, a tűzoltó beavatkozások értékelése, statisztikai alapú elemzése, melyek alapján a jellemző káreseménytípusok beazonosítása mellett, a tűzoltás és műszaki mentések tendenciális változói is megadhatóak.

Védelmi igazgatást tekintve

⁸ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó törvények módosításáról.

- dokumentum-elemzés, hazai és külföldi szakirodalmak elemzése,
- jogszabályi és egyéb szabályzói háttér vizsgálata.

Katasztrófa fogalmának meghatározása, a fogalmából az egyes alkotó elemeinek lehatárolása, a kapcsolódó elemek további terminológiai vizsgálata. Definiáljuk és konceptualizáljuk a kutatás kulcsfogalmait. Ez egyrészt az internet segítségével, a Google keresőmotorjában ún. kulcsszavaskeresési módszerrel történik, konkrétan definíciók keresésével, majd az egyes publikációk és az ezzel foglalkozó szervek, szervezetek összegyűjtése és terminológiai használatuk elemzése.

1. A magyarországi vármegyék és Budapest főváros katasztrófavédelmi sajátosságai, a főbb veszélyeztető tényezők bemutatása

A fejezet címének tartalmi kibontásához szükség van a katasztrófa terminológiai meghatározásához, melyen keresztül az egyes vonatkozó jellemzőik is meghatározhatóak. A katasztrófák számszerűsítésével, és indikátorok hozzárendelésével a veszélyeztetettség is meghatározható. Erre azért van szükség, mivel a biztonság fogalmának elemzése után megadható az a védelmi mechanizmus, mely a lakosság és az anyagi javak védelme érdekében létrehozott feladat, eszköz, intézkedési, intézményi rendszert alkot.

De miért is van erre szükség?

Egyrészt azért, mert a védelmi képességek kialakításhoz meg kell egyáltalán azt nevezni, hogy mivel, mikkel állunk szemben. Ennek gyűjtőneve a biztonságot befolyásoló tényezők. Másrészt az okok beazonosítása után azok bekövetkezési gyakorisága, bekövetkezési valószínűsége mellett az általuk okozott károk mértékének meghatározásának szorzatával lehet a veszélyeztetettség fokát megadni. Ezek számszerűsítése, melynek alapja lehet nemzetközileg már kikutatott, szakma (érts: katasztrófatudomány) releváns képviselői által validált értékek.

A veszélyeztetettség fogalmi háttérének megadása, a veszélyeztetettség jellegének meghatározása mentén azok biztos támpontot biztosítanak a döntéshozók döntéshozatalához, legyen az helyi, járási, vármegyei (területi), vagy országos szinten.

Ennek értelmében mi a konkrét módszertani teendő?

Első lépésben a mivel, mikkel állunk szemben megnevezése, eddigi elfogadott, beazonosított „katasztrófatudományi produktumok” alapján. Ennek gyakorlatban történő megadásához fogalmak elemzése szükséges.

A következő lépésben a beazonosított okokat csoportosítani kell, mely az úgynevezett kategóriákba történő rendezést is jelenti. Erre azért van szükség, mivel „A tanulóifjúság és a pedagógusok katasztrófa-védelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései” című fejezetben hasznos információk kaphatóak olyan katasztrófát előidéző okokról, mint a vizek kártételei, rendkívüli időjárás, földtani veszélyek, ipari balesetek, járvány és pandémia stb.

Harmadik lépésben fontos meghatározni, hogy ezeknek a kockázatoknak milyen az előfordulási gyakoriságuk és milyen károkozó hatással rendelkeznek, melynek fontos mozzanata a kockázatbecslési eljárás alapuló jelentések elemzése.

Ahhoz, hogy napjaink történéseit elemezni lehessen, meg kell vizsgálni a politika, a biztonság, a háborúk, a gazdaság, a válságok kérdéseit, a válságkezelés lehetőségeit, illetve elengedhetetlen feltétel a környezet⁹ megértése, a hatásainak vizsgálata. A biztonság alatt általánosságban a fenyegetettség hiányát lehet érteni. Gazdag Ferenc úgy fogalmaz, hogy a fenyegetettség hiánya mellett a fenyegetés kivédésének képességét is jelenti.¹⁰ Ezt úgy is lehet érteni, hogy a kivédési képesség lesz az a lehetőség és módszer, mely a védelmi szektor szereplőit létrehozta.

A biztonság az alapvető élettani (fiziológiai) szükségletek után a második legfontosabb a Maslow motivációs elmélet szerint.¹¹ A biztonság fogalmának leegyszerűsített értelmezése szerint a fenyegetettség, veszély, kockázat hiányát és az azokkal kapcsolatos megküzdési (kivédési) képességet, reagálást (katasztrófavédelmi szempontból), védelmi mechanizmust (igazgatási perspektívából nézve) foglalja magába. Ennek megfelelően kiemelten fontos, hogy napjaink kihívásai veszélyeztető hatásainak beazonosítása mentén, fókuszáljunk azok bekövetkezési valószínűségére és károsító hatásaikra. A 21. században a klasszikus és modern kihívások, fenyegetettségek, veszélyek a biztonság értelmezését megreformálták, melynek értelmezése egyre komplexebb.¹² A biztonság társadalmi szinten olyan önfenntartó igényt jelent, amely a közösségi szintű túlélésre fókuszál, sajnos az ezredfordulóra nem sikerült a biztonsággal, környezettel, társadalmi változásokkal kapcsolatban megfelelő választ adni, sőt az bizonyosodik be, hogy a biztonságot veszélyeztető hatások (környezeti és a civilizációs eredetű katasztrófák, kihívások, fenyegetettségek, veszélyek, kockázatok) időben egyre gyakrabban, területileg kiterjedtebben és hatásukat tekintve egyre intenzívebben következnek be.¹³

⁹ Környezet alatt értendő a hosszú idők folyamán kialakuló, szinte folyamatos változásban lévő nemzetközi rendszer. Szerzői megjegyzés.

¹⁰ Gazdag 2008: 86.

¹¹ Maslow 1943: 376.

¹² Szenes 2017: 69–104.; Restás 2018: 1–7.; Vass-Bleszity 2020: 98–117.

¹³ Boda 2014: 35–47.; Teknős 2018: 188–210.; Teknős 2020: 76.

1.1.A katasztrófákról, a katasztrófa-veszélyeztetettségéről általánosságban

A katasztrófák az emberi lét nélkülözhetetlen velejárói, melynek számtalan hatása, következményei vannak.¹⁴ A katasztrófa hirtelen bekövetkezett nagyfokú szerencsétlenség, továbbá olyan természetes vagy ember által okozott események, amelyeknek komoly negatív hatásai vannak.¹⁵ A katasztrófa ritkán előforduló, váratlan zavar, amely felborítja a társadalmi rendet.¹⁶ Ezt támasztja alá a 2015-ös Sendai Keretegyezmény, miszerint a katasztrófa egy közösség életében bekövetkező súlyos zavar, emberi, anyagi, gazdasági, környezeti kárt okoz.¹⁷ Lansdman szerint minden olyan, hirtelen bekövetkező esemény, amely jelentős kárt okoz. Jellemzően ökológiai zavarokkal, emberi életek elvesztésekkel, az egészség és az egészségügyi szolgáltatások romlásával jár együtt. Mindezek meghaladják az érintett közösség - reagálási – kapacitását, így külső segítségre van szükség.¹⁸

A 20. század a katasztrófák kora.¹⁹ A 21. század azonban a statisztikai adatok alapján (lásd EM-DAT, Statista, NatCatservice, Sigma) megállapítható egyfajta intenzitásnövekedés, mely a katasztrófa kockázat csökkentéssel kapcsolatos globális cselekvési terveket és a nemzetközi segítségkérés és nyújtás dinamikus kooperációját igényli és követeli meg (lásd Sendai Framework, 2015, UNDRR).

A katasztrófa forrása a veszély. A katasztrófa kialakulása függ a veszély típusától és annak erősségétől, továbbá a sebezhetőségtől és a hatásoknak való kitettségtől.

Magyarországi fogalmi használatban: A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (továbbiakban: Kat.)²⁰ 3. § 5. pontjában található fogalom szerint a katasztrófa, „...a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő

¹⁴ Ambrusz-Vass 2020: 41-50.; Teknős 2022: 166-197.

¹⁵ Erikson 1978: 304.

¹⁶ Sjöberg 1972: 356–384.

¹⁷ ENSZ UNDRR: *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 - 2030*. 2015.

¹⁸ Landesman 2005: 446.

¹⁹ Teknős 2013: 402-417.

²⁰ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (továbbiakban: Kat. Vhr.).

védekezési lehetőségeit...” A magyar katasztrófa fogalma az előző terminusoktól eltér. Azzal kezdődik, hogy „*a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas...*”, vagyis normál igazgatástól eltérő, azaz különleges jogrendet igénylő (kormány külön sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezethet be) helyzet vagy állapot léphet fel.²¹ Az, hogy mi károsodhat, sérülhet, arra összefoglalóan a lakosságot és az anyagi javakat (kiemelten a 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet – továbbiakban: Kat. Vhr. 1. §. 26. szereplő lakosság alapvető ellátását, illetve Kat. 52. §. g) pont és Kat. Vhr. 1. §. 27.) alkotó egyes elemeket nevezi meg.²² A továbbiakban megemlíti, hogy a Kat. 2. § (1) bekezdésében levő katasztrófavédelemben (összesen 14 különböző) részt vevő védekezési lehetőségeit meghaladja az esemény kezelése, ezért különleges intézkedések szükségesek (kormány, mint hatalmi centrum), és nemzetközi segítségkérés is számításba vehető (ez utóbbi viszont, több nemzetközi fogalmi értelmezésben megtalálható).

Az, hogy egy esemény mikor lesz katasztrófa, az etikai, politikai kérdés, mivel bármi lehet katasztrófa, amire azt mondják. Nem szokták a nagyobb eseményeket katasztrófának hívni, ha nem érint településeket, lakosságot.

A téma áttekintésekor tisztázni szükséges, hogy mi is a katasztrófa és mi minősíthető védelmi és biztonsági cselekménynek, a két fogalom miben különbözik, miben egyeznek.

A katasztrófavédelmi törvény (továbbiakban: Kat.) szerint a katasztrófa a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagiértékeiket, alapvető ellátását, a természeti környezetet, értékeket veszélyezteti, károsítja és a megelőzéshez, elhárításhoz különleges körülmények között különleges erőfeszítések szükségesek.

A védelmi és biztonsági eseményt a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvény (továbbiakban: Vbő.) alapján a következő esettípusok képezik:

- törvényben meghatározott ágazati üzemzavar, válsághelyzet vagy különleges jogrendnek nem minősülő veszélyhelyzet, illetve a lakosság ellátását, annak biztonságát vagy folytonosságát érintő súlyos esemény,
- katasztrófa vagy annak veszélye,
- az államhatár rendjét és annak megóvását érintő súlyos esemény,
- a törvényes rendet, a közrendet és közbiztonságot súlyosan fenyegető esemény,
- az államműködés folytonosságát sértő vagy veszélyeztető súlyos esemény,
- Magyarországot jelentősen érintő katonai fenyegetés,

²¹ Magyarország Alaptörvénye 53. cikk

²² 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról (továbbiakban: Kat. Vhr.)

- szövetségi kötelezettség teljesítésére okot adó esemény, vagy
- terrortámadás bekövetkezése, illetve annak jelentős veszélye.

A Vb. 8 pontba foglalt fogalomköreiből ágazati üzemzavar, válsághelyzet vagy különleges jogrendnek nem minősülő veszélyhelyzet, illetve a lakosság ellátását, annak biztonságát vagy folytonosságát érintő súlyos esemény, a katasztrófa vagy annak veszélye, az államműködés folytonosságát sértő vagy veszélyeztető súlyos esemény a katasztrófavédelem ágazati felelősségi körébe tartoznak.

A katasztrófák csoportosítását tekintve

A katasztrófákat előidéző okok (veszélyeztető hatások)²³ tipizálását figyelembe véve, a természeti – keletkezési oka az emberi tevékenységtől független – eredetűek az ember fejlődésével fokozatosan egészültek az ún. civilizációs (mesterséges, melyek kialakulásai döntően antropogén okokra vezethető vissza) jellegűekkel, melyek együttesen, határokat nem ismerve²⁴ fejtik ki hatásaikat a mindennapokra.²⁵

Amennyiben a magyar jogszabályi háttérrel vesszük alapul, akkor a kat. törvényben szereplő katasztrófa károsító hatása által érintett terület fogalma szerint két katasztrófa típus (csoport) van megnevesítve, úgy, mint a természeti és a civilizációs.²⁶

Magyarországon a biztonságot veszélyeztető tényezők osztályozására (tipizálására), meghatározására több szabályzó, dokumentum, lehetőség áll rendelkezésre. A teljesség igénye nélkül, a hazai katasztrófákat előidéző okoknak, kockázatoknak, illetve veszélyeztető hatásoknak felosztását a következők alapján is meg lehet adni:

- A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtására kiadott 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 2. melléklet a) pontja szerint
- A Kormány 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

²³ Kat. Vhr. 2. melléklet a) pontja szerint.

²⁴ Damon Coppola: *Introduction to international disaster management*, third edition. Amsterdam: Elsevier/Butterworth-Hein, 2015.

²⁵ Etkin, David: *Disaster theory: an interdisciplinary approach to concepts and causes*. Amsterdam, Elsevier. 2016.

²⁶ Kat. 3. §. 7.

- Nemzeti Katasztrófa Kockázat Értékelés (2011)
- Jelentés Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékelési módszertanáról és annak eredményeiről szóló dokumentumban foglaltak figyelembevételével (2014 és 2020 években)
- Magyarországi kockázatbecslési eljárás, települések katasztrófavédelmi besorolása és az évenkénti felülvizsgálata, továbbá veszélyelhárítási tervekben
- A meteorológiai eredetű veszélyeket tekintve az Országos Meteorológiai Szolgálat veszélyjelző rendszere
- Katasztrófavédelmi Évkönyvekben megnevezett veszélyeztető hatások szerint
- Kutatók kutatási eredményei alapján (nemzetközi eredményeket is figyelembe véve)

Veszélyeztető hatás megnevezése			
elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	egyéb eredetű veszélyek	kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatok
árvíz	a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem vagy küszöbérték alatti üzem	felszíni és felszín alatti vizek (elsősorban az ivóvízbázisok) sérülékenysége	a lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége
belvíz	más létesítmény (ipari, mezőgazdasági) általi veszélyeztető hatás, veszélyes anyag szabadba kerülésének kockázata	humánjárvány vagy járványveszély, valamint állatjárvány	a közlekedés sérülékenysége
rendkívüli időjárás	távolság nukleáris létesítménytől: <ul style="list-style-type: none"> • atomerőműtől • kutató reaktortól 	a riasztási küszöböt elérő mértékű légszennyezettség	a közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége
földtani veszélyforrások: <ul style="list-style-type: none"> • földrengés • földcsuszamlás • beszakadás • talajsüllyedés • partfalomlás 	közlekedési útvonalak és csomópontok: <ul style="list-style-type: none"> • veszélyes áruk szállítása • jelentős forgalom veszélyes katonai objektum		

1. számú ábra. 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 2. melléklet a) pontja szerinti veszélyeztető hatások megnevezése. (Készítette: Teknős László)²⁷

2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtására kiadott 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 2. melléklet a) pontja szerinti veszélyeztető hatás felosztását négy csoportra különíti el:

Veszélyeztető hatás:

- elemi csapások, természeti eredetű veszélyek
- ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek

²⁷ Forrás Kat. Vhr. 2. melléklet a).

- egyéb eredetű veszélyek
- kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatok

Nemzeti Biztonsági Stratégiájában bemutatott egyes kihívások, kockázatok

2012	2020
Fókusz	Fókusz
Tömegpusztító fegyverek	Tömegpusztító fegyverek
Terrorizmus	Terrorcselekmény elkövetése
Migráció	Illegális migránsok tömeges érkezése
Szervezett bűnözés	Szervezett bűnözés
Kábítószer-kereskedelem	Titkosszolgálati műveletek, spekuláció
Pénzügyi biztonság	Nemzetközi gazdasági válság
Kiberbiztonság	Kibertámadások
Energiabiztonság	Energiabiztonság - energiainporttartós
Globális éghajlatváltozás	Globális felmelegedés hatásai: vízhiányos időszakok rendszeres előfordulása, a talaj fokozatos kiszáradása és eróziója, valamint a vegetáció pusztulása
Környezetváltozás	
Egészséges ivóvízhez jutás, világban egyre súlyosabb formában jelentkező élelmezési gondok	Természeti katasztrófák: ár- és kiterjedt belvizek kialakulása, valamint más természeti katasztrófák – hosszantartó aszályos időszakok, hő- és hideghullámok, heves viharok, pusztító erdő vagy vegetációtüzek
Szélsőséges időjárás	Váratlan fegyveres támadás
Természeti erőforrások	Népességfogyás és a lakosság átlagéletkorának folyamatos emelkedése
	Ipari balesetek és katasztrófák, járványos betegség

2. számú ábra. Nemzeti Biztonsági Stratégiájában bemutatott egyes kihívások, kockázatok 2012-ben és 2020-ban. (Készítette: Teknős László)

A 2. számú ábrán a Nemzeti Biztonsági Stratégiában szereplő veszélyeket lehet látni 2012-ben és 2020-ban, melyek jellegüket tekintve eléggé eltérőek. Megtalálhatóak itt a katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi (katasztrófavédelmi), egészségügyi, informatikai, gazdasági, környezetvédelmi stb. vonatkozású veszélyek is. A hazai közigazgatásban szereplő szervek, szervezetek alaptevékenységeit tekintve interdiszciplináris jelleget mutatnak. Ez előrevetíti a kihívások elleni védekezés komplex jellegét, a csak többszereplős hatékony feladatvégrehajtást. A 2012-es stratégia megemlíti a *globális éghajlat- és környezetváltozást, víz- és levegőszennyezést*, melyek tartalmi kibontásában ráutal arra, hogy biztonsági kockázattal jár a globális éghajlatváltozás, a környezet változása, az egyre szélsőségesebbé váló időjárási anomáliák, a lakosság és az anyagi javak szempontjából fontos nyersanyag- és természeti erőforrások, az egészséges ivóvízhez rendelkezésre állása, annak környezetbiztonsági aspektusai. A stratégia szerint a kritikus infrastruktúrák védelme kiemelt feladat, melyek a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet alaprendeltetésével szerves illeszkedést mutat. A 2020-as stratégiában a globális felmelegedés hatásaiként megemlíti a vízhiányos időszakok rendszeres

előfordulása, a talaj fokozatos kiszáradása és eróziója, valamint a vegetáció pusztulása. Emellett néhány természeti katasztrófát előidéző okot is megemlít, melyek tekintetében, például árvíz, erdőtűz a katasztrófavédelem, mint reagáló szerv mindenképpen meg lesz szólítva.

Nemzeti Katasztrófa Kockázat Értékelés (2011)

Európai Unió Tanácsa 2011. április 7.: a 8068/11 számú „a katasztrófakezeléssel kapcsolatos kockázatértékelés továbbfejlesztéséről az Európai Unióban” következtetése. 2011-ben elkészült a nemzeti Katasztrófa Kockázat Értékelés (KÉK jelentés), melyben meghatározták a fő hazai veszélyforrásokat. Az értékelés szerint ár- és belvízzel, villámárvízzel, rendkívüli időjárással, földrengéssel, erdőtűzzel, iparbiztonsági kockázaton belül a veszélyes ipari üzem által okozott veszéllyel, a nukleáris veszélyeztetettséggel, társadalmi kockázaton belül a menekültüggyel, tömeges méretű migrációval, tömegrendezvénnel, terrorcselekménnyel és az éghajlatváltozás hatásával kell számolni Magyarország esetében.

A veszélyelhárítási tervben található katasztrófa kockázatokat tekintve

A veszélyelhárítási tervek mind helyi, területi, mind központi szinten megjelölik a természeti, civilizációs és egyéb eredetű veszélyek vonatkozásában, egy bekövetkezett káresemény tekintetében, az annak hatékony kezelése érdekében szükséges katasztrófavédelmi feladatokat és intézkedéseket, az eseménykezeléshez szükséges személyi, anyagi és technikai eszközforrásokat, valamint az ezen operatív tevékenységeket megalapozó felkészülési feladatokat.

Természeti eredetű	Emberi tevékenységhez köthető (mesterséges, civilizációs eredetű)
Árvíz	A közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége
Belvíz	A közlekedés sérülékenysége
Beszakadás	A lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége
Földcsuszamlás	A riasztási küszöböt elérő mértékű légszennyezettség
Földrengés	Alsó küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem
Partfalomlás	Bajbajutott légitársaság
Talajsüllyedés	Felső küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem
Rendkívüli időjárás	Felszíni és felszín alatti vizek (elsősorban az ivóvízbázisok) sérülékenysége
Humánjárvány vagy járványveszély, valamint állatjárvány	Jelentős forgalom
	Küszöbérték alatti üzem
	Más létesítmény (ipari, mezőgazdasági) általi veszélyeztető hatás, veszélyes anyag szabadba kerülésének kockázata
	Nukleáris veszélyeztetettség (távolság atomerőműtől)
	Távolság kutatóreaktortól
	Veszélyes áruk szállítása
	Veszélyes katonai objektum

3. számú ábra. A veszélyelhárítási tervben használt katasztrófakockázatok.
(Készítette: Teknős László)

Katasztrófa-veszélyeztetettség meghatározása a települések katasztrófavédelmi besorolásának segítségével

A veszélyforrások további elemzésénél a települések katasztrófavédelmi besorolása ad információt.²⁸ A katasztrófavédelmi törvény a záró rendelkezésében²⁹ felhatalmazást adott a Kormánynak, hogy rendeletben szabályozza a katasztrófavédelmi szabályzat részletes szabályait, azon belül a települések katasztrófavédelmi besorolásának szabályait, és a védelmi követelményeket, a veszélyhelyzeti tervezés tartalmi és formai követelményeit. A 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 21. § (1) bekezdése, a katasztrófavédelmi törvény végrehajtásaként, a katasztrófavédelmi besorolási eljárásra úgy intézkedik, hogy az ország minden egyes településére kiterjedően el kell végezni, a valós helyi sajátosságokra jellemző reális veszélyeztető hatások felmérése után, a lefolytatott kockázatbecslési eljárás eredményeként, a három kategóriatípusú katasztrófavédelmi osztályba sorolást. A települések veszélyeztetettségi szintjeit/kategóriáit a 61/2012. (XII. 11.) BM rendelet 1. számú melléklete tartalmazza, melyet 44/2021. (XII. 16.) BM rendelet a települések katasztrófavédelmi besorolásáról szóló jogszabály módosított, 2022. január elsejétől.

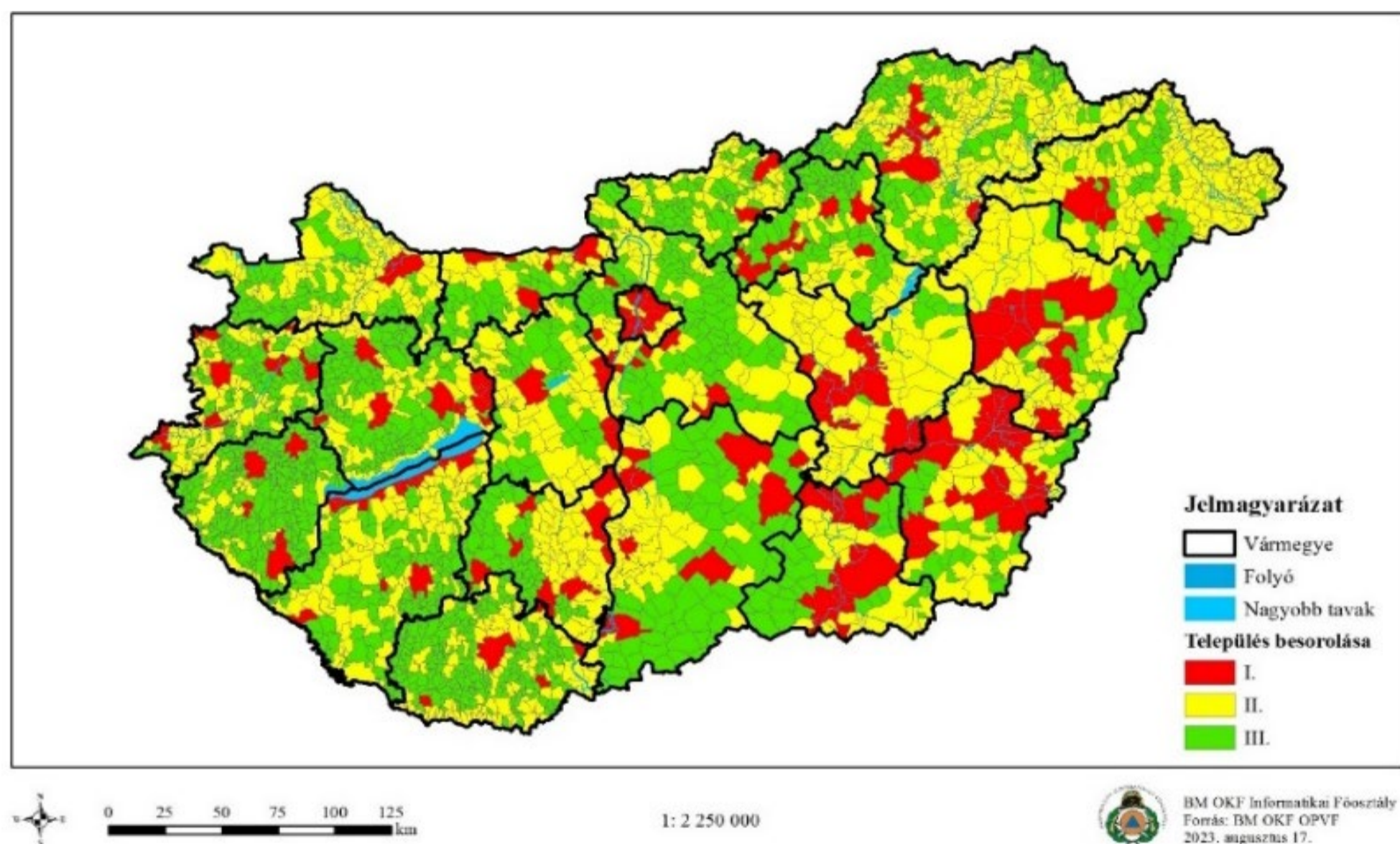
²⁸ Cimer et al: 2020. 56-63.

²⁹ Kat. 80. § m).

Az élet és anyagi javak megóvása érdekében Magyarország valamennyi településén végrehajtásra került a települések valós kockázaton alapuló tényleges veszélyeztetettségének a felmérése, a települések katasztrófa osztályba sorolása.

A települések az azonosított veszélyeztető hatások következményei, valamint az események bekövetkezésének gyakorisága, illetve a korrekciós tényező alapján három osztályba lettek sorolva:

- I.-es osztály - súlyosan veszélyeztetett
- II. osztály – veszélyeztetett
- III. osztály - enyhén veszélyeztetett

4. számú ábra. Települések összetett katasztrófavédelmi osztályba sorolásának térképi megjelenítése.
(Készítette: BM OKF)

A veszélyeztető hatások szintjének meghatározásánál a hatásonkénti legrosszabb scenárió lett figyelembe véve. A települések katasztrófavédelmi besorolásáról szóló 44/2021. (XII. 16.) BM rendelet által hazánk 3.177 településéből - Budapest kerületeit különvéve - 181 I. osztályba, 1.348 II. osztályba, 1.648 III. osztályba lett sorolva.

	2013-től	2014-től	2015-től	2016-től	2017-től	
I. osztály	157 település	164 település	176 település	178 település	179 település	
II. osztály	1.327 település	1.332 település	1.326 település	1.325 település	1.325 település	
III. osztály	1.692 település	1.680 település	1.675 település	1.674 település	1.673 település	
Változás	-	33 település	21 település	14 település	15 település	
	2018-től	2019-től	2020-től	2021-től	2022-től	2023-től
I. osztály	180 település	180 település	177 település	178 település	178 település	181 település
II. osztály	1.328 település	1.340 település	1.344 település	1.341 település	1.339 település	1.348 település
III. osztály	1.669 település	1.657 település	1.656 település	1.658 település	1.660 település	1.648 település
Változás	4 település	19 település	8 település	12 település	9 település	21 település

5. számú ábra. A települések besorolása és azok változásai 2013-2023 között³⁰
(Készítette: BM OKF)

Az 5. számú ábrából leolvasható, hogy a magyarországi települések, a Kat. Vhr. 2. melléklete szerinti veszélyeztető hatásokra vonatkoztatva, 5,69 %-a a legveszélyeztetettebb, ebből a súlyosan veszélyeztetett 42,42 %-a, veszélyeztetett (közepesen mértékben), 51,89 %-a.

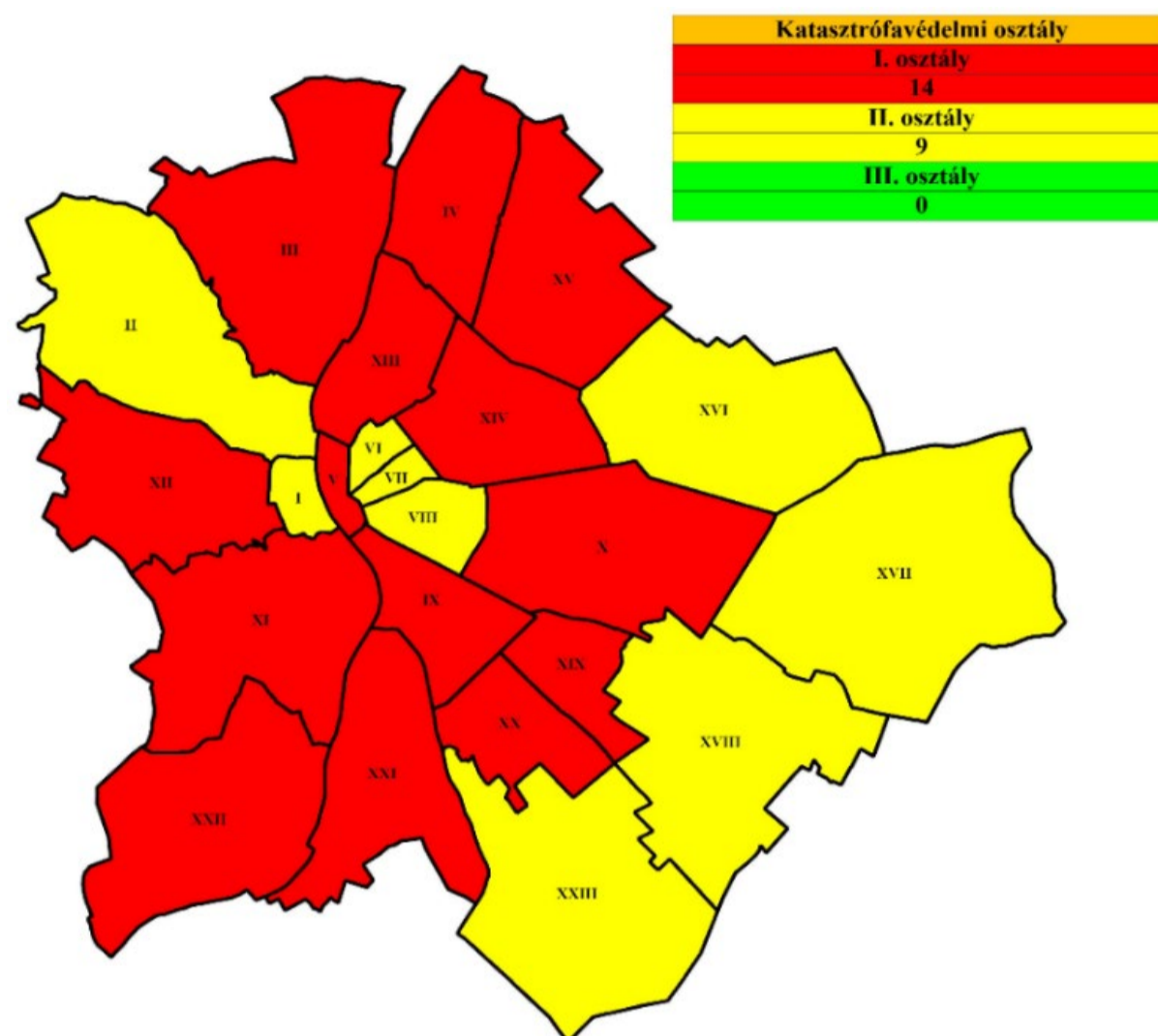
Főváros és a vármegyék összveszélyeztetettsége a települések katasztrófavédelmi besorolása alapján

S.sz.	Vármegye	Települések száma	I. osztály	II. osztály	III. osztály
1.	Baranya	301	5	99	197
2.	Bács-Kiskun	119	8	39	72
3.	Békés	75	13	38	24
4.	Borsod-Abaúj-Zemplén	358	12	208	138
5.	Csongrád-Csanád	60	5	23	32
6.	Fejér	108	6	55	47
7.	Főváros	23	15	8	0
8.	Győr-Moson-Sopron	183	1	100	82
9.	Hajdú-Bihar	82	9	48	25
10.	Heves	121	10	34	77
11.	Jász-Nagykun-Szolnok	78	13	55	10
12.	Komárom-Esztergom	76	8	29	39
13.	Nógrád	131	2	50	79
14.	Pest	187	10	65	112
15.	Somogy	246	18	103	125
16.	Szabolcs-Szatmár-Bereg	229	5	167	57
17.	Tolna	109	9	44	56
18.	Vas	216	9	90	117
19.	Veszprém	217	15	62	140
20.	Zala	258	6	33	219

6. számú ábra. Főváros és a vármegyék összveszélyeztetettsége a települések katasztrófavédelmi besorolása alapján. (Készítette: Teknős László)

³⁰ BM OKF Országos Polgári Védelmi Főfelügyelőség 2022. évi évértékelője alapján.

Budapest Főváros veszélyelhárítási terve (2023. június) szerint a 23 kerületből 14 esetében a besorolási kategória I-es, 9 tekintetében II-es a besorolási érték. III. osztályba nincs egyetlen kerület sem besorolva.

7. számú ábra. Kerületek összesített katasztrófavédelmi osztálya
(Készítette: Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság)

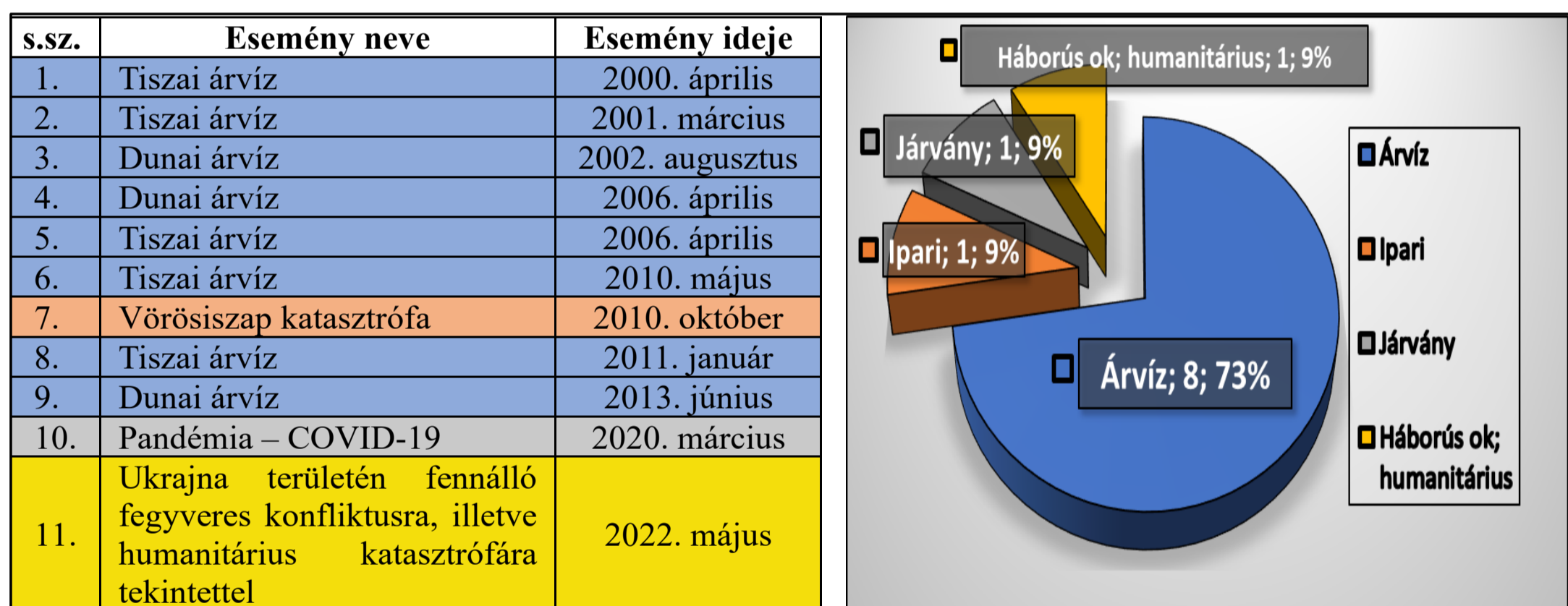
A 7. számú ábra alapján kijelenthető, hogy

- I-es besorolású kerület a III. (Óbuda-Békásmegyer); IV. (Újpest); V. (Belváros-Lipótváros); IX. (Ferencváros); X. (Kőbánya); XI. (Újbuda); XII. (Hegyvidék); XIII.; XIV. (Zugló); XV. (Rákospalota-Pestújhely-Újpalota); XIX. (Kispest); XX. (Pesterzsébet); XXI. (Csepel); XXII. kerület (Budafok-Tétény).
- II. besorolási kategóriába tartozik I. (Budavár); II.; VI. (Terézváros); VII. (Erzsébetváros); VIII. (Józsefváros); XVI.; XVII. (Rákosmente); XVIII. (Pestszentlőrinc-Pestszentimre); XXIII. (Soroksár) kerület.

Magyarország katasztrófa-veszélyeztetettségének további elemzése a kihirdetett veszélyhelyzetek alapján

Magyarország katasztrófa-veszélyeztetettségének meghatározásának további lehetősége a jogforrásokhoz kapcsolható. Ugyanis, egyrészt egyes események jogi úton, annak mozgástere alapján nevezhetők katasztrófáknak. Másrészt azok az események, melyek esetében minősített időszak, különleges jogrend lett kihirdetve, azok biztos, hogy katasztrófák. Vagyis az összes olyan normál igazgatástól eltérő esemény kezelés, ahol például veszélyhelyzetet hirdettek ki, az katasztrófának minősül, így darabszámra meghatározhatók a katasztrófák, illetve az egyes

kiváltó okok alapján azok típusai. A veszélyhelyzettel, mint kifejezéssel legelőször az 1989. október 23-án kihirdetett harmadik alkotmányban (jogi értelmezésben az 1949-es alkotmány módosításaként) lehet találkozni. A 2011. december 31-ig volt hatályban, utána a jelenleg is hatályban levő kilencszer módosított Alaptörvény fogalmaz meg a normál igazgatástól eltérő helyzeteket (összefoglaló nevén különleges jogrendi állapotokat). Az 1989-es Alkotmányban a veszélyhelyzet [35. § (1) bekezdés i)] az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető elemi csapáskor hirdethető ki, vagyis döntően természeti eredetű katasztrófák idején. Magyarország Alaptörvénye határozza meg a veszélyhelyzet³¹ fogalmát, úgymint „a kormány az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzetet hirdet ki, és sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezethet be”.³² Ez egyszerűen úgy is értelmezhető, hogy veszélyhelyzet az, amely az Alaptörvényben okként szerepel, illetve az, amelyet a kormány annak minősít és kihirdeti a különleges jogrendi tényállást.

8. számú ábra. Magyarországon 1989-óta kihirdetett veszélyhelyzetek okai, év megjelöléssel
(Készítette: Teknős László)

A 8. számú ábrán Magyarországon 1989-óta kihirdetett veszélyhelyzetek okai láthatóak a bekövetkezési év megjelölésével. Látható, hogy összesen 11 esemény (a 2006-os dunai és tiszai árvíz külön vesszük) következtében hirdetett ki a kormány veszélyhelyzetet, 2000-2022 között (pandémia miatt 2021-ben is, de a kiváltó ok 2020 márciusa volt). Az ábra jobb oldali részén a 11 esemény kategóriánkénti csoportosítása olvasható, mely alapján kijelenthető, hogy 72 %-ban (azaz 8 eseményt tekintve) árvíz, 9 - 9 %-ban (egy-egy esemény) technológiai, biológiai és

³¹ Jelen tanulmány a katasztrófa eseményeket tekintve, az Alaptörvényben szereplő különleges jogrendi tényállások közül csak a Veszélyhelyzettel foglalkozik.

³² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>, (2023.10.07.).

háborús körülmény, humanitárius válsághoz köthető. 11-ből 9 esetben természeti eredetű, míg egy vonatkozásában technológiai (antropogén) és szándékolt (antropogén) jellegű.

1.2. Katasztrófa-veszélyeztetettség bemutatása az Ex Ante jelentés alapján

A 2011-ben elkészített *Nemzeti Katasztrófa Kockázat Értékelés* az Európa Tanács kérése alapján tartalmazza a hazai főbb természeti csapásokkal és az ember okozta (civilizációs) katasztrófákkal kapcsolatos kockázati információkat, veszélyeztetettségeket, hatásokat. Az értékelés szerint ár-és belvízzel, villámárvízzel, rendkívüli időjárással, földrengéssel, erdőtűzzel, iparbiztonsági kockázaton belül a veszélyes ipari üzem által okozott veszéllyel, a nukleáris veszélyeztetettséggel, társadalmi kockázaton belül a menekültügyel, tömeges méretű migrációval, tömegrendezvényel, terrorcselekménnyel és az éghajlatváltozás hatásával kell számolni Magyarország esetében.

A 1313/2013/EU (2013. december 17.) számú európai parlamenti és tanácsi határozata szerint a tagállamok háromévente benyújtják a Bizottságnak a nemzeti vagy a megfelelő szubnacionális szintű kockázatelemzéseik releváns elemeinek összefoglalóját. A 2014. évi nemzeti kockázatértékelés (Ex Ante) az életvédelem és egészség, a természet és környezet, a pénzügy és gazdaság, a társadalmi stabilitás, valamint a kormányzóképeség és a területi igazgatás kritériumai alapján 12 kockázati területet azonosított, amelyekhez kapcsolódóan a lehetséges következmények hatásai szerint 30 kockázati forgatókönyv, illetve 74 alforgatókönyv készült.³³

A 2014. évi kockázatértékelés módszertanában megállapított három fő lépés az alábbi volt:

- a veszélyek és kockázatok azonosítása (veszélyek, kockázatok azonosítása, amelyek negatív hatást gyakorolhatnak a meghatározott társadalmi értékekre);
- a kockázatelemzés végrehajtása;
- a kockázatok kiértékelése és képességelemzés.

A Jelentés szerint Magyarországon az azonosított veszélytípusok közül a természeti eredetűek fejtik ki legintenzívebben a hatásaikat, melyek egyre gyakrabban fordulnak elő. Az éghajlatváltozással összefüggésben a szélsőségesebbé váló időjárás miatt egyre gyakoribb és súlyosabb következményekkel járó eseményekkel kell számolni. A kockázatok alapján a

³³ Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése, 2020. <https://www.katasztrofavedelem.hu/application/uploads/documents/2020-12/73162.pdf> (2023.10.27.).

természeti veszélyforrások közül még a vizek kártételei mutatnak domináns szerepet. Jelentős mértékű egészségügyi kockázatot rejtenek magukban a humán- állat- és növényjárványok, az allergén inváziós növényfajok megjelenése. A kezelésük szempontjából a legtöbb erőforrást igénylő és a többihez viszonyítva a legsúlyosabb következményekkel járó kockázati területek a következők:

- szélsőséges időjárás,
- vizek kártétele,
- influenza világjárvány,
- migráció,
- nukleáris baleset,
- invazív allergén vagy mérgező növények,
- mágneses viharok,
- állat és növény-egészségügyi károsodások.

A 2018. évi nemzeti kockázatértékelés (Ex Ante) továbbra is 12 kockázati területet tartalmaz, amelyekhez kapcsolódóan a lehetséges következmények hatásai szerint 31 kockázati forgatókönyv, és 76 alforgatókönyv készült.

Hazánk nemzeti katasztrófakockázat-értékelésének 2020. évi felülvizsgálatát, a módosított 1313/2013/EU határozatnak (420/2019/EU) *(a továbbiakban: EU határozat)* megfelelően, a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság 6/2017. (XII.20.) határozata alapján, korábban erre a célra létrehozott, különböző intézmények és központi államigazgatási szervek képviselőiből álló tárcaközi munkacsoport hajtotta végre, a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetésével. Magyarország Kormánya kormányhatározattal fogadta el „Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentését” *(a továbbiakban: Jelentés)*. Ezzel összhangban elkészült a Jelentés releváns összefoglalója, amelyet 2020 decemberében továbbítottak az Európai Bizottság részére. 420/2019/EU (2019. március 13.) európai parlamenti és tanácsi határozat alapján a tagállamok továbbfejlesztették a nemzeti vagy a megfelelő szubnacionális szintű kockázatértékeléseket. Ennek értelmében a 2020-as Jelentés 12 kockázati területet tartalmaz, amelyekhez kapcsolódóan, a kockázati területek alapján, a lehetséges következmények hatásai szerint 32 kockázati forgatókönyv és 77 alforgatókönyv készült. A korábbi, összesen 30 fontosabb forgatókönyv, további kockázat azonosításával, 2018-ban az ónos esővel, 2020-ban a nagy mennyiségben kiszabaduló radioaktív anyag által jelentett veszéllyel egészült ki. A korábbi Jelentést tekintve, 2014-ben összesen 74, 2018-ban 76 (ónos

eső, éghajlatváltozás által befolyásolt ónos eső), végül 2020-ban 77 (nagy mennyiségben kiszabaduló radioaktív anyag) alfordatókönyv került kiválasztásra.

2014-es jelentés fő kockázati területei			2020-as jelentés fő kockázati területei		
természeti	civilizációs	szándékolt	természeti események	súlyos balesetek	szándékos események
Szélsőséges időjárás	Ipari balesetek	Terrorcselekmények	Szélsőséges időjárás	Veszélyes anyagok	Terrorizmus
Vizek kártételei	Közlekedési, szállítmányozási balesetek	Kibertámadás	Vizek kártételei	Közlekedési baleset	Infokommunikációs válsághelyzet
Földtani kockázatok	Nukleáris balesetek	Biztonságpolitikai válság	Földtani kockázatok	Nukleárisbaleset	Biztonságpolitikai válság
Járványok		Energiaellátási válság	Egészségügyi válsághelyzet		Energiaellátási válság
Üridőjárás			Üridőjárás		

9. számú ábra. A 2014-es és 2020-as Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékelési módszertanáról és annak eredményeiről szóló jelentés 12 fő kockázati területe
(Készítette: Teknős László a 2014-es, 2020-as Ex ante jelentések alapján)

A 9. számú ábra alapján a Jelentés három részre osztja a kockázati területeket. Az első öt területet a *Természeti kockázati kategóriákba* (természeti eseményekbe), a hatodiktól a nyolcadik területig a *Civilizációs Kockázati kategóriákba* (súlyos balesetekbe), a kilencediktől a tizenkettedik területeket a *Szándékolt kockázati kategóriákba* (szándékos eseményekbe) sorolja. A 9. számú ábrán levő 12 darab kockázati terület több, ún. 30 fontosabb forgatókönyvre osztható fel, melyek további 72 darab alfordatókönyvet tartalmaznak. A Jelentés 14. számú táblázatában a Kockázati forgatókönyvek jegyzékében új típusú veszélyeztető hatások (kockázati területek) vannak hatásukat és valószínűségüket tekintve elemezve, feltüntetve, melyek sem a hatályos katasztrófavédelmi törvényben, sem a hazai veszélyelhárítási tervezés gerincét adó végrehajtási kormányrendeletében nem található. Ilyen például a természeti kockázati kategóriákon belül az üridőjárás fő kockázati terület, mely alatt a mágneses viharokat, napkitöréssel összefüggő röntgensugárzást, galaktikus kozmikus sugarakat, szoláris sugárviharokat vagy szoláris elektromos részecskékkel kapcsolatos eseményeket, szoláris rádiókitöréseket érti. Érdekesség továbbá, hogy a fentebb említett (elsősorban katasztrófavédelmi szempontú) veszélyeket bemutató tartalmak nem osztják fel nemzetbiztonsági, biztonságpolitikai kritériumok alapján a veszélyeztető forrásokat, úgy, mint a Jelentés harmadik csoportja a szándékolt kockázati kategóriákat (szándékos eseményeket), melyben a terrorcselekmények (vegyszeri, biológiai, radioaktív, nukleáris, robbantás), kibertámadások, biztonságpolitikai válságok (biztonságpolitikai válság, migráció), energiaellátási válságok kerültek megnevezésre. A Jelentés szerint Magyarországon az azonosított veszélytípusok közül a természeti eredetűek fejtik ki

legintenzívebben a hatásaikat, melyek egyre gyakrabban fordulnak elő. Az éghajlatváltozással összefüggésben a szélsőségesebbé váló időjárás miatt egyre gyakoribb és súlyosabb következményekkel járó eseményekkel kell számolni. A kockázatok alapján a természeti veszélyforrások közül még a vizek kártételei mutatnak domináns szerepet. Jelentős mértékű egészségügyi kockázatot rejtenek magukban a humán- állat- és növényjárványok, az allergén inváziós növényfajok megjelenése. Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló 2020-as jelentés nagyban hasonlít a 2014-es változatra annyi különbséggel, hogy a 12 fő kockázati terület esetében a természeti eredetű kategóriáknál a járvány (2014) helyett egészségügyi válsághelyzet (fertőző betegség - újbóli - megjelenése, világjárvány/pandémia, élelmiszerlánc-biztonsági esemény, állat- és növényjárvány invazív, allergén vagy mérgező növények), a szándékolt eseményeknél a kibertámadás (2014) helyett az infokommunikációs válsághelyzet (2020) került a jelentésbe.

Forgatókönyv	Alforgatókönyv	A forgatókönyvben érintett társadalmi értékek								Súlyozott összeg
		Haláleset	Sérülés és betegség	Természet és környezet tartós károsodása	Pénzügyi és anyagi veszteségek	Társadalmi zavargás	Mindennapi életben jelentkező zavarok	Meggyengült nemzeti kormányzó-képesség	Meggyengült területi igazgatás	
1.1 Súlyos viharok	1. Romboló hatású szélvihar	A	A	E	A	B	C	Nem	Nem	E
1.1 Súlyos viharok	3. Hóvihar	A	A	E	A	C	C	Nem	Nem	E

10. számú ábra. Az 1.1- Súlyos viharok alforgatókönyv bemutatása az 2020. évi Ex ante jelentésből (Készítette: Szerző)

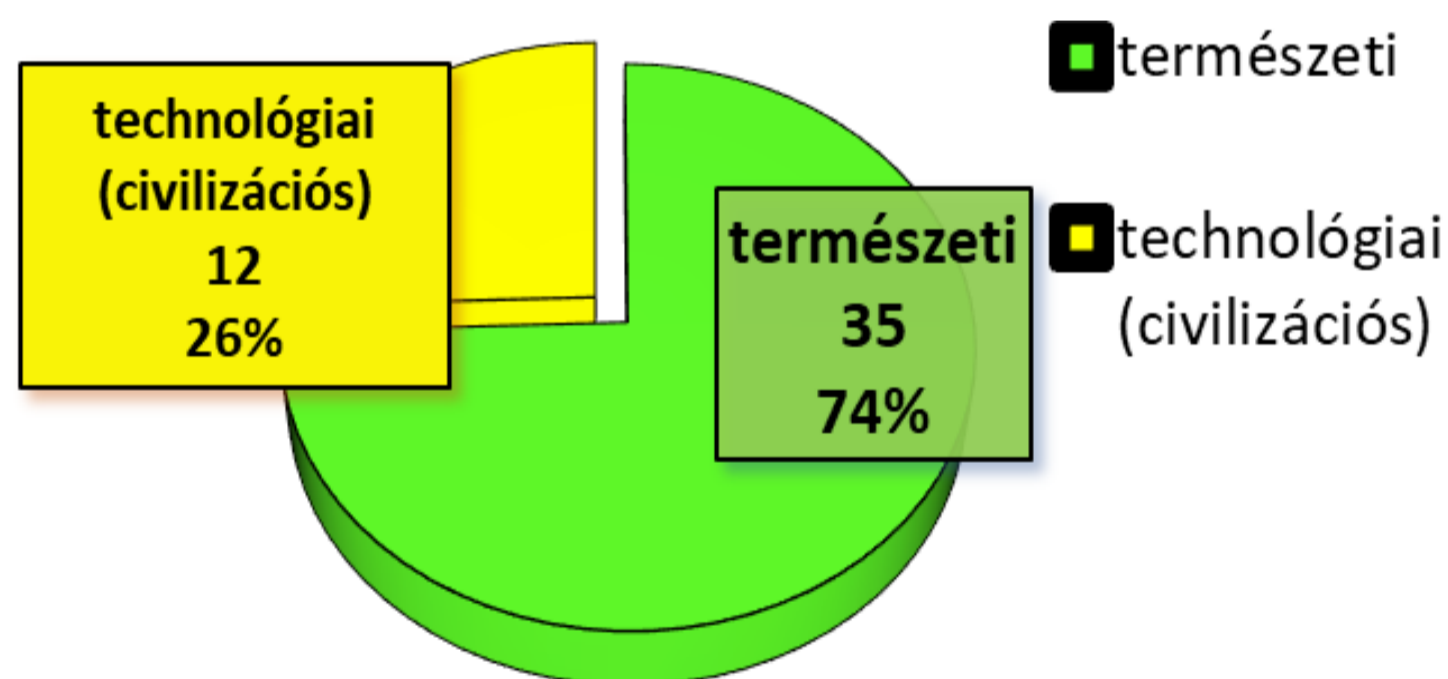
[Megjegyzés: Az A, B, C, D és E sorrendi értékeket numerikus értékekre váltják át, értékfüggvények segítségével]

A 10. számú ábra alapján egy példát mutatnak be a szerzők. A természeti kategórián belül az 1.1. forgatókönyvből kiemeljük az 1. Romboló hatású szélvihart. A nyolc társadalmi érték közül kettő esetében a "Nem" jelzi, hogy az adott forgatókönyv esetében nem alkalmazható, 3 esetében A-besorolású; a Természet és környezet tartós károsodása tekintetében E-kategóriájú, mely a katasztrófális következményeket vonja maga után. Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy közvetlen költségek megközelítőleg 1 milliárd forintot is kitehetnek. Az éghajlatváltozás következtében módosulhat a viharos szél előfordulási gyakorisága. A jövőbeli éghajlatváltozást az OMSZ-ban adaptált két regionális éghajlati modell 2021-2050-re vonatkozó eredményei alapján mutatjuk be: a Météo France-ban nemzetközi együttműködés keretében kifejlesztett ALADIN-Climate, valamint a hamburgi Max Planck Intézetben fejlesztett REMO modell alapján. A modellekben ennek éves átlagos értéke 6,4 m/s és 6,7 m/s (23-24 km/h) 1971-2000-ben minden magyarországi rácspontot tekintve. A 2021-2050- es időszakban két modellszimuláció szerint növekedni fog

azon napok száma, amikor a napi 83 maximális szélesség meghaladja ezt az értéket. A növekedés mértéke több, mint 15% is lehet, azonban egy szimuláció szerint kisebb csökkenés is előfordulhat. A növekedéssel és csökkenéssel jellemzett területek eloszlása az egyes modelleredményekben bizonytalan, azonban a keleti régióban a viharos szeles napok gyakoribb előfordulását két modellszimuláció is jelzi. 1971-2000 2021-2050 6,4-6,7 m/s (-2,7%) - (+16,4%) - A modellezett napi maximális szélesség 90. percentilisének éves átlagos értéke 1971–2000-ben, valamint ezt az értéket meghaladó napok számának relatív változása 2021–2050-ben Magyarországon az OMSZ három regionális modellszimulációja alapján.³⁴

1.3. Az elmúlt évek bekövetkezett eseményei, tapasztalatai

Jelen fejezet rész a nemzetközi szintű EM-DAT katasztrófa adatbázisban szereplő azon adatokat elemzi, melyek Magyarországról lettek legyűjtve. Emellett, a hazai események vizsgálatát a magyar tűzoltói beavatkozások statisztikai elemzésével végzik el a szerzők a katasztrófavédelem adatszolgáltatási programjának segítségével. A Magyarországon bekövetkező katasztrófákkal kapcsolatban néhány szerző kimondja, hogy hazánkban a világ többi részéhez képest kevés a katasztrófa, alig van súlyos esemény.³⁵ Ennek igazolását, vagy cáfolását végzik el jelen fejezet részben a szerzők. Az EM-DAT nemzetközi katasztrófa adatbázis 1900-2023. november 12. között lehívott adatai szerint, Magyarországot tekintve 47 esemény került rögzítésre. A regisztrált események megoszlását tekintve 35 természeti és 12 technológiai jellegű.

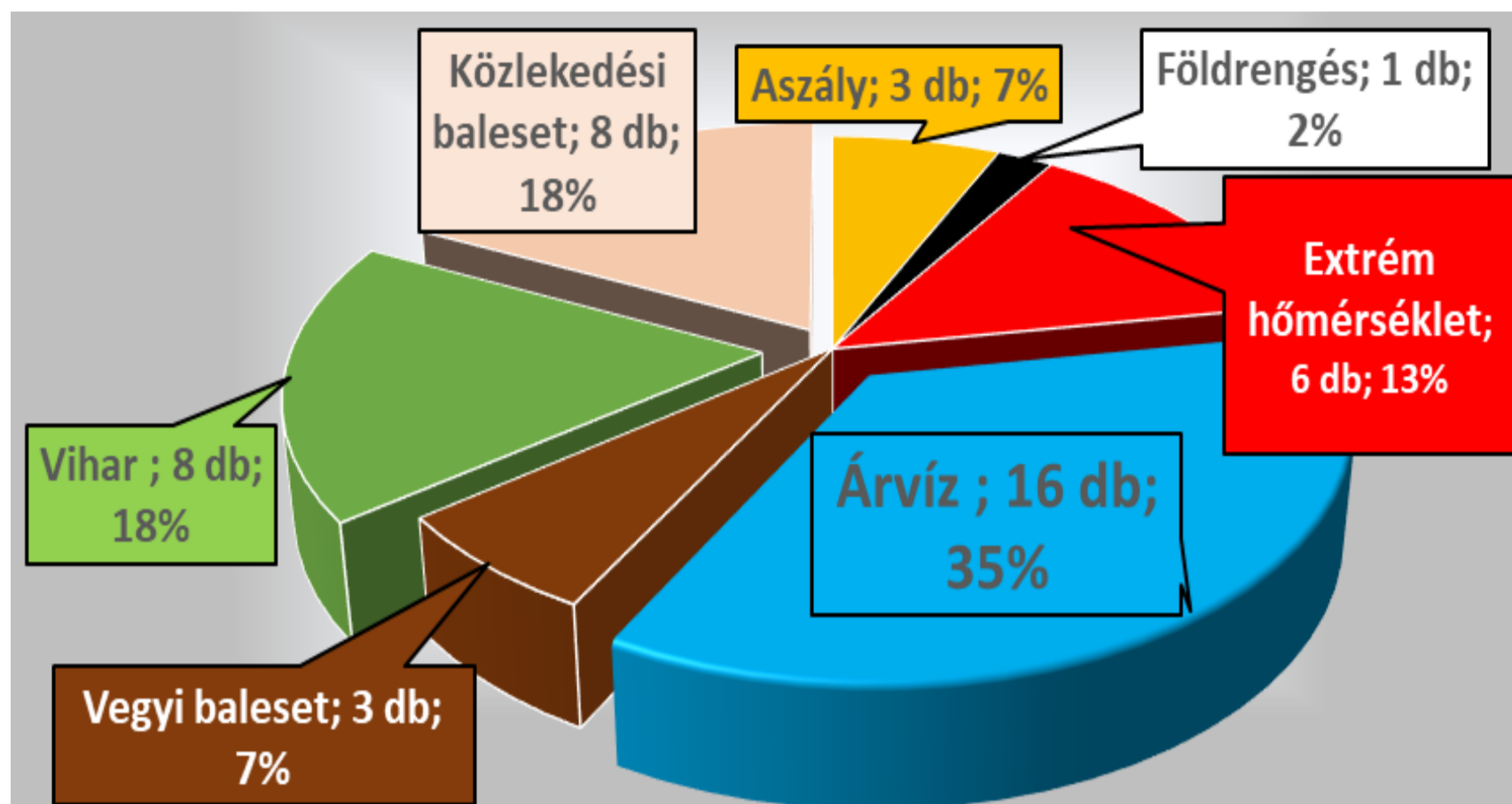

11. számú ábra. Magyarországon regisztrált események főkategóriái az EM-DAT szerint 1900-2023. november 12 között (Készítette: szerző az EM-DAT adatai alapján)³⁶

³⁴ Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése, 2020. <https://www.katasztrofavedelem.hu/application/uploads/documents/2020-12/73162.pdf> (2023.10.27.)

³⁵ Z. Karvalics 2013: 86– 106.; PAPP 2022: 198-218.

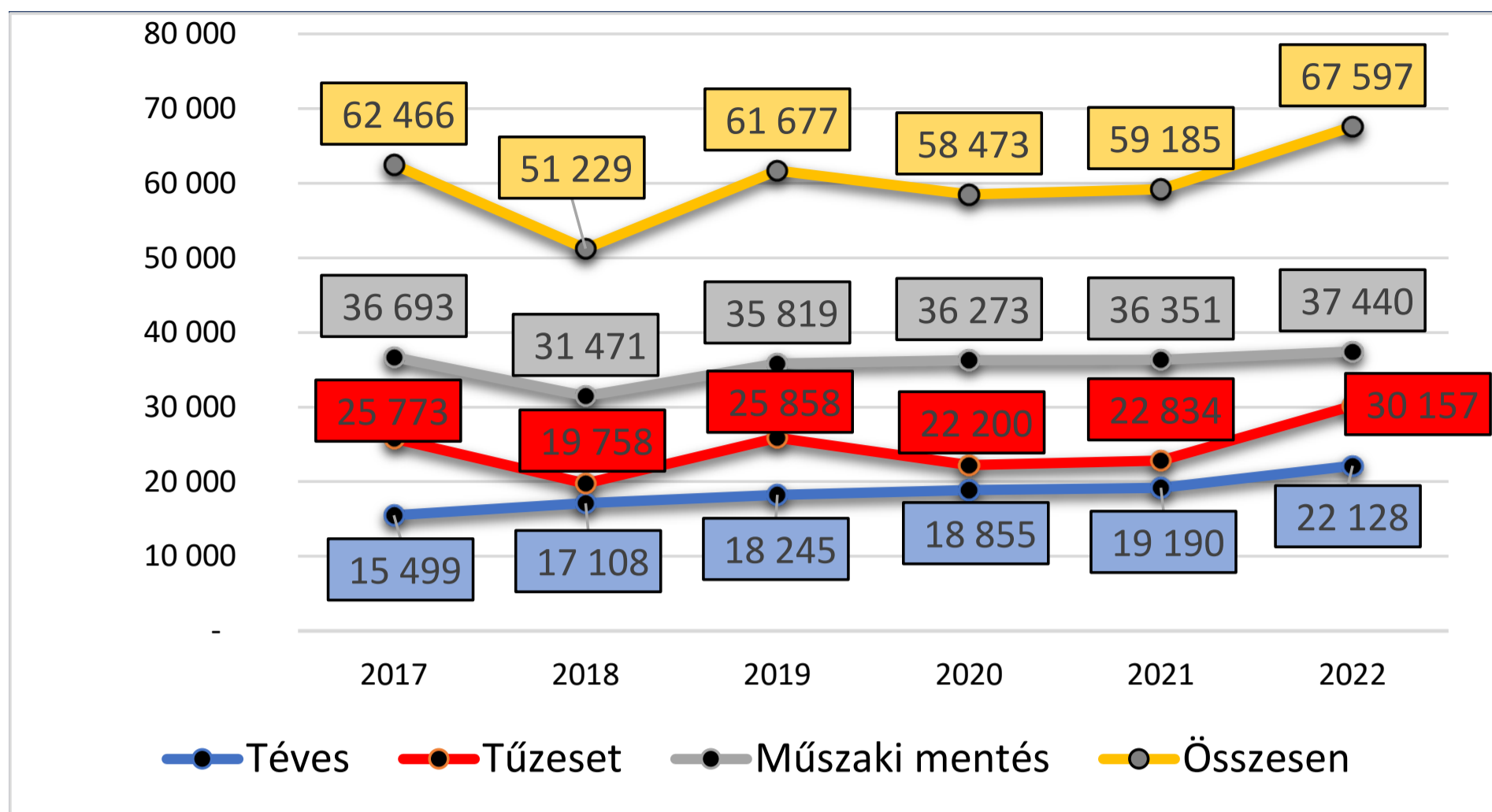
³⁶ Az EM-DAT véleménye, hogy katasztrófa az, aminek legalább 10 áldozata, 100 érintettje van, szükségállapotot hirdettek ki, nemzetközi segítségkérés történt.

12. számú ábra. Magyarországon regisztrált események típusonkénti megoszlása az EM-DAT szerint 1900-2021 között (Készítette: a szerző)³⁷

A 12. számú ábrán Magyarországon regisztrált események típusonkénti megoszlása látható az EM-DAT szerint 1900-2021 között. Az előző ábrához képest itt a vizsgált időszak már nem 1989, hanem 1900, de az első feljegyzett eseményt 1941-ben rögzítették technológiai kategórián belül közlekedési balesetként. A legtöbb eseménytípus az árvizekhez köthető (16 darab tétel, 35 %), második helyen a közlekedési baleset és a viharok vannak a maguk 8-8 regisztrált eseményeikkel, 18-18 %-os érték mellett. Harmadik helyen az extrém hőmérséklet áll (6 db, 13 %), majd ezt követi az aszály és a vegyi baleset (3-3 db és 7-7 %), végül a sort a földrengések szerepelnek (1 db, 2 %). Az utolsó jegyzett esemény 2018. decemberben hideghullám miatt volt. Tekintettel arra, hogy nemzetközi adatbázisból állnak rendelkezésre természeti eseményekkel kapcsolatos információk, továbbá Magyarország nem rendelkezik egységes katasztrófa adatbázissal, így a tűzoltói beavatkozásokat gyűjtő hivatásos katasztrófavédelmi szervezet katasztrófavédelmi adatszolgáltatási program adatait elemzi a szerző.

³⁷ Forrás: Az EM-DAT adatai alapján.

13. számú ábra. A magyarországi beavatkozást igénylő tűzoltó vonulások adatai 2012-2022 között.
(Szerkesztette: Teknős László)³⁸

A 13. számú ábrán a tűzoltói vonulások éves bontását lehet látni a tűzesetekre és a műszaki mentésekre vonatkozóan 2017 - 2022. között. Az ábrán megfigyelhető, hogy az éves összes vonulási statisztikai elem közül az összes tűzeset és műszaki mentés, továbbá maga a tűzeset és a műszaki mentés szerepel. Leolvasható a 9 évet vizsgálva, hogy évente legalább 38 ezer beavatkozás van, mely napi átlagban ez 104 esemény, a 106 darab hivatásos tűzoltóságra nézve (természetesen itt a katasztrófavédelmi őrök és az önállóan beavatkozó önkéntes tűzoltó egyesületek nélkül). Azonban a 2017-es év kiugró évnek számít (mind a két típust tekintve), itt a napi átlaggal nézve már 150 esemény jut a 106 hivatásos tűzoltóságra.³⁹

Leolvasható, hogy a 2012-es év tűzesetek szempontjából kiugróan magas értékeket mutat. Ennek okai az évben tapasztalt szárazabb periódusokhoz, illetve a tűzmelegelőzési terület struktúra, szemléleti változásainak szakaszaihoz (is) köthetőek. A többi évben ez a mutató lényegesen kevesebb, nem mérhető a megszokottól eltérő „értéktöbblet” – pedig voltak bőven szárazabb periódusok -, mely alapján valószínűsíthető, hogy 2012 óta a tűzvédelmi szakterület, tűzmelegelőzési területének tevékenysége hatékonyabb, szigorúbbak a lakosság és az anyagi javak védelmét érintő komplex intézkedések, felelősségi jogkörök. Ami viszont szembevetendő, hogy 2013-tól a műszaki mentések éves adatai mindig nagyobbak lesznek a tűzesetektől, 2017-től átlagban meghaladja a 30 ezres éves értéket, mely már előrevetíti a műszaki mentések alkategóriáinak elemzését is.

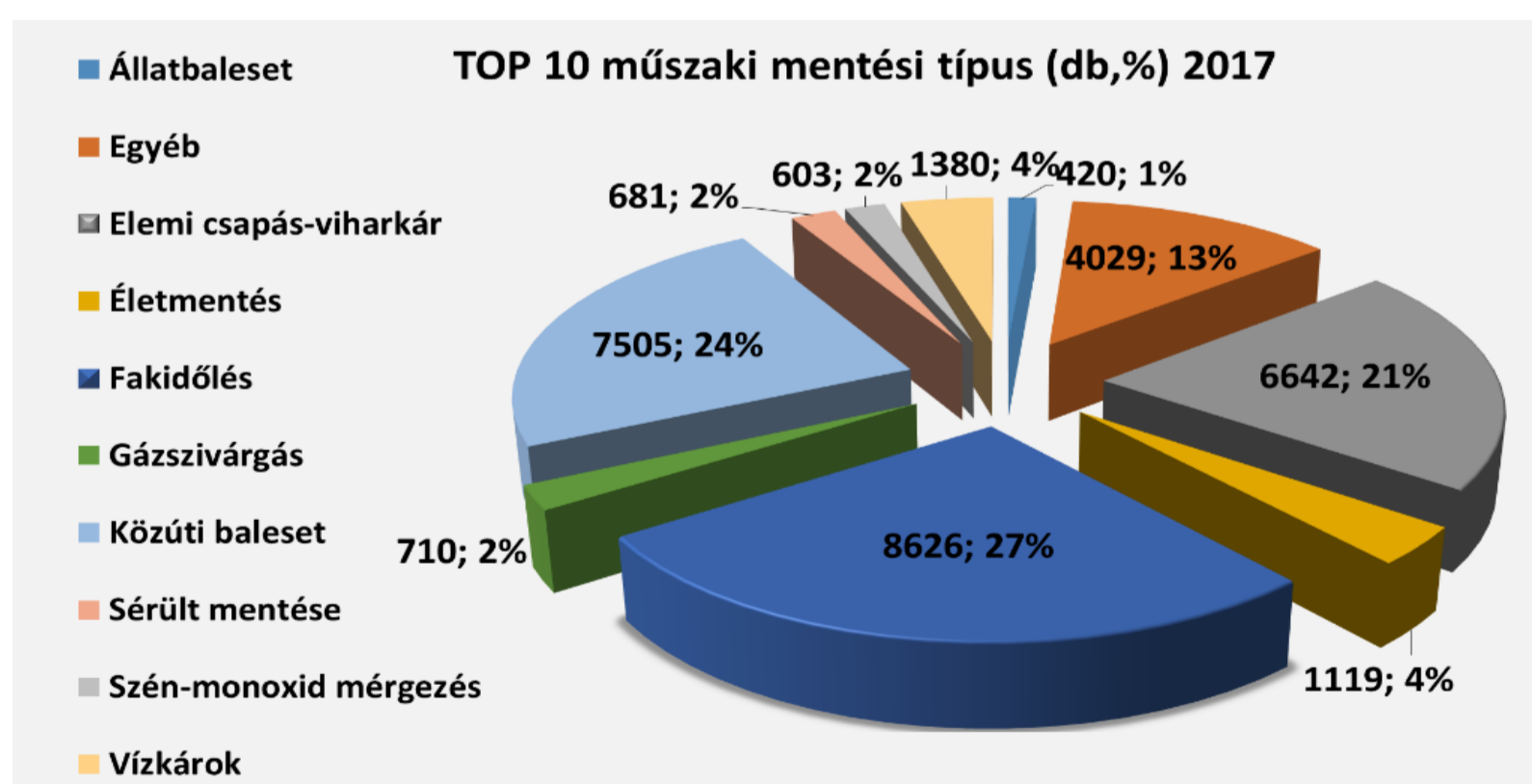
³⁸ Forrás: BM OKF Országos Tűzoltósági Főfelügyelőség.

³⁹ Átlagot számolva, de a területi eltérést külön nem vizsgálták a szerzők.

14. számú ábra. A TOP 10 műszaki mentési eseménytípus megoszlása 2012-2019 között
(Készítette: Teknős László)⁴⁰

A 14. számú ábrán a 32 különböző műszaki mentési eseménytípusok közül a 10 legnagyobb értékkel rendelkező lett kiválasztva és bemutatva. Az egyértelműen megállapítható, hogy a legtöbb műszaki mentési típus a közúti balesetekhez köthető. A TOP 10 műszaki mentési kategória 25 %-át teszik ki a közúti balesetek, sőt az EM-DAT adatbázisban feljegyzett magyarországi eseményeket tekintve ott a 2. helyen szerepelt a viharokkal holtversenyben. Ezt követi a fakidőlések száma 50373-as értékkel, 21 %-kal, mely már a viharok jelenlétét vetíti előre. Az egyéb kategória mivel nincs konkretizálva, ezért nem is került beleszámítva a top 3-ba, ezért harmadik helyen az elemi csapás-viharkárok kerültek be, mely szintén a viharok, meteorológiai eredetű események jelenlétét prognosztizálja.

15. számú ábra. A TOP 10 műszaki mentési eseménytípus megoszlása 2017-ben
(Készítette: Teknős László)⁴¹

⁴⁰ Forrás: a KAP-online adatai alapján.

⁴¹ Forrás: a KAP-online adatai alapján.

A 15. számú ábrán a 2017-es év műszaki mentési számadatai látható. Leolvasható, hogy az éves eseményszámok 27 %-ért a fakidölések, 24 %-ért a közúti balesetek, 21 %-ért az elemi csapások, viharok a felelősek. Az előző ábrában a fakidölések még 2. helyen, 2017-ben, az egyetlen évben 1. helyen szerepel. Ennek valószínűsíthető oka, hogy 2017-ből két jelentősebb káreseményt lehet megemlíteni. Az egyik a július 10-14. között Siófok és vonzáskörzetében tomboló viharral kapcsolatos, ahol július 10-én 553, július 11-én 638 műszaki mentési feladat volt. Viszonyításképpen, július 15-én egy átlagos napon már csak – országos viszonylatban – 85 eset volt. A másik október 29-31. között volt, amikor is felhőszakadásból, szellőkészekből adódóan 29-én 2485 műszaki mentés volt, melyből 67 %, a viharos szellőkészekhez köthető. 30-án már 961 esetből 731 tehető a viharos időjáráshoz. *Megállapítható*, hogy a hazai szélsőséges időjárással kapcsolatos tűzoltói beavatkozások ilyenkor extrém módon növekednek, ún. többletteleher figyelhető meg.

A 16. számú ábra a tűzoltói beavatkozások eseményhez kötött adatai láthatóak tüzesetek és műszaki mentésekhez kapcsolódóan 2013-2023 között. Ezzel az ábrával rá lehet világítani arra a szakmai közhelyre, hogy a szélsőséges időjárási események többlet feladatot jelentenek a hivatásos tűzoltók⁴² munkájára.

Dátum	Összesen⁴³	Tüzeset	Műszaki mentés
2013. március 13.	91	32	33
2013. március 14.	871	50	777
2013. március 15.	784	23	715
2014. május 15.	1823	33	1688
2015. augusztus 17.	2266	51	2170
2015. augusztus 20.	152	34	95
2016. július 16.	675	25	578
2016. július 17.	326	101	173
2017. július 09.	211	73	85
2017. július 10.	716	85	553
2021. június 25.	390	99	225
2021. június 26.	423	72	290
2021. július 09.	587	110	382
2022. január 30.	2485	158	2069
2023. augusztus 04.	535	55	376
2023. augusztus 05.	3987	84	3720

16. számú ábra. Tűzoltói beavatkozások eseményhez kötött adatai 2013-2023 között
(Készítette: Teknős László)⁴³

⁴² Jelen tanulmány a statisztikai adatokból külön nem szűrt rá az egyéb tűzoltói típusok eseményeire, de az adatokban azok is benne vannak.

⁴³ Forrás: a BM OKF Központi Főügyeletének napi jelentései alapján.

Amennyiben rápillantunk a 2013. március 13-i napra, akkor látható, hogy átlagos napnak számít a maga 32 tüzesetével, 33 műszaki mentésével. Majd a rendkívüli hóesés, hófúvás másnap már az előző naphoz képest több mint 23-szoros műszaki mentési feladatot jelent, mely a kiváltó esemény lokalizációját tekintve (ahol a hatást földrajzi értelemben kifejtí) többletterhet, erősokszorozást, átcsoportosítást igényel. 2015. augusztus 17-én abszolút rekordnak számít a műszaki mentéseket tekintve, a maga 2170 műszaki mentéssel. 2017. július 9-én 85 műszaki mentés volt, majd a Balaton keleti medencéjén is végig söprő vihar miatt másnap, már 553, harmadnapon 638 műszaki mentést végeztek. Az abszolút rekord pedig a 2023. évi augusztus 4-5-i viharhoz kapcsolódik, ahol a 3720 műszaki mentést végeztek el a beavatkozók. Ez a 2. helyzet, 2015 augusztusához képest 171%-kal több (1550 darab) beavatkozást jelent.

Néhány eseményt külön kiemelve

2022. január 30-i Malik viharciklon

Az Országos Meteorológiai Szolgálat (a továbbiakban: OMSZ) előrejelzése alapján 2022. január 30-ra virradóan a „Malik” viharciklon hidegfrontja érte el hazánkat. Az orkán erejű szél viharos szellökéseket okozott, elsősorban az Észak-Dunántúl, a Főváros és a Dunakanyar térségében. A legerősebb szellökések a 100-110 km/h-t is elérték. Január 30-án az OMSZ Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád-Csanád, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pest, Somogy, Tolna és Veszprém megye 101 járására, valamint Budapest területére szellökések miatt 2. fokú riasztást adott ki.

A viharos erejű szél miatt a Bács-Kiskun, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok és a Pest Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságok fő- és műveletirányító ügyeleteit megerősítettük, a Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóságon 3 fővel Operatív Törzs működött. A katasztrófavédelmi szervek a viharos időjárással kapcsolatban országosan 1.654 eseményt számoltak fel, továbbá 193 káresemény felszámolása jelenleg is folyamatban van.

A tűzoltó erők magán, állami (iskolák, óvodák, egészségügyi intézmények, művelődési ház, rendőrkapitányság, bíróság, tűzoltóság) és egyházi tulajdonú ingatlanokban bekövetkezett épületkárok ideiglenes helyreállítását, illetve közlekedési akadályok felszámolását végezték. A jelenleg rendelkezésre álló információk alapján 2 esetben történt személyi sérülés, a Győr-Moson-Sopron megyei Beled településen és Veszprémben.

A katasztrófavédelmi szerveken túl a Fővárosban, valamint Bács-Kiskun, Békés, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megyék 43 településén 47 önkéntes mentő-szervezet vett részt a károk felszámolásában, összesen 276 fővel.

A viharos időjárás következtében 3 megye (Békés, Győr-Moson-Sopron, Veszprém) 27 településén összesen 7.298 fogyasztási helyén szünetelt az áramszolgáltatás. Továbbá Bács-Kiskun megyében 6 településen 900 fogyasztási hely maradt áramszolgáltatás nélkül, amelyek helyreállítása megoldódott.

2023. június 8-11. vihar

2023. június 8-11. között heves esőzésekkel, zivatarokkal, helyenként felhőszakadással járó időjárási körülmények jellemezték Magyarországot. Ezekben a napokban a katasztrófavédelem egységei országosan 599 db, az önkéntes tűzoltó egyesületek 100 db, az önkéntes mentőszervezetek 23 db, valamint az önkormányzati tűzoltóságok 45 db, mindösszesen az érintett egységek 767 db beavatkozást végeztek. Önkormányzati védekezésre 5 vármegyében (Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Veszprém), 44 esetben került sor a katasztrófavédelem, valamint vízügy irányításával. A legtöbb beavatkozás Nógrád vármegyében (144 db), Budapesten (123 db), valamint Heves vármegyében (74 db) történt.

A viharos időjárás következtében 131 db magán, 7 db önkormányzati, 1 db egyházi tulajdonban lévő épület károsodott, amelyekből 3 db ingatlan lakhatatlanná, illetve életveszélyessé vált. Állami tulajdonú épület a káresemények során nem károsodott.

Az eseménykezelés keretében lakosságvédelmi intézkedés 4 db vármegyében (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Somogy) került sor, ezek során 97 fő ideiglenes kitelepítését hajtották végre. A Heves vármegyei Gyöngyöstarján településen a hirtelen lehullott nagy mennyiségű csapadék következtében kialakult villámárvíz 2 személyt magával sodort, akik elhunytak. A viharos eseményekkel kapcsolatban egyéb személyi sérülés nem történt.⁴⁴

2023. augusztus 04-i vihart tekintve

2023. augusztus 04-én (pénteken) egy hullámozó időjárási frontzóna érte el hazánkat, amelynek hatására, több hullámban heves zivatarok alakultak ki, amelyeket számos helyen kárt okozó szél, jégeső és felhőszakadás kísért. Ezen a napon 13 vármegyében adtak ki narancs fokozatú riasztást zivatarra (55 járásban) és felhőszakadásra (33 járásban). Augusztus 05-én (szombat) két hullámban adtak ki riasztásokat. Fővárosban és 8 vármegyében 46 járásban volt érvényben piros fokozatú riasztás zivatarra, narancs fokozatú riasztást 14 vármegyére adtak ki zivatarra (119 járásban) és felhőszakadásra (107 járásban). Augusztus 06-án (vasárnap) a csapadéktevékenység

⁴⁴ Forrás: BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Országos Polgári Védelmi Főfelügyelőség.

intenzitása csökkent, így már csak két vármegyében volt kiadva narancs riasztás zivatarra (5 járás) és felhőszakadásra (5 járás). A viharos időjárással kapcsolatban a katasztrófavédelemhez 7595 db segítségkérés érkezett, amelyek többségében fakidölések, épületrongálódások és vízbetörések voltak. Az események kezelésében, országosan a 3 nap alatt a hivatásos katasztrófavédelmi szervek 2.373 fővel, 567 db technikai eszközzel, az önkormányzati tűzoltóságok 626 fővel, 145 db technikai eszközzel, az önkéntes tűzoltó egyesületek 725 fővel, 226 db technikai eszközzel és a mentőszervezetek 519 fővel, 148 db technikai eszközzel vettek részt, a beavatkozók összlétszáma 4.243 fő és 941 db technikai eszköz volt.⁴⁵

⁴⁵ Forrás: BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Országos Polgári Védelmi Főfelügyelőség.

1.4. Fejezet összefoglalása

A fejezetben bemutatott adatok alapján megállapítható, hogy Magyarország katasztrófa veszélyeztetettsége közepesnek tekinthető. Minden évben vannak olyan események melyek kártételei eléri az egy milliárd forintot. Közepes/mérsékelt veszélyeztetettség mérőszámai, indikátorai között megemlíthetők a beazonosított események típusai, bekövetkezési valószínűségei, kárt okozó hatásaik, visszatérő periódusaik, eszkalálódási jellemzőik, kihirdetett különleges jogrend stb. Ezek alapján látható, hogy a viharokkal kapcsolatos káresemények számai nőnek, többletterhet jelentve a hivatásos katasztrófavédelmi egységeknek. Különleges jogrendet pedig az utóbbi években járványügyi és humanitárius okok miatt kellett kihirdetni. Ez azt jelenti, hogy az alap (megszokott) veszélyeztetettség mellé – az elmúlt éveket tekintve – új típusú kockázatok lépnek fel. Ezek összességében indokolják a védelmi képesség fokozását, melyek jelen tanulmány témáját egyértelműen aktualizálják, kutatását szükségessé teszik.

2. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjének elemzése, értékelése

2.1. A védelmi igazgatás történeti áttekintése 2000-től 2022. november 1-ig

A védelmi igazgatás rendszerében a katasztrófavédelmi igazgatás az első katasztrófavédelmi törvény hatálya időszakában

A mai modern katasztrófavédelem az első katasztrófavédelmi törvény⁴⁶ hatálybalépésével, 2000. január 1-jén kapta meg új irányítási és felelősségi rendjét. Ez adta meg a magyar közigazgatásban az új védelmi igazgatás és a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF) létrehozásával – a hivatásos szakmai szervezet kereteit.

A Kat.1. kimondta, hogy a katasztrófák megelőzése és az ellenük való védekezés nemzeti ügy, a védekezés egységes irányítása állami feladat. A Kat.1. meghatározta a védekezésben, a következmények kezelésében részt vevők körét is. Ezek esetében a közreműködőkön többek közt a polgári védelmi törvény alapján létrehozott polgári védelmi szervezeteket, de a Magyar Honvédséget is kellett érteni. A 2000. január 1-jei integráció időszakában a Kat.1. mellett módosításokkal, de hatályban maradt a polgári védelmi törvény és a tűzvédelmi törvény⁴⁷ is. A Kat.1. preambulumban helyet kapott annak a célnak a megfogalmazása, hogy ki kell alakítani a katasztrófák elleni védekezésnek az egységes irányítási, igazgatási rendszerét, a veszélyhelyzetben alkalmazandó szabályok eljárásrendjét, amelyek – tekintettel az Alkotmányra, majd a későbbi Alaptörvényre, a katasztrófavédelmi és honvédelmi törvényekre – a védelmi igazgatás, mint igazgatási rendszer keretében teljeshetnek ki és ez jelentősen átszabta a védelmi igazgatás korábban alapvetően honvédelmi kérdésekért való felelősségét.

A katasztrófák elleni védekezés felelősség elvén alapuló irányításának érdekében a békére és a normál viszonyoktól eltérő időszakokra is jól elkülönítettek lettek a Kormány, a Kormány katasztrófák elleni védekezési irányító, koordinációs szerepét elősegítő bizottság, a Kormányzati Koordinációs Bizottság (KKB), a belügyminiszter, az illetékes miniszter, az országos hatáskörű szervek vezetői, a megyei, fővárosi és helyi védelmi bizottságok, e bizottságok elnökei, valamint a polgármesterek feladatai.

⁴⁶ 1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről (továbbiakban: Kat.1).

⁴⁷ 1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról (továbbiakban: Tűtv).

A Kormány kiemelt feladata lett országos szinten megszervezni a katasztrófák elleni védekezés irányítását és a végrehajtás összehangolását, a tervezés kormány szintű feladatainak végrehajtását, a katasztrófák felszámolására való felkészülés, a megelőzés és a végrehajtás tárcák közötti koordinációját. A Kormány a koordináció érdekében hozta létre a KKB-t és kapott felhatalmazást arra is, hogy szükség esetén döntsön a védekezéshez szükséges külföldi segítség igénybevételének kéréséről és a külföldi segítség nyújtásáról. A *veszélyhelyzet* kihirdetésének lehetősége mellett a *katasztrófa sújtotta terület* nyilvánított térségben - a Kormány egyedi döntése szerint - a károk enyhítését a központi költségvetésből lehetett volna fedezni. Ilyen kezdeményezés volt, pl. a mátrakeresztesi 2005. április 18-ai villámárvíz káros következményeinek felszámolására, de katasztrófa sújtotta terület a kormány nem nyilvánított egy károsodott közigazgatási egységet sem, ám a károk enyhítésére egyedi döntései alapján központi forrásból többször intézkedett.

Érvényes volt még az Alkotmány előírása, hogy az Országgyűlés, annak akadályoztatása esetén a Kormány az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén *szükségállapotot hirdet* ki. A lehetőség megvolt, de a Kat.1. hatálya alatti időszakban elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség okán szükségállapot úgyszintén nem került kihirdetésre.

A Kormány a Hvt.2. szerint rendeleti úton vezethette be a *veszélyhelyzetben* alkalmazandó szabályokat, ezzel együtt köteles volt gondoskodni az államháztartás körében szükséges átmeneti pénzügyi intézkedések megtételéről és az Országgyűlés tájékoztatásáról. A rendeleti úton bevezetett veszélyhelyzeti intézkedések a katasztrófaveszély elmúltáig, illetve a következmények felszámolásáig, de legfeljebb tizenöt napig lehettek érvényben, meghosszabbításukra az Országgyűlés adhatott felhatalmazást.

2000. január 1-től a védelmi igazgatási rendszerben a katasztrófák elleni védekezés szervezésében új, fontos kormányzati szervezeti elem a Kormányzati Koordinációs Bizottság lett. A KKB kialakításának mintáját a korábbi Nukleárisbaleset-elhárítási Kormánybizottság adta azzal az lényeges változtatással, hogy átfogó megközelítéssel a katasztrófák elleni védekezésben valamennyi típusú katasztrófa kezelése már az új Bizottság kompetenciájába tartozott. A KKB feladata volt, hogy a védekezésre való felkészülésben kialakítsa az egységes követelményeket és a védekezés irányítása során összehangolja a minisztériumok, az országos hatáskörű szervek, a fegyveres erők, a Magyar Honvédség, a Határőrség és a rendvédelmi szervek, a fővárosi és megyei védelmi bizottságok elnökeinek a védekezéssel kapcsolatos tevékenységét. A KKB

elnöke a belügyminiszter, helyettese a katasztrófa típusának megfelelően a védekezésben leginkább érintett tárca közigazgatási államtitkára, nukleáris baleset esetén az Országos Atomenergia Hivatal (OAH) főigazgatója volt. Tagjai a vonatkozó kormányrendeletben meghatározott tárcák közigazgatási államtitkárai, az OAH főigazgatója és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter által kijelölt vezető lettek. A bizottsági összetétel, a tárcák magas szintű képviselete és az, hogy a KKB elnökhelyettese mindig a katasztrófatípusnak megfelelő felelősséggel rendelkező közigazgatási államtitkár volt, erősítette az ágazati felelősséget.

A KKB ülésein tanácskozási joggal részt vett többek között a BM OKF főigazgatója, meghívottként a KKB Tudományos Tanács elnöke, a KKB Titkárság vezetője és a KKB Operatív Törzs (OpT) vezetője. A KKB állandó jelleggel Titkárságot, Tudományos Tanácsot, a Belügyminisztériumban Operatív Törzset, a BM OKF bázisán Veszélyhelyzeti Központot, illetve a védekezés szakmai irányítására védekezési munkabizottságokat működtetett. A KKB Titkárság először a BM OKF állományában volt, majd 2003-tól átkerült a Belügyminisztériumba a BM Védelmi Igazgatási Főosztályhoz.

A Veszélyhelyzeti Központ a BM OKF szervezeti elemeként állandó ügyeleti szolgálat ellátásával biztosította a hazai és külföldi információk gyűjtését.

Az Operatív Törzs vezetője a BM OKF veszélyhelyzet-kezelési főigazgató-helyettese volt, aki a BM OKF és az érintett minisztériumok állományából kijelölt szakemberekkel látta el a feladatát. Az Operatív Törzs a védekezési munkabizottság megalakulásáig végezte a katasztrófa következményeinek elhárítására vonatkozó operatív döntések előkészítését. Ezt követően a KKB elnökének intézkedése szerinti hajtotta végre feladatait folyamatos váltásos működésben. Főleg a jelentésre kötelezett ágazatoktól, országos hatáskörű szervektől kérte be a jelentéseket, állította össze a napi vagy időszakos KKB-jelentéseket, koordinálta a Kormány, illetve a KKB elnöke által elrendelt védekezési feladatokat.

Veszélyhelyzet, katasztrófahelyzet váratlan kialakulása esetén az Operatív Törzs vezetőjének haladéktalanul, de legkésőbb a riasztástól számított egy órán belül meg kellett tenni javaslatait az azonnal fogantatosítandó intézkedésekre. Ezzel párhuzamosan javasolhatta a KKB összehívását, ezt azonban a rá is kötelező szolgálati út betartásával a BM OKF főigazgató útján terjeszthette elő, hisz elsődleges beosztását tekintve ő a főigazgató helyettese volt.

A KKB operatív munkaszerveinek tevékenységében a jogszabály bizonyos duplikációt generált, mert a 179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet (továbbiakban: Kat.1. Vhr.) szerint

katasztrófahelyzetben a védekezési munkabizottság kezdte meg először a tevékenységet, majd mégis⁴⁸ úgy fogalmazott, hogy az Operatív Törzs a védekezési munkabizottság megalakulásáig végzi a következmények elhárítására vonatkozó operatív döntések előkészítését. A gyakorlatban mindannyiszor a KKB Operatív Törzse volt az, amely először intézkedett.

A KKB Tudományos Tanács (KKB TT) tagjai a miniszterelnök által felkért tudományos intézetek, szervezetek vezetői, illetőleg nukleáris baleset esetén az OAH vezetője által felkért szakértők lettek. A tudomány szerepe mindig fontos volt: például a 2004-es Paksi Atomerőmű mosótartály üzemzavarát követő elégséges védelmi szint értékeléséhez a KKB TT Nukleáris Baleset Elhárítási Tudományos Tanács Logisztikai Bizottsága szakértői fejtették ki véleményüket a lakossági védőeszközök, a menekülő kármzsák Paks 30 km-es körzetében való szükségességéről. Hasonlóan döntő volt a vörösiszap-katasztrófa épített és természetes környezetre gyakorolt káros hatásainak kiértékelése a KKB TT tudományos szakértőivel, javaslatuk alapján született döntés a súlyosan sérült ingatlanok bontásáról, a mezőgazdasági területek mentesítéséről.

A védekezési munkabizottságok katasztrófaveszély vagy katasztrófahelyzet esetén a KKB elnökének intézkedésére, nukleáris veszélyhelyzetben a védekezési munkabizottság és az Operatív Törzs a KKB elnökének (elnökhelyetteseinek) utasítására a KKB összehívása nélkül is működhetek. Az Operatív Törzs szerepe leginkább a rendkívüli időjárási helyzetek, például: hóhelyzet, hőségriadó, H1N1 madárinfluenza, szarvasmarha szivacsos agyvelőgyulladás járványveszély és az ár- és belvizek fenyegetése alkalmával növekedett meg.

A 2006-os árvízkor a KKB elnöke egy új KKB-fórumot, kihelyezett Operatív Törzs ülések megtartását rendelte el, részt vett az üléseken, meghívta rá az illetékes országgyűlési képviselőket, a védelmi bizottságok elnökeit, a polgármestereket, a területi vízügyi és katasztrófavédelmi igazgatót. A kihelyezett ülések keretében a miniszter, mint a KKB elnöke az Operatív Törzs vezetővel együtt szemlét is levezetett a térségben a veszélyeztetett öblözetekben, a kitelepített településrészekben, a befogadó helyeken és a veszélyeztetett töltéseken Túrkevén, illetve a Tisza és a Körösök árvizeinek időszakában Mezőtúron.

A KKB a védekezés időszakában a külön jogszabályban meghatározottak szerint készült fel a nukleáris veszélyhelyzet, nukleáris baleset elhárításának irányítására és a vízügyi igazgatási szervek bázisán felállított Országos Műszaki Irányító Törzs (OMIT) közreműködésével a vizek

⁴⁸ Kat1 Vhr. 3. § (7) bek.

kártétele ellen. Nukleáris veszélyhelyzetben az OAH működtette volna a Veszélyhelyzeti Intézkedési Gyakorló és Elemző Központot (Centre for Emergency Response, Training and Analysis – CERTA), a BM OKF pedig a Nukleárisbaleset-elhárítási Központot (NUBIÉK), benne a célszerű redundancia okán a valós idejű döntéstámogató rendszerét (Real-Time On-Line Decision Support System – RODOS).

A belügyminiszter irányította és irányítja ma is a védekezéssel és a felkészüléssel kapcsolatban a megyei, fővárosi védelmi bizottságok, illetve azok elnökei feladatainak végrehajtását. Ő volt felelős az irányítása alá tartozó katasztrófavédelmi szervezetek működtetéséért. Felelőssége kiterjedt többek közt arra, hogy elrendelhetette a Kormány egyidejű tájékoztatása mellett a polgári védelmi szervezetek részleges alkalmazását, szabályozta a Határőrség és az irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek katasztrófavédelmi feladatait, döntött az Országgyűlés által az éves költségvetésben a nemzetközi segítségnyújtás céljából hatáskörébe utalt előirányzat felhasználásáról⁴⁹.

A Kat.1. megalkotásával a védelmi igazgatási és katasztrófavédelmi igazgatási feladatok egyik fő szabálya a feladatrendszerben az *ágazati felelősség* hangsúlyozása volt. Ezek alapján az *illetékes miniszter* és az *illetékes országos hatáskörű szerv vezetői* felelősek voltak az ágazatuk feladatkörébe tartozó terület katasztrófavédelmével kapcsolatos tervező, szervező, irányító tevékenységéért. A katasztrófavédelemben részt vevő állami szerv vezetője köteles volt meghatározni saját szakterületén és alárendelt szervénél a megelőzéssel kapcsolatos lehetőségeket és feladatokat, kialakítani a normál működési rendtől eltérő védekezési szabályokat, a védekezés működési rendjét, szervezetét.

A megyei és fővárosi védelmi bizottságok (MVB/FVB) honvédelmi feladatainak végrehajtását a Kormány közvetlenül, illetőleg az illetékes miniszter útján irányította. A védelmi bizottság elnöke a rendszerváltás után, 1993-ban még a köztársasági megbízott volt, később átmenetileg a megyei rendőr-főkapitány majd később a megyei közgyűlés elnöke lett. Tagjai között 2000-től jelen volt a megyei katasztrófavédelmi igazgató is. A Hvt1. alapján⁵⁰ a megyei, a fővárosi, illetve a helyi védelmi bizottságok az illetékességi területükön összehangolták a centrális alárendeltségű közigazgatási szervek, a települési önkormányzatok irányítása alatt álló szervek, az igazságügyi szervek, az egészségügyi és gyógyszerellátást végző szervek, az oktatási, kulturális, tudományos

⁴⁹ Kat.1. 13. § (1) bekezdés.

⁵⁰ Hvt1. 66. § (1) bekezdése.

intézmények, a műsorszóró rádió- és televízióállomások, a Magyar Távírási Iroda, a közlekedési, szállítási, távközlési, hírközlési szervek és a posta szervei, a jegybank, a közellátást, illetve a közszolgáltatást végző szervek, továbbá minden, a jogszabály alapján valamely honvédelmi feladat ellátására vagy honvédelmi kötelezettség teljesítésében való közreműködésre köteles szerv katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátását és az arra való felkészülést. A Kat.1. pedig rendelkezett arról, hogy a védekezés területi és helyi irányítása a védelmi bizottságok elnökei irányításával a védelmi bizottságokra és a polgármesterekre hárult⁵¹, akik feladataikat a katasztrófavédelmi szervek közreműködésével látták el, a védelmi feladatok irányítása során államigazgatási jogkörben jártak el.

Az MVB a felkészülés érdekében kiemelt feladatként kezelte a katasztrófavédelemben érintett szervek és a települések polgármestereinek katasztrófavédelmi felkészítését, felkészülési feladataik összehangolását. Az MVB elnöke az MVB döntésének megfelelően irányította, tervezte és szervezte a katasztrófavédelmi feladatokra való felkészülést. Egyetértési jogot gyakorolt a területi polgári védelmi szervezetek felépítésében, létszámában, valamint a belügyminiszter részére felterjesztette a települések polgári védelmi besorolására vonatkozó polgármesteri javaslatokat minden évben. Védekezéskor az MVB elnöke a védelmi bizottság közreműködésével szervezte a Kormány által meghatározott területi védekezési feladatok végrehajtását, kezdeményezte a Kormány hatáskörébe tartozó intézkedések megtételét, a megye meghatározott részének katasztrófa sújtotta területté nyilvánítását.

Az elnök magához vonhatta a védekezés irányítását, elrendelhetette a kimenekítést, a fegyveres erők igénybevételét, koordinálta a védekezésben részt vevő helyi védelmi bizottságok és polgármesterek tevékenységét. Amennyiben a védekezésben egyidejűleg több szerv együttműködése volt szükséges, a védekezés közvetlen irányításáért felelős vezetőt is az elnök jelölte ki.

A helyreállítás időszakában az MVB elnöke a KKB döntésének megfelelően határozta meg a helyreállítás fontossági sorrendjét és ütemét, irányította a helyreállítási munkákat. A megyei katasztrófavédelmi igazgatóságok ellátták az MVB-k katasztrófavédelmi munkaszervének, az operatív törzsnek a feladatait is, amelyek zömmel a megyei katasztrófavédelmi igazgatóságokon kiépített megyei veszélyhelyzeti központokban tevékenykedtek veszélyhelyzet esetén. Ugyanakkor, a jogszabály lehetőséget adott az MVB elnökének arra, hogy a bizottság saját

⁵¹ Muhoray 2002: 60.

tagjaiból alakítsa ki a *megyei szintű katasztrófavédelmi munkaszervezetet*⁵². Ez a munkaszerv, ha ilyent kijelöltek, általában a megyei katasztrófavédelmi igazgató, a megyei rendőrfőkapitány, a megyei tiszti főorvos, a területi vízügyi igazgató, az MVB-titkár alkotta csoport lett. A megyei védelmi bizottság munkája során a Titkárságot, Közigazgatási, a Tájékoztatási, a Katonai igazgatási és együttműködési, valamint a Katasztrófa-elhárítási (Operatív Törzs) munkacsoportokat működtette.

A *helyi védelmi bizottságok* a fővárosi kerületekben, a megyei jogú városokban és az MVB által kijelölt városokban működtek⁵³, illetékességi területüket, mint honvédelmi körzetet az MVB állapította meg. Feladatkörük kiterjedt a polgári védelmi, a katasztrófavédelmi és a gazdasági-szolgáltatási tevékenységekre is. Elnöke a székhely város, kerület polgármestere volt, tagjai voltak a jegyző, a polgármestereket képviselő megválasztott polgármester, a rendvédelmi szervek és a centrális irányítású szervek vezetői, a kisebbségi önkormányzati vezető vagy szószóló. A HVB illetékességi területén, vagyis a honvédelmi körzetben működő valamennyi polgármester tanácskozási joggal részt vehetett a bizottság munkájában. A HVB elnökének feladatait a Kat.1., illetve a Kat.1. vhr. nem tartalmazták, az elvégzendő feladatok részletszabályait a HVB szervezeti és működési szabályzatokban (SZMSZ) fogalmazták meg. A HVB-k, polgármesterek katasztrófavédelmi feladatait az MVB irányította és hangolta össze.

A Kat.1. részletesen megszabta a védekezésben a *polgármester* (a fővárosban a főpolgármester) mint a védelmi igazgatás települési szintű vezetőjének felkészülési és védekezési feladatait. Általános kötelezettségük volt a települési, kerületi katasztrófaelhárítási tervek elkészítése, a helyi lehetőségek figyelembevételével a védekezés feltételeinek a biztosítása, a védekezésre történő felkészülés irányítása, az állampolgárok polgári védelmi szervezetbe való beosztása, szolgálatra, kiképzésre, gyakorlatra történő behívása, a lakosság tájékoztatása, illetve kérelmezhetette a Kormánytól települése katasztrófa sújtotta területté nyilvánítását. A Kat.1. majd a Kat.2.⁵⁴ IV. fejezete a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés szabályainak meghatározása során a polgármestert tette felelőssé a biztonsági elemzések, jelentések nyilvánosságáért és – a megyei katasztrófavédelmi igazgatósággal együtt – a veszélyeztetett település külső védelmi tervének elkészítéséért, a településrendezési tervezésben

⁵² Kat.1.Vhr. 13. § (2) bekezdés a) pont.

⁵³ Hvt.2. 17. § (1)–(2) bekezdések.

⁵⁴ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

a veszélyességi övezet figyelembevételéért, a lakossági tájékoztatásért, a nyilvánosságért, évente részleges, háromévente teljes körű védelmi gyakorlat szervezéséért.⁵⁵

A Kat.1. az *állampolgárokat* a katasztrófák elleni védekezésben részvételre kötelezte, ezt erősítette az általános jelzési és közreműködési kötelezettség is.

Újabb szakaszt nyitott a védelmi igazgatásban a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény⁵⁶ (Hvt.3.), mely a honvédelmet már komplex rendszerként kezelte. A NATO-csatlakozás kapcsán a honvédelem pillérei kiegészültek a szövetséges államok és fegyveres erők együttműködésével és segítségnyújtásával, így a védelmi igazgatási feladatrendszer is kiegészült a NATO-szövetséges feladatokkal, bennük a civil–katonai együttműködés elemeivel. A Hvt.3. emellett kiemelte, hogy a honvédelem területi és helyi igazgatási szervei az MVB és a HVB a *közigazgatás* részei, amelyek biztosítják a területi és helyi szinten felmerülő honvédelmi feladatok végrehajtását. A Hvt.3. a védelmi igazgatást a közigazgatás rendszerén belül helyezte el. Ezzel kialakulni kezdett egy a ma is használatos átfogó rendszer, amelynek legszélesebb területe a közigazgatás, azon belül helyezkedik el a védelmi igazgatás, ennek része a honvédelmi igazgatás, emellett van a katasztrófavédelmi igazgatás, és a honvédelmi igazgatás részterülete volt a katonai igazgatás.

2.2. A védelmi és biztonsági törvény aktuális helyzetének elemzése, területi szintjének bemutatása

2.2.1. A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény⁵⁷ és végrehajtási rendeletei

A 2012. január 1-jén, az Alaptörvénnyel⁵⁸ összhangban hatályba lépett az új katasztrófavédelmi törvény (Kat.2.), amelynek alapján jelentős változások következtek be úgy a védelmi igazgatásban, mint a katasztrófavédelmi igazgatásban. *A Kat. markánsan kifejezte*, hogy megalkotásának célja a lakosság biztonságának növelése, a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védekezés hatékonyságának fokozása, a katasztrófavédelmi szervezetrendszer erősítése, a katasztrófavédelmi intézkedések eredményességének növelése⁵⁹.

⁵⁵ Muhoray 2002: 68.

⁵⁶ 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről (Hvt3).

⁵⁷ Kat.2.

⁵⁸ Alaptörvény, Szabadság és felelősség fejezet, IV. cikk (1) bekezdés.

⁵⁹ Kat. Preambulium.

A védelmi igazgatás rendszerében a katasztrófavédelmi igazgatás a második katasztrófavédelmi törvény hatálya időszakában

A Kat.2. 2012. január 1-i hatálybalépését követően is a védelmi bizottságok tevékenysége, működése kettős jellegű, feladatot végeznek a honvédelmi és a katasztrófavédelmi rendszerben is.

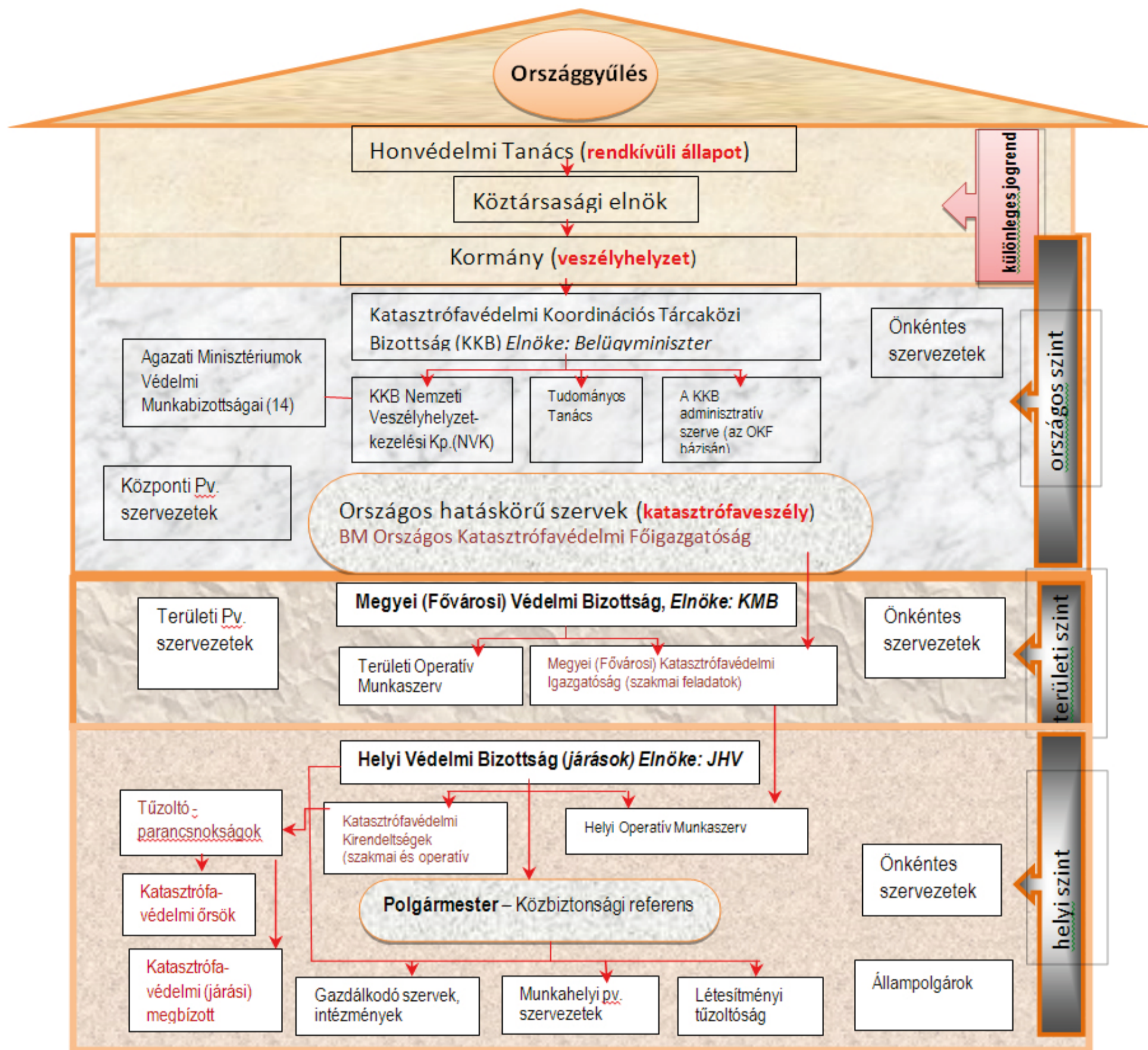
A katasztrófavédelmi igazgatás rendszerében az Országgyűlésnek főként ellenőrző funkciója van, amelyet azáltal gyakorol, hogy a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter háromévente jelentést terjeszt fel a katasztrófavédelem helyzetéről, illetve évente elfogadja a költségvetést, benne a katasztrófák elleni védekezés fedezetével.

A Kat.2. átstrukturálta „A katasztrófák elleni védekezés irányítása” című fejezetében a Kormány teendőit. A *Kormány feladatai a katasztrófavédelem megszervezése és irányítása* körében többnyire ugyanazok voltak, mint a Kat.1.-ben. Ebből fakadóan a Kormány: – meghatározta a védekezésben az állami szervek feladatait; – megkötötte a nemzetközi együttműködési szerződéseket; – összehangolta az oktatást, képzést, tudományos kutatást, a műszaki fejlesztést; – létrehozta az országos katasztrófavédelmi információs rendszert; – a költségvetésben tervezte a hazai és nemzetközi segítségnyújtás mértékét; – megszervezte a védekezés irányítását, a tervezést, a felkészülést, védekezést, helyreállítást tárcák közötti koordinációját; – meghatározta a nemzeti kockázatelemzési, értékelési és feltérképezési követelményeket; – meghatározta a polgári védelmi szervezetek összlétszámát; – irányította a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter útján az MVB-k katasztrófavédelmi feladatainak ellátását. A védekezési, irányítási feladatok kiegészültek azzal, hogy a katasztrófavédelem irányítása a szakirányítást végző kormányzati szervek közreműködésével valósult meg. Nyilván ilyenkor a szakirányítást elsősorban a Kormány tagjai, az érintett ágazati miniszterek végezték. Ez pedig az ágazati felelősség megfogalmazását jelentette. Továbbra is a Kormány döntött és dönt ma is a védekezéshez szükséges külföldi segítség igénybeviteléről, a külföldi állam részére történő segítségnyújtásról.

A Vbö. megjelenése után a Kat.2 továbbra is hatályban maradt, azonban számos §-át a Vbö. hatálytalanította, vagy módosította. A védelmi és biztonsági igazgatás rendszerének megértése érdekében szükséges vizsgálni a 2012. január 1 - 2022. november 1 közötti időszakban a védelmi

igazgatás jellemzőit, illetve tisztázni, összevetni, hogy bizonyos kérdéseket hogyan világított meg illetve hogyan szabályoz a Kat.2 és a Vbő.

A kormányzati intézkedések a Kat.2. V. fejezetében a „veszélyhelyzet kihirdetésének” feladataiként jelentek meg. A kormányzati koordináció érdekében 2012. január 1-től a Kormány továbbra is működtette és a Vbő. után is működteti a KKB-t. Veszélyhelyzetben a katasztrófa elhárításához szükséges mértékben és területen rendeletben kihirdethette a veszélyhelyzetet. Rendeleti úton bevezethette a veszélyhelyzetben alkalmazandó szabályokat, ennek keretében gondoskodott az államháztartás körében szükséges átmeneti intézkedések megtételéről, és az Országgyűlés tájékoztatásáról. A védelmi igazgatás számára is új volt, hogy a Kormány a veszélyhelyzetre vonatkozó sajátos irányítási szabályokat alkalmazhatott, így miniszteri biztost nevezhetett ki, illetve a védekező településen az irányítást a polgármestertől a megyei katasztrófavédelmi igazgató által kijelölt személy vette át. A Kormány rendeletével is bevezethetők voltak rendkívüli szabályok, például termelési, ellátási, szolgáltatási kötelezettségre szerződéskötési kötelezettséget írhatott elő, sőt gazdálkodó szervezet működését rendeletben a Magyar Állam felügyelete alá vonhatta. A Kormány rendeleti felhatalmazása alapján kiadásra kerülhettek továbbá rendkívüli intézkedések, mint például a járművek forgalmának, a lakosság utcán, más nyilvános helyen való tartózkodásának korlátozása. A Kormány a katasztrófavédelmi igazgatási feladatok tekintetében döntéshozó és intézkedési hatáskörökkel rendelkezett.

17. számú ábra. A katasztrófavédelem szervezeti és irányítási rendszere 2022. nov. 1-ig
(Készítette: Muhoray Árpád)

A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter feladatait a Kat.2. és a Kat.2. vhr. széleskörűen szabályozták, aki szervezési feladatai sorában háromévente jelentést készített az Országgyűlés számára, jóváhagyja a központi veszélyelhárítási tervet, a KKB, a védelmi bizottságok éves gyakorlatterveit; – felelős a kritikus infrastruktúrák védelméért a katasztrófavédelem területén; – koordinációs munkája során kidolgozza a KKB ügyrendjét, a Kormány elé terjeszti a katasztrófavédelmi fejlesztési, tudományos kutatási, műszaki fejlesztési, oktatási, képzési célokat, feladatokat, kezdeményezi a célzott támogatások biztosítását; – irányítási feladatai közül kiemelkedett, hogy elrendelhetette a polgári védelmi szervezetek részleges alkalmazását, irányította a KKB, az MVB-k, illetve a bizottságok elnökeinek munkáját; – veszélyhelyzetben miniszteri biztost nevezhetett ki.

Az érintett miniszterek, mint az ágazatok vezetői felelősséget viselnek ágazatuk katasztrófavédelmi feladataiért, a megelőzésért, az ágazat védekezési tevékenységéért. Az új szabályozás (Kat.2.) a központi államigazgatási szerv vezetőjének feladatait határozza meg a katasztrófák elleni védekezésben. Eszerint a központi államigazgatási szerv vezetője felelős az ágazati feladatkörébe tartozó terület katasztrófavédelmével kapcsolatos tervező, szervező, irányító tevékenységéért.

A Kormány a Kat.2. alapján a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatok összehangolása érdekében kormányzati koordinációs szervet működtet *Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság* névvel, amely jogutódja a korábbi KKB-nak. Szervezeti és működési rendjét Korm. határozat⁶⁰ tartalmazza.

Az új KKB elnöke a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnökének katasztrófavédelmi határozatait, döntéseit jogszabálysértés esetén megváltoztathatta vagy megsemmisíthette. Az új KKB elnöke a belügyminiszter, elnökhelyettese az elnök által kijelölt tag, tagjai a miniszterek által kijelölt állami vezetők és a BM rendészeti államtitkára voltak. Napjainkban a miniszterek által kijelölt politikai vagy szakmai felsővezető, a BM rendészeti államtitkára, a egészségügyi államtitkára, köznevelési államtitkára, elnöki meghívás esetén az OAH elnöke. A KKB ülésén a tagok mellett állandó jelleggel, tanácskozási joggal vesznek részt a BM OKF főigazgatója, az országos rendőrfőkapitány, a Honvéd Vezérkar főnöke, a KKB Tudományos Tanács elnöke, a KKB NVK vezetője, a Bizottság adminisztratív feladatait ellátó szervezeti egység vezetője, napjainkban a BM rendészeti-, egészségügyi és köznevelési államtitkár által kijelölt, vezetői munkakört betöltő személy. Ugyancsak tanácskozási joggal vesznek részt a központi államigazgatási szervek vezetői, azon MVB elnöke, akit a KKB napirendjén lévő kérdés érint, vagy akit a KKB elnöke, illetve a napirendben érintett tag javasol. A döntés-előkészítés tudományos támogatására most is működik a Bizottság Tudományos Tanácsa (TT), amelynek tagjait a KKB elnöke kéri fel. A nukleáris veszélyhelyzetek elhárításának esetére a TT nukleárisbaleset-elhárítási műszaki, illetve napjainkban a katasztrófa és válsághelyzeti medicinával kapcsolatosan egészségügyi tartalékolási tudományos szekciót működtet.

Az új KKB operatív munkaszerve a *Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központ (NVK)*, amely összevontan látja el a korábbi KKB Operatív Törzs, a Védekezési Munkabizottságok és a

⁶⁰ 1150/2012. (V. 15.) Korm. határozat a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról.

Veszélyhelyzet-kezelési Központ munkáját. Az NVK-vezetőből, általános, valamint a katasztrófatípusoknak megfelelő védekezési munkacsoportokból áll.

Az általános munkacsoport valamennyi katasztrófatípus során egyaránt ellátandó feladatokat oldja meg, összetétele: vezető, ágazati összekötők, lakossági tájékoztatási összekötő, Jogi Támogató Csoport. Ezek a feladatok hasonlóak a 2012. előtti (korábbi) KKB Operatív Törzs elsődleges feladataihoz.

Az NVK vezetőjének szakmai helyettesei a *védekezési munkabizottságok* vezetői. A védekezési munkabizottság feladatainak ellátása azt a központi államigazgatási szervet terheli, amelynek az adott katasztrófatípus elhárítása, kezelése az alapvető feladatait érinti, de kijelölhető arra alkalmas, már működő olyan munkaszervezet is, amely más jogszabály alapján hasonló tevékenységet végez. A védekezési munkabizottság a létrehozó szerv bázisán vagy folyamatos működésének elrendelése esetén az NVK részeként működik. A nukleáris-balesetelhárítási védekezési munkabizottság támogatására az OAH továbbra is szakértői részleget, CERTA Központot, a BM OKF NUBIÉK-ot és RODOS Központot is működtet.

A területi szintű katasztrófavédelmi igazgatás 2012-től a *megyei védelmi, napjainkban a vármegyei bizottságok* útján valósul meg. A testület irányítását a *Kormány területi szervének vezetője*, a kormány megbízott, napjainkban a *főispán* végzi, a honvédelemmel és a katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatok egymástól elkülönültek, mindkét területen egy-egy elnökhelyettes lett kijelölve, a katasztrófák elleni védekezés tekintetében a megyei katasztrófavédelmi igazgató.

A Kat.2. a katasztrófák elleni védekezésben közreműködőként nevesíti a *gazdálkodó szervezeteket*. A polgármester hatósági határozattal elrendelheti a gazdálkodó szervezetek részére a polgári védelmi kötelezettségen alapuló települési és munkahelyi polgári védelmi szervezet megalakítását és alkalmazási feltételeik biztosítását. A hatósági határozattal kijelölt gazdálkodó szervezet vezetője felelős a gazdálkodó szervezet feladatainak ellátásáért.

2.2.2. A védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény és végrehajtási rendeletei

A katasztrófák elleni védekezés alap szabályzói voltak 2022. november 1-ig az Alaptörvény, a sarkalatos törvényként elfogadott Katasztrófavédelmi- és a Honvédelmi törvények, illetve végrehajtási rendeleteik.

Új jogszabályi környezetként jelentkezik, hogy 2020-ban kiadásra került hazánk új Nemzeti Biztonsági Stratégiája⁶¹, 2021-ben az Országgyűlés elfogadta az Alaptörvény kilencedik módosítását, és ezzel összefüggésben megjelent a Vb., amely 2022. november 1-től számos pontján módosítja, vagy egyes paragrafusait hatálytalanítja a katasztrófavédelmet szabályozó törvényeknek. Az új jogi környezet a különleges jogrendi működés és az összkormányzati válságkezelés hazai rendszerét újrafogalmazta, korszerűsítette, bevezetve az összehangolt védelmi tevékenység új jogintézményét⁶².

A Vb.-vel a jogalkotó szándéka nem más volt, mint Magyarország és a magyar nemzet védelme, biztonságának fenntartása, fejlesztése és érdekeinek érvényesítése, a képességek összehangolt és hatékony irányítása és működtetése, ezen kívül a 21. századi biztonsági környezet sokrétű és összetett kihívásainak és fenyegetéseinek kezelhetősége, a természeti, a civilizációs eseményekkel, továbbá az emberi cselekményeken alapuló fenyegető, ártó, befolyásoló, támadó magatartásokkal szembeni összehangolt felkészülés és védekezés, valamint a válságkezelés és a különleges jogrend idejével összefüggő feladatok átfogó megközelítésének erősítése⁶³. A törvény jogalkotói szándéka magába foglalja a katasztrófák elleni védekezés fontosságát, az irányításának új minőségét, a globális biztonsági környezet alapvető változásaihoz igazodva kiterjesztettebb a biztonság értelmezése és átfogóbb a megvédésének feladatrendszerre.

A védelem és biztonság szavatolása, pillérek, források, fogalmak

A törvény foglalkozik a *védelem és biztonság szavatolásának alapjaival*, miszerint Magyarország védelme és biztonsága *nemzeti ügy*, amelyen a nemzet fennmaradása és fejlődése, a közösségi és az egyéni jogok érvényesülése alapszik, ezért a magyar nemzet védelmével és biztonságának fenntartásával és fejlesztésével összefüggő jogszabályi rendelkezéseket a Vb. törvényre figyelemmel kell meghatározni. A korszerű biztonságfelfogás előmozdításának egységes irányítása, valamint az ebben érintett szervezetek, képességek és erőforrások működtetésének, illetve kiaknázásának összehangolása *állami feladat*⁶⁴.

⁶¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

⁶² Tóth-Szarka 2023: 48-59.

⁶³ Vb. Preambulium.

⁶⁴ Vb. 1.-2. §.

A Vbő. szerint *a magyar nemzet védelmének és biztonságának fenntartásának*, Magyarország fegyveres védelmének *3 pillére* van, ezek a *honvédelem* rendszere és a Magyar Honvédség (a továbbiakban: Honvédség), a *rendvédelem* és a rendvédelmi szervek, valamint a *nemzetbiztonsági szolgálatok*, melyekkel a *közigazgatási szervek* kötelesek együtt működni⁶⁵. Ők együttesen a nevezett feladataik során a *nemzetgazdaság* erőforrásaira és szervezeteire, az *állampolgárok* elhivatottságára és *kötelezettségeik* teljesítésére, a lakosság és az anyagi javak megóvását szolgáló *polgári védelemre*, a *civil szervezetek* szerepvállalására, valamint a szövetséges államok és rendszerek, a NATO és az EU együttműködésére *támaszkodnak*⁶⁶.

A források hozzárendelésére a Vbő is intézkedik, úgy fogalmaz, hogy az *ország védelmének és biztonságának hatékonysága*

- az állami szervek felkészültségén, gyakorlásán és együttműködésén, továbbá személyi állományuk kapcsolódó ismereteinek folyamatos fejlesztésén és erősítésén,
- a társadalom támogatásán és biztonságfelfogásának korszerűsítésén, valamint
- a védelmi és biztonsági képességek és az azokkal összefüggő tudományos ismeretek folyamatos fejlesztésén alapul, amelyek előmozdításához és szervezéséhez szükséges *alapvető feltételeket* – Magyarország *teherbíró képességéhez mérten* – az állam biztosítja.

Különös jelentőséggel bír itt az a kitétel, hogy az ország a teherbíró képességéhez mérten biztosítja a védelmi és biztonsági feladatok ellátásához a szükséges anyagi javakat⁶⁷.

Igazgatás, kötelezettségek, a tervezés rendszere, anyagi szolgáltatás

A Vbő. szerint a védelmi és biztonsági feladatok végrehajtásának kiemelt záloga a *kötelezettségek teljesítése*, ezért azok rendszerével, alapvető szabályaival hangsúlyosan foglalkozik. A Vbő. a *védelmi és biztonsággal összefüggő kötelezettségek rendszerét* és alapvető szabályait tartalmazza, leírja, hogy a kötelezettségek a hadiállapot idején bevezethető fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálat, a polgári védelmi kötelezettség, hadiállapot idején a honvédelmi munkakötelezettség, gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség, a védelmi és biztonsági célú bejelentési kötelezettség⁶⁸. Most a *polgári védelemmel kapcsolatos kérdések* zömét a Vbő. tartalmazza. A *polgári védelmi kötelezettség* alapvető szabályainál meghatározza,

⁶⁵ Vbő. 3. § (1) (2).

⁶⁶ Vbő. 3. § (3).

⁶⁷ Vbő. 3. § (4).

⁶⁸ Vbő. 6. § (1).

hogy azt a fegyveres összeütközés és a katasztrófák időszakában az *emberi élet védelme*, a *létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme*, a *vagyonbiztonság megóvása* és a *humanitárius feladatok* ellátása érdekében rendelik el, mint személyes kötelezettséget⁶⁹. Az új törvény először leírja, hogy mi a polgári védelmi kötelezettség tartalma, azaz mi a feladat - és utána határozza meg az ez alól való mentességet, vagy hogy hivatása gyakorlásával ki teljesíti azt.

A nemzeti ellenálló képesség

A Vbö. V. fejezetében a *nemzeti ellenálló képesség* feladatait határozza meg, amely a nemzetet alkotó lakosság, gazdaság és állam képessége arra, hogy külső vagy belső, a közrendet és közbiztonságot, valamint az állam honvédelmi és nemzetbiztonsági érdekeit, továbbá stabilitását sértő vagy veszélyeztető törekvések, támadások, *természeti vagy ipari katasztrófák, járványok hatékony előrejelzését, megelőzését, a kockázatok lehető legkisebbre csökkentését, illetve bekövetkezésük esetén azok kezelését és azt követően a mielőbbi és hatékony helyreállítást* a polgári és katonai felkészültségen keresztül – a biztonság tudatosság fejlesztésével, a felkészültség fokozásával és a szükséges védelmi intézkedések fogantatba vételével – megfelelően biztosítsa⁷⁰. A katasztrófavédelemnek itt „nem is elsősorban a honvédelmi, mint inkább a nem konvencionális biztonsági kihívásokra ... megfogalmazott válaszokra fókuszálva kell a szabályozás megfelelőségét vizsgálnia⁷¹.” A Vbö. a Kormány az irányítása alatt álló szervek, a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vevő szervek, szervezetek számára előírja, hogy erősíteniük kell a nemzeti ellenálló képességet. E feladat megvalósításának záloga a folyamatos állami működés és kormányzás, a rugalmas energetikai rendszer és energiabiztonság, a tömeges személymozgások kezelése, a rugalmas és alkalmazkodó infokommunikációs, közlekedési, lakosság ellátási és egészségügyi rendszer - ez utóbbi a tömeges személyi sérülés ellátási képességgel, - illetve a védelmi és biztonsági feladatokban résztvevő szervek személyi állományának felkészültsége, elhivatottsága⁷².

A nemzeti ellenállóképesség fejlesztéséhez legfontosabb szempontok többek között a védelmi és biztonsági érdekek érvényesítése, a képességek összehangolt fejlesztése, a nem állami szereplők bevonása, a válsághelyzeti és különleges jogrendi események kezelése, a lakosság védelmi és biztonság tudatosságának erősítése, a *természeti és ipari katasztrófák* megelőzése, a kockázatok

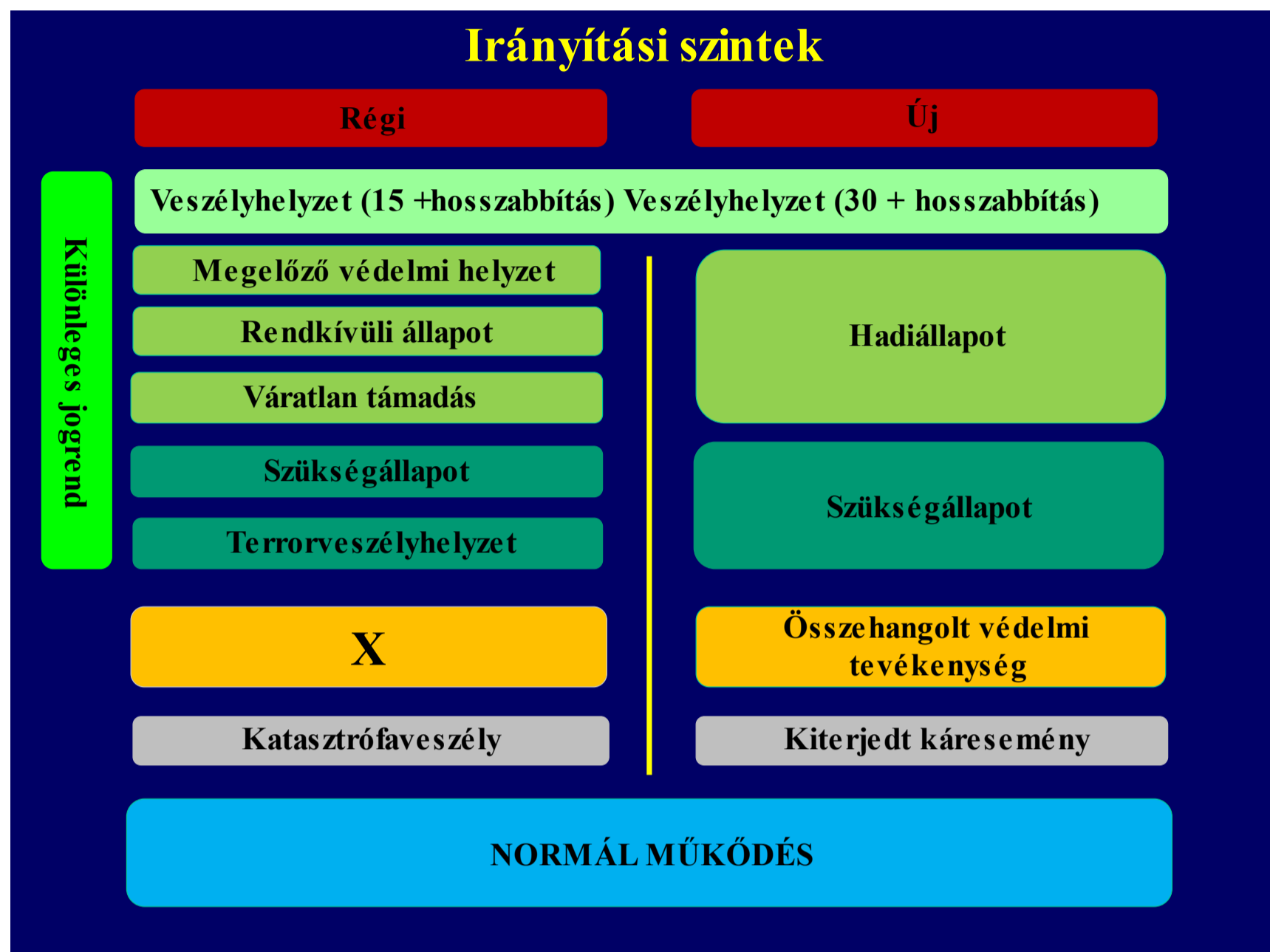
⁶⁹ Vbö. 8. § (1).

⁷⁰ Vbö. 5. § 7.

⁷¹ Nagy-Földi 2009: 66.

⁷² Vbö. 42. § (2).

lehető legkisebbre csökkentése, a következmények mielőbbi helyreállítása, valamint a társadalom alapvető szükségletei ellátásában nélkülözhetetlen *létfentosságú rendszerek* üzemfolytonos működése⁷³. A Vbö. szerint a védelmi és biztonsági tevékenységek új irányítási módjai, a lépcsőzetes válságkezelés.

18. számú ábra. A védelmi és biztonsági feladatok irányítási új szintjei. (Forrás: Szarka Zsolt)⁷⁴

A 18. számú ábra alapján látható, hogy a védelmi és biztonsági reform utáni időszakban megváltozott a védelmi és biztonsági események, köztük a katasztrófák elleni védekezésnek az irányítási módja. Csökkent a rendkívüli jogrendnek minősülő helyzetek és állapotok száma is, alapvetően nőtt a Kormány hatásköre és felelőssége, pl. nincs már a fegyveres összeütközéskor a korábbi irányító szerepet játszó Honvédelmi Tanács, ennek feladata is a Kormányra hárult, a veszélyhelyzet 30 napra és nem 15 napra hirdethető ki. Megállapítható, hogy hangsúlyosan *lépcsőzetessé vált a válságkezelés*. A jogszabályok lehetőséget adnak az ágazati válságkezelésre, amikor is a békeidejű válsághelyzetek az ágazati jogszabályok szerint kezelendők. Adott esetben ez azt jelenti, hogy a katasztrófák elleni védekezés irányításánál a katasztrófavédelmi operatív szervek (törzsek), és Kormányzati Tárcaközi Koordinációs Bizottság munkáján keresztül a Kormány valósítják meg az irányítást.

⁷³ Vbö. 42. § (4) d), f), g).

⁷⁴ A katasztrófavédelem aktuális feladatai. Nemzetközi Tudományos Konferencia NKE, 2022.

A Vbö. által súlyos, vagy elhúzódó védelmi és biztonsági esemény esetére a kormány rendeletében dönthet a békeidejű összkormányzati válságkezelés eszközrendszerének, az *összehangolt védelmi tevékenységnek* a bevezetéséről. A különleges jogrendi intézkedések sorában a katasztrófák elleni védekezés érdekében a Kormány kihirdetheti a *veszélyhelyzetet*. Az összehangolt védelmi tevékenységnél és a veszélyhelyzetnél már nem a sarkalatos törvényben tételesen felsorolt intézkedések elrendelésére, vagy alkalmazhatóságának engedélyezésére kerül sor, hanem ehelyett beavatkozási célok és irányok kerülnek meghatározásra, a tételes intézkedések kivezetésre kerültek a Kat.-ból.

A Vbö. hozta létre a Védelmi Igazgatás Központi Szervét a Védelmi Igazgatási Hivatalt (VIH), melynek jogállását, szervezetét, irányítását és vezetését a 337/2022. (IX. 7.) Korm. rendelet határozza meg, illetve a VIH Nemzeti Eseménykezelő Központját.

A Vbö. hatályba lépésével módosult katasztrófavédelmi jogszabályok a következők:

Kat. módosításának legfőbb elemei:

- Kiterjedt káresemény fogalmának bevezetése a katasztrófaveszély helyett;
- Katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség fogalmának bevezetése;
- Katasztrófavédelmi koordináció fogalmának bevezetése;
- Területi védelmi bizottságok fogalmának bevezetése.

Kikerül a Kat.-ból:

- A megyei, fővárosi és helyi védelmi bizottság, valamint azok elnökének feladatainak felsorolása;
- A polgármester feladatainak leírása;
- A veszélyhelyzet esetén alkalmazandó részletes szabályok;
- A polgári védelmi kötelezettségre vonatkozó részelemek;
- A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség.

Módosult a Kat. polgári védelemmel foglalkozó VI. fejezete:

- A polgári védelem katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatai
- ~~A polgári védelmi kötelezettség - átkerült a Vbö.-be~~
- ~~A polgári védelmi szolgálat elrendelése - átkerült a Vbö.-be~~
- A köteles polgári védelmi szervezetek
- A központi polgári védelmi szervezet
- A területi polgári védelmi szervezet

- A települési polgári védelmi szervezet
- A munkahelyi polgári védelmi szervezet
- A polgári védelmi szervezetbe történő önkéntes jelentkezés
- Függhelmi viszonyok a polgári védelmi szervezetben, utasítás a feladatok elvégzésére
- ~~A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség - átkerült a Vbö.-be~~
- Adatszolgáltatás, adatkezelés

A Vbö. hatályba lépésével módosult a Kat. vhr. is, annak főbb elemei:

- A Kat. módosításainak lekövetése;
- A veszélyelhárítási tervezésre vonatkozó rendelkezések kiegészítése a járási, valamint az összesített veszélyelhárítási tervre vonatkozó részletszabályokkal;
- A települési veszélyelhárítási tervek kiegészítése, amelyek elősegítik a nemzeti ellenállóképesség különböző kockázatok közvetlen, közvetett hatásaival szembeni fokozását;
- A „polgári védelmi szakalegységek” helyett a „polgári védelmi egységek” fogalom alkalmazása.

Kikerültek a Kat. vhr.-ből:

- A védelmi bizottság elnöke, a megyei közgyűlés elnöke, a főpolgármester és a polgármester katasztrófák elleni védekezéssel összefüggő részletes feladatai;
- A közbiztonsági referensekre vonatkozó szabályok;
- A katasztrófavédelmi célú gazdasági-anyagi szolgáltatások teljesítése, a szolgáltatásra vonatkozó hatósági döntéssel kapcsolatos fellebbezés és a kártalanítással összefüggő eljárás részletes szabályai;
- A katasztrófavédelmi célú személyes polgári védelmi kötelezettség teljesítésével kapcsolatos fellebbezési eljárás részletes szabályai.

A Vbö. végrehajtási rendeletei

A Vbö. 83. §-a szerint felhatalmazást kapott a Kormány, hogy rendeletben határozza meg

- a polgári védelmi kötelezettséggel, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettséggel összefüggő részletes szabályokat, a gazdasági és anyagi szolgáltatás elrendelése érdekében vezetett nyilvántartásban kezelt ingatlanra, szolgáltatásra, technikai eszközre vonatkozó műszaki adatokat,
- a védelmi és biztonsági bírság mértékét, megállapításának szempontrendszerét, a mérséklésével, az enyhítésével és a részletfizetés engedélyezésével kapcsolatos

szabályokat, a bírság megfizetése módjának és a kapcsolódó eljárásnak a részletes szabályait,

- a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítése, a gazdaságmozgósítás és az annak keretében bevezethető intézkedések részletes szabályait,
- a gazdasági társaság honvédelmi, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, valamint egyéb állami fegyveres szervek részére előírható ellátási kötelezettségének részletes szabályait, az ellátási kötelezettség körébe tartozó termékeket és szolgáltatásokat, valamint ezeknek a honvédelmi, és rendvédelmi, nemzetbiztonsági, valamint egyéb állami fegyveres szervek részére való átadásának-átvételének és azok ellentételezésének rendjét,
- a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervét, a védelmi és biztonsági igazgatási feladatokat ellátó szervek és személyek, valamint a nemzeti eseménykezelő központ feladataira és működési rendjére, a védelmi és biztonsági igazgatás szakmai irányítására, felkészítésére, továbbá a védelmi és biztonsági tervezésre és ellenőrzésre vonatkozó részletes szabályokat,⁵⁶
- a védelmi és biztonsági igazgatási feladatok ellátásával összefüggő minősített adatközlési feltételek kialakítására és fenntartására, a védett kommunikáció kialakítására és működtetésére, valamint az érintett kormányzati igazgatási szervek kijelölésére vonatkozó szabályokat,
- a NATO Válságreakálási Rendszerével összefüggő döntéshozatal és feladatellátás részletes szabályait, valamint az ezzel összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásával összefüggő szabályokat,
- az összehangolt védelmi tevékenység elrendelését, valamint az e törvényben meghatározott intézkedések bevezetését.

A fentiek Alapján eddig megjelent kormányrendeletek:

- I. 337/2022. (IX.7.) Korm. rend. a Védelmi Igazgatási Hivatalról;
- II. 399/2022. (X.21.) Korm. rend. NATO Válságreakálási Rendszeréről;
- III. 400/2022. (X.21.) Korm. rend. a védelmi és biztonsági célú tervezés szabályairól;
- IV. 402/2022. (X.24.) Korm. rend. a polgári védelmi kötelezettségről;
- V. 403/2022. (X.24.) Korm. rend. a védelmi és biztonsági célú ellenőrzésekről;
- VI. 404/2022. (X.24.) Korm. rend. a védelmi és biztonsági képzések szabályairól;
- VII. 405/2022. (X.24.) Korm. rend. a védelmi és biztonsági célú gyakorlatokról;
- VIII. 406/2022. (X.24.) Korm. rend. a védelmi és biztonsági bírság szabályairól;

- IX. 407/2022. (X.24.) Korm. rend. gazdasági társaság részére előírható ellátási kötelezettségekről;
- X. 427/2022. (X.28.) Korm. rend. a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól;
- XI. 428/ 2022. (X.28.) Korm. rend. a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól;

2.2.3. A 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól és végrehajtási rendeletei

A Vbö. a VII., a Védelmi és biztonsági igazgatás rendszere című fejezetében meghatározza a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szerveit. Nevesíti, hogy a *területi védelmi bizottság* irányítási rendjét, összetételét, működési rendjének szabályait, költségei fedezetét, a kiadmányozását, az igazgatási feladataiban közreműködőket, a bizottság alaprendeltetését, alapfeladatait, és felkészülési teendőit. Úgyszintén e fejezet részletezi a *helyi védelmi bizottság* illetékességi területét, összetételét, szervezeti és működési rendjének megállapítását, költségeinek fedezetét, munkájában közreműködőket, kiadmányozását, a védelmi és biztonsági eseményekre való felkészülési, kezelésükben, a különleges jogrendi feladatokban való közreműködés szabályait. E fejezet kiter még települési szintű védelmi és biztonsági feladatokban a *polgármester* felkészítési és esemény kezelő kötelezettségeire.

A Vbö. ezen védelmi és biztonsági igazgatás rendszerét tartalmazó részek további részletszabályozást igényelnek, ezért a Kormányt a Vbö. 3. § 5. pontja felhatalmazta arra, hogy rendeletben határozza meg a védelmi és biztonsági igazgatási feladatokat ellátó szervek és személyek feladataira és működési rendjére, a védelmi és biztonsági igazgatás szakmai irányítására vonatkozó részletes szabályokat. Ez alapján a kormány kiadta a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól szóló rendeletét, melynek alapvető tárgykörei:

- a területi igazgatási szabályainak meghatározása a korábbi külön katasztrófavédelmi és honvédelmi szabályozások egyesítésével,
- az ágazati, az érintett miniszterek, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének a területi védelmi bizottság ellenőrzési jogköreinek meghatározása,
- a vármegyei és járási szinten szerveződő területi és helyi védelmi bizottságok, továbbá a polgármester feladat- és hatásköreinek rögzítése,

- a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában résztvevő szervezetek kötelezettségeinek megállapítása,
- a védelmi és biztonsági feladatokra való felkészülés települési szintű feladatai
- a területi védelmi bizottságok munkaszervezetének módosítása,
- közbiztonsági referens Kat. vhr-ből változatlan tartalommal átkerült,
- Titkár/titkárhelyettes marad (MH vagy hivatásos kat. szerv), kinevezéses a VIH főigazgató előzetes egyetértésével.

2.2.4. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjének elemzése, értékelése

A Vbö. III. fejezete szerint a Kormány *védelmi és biztonsági tervezési rendszert* működtet az ország védelmének és biztonságának fenntartása, erősítése és az arra való felkészülés érdekében, a részt vevő szervek eseménykezelésre való felkészítése, működésük, fejlesztésük stratégiai meghatározása és az együttműködés kereteinek biztosítása céljából⁷⁵.

A vármegyékben a *területi védelmi bizottság (TVB)* katasztrófavédelmi feladatainak a végrehajtását a Kormány a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter útján irányítja. A megyei védelmi bizottság elnöke a honvédelmi igazgatási feladatok vonatkozásában hatósági jogkört gyakorol. A kormányhivatal főigazgatója békeidőszaki működéskor a védelmi bizottság elnökének akadályoztatása esetén előkészíti, vezeti az TVB üléseit, valamint koordinálja a védelmi titkárság napi munkáját. A szakmai feladatok irányítása a honvédelmi és katasztrófavédelmi elnökhelyettesek jogkörében marad az elnök helyettesítésekor. Az TVB titkárát a honvédelmi miniszter nevezi ki a HM vagy a hivatásos katasztrófavédelmi szerv állományából. A TVB szavazati joggal rendelkező tagjai minden olyan területi szervezetet képviselnek, amelyek alapfeladataik ellátásával biztosítják a vármegyei védelmi igazgatás terén jelentkező feladatokat. A TVB a vármegyei kormányhivatal, a főpolgármesteri hivatal, a polgármesteri hivatal, a védelmi bizottság munkacsoportjai és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv közreműködésével látja el feladatait. A TVB elődje, az MVB munkacsoportjai, tervrendszere 2012-ben megújultak. A változtatásokat megerősítette 2014-ben a védelmi igazgatás tervrendszerének bevezetéséről szóló Korm. határozat⁷⁶ is. 2014. december 1-jétől: – honvédelmi igazgatási munkacsoport (HIMCS); – katasztrófavédelmi munkacsoport (KMCS); – támogató munkacsoport (TMCS); – gazdaságmozgósítási és lakosságellátási munkacsoport

⁷⁵ Vbö. 20. § (1).

⁷⁶ 1061/2014. (II. 18.) Korm. határozat a védelmi igazgatás tervrendszerének bevezetéséről.

(GLEMCS) működnek az MVB, majd a TVB honvédelmi és katasztrófavédelmi tevékenysége érdekében. A munkacsoportok békeállapotban, veszélyhelyzetben, valamint honvédelmi típusú különleges jogrend esetén aktivizálhatók, azok részleges üzemmódban is alkalmazhatók. A TVB a védelmi és biztonsági igazgatási feladatai ellátásához megfelelően kialakított és felszerelt, üzemképes állapotban tartott honvédelmi vezetési pontot, illetve katasztrófavédelmi célú *megyei veszélyhelyzet-kezelési központot* működtet.

A *KMCS* – mint operatív munkaszerv – katasztrófaveszély és katasztrófák időszakában, veszélyhelyzet kihirdetése esetén, valamint helyreállításkor, illetve újjáépítéskor az VMVB szakmai támogatása, döntés-előkészítése, a lakosságvédelmi, katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása érdekében működik. Vezetője a megyei katasztrófavédelmi igazgatóhelyettes. 2014-től az MVB tervezési feladatai alapján riasztási tervet; honvédelmi intézkedési tervet; területi veszélyelhárítási tervet és védelemgazdasági alaptervet készített. A területi veszélyelhárítási tervet a TVB elnöke hagyja jóvá a BM OKF főigazgató egyetértésével. A tervet a Kat.2.-ben felsorolt⁷⁷ természeti, civilizációs és egyéb eredetű veszélyek következményeinek elhárítása érdekében a szakmai döntések támogatására kellett elkészíteni, kidolgozva benne a különböző veszélyekre vonatkozó eljárási rendeket is.

A *vármegyei közgyűlés elnöke* tagja a területi védelmi bizottságnak, a VMVB elnöke döntése alapján részt vesz a megyei megelőzési és felkészülési feladatok ellátásában. Veszélyhelyzetben a közgyűlés feladat- és hatáskörét a főpolgármester, illetve a megyei közgyűlés elnöke gyakorolja.

A *főpolgármester* katasztrófavédelmi megelőzési, felkészülési feladatainak ellátása során gondoskodik a főváros kockázatalapú katasztrófavédelmi besorolásának elkészítéséről, a területi veszélyelhárítási terv elkészítéséről, annak az FVB elnökével való jóváhagyatásáról. A Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság bevonásával ellenőrzi és értékeli a fővárosi polgári védelmi szervezetek felkészültségét, arról tájékoztatja az FVB elnökét, hatósági határozattal dönt a katasztrófavédelmi célú gazdasági és anyagi szolgáltatások fővárosi kijelöléséről.

A *HVB* az adott területen a TVB irányítása alatt működő közigazgatási szerv, amely 2012-től nem honvédelmi körzetekben, hanem a járásokban és a fővárosi kerületekben irányítja és

⁷⁷ Kat.2. 44. §.

hangolja össze a katasztrófavédelmi igazgatást. A HVB-elnököt akadályoztatása esetén szakmai kérdések tekintetében az illetékes elnökhelyettes helyettesíti, aki a HVB-titkár részére utasítást adhat. A HVB döntése alapján, az illetékességi területén működő védelmi és biztonsági igazgatási szervek, illetve a honvédelemben és a katasztrófavédelemben közreműködő szervek részt vesznek a HVB védelmi és biztonsági igazgatási feladatainak végrehajtásában. A HVB katasztrófavédelmi operatív feladataihoz a katasztrófavédelmi kirendeltség közreműködésével vezetési pontot hoz létre.

A helyi szintű katasztrófák elleni védekezés *települési igazgatása a polgármester útján* valósul meg, aki irányítja és összehangolja a felkészülés és a védekezés feladatait. A polgármester a Kormány döntésének megfelelően részt vesz a helyreállításban és újjáépítésben. Feladatait fővárosi kerületben, városban, községben a jegyző vagy a körjegyző, valamint a polgármesteri hivatal közreműködésével végzi, kötelezettségei teljesítése érdekében a HVB rendelkezése szerint együttműködik más települések polgármestereivel, munkáját közbiztonsági referens segíti. A polgármester a honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok irányítása és végrehajtása során államigazgatási jogkörben jár el. Ő látja el az elsőfokú polgári védelmi hatósági feladatokat. Hatósági határozata alapján a gazdálkodó szervezetek is bevonásra kerülnek a védekezési feladatok ellátásába.

2.3. A védelmi és biztonsági célú tervezés rendszere, tervezés főbb dokumentumai

A védelmi és biztonsági tervezés rendszerének *főbb dokumentumai*

- a Biztonság- és Védelempolitika Alapelvei,
- a Nemzeti Biztonsági Stratégia,
- az Integrált Védelmi és Biztonsági Iránymutatás, valamint
- ágazati stratégiák, alaptervek, illetve intézkedési tervek.
- miniszteri utasításban további tervezési dokumentumok határozhatók meg⁷⁸.

A Biztonság- és Védelempolitika Alapelvei tartalma:

- az ország és a nemzet helyzetének és fenyegetettségének értékelése,
- a védelmi és biztonsági képességek és az ezzel összefüggésben tervezett fejlesztések,

⁷⁸ Vbö. 22. § (1).

- az ország geostratégiai lehetőségei alapján meghatározza a Kormány mely fő elvek, irányok és célok szerint tervezze és hajtsa végre az ország védelmi és biztonsági célú felkészítését, illetve képességeinek fejlesztését, fenntartását és működtetését.⁷⁹

A Nemzeti Biztonsági Stratégia hosszú távra fogalmazza meg

- az ország biztonsági helyzetének általános értékelését,
- a védelmi és biztonsági képességek által védendő értékeket,
- az ország védelmi és biztonsági helyzetét meghatározó kihívásokat, fenyegetéseket, potenciális válságokat,
- a főbb fejlesztési irányokat, valamint
- a meghatározott cselekvési irányokat⁸⁰.

Az Integrált Védelmi és Biztonsági Iránymutatás hosszú távra határozza meg

- az ország vb. érdekeinek érvényesítéséhez szükséges képességcélokat,
- az ország biztonságának fenntartásához és megerősítéséhez a cselekvési irányokat,
- az ország védelmével és biztonságában szerven együttműködésének főbb irányait,
- az összefüggő főbb ágazati feladatokat⁸¹.

A veszélyelhárítási terv

Az ágazati alaptervek és intézkedési tervek sorában a tervezés rendszerében a Kat. és Vhr-e a 6 szintű, - települési, munkahelyi, területi, központi, járási és összesített - Veszélyelhárítási Tervrendszer⁸² tekinti a katasztrófák elleni védekezés alapjául generális módon. Műveleti szinten a tűzoltóságok működési területére vonatkoztatott műveleti tervek fedik le az egész ország területét, amennyiben beavatkozást, tűzoltást, műszaki mentést kell végrehajtani valahol a tűzoltóságoknak.

A veszélyelhárítási tervezés célja, hogy a természeti és civilizációs és egyéb eredetű veszélyekre a kockázatok azonosítása, elemzése és értékelése alapján egységes okmányrendszerbe foglalja a katasztrófavédelmi feladatok és intézkedések rendszerét, végrehajtásuk rendjét, az azt biztosító személyi, anyagi, technikai eszközök hozzárendelésének szabályait. A katasztrófák elleni

⁷⁹ Vbö. 22. § (3).

⁸⁰ Vbö. 22. § (4).

⁸¹ Vbö. 22. § (5).

⁸² Kat. 3. § 25.

védekezéshez a *veszélyelhárítási terv* tartalmazza a terv rendeltetését, a település, a járás, illetve a megye bemutatását, a veszélyeztetések megállapítását, a katasztrófavédelmi osztályba sorolást, a védekezésben résztvevőket, azok feladatait, a védekezés irányításának rendjét, a lakosság védelmére vonatkozó eljárásokat, a riasztás, a kárelhárítás, helyreállítás feladatait, a logisztikai támogatás rendjét, a gazdasági szolgáltatások igénybevételének lehetőségeit.

Területi (fővárosi) veszélyelhárítási tervet készít a területi védelmi bizottság az illetékességi területén jelentkező veszélyelhárítási feladatok összehangolására, a vármegyei közgyűlés elnöke (a fővárosban a főpolgármester) és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének közreműködésével. A területi veszélyelhárítási terv alapszövegből és az adattárakat, térképeket tartalmazó mellékletekből áll. A TVB a területi veszélyelhárítási tervben foglaltak végrehajtásának biztosítására legalább 3 évente gyakorlatot tart.

A TVB a területi veszélyelhárítási tervet szükség szerint, egyebekben minden év június 30-ig felülvizsgálja a vármegyei közgyűlés elnöke (a fővárosban a főpolgármester) és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének közreműködésével.

Az egyetértésre történő felterjesztés előtt a TVB a területi veszélyelhárítási tervet bizottsági ülésen megtárgyalja. A területi veszélyelhárítási tervet a területfejlesztési és területrendezési tervezés, valamint a területi, átfogó környezetvédelmi terv kialakítása és módosítása során figyelembe kell venni⁸³.

A területi veszélyelhárítási tervnek tartalmaznia kell az elégséges védelmi szint elérése érdekében különösen:

1. a védekezésben résztvevőkre vonatkozóan
 - az irányítás, vezetés, együttműködés rendjét,
 - a kapcsolattartás és jelentések rendjét,
 - a hivatásos katasztrófavédelmi szervek készenlétbe helyezését,
 - a riasztás, kapcsolattartás rendjét,
 - az egyéni védőeszközökkel, szükség-védőeszközökkel való ellátás rendjét,
 - a köteles polgári védelmi szervezetek alkalmazási készenlétbe helyezés és a működéséhez szükséges anyagi készletek biztosításának rendjét,

⁸³ Kat. vhr. 30. §.

- a védekezésben részt vevő egyéb szervezetek készenlétbe helyezésének és alkalmazásának rendjét,
 - a logisztikai feladatok, így a szállításhoz, mentéshez szükséges anyagi készletek, továbbá az élelmiszer, ivóvíz, egészségügyi ellátás, a pihentetés és váltás feltételeinek, a gazdasági-anyagi szolgáltatások biztosításának rendjét,
 - a kárterületre való belépés rendjét,
2. a lakosság védelmére vonatkozóan
- a riasztás, figyelmeztetés, veszélyhelyzeti tájékoztatás rendjét,
 - a kitelepítés, kimenekítés, befogadás, visszatelepítés rendjét,
 - az elzárkóztatás rendjét,
 - az egyéni védőeszközökkel, szükség-védőeszközökkel való ellátás rendjét,
 - a mentesítés (sugár, illetve vegyi), fertőtlenítés rendjét,
 - az elsősegélynyújtás, sérültszállítás rendjét,
 - a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedéseket,
3. a kritikus infrastruktúra elemek és létfenntartáshoz szükséges anyagi javak katasztrófák elleni védelmét,
4. a kárterületen hátrahagyott anyagi javak védelméről való gondoskodás rendjét,
5. a vizek kártételei elleni védekezésben való, jogszabályban meghatározott közreműködési feladatokat,
6. a migráció esetében a menekültek ideiglenes elhelyezésében, ellátásában való közreműködés rendjét,
7. a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás ellátásában való közreműködés rendjét,
8. az ideiglenes helyreállítás, valamint az ingatlanok és ingóságok mentesítésének és fertőtlenítésének rendjét.
9. a kockázatkezelésre vonatkozóan
- a fő katasztrófakockázatok azonosítását, értékelését és prioritási sorrendjük meghatározását,
 - a megelőzési és felkészültségi intézkedések meghatározását a kockázatok megelőzése, csökkentése és az azokhoz való alkalmazkodás érdekében az országhatáron átnyúló hatások figyelembevételével,
 - a katasztrófakockázat-kezelési válaszok feltételeinek, végrehajtási rendjének és ellenőrzése módjának meghatározását.

- azon intézkedések meghatározását, amelyek elősegítik a nemzeti ellenállóképesség különböző kockázatok közvetlen, közvetett hatásaival szembeni fokozását, összhangban a megelőzési és felkészültségi intézkedésekkel⁸⁴.

A honvédelmi intézkedési terv

A honvédelmi intézkedési tervek ismerete a TVB tagjai, a HVB elnökök, a területi vb. és katasztrófavédelmi feladatok ellátásában közreműködők számára nagy jelentőséggel bír a lakosság háborúskörülmények közötti oltalmazása szempontjából, számukra célszerű oktatást tartani a hivatásos katasztrófavédelmi szervek honvédelmi intézkedési tervéből is.

A rendvédelmi szerv vezetője által felterjesztett honvédelmi intézkedési tervet a belügyminiszter hagyja jóvá. A honvédelmi intézkedési terv tartalmazza a rendvédelmi szerv fegyveres összeütközés, valamint különleges jogrend bevezetésének időszakára vonatkozó, a honvédelmi feladatok ellátását rendkívüli körülmények között is biztosító, a személyi és anyagi erőforrásokra is kiterjedő működési szabályait. A honvédelmi intézkedési terv a rendvédelmi szerv sajátosságainak megfelelő – a működési szabályokról rendelkező – szöveges részből, valamint – a személyi és anyagi erőforrásokat bemutató – mellékletekből áll.

A honvédelmi intézkedési terv rendszeres felülvizsgálatáról és szükség szerinti módosításáról a módosítás jóváhagyásra történő felterjesztéséről a rendvédelmi szerv vezetője gondoskodik.

A rendvédelmi szerv vezetője gondoskodik arról, hogy

- a honvédelmi intézkedési terv végrehajtásában részt vevő személyi állomány a tervet megismerje, valamint begyakorolja, továbbá
- a honvédelmi intézkedési terv végrehajtását biztosító erők és eszközök rendelkezésre álljanak.

A honvédelmi intézkedési terv illeszkedik a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvényben meghatározott védelmi és biztonsági tervdokumentumok rendszerébe, azokkal összhangban megfelel az egymásra épülés alapelvének⁸⁵.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek honvédelmi feladataik teljesítése során

- végzik a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknek, a polgári védelmi szervezeteknek, a közbiztonsági referenseknek és a mentőalakulatok tagjainak a honvédelmi feladatok

⁸⁴ Kat. vhr. 2. melléklet d).

⁸⁵ 16/2013. (V. 9.) BM rendelet 3. §.

végrehajtására történő felkészítését, valamint részt vesznek azok tevékenységének koordinálásában,

- részt vesznek a légiriasztás előkészítésében és annak végrehajtásában,
- közreműködnek az elsötétítési rendszabályok bevezetésének alkalmazásában,
- részt vesznek a menekültek elhelyezésében,
- közreműködnek a lakosság túléléséhez szükséges nélkülözhetetlen létesítmények működőképességének fenntartásában, készenlétbe helyezésének feladataiban,
- részt vesznek a hadműveleti területről kimenekített lakosság regisztrálásában,
- a honvédelmi intézkedési terv alapján végzik a polgári védelmi szervezetek létrehozásával, mozgósításával, alkalmazásával kapcsolatos tervezési, szervezési feladatokat, valamint végzik a polgári védelmi szervezetek irányítását, továbbá
- az éves költségvetési tervezéssel együtt éves készletképzési tervet készítenek.

A polgári védelmi szervezetek honvédelmi feladatai és az azzal kapcsolatos készletképzés szabályai

A polgári védelmi szervezeteket úgy kell létrehozni, hogy a fegyveres összeütközések időszakában alkalmasak legyenek a lakosság életének megóvására, az életben maradás feltételeinek biztosítására, a speciális polgári védelmi feladatok végrehajtására.

A polgári védelmi szervezetek létszámát a fegyveres összeütközések időszakában az ország fegyveres védelmi tervével összhangban – a település lakosságának függvényében – ki kell egészíteni

- 250 000 lakos felett legalább 7000 fővel,
- 100 001–250 000 lakos esetén legalább 750 fővel,
- 50 001–100 000 lakos esetén legalább 500 fővel,
- 10 001–50 000 lakos esetén legalább 300 fővel,
- 2001–10 000 lakos esetén legalább 60 fővel.

A központi polgári védelmi szervezeteket Budapest főváros polgári védelmi szervezetébe beosztottak létszámának terhére, a területi polgári védelmi szervezeteket a vármegyeszékhelyek polgári védelmi szervezetébe beosztottak létszámának terhére, a munkahelyi polgári védelmi szervezeteket a gazdálkodó szervezet telephelye szerinti település polgári védelmi szervezetébe beosztottak létszámának terhére kell megalakítani.

Honvédelmi érdekből kijelölt létfontosságú rendszerelemek esetében fegyveres összeütközések időszakára a kijelölt létfontosságú rendszerelemet üzemeltető gazdálkodó szervezet székhelyén vagy telephelyén munkahelyi polgári védelmi szervezetet kell létrehozni.

Csak a felkészített, megfelelő védőfelszereléssel és munkaeszkővel ellátott személy kötelezhető polgári védelmi szolgálat ellátására.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv a fegyveres összeütközés idejére a Hvt.-ben meghatározott polgári védelmi feladatok végrehajtása érdekében valamennyi – települési, járási, vármegyei vagy fővárosi szintű – közigazgatási egység részére *általános polgári védelmi tervet*, továbbá valamennyi polgári védelmi szervezet részére *mozgósítási tervet* készít.

Az általános polgári védelmi tervek elkészítése során biztosítani kell, hogy azok összhangban legyenek a veszélyelhárítási tervekkel, valamint a területi védelmi bizottságok honvédelmi intézkedési terveivel. A polgári védelmi szervezet mozgósítási készenléti ideje lehet

- gyors készenlétű (12 órán belül),
- rövid készenlétű (24 órán belül) vagy
- hosszú készenlétű (72 órán belül).

A polgári védelmi szervezetek mozgósítása, valamint a meghatározott feladatok végrehajtása érdekében biztosítani kell a polgári védelmi szervezetek *személyi állományát, technikai eszközeit, anyagi ellátását*. A polgári védelmi feladatokkal összefüggő *készletképzés* tervezésekor figyelembe kell venni, hogy:

- a készletképzési terv a feladat nagyságrendjével, tartalmával, végrehajtásának formájával, anyagszükségletének mértékével arányos készletek megalakítására, folyamatos szinten tartására, tárolására és állagának megóvására irányul,
- a készletképzést erőforrás, cél, valamint élelciklus szerint kell tervezni,
- a készletképzés alapvető feladatait a honvédelmi intézkedési terv alapján kell végrehajtani, a várható szükségleteknek megfelelő mennyiségű és minőségű szakanyag felhalmozását, tárolását, lépcsőzését, a felhasznált anyagi készletek utánpótlását, a kivont anyagok kezelését összefüggő módon kell tervezni,
- a készletszintek folyamatos fenntartását, a felhasznált készleteknek a szükségletekhez igazodó pótlását ütemterv szerint kell megszervezni,
- az ellátási és készletezési előírások figyelembevételével kell tervezni az anyagi készletek nyilvántartását, tárolását, karbantartását, szavatossági időn belüli cseréjét,

- fegyveres összeütközések időszakában a polgári védelmi szervezetek alkalmazásának biztosítása érdekében a készletképzési tervben meghatározott készletet kell biztosítani⁸⁶.

A fegyveres összeütközések időszakában a végrehajtandó polgári védelmi feladatokkal összefüggő felkészítéseket a 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet alapján kell szervezni.

2.4. A védelmi és biztonsági igazgatás területi igazgatási szerveinek gazdasági és anyagi szolgáltatással összefüggő adatnyilvántartása

A Vbö. kiemelt helyen foglalkozik a *gazdasági és anyagi szolgáltatások* alapvető szabályaival. Célja az ország védelmével és biztonságával közvetlenül összefüggő, törvényben meghatározott feladatok ellátásához az anyagi és szolgáltatási feltételek nem állami forrásokból történő biztosítása, amennyiben azok más módon nem biztosíthatók⁸⁷. *Katasztrófavédelmi feladatok* végrehajtása érdekében a gazdasági és anyagi szolgáltatás lehetőségét és szükségességét a Kat. is nevesítette,⁸⁸ most a katasztrófavédelmi szerveknek is a Vbö. vonatkozó pontjai szerint kell eljárni a gazdasági és anyagi szolgáltatások igénybevétele és az azt követő kártalanítás esetén.

A nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítése és mozgósítása az ország biztonsága, stabilitása, a lakosság ellátása, az állam működése érdekében történik. Az állam és a gazdasági szereplők együttműködésével, biztosítja a lakosság ellátását, a más úton nem biztosítható ingó és ingatlan javakat, a gazdaság működőképességét, a vb. események gazdasági hatása mérséklését, a károk enyhítését⁸⁹. A Vbö. IV. fejezetében foglalkozik a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésével és mozgósításával, melynek alapidokumentuma a *Védelemgazdasági Alapterv*, melyet a Kormány hagy jóvá. A közreműködő szervek Védelemgazdasági Tervet készítenek⁹⁰. A nemzetgazdaság védelmi és biztonsági felkészítéséhez állami célú tartalékok, a nemzetgazdaság szereplőinek tartalékolási kötelezettség írható elő⁹¹.

A Vbvtv. 13. alcíme a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésével és mozgósításával összefüggő *kártalanítás közös szabályait* fogalmazza meg, az itt leírtakat kell alkalmazni katasztrófavédelmi, polgári védelmi jellegű igénybevételek utáni kártalanításoknál is. *Módosul az eljárásrend*, mert nem a polgármesterhez kell a kártalanítási igényt benyújtani, azt onnan továbbítva katasztrófavédelem területi szervéhez, hanem a jogosult az igényét a járási

⁸⁶ 16/2013. (V. 9.) BM rendelet 6. §, 8/A-8/B §.

⁸⁷ Vbö. 14. § (1).

⁸⁸ Kat. 67. § (1).

⁸⁹ Vbö. 23. § (1)-(2).

⁹⁰ Vbö. 25. § (19, (3), (4)).

⁹¹ Vbö. 26. § (1).

kormányhivatalnál terjesztheti elő és az eljárást a lefolytatására a fővárosi, megyei kormányhivatal lesz jogosult⁹². A hozott döntés panasz esetén közigazgatási perben támadható.

A katasztrófavédelem, illetve a védelmi és biztonsági feladatok irányításának összevetése

A katasztrófavédelem nemzeti ügy. Bekövetkezésük megelőzését, elhárításukat az államigazgatás keretében irányítani, koordinálni kell. Ezt az irányítást országos szinten a Kormány, területi szinten a területi védelmi bizottságok, a járásokban a helyi védelmi bizottság, míg az egyes településeken a polgármesterek a valósítják meg. A kialakult rendkívüli események következményeinek felszámolása, hatékony, operatív módon történő kezelése érdekében indokolt, hogy az irányítást végző testületek, vezetők, a beavatkozók plusz jogosultságokkal is rendelkezzenek, amelyek a veszélyhelyzet kihirdetésével vezethetők be. A Vbö. szerinti új jogi lehetőség, hogy a fővárosi és a megyei kormányhivatal *védelmi és biztonsági bírságot szab ki*, ha a kötelezett a polgári védelmi, gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségének nem vagy nem megfelelően tesz eleget, ha a nemzetgazdaság vb. célú felkészítésével összefüggő kötelezettségének nem tesz eleget, vagy ha valaki az összehangolt védelmi tevékenységgel összefüggésben a Vbö. alapján bevezetett szabályokat megszegi.⁹³

⁹² Vbö. 37. § (1), (2).

⁹³ Vbö. 70. §.

3. A közigazgatási- és rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek területi szintű együttes tevékenysége

3.1. Területi védelmi bizottság szerepe, feladatai a védelmi és biztonsági igazgatásban

A védelmi és biztonsági tevékenységek irányítása

A Vbö. részletesen meghatározza a védelmi és biztonsági tevékenységek irányítására, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás rendszerére vonatkozó rendelkezéseket. A katasztrófavédelmi és honvédelmi feladatok ellátása során korábban az irányítási rendszerekbe tartoztak a központi szervek (Országgyűlés, köztársasági elnök, Kormány, szakminiszter, ágazati miniszterek,) valamint a területi és helyi védelmi igazgatás szervek (területi védelmi bizottság, helyi védelmi bizottság, polgármesterek).

A Vbö. szerint pedig az irányítást megvalósítják a központi szint szervezetei, mint Országgyűlés, köztársasági elnök, Kormány, miniszter. Ezek kívülről irányítják a védelmi és biztonsági tevékenységet, hisz az irányító szerv mindig az irányított rendszeren kívül áll. Az irányításban majd következnek úgynevezett „védelmi és biztonsági szervezetek” (honvédség, rendvédelmi szervek, nemzetbiztonsági szolgálatok, Országgyűlési Őrség), valamint a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában résztvevő további szervezetek. Láthatjuk, hogy a felsorolt irányító, illetve irányított szervek, szervezetek döntő többségükben megegyeznek a honvédelem és a katasztrófavédelem korábbi rendszerének hasonló funkciót betöltő szerveivel. A Vbö. alapvetően a meglévő szervezeti struktúrát alkalmazza, természetesen a védelmi és biztonsági igazgatás összkormányzati jellegének figyelembevételével. Új szervezeti egységek a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve és az általa működtetett nemzeti eseménykezelő központ. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az egyes ágazatokon túlmutató irányítási és koordinációs jogosítványok a két ágazati törvényből átkerültek a Vbö.-be. Cél volt meghagyni az ágazatok szakmai kompetenciáit, azaz az ágazati feladatokat továbbra is az ágazati szervek irányítják és végzik, a Vbö. csupán a közöttük lévő koordinációt helyezi közös kormányzati platformra⁹⁴.

⁹⁴ Keszely-Varga 2023: 208.

A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere

A Vbő. szilárdan meghatározza a *védelmi és biztonsági igazgatási rendszer rendeltetését*, amely az ország és a nemzet védelmében és biztonságának fenntartásában és fejlesztésében érintett valamennyi szerv és szervezet tevékenységének és fejlesztésének összehangolása, az összehangolt védelmi tevékenységre és a különleges jogrendi működésre való felkészüléssel összefüggő kormányzati irányítás közvetítése a feladatkörrel érintett szervek felé, az ágazatokon átívelő feladatokra való felkészülés és ezek gyakorlásának összehangolása, az egyes ágazatokon átívelő tevékenységek szakmai irányítása, valamint mindezen tevékenységekkel és az ezekre való felkészüléssel összefüggő ellenőrzések végrehajtása⁹⁵.

A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere magába foglalja az országos, a területi, a helyi és a települési szerveket, alapvető rendeltetése az ország, a nemzet védelmében érintett valamennyi szerv tevékenységének összefogása, koordinálása. „Az állam a biztonsági kihívások elhárítására mindenütt védelmi struktúrák felállításával válaszol. Elemi érdek fűződik tehát ezek működőképességének garantálásához is⁹⁶.”

A védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve (továbbiakban: VBIKSZ) országos szinten összehangolja az igazgatási feladatokat, koordinálja a tervezést, *Nemzeti Eseménykezelő Központot* működtet összkormányzati válságkezelés, különleges jogrend esetén, felkészüléskor és esemény idején, tehát folyamatos működéssel. Koordinálja az összkormányzati felkészülést, előkészíti a képzési követelményeket, összehangolja a nemzeti ellenálló képesség fejlesztését, kialakítja a feltételeket a Kormány válsághelyzeti működéséhez, támogatja a kapcsolódó technológiai és tudományos kutatásokat, ellenőrzi kormányzati szinten.⁹⁷

A védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szervei a területi és a helyi védelmi bizottságok. A *TVB* a Kormány irányítása alatt álló, testületi szervként működő területi közigazgatási szerv, irányítását a Kormány – *az ágazati védekezési és felkészülési feladatok irányítását ide nem értve* – a VBIKSZ útján látja el⁹⁸. Felépítését, feladatait a Vbő. a korábbi Hvt.-ben és Kat.-ban hatálytalanítja, azok zömét átveszi, kismértékben kiegészíti. Éles különbség, hogy a Vbő. nem taglalja külön az TVB elnökének feladatait, mint volt a Kat.-ban,

⁹⁵ Vbő. 51. §.

⁹⁶ Nagy 2010: 35-44.

⁹⁷ Vbő. 52. §.

⁹⁸ Vbő. 53. § (1).

azokat mind a bizottságnak címzi. A döntési jogköröket a bizottság elnöke kiadmányozza. Ha az TVB akadályoztatott, halaszthatatlan esetben a bizottság elnöke egy személyben gyakorolja annak jogkörét, döntését a szakmai elnökhelyettes véleménye kikérése után hozza, az akadály megszűnte után tájékoztatja a bizottságot.

A műveletekben nélkülözhetetlen az *irányító vezető kijelölése*. Ha a területi, illetve a helyi szintű védekezésben egyidejűleg a védelmi és biztonsági igazgatás több területi szervének együttműködése szükséges, a védekezés közvetlen irányításáért felelős vezetőt illetékességi területén a *TVB elnöke*, több megye területét illetően a VBIKSZ jelöli ki. A kijelölésig az események következményeinek felszámolásában elsődlegesen érintett szerv vezetője végzi a védekezés irányítását⁹⁹.

Az TVB szervezeti és működési rendjét – a VBIKSZ vezetőjének egyetértésével – maga állapítja meg. Új dolog, hogy a TVB *költségeinek fedezetét* a kormányhivatal részére az egyes vb. feladatokra biztosított költségvetési összegből, céltámogatásból, az illetékességi területhez tartozó településekre háruló védelmi és biztonsági feladatok *és a lakosság létszámának arányában* meghatározott állami támogatásból kell biztosítani. Ez utóbbi a *normatív támogatás* elősegítője¹⁰⁰.

A TVB illetékességi területén ellátja a válsághelyzetekre és különleges jogrendre történő felkészülés, továbbá a védelmi és biztonsági események kezelésében, valamint a különleges jogrendi feladatokban történő közreműködés törvényben vagy a Kormány rendeletében meghatározott területi feladatait. A Kat. szerint korábban összehangolta a *védekezésben* közreműködő szervek feladatainak ellátását, arra a felkészülést. A TVB feladatai a Vbö. szerint zömmel hasonlóak a Kat.-ban feltüntetett feladatokhoz. *Újként jelentkező kötelezettség* a HVB-k irányítása, az ingó és ingatlan szolgáltatás elrendelése, a területi gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek, ezek nyilvántartásiának vezetése, a települések, kerületek, a lakossága védekező szervek riasztása, kiértesítése, tájékoztatása, kölcsönös segítségnyújtásuk rendjének kialakítása, a védekezésben résztvevő szervek felkészültségéről a rendszeres beszámoltatás, a védelmi és biztonsági igazgatási szervek működési feltételeinek biztosítása.

⁹⁹ Vbö. 57. §.

¹⁰⁰ Vbö. 53.§ (5).

A HVB illetékességi területe a járásokhoz, a fővárosban a kerületekhez igazodik, a válsághelyzetekre és különleges jogrendre történő felkészülést, a védelmi és biztonsági események kezelését és a különleges jogrendi feladatokban történő közreműködést a járásokban illetve a fővárosi kerületekben látja el. A HVB elnöke a fővárosi, megyei kormányhivatal járási, fővárosi kerületi hivatalának vezetője, szakmai elnökhelyettese a honvédelmi feladatok tekintetében a Honvédség állományából vezényelt katona, a katasztrófák elleni védekezés tekintetében a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy. A HVB tagja még az illetékességi területén működő, önálló hatáskörrel rendelkező rendvédelmi szerv illetékes vezetője, a fővárosi, megyei kormányhivatal képviselője, a katonai igazgatási szerv képviselője, az árvízi védekezésért felelős szervezetnek a bizottság illetékességi területe szerinti vezetője, a HVB titkár. A HVB szervezeti és működési rendjét az MVB elnökének egyetértésével – maga állapítja meg¹⁰¹.

A területi és helyi védelmi igazgatás szerveinek felépítése, működése korábban a honvédelmi törvényben nyert szabályozást. Az általuk ellátandó feladatok megoszlottak olyan formában, hogy a honvédelmi feladataikat a honvédelmi törvény, míg a katasztrófavédelmi feladatokat a katasztrófavédelmi törvény szabályozta. A Vbö. a két törvényből átemelte a területi és helyi védelmi igazgatási szervekre vonatkozó teljes részt, a kötelezettségeik pedig tartalmazzák mind a honvédelmi, mind a katasztrófavédelmi feladatokat, megkülönböztetve a felkészülés, illetve a végrehajtás időszakának teendőit.

A TVB elnöke a fővárosi, vármegyei főispán, általános elnökhelyettese a fővárosi, vármegyei kormányhivatal főigazgatója, szakmai elnökhelyettesek – a VBIKSZ vezetője egyetértésével – katasztrófák elleni védekezés tekintetében a vármegyei katasztrófavédelmi igazgató, honvédelmi feladatok tekintetében a honvédelemért felelős miniszter által kijelölt, a Honvédség tényleges állományának tiszti állománycsoportba tartozó tagja.

A TVB további tagjai:

- a vármegyei közgyűlés elnöke – a fővárosban a főpolgármester – vagy az általa helyettesítésre kijelölt személy,
- a vármegyei jogú város polgármestere vagy az általa helyettesítésre kijelölt személy,
- a katonai igazgatás területi szervének vezetője,
- a bizottság szakmai elnökhelyettese kivételével a bizottság illetékességi területén működő, önálló hatáskörrel rendelkező rendvédelmi szerv illetékes vezetője,

¹⁰¹ Vbö. 55. § (1)-(4).

- az egészségügyi államigazgatási szerv képviselője,
- az árvízi védekezésért felelős szervezet vezetője,
- a területi védelmi bizottság titkára¹⁰².

A TVB hatáskörébe utalt hatósági, valamint más döntési jogköröket a bizottság elnöke kiadmányozza. Ha a bizottsági ülés megtartásának feltételei idő hiányában vagy más okból hiányoznak, vagy a bizottság a döntéshozatalban bármely okból akadályoztatott, halaszthatatlan esetben a bizottság elnöke a döntéskört egyszemélyben gyakorolja. A bizottság jogkörében eljáró elnök a szakmailag érintett elnökhelyettes véleményének kikérését követően hozhatja meg a döntését, amelyről a TVB-t az akadályoztatás megszűnését követően tájékoztatja.

A TVB elnöke az igazgatási feladatait a fővárosi, vármegyei kormányhivatal közreműködésével látja el, amelynek valamennyi kormánytisztviselője és munkavállalója rendkívüli munkavégzésre kötelezhető¹⁰³.

A TVB a védelmi és biztonsági tevékenysége keretében

- irányítja a helyi védelmi bizottságokat,
- összehangolja a főpolgármester, a vármegyei közgyűlés elnöke és a polgármesterek helyi védelmi bizottságok védelmi és biztonsági igazgatási feladataiban együttműködő szervezetek tevékenységét,
- a szükséges feltételek fennállása esetén elrendeli a védelmi és biztonsági szervezetek és a védelmi és biztonsági tevékenységben közreműködő egyéb szervek számára szükséges ingó, ingatlan, szolgáltatás igénybevételét, a területi gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségeket, amelyről gazdasági és anyagi szolgáltatási nyilvántartást vezet, és az elrendelésről értesíti a polgármestert,
- biztosítja a védelmi és biztonsági igazgatási szervek működésének feltételeit, és irányítja a rendkívüli intézkedésekkel hatáskörébe utalt feladatok végrehajtását,
- kezdeményezi Kormány vagy más szerv hatáskörébe tartozó védelmi és biztonsági intézkedések megtételét,
- halasztást nem tűrő esetben a helyben szokásos módon, átmeneti jelleggel elrendelheti az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges mértékben a veszélyeztetett területekről az állampolgárok kimenekítését, és erről haladéktalanul értesíti a Kormányt,
- elrendeli az adott helyzetben védekezésért felelős miniszter intézkedése alapján – halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – a polgári védelmi

¹⁰² Vbö. 53. § (2)-(3).

¹⁰³ Vbö. 53. § (7).

szervezetek alkalmazását, erről egyidejűleg tájékoztatja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetőjét,

- összehangolja a lakosság és az anyagi javak kitelepítését, kimenekítését, befogadását, ellátását, továbbá a helyi védekezés megszervezését,
- illetékességi területén gondoskodik a védelmi és biztonsági célú vezetési infrastruktúráról, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás infokommunikációs rendszerének folyamatos működőképességéről,
- ideiglenesen magához vonhatja a védekezés irányítását, ha a saját vagy az érintett polgármester helyzetértékelése szerint a katasztrófa elleni védekezés a helyi védelmi bizottság lehetőségét meghaladja, erről haladéktalanul értesíti a Kormányt,
- folyamatosan értékeli a kialakult helyzetet és a védekezést, minderről jelentést tesz a Kormánynak¹⁰⁴.

A TVB a védelmi és biztonsági tevékenységre való felkészülés keretében

- irányítja a helyi védelmi bizottságok és összehangolja főpolgármester, a vármegyei közgyűlés elnöke és a polgármesterek védelmi és biztonsági felkészítését,
- megállapítja a védelmi és biztonsági tevékenységben közreműködő szervek részére a védelmi és biztonsági felkészítés követelményeit és feladatait, összehangolja azok végrehajtását,
- megszervezi az illetékességi területén található települések, kerületek, valamint a lakosság és a védekezésben érintett szervezetek közötti riasztás, kiértesítés és tájékoztatás, valamint kölcsönös segítségnyújtás rendjét,
- gondoskodik a közigazgatási szervekkel, a védelmi és biztonsági szervezetekkel és a civil szervezetekkel, valamint más vármegyékkel és a fővárossal történő együttműködés, kölcsönös segítségnyújtás feltételeinek és rendjének biztosításáról,
- felelős a polgári védelmi kötelezettségen alapuló területi polgári védelmi szervezetek létrehozásáért, valamint a területi veszélyelhárítási terv elkészítéséért,
- illetékességi területén felelős a védelmi és biztonsági tevékenység koordinációjához és irányításához szükséges feltételek biztosításáért,
- védelmi és biztonsági felkészítés feladatainak gyakorlása és ellenőrzése céljából a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének tájékoztatásával gyakorlatot vezethet

¹⁰⁴ Vbö. 54. § (2).

a polgármesterek, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységben közreműködő szervezetek közreműködésével,

- irányítja a hatáskörébe tartozó katasztrófavédelmi tervező tevékenységet,
- a fővárosi, vármegyei védelmi bizottság ülésének napirendjére tűzi a védekezésben részt vevő szervezetek felkészültségéről szóló beszámolót,
- az éves feladattervben meghatározza a polgármesterek felkészítésével kapcsolatos feladatokat,
- egyetértési jogot gyakorol a területi polgári védelmi szervezetek felépítésére, létszámára vonatkozó – a területileg illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv által tett – javaslatokkal kapcsolatosan,
- a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter részére felterjeszti az illetékességi területén lévő települések polgármestereinek a települések katasztrófavédelmi besorolására vonatkozó javaslatait¹⁰⁵.

A TVB az illetékességi területén, a szervezeti és működési szabályzatában meghatározottak alapján együttműködik a honvédelmi igazgatási és a kijelölt katasztrófavédelmi feladatot ellátó szervvel, valamint a védelmi és biztonsági feladat ellátásában részt vevő más szervvel, szervezettel¹⁰⁶. Ez azt jelenti, hogy a területi védelmi bizottság minden megyében a vármegyei katasztrófavédelmi igazgatósággal szoros munkakapcsolatban kell, hogy álljon.

A TVB elnöke a területi veszélyelhárítási tervet a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetőjének egyetértésével hagyja jóvá¹⁰⁷.

A jogszabály külön meghatározza a *TVB elnöke* kötelezettségeit, felelősségét, amely kiemelten széleskörű, hiszen felel a vármegyei, fővárosi szintű védelmi és biztonsági feladatok összehangolásáért, irányítja a hibrid fenyegetéssel szembeni ellenálló képesség növelésének területi szintű feladatait, koordinálja a kulturális javak védelmével kapcsolatos feladatokat, a befogadó nemzeti támogatás területi feladatait, gyakorolja a polgári védelemmel, valamint a gazdasági és anyagi szolgáltatással kapcsolatos hatáskört, biztosítja a TVB védelmi és biztonsági célú vezetési infrastruktúrájának, infokommunikációs rendszerének folyamatos működőképességét.

Az elnök irányítási jogköre, hogy a helyi védelmi bizottságok elnökeit, valamint a főpolgármestert és a polgármestert a hatáskörükbe tartozó feladat végrehajtására utasíthatja,

¹⁰⁵ Vbö. 54. § (3).

¹⁰⁶ 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól. 2. §.

¹⁰⁷ Vbö. 54. § (4).

meghatározza a katasztrófák elleni védekezés területi feladatát, ellenőrzi annak végrehajtását, illetve kezdeményezi a területi polgári védelmi erő bevonását.

Az elnök hatáskörét meghaladó esetben, a védekezéssel összefüggésben az ágazati koordinációs szerv, összehangolt védelmi tevékenység esetén a VBIKSZ útján kezdeményezi a Kormány döntését, Az ágazati koordinációs szerv, avagy összehangolt védelmi tevékenység esetén a VBIKSZ útján - ha az intézkedés késedelme elháríthatatlan kárral vagy veszéllyel járna, közvetlenül a katonai szervezet parancsnoka vagy a HM vezető ügyeleti szolgálata útján - kezdeményezi a Magyar Honvédség védekezésbe történő bevonását.

Mindezekon kívül a helyreállítás, újjáépítés területén gondoskodik a helyreállítás sorrendjének és ütemének megvalósításáról, intézkedik a lakosság alapvető ellátásának biztosításáról a normál életkörülmények helyreállításáig, meghatározza az illetékességi területén működő közigazgatási szerv helyreállítással kapcsolatos feladatát, koordinálja a humanitárius segély elosztását¹⁰⁸.

A TVB számos dolgot *szabályoz*, így megállapítja a nemzetbiztonsági szolgálatok kivételével a vb-i feladatban részt vevők kiértékelésének, riasztásának, készenléte fokozásának, az információ továbbításának követelményeit, a HVB által létrehozandó munkacsoport és az általa kezelendő iratok körét, a létrehozandó munkacsoport tagjának, a polgármester, a honvédelmi referens és a közbiztonsági referens védelmi és biztonsági felkészítésének követelményét, a gazdasági és anyagi szolgáltatás keretében igénybevételre kijelölt technikai eszköz és ingóság mozgásának korlátozása, az ingatlan és a szolgáltatás átadása előkészítési követelményét.

Megállapítja továbbá a területi védelmi és biztonsági igazgatásban feladatot ellátó szervezet tevékenységét, a feladat koordinációját, valamint az együttműködés rendjét. A TVB irányítási jogkörét a titkársága közreműködésével látja el a helyi védelmi bizottság felett¹⁰⁹.

A VBIKSZ együttműködve a HM-el és BM-el *ellenőrzi* a területi védelmi és biztonsági igazgatás feladatainak végrehajtását, ennek keretében vizsgálja és értékeli a szervezeti és működési rendet, a védelmi és biztonsági felkészítés intézkedési tervét, a nemzetgazdaság erőforrása védelmi célú felkészítésének tervezését, a döntés jogszerűségét, a vezetési feltétel meglétét, az ügyviteli tevékenységet, a vb. felkészülés keretében végrehajtott feladatot, TVB felkészültségét, a gyakorlat és a felkészítés végrehajtását, a központi pénzügyi forrás felhasználásának jogszerűségét és célszerűségét és a védelmi és biztonsági igazgatás infokommunikációs rendszerének alkalmazását.

¹⁰⁸ 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 3. §.

¹⁰⁹ 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 4-5. §.

A TVB a területi államigazgatási szerv bevonásával a kijelölt szervnél bizottságilag vizsgálja a vb. feladatok végrehajtását, többek között a vb. feladat végrehajtására kialakított szervezeti és működési rendet, az intézkedési terv kidolgozását és végrehajthatóságát, a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésének tervezését, az ezekkel összefüggő döntést, a vezetési feltétel meglétét, az ügyviteli szabályozóban meghatározottak betartását, a vb. felkészülés keretében végrehajtott feladatot, a HVB felkészültségét, a gyakorlat és felkészítés végrehajtását, gazdálkodásának jogszerűségét és célszerűségét, az infokommunikációs rendszerének alkalmazását¹¹⁰.

A TVB a z SZMSZ-e alapján rendszeresen, de legalább évente két alkalommal *ülésezik*, melyekre a TVB elnöke állandó meghívottként *tanácskozási joggal meghívja*

- a honvédelemért felelős miniszter által kijelölt minisztériumi szervezeti egység vezetőjét,
- a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter által kijelölt védelmi és biztonsági igazgatási feladatokat ellátó BM szervezeti egység vezetőjét, katasztrófavédelmi feladat tekintetében a BM OKF szervezeti egységének vezetőjét,
- a VBIKSZ vezetőjét,
- a TVB illetékességi területén működő rendvédelmi szerv vármegyei vezetőit, a nemzetbiztonsági védelem alá eső szerv és létesítmény biztonsági védelméért felelős szerv területi vezetőjét, kivéve, ha tagja a területi védelmi bizottságnak,
- az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság területileg illetékes vezetőjét, kivéve, ha tagja a területi védelmi bizottságnak,
- a MH PK által a TVB-vel együttműködésre kijelölt katonai szervezet parancsnokát,
- az Országos Mentőszolgálat területileg illetékes vezetőjét,
- országos közút kezelését, üzemeltetését ellátó szerv vagy szervezet területi vezetőjét,
- a területi illetékességébe tartozó HVB elnökét, valamint
- az előző pontok szerinti vezető által kijelölt képviselőt.
- meghívja azt, akinek a TVB ülésén való jelenlétét indokoltnak tartja.

A TVB a védelmi és biztonsági igazgatási operatív tevékenységének támogatása érdekében *operatív munkaszervet* működtet, amely az illetékességi területén lévő helyi védelmi bizottság melletti helyi operatív munkaszervvel folyamatosan együttműködik.

¹¹⁰ 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 6-7. §.

A TVB az operatív munkaszervének bevonásával

- intézkedéséről folyamatosan tájékoztatja az ágazati koordinációs szervet és annak operatív szerve vezetőjét, Övt. esetén a VBIKSZ által működtetett NEK-et,
- végrehajtja a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, Övt. esetén a NEK által meghatározott mentési feladatok koordinálását, összehangolását,
- irányítja a védekezésben részt vevő szerv tevékenységét, és koordinálja a felajánlást,
- kezdeményezheti más vármegye vagy a főváros polgári védelmi szervezetének alkalmazását, továbbá a Magyar Honvédség közreműködését,
- illetékességi területén működő területi államigazgatási szerv részére a védekezéssel és a felkészüléssel összefüggő feladatot határozhat meg a védekezés feladatainak összehangolása érdekében, valamint
- felügyeli és koordinálja a lakosság tájékoztatásával kapcsolatos területi szintű tevékenységet.
- Az operatív munkaszerv ügyrendjét saját maga állapítja meg, amelyet a területi védelmi bizottság vezetője hagy jóvá¹¹¹.

3.2. A Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek szerepe, feladatai a védelmi és biztonsági igazgatásban

A Vbö. értelmező rendelkezése szerint a védelmi és biztonsági szervezetek magukba foglalják a Honvédséget, a rendvédelmi szerveket, a nemzetbiztonsági szolgálatokat, valamint az Országgyűlési Őrséget.

Magyarország fegyveres ereje a *Magyar Honvédség*. A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése¹¹². A Honvédség a feladatait a honvédségi szervezetnek nem minősülő honvédelmi szervezetekkel, valamint a honvédelemben közreműködő más szervekkel együttműködve, a *Vbö.-ben meghatározott feladatok* hatékony és összehangolt ellátására figyelemmel hajtja végre¹¹³.

¹¹¹ 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 10-11. §.

¹¹² Alaptörvény 45. cikk (1).

¹¹³ Hvt. 58. § (2).

A honvédség fegyverhasználati joggal *működik közre* a Kormány döntése alapján a *veszélyhelyzettel*, valamint az egészségügyről szóló törvény szerinti egészségügyi válsághelyzettel kapcsolatos feladatokban, illetve fegyverhasználati jog nélkül az ebbe nem tartozó, katasztrófavédelemmel összefüggő további feladatok végrehajtásában¹¹⁴.

A közreműködői feladat teljesítésére alárendelt honvédségi szervezetektől legfeljebb 200 fő és huszonegy napi időtartamot meg nem haladó igénybevételéről a Honvéd Vezérkar főnöke, az ezt meghaladó létszámú vagy időtartamú igénybevételről a honvédelemért felelős miniszter dönt. A 3000 főt meghaladó igénybevételről a honvédelemért felelős miniszter – a döntést követő huszonnégy órán belül – az Országgyűlés honvédelemmel foglalkozó bizottságát tájékoztatja.

Ha katasztrófa következtében szükséges élet- és vagyonmentés a védelmi és biztonsági igazgatási szervek, a rendvédelmi szervek, illetve az állami mentőszolgálat igénye alapján a katonai erők azonnali közreműködését indokolja, legfeljebb 100 fő igénybevételéről a területileg illetékes honvédségi szervezet parancsnoka saját hatáskörben dönthet, amelyet szolgálati úton haladéktalanul jelent a Honvéd Vezérkar főnökének. Az azonnali igénybevétel mértéke és jellege nem veszélyeztetheti az adott honvédségi szervezet alaprendeltetés szerinti feladatellátásának maradéktalan biztosítását, a készenlét fenntartását, a hadrafoghatóság szintjét, időtartama pedig kizárólag a közvetlen életveszély és a jelentős anyagi kár bekövetkezte közvetlen veszélyének fennállásáig vagy a védekezésben részt vevő társszervek, szervezetek részére történő feladatátadásig tarthat. A Honvéd Vezérkar főnöke a jogkörében dönt az azonnali igénybevétel fenntartásának szükségességéről.

A közreműködői feladatok ellátásában a honvédségi szervezetek katonai függelmi rendszerben, saját parancsnokaik vezetésével vesznek részt, és *számukra ilyenkor* meg kell határozni annak célját, időtartamát, a kirendelt erők feladatait, létszámát és eszközeit, fegyverzetét, továbbá az igénybevétel földrajzilag körülírt területét¹¹⁵.

A honvéd a veszélyhelyzettel, az egészségügyi válsághelyzettel, illetve a befogadással érintett területen a Hvt.-ben meghatározottak szerint segítheti a veszélyhelyzet és az egészségügyi válsághelyzet felszámolásához szükséges feladatok ellátását.

A Honvédség szállítóeszközei és műszaki munkagépei – a rendszeresített harcjárművek és a fegyverzet kivételével – kérelemre, a Honvéd Vezérkar főnöke engedélyével, megállapodás

¹¹⁴ Hvt. 59. § (1) m), (2) a).

¹¹⁵ Hvt 60. § (1)-(3).

alapján, térítés ellenében vagy közfeladat ellátása érdekében ingyenesen ideiglenesen átengedhetők.

A Magyar Honvédség Katasztrófák elleni védekezésének szervezeti, intézkedési és végrehajtási kerete a *Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer (HKR)*, melynek rendeltetése:

- a honvédelmi ágazaton belül bekövetkező veszélyhelyzet kialakulásának, valamint súlyos szerencsétlenség, baleset bekövetkezésének megelőzése, a veszélyeztetett személyi állomány, vagyontárgyak megóvása, mentése,
- az országos katasztrófavédelmi rendszer keretén belül a katasztrófavédelemre rendelt szervekkel együttműködve, a felkészített honvédségi erőkkel és eszközökkel közreműködés a katasztrófák károsító hatásai elleni védekezésben, illetve a helyreállításban, és
- felkérés esetén – a vonatkozó jogszabályokban meghatározott keretek között – részvétel a nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban.

A HKR területalapú feladat végrehajtásának földrajzi alapegysége, melyen belül a Magyar Honvédség végrehajtja a katasztrófavédelmi tevékenységet, az a *katonai körzet*.

A HKR elemeit biztosító kijelölt honvédelmi szervezetek a felkészülés és megelőzés időszakában:

- kidolgozzák, naprakészen tartják a HKR felépítését, működését meghatározó jogszabályokat, közjogi szervezetszabályozó eszközöket, egyéb szabályozókat, így különösen a HKR Szervezeti és Működési Szabályzatát, az MH Katasztrófavédelmi Tervét, a Katasztrófavédelmi Alkalmazási Terveket,
- feldolgozzák, elemzik és értékelik a korábbi közreműködés tapasztalatait,
- kijelölik, felkészítik, kiképzik a végrehajtó erőket, biztosítják alkalmazhatóságukat és készenlétüket,
- nyilvántartják a katasztrófaveszélyes létesítményeket, kidolgozzák, végrehajtják és betartatják az előírt biztonsági követelményeket és védelmi intézkedéseket,
- katasztrófavédelmi gyakorlatokat terveznek, hajtanak végre, és
- együttműködnek a hazai és nemzetközi katasztrófavédelmi szervekkel.

A HKR aktivizált elemei a katasztrófaveszély időszakában

- a katasztrófával kapcsolatos információkat gyűjtene, azokat elemzik, értékelik,
- kidolgozzák a katasztrófaveszély típusának megfelelő műveleti elgondolást,

- pontosítják az alkalmazásra tervezett munkacsoportokat, ellenőrzik az erőket és eszközöket,
- meghatározott készenléti fokozatba helyezik a közreműködésre tervezett erőket,
- felkérés esetén együttműködnek az adott veszélyhelyzetre vonatkozó országos szintű tervek kidolgozásában, pontosításában, és
- a kialakult helyzet függvényében biztosítják az erők kirendelését.

A HKR aktivizált elemei a védekezés időszakában

- védik és mentik a Honvédelmi Minisztérium a HM szervezetek és az MH személyi állományát, anyagi javait,
- közreműködnek a katasztrófák károsító hatásai elleni védekezésben, valamint következményeinek felszámolásában, és
- felkérés, kormánydöntés esetén részt vesznek a nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtásban.

A HKR aktivizált elemei a helyreállítás időszakában: a Kormány döntése, a KKB vagy a KKB NVK, a védelmi igazgatási szervek felkérésére, a honvédelemért felelős miniszter vagy a Honvéd Vezérkar főnöke döntése alapján, az MH képességeinek igénybevételével közreműködnek a katasztrófák következményeinek hosszú távú felszámolásában.

A Magyar Honvédség katasztrófavédelmi feladataira vonatkozó főbb jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye
- 2021. év XCIII. törvény a védelmi és biztonsági feladatok összehangolásáról
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
- 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról
- 290/2011. (XII.22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezései végrehajtásáról
- 234/2011. (XI.10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról
- A 26/2021 HM rendelet a honvédelmi ágazat katasztrófák elleni védekezésének irányításáról és feladatairól szóló HM rendeletről

- A 26/2021 HM utasítás a Honvédelmi Ágazati Válságkezelő Rendszer bevezetéséről, valamint az annak részét képező HM válságreagáló Rendszer részletes működtetésével kapcsolatos egyes feladatokról
- A 6/2022. (II. 17.) HM utasítással kiadott Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Szervezeti és Működési Szabályzata;
- A 408/2021 (HK) MH PK intézkedés a Magyar Honvédség Parancsnoksága és a Magyar Honvédség honvédségi szervezeteinek katasztrófavédelmi feladatairól.
- A 414/2021 MH PK intézkedése a megyei, fővárosi védelmi bizottságokkal együttműködő honvédségi szervezetek kijelölésére

Rendvédelmi szervek szerepe, feladata

A védelmi és biztonsági szervezetek közül a *rendvédelmi szervek* szerepe meghatározó a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában. A védelmi és biztonsági szervezetek, így a rendvédelmi szervek is a védelmi és biztonsági tervezés dokumentumaiban meghatározottakra figyelemmel, az azonnali kezelést igénylő kihívások, fenyegetések, lehetséges válsághelyzetek megelőzése, elhárítása, kezelése, illetve következményeik felszámolása érdekében:

- a bejelentések, illetve a vb. célú döntéshozatalhoz szükséges kiértékelések megvalósítására alkalmas, folyamatos működésű ügyeleti és készenléti szolgálatokat tartanak fenn,
- együttműködnek más védelmi és biztonsági szervezetekkel,
- biztosítják az azonnali reagálást igénylő fenyegetések kezelése érdekében az ehhez szükséges készenléti erők rendelkezésre állását és bevetetőségét,
- felkészülnek a vb. kötelezettségekkel, az összehangolt védelmi tevékenységekkel, a NATO válságreagálási rendszerében bevezethető intézkedésekkel, a védelmi és biztonsági célú riasztás rendszerével, valamint a különleges jogrendi működésre történő azonnali átállással összefüggésben szükséges feladatok végrehajtására,
- részt vesznek a vb. tervezés rendszerével összefüggő feladatok ellátásában és biztosítják a tervezéshez szükséges információkat,
- biztosítják a jogszabály által számukra meghatározott vb. igazgatási feladatok ellátásának személyi, képzési és tárgyi feltételeit, és
- ellátják a jogszabályban meghatározott további védelmi és biztonsági feladataikat¹¹⁶.

¹¹⁶ Vbö. 48. §.

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv katasztrófavédelmi feladatai

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv a kijelölt erőivel részt vesz:

- az ár- és belvíz elleni védekezésben,
- a járványügyi és a környezetvédelmi rendszabályok bevezetésének érvényesítésében,
- a nemzetközi és hazai katasztrófavédelmi gyakorlatokon, valamint a veszélyhelyzetek felszámolásában résztvevő szervezetek tevékenységének biztosításában,
- kijelölt objektumok őrzés-védelmében, ellenőrző-átengedő pontok telepítésében, működtetésében a kulturális örökség védett elemei védelmében,
- a lakosság védelmi célú építményei veszélyhelyzet idejére szóló előkészítésének, készenlétbe-helyezésének biztosításában,
- az áldozatok felkutatásában,
- a kitelepített és a befogadott lakosság regisztrációjában,
- a lakosság életét és anyagi javait tömeges méretekben veszélyeztető természeti csapások, ipari balesetek következményeinek felszámolásában részt vevő erők feladatai ellátásának biztosításában,
- a BM OKF koordinálásával a kritikus infrastruktúra védelem horizontális kritériumrendszerének kialakításában, a beazonosítási folyamatban, ezekhez adatot szolgáltat.
- Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv kijelölt erői ellenőrzik a lakosság tartózkodásának korlátozására bevezetett intézkedések betartását.

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv végzi:

- a kárterületek lezárását, a forgalomirányítást, a kimenekítés, a kitelepítés és a befogadás rendőri biztosítását,
- a hazai és nemzetközi segélyszállítmányok és segélycsapatok mozgási útvonalainak biztosítását,
- a rend fenntartását a katasztrófák és a veszélyhelyzet kihirdetése esetén történő kitelepítés során, valamint a kitelepített lakosság befogadási helyein,
- a kárhelyszínen visszahagyott tulajdon őrzését,
- a kitelepítéssel érintett területre történő be- és kijárás közbiztonsági ellenőrzését,
- a bejárési útvonalak meghatározását,
- a rendőri feladatokkal kapcsolatos tájékoztatást, valamint az áldozatok és hozzátartozóik tájékoztatásának biztosítását,

- halaszthatatlan esetben a kitelepítés, továbbá a kimenekítés azonnali, helyszínen történő elrendelését,
- a helyszín biztosítását, lezárását,
- katasztrófaveszély vagy veszélyhelyzet felszámolásában részt vevő erők gyors közúti felvonulását és az államhatáron történő átléptetését elősegítő intézkedések végrehajtását,
- a nemzetközi katasztrófavédelemben részt vevő erők, eszközök schengeni külső határon lévő határterületen történő mozgásának biztosítását, illetve a vonatkozó nemzetközi megállapodásban rögzített határátléptetést a határátkelőhelyek körzetében.

A büntetés-végrehajtási szervezet katasztrófavédelmi feladatai

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények parancsnokain, igazgatóin keresztül irányítja és ellenőrzi a katasztrófák elleni védekezésben azon tervezési, szervezési, összehangolási, végrehajtási, irányítási, létesítési, működtetési, tájékoztatási, riasztási, adatközlési és ellenőrzési tevékenységek összességét, amelyek a katasztrófa kialakulásának megelőzését, a közvetlen veszélyek elhárítását, az előidéző okok megszüntetését, károsító hatásuk csökkentését, a személyi állomány, valamint a fogvatartottak életének és testi épségének védelmét, alapvető életfeltételeinek biztosítását, a mentés végrehajtását, továbbá a helyreállítás feltételeinek megteremtését szolgálják.

A BM OKF koordinálásával a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka közreműködik a kritikus infrastruktúra védelem horizontális kritériumrendszerének kialakításában, a beazonosítási folyamatban, ezekhez adatot szolgáltat. A bv. szervek a rájuk vonatkozó különös szabályok figyelembevételével, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka utasítása, a védelmi bizottságok felkérése alapján - alapfeladataik ellátását nem veszélyeztetve - a fogvatartás biztonságának elsődlegességét fenntartva, a személyi és fogvatartotti állomány bevonásával vesznek részt a katasztrófákat megelőző felkészülésben, a katasztrófák során az élet- és anyagi javak védelmében, a katasztrófákat követően a helyreállításban (a továbbiakban: katasztrófák elleni védekezés). A bv. szervek személyi és fogvatartotti állományának katasztrófák elleni védekezése során, az egyéni védő- és a védekezéshez szükséges speciális eszközökkel történő ellátása, élelmezése a védelmi bizottságokkal való együttműködésben történik, különleges jogrendben a védelmi bizottság elnöke, valamint a miniszteri biztos rendelkezésének megfelelően. A bv. szervek katasztrófák elleni védekezésre alkalmas személyi és fogvatartotti

állományának - várható feladatainak mértékéig történő - elméleti- és gyakorlati felkészítésére a társ- és együttműködő szervek közreműködésével kerül sor.

A Terrorelhárítási Központ katasztrófavédelmi feladatai

Amennyiben a katasztrófa a védett személyek és a kijelölt létesítmények védelméről szóló kormányrendelet alapján a Terrorelhárítási Központ által védett személyeket és családtagjaikat érinti, a Terrorelhárítási Központ végzi kitelepítésüket és a befogadó helyek biztosítását.

A BM OKF koordinálásával a Terrorelhárítási Központ közreműködik a kritikus infrastruktúra védelem horizontális kritériumrendszerének kialakításában, a beazonosítási folyamatban¹¹⁷.

3.3. Társadalmi és karitatív szervezetek szerepe, feladatai a védelmi és biztonsági igazgatásban

Magyarország védelme és biztonsága nemzeti ügy, amelyen a nemzet fennmaradása és fejlődése, a közösségi és az egyéni jogok érvényesülése alapszik, ezért a magyar nemzet védelmével és biztonságának fenntartásával és fejlesztésével összefüggő jogszabályi rendelkezéseket a Vbő.-ret figyelemmel kell meghatározni. Ezek biztosításának és az ezzel összefüggő korszerű biztonságfelfogás előmozdításának egységes irányítása, valamint az ebben érintett szervezetek, képességek és erőforrások működtetésének, illetve kiaknázásának összehangolása állami feladat¹¹⁸. A védelmi és biztonsági feladatok, szükség esetén Magyarország fegyveres védelmének pilléreiként a jogszabály a honvédelem rendszerét és a Magyar Honvédséget, a rendvédelmet és a rendvédelmi szerveket, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokat nevesíti, akikkel a közigazgatási szervek kötelesek együttműködni. Ezek együtt a nemzetgazdaság erőforrásaira és szervezeteire, az állampolgárok elhivatottságára és kötelezettségeik teljesítésére, a lakosság és az anyagi javak megóvását szolgáló polgári védelemre, a *civil szervezetek szerepvállalására*, a szövetségi államok és rendszerek együttműködésére támaszkodnak. Tehát a Vbő. nevesíti a védelmi és biztonsági feladatok végrehajtásában, a védelmi és biztonsági események kezelésében a civil szervezetek szerepvállalásának szükségességét.

A civil szervezet olyan társadalmi szervezet, amely nonprofit módon, a kormányzattól függetlenül, önkéntes alapon a közjó javára működik, önszabályozó, intézményesült önszerveződés. Nemzetközi megközelítésben nevezik egyszerűen *nem kormányzati*

¹¹⁷ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól 4-8. §, 10. §.

¹¹⁸ Vbő. 1-2 §.

szervezeteknek, önkéntes szervezeteknek vagy nonprofit szervezeteknek is őket, de ilyenkor is mögé értik az összes többi, alább részletezett feltételt:

- nem kormányzati szervezetek – nem függnék közvetlenül a kormányzattól, sem jogilag, sem intézményesen nem tagolódnak be az állami szektorba
- önszerveződések – saját akaratból jöttek létre és ez határozza meg működési elveiket
- nonprofit szervezetek – nem profitcélok vezérlik, az esetleges profitot deklarált céljaikra költik
- intézményesültek – jogi személyek, szervezeti és működési szabályzatuk van, folyamatosan működnek
- önszabályozók – működési szabályaikat maguk alkotják, a közös döntések végrehajtását maguk ellenőrzik
- önkéntesek, öntevékenyek, jótékonyak – ez a tevékenységükre, a vezetésre és a nekik nyújtott adományokra is igaz, legalább egy minimális szinten
- közhasznú szervezetek – közvetlenül vagy közvetve a közjót szolgálják – ehhez nem szükséges formális jogi minősítés.
- Az első ilyen nemzetközi civil szervezetnek a solferinói csata után létrejött Nemzetközi Vöröskeresztet tekintik.

Nem sorolják a civil szervezetek közé:

- a pártokat, amelyek közvetlen célja a kormányzati hatalom megragadása,
- az egyházakat, amelyek hierarchikus szervezetek, tagjaik tevékenységét szervezik
- a szakszervezeteket, amelyek tagjaik érdekeit szolgálják.

A civil szervezetek a védelmi és biztonsági események kezelése érdekében az ágazati üzemzavarok, válsághelyzetek, különleges jogrendnek nem minősülő veszélyhelyzet, a lakosság ellátását, annak biztonságát vagy folytonosságát érintő súlyos események, katasztrófa vagy annak veszélye, esetleg az államműködés folytonosságát sértő vagy veszélyeztető súlyos események károsító hatásainak megelőzése, felszámolása érdekében kerülhetnek bevonásra, így ezekre értelmezhetőek a Kat. előírásai a *katasztrófák elleni védekezésben közreműködő önkéntes szervezetek feladataira*.

Az önkéntesen segítséget nyújtó személyek, az önkéntesen közreműködő társadalmi és karitatív szervezetek részt vehetnek a katasztrófák elleni védekezéssel összefüggő feladatok ellátásában azzal a megkötéssel, hogy az önként jelentkező társadalmi és karitatív szervezetek a hivatásos

katasztrófavédelmi szervekkel kötött megállapodás alapján vehetnek részt ebben. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi és területi szervei a katasztrófák elleni védekezésben önkéntesen közreműködő társadalmi és karitatív szervezet, a minősített önkéntes mentőszervezet részére pályázati úton, valamint egyedi elbírálás alapján pénzbeli és nem pénzbeli juttatást biztosíthatnak¹¹⁹.

A védekezési feladatokba csak a hivatásos katasztrófavédelmi szerv által szakmailag megfelelőnek minősített önkéntes mentőszervezet vonható be. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv az önkéntes mentőszervezetet kérelmére minősíti. A minősítési kérelemhez csatolni kell az önkéntes mentőszervezet tagjának az adatait, valamint az adatok kezelésére vonatkozó hozzájáruló nyilatkozatát.

Ha különleges szakképzettség és speciális szakfelszerelések igénybevétele szükséges, a minősített önkéntes mentőszervezetek védekezésbe történő bevonását a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetője rendeli el. A minősített önkéntes mentőszervezetek a hivatásos katasztrófavédelmi szervek szakmai irányítása mellett vesznek részt a katasztrófák hatásai elleni védekezésben és a kárelhárításban.

A minősített önkéntes mentőszervezet tagjai részére - a minősített önkéntes mentőszervezet tagjának azonosítása, a lezárt kárterületre történő belépési jogosultság ellenőrzése érdekében - a hivatásos katasztrófavédelmi szerv visszavonásig érvényes egységes mentési igazolványt ad ki, azt a kárhelyszínen intézkedésre jogosult személy felszólítására kötelesek felmutatni.

A mentési igazolvány adattartalma:

- a minősített önkéntes mentőszervezet megnevezése,
- a minősített önkéntes mentőszervezet tagja arcfényképe,
- a minősített önkéntes mentőszervezet tagja neve.

A minősített önkéntes mentőszervezetek védekezésbe történő bevonásának elrendelése, a tagok nyilvántartási számmal történő azonosítása, a lezárt kárterületre történő belépési jogosultság ellenőrzése, felkészítések és gyakorlatok megszervezése érdekében a mentőszervezetekről és azok tagjairól a katasztrófavédelmi szerv nyilvántartásában kezeli a tag

- természetes személyazonosító adatait,
- arcfényképét,

¹¹⁹ Kat. 18.§.

- telefonszámát,
- beosztását,
- szakterületére, szakképzettségére vonatkozó adatait,
- élet- és felelősségbiztosításának meglétének adatait, ha van, biztosítási kötvényszámát,
- oltásainak típusára, érvényességi idejére vonatkozó adatait,
- nyelvtudására vonatkozó adatait,
- útlevélszámát,
- vezetői engedélye kategóriáját.

Az adatváltozást a mentőszervezet tagja - a mentőszervezet vezetője útján - az adatváltozás időpontjától számított 15 napon belül szolgáltatja. A mentési igazolványt indokolt esetben a hivatásos katasztrófavédelmi szerv vonja vissza, vagy érvényteleníti. A nyilvántartott adatokat más szerv részére nem továbbíthatják¹²⁰.

3.4. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjén résztvevő szervek együttműködésének általános és speciális jellemzői

A vb. tevékenységek irányítása során irányító szervként a Vbö. nevesíti az Országgyűlést, a Kormányt, a minisztert, a védelmi és biztonsági szervezeteket, a védelmi és biztonsági feladatokban részt vevő további szervezeteket.

Az Országgyűlés végzi a jogalkotást, véleményezi a Biztonság és Védelempolitika Alapelveit, figyelemmel kíséri a Kormány intézkedéseit, gyakorolja döntési, beszámoltatási és ellenőrzési jogosítványait¹²¹.

A köztársasági elnök véleményezi a Biztonság és Védelempolitika Alapelveit, a Nemzeti Biztonsági Stratégiát, soron kívül tájékoztatást kérhet az ország védelmével, és biztonságával összefüggő bármely ügyben¹²².

*A Kormány irányítja a védelmi és biztonsági igazgatás szervezetrendszerét. Többek között meghatározza a nemzeti ellenálló képesség fejlesztésének programját, meghatározza a Honvédség, a *rendvédelmi szervek*, a nemzetbiztonsági szolgálatok összehangolt felkészülésének*

¹²⁰ Kat. 18/A §.

¹²¹ Övb. 44. §.

¹²² Vbö. 45. §.

és feladatellátásának fő irányait, meghatározza a *polgári védelmi felkészítés feladatait*, meghatározza a védelmi és biztonsági célú riasztási rendszer döntéshozatali és működési rendjét, meghatározza a kormányügyeleti és ezen belül a védelmi és biztonsági célú ügyeleti rendszer működésének szabályait, dönt az összehangolt védelmi tevékenységről. A Kormány a védelmi és biztonsági célú felkészítés és feladatellátás összehangolására *védelmi és biztonsági igazgatás központi szervet* hoznak létre.¹²³

A miniszter az általa irányított ágazat vonatkozásában a Kormány által meghatározottak szerint irányítja az irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek és a feladatkörébe tartozó szakágazatok védelmi és biztonsági célú felkészítéssel és feladatellátással kapcsolatos tevékenységét¹²⁴.

A védelmi és biztonsági szervezetek a Honvédség, a *rendvédelmi szervek*, a nemzetbiztonsági szolgálatok, az Országgyűlési Őrség ügyeleti és készenléti szolgálatot tartanak fent, együttműködnek más vb. szervezetekkel, a reagáláshoz biztosítják a készenléti erőket, a bevetetőséget, felkészülnek védelmi és biztonsági feladataikra, részt vesznek a tervezésben, biztosítják az információkat, biztosítják a személyi, tárgyi, képzési feltételeket¹²⁵.

A védelmi és biztonsági feladatok ellátásában részt vesznek:

- a kormányzati igazgatási szervek, (Kormány, Miniszterelnöki Kormányiroda, minisztérium, kormányzati főhivatal – Központi Statisztikai Hivatal, OAH, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, - központi hivatal, fővárosi és megyei kormányhivatalok)
- a helyi önkormányzatok és az irányításuk alatt álló szervek,
- a bírósági és az ügyészi szervezet,
- az egészségügyi szolgáltatók és gyógyszerellátást végző szervek,
- az oktatási, kulturális, tudományos intézmények,
- a nemzeti hírügynökség, a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap,
- a közlekedési, szállítási, elektronikus hírközlési, informatikai szervek és a posta szervei,
- a Magyar Nemzeti Bank, i) a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság,
- a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal,

¹²³ Vbö. 46. §.

¹²⁴ Vbö. 47. §.

¹²⁵ Vbö. 48. §.

- a közellátást, illetve a közüzemi szolgáltatást végző szervek,
- a társadalom alapvető szükségleteinek ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemeltetői,
- minden olyan szerv, amely vb. feladat ellátására vagy közreműködésre köteles¹²⁶.

E szervek védelmi és biztonsági igazgatási tisztviselőt jelölnek ki, gondoskodnak a lakosság védelméről, ellátásáról fegyveres összeütközések idején, a nélkülözhetetlen közüzemi és elektronikus hírközlési szolgáltatások fenntartásáról, a *polgári védelmi feladataikról*, közreműködnek a lakosság tájékoztatásában, riasztásában, teljesítik gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségeiket, közreműködnek az összehangolt intézkedések kidolgozásában és végrehajtásában.

Az összehangolt védelmi tevékenység, a válságkezelés és a veszélyhelyzet intézménye, elrendelhető szabályaik

Az összehangolt tevékenység elrendeléséről a Kormány súlyos vagy elhúzódó védelmi és biztonsági eseménykor *rendeletben dönthet*, ha annak kezelése több védelmi és biztonsági szervezet, illetve közigazgatási szerv hatáskörét együttesen érinti, és az összehangolt védelmi tevékenység esetére vagy a NATO Válságreakálási Rendszerében meghatározott intézkedések alkalmazása szükséges. A Kormány a rendeletében dönt az összehangolt védelmi tevékenység elrendeléséről, az állami szervek együttműködésének részletes szabályairól, a központi államigazgatási szervek ideiglenes egyedi hatásköri és illetékességi szabályairól, erről tájékoztatja a köztársasági elnököt és az Országgyűlés feladatkörrel rendelkező bizottságát, valamint a lakosságot¹²⁷. *Az összehangolt védelmi tevékenység irányítását*, a döntés-előkészítést, a kormányzati kommunikációs feladatokat, a műveletek irányítását, valamint a Kormány által bevezetett intézkedések végrehajtását a *Kormány kijelölt tagja a VBIKSZ együttműködésével* hangolja össze. Ez alapján katasztrófa elhárításakor a *belügyminiszter* lehet célszerűen a kijelölt tag. A Kormány kijelölt tagja javaslatot tehet a Kormánynak, másik kormánytagnak az intézkedések elrendelésére, a NATO Válságreakálási Rendszer intézkedéseinek bevezetésére, törvényben meghatározott válsághelyzeti intézkedés elrendelésére, valamint, további védelmi és biztonsági erők bevonásár végül a különleges jogrend kihirdetésére¹²⁸.

¹²⁶ Vbö. 49. § (1).

¹²⁷ Vbö. 74. §.

¹²⁸ Vbö. 75. §.

A Kormány összehangolt védelmi tevékenységkor rendeletben elrendelheti

- egyes útvonalakon a közlekedés időszakos korlátozását,
- az államhatár rendjének, az államhatáron átlépés fokozott ellenőrzését, annak időszakos korlátozását,
- az ország egyes területein a személyforgalom és szállítás korlátozását,
- egyes intézmény, létesítmény, rendezvény látogatásának és szervezésének korlátozását,
- a kijelölt közterületek és intézmények biztonságának fokozására megközelítés-korlátozási, ellenőrzési és védelmi rendszabályok alkalmazását,
- különösen veszélyes személyek elfogása tekintetében a védelmi és biztonsági szervek erre kijelölt erőinek közös igénybevételét.
- Elrendelheti továbbá a köznevelésre, felsőoktatásra, szakképzésre és felnőttképzésre vonatkozó kiegészítő szabályok alkalmazását,
- az esemény kezelésével, felszámolásával, továbbá káros hatásainak megelőzésével, illetve elhárításával közvetlenül összefüggő intézkedés bevezetését.

A Kormány köteles mindent megtenni a lakosság ellátása és a károk enyhítése érdekében. A Kormány az intézkedéseket meghatározott időre, de legfeljebb *három hónapra* vezetheti be, azt szükség szerinti alkalommal három hónappal meghosszabbíthatja, a köztársasági elnököt és az Országgyűlés bizottságát tájékoztatja. A Kormány elrendelheti a Honvédség közreműködését a kapcsolódó rendőrségi feladatok ellátásában¹²⁹.

A NATO Válságreagálási Rendszerrel összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer keretében hozott döntések részeként az állami szervek intézkedései foganatosíthatóak, ha a NATO kezdeményezte a válságreagálási intézkedések bevezetését, ha a NATO intézkedések szövetségi szintű bevezetését Magyarország általi kezdeményezi, a szövetséges fegyveres erőket Magyarországon alkalmazzák. Továbbá foganatosíthatja, ha más szövetségi válságreagálás magyarországi igénybevétele szükséges és a kialakult vagy fenyegető válsághelyzet szerinti nemzeti intézkedésre a jogosult szerv így dönt, úgyszintén a nemzetközi vagy nemzeti gyakorlatok során, továbbá az erre való felkészülés során vagy sajátos nemzeti érdekből, a NATO Válságreagálási Rendszertől függetlenül a Kormány ilyen döntése esetén¹³⁰.

¹²⁹ Vbö. 76. §.

¹³⁰ Vbö. 77. § (1)-(3).

Ha az intézkedések felkészülési, együttműködési, tájékoztatási, valamint végrehajtási feladatok, melyek alkalmazása jogkorlátozást tesz szükségessé, arról a *lakosságot* az elrendeléssel egyidejűleg tájékoztatni kell.

Az EU válságkezelés megosztott hatáskör alapján működő intézményeihez és mechanizmusaihoz tartozó riasztási, értesítési és tájékoztatási feladatokat a védelmi és biztonsági szervezetek az uniós jognak megfelelően hajtják végre¹³¹.

A Kormány a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésének kezdeményezésére, illetve *a veszélyhelyzet kihirdetésére* irányuló kormányülés megkezdése előtt elrendelheti a védelmi és biztonsági szervezetek- és igazgatás, a különleges jogrendi feladatok ellátására kijelölt kormányzati igazgatási szervek *fokozott készenlétét*, illetve intézkedhet az ehhez szükséges mértékben a rendkívüli munkavégzés azonnali elrendelésére¹³².

A Kormány az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek elhárítása érdekében *veszélyhelyzetet hirdet ki*, és a Vbö. 80. §-ában foglalt intézkedéseket vezethet be. A Kormány veszélyhelyzet elrendelésére vonatkozó rendelete 30 napig marad hatályban, kivéve, ha a Kormány – az Országgyűlés felhatalmazása alapján – a hatályát meghosszabbítja, másrészt, a veszélyhelyzet megszűnésével hatályát veszti.¹³³

A Vbö. hatálytalanította a Kat.2. veszélyhelyzet kihirdetésére vonatkozó paragrafusait.

A Kormány különleges jogrend, azaz a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésének kezdeményezését követően, hadiállapot idején, szükségállapot idején, *veszélyhelyzet idején* az állampolgárok élet-, egészség-, személyi, vagyon- és jogbiztonságának, valamint a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása érdekében *rendeletével* egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat¹³⁴.
„Ha úgy tetszik, a különleges jogrend a közjogi ultima ratio, ami a társadalom és az állam fennmaradása érdekében olyan eszköztárat nyit meg, ami az egyes elemeiben a parlamentáris

¹³¹ Vbö. 77. § (6).

¹³² Vbö. 79. §.

¹³³ Alaptörvény 53. cikk (1)-(4).

¹³⁴ Vbö. 80. § (1).

jogállamisággal pro forma szembe megy, és csak az által válhat legitim megoldássá, hogy annak létét és működését még a normál parlamentáris jogállami működés idején határozzák meg”¹³⁵.

A Kormány hatáskörét

- a személyes szabadsággal és az életkörülményekkel,
- a gazdaság- és ellátásbiztonsággal,
- a közösségeket érintő biztonsági célú korlátozásokkal és
- a lakosság tájékoztatásával,
- az állami és önkormányzati működéssel,
- a törvényes rend, a közrend és a közbiztonság megóvásával vagy helyreállításával,
- az országvédelemmel és országmozgósítással összefüggő, a hadiállapotot, a szükségállapotot, a veszélyhelyzetet kiváltó esemény megelőzésével, kezelésével, felszámolásával, továbbá káros hatásainak megelőzésével, illetve elhárításával közvetlenül összefüggő szabályozási tárgykörökben gyakorolhatja, tehát rendeleteinek tartalma ezekre irányul, a veszélyhelyzet kihirdetését elrendelő Kormány rendelet tartalma e pontok köré csoportosul.

A Kormány ezt a hatáskörét – a hadiállapotot, a szükségállapotot, a veszélyhelyzetet kiváltó eseményhez igazodó szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan gyakorolhatja¹³⁶. Mindez azt is jelenti, hogy az állam működése és védelmi alapfunkciója csak abban az esetben lehet hatékony, ha a szabályozásban és a védelmi rendszer működésének mindennapi gyakorlatában is képes választ adni a fenti kihívásokra és lépést tartani a változással.¹³⁷ Veszélyhelyzetben a települési önkormányzat képviselő-testületének, a fővárosi, megyei közgyűlésnek feladat- és hatáskörét a polgármester, illetve a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke gyakorolja. Ennek keretében nem foglalhat állást önkormányzati intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről, ellátási, szolgáltatási körzeteiről, ha a szolgáltatás a települést is érinti¹³⁸. A kormány rendeletét a lineáris műsorszolgáltatók hírműsoraiban, a napilapokban, az internetes hírmegosztó portálokon, valamint hirdetmény útján térítésmentesen, az aláírás napján ki lehet hirdetni¹³⁹.

¹³⁵ Farkas 2020: 21.

¹³⁶ Vbö. 80. § (3)-(4).

¹³⁷ Kádár 2020: 8.

¹³⁸ Vbö. 80. § (5).

¹³⁹ Vbö. 82. § (1).

4. A védelmi és biztonsági igazgatás és a katasztrófák elleni védekezés területi szintjének kapcsolódási pontjainak bemutatása

A védelmi és biztonsági igazgatás és a katasztrófák elleni védekezés területi szintjének kapcsolódási pontjainak megvalósítását egy konkrét esemény kezelésére vonatkozó Vármegyei Védelmi Bizottság határozatának megfogalmazásán, kiadásán keresztül célszerű bemutatni mintaként egy feltételezett árvízi védekezés esetén Fejér megyében, Dunaújváros HVB és megyei jogú város esetében.

„MINTA”

FEJÉR VÁRMEGYEI VÉDELMI BIZOTTSÁG

FEJÉR VÁRMEGYEI VÉDELMI BIZOTTSÁG

1.sz. HATÁROZATA

Dunaújváros HVB elnöke részére

2023. 10. 16. 09.00 Székesfehérvár

- 1.) 2023. 10. 16-án – 09.00 órakor kiadásra került a *KÖDUVIZIG vízügyi helyzetről szóló 1. sz. tájékoztatója*, mely alapján, valószínűsíthető, hogy a napokban LNV-t meghaladó vízszint várható a Duna és mellékfolyói magyarországi szakaszain. A vízszint emelkedése, várhatóan gyorsan meghaladja a napi 3-4 métert.
- 2.) A vízszintemelkedés által leginkább **veszélyeztetett területek lehetnek** a megye területén Ercsi-Dunaújváros-Dunaföldvár települések.
- 3.) *Az árvízi helyzet hatékony kezelésének érdekében*

e l r e n d e l e m

Dunaújváros település Helyi Védelmi Bizottsága operatív szerveinek, aktivizálását.

- a.) Az operatív szerv munkacsoportjai aktivizálják terveiket, készüljenek fel a katasztrófaveszély időszakában, és a veszélyhelyzet kihirdetését követően felmerülő feladatok végrehajtására;
- b.) A HVB OpT készüljön fel a TVB OpT (KMCS) által kiadásra kerülő, a lakosság tájékoztatását szolgáló közlemény közzétételére a helyi műsorszórók és más eszközök útján, mely tartalmazza:

- a kialakult helyzetet, magatartási szabályokat, valamint a lakóhely elhagyással kapcsolatos tudnivalókat (gyülekezési helyek kijelölése, önkitelepülők regisztrációs kötelemét),
- a szervezett kitelepülők által összeállítandó „túlélési csomag” tartalmát,
- a hátrahagyott állatállománnyal kapcsolatos tudnivalókat,
- a hátramaradt anyagi értékek őrzés-védelmének biztosítását;

c.) Szükség esetén készüljön fel a lakosság gyors értesítése, tájékoztatása végrehajtására.

d.) Vegyék fel a kapcsolatot a KÖDUVIZIG és a Vízügyi Szakasz mérnökség vezetőikkel a várható vízügyi igazgatási feladatokról, a várhatóan elrendelésre kerülő védekezési fokozatokról, az esetleges gátmagasítások helyéről, a víz által kedvezőtlen helyzetben előntés alá kerülhető területekről, a munkák volumenéről, az ezekkel várhatóan összefüggő lakosságvédelmi feladatokról.

4.) a Dunaújvárosi HVB feladatai:

A lakosság védelmi feladatok végrehajtása érdekében:

a.) Általános feladatok:

- tegyen javaslatot a mozgósítandó polgári védelmi egységekre (személyzeti, technikai eszköz);
- megerősítő erők igénylésének, alkalmazásának, elhelyezésének tervezése, pontosítása;
- készítse elő a lakosságvédelmi intézkedések (kitelepítés, közlemény kiadása) bevezetését;
- pontosítsa a járásban található homokbányák adatait.

b.) A lakosság kitelepítésének előkészítése:

- veszélyeztetett települések felmérése;
- veszélyeztetett lakosság számának meghatározása;
- szervezze meg a kitelepülés végrehajtását, határozza meg a települések kitelepítésének a sorrendjét;
- lépjen kapcsolatba a befogadó település HVB-jével;
- mérje fel a járás valamennyi településén a polgári védelmi szervezetekbe kijelölt és a településeken további rendelkezésre álló 1, 2 és 3,5 t megengedett legnagyobb össztömeget meg nem haladó tehergépjárműveket;

c.) A Befogadási feladatok végrehajtása érdekében:

- mérje fel a rendelkezésre álló és a hiányzó fektető-anyag kapacitást;
- lépjen kapcsolatba a befogadó település polgármesterével;

- lépjen kapcsolatba a befogadó hely üzemeltetőjével, tájékozódjon a rendelkezésre állás várható idejéről;
- tegyen javaslatot a mozgósítandó polgári védelmi egységekre (fő, technikai eszköz);
- az önerejükből kitelepülni képtelenek, a szülés előtt álló kismamák, a közösségi elhelyezésre alkalmatlanok, dialízises vesebetegek felmérése;
- szervezze meg a kitelepülés végrehajtását, határozza meg a települések kitelepítésének a sorrendjét;

d.) A végrehajtott feladatokról, tett intézkedésekről, javaslatairól és a felmérések eredményéről, az operatív munkaszerv létszámáról a meghatározott *jelentési rend szerint* terjesszen fel jelentést az MVB részére.

e.) Az érintett települések polgármesterei tájékoztatása:

az ár- és a belvizek következtében kitelepülő lakosság elhelyezéséhez szükséges intézkedések kiadása és az alábbi feladatok végrehajtása érdekében:

- vegyék fel a kapcsolatot a Vízügyi Szakasztechnikusok vezetőivel a várható vízügyi igazgatási feladatokról, a várhatóan elrendelésre kerülő védekezési fokozatokról, az esetleges gátmagasítások helyéről, a víz által kedvezőtlen helyzetben előntés alá kerülhető területekről, a munkák volumenéről, az ezekkel várhatóan összefüggő lakosságvédelmi feladatokról;
- ellenőrizzék a befogadásra alkalmas helyeket;
- mérjék fel a rendelkezésre álló és a hiányzó fektető-anyag kapacitást;
- lépjenek kapcsolatba a befogadó hely üzemeltetőjével, tájékozódjanak a rendelkezésre állás várható idejéről;
- tegyen javaslatot a mozgósítandó polgári védelmi egységekre (típus, fő, technikai eszköz, szerszám, munka és esővédő eszköz);
- mérjék fel a járás valamennyi településén a polgári védelmi szervezetekbe kijelölt és a településeken további rendelkezésre álló 1, 2 és 3,5 t megengedett legnagyobb össztömeget meg nem haladó tehergépjárműveket;
- a végrehajtott feladatokról, tett intézkedésekről, javaslatairól és a felmérések eredményéről, az operatív munkaszerv létszámáról a meghatározott jelentési rend szerint terjesszen fel jelentést az HVB részére;
- készüljenek fel a települési feladatellátás logisztikai biztosítására az árvízi védekezés és lakosságvédelmi feladatok érdekében.

5.) Az együttműködés rendje:

Az együttműködést és kölcsönös tájékoztatást szervezze meg és folyamatosan tartsa fenn a katasztrófavédelmi tervekben foglaltaknak megfelelően.

- A riasztás és készenlét időszakára,
- Az árvízi védekezés időszakára,
- A kitelepítés időszakára,
- A halaszthatatlanul szükséges helyreállítás, időszakára,
- A visszatelepítés előkészítése és végrehajtás időszakára.

6.) Logisztikai biztosítás:

A tevékenység zavartalan elvégzése érdekében, szervezze meg az operatív irányításban résztvevők, ellátását, pihentetését a feladat végrehajtás teljes időtartamára. A mentésben résztvevő szervek, eszközök mellett készüljön fel a kitelepített lakosság ellátására, elhelyezésére, minden oldalú biztosítására.

7.) A vezetés rendje:

A HVB és operatív szerve aktivizálásával egyidejűleg a katasztrófavédelmi Kirendeltség állományából, 2023. 10. 16. 09.30-tól állítsa fel a Műveleti Ügyeleti Szolgálatot (RIÉÜ).

- Létesítsen összeköttetést a VMKVI ügyeletével (egyben a TVB ügyelete),
- az együttműködők ügyeleti szolgálataival.

8.) Jelentések rendje:

- A készenlét eléréséről.
- A kialakult helyzet súlyosbodása esetén azonnal.
- A végrehajtott feladatokról, tett intézkedésekről, javaslatairól és a felmérések eredményéről, az operatív munkaszerv létszámáról a meghatározott jelentési rend szerint terjesszen fel jelentést az TVB részére.

A napi eseményekről 20.00.- helyzetnek megfelelően az éjszaka folyamán történt események összefoglaló jelentését reggel 05.00.-ra írásban,

9.) Készenlét a feladat végrehajtására: 2023. 10. 17. 09. 30.

.....

TVB titkára

.....

TVB elnöke

Árvíz elleni védekezés:

1. sz melléklet az FVMVB 1. sz. Határozatához

Feladatok:

- bevetés irányítási tervek elkészítése,
- az érintett állomány felkészítése,

- induló készletek kialakítása,
- logisztikai biztosítás megszervezése,
- anyag lelőhelyek, eszköz beszerzési lehetőségek felmérése, nyilvántartása (homok, homokzsák),
- az esemény bekövetkezéséről vagy előrejelzéséről szóló információ vétele,
- előzetes intézkedések kiadása,
- folyamatos kapcsolattartás az illetékes vízügyi szervekkel,
- a gyors elhatározás meghozatala,
- a veszélyessé vált terület lezárására, a rendőrség és a települési polgárőrség bevonása a feladat végrehajtásába,
- a kimenekítéshez, kimenekítési útvonalak, befogadási helyek kijelölése, az ellátás anyagi-technikai feltételeinek biztosítása,
- az elsődleges beavatkozó erők, eszközök igény szerinti kiegészítése a polgári védelmi szervezetekkel,
- a veszélyeztetett közművek kritikus infrastruktúra felmérése, a szükség szerinti szakaszolások megszervezése, a végrehajtók riasztása,
- a halaszthatatlan tevékenységek elvégzése (gátmegerősítés, sérült épületekből az anyagi javak kimentése), az árvíz következtében megjelenhető veszélyforrások felderítése,
- veszélyhelyzetben lévők felkutatása, kimentése,
- a sérültek ellátásának, csoportosításának, elszállításának megszervezése, a személyi és technikai feltételek biztosítása, kapcsolatfelvétel a fogadó intézménnyel,
- kapcsolatfelvétel a Népegészségügyi Intézetekkel járványveszély megelőzését szolgáló intézkedések megtétele érdekében,
- a veszélyeztetett területen lévő állatállomány felmérése, elszállításának, összegyűjtésének lábon történő elhajtásának megtervezése, megszervezése,
- a veszélyeztetett terület felmérése, méregraktárak, veszélyes anyagot előállító, tároló, felhasználó üzemek tájékoztatása, a védekezési és szállítási feladatok megszervezése,
- a lakosság rendszeres tájékoztatása.

A kitelepítés során elszállítható személyi csomag alapvető összetétele:

- személyi okmányok, legfontosabb értéktárgyak, készpénz, bankkártya, értékpapírok, biztosítási szerződések, bizonyítványok,
- orvosi leletek, oltási bizonyítványok, rendszeresen szedett gyógyszerek, elsősegélynyújtó készlet,

- tisztálkodó szerek, felszerelések, meleg ruházat, fehérnemű, vízhatlan felsőruházat, erős lábbeli, takaró, (hálózsák) egyéni védőeszközök,
- ivóvíz (1 l, nem törékeny göngyölegben), tartós élelmiszerek, evőeszköz készlet,
- ha van gyermek, annak ellátásához szükséges eszközök, felszerelések, gyermekjátékok, külön csomagolva, névvel ellátva,
- elemmel, akkumulátorral működő világító eszközök, rádió.
- A kitelepítés során elszállítható személyi csomag maximális súlya 20 kg lehet.

5. A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjén résztvevők felkészítési lehetőségei

Jelen fejezet részben a védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjén résztvevők katasztrófavédelmi jellegű felkészítésének bemutatása áll a középpontban. Szakmai közhelynek tűnik, de az előző fejezetekben nevezett veszélyeztető hatásokat, kockázatokat figyelembe véve megállapítható, hogy azok egy része emberi tevékenységtől függetlenül keletkezik, generálódik, így a kialakulási valószínűségüket csökkentő igazgatási-jogi-műszaki intézkedések ellenére sem lehet azokat kizárni a társadalmi életből. Tekintettel arra, hogy bekövetkezhetnek, ezért az azonos szintű reagáláshoz ún. arányos felkészülést, felkészítést kell hozzárendelni.

5.1. Elmúlt évek felkészítő tevékenységének tapasztalatai

A katasztrófák elleni védekezés rendszerében az egyik legfontosabb cél *az időelőny megszerzése, az átláthatóság, a tervezés megléte, a tervezhetőség, a reagálási feltételek kialakítása* stb. Ezek szerves része a felkészülés, mint rendszerem jelenléte hazánk komplex védelmi rendszerében. A katasztrófavédelmi jellegű (felkészülést) felkészítést részleteiben a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól szóló 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet tartalmazza. A (felkészülés) felkészítés esetében mindig meg kell határozni a felkészítendőek körét, mely legjobban a célcsoportokra történő felosztással oldható meg.

A nevezett BM rendeletben külön megjelölésre kerülnek:

- a polgári védelmi szervezetek (lásd VI. fejezet)
- a közigazgatási vezetők (lásd VII. fejezet)
- a köznevelésben résztvevők (lásd VIII. fejezet)
- a lakosság (lásd IX. fejezet)

A katasztrófavédelmi felkészítés célja a természeti, a civilizációs és egyéb eredetű katasztrófák, veszélyhelyzetek megelőzésére, az elhárításra és a helyreállítás során jelentkező, a Kat. 52. §-ban meghatározott feladatok végrehajtására való felkészülés, továbbá bekövetkezés esetén a káros következmények lehető legkisebbre csökkentése.

A közigazgatási vezetők fejezetben részleteiben kerülnek bemutatásra a közigazgatási vezetők felkészítésének általános szabályai. Bemutatásra kerül a központi államigazgatási szervek vezetői által kijelölt személyek, a területi védelmi bizottság elnökeinek és tagjainak, a helyi

védelmi bizottság elnökeinek és tagjainak, a polgármestereknek, a jegyzőknek, a katasztrófavédelmi feladatok ellátásában, valamint a védelmi és biztonsági igazgatásban közreműködők katasztrófavédelmi felkészítésének szabályai, tartalmi elemei, időponti tagolásai, gyakoriságai.

- közigazgatási vezetők: felkészítés gyakorisága évente legalább egyszer
- központi államigazgatási szerv vezetője által kijelölt személy: felkészítés gyakorisága évente legalább egyszer
- területi védelmi bizottság elnökének és tagjai: évente legalább egyszer, önkormányzati választási ciklusonként legalább egyszer
- helyi védelmi bizottság elnökének és tagjai: önkormányzati választási ciklusonként legalább egyszer
- főpolgármester: legalább kétevente egy alkalommal
- polgármester, a közbiztonsági referens és a jegyző: évente legalább egyszer katasztrófavédelmi felkészítésben részesül az I. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések polgármesterei, jegyzői, a polgármester által kijelölt közbiztonsági referensei
- polgármester, közbiztonsági referens, jegyző: évente kétevente legalább egyszer katasztrófavédelmi felkészítésben részesül a II. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések polgármesterei, jegyzői, a polgármester által kijelölt közbiztonsági referensei
- a polgármester, a közbiztonsági referens és a jegyző: önkormányzati választási ciklusonként legalább egyszer katasztrófavédelmi felkészítésben részesül a III. katasztrófavédelmi osztályba sorolt települések polgármesterei, jegyzői, a polgármester által kijelölt közbiztonsági referensei
- katasztrófavédelmi feladatok ellátásában, valamint a védelmi és biztonsági igazgatásban közreműködők részére évente legalább egy alkalommal
- polgári védelmi szervezetek felkészítése: elméleti és gyakorlati kiképzést tekintve a BM OKF évenként

A katasztrófavédelmi felkészítések előkészítésébe és végrehajtásába a vármegyei katasztrófavédelmi igazgatóság a szükséges mértékben bevonja a katasztrófák elhárításában közreműködő állami és civil szervezeteket, így különösen:

- a karitatív szervezeteket,
- az önkéntes tűzoltó egyesületeket,
- a vízügyi igazgatóságokat,
- a mentőszolgálatot,
- az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervet,
- a polgárőrséget,
- a polgári védelmi szövetségeket,
- a tűzoltó szövetségeket,
- a Magyar Honvédséget
- a büntetés-végrehajtási szervezetet.

Az előző pontban olvasható volt, hogy a katasztrófavédelmi felkészítés mennyire komplex és a közigazgatás területén belül mennyire szerteágazó tevékenység.

A felkészítői tevékenység a jogszabályi kötelezettségből adott, melynek felkészítői tartalma alapján a védekezésben felhasználandó ismeretek jól hasznosíthatók. A felkészítések módszertani, megvalósulási időszakai, érintett célcsoportjai szerint a felkészítői rendszer rugalmas, mely gyakoriságát tekintve átfogja a szükséges felkészítői képességek, kompetenciák kialakítását, megszerzését.

A felkészítés tartalma bár általános, rugalmassága mégis abban rejlik, hogy a változó biztonsági környezethez abszolút igazítható.

Az elméleti felkészülés és a gyakorlatok együttesen teremtik meg a hatékony védekezés, reagálás feltételeit, eredményességét.

5.2. Gyakorlatok tapasztalatai

A rendszer felkészültségét egyértelműen támogatja, hogy a minisztériumok és az országos hatáskörű szervek védelmi igazgatási vezetőinek, a fővárosi/területi védelmi bizottságok titkárainak és titkárhelyetteseinek megtartott elméleti foglalkozások mellett a gyakorlati képzések is megjelentek. Például a vizek kártételei elleni védekezéshez kapcsolódó felkészítői tevékenységekhez árvízi gyakorlatok, a téli felkészülés elméleti részéhez téli törzsvezetési gyakorlatot párosultak, társultak.

A felkészülési tevékenységek típusai közül kiemelendők:

- a vizek kártételei elleni védekezéshez kapcsolódó felkészítői tevékenységek,
- a téli felkészülés érdekében tartott foglalkozások,
- HUNOR mentőszervezet felkészítői gyakorlatai.

A vizek kártételei elleni védekezéshez kapcsolódó felkészítői tevékenységek végrehajtására megfelelő időpont lehet a február (elmélet), március (gyakorlat), a téli felkészülés érdekében pedig az október (elmélet) és a november (gyakorlat).

Téli törzsvezetési gyakorlatot tekintve

A katasztrófa- és veszélyhelyzetek eredményes kezeléséhez, az ahhoz szükséges erők és eszközök hatékonyabb többszörözése érdekében elengedhetetlen a védelmi feladatrendszer irányítói és operatív beavatkozói elemeinek rendszeres gyakoroltatása. A járványügyi veszélyhelyzetre tekintettel szűkített formában zajlott 2020. november 30-án a téli törzsvezetési gyakorlat a központi, területi és helyi operatív munkaszervek bevonásával. A gyakorlat keretében részlegesen aktivizálták a KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központot, feladatát a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság ágazati és szervezeti szakértőkkel (Magyar Közút Nonprofit Zrt., Országos Rendőr-főkapitányság, honvédelmi ágazat) kibővített operatív törzse látta el. A külső szakértőket videokonferencia útján vonták be a munkába. A gyakorlaton Borsod-Abaúj-Zemplén és Zala megye megyei és helyi védelmi bizottságai, valamint a katasztrófavédelmi igazgatóságok és a helyi katasztrófavédelmi operatív törzsek munkaszervei vettek részt.

A gyakorlat feltételezése szerint az időjárási jelenségek kritikus helyzetet teremtettek az utakon, számos helyen jegesedés alakult ki, nehezítve a közúti közlekedést, a kárhelyszínek megközelítését. A viharos szél, az ónos eső, a tapadó hó is nehézségeket okozott (hóátfúvások, hótorlaszok, vezetékszakadások), számos helyen nem volt áram, öt település megközelíthetatlenné vált. Az áramszolgáltatás kimaradása fennakadást okozott a vasúti közlekedésben, a fűtés- és a vízszolgáltatásban.

Ezen típusú gyakorlatok hozzájárulnak az esetleg bekövetkező káresemények hatékonyabb kezeléséhez, az operatív törzsek közötti gyorsabb információáramláshoz, reagálási képességük továbbfejlesztéséhez, a helyi szintű erő- és eszközátcsoportosítások képességének erősítéséhez, ahhoz, hogy hatékonyabban lehessen kimenteni a bajbajutottakat. Ezek a gyakorlatok azt a célt

szolgálják, hogy a résztvevők központi, területi és helyi szinten is gyakorolni tudják a törzsvezetési feladatokat. Gyakorolják a veszélyhelyzeti kommunikációt és a jelentési folyamatot biztosító Marathon Terra 3 alkalmazás használatát. A kialakult események felszámolása során gyakorolják az erők, eszközök átcsoportosításának, valamint a lakosságvédelmi, veszélyhelyzeti tájékoztató feladatok megszervezését.

Példaként: a 2022. évi Országos törzsvezetési gyakorlat (2022. november 28.)¹⁴⁰

A gyakorlat hozzájárul az esetleges káresemények hatékonyabb kezeléséhez, az operatív törzsek közötti gyorsabb információáramláshoz, a reagálási képességük továbbfejlesztéséhez, a helyi szintű erő- és eszközátcsoportosítások képességének fokozásához, valamint a bajba jutott személyek mentési tevékenységének hatékonyabbá tételéhez.

Célja:

- a törzsvezetési feladatok végrehajtásának központi, területi és helyi szintű gyakorlása, valamint a rendkívüli időjárási helyzet kezeléséhez, a lakosságvédelmi intézkedések meghozatalához szükséges információk és adatbázisok rendelkezésre állásának vizsgálata;
- a rendkívüli közlekedési események kezelési, valamint a szolgáltatás kiesések ideiglenes biztosítási feladatainak megszervezése, annak gyakorlása központi, területi és helyi szinten;
- a kialakult eseményekhez az erők-eszköz átcsoportosításainak, a lakosságvédelmi feladatok megszervezésének gyakorlása;
- a veszélyhelyzeti kommunikációt, a jelentési folyamatot biztosító Marathon Terra rendszer alkalmazásának gyakorlása;
- a riasztási és veszélyhelyzeti lakosságtájékoztató SMS-küldő rendszer egyes elemeinek használati gyakorlása.

HUNOR mentőszervezet felkészítői gyakorlatai

A megvalósult gyakorlatok alapján egyértelműen megállapítható, hogy az egyes képességek mind gyakoroltatva vannak, az egyes szakterületeket tekintve a kompetenciák megfelelően működnek, a védekezéshez szükséges képességek megvannak, vagy az esetlegesen bekövetkezett események kezelése, elhárításához megfelelő és arányos reagálás és válaszlépés valósítható meg.

¹⁴⁰ Forrás: 2022. évi Országos törzsvezetési gyakorlat levezetési terve.

A HUNOR kötéltechnikai egysége - az elmúlt éveket tekintve - többnapos felkészülést tartott a Kőröshegyi völgyhídon, az eplényi síparkban, a budapesti MOL-toronyban, bonyi szélerőmű parkban, a Nagyharsányi Szoborparkban, és a mohácsi határkikötőben is.

A felkészülési gyakorlatoknak köszönhetően nemzetközi versenyeken is részt vett, mint például 2021. szeptemberben a Belgiumban megrendezett nemzetközi kötéltechnikai mentő versenyen (GrimpDay). Nemzetközi szinten, gyakorlaton vett részt a „SIQUAKE 2021” elnevezésű terepgyakorlaton a szlovéniai Ljubljánában, mely gyakorlat témája a földrengések okozta károk felszámolása volt, ahol a magyar, a szlovén és a horvát közepes minőségű városi kutató-mentő csapatokkal egy osztrák víztisztító és egészségügyi modul, valamint egy olasz mérnökökből álló szakértői csapat dolgozott együtt.

Az alá-megtámasztási alegység hat alkalommal gyakorlatozott (például a Duna Arénában, a Flottila-öbölben). A HUNOR és a HUSZÁR Mentőszervezet részére légi cargózási (rakodási) gyakorlatot tartottak. Ez alkalommal az állomány a légi szállítás mozzanatait, azaz a speciális mentőeszközök és a személyi állomány felszereléseinek rakodását gyakorolta Kecskeméten, a Magyar Honvédség 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis Szállító Repülőszázadánál. Emellett a HUNOR és HUSZÁR mentőszervezetek törzs állománya többször gyakorolják a kárterületi elektronikus adatgyűjtési program (Survey 123) alkalmazását, a Virtuális Helyszíni Műveleti Koordinációs Központ (VO) kezelését, valamint ismereteket sajátított el az általános nemzetközi katasztrófa-segítségnyújtás, az USAR-koordinációt érintő INSARAG irányelvek változásai és a törzsmunka területén.

Nemzeti minősítési rendszert tekintve:

2021-ben 362 önkéntes mentőszervezet szerzett minősítést 3.821 fővel a Nemzeti Minősítési Rendszerben, az országsszerte megtartott nemzeti újraminősítő gyakorlatok keretében több esetben honvédelmi felkészítésre is sor került. A Nemzeti Minősítési Rendszer szakterületeit új elemmel, az alapvető vihar-kár-elhárítási tevékenység szakterülettel bővítették.

Polgári védelmi gyakorlatokat tekintve:

Olyan gyakorlat típusok kerültek megszervezésre és megtartásra, mint a katasztrófavédelmi szervek értesítési gyakorlatai, a települési polgári védelmi szervezetek riasztási, ismétlő és

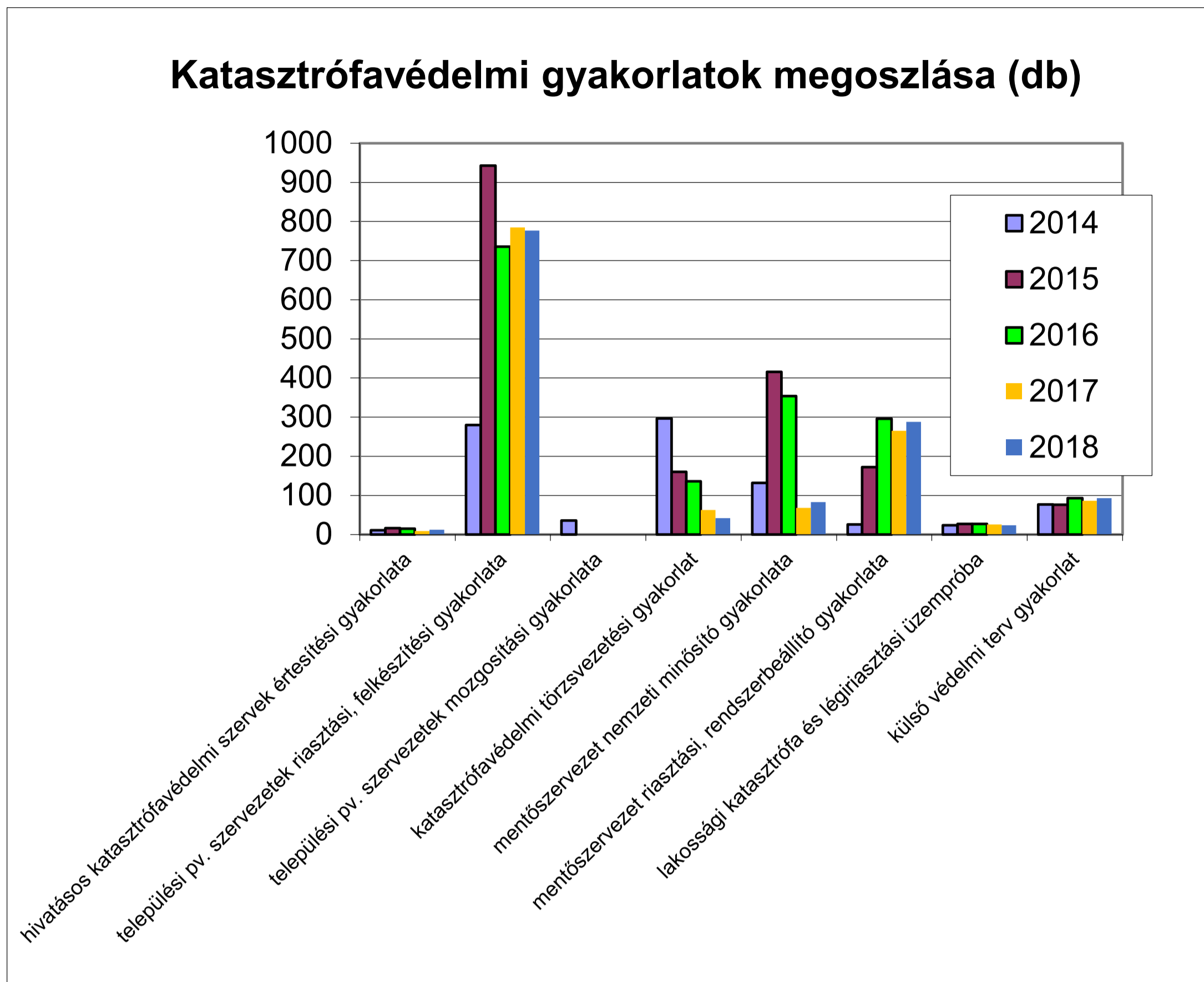
mozgósítási gyakorlatai, a törzsvezetési gyakorlatok, az önkéntes mentőszervezetek riasztási, rendszerbeállító és nemzeti minősítő gyakorlatai, valamint a külső védelmi terv gyakorlatok.

A polgári védelmi szervezetek, valamint a közbiztonsági referensek 2019. évi katasztrófavédelmi felkészítésének rendjéről szóló 1/2019. (III. 13.) BM OKF főigazgatói utasítás alapján 2019-ben 81.073 fő részesült elméleti és a településekre jellemző veszélyeztetettségnek megfelelő gyakorlati képzésben.

A polgári védelmi szervezetek 2020. évi katasztrófavédelmi felkészítésének rendjéről szóló 2/2020. (III. 6.) BM OKF főigazgatói utasítás alapján 2020-ban 15.287 fő részesült elméleti és a településekre jellemző veszélyeztetettségnek megfelelő gyakorlati képzésben. A képzések végrehajtását ideiglenesen szüneteltette a kialakult járványügyi helyzet.

A BM OKF Országos Polgári Védelmi Főfelügyelőségének koordinálásában 2021-ben 1.946, 2022-ben 1.897 polgári védelmi szakterületi gyakorlatot tartottak meg. A 2021. évi katasztrófavédelmi felkészítés(ének) rendjéről szóló 2/2021. (II. 19.) BM OKF főigazgatói utasítás alapján a 2021. évben 41.630 fő részesült elméleti és a településekre jellemző veszélyeztetettségnek megfelelő gyakorlati képzésben.

2022-ben a polgári védelmi szervezetek és az önkéntes mentőszervezetek elméleti képzésére 706 alkalommal került sor.

19. számú ábra. Katasztrófavédelmi gyakorlatok megoszlása (db) 2014-2018 között
(Készítette: BM OKF)

Az utóbbi évek nagyobb gyakorlatai

2019

A vizek kártételei elleni védekezésre való felkészülés keretében áprilisban nagy kiterjedésű helyi vízkár-elhárítási terepgyakorlatot tartottak a Győr-Moson-Sopron megyei Kajárpéc településen. Az országos, értékteremtő gyakorlaton tizenöt szervezet és több mint 230 fő dolgozott, három helyszínen. Az önkéntes mentőszervezetekkel és az Országos Vízügyi Főigazgatóság munkatársaival szoros együttműködésben gyakorolták a vízelvezető árok gyorsabb lefolyásának biztosítását, nagyteljesítményű gépekkel árok profil kialakítását, átereszek mosatását, gépi tisztítását. 2019-ben 1715 polgári védelmi szakterületi gyakorlatot tartott meg a BM OKF Országos Polgári Védelmi Főfelügyelősége.

A téli felkészülés jegyében október hónap végén a védekezésben résztvevő szervezetek számára országos, felkészítő konferenciát tartottak, majd a főváros XVII. kerületében bemutatta képességeit a Téli Operatív Mentőegység, amelynek gerincét a közműszolgáltatókon túl a Budapest Mentőszervezet speciális felderítő és nehéz műszaki egységei és technikája adták. A mentőegység gyakorlata során 35 fő önkéntes 16 technikai eszközzel tartott bemutatót.

2020

A jelzett évben két kiemelt, országos gyakorlatot tartottak önkéntes mentőszervezetek bevonásával. Októberben 130 önkéntes bevonásával, Zemplén 2020 címmel komplex terepgyakorlatot vezettek le Kovácsvágás és Füzér településeken, amely során kutató-mentés, elsősegélynyújtás, kötéltechnikai mentés, erdőtűzoltás és kutyás személykeresés volt a feladat a résztvevőknek. A téli felkészülés jegyében, novemberben, a rendőrség, a Magyar Honvédség, az önkéntes mentőszervezetek, valamint a Magyar Közút Zrt. részvételével terepgyakorlatot tartottak Mogyoródon, a Hungaroring Vezetéstechnikai Centrum tanpályáján, amelynek keretében végrehajtott feladatok a téli időszakban esetlegesen előforduló események hatékonyabb kezeléséhez járultak hozzá.

2021

2021-ben Baranya megyében, Vejti településen tartottak kiemelt országos gyakorlatot 22 önkéntes mentőszervezet bevonásával. A vizek kártétele elleni védekezésre való felkészülés keretében az értékteremtő terepgyakorlat során a Vejti-árok egy szakaszának megtisztítása közben közel 180 fő gyakorolt árvízi védekezési, törzsvezetési, kötéltechnikai mentő, műszaki mentő tevékenységet öt helyszínen.

2022

A 2022-es év egyik legnagyobb gyakorlata a Létfontosságú Védőbástya 2022 elnevezésű összkormányzati terepgyakorlat volt, mely infrastruktúra-helyreállítási, valamint polgári-katonai együttműködési elemekből állt. Résztvevők között voltak a BM OKF kijelölt állománya és a HUNOR Mentőszervezet vízi mentési egysége mellett a szolgáltatók, a hatóságok, a Magyar Honvédség, az Országos Rendőr-főkapitányság, a Terrorelhárítási Központ, valamint az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság.

5.3. Javaslatok a felkészítői témataralmakra vonatkozóan

A jogszabályi előírás szerinti célcsoportok a következők:

- közigazgatási vezetők,
- központi államigazgatási szerv vezetője által kijelölt személy,
- területi védelmi bizottság elnökének és tagjai,
- helyi védelmi bizottság elnökének és tagjai,
- főpolgármester,
- polgári védelmi szervezetek.

Javasolt témák

közigazgatási vezetők felkészítése:

- tervezői, szervezői, irányítói tevékenységükkel összefüggő katasztrófavédelmi feladatok;

központi államigazgatási szerv vezetője által kijelölt személy felkészítése:

- központi államigazgatási szerv ágazati tevékenységével összefüggő katasztrófavédelmi feladatok;
- a megelőzés, védekezés, helyreállítás során gyakorolt ágazati tervező, szervező, irányító tevékenység;

területi védelmi bizottság elnökének és tagjainak felkészítése:

- a közigazgatási- és rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek területi szintű együttes tevékenysége;
- a veszélyelhárítási tervezés;
- a lakosság és a védekezésben érintett szervezetek riasztása;
- a területi polgári védelmi szervezetek létrehozása;
- a megelőzés, védekezés, helyreállítás során ellátandó feladatok;
- a lakosság alapvető ellátása;
- a távolsági védelem ismeretei;

helyi védelmi bizottság elnökének és tagjainak felkészítése:

- a védekezésben részt vevők irányítása;
- a veszélyelhárítási tervezés;

- a települési polgári védelmi szervezetek alkalmazásának szabályai;
- a lakosság alapvető ellátása;
- a lakosság tájékoztatása és riasztása, valamint
- a távolsági védelem ismeretei;

főpolgármester felkészítésének tartalmi elemei:

- a főváros katasztrófa-veszélyeztetettsége;
- a veszélyelhárítási tervezés;
- a felkészülés és megelőzés, valamint a katasztrófák elleni védekezés szervezet-rendszere;

polgármester, a közbiztonsági referens és a jegyző felkészítése:

- a helyi kockázati tényezők;
- a település katasztrófavédelmi besorolása;
- a veszélyelhárítási tervezés;
- a katasztrófavédelmi irányítási rendszer;
- a települési polgári védelmi szervezetek alkalmazásának szabályai;
- az elsőfokú polgári védelmi hatósági hatáskör;
- a lakosság tájékoztatása és riasztása, valamint
- a távolsági védelem ismeretei;

polgári védelmi szervezetek felkészítése:

- a polgári védelmi szervezetek katasztrófavédelmi felkészítésének rendjéről szóló – évenkénti kiadmányozású – főigazgatói utasítás hatékony támpontot biztosít grammatikailag a felkészítési tartalmakra. Legyenek alanyesetben, szebbek és könnyebbek a szavak, kifejezések:
 - veszélyeztető hatások elleni védekezést, különös tekintettel a rendkívüli időjárás hatására, valamint a vizek kártétele elleni lakosságvédelmi feladatokra;
 - normaidőn belüli megalakítási helyen történő megjelenésre, a feladat megkezdésére és a beosztásnak megfelelő, szakszerű feladat-végrehajtásra;
 - a beavatkozást igénylő mentési, kárelhárítási feladatok végrehajtására;
 - a fegyveres összeütközések időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatokra;
 - a gyakorlati megvalósítás készségszintű elsajátítására.

- infokommunikációs szakfeladatokra:
 - riasztási-tájékoztatási feladatok,
 - riasztási jelzések,
 - riasztás-, tájékoztatás módszerei, eszközei,
 - riasztó eszközök működtetése,
 - mozgósítás szabályai.
- egészségügyi szakfeladatokra:
 - alapvető elsősegély-nyújtási ismeretek,
 - a sérültek kimentése, mozgatása,
 - radiológiai, biológiai és vegyi anyaggal szennyezett sérültek elsődleges ellátásának szabályai, kiemelt figyelemmel a mentést és ellátást végző egyéni védelemre.
- lakosságvédelmi szakfeladatokra:
 - kitelepítés, kimenekítés feladatai,
 - gyülekezési hely meghatározása, kialakítása,
 - személyek nyilvántartása,
 - kitelepítési útvonal biztosítása.
- logisztikai szakfeladatokra:
 - ellátási feladatok megszervezése,
 - az állomány ruházattal, eszközzel történő ellátása,
 - ételmezési feladatok ellátása,
 - szállítási feladatok szervezése, végrehajtása,
 - segélyek fogadása, kezelése,
 - életvédelmi létesítményekkel kapcsolatos feladatok,
 - járványos megbetegedések, fertőzések által veszélyeztetett lakosság védelme érdekében végzett logisztikai tevékenység, annak támogatása.
- műszaki és kárfelszámoló szakfeladatokra:
 - - vízkár-elhárítási feladatok,
 - - kárterület felderítése (kárterületen történő mozgás, biztonságos útvonal kijelölése, baleset- és munkavédelmi szabályok).

A központi rendeltetésű polgári védelmi szervezet felkészítését a BM OKF tervezi és szervezi. A területi polgári védelmi szervezetek felkészítését a vármegyei katasztrófavédelmi igazgató, a

települési polgári védelmi szervezetek felkészítését a katasztrófavédelmi kirendeltség vezetője tervezi. A felkészítések végrehajtásában az igazgatóság és helyi szervei is részt vesznek.

A területi polgári védelmi szervezet felkészítését a katasztrófavédelmi igazgató, a települési polgári védelmi szervezet felkészítését a kirendeltségvezető által jóváhagyott levezetési terv, valamint – a riasztási gyakorlat kivételével – (a) foglalkozási jegy alapján kell végrehajtani.

A polgári védelmi szervezet gyakorlati felkészítéseit úgy kell tervezni, hogy azok végrehajtása során kiemelt szerepet kapjon az uniós polgári védelmi mechanizmusról szóló Európai Parlament és Tanács 1313/2013/EU Határozat 6. cikk a) pontja alapján a „Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése” című, 2020. évi dokumentumban feltárt, elsődlegesen veszélyeztető kockázati tényezőként azonosított helyi vízkár elleni védekezésre (különös tekintettel a vízszivattyúzási tevékenységre), és a globális éghajlatváltozással kapcsolatban egyre nagyobb gyakorisággal kialakuló, rendkívüli időjárással kapcsolatos katasztrófatípusok elleni védekezésre történő felkészítés.

Az önkéntes mentőszervezet gyakorlati felkészítése során rendszerbeállító, minősítő és újraminősítő gyakorlat is tartható.

6. A lakosság és az anyagi javak területi szintű védelme

6.1. Védekezésben érintett szervezetek riasztása, tájékoztatása

A védekezés az esemény elhárításával, felszámolásával, annak további eszkalálódásával foglalkozó tevékenységek összessége.

A katasztrófák elleni védekezésben, hogy mely szervek vesznek részt, arra a Kat.2 2. § (1) bekezdése ad választ. A Kat.tv. a katasztrófavédelemben részt vevőként említi meg:

- az állampolgárokat,
- a polgári védelmi szervezeteket,
- a gazdálkodó szervezetek,
- a Magyar Honvédséget,
- a rendvédelmi szerveket,
- a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt,
- az állami meteorológiai szolgálatot,
- az állami mentőszolgálatot,
- a vízügyi igazgatási szerveket,
- az egészségügyi államigazgatási szervet,
- az önkéntesen részt vevő civil szervezetek és az erre a célra létrehozott köztestületeket,
- nem természeti katasztrófa esetén annak okozója és előidézőjét,
- az állami szerveket,
- önkormányzatokat.

A kiterjedt káresemény, az összehangolt védelmi tevékenység és a veszélyhelyzet kezelésében részt vesznek a hivatásos katasztrófavédelmi szervek, az adott katasztrófa típus kezelésében, elhárításában alapvető feladataikat, felelősségi körüket elsődlegesen ellátó szervek, szervezetek kijelölt erői, az érintett önkormányzatok, a település, települések önkéntes lakossága, az önkéntes és köteles polgári védelmi szervezetek, az önkéntes és karitatív szervezetek, a gazdálkodó szervezetek, továbbá a Vbö. 5. § 8. pontja szerinti rendvédelmi szervek és a Magyar Honvédség kijelölt állománya.

A riasztás és a készenlétbe helyezés rendje

KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központ

Katasztrófa helyzetben a KKB az operatív tevékenységének, a katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatos feladatok összehangolt végrehajtásának támogatása érdekében a Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központot (a továbbiakban: KKB NVK) működtet. A KKB NVK általános munkacsoportból és a szakmai feladatokat ellátó védekezési munkabizottságokból áll. Elrendelés esetén a KKB NVK általános munkacsoportja a BM OKF bázisán részleges, vagy a Belügyminisztérium bázisán teljes állománnyal, mindkét esetben 24 órás folyamatos munkarendben működik. A részleges működést a BM OKF főigazgatója, a teljes állománnyal való működést a KKB elnöke, halaszthatatlan esetben - a KKB elnökének utólagos tájékoztatásával - a BM OKF főigazgatója rendeli el. A KKB elnöke a teljes állománnyal való működés elrendeléséről haladéktalanul tájékoztatja a KKB tagjait, és ezzel egyidejűleg dönt az érintett védekezési munkabizottság működésének megkezdéséről.

A KKB NVK részleges vagy teljes alkalmazási készenléte a következők szerint rendelhető el:

- a BM OKF Központi Főügyelete az elrendelt alkalmazási készenlétnek megfelelően riasztja a kapcsolattartó pontokat, amelyek felelősek a kijelölt összekötők (szakértők) azonnali, közvetlen riasztásáért;
- a KKB NVK vezető kiterjedt káresemény vagy veszélyhelyzet időszakában az értesítést vagy tudomásulvételt követően haladéktalanul, de legkésőbb egy órán belül javaslatot tesz a végrehajtandó intézkedésekre.

A KKB NVK készenléti fokozatának elérési normaideje munkaidőben 2 órán belül, munkaidőn túl 4 órán belül valósul meg.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek, a rendvédelmi szervek, valamint a Magyar Honvédség állománya

A beavatkozó erők a riasztás végrehajtásával, készenléti szolgálati rendre történő áttéréssel érik el a működőképességet. A beavatkozó erők riasztást és készenléti fokozatba helyezést követően (szolgálatteljesítési időben, illetve szolgálati, szolgálatteljesítési helyre történő visszarendelés után) vehetők igénybe katasztrófavédelmi feladatok ellátására.

A bevont erők csak az előírt felkészítés, kiképzés után, illetve egyéni védőeszközökkel, szükség védőeszközökkel való ellátást követően vehetők igénybe.

A különböző készenléti fokozatokat az Alaptörvényben meghatározott különleges jogrendi időszakban, illetve annak bevezetésére történő felkészülés során, a Kat.2 szerint meghatározott katasztrófa, vagy kiterjedt káresemény esetén arányosan kell alkalmazni, a veszélyeztetettségi szintnek megfelelően.

A készenléti fokozatok célja, hogy az erők képesek legyenek ellátni, kiterjedt káresemény és veszélyhelyzet elrendelése esetén, a jogszabályokban rögzített feladatokat. A készenléti helyezés történhet a fokozatok sorrendjében vagy egyes fokozatok elhagyásával is. Ha valamely fokozat elrendelését nem előzte meg egy vagy több közbeeső fokozat elrendelése, akkor a közbeeső fokozatokra előírt feladatokat is végre kell hajtani.

A beavatkozó erők készenléti fokozatai:

- Békeidőszak: a saját állomány riasztási, aktivizálási és működési feltételeinek biztosítása
- Megelőző készenlét
- Fokozott készenlét
- Teljes készenlét: a beavatkozó erők legmagasabb készenléti fokozata

Készenléti fokozatok	Végrehajtás ideje		
	Alapállapotból történő elrendelés esetén	Megelőző készenlétből történő elrendelés esetén	Fokozott készenlétből történő elrendelés esetén
Békeidőszak	-	-	-
Megelőző készenlét	8/12 órán belül	-	-
Fokozott készenlét	12/18 órán belül	4/6 órán belül	-
Teljes készenlét	16/21 órán belül	7/9 órán belül	4/6 órán belül

20. számú ábra. A készenléti fokozatok elérésének normaideje
(Forrás: Központi Veszélyelhárítási Terv)

A riasztás végrehajtása:

- A készenléti fokozatok elrendelését, azok váltását, illetve az egyes készenléti fokozatokhoz tartozó rendszabályok bevezetését, elhagyását a vezetési rendszernek megfelelő szolgálati úton, fokozatonként, rendkívüli esemény során fokozatok kihagyásával a BM OKF főigazgatójának javaslatára a belügyminiszter rendeli el, illetve a KKB elnökeként kezdeményezi az illetékes miniszter útján.

- A BM OKF Központi Főügyelet továbbítja a riasztási üzenetet a riasztandó kapcsolattartási pontokra és a végrehajtott feladatokról tájékoztatja a Kormányügyeletet.
- A riasztás vételét, valamint annak jogosságának ellenőrzését követően a beavatkozó erők kapcsolattartási pontjai (ügyeletei) soron kívül értesítik a döntéshozó vezetőt. A beavatkozó erők saját riasztási, értesítési terveik alapján hajtják végre az erők riasztását, és azok készenlétbe helyezését.

A lakosság riasztása és tájékoztatása

A lakosság riasztása kiterjedt káresemény, katasztrófaveszély, illetve veszélyhelyzet során alkalmazható jelzések összessége, melyek feladata a lakosságot, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javakat fenyegető veszély bekövetkezésére történő figyelemfelhívás, illetve az adott helyzetben tanúsítandó magatartási szabályok ismertetése.

A lakosságot érintő veszélyhelyzetben a veszélyeztető hatások megelőzése, illetve csökkentése érdekében jelezni kell az esemény bekövetkezését, annak elmúlását, valamint haladéktalanul tájékoztatni kell a lakosságot a betartandó magatartási szabályokról, a tervezett intézkedésekről, azok végrehajtásáról, a veszélyhelyzeti eseményről.

A lakosság riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatása történhet:

- közérdekű közlemények közzétételével;
- lakossági riasztó rendszer eszközeivel;
- technikai feltételek megléte esetén elektronikus hírközlési szolgáltatások igénybevételeivel;
- helyben szokásos módon (hangosbemondó, hírvivő, falragaszok);
- a riasztás és veszélyhelyzeti tájékoztatás közzétételére alkalmas, helyben rendelkezésre álló egyéb eszközökkel (élőbeszéd sugárzására alkalmas kihangosító eszközök, kézi kihangosítók).

A Vbö. 19. §-ában és a Kat. 42. §-ában meghatározott bejelentések értékelése után katasztrófa veszélye, kiterjedt káresemény és veszélyhelyzet esetén, az emberi élet és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak mentése érdekében a rendelkezésre álló riasztó-, illetve tájékoztatórendszertől függően:

- szöveges közléssel, illetve

- szirénajelekkkel jelezni kell az esemény valószínű bekövetkezését vagy annak elmúlását (a továbbiakban együtt: katasztrófariasztás), illetve haladéktalanul közölni kell a lakossággal a követendő magatartási szabályokat.

Lakossági riasztó rendszer: a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, illetve a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervei kezelésében lévő lakossági riasztó, riasztó-tájékoztató, viharjelző rendszerek és ezek működésével szorosan összefüggő eszközök, berendezések összessége, amely lehet:

- lakossági riasztó végpont: a lakosság légi- és katasztrófariasztására szolgáló olyan berendezés, amely alkalmas a külön jogszabályokban előírt hangképek (légi-, katasztrófa-, riadó feloldása, morgató jelzés) lesugárzására,
- lakossági riasztó-tájékoztató végpont: a lakosság légi- és katasztrófariasztására szolgáló olyan berendezés, amely alkalmas a lakossági riasztó végponttal szemben támasztott követelményeken túlmenően élőbeszéd vagy előre tárolt üzenet lesugárzására is,
- viharjelző végpont: a lakosság tájékoztatását szolgáló (a vihar veszélyét előre jelző) olyan eszköz, amely a külön jogszabályban meghatározott riasztási szintnek megfelelő vizuális jelzés leadására alkalmas,
- speciális végpont: minden olyan eszköz, berendezés, amely a felsorolt eszközök működéséhez, működtetéséhez elengedhetetlenül szükséges (vezérlő központ, átjátszó állomás, monitoring végpont, adatátviteli központ).

A katasztrófariasztás elrendeléséért felelős:

- országos vagy több vármegyét érintő veszélyeztetettség esetén a belügyminiszter - a Kormány utólagos tájékoztatásával - a BM OKF útján;
- vármegyei, fővárosi szintű veszélyeztetettség esetén a területi védelmi bizottság elnöke - a belügyminiszter utólagos tájékoztatásával - a katasztrófavédelmi igazgatóság útján;
- település szintű veszélyeztetettség esetén a polgármester - a területi védelmi bizottság elnöke utólagos tájékoztatásával - a katasztrófavédelmi kirendeltség útján;
- gazdálkodó szerv területén a gazdálkodó szerv vezetője az illetékes polgármester és a katasztrófavédelmi kirendeltség egyidejű tájékoztatásával.

A BM OKF kezelésben az alábbi riasztó, riasztó-tájékoztató rendszerek üzemelnek:

- MVM Paksi Atomerőmű Zrt. és 30 km környezetében telepített Lakossági Tájékoztató, Riasztó Rendszer 228 db végponttal (LTRR);

- Monitoring és Lakossági Riasztó Rendszer (MoLaRi) 760 db végponttal;
- motoros riasztó 4.365 db végponttal;
- lakossági riasztó-tájékoztató rendszer 255 db végponttal.

Országosan 5.608 db telepített eszköz (4.365 db motoros és 1.243 db elektronikus riasztó eszköz) szolgálja a lakosság veszélyhelyzeti riasztását, tájékoztatását.

A nem a BM OKF kezelésében lévő lakossági riasztó, lakossági riasztó-tájékoztató végpontok folyamatos működtetéséről a polgármester, illetve a gazdálkodó szerv vezetője gondoskodik.

A rendelkezésre álló riasztó-, illetve tájékoztatórendszerrel függően szöveges közléssel, illetve meghatározott szirénajelekkel kerül jelzésre a lakosság felé az esemény bekövetkezése vagy annak elmúlása, illetve a lakossággal által követendő magatartási szabályok.

A lakosság SMS alapú riasztásának és veszélyhelyzeti tájékoztatásának rendje

A lakosság SMS alapú riasztásának és veszélyhelyzeti tájékoztatásának rendjéről kiadásra került a 16/2020. (VIII.5.) BM utasítás, amely leszabályozza az üzenetek elkészítésének, jóváhagyásának és a szolgáltatók részére történő megküldésének rendjét. Az ezzel kapcsolatos katasztrófavédelmi feladatokat belső normában szabályozta a 38/2020. BM OKF főigazgatói intézkedés.

SMS közzétételét az alábbi szervek javasolhatják:

- KKB NVK vezetője;
- BM OKF Operatív Törzs vezetője;
- BM OKF és területi szervei;
- Országos Rendőr-főkapitányság;
- Terrorelhárítási Központ.

Az SMS üzenetek kiadását a belügyminiszter engedélyezi. Halaszthatatlan intézkedést igénylő esetben az üzenet a belügyminiszter engedélye nélkül is kiadható, egyidejű tájékoztatása mellett.

A lakosságtájékoztató üzenetet a javaslattevő szerv ügyeleti szolgálata, hiteles és visszaigazolható formában küldi meg a BM OKF Központi Főügyelet részére. Az üzenetet a BM OKF Központi Főügyelet továbbítja a mobilszolgáltatók részére. A mobilszolgáltatók az SMS üzenetet a meghatározott földrajzi területen és időintervallumban angol és magyar nyelven küldik meg az érintett lakosság részére.

Szöveges közlést biztosító tájékoztató rendszer esetén a veszélyhelyzeti tájékoztatás tartalma kitér:

- kiterjedt káreseményre, a bekövetkezett eseményre, a védekezésre, az irányadó magatartási szabályokra, a lakosságvédelmi intézkedésekre, az elrendelt korlátozásokra, valamint a további tájékoztatói lehetőségekre;
- a helyreállítás időszakában az elemi lakhatási feltételek megteremtésére, a külön döntés szerinti kárenyhítés lehetőségeire, valamint a helyreállításra.

Köteles polgári védelmi szervezetek állománya

A polgári védelmi szervezetek alkalmazására akkor kerül sor, ha a kiterjedt káresemény, valamint a veszélyhelyzet kezelésére rendelt szervek erőforrásai nem elegendőek, illetve, ha a lakosság, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme ezt indokoltá teszi.

A polgári védelmi szervezetek mozgósítása történhet:

- egyidejűleg
- részenként

A mozgósításra tervezett polgári védelmi szervezetbe beosztott személyek létszámát az illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv javaslatának figyelembe vételével a mozgósítást elrendelő személy határozza meg.

A köteles polgári védelmi szervezetek alkalmazását elrendelheti:

- belügyminiszter, a BM OKF főigazgatója kezdeményezése alapján, a Kormány egyidejű tájékoztatása mellett;
- területi védelmi bizottság a védelmi és biztonsági tevékenysége keretében, az adott helyzetben védekezésért felelős miniszter intézkedése alapján – halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – amelyről egyidejűleg tájékoztatja a BM OKF főigazgatóját;
- polgármester és főpolgármester a területi védelmi bizottság elnökének rendelkezése alapján, vagy halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával;
- munkahelyi polgári védelmi szervezetet létrehozó vezető a területileg illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv egyidejű tájékoztatása mellett.

A köteles polgári védelmi szervezetek készenléti ideje:

- gyors reagálású 12 órán belül: A gyors reagálású szervezetek elsősorban az irányítást végző szervek és szervezetek, valamint a katasztrófák elhárításában való részvétel érdekében megalakított azonnal alkalmazható polgári védelmi szervezetek.
- rövid reagálású 24 órán belül: A rövid reagálású szervezetek elsősorban azok a teljes állománnyal megalakított egységek, amelyek a gyors reagálású szervezeteken kívül a katasztrófavédelmi feladatok végzésébe rövid előkészítés után bevonhatók.

A polgári védelmi szervezetek mozgósítási fokozatai

- *Alapállapot:* Az Alapállapot célja létrehozni, biztosítani mindazon feltételeket, amelyek lehetővé teszik a gyors és rövid reagálású polgári védelmi szervezetek riasztását, megalakítását, katasztrófák kezelésében való részvételét, valamint magasabb készenléti fokozat feladatainak normaidőn belüli végrehajtását.
- *Katasztrófavédelmi készenlét:* A megalakításra került polgári védelmi szervezetek olyan állapota, amikor az előrejelzések szerint kiterjedt káresemény vagy veszélyhelyzet kialakulása várható, az erők igénybevételére lehet számítani, vagy a már bekövetkezett katasztrófa hatásai elleni védekezés során sor kerülhet erők igénybevételére.
- *Kiterjedt káresemény készenlét:* A kiterjedt káresemény készenléti fokozat a reagálási idő további rövidítése érdekében kerül bevezetésre a veszélyhelyzet felszámolásához, illetve akkor, ha azt a lakosság, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme indokoltá teszi.
- *Teljes bevetési készenlét:* A teljes bevetési készenlét a polgári védelmi szervezetek legmagasabb készenléti fokozata, amely akkor kerül elrendelésre, amikor indokolt a legrövidebb reakcióidő biztosítása. A teljes bevetési készenlét a megalakításra került polgári védelmi szervezetek olyan állapota, amikor a kijelölt megalakítási, gyülekezési helyeiken készen állnak az alkalmazásra.

A különböző mozgósítási fokozatok célja létrehozni és biztosítani mindazon feltételeket, amelyek lehetővé teszik a gyors és rövid reagálású polgári védelmi szervezetek riasztását, megalakítását, alkalmazását, a katasztrófák kezelésében való részvételét. A polgári védelmi szervezeteket arányosan kell alkalmazni, a veszélyeztetettség szintnek megfelelően.

Amennyiben a teljes bevetési készenlét elrendelését nem előzte meg az alacsonyabb készenléti fokozatok bevezetése, úgy végre kell hajtani az alacsonyabb készenlét során meghatározott feladatait is. A polgári védelmi szervezetek magasabb mozgósítási készenléti fokozatból

alacsonyabb mozgósítási készenlétbe történő helyezésére a készenlétbe helyezést elrendelő személy jogosult.

PV szervezet készenléti idő szerint		Magasabb mozgósítási készenlét (óra)			A készenlét (működési készség) elérésének helye
		katasztrófavédelmi készenlét	kiterjedt káresemény készenlét	teljes bevetési készenlét	
Gyors	12 órán belül	+ 8	+ 10	+ 12	Megalakítási, illetve kijelölt gyülekezési helyeken
Rövid	24 órán belül	+ 16	+ 20	+ 24	Megalakítási, illetve kijelölt gyülekezési helyeken

21. számú ábra. A magasabb mozgósítási készenlét időnormái
(Forrás: Központi Veszélyelhárítási Terv)

Polgárőr erők

Kiterjedt káresemény esetén, valamint veszélyhelyzetben mozgósítható polgárőr erők bevonhatók a katasztrófák elleni védekezésbe. A polgárőr erők a védekezés során bevonhatóak védekezési, közrend és közbiztonsági feladatok végrehajtásába. Az igénybevitelről szóló, a felek által egyeztetett tájékoztatást a BM OKF hajtja végre.

Az önkéntes mentőszervezetek állománya

Az önkéntes mentőszervezetek abban az esetben kerülnek alkalmazásra, ha a kárhelyszínen különleges szakképzettség, valamint speciális szakfelszerelések igénybevétele szükséges, vagy a veszélyeztetett területen a rendelkezésre álló erők nem elegendők, vagy az alkalmazott polgári védelmi szervezetek váltása szükséges.

Önkéntes mentőszervezetek típusai

- *Központi rendeltetésű önkéntes mentőszervezetek:* Központi rendeltetésű mentőszervezetek: HUNOR és a HUSZÁR mentőszervezetek. A HUNOR Mentőszervezet hazai alkalmazáskor a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi, külföldi alkalmazáskor Magyarország hivatalos nehéz minősítésű, városi kutató-mentő katasztrófavédelmi mentőszervezete. A HUSZÁR Mentőszervezet központi rendeltetésű mentőszervezet az ország veszélyeztetettségének megfelelően létrehozott, a hazai és a nemzetközi segítségnyújtásban bevethető szervezet. A HUSZÁR Mentőszervezet vezetését és irányítását nemzetközi bevetés esetén a BM OKF végzi, riasztását a BM OKF főigazgatója rendeli el.

Központi rendeltetésű önkéntes mentőszervezetek: Magyar Közút Nonprofit Zrt. (Műszaki Munkagép Egység); Magyar Máltai Szeretetszolgálat (Pszicho-szociális Egység); Fővárosi Vízművek Zrt. (Központi Ivóvízellátó Egység); Colas Zrt. (Műszaki Munkagép Egység); Rescue 24 (Műszaki-mentő Egység); Kékes Kutató-Mentő Alapítvány, Polaris Quad Klub (Logisztikai Ellátó-szállító Egység); Bont-Tör Építőipari Zrt. (Műszaki Munkagép Egység).

- *Területi rendeltetésű önkéntes mentőszervezetek:* a vármegyei (fővárosi) igazgatóságok igazgatói alárendeltségébe tartoznak, bevethetők a vármegye területén, illetve a szomszédos vármegyék területén, szükség esetén a BM OKF főigazgatójának döntése alapján az ország bármely területén.
- *Járási önkéntes mentőszervezetek:* a területileg illetékes vármegyei (fővárosi) igazgatóságok alárendeltségébe tartoznak. A fővárosi és a vármegyei katasztrófavédelmi igazgatók döntése alapján a fővárosban és a vármegye területén egy-egy speciális feladat végrehajtására alkalmazhatóak.
- *Helyi rendeltetésű önkéntes mentőszervezetek:* a területileg illetékes vármegyei (fővárosi) igazgatóságok alárendeltségébe tartoznak. A megalakítási helyük szerinti településen a

fővárosi és a vármegyei katasztrófavédelmi igazgatók döntése alapján a fővárosban és az illetékes vármegyében egy-egy speciális feladat végrehajtására alkalmazhatóak.

Önkéntes mentőszervezetek mozgósításának rendje

- *Központi rendeltetésű:* a HUNOR és HUSZÁR Mentőszervezet készenlétbe helyezését, alkalmazását a BM OKF főigazgatója rendeli el. A készenlét elérésének ideje: 6 óra. A Mentőszervezetekbe beosztott állomány riasztását a BM OKF Központi Főügyelet a vármegyei (fővárosi) főügyelet útján telefonos kiértésítés formájában hajtja végre a HUNOR/HUSZÁR riasztási felületre beállított névsor alapján. A riasztásról SMS formájában is értesül minden riasztott tag. A Mentőszervezetek általános központi gyülekező helye a BM OKF GEK Központi Kiképző és Raktárbázisa.
- *Területi rendeltetésű:* riasztásukat a BM OKF főigazgatója, illetve az illetékes fővárosi, vármegyei katasztrófavédelmi igazgató rendeli el a BM OKF Központi Főügyeleten keresztül a fővárosi, vármegyei főügyelet útján. A megalakítási tervükben foglalt riasztási terv alapján kerülnek kiértésítésre, valamint a meghatározott időn belül megérkeznek a mentőszervezet gyülekezési helyére.
- *Helyi rendeltetésű:* alkalmazásukat a vármegyei (fővárosi) igazgatók rendelhetik el a vármegyei (fővárosi) főügyelet útján. A riasztási rendjüket saját tervben szabályozzák, gyülekezési helyüket maguk jelölik ki, illetve a riasztás során a vármegyei (fővárosi) főügyelet is meghatározhatja.

Irányítás, vezetés, együttműködés rendje

Központi irányítás rendje

A Kormány a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter útján, a 2021. évi XCIII. törvényben meghatározottak szerint, továbbá a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervével együttműködve irányítja a TVB-k katasztrófavédelmi feladatainak végrehajtását.

A Kormány a katasztrófavédelemmel összefüggő döntéseinek előkészítése, valamint a katasztrófák elleni felkészüléssel, megelőzéssel, védekezéssel és helyreállítással kapcsolatos feladatok összehangolt megoldása érdekében katasztrófavédelmi koordinációs szervet működtet.

Kapcsolattartás rendje a védekezésben érintettek között:

- A polgármester a helyi védelmi bizottság elnökével a HVB operatív munkaszerv vezetője útján az általa meghatározott rend szerint tart kapcsolatot, illetve tesz részére jelentést;
- a védekezésben érintett HVB elnöke a TVB elnökével a fővárosi, vármegyei operatív munkaszerv vezetője útján az általa meghatározott rend szerint tart kapcsolatot, illetve tesz részére jelentést;
- a védekezésben érintett TVB elnöke a KKB NVK vezetőjével a fővárosi, vármegyei operatív munkaszerv vezetője útján a KKB NVK vezetője által meghatározott rend szerint tart kapcsolatot, illetve tesz részére jelentést;
- a KKB NVK vezetője a KKB elnökének az általa meghatározott rend szerint tesz jelentést, egyben tájékoztatja a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének vezetőjét;
- a rendkívüli esemény kialakulásáról történő első tudomásszerzésről és a védekezési feladatok megkezdéséről az elsődleges tájékoztatás érdekében az elsődleges intézkedéseket megtévő rendvédelmi szerv központi szervének ügyeleti szolgálata tájékoztatja a Kormányügyeletet;
- a Kormányügyelet a fenti jelentés alapján, a területi védelmi bizottság elnökének, vagy elnökeinek riasztása érdekében tájékoztatja Miniszterelnökség által a kormányügyi rendszer létrehozásáról szóló 1324/2011. (IX. 22.) Korm. határozat működtetett biztonsági ügyeletet.

Területi irányítás rendje

A katasztrófák elleni védekezés során az érintett TVB elnöke a Vbö. 54. § (2) bekezdésében, illetve a 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 3. §-ban meghatározottak szerint illetékességi területén összehangolja a katasztrófák elleni védekezésben közreműködő szervek katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátását. A területi védelmi bizottság katasztrófavédelmi elnök-helyettese a vármegyei (fővárosi) katasztrófavédelmi igazgatóság igazgatója.

A Vbö. 57. §-ban meghatározottak alapján, ha a területi szintű védekezésben egyidejűleg a védelmi és biztonsági igazgatás több területi szervének együttműködése szükséges, a védekezés közvetlen irányításáért felelős vezető illetékességi területén a területi védelmi bizottság elnöke, több vármegye területét illetően a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve jelöli ki. A

kijelölésig az események következményeinek felszámolásában elsődlegesen érintett szerv vezetője végzi a védekezés irányítását.

Helyi irányítás rendje

A katasztrófák elleni védekezés során az érintett polgármester illetékességi területén a Vbö. 59. §-ban meghatározottak szerint irányítja és szervezi a védekezés feladatait. A katasztrófák elleni védekezés során az érintett helyi védelmi bizottság elnöke illetékességi területén a Vbö. 56. § (2) bekezdésében és a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól szóló 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 14. §-ban meghatározottak szerint irányítja és összehangolja a települések katasztrófavédelmi tevékenységét. A HVB katasztrófavédelmi elnök-helyettesi feladatait a vármegyei (fővárosi) katasztrófavédelmi igazgatóság igazgatója által kijelölt személy látja el. A Vbö. 54. § (2) j) pontjában meghatározottak szerint a TVB ideiglenesen magához vonhatja a védekezés irányítását, ha a saját vagy az érintett polgármester helyzetértékelése szerint a katasztrófa elleni védekezés a HVB lehetőségét meghaladja. A TVB erről haladéktalanul értesíti a Kormányt.

6.2. A területi polgári védelmi szervezetek létrehozása, alkalmazása

Napjaink hazai, természeti eredetű, jellegű katasztrófái, katasztrófaveszélyei, káreseményei alapján az körvonalazódik ki, hogy a jól kiképzett hivatásos erők egyre leterheltebbek a hosszan elnyúló, például, a meteorológiai események kezelésekor, felszámolásakor. A kárelhárítási, kárfelszámolási feladatok egyre több anyagi eszközt, szakértelmet, igazgatási szempontból összehangolást, és beavatkozási állományt (létszámot) igényelnek. Az időjáráshoz köthető veszélyforrások egyre nagyobb kárral járó hatásait és következményeit tekintve elmondható az, hogy szükség van a szakképzett civilek együttműködésére az állampolgárok közreműködésére. Az önmentést, társmentést, a katasztrófák elleni védekezési rendszerben a hatékony állampolgári aktív részvételt, közreműködést alapul véve, a magyarországi tapasztalat az, hogy szükség van az önkéntes szerepvállalás növelésére, mivel jelenleg az ember bármilyen extrém, valamilyen traumát okozó káreseménnyel találkozik, azt külső segítség nélkül képtelen vagy helytelenül tudja megoldani.

A polgári védelmi szervezetek létrehozásának alapelve:

- az ország településeire lefolytatott kockázatbecslés eredményeként kimutatott veszélyeztető hatások,
- a települések katasztrófavédelmi osztályba sorolása,
- a veszélyelhárítási tervekben szereplő feladatok.

A polgári védelmi szervezetek a települések valós kockázatbecslés eredményeként kimutatott veszélyeztető hatások és a települések katasztrófavédelmi osztályba sorolása alapján kidolgozott veszélyelhárítási tervekben megfogalmazottak felszámolására, valamint lakosságvédelmi feladatok ellátására kerülnek megalakításra.¹⁴¹

A BM OKF főigazgatója, a területi védelmi bizottság elnöke, a polgármester és a gazdálkodó szerv vezetője a helyi veszélyeztető tényezők hatásainak csökkentésére és az elsődleges mentési tevékenységgel összefüggő védelmi feladatok elvégzésére központi, területi, települési és munkahelyi polgári védelmi szervezeteket hoznak létre.

A települési polgári védelmi szervezeteket úgy kell létrehozni, hogy azok alkalmasak legyenek a helyi veszélyeztető tényezők hatásainak csökkentésére és az elsődleges mentési tevékenységgel összefüggő védelmi feladatok elvégzésére.

A területi polgári védelmi szervezet alkalmazása:

- működési területe a megalakítási helyének közigazgatási egysége,
- működési területén kívül alkalmazásra abban az esetben kerülhet sor, ha
 - adott mentési feladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezet a mentéssel érintett megyében nem jött létre, vagy a feladatok a rendelkezésre álló szervezetek erejét és technikai lehetőségeit meghaladják (a veszélyeztetett vármegyében (fővárosban) rendelkezésre álló erők nem elegendőek),
 - feladatok elhúzódó jellege az adott területen működő polgári védelmi szervezetek váltását teszi szükségessé,
 - a mentési munkálatok elvégzésére más erők nem állnak rendelkezésre, és a késedelem életveszéllyel vagy jelentős anyagi kárral járhat;

¹⁴¹ 6/2018. (VI. 12.) BM OKF utasítás a polgári védelmi szervezetek megalakításával, riasztásával, valamint katasztrófaveszély és veszélyhelyzet esetén történő alkalmazásával kapcsolatos feladatokról 2. §.

- a területi védelmi bizottság elnökének döntése alapján a területi polgári védelmi szervezet a védekezés időszakára a települési polgári védelmi szervezetekkel kiegészíthető,
- irányításáért az alkalmazás helye szerinti területi védelmi bizottság elnöke felelős.

A települési polgári védelmi szervezetet az illetékes területi védelmi bizottság elnökének döntése alapján lehet más településen alkalmazni.

A területi polgári védelmi szervezetek megalakítási terve:

- A területi polgári védelmi szervezetek felépítésére, létszámára az igazgató részletes szakmai indokolás mellett tesz javaslatot a főigazgató részére.
- A területi polgári védelmi szervezet személyi állományát a szervezet létrehozásáról szóló döntést követő 30 napon belül az igazgató jelöli ki a területi védelmi bizottság elnökének egyetértésével, Kat. 71. § alapján gyűjtött adatok alapján. A polgári védelmi kötelezettség alatt álló személyt a lakóhely szerint illetékes polgármester hatósági határozattal osztja be.
- A területi polgári védelmi szervezet személyi állományának felépítéséről a szervezet létrehozásának helye szerint illetékes igazgatóság kimutatást készít, és tárolja a területi szervezetek megalakítási tervét, valamint a beosztó határozatok egy példányát.
- Az igazgató a területi polgári védelmi szervezetek felépítésének és létszámának indokoltságát legalább háromévente felülvizsgálja, és intézkedik a szükséges módosítások átvezetésére.

A polgári védelmi szervezetek veszélyhelyzetben kívüli alkalmazására a polgári védelmi szolgálat elrendelésére jogosult személy döntése alapján akkor kerülhet sor, ha az arra rendelt szervek erőforrásai nem elegendőek a veszély kezeléséhez, illetve a lakosság, a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme indokoltá teszi.

A veszélyeztetett település polgármestere a területi védelmi bizottság elnökénél - amennyiben erőforrásai nem elegendőek - kezdeményezheti a területi vagy más települések megerősítő vagy támogató polgári védelmi szervezeteinek alkalmazását. A területi védelmi bizottság elnökének döntése alapján a területi polgári védelmi szervezet a védekezés időszakára települési polgári védelmi szervezetekkel kiegészíthető.

Minősített önkéntes mentőszervezetek és a polgári védelmi szervezetek együttes alkalmazásának különös szabályai

Amennyiben különleges szakképzettség és speciális szakfelszerelések igénybevétele szükséges, az erre kapacitással rendelkező minősített önkéntes mentőszervezetek (a továbbiakban: önkéntes mentőszervezet) védekezésbe történő bevonását kiterjedt káresemény esetén a katasztrófavédelmi igazgató, veszélyhelyzetben a BM OKF főigazgatója rendeli el.

Az önkéntes mentőszervezetek

- a hivatásos katasztrófavédelmi szervek szakmai irányításával vesznek részt a katasztrófák hatása elleni védekezésben és a kárelhárításban,
- kárhelyszíni tevékenységét helyszíni műveletirányító irányítja,
- egymásnak mellérendeltek, tevékenységüket a védelmi és biztonsági igazgatás rendszerében végzik a védekezés irányításáért felelős személy vezetésével.

A katasztrófavédelmi igazgatósággal együttműködő önkéntes mentőszervezetek alkalmazásáról az alkalmazást követő 15 napon belül a katasztrófavédelmi igazgató jelentést terjeszt fel az országos polgári védelmi főfelügyelő számára.

A vármegyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgató megvalósítása érdekében a területi polgári védelmi szervezet felépítésére, létszámára a BM OKF főigazgatója részére tesz javaslatot.

7. Katasztrófavédelem polgári védelmi feladatai

7.1. Polgári védelmi kötelezettség megjelenése területi szinten

A polgári védelmi kötelezettség alatt álló személyek beosztását a területi polgári védelmi szervezet esetén a katasztrófavédelmi igazgató, települési polgári védelmi szervezet esetén a katasztrófavédelmi kirendeltségvezető készíti elő a polgármester részére.

A polgári védelmi kötelezettség alatt álló személyt a lakóhely szerint illetékes polgármester hatósági határozattal osztja be a területi polgári védelmi szervezet személyi állományába. A polgári védelmi kötelezettség alapvető szabályai a védelmi és biztonsági összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. számú törvény implementálja.

A polgári védelmi szervezetek létrehozásának alapdokumentuma *a megalakítási terv*. A megalakítási terv a település katasztrófavédelmi besorolása alapján, az egyes veszélyeztető hatásokra való felkészülés érdekében tartalmazza a megalakítandó polgári védelmi szervezeteket. A terv tartalmazza a polgári védelmi szervezet rendeltetését, megalakítási helyét, állománytáblázatát és eszközszükségletét.

A központi polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a BM OKF országos polgári védelmi főfelügyelője dolgozza ki, és a BM OKF főigazgatója hagyja jóvá.

A területi polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a területi védelmi bizottság elnöke véleményének kikérésével, a vármegyei, fővárosi veszélyeztetettségre tekintettel a katasztrófavédelmi igazgató dolgozza ki, és azt a BM OKF főigazgatója hagyja jóvá.

A települési polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a jegyző a település katasztrófavédelmi osztályba sorolása alapján a katasztrófavédelmi kirendeltségvezető közreműködésével dolgozza ki, és azt a település polgármestere hagyja jóvá.

A munkahelyi polgári védelmi szervezet megalakítási tervét a Rendelet 22. § (2) bekezdése szerint az üzem dolgozóinak biztonságára és az üzem által végzett tevékenységre figyelemmel a gazdálkodó szervezet vezetője a katasztrófavédelmi kirendeltségvezető közreműködésével dolgozza ki, és azt a gazdálkodó szervezet vezetője hagyja jóvá.

7.2. Területi szintű önkéntesség növelésének társadalmi értékei

Önkéntes mentőszervezetek alkalmazását tekintve

Az országban működő önkéntes mentőszervezetek a hazai katasztrófák, veszélyhelyzetek és kiterjedt káresemények hatásai elleni védekezésben akkor vehetnek részt, ha a Nemzeti Minősítési Rendszerben meghatározott képzettségi, felkészültségi alapkövetelményeknek eleget tettek, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve által lefolytatott eljárásban a minősítést megszerezték. A feladatok ellátásában a minősített önkéntes mentőszervezetek a hivatásos katasztrófavédelmi szervvel kötött együttműködési alapján vesznek részt. A minősített önkéntes mentőszervezetek védekezésbe történő bevonását a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője rendeli el, valamint irányítja.

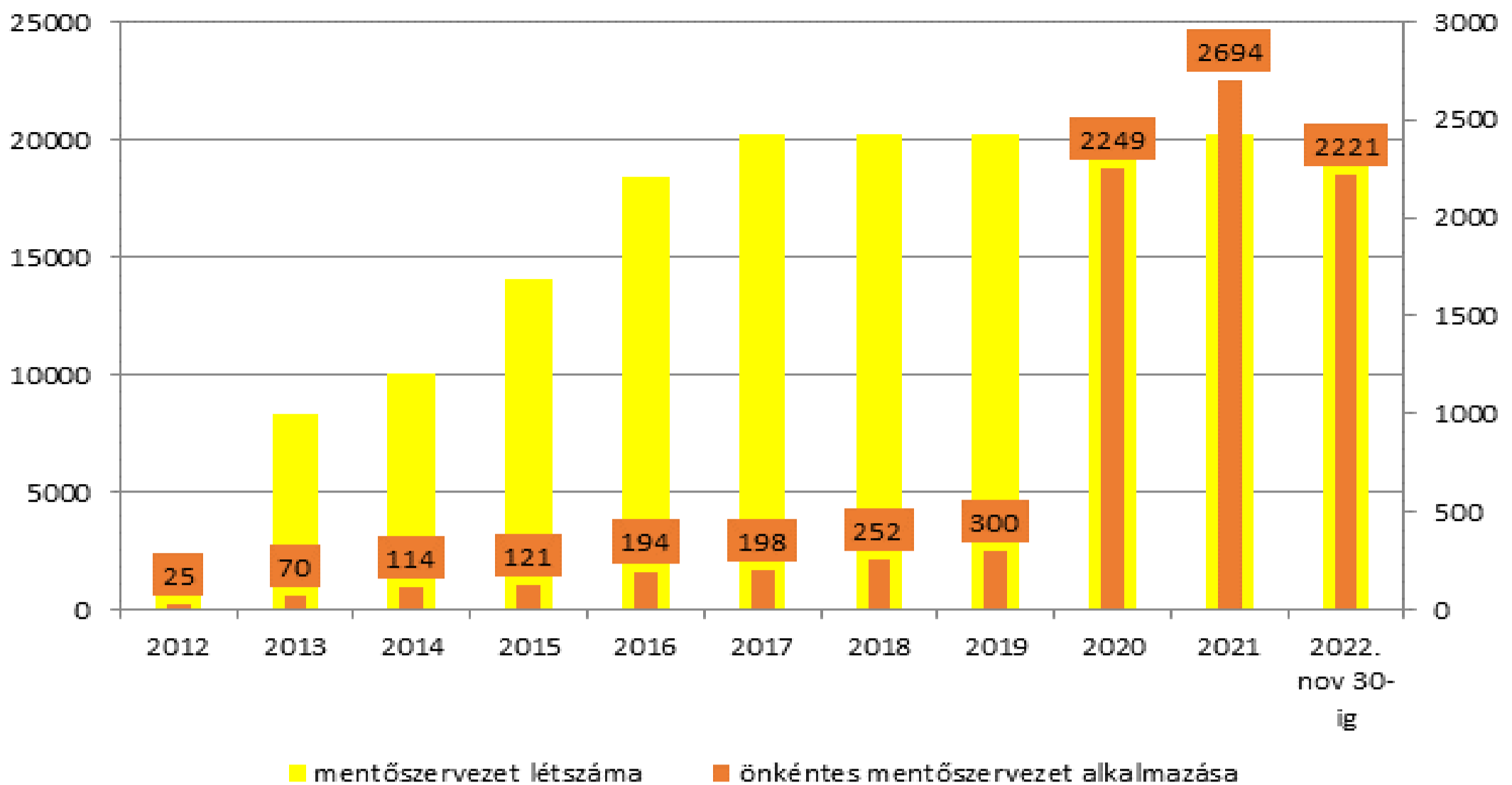
Az önkéntes mentőszervezetek társadalmi értékei a közösségteremtő ereje mellett a képességeiben teljesedik ki. Természeti vagy egyéb katasztrófa esetén alkalmazhatóak például kutyás személykeresésre, rom- és területi kutatásra, nyomkövetésre, búvár és vízi, illetve árvízi kutatásra-mentésre. Alkalmazható műszaki- magasból- mélyből mentésre, légi felderítésre, egészségügyi mentésre és elsősegélynyújtásra, komplex mentési műveletekre stb.

Összességében az önkéntes mentőszervezeteket 2012-2023 között a következők esetekben alkalmazták, úgymint életmentés, sérült személy mentése, eltűnt-, folyóba esett-, elmerült személy felkutatása, személy kútból történő kiemelése, állatmentéskiemelés, tűzoltás, műszaki mentés, viharkár felszámolás, veszélyes fa eltávolítása, tetőszerkezet fóliázása, betegszállítás, megsüllyedt kishajó vízfelszínre emelése, hóban elakadt személygépkocsi kimentése, lezuhant motoros vitorlázógép mentési munkálatai, árvízi, belvízi védekezés, lakóházak bevédése, vízeltávolítás, összegyűlt csapadékvíz eltávolítása, vízszivattyúzás, ároktisztítás, elöntött út tisztítása, halastó zsiliprendszerének tisztítása, ivóvízosztás, áramellátás- alternatív fűtés biztosítása stb.¹⁴²

2021-ben Az önkéntes mentőszervezetek tagságának létszáma 20.200 főt számlál, alkalmazásukra idén 2.359 esetben került sor 8.305 fővel.¹⁴³ 2022-ben 2.221 alkalommal került sor, sok esetben viharkár-elhárítási tevékenység, faeltávolítás, eltűnt személy keresése, műszaki-mentési tevékenység vagy logisztikai feladatok végrehajtásával.

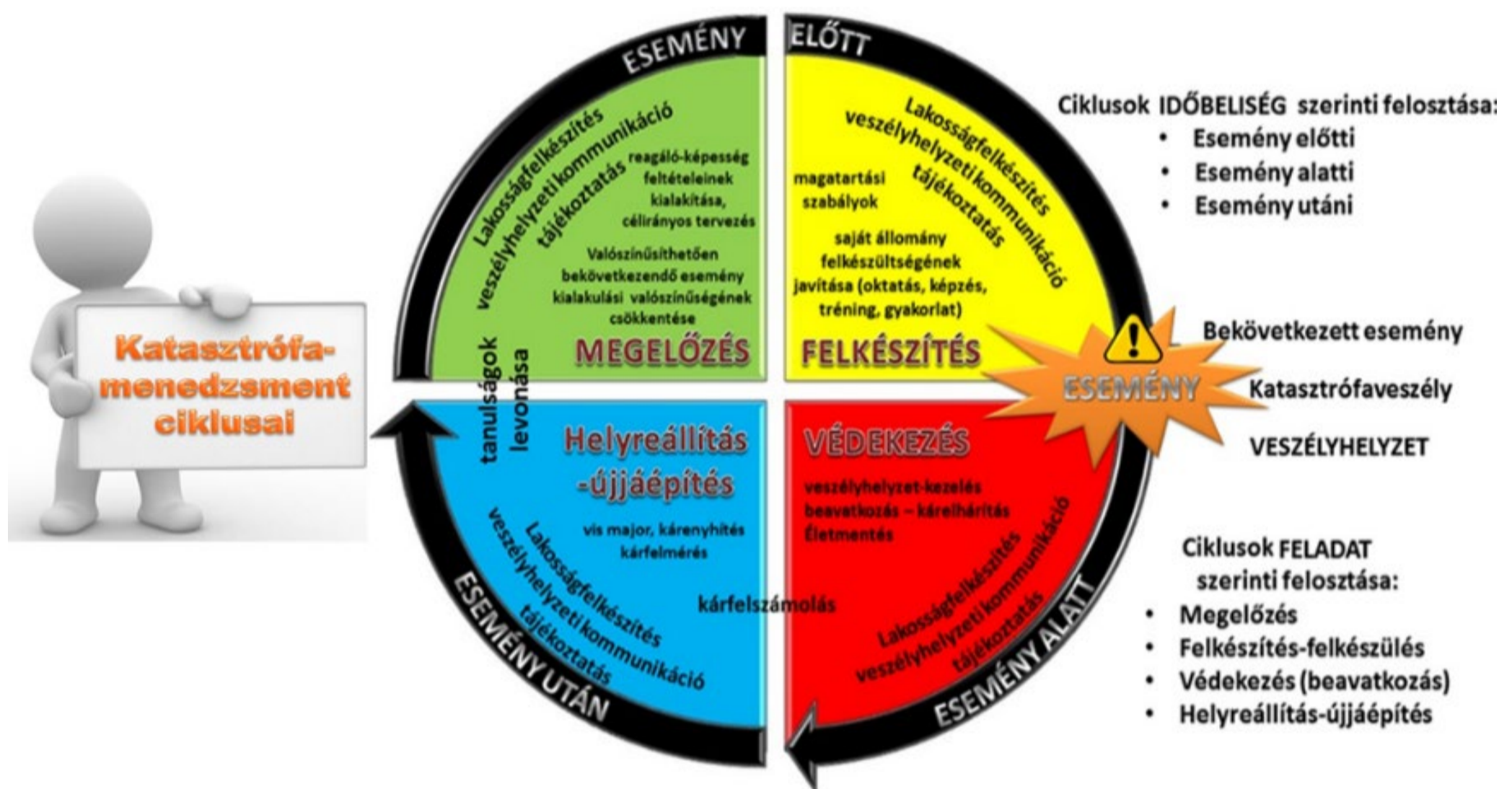
¹⁴² Teknős 2020: 133.

¹⁴³ BM OKF PV FŐFE 2021. évi évértékelője szerint.

22. számú ábra. Az önkéntes mentőszervezetek létszámának és alkalmazásának alakulása¹⁴⁴

7.3. A megelőzés, felkészülés, védekezés, helyreállítás során ellátandó feladatok

23. számú ábra. Katasztrófa-menedzsment¹⁴⁵ ciklusai (Készítette: Teknős László)

A katasztrófa-menedzsment a katasztrófákkal kapcsolatos teljes spektrumot lefedi, kezdve a megelőzéstől és az előkészületektől egészen az eseményre adott válaszokig és a helyreállításig.

¹⁴⁴ BM OKF PVFŐFE adatai szerint.

¹⁴⁵ Menedzsment az a tevékenység, amelyet egy vagy több személy végez a szervezet tevékenységeinek összehangolása, vagy koordinálása céljából.

A katasztrófavédelmi feladatok a megelőzés, katasztrófa-kockázat csökkentés, a negatív hatásokra történő felkészülés (reziliens társadalom, védelmi mechanizmus kialakítása) a védekezés-beavatkozás-életmentés és a helyreállítás-újjaépítés időszak feladatcsoportjaiba oszthatók. Ezek között szerepelnek olyanok, amelyek csak egy időszakhoz, míg mások esetleg mindegyik időszakhoz köthetők, úgymint a lakosságtájékoztatás.

Megelőzés: alapvetően a hatékony hatósági, szakhatósági munkát, a kockázatértékelésen alapuló veszélyeztetettség felmérését, a veszélyelhárítási tervezést, szervezést, a felkészítést, képzést foglalja magába, - a normál időszak legalapvetőbb feladatcsoportja.

A megelőzés a Kat.2 értelmező rendelkezése szerint: minden olyan tevékenység, vagy előírás alkalmazása, amely a katasztrófát előidéző okokat megszünteti, vagy minimálisra csökkenti, a károsító hatás valószínűségét a lehető legkisebbre korlátozza¹⁴⁶.

Felkészülés: a területi védelmi bizottság elnöke a felkészülés érdekében:

- kiterjedt káresemény, veszélyhelyzet időszakára, a legrosszabb forgatókönyvre elvégzi az illetékességi terület lakosságának alapvető élelmiszerekkel, közszükségleti cikkekkel és az alapvető szolgáltatással való ellátásának tervezési feladatait;
- végzi a szolgáltatásra kötelezettek kijelölésével kapcsolatos feladatokat.
- A lakosság alapvető ellátásának részletes rendjét a területi védelmi bizottságok intézkedési tervei tartalmazzák.

Védekezés: a veszélyhelyzetek kezelése, mely a reagálást, felderítést, mentést, mentesítést, lakosságvédelmet, tehát a beavatkozást jelenti, a katasztrófaveszély és a veszélyhelyzet időszakára jellemző munkafázis;

A védekezés során a szakmai mentő feladatok irányítása során kiemelt fontosságú a lakosság ellátásának szervezése a nélkülözhetetlen anyagi javakkal, a mintában ezért ezt emeljük ki.

A területi védelmi bizottság elnöke a védekezés irányítása során:

- összehangolja a lakosság alapvető ellátását;
- intézkedik a lakosság alapvető ellátásának biztosításáról.

A helyi védelmi bizottság elnöke a védekezés irányítása során:

- összehangolja a lakosság alapvető ellátását;

¹⁴⁶ Kat.2 3. § 16.

- intézkedik a lakosság alapvető ellátásának biztosításáról.

A polgármester a védekezés irányítása során:

- hatósági határozattal elrendeli a katasztrófavédelmi célú gazdasági, anyagi szolgáltatások igénybevételét;
- szervezi és irányítja a lakosság alapvető ellátását;
- szervezi és irányítja az anyagi javak védelmét.

A katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása érdekében a gazdasági, illetve anyagi szolgáltatási kötelezettség rendelhető el.

A szolgáltatás igénybevételét elrendelheti:

- a belügyminiszter (több vármegyét vagy az ország egész területét érintően);
- a területi védelmi bizottság elnöke;
- a polgármester.

Helyreállítás: a következmények felszámolása, a kárenyhítés, a helyreállítás, újjáépítés, mely teendők egyrészt a veszélyhelyzet, illetve a katasztrófa károsító hatása által érintett területen folyó munkálatok időszakának feladatai.

A megelőzési időszakban végzett tevékenység nagyban befolyásolja a többi időszak eredményességét. Ott lehet gyors és hatékony a védekezés, ahol a felkészülés során megfelelő erők, eszközök, szakszerű eljárásrendek lettek kialakítva. A mentés sikere vagy sikertelensége viszont visszahat a következő időszak felkészülésére, illetve a helyreállítás folyamatára is. A helyreállítás során a mentési tapasztalatok összessége, és az azok alapján meghozott döntések pedig szintén hatnak mind a felkészülésre, mind a következő mentésre.

A katasztrófavédelmi rendszer a megelőzés, a felkészülés, a védekezés, valamint a helyreállítás komplex feladatrendszerét foglalja magába, és e feladatok ellátásának kiindulási alapját a katasztrófakockázatok azonosítása, elemzése és értékelése jelenti. A természeti és civilizációs környezetünk reális veszélyeztetettségének meghatározása, a települések katasztrófavédelmi osztályba sorolása és az arra épülő veszélyelhárítási tervezés rendszere együttesen segítik a védelmi rendszer erősítését, így különösen az operatív tevékenységeket.¹⁴⁷ Az egyes ciklusok

¹⁴⁷ Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése, 2020. <https://www.katasztrofavedelem.hu/application/uploads/documents/2020-12/73162.pdf> (2023.10.27.).

közötti kapcsolat szükségszerű. A megelőzés centrikusság, melyet a Sendai Framework is egyértelműen meghatároz, a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság is beépíti a katasztrófák elleni védekezésrendszer megelőzési periódusába, melynek egyik eleme az ellenőrzések. Például a BM OKF megelőzési folyamat szerves részeként, a lakosság és az anyagi javak védelmének biztosítása, valamint a káresemények megelőzése, a kockázatok csökkentése érdekében, a katasztrófavédelmi szervek állománya 2022-ben 9.240 polgári védelmi ellenőrzést hajtott végre.

7.4. A lakosság alapvető ellátása

A lakosság ellátása a katasztrófák elleni védekezés során ez egyik legfontosabb polgári védelmi feladat. Ennek szakmai tartalmát több hatályos jogszabály is magyarázza.

A Kat.2 vhr. szerint az Alapvető szolgáltatások: azon stratégiai fontosságú tevékenységek, melyek a társadalom és a gazdaság mindennapi működéséhez elengedhetetlenül szükségesek, és amelyek zavartalanságát veszélyhelyzet esetében is a lehető legtovább biztosítani kell.¹⁴⁸

Az "Alapvető szolgáltatások" kifejezés általában olyan alapvető funkciókat és szolgáltatásokat jelent, amelyek elengedhetetlenek a mindennapi életben, a társadalomban és a gazdaságban. Ezek a szolgáltatások lehetnek kormányzati, közösségi vagy üzleti szinten.

Alapvető szolgáltatások kategóriái

- Egészségügy: Az orvosi ellátás, kórházi szolgáltatások, gyógyszerek és prevenciók egészségügyi intézkedések.
- Oktatás: Iskolai oktatás, közoktatás, felsőoktatás, képzések és oktatási eszközök.
- Közbiztonság: közrend, jogrend fenntartása, tűzoltás és műszaki mentés állami feladat, szolgáltatások, katasztrófaelhárítás.
- Infrastruktúra: Az alapvető közlekedési hálózatok, mint utak és hidak, vízellátás, energiaellátás és kommunikációs infrastruktúra.
- Szociális szolgáltatások: Szociális segélyek, nyugdíjrendszerek, gyermekvédelem és más társadalmi támogatási programok.
- Közlekedés: Tömegközlekedési rendszerek, utak, repülőterek és egyéb közlekedési eszközök.
- Energiaellátás: Villamosenergia-ellátás, gázszolgáltatás és más energiaforrásokhoz való hozzáférés.

¹⁴⁸ Kat.2 vhr. 1. § 1.

- Környezetvédelem: Víz- és levegőminőség ellenőrzése, hulladékkezelés és egyéb környezetvédelmi intézkedések.

Ezen szolgáltatások célja az, hogy biztosítsák a lakosság alapvető szükségleteinek kielégítését, és hozzájáruljanak a társadalom stabil működéséhez és fejlődéséhez. Fontos, hogy ezeket az alapvető szolgáltatásokat minden polgár hozzáférhesse a méltóságának fenntartása érdekében.

Vhr. 1. §. 26. *Lakosság alapvető ellátása*: azon tevékenységek összessége, melyek az ország lakosságának alapvető életfeltételei és mindennapi életvitele folytonosságának biztosításához kapcsolódnak. Kiterjedt káresemény, illetve veszélyhelyzet során a veszélyeztetett területen élő lakosság alapvető ellátásáért a területileg illetékes területi védelmi bizottság a felelős.

A Kat.2 52. §. g) konkrétan megfogalmazza a polgári védelem katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatai között gondoskodást **a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak** (különösen víz-, élelmiszer-, takarmány- és gyógyszerkészletek, állatállomány) és a kritikus infrastruktúrák védelméről, illetve a Kat.2 vhr. 1. §. 27. pont szerint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak mint fogalom nem más fednek le, mint hogy azok a lakosság alapvető ellátását és életfeltételeit biztosító anyagok, eszközök, rendszerek és készletek összessége.

A *közszolgáltatás*¹⁴⁹ ellátásának kiesésekor az, emberi életben, egészségben és az anyagi javakban esett kár megelőzése céljából a közszolgáltatás ideiglenes ellátásáról történő gondoskodás.

7.5. A kollektív lakosságvédelem feladatai

A lakosság védelme, az anyagi javak megóvása jelentős szerepet töltenek be napjaink közigazgatási feladatrendszerében, az állampolgárok életében. A technika fejlődésével, a társadalmak szociális (érzelmi, kapcsolati), a kulturális, a jelenkori urbanizációs (városiasodó), a gazdasági (megélhetési, magasabb életszínvonalbeli) jellegű változásaival, az aktuális geopolitikai helyzetekkel, a változó biztonsági környezet negatív hatásai okán egyre inkább előtérbe kerülnek. Ahhoz, hogy a lakosság és az anyagi javak védelmének rendszerét, elveit,

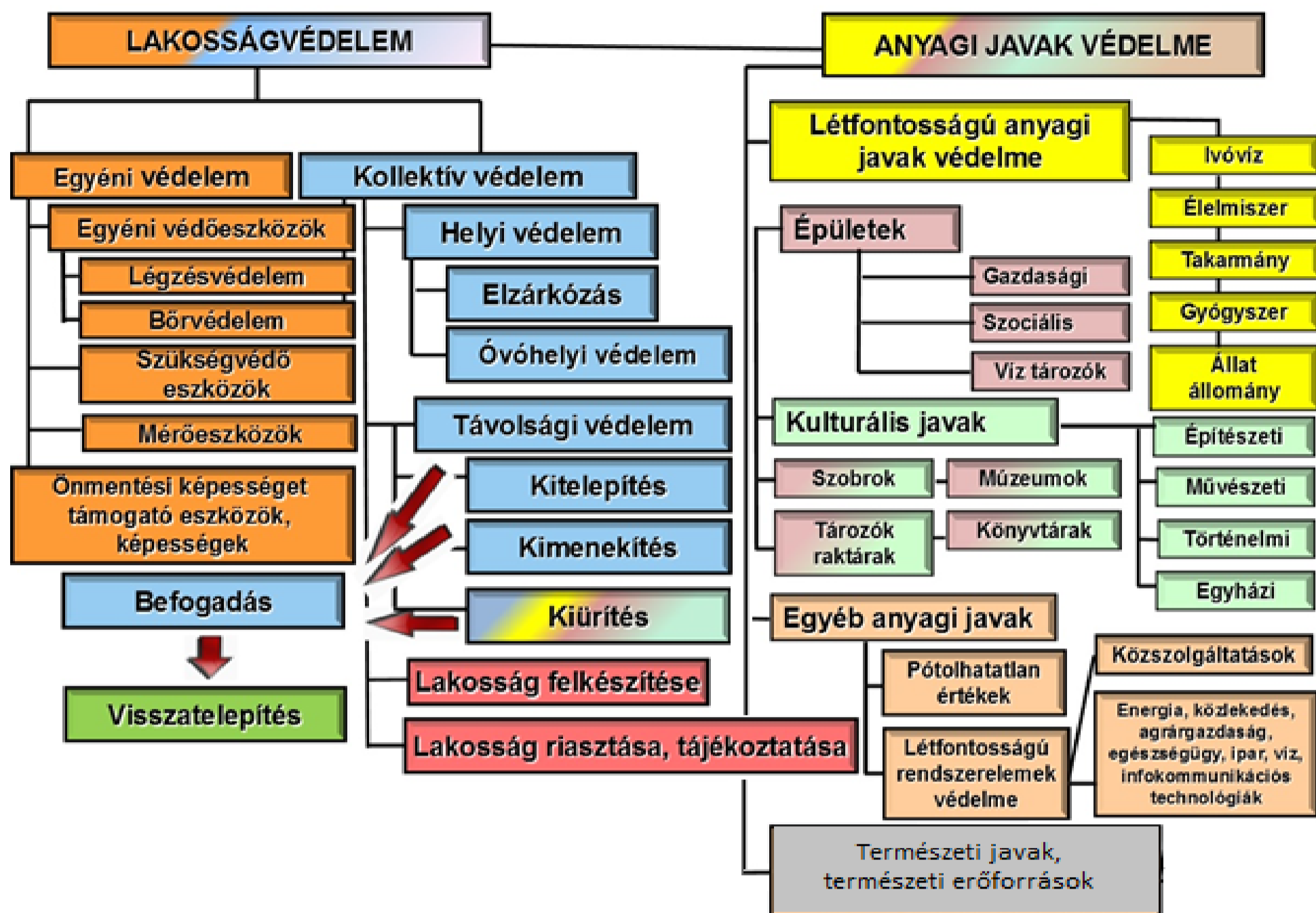
¹⁴⁹ Közszolgáltatás: Közösségi közlekedés, hulladékkezelés, közoktatás, egészségügyi ellátás, ivóvíz-ellátás és szennyvízkezelés biztosítása energiaellátás biztosítása (áram, földgáz, hő) elektronikus hírközlés (pl. telefon, internet, mobilkommunikáció) és postai szolgáltatások biztosítása közterületek fenntartása közterületek (parkok, utak stb.) takarítása.

felépítését meg lehessen határozni, fontos a fogalmának megadása, az azt veszélytető hatások felismerése, azonosítása, rendszerezése.

Lakosság és az anyagi javak védelme: mindazon védelmi elvek, specifikus jogi keretek, intézmény,- eszköz,- és feladatrendszerek, módszerek, tervezési,- szervezési,- felkészítői,- tájékoztatási,- riasztási,- végrehajtási tevékenységek összessége amelyeket a fegyveres összeütközések idején, valamint különböző katasztrófák, katasztrófaveszélyek, az azt el nem érő helyzetek esetén, továbbá a hosszan elnyúló (katasztrófavédelmi) beavatkozásokkor alkalmaznak a lakosság (állampolgárok) és az itt tartozódók életének megóvása, az egyén önmentő képességének kialakítása (együttesen lakosságvédelem), a létfontosságú (alapvető, létfenntartáshoz nélkülözhetetlen), a túlélést biztosító, valamint a nemzetgazdaság számára fontos gazdasági, ipari, mezőgazdasági és kulturális értékek, természeti erőforrások (együttesen az anyagi javak) védelme érdekében.¹⁵⁰

A fogalomból látszik, hogy a lakosságvédelem és az anyagi javak megóvása ösztársadalmi jelleget mutat, hiszen a jogi kereteken keresztül az alkalmazási időszakok széles spektrumán át több feladatrendszeri elem mutatható ki. A fogalom alapján kijelenthető, hogy - katasztrófavédelmi szempontból nézve - a biztonság leginkább meghatározó tényezői a fegyveres összeütközésekhez és a katasztrófákhoz köthetők.

¹⁵⁰ Szerzői megfogalmazás.

24. számú ábra. A lakosság és az anyagi javak védelmének felosztása (Készítette: Teknős László)

A 24. számú ábrán, a lakosság és az anyagi javak védelme került rendszerezésre és bemutatásra. Ami a lakosságvédelem újszerű értelmezését jelenti az, az önmentő képességet támogató eszközök területén bontakozik ki. Véleményem szerint az otthon, a gépjármű biztonságosabbá tétele (időjárási szempontból) elősegíti a megfelelő biztonsági kultúra társadalmi szintű kialakítását. Az, ha nagyon hideg van és nem ül az egyén autóba, hanem az előrejelzéseket figyeli és felkészül élelmiszert tárolva az otthonában, már a saját túlélését segíti. Ha hosszantartó hőhullámok idején az öltözet laza, a szellőzést segíti, a dehidratáció ellen folyamatos a folyadékbevitel (elsősorban buborékmentes ásványvízzel, ivóvízzel) és a napon tartózkodás minimális, akkor a saját testi épség nagyobb biztonságban van. Ezt a sort lehet folytatni, de összegezve az adott időjárási helyzetben a helyes magtartási formákkal a saját fizikai és lelki válaszreakciókat lehet biztosabb alapokra helyezni.

A lakosságvédelem elsősorban polgári védelmi alapfeladat, mely az integrált katasztrófavédelem létrehozása óta, annak feladatrendszerében helyezkedik el. A modern lakosságvédelem minden olyan elvet stratégiát, komplex védelemi tevékenységet, biztonságot garantáló eljárásrendet térben és időben magába foglal, mely a lakosság és az anyagi javak megóvását támogatni, biztosítani tudja, valamilyen természeti és/vagy civilizációs eredetű veszélyforrástól, kihívástól.

A lakosságvédelem fogalma alatt értelmezhető: minden olyan tervezési, szervezési, felkészítői, tájékoztatói, riasztási, végrehajtási, intézkedési elvek, módszerek, tevékenységek összessége, melyek a lakosság környezetében levő katasztrófákat előidéző okok, veszélyeztető források hatásai elleni védekezési jellegű magatartási normákra és a katasztrófaveszélyeket, illetve a különleges jogrendekre történő felkészítést, a fegyveres összeütközés, és a különböző katasztrófák, időben elhúzódó káresemények idején a lakosság életben maradásának feltételeit megteremtik, az önmentés, társmentés, és a katasztrófák elleni védekezésben való aktív közreműködés keretrendszerét biztosítják.

A közösség oldaláról nézve, a lakosságvédelem legalapvetőbb célja, hogy az adott állam működőképessége biztosítva legyen, melyhez kapcsolódjon a nemzet fennmaradásához szükséges védelmi komplex feladatrendszer, aminek kritériuma, hogy térben, időben hatékonyan tudjon reagálni a veszélyeztetettséget adó hatásokra.

A lakosságvédelem magába foglalja az egyéni védőeszközökkel történő ellátást,¹⁵¹ a szükségvédőeszközök készítésének oktatását, illetve az ön,- és társmentés ismertetését, az anyagi javak és létfenntartási eszközök védelmének oktatását, az elzárkózást, az óvóhelyi védelmet, a távolsági védelem rendszabályait, a kiürítést,¹⁵² a lakosság riasztását és tájékoztatását.¹⁵³

¹⁵¹ 2011. évi CXXVIII. törvény 52. §. d); 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 45. § (1)-(2); A BM OKF főigazgató 6/2016. (VI. 24.) BM OKF utasításának 1. sz. melléklete.

¹⁵² Kiürítés: az épületben, épületen, speciális építményben, szabadtéren tartózkodó személyek átmeneti védett térbe vagy biztonságos térbe jutását célzó haladás folyamata. Forrás: 8/2022. (IV. 14.) BM rendelet 2. §. 38. (2023.10.17.).
Kiürítés: a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak, a kijelölt intézmények és azok ingóságai, valamint a kulturális örökség elemeinek a veszélyeztetett területről történő kivonása. Kat. Vhr. 1. §. 16.

¹⁵³ U.o. 34.-44. §.

25. számú ábra. A lakosság védelmének a XXI. századi értelmezése
(Készítette: Teknős László)

A 25. számú ábrán látható, hogy az egyéni védelem áll az egyéni védőeszközök, a szükségvédő-eszközök,¹⁵⁴ a mérőeszközök (egyéni sugármérők) használatából, az önmentést támogató eszközök alkalmazásából és azok felhasználási, alkalmazói képességéből.

A lakosság védelmének XXI. századi, modern értelmezésében az önmentési eszközök és azok használati képessége az a terület, melynek értelmezése nem új keletű, viszont szükséges a kutatásával foglalkozni, a lakosságvédelem rendszerében megjeleníteni. Az önmentést támogató eszközöknek minősül minden olyan eszköz, tárgy, mellyel a saját testi épség megóvható, de szigorúan katasztrófavédelmi szempontból közelítve. Ez azt jelenti, hogy az önvédelmi fegyverek nem minősülnek – a katasztrófavédelmi szempontok alapján – önmentést támogató eszközöknek, ide inkább a tűzvédelem, a polgári védelem, az iparbiztonság és az egészségügy területén alkalmazható lakossági eszközök értendők. Ilyen például a szén-monoxid mérő, a kézi tűzoltó készülék, az elsősegélynyújtó csomag, defibrillátor használata, melyek egy-egy káreseménynél az egyén és a társ túlélését biztosítják. *Az önmentést támogató képességek alatt olyan ismeretek jöhetnek szóba, melyek az eszközök szakszerű használatát, illetve a túlélést biztosító ismeretek gyakorlati végrehajtását segítik elő.* Az utóbbiak esetében

¹⁵⁴ A kollektív védelmen belül a távolsági védelemnél (kimenekítés, kitelepítés) alkalmazható, rövid idejű védelemre szolgáló egyéni védőeszköz. Például csecsemő védőzsák, gyermek védőruha, porálarc, száj- és orrzáró maszk stb.

olyanokra kell gondolni, mint az egyszerűbb barkács tevékenységek (ház nyílászáróinak bedeszkázása), a kenyérsütés, a könnyebb konyhai ételek elkészítése alapvető élelmiszerekből vagy a kullancs helyes kiszedése a testrészből, veszélyhelyzeti ismeretek készségi szintű alkalmazása (otthonban, természetes és épített környezetben), kerékcserre járművön, alapfokú elsősegélynyújtási ismeretek, segítségkérés, tűzgyújtás és oltás szabályai stb.

A lakosság önmentési képességének növelését segítő lehetőségeket három csoportba lehet osztani. Az egyik a saját túlélést biztosító lehetőségek, vagyis az önmentés biztosítása, a másik a társmentés, a harmadik a katasztrófák elleni védekezésben történő aktív közreműködés.

Az önmentési képességnek különböző részelemekből kell állnia:

- telefonos segítségkérés;
- egészségügyi alapismeretek (test hűtése, sebkötözés, sebesült szállítás, stabil oldalfektetés);
- gépjármű és az otthon „túlélés biztossá tétele” (gépjármű legyen üzembiztos, az otthonban pedig szükséges a túlélést segítő eszközök raktározása, úgymint élelem, takaró, elemlámpa, térkép, lehetőség szerint az aggregátor stb.);
- veszélyeztető hatások felismerése (veszélyességi bárcák, viharjelzők, jégen tartozódás, tűzgyújtás, tömegrendezvényeken betartandó magatartási szabályok);
- konyhai főzés-sütés (tésztafőzés, kenyérsütés, egyszerűbb ételek elkészítése kevés alapanyagból, a sütés-főzés tűzbiztonsági jellemzőinek ismerete);
- alapvető tűzoltási ismeretek (konyhai kezdetleges tüzek eloltása, kézi porral oltók alkalmazása);
- egyéni védőeszközök/szükség-védőeszköz készítés;
- meteorológiai előrejelzések értelmezése;
- túlélési csomag készítése (elsősorban kitelepítésnél).

Társmentési képesség kialakítása

- Mint az önmentésnél, de itt kiegészül az újraélesztés ismeretével helyes végrehajtásával, illetve a defibrillátor használatával.

A katasztrófák elleni védekezésben történő aktív közreműködés

- Biztonsági,- és egészségkultúra, valamint a veszélytudat kialakítása (nem egyenlő a pánikkeltéssel);
- Biztonság-tudatosság: környezetben levő veszélyeztető hatások felismerése;
- Megelőzési kultúra fejlesztése: katasztrófaturizmus elkerülése, katasztrófavédelmi ismeretek rögzítése, a lakosság által okozott káresemények kialakulási esélyeinek csökkentése;
- A katasztrófák elleni védekezésben való együttműködési hajlam növelése;
- Önkéntes segítők toborzása, felkészítése;
- A lakosságfelkészítési mentorhálózat kiépítése;
- Alapvető higiénia betartása, életmódbeli változás (kiemelten a lakosság nem megfelelő minőségű egészségügyi állapotai miatt, melyeknek együttes következménye, az éghajlatváltozás egészségügyi hatásaira adott, eredménytelenebb válaszreakció).

7.5.1. Helyi védelem ismeretei

A lakosság védelmének alapvető módszerei a helyi és a távolsági védelem:

- a helyi védelem az elzárkózás a veszélyeztető hatás elleni védelemre alkalmas, illetve alkalmassá tett helyen,
- a távolsági védelem a lakosság veszélyeztetett területről történő kimenekítése, illetve kitelepítése, valamint befogadóhelyen történő átmeneti jellegű elhelyezése.

Megelőzés, valamint katasztrófa veszélye, kiterjedt káresemény, illetve veszélyhelyzet során, a veszélyeztető hatás és a várható következmények szempontjából - az emberi élet védelmének elsőbbségével - alkalmazandó lakosságvédelmi módszer első helyen a helyi védelem. Amennyiben az adott körülmények között a lakosság védelmére nem alkalmas a helyi védelem, a távolsági védelem módszerét kell alkalmazni.

A kollektív (csoportos) védelem két csoportra bontható:

- Helyi védelem (elzárkózás, óvóhelyi védelem);
- Távolsági védelem (kitelepítés, kimenekítés, kiürítés, befogadás-elhelyezés, visszatelepítés).

A lakosság védelme közül a kollektív védelem magába foglalja a nagyobb emberi tömegek védelmét, melynek végrehajtásában a hivatásos katasztrófavédelem irányítása, koordinálása mentén más szervezetek is részt vesznek, úgymint a rendőrség, mentőszolgálat, Magyar Honvédség, aminek sikeres kivitelezéséhez az állampolgároknak is közreműködőnek kell lenniük a saját biztonságuk érdekében.

A helyi védelem az elzárkózásra és az óvóhelyi védelemre épül. Az óvóhelyi védelem elsősorban, eredeti funkcióját tekintve a légi bombák elleni védelmet biztosította, majd a nukleáris fegyverek megjelenésével funkciója kiegészült az atom,- biológiai,- vegyi fegyverek elleni védelemmel. Napjainkban az óvóhelyek szerepe már nem olyan jelentős, de a fővárosi metró, mint létfontosságú rendszerem a legnagyobb és legfontosabb életvédelmi létesítmény az országban. Jelentőségét mutatja, hogy a mai napig vannak *polgári védelmi szakalegységei és működőképes, hermetikus lezárást biztosító berendezései*.

Az elzárkózás a helyi védelem további lehetséges módja. Az elégséges védelmi szint kialakításánál az I. és II. kategóriájú településeknél az elsődleges lakosságvédelmi módszer az elzárkózás. Veszélyes anyag kiszabadulása esetén a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, mint hatóság elzárkóztatást rendelhet el a külső védelmi tervben foglaltak szerint, ilyenkor a lakásokon belüli védett helyiségek igénybevétele kötelező.¹⁵⁵ Az elzárkózással egy-két óráig, ideiglenes jelleggel a saját életben maradás esélye növelhető, ám az időbelisége lesz egyben a legnagyobb hátránya, *ezért kimenekítéssel, kitelepítéssel együtt kell alkalmazni*. Az egyéni védőeszközök használata ebben az esetben indokolt lehet. A túlélési esély növelhető, akár a beavatkozásra rendelt erők kiérkezéséig is, ha szükség-védőeszköz kerül alkalmazásra.

Az elzárkózás rendje

¹⁵⁵ 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről 24. § (2) bekezdés.

A lakosság védelmének egyik alapvető módszere a helyi védelem keretében bevezetésre kerülő elzárkózás a veszélyeztető hatás elleni védelemre alkalmas, illetve alkalmassá tett helyen.

Az elzárkózás elrendelésekor az érintett lakosoknak a saját otthona vagy az elzárkózásra alkalmas egyéb helyiség nyújt védelmet. Az elzárkózás szabályairól a lakosságot a település polgármestere tájékoztatja az illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség közreműködésével.

Az elzárkózásra olyan helyiség alkalmas, amely az építményben lehetőleg középen helyezkedik el, a lehető legkevesebb nyílászáróval rendelkezik és a szennyezett környezettől a leginkább elszigetelhető. A veszélyeztető anyag jellegétől függően alkalmas a jól izolálható alagsor, pince, emeleti építmény vagy védelmi célú építmény.

Az elzárkózás alkalmával gondoskodni kell:

- a nyílászárók zárásáról, szükség szerinti utólagos tömítéséről;
- a szellőző vagy klíma berendezések kikapcsolásáról;
- az országos, helyi rádió, televízió, hangosbemondó-kocsik közleményeinek figyelemmel kíséréséről;
- a védőeszköz előkészítéséről, alkalmazásáról;
- a háziállatok elzárásáról;
- a háziállatok takarmánykészletének védelméről.

Az elzárkózás során fel kell készülni a kitelepítésre, illetve kimenekítésre. Járvány esetében a továbbterjedés megakadályozása érdekében helyben tartás, karantén intézkedések bevezetése válhat szükségessé.

Megelőző gyógyszerelés (jódprofilaxis)

Nukleáris veszélyhelyzet esetén a megelőző óvintézkedések, valamint a sürgős óvintézkedések zónájában az érintett lakosság és a beavatkozó állomány részére jódprofilaxis alkalmazása indokolt lehet. A jódprofilaxis a stabil jód bevitele, amely a pajzsmirigy radioaktív jódfelvételének csökkentésére vagy megakadályozására szolgál.

A jódtabletta csak akkor hatékony, ha beszedésük a radioaktív felhő érkezését megelőzi.

A jódtabletta bevételére a radiojód izotópok által okozott belső sugárterhelés elleni védelem elrendelése tehát radiojód kibocsátás esetén indokolt. Amikor más radioizotópok kibocsátása is várható (pl. egy atomerőművi általános veszélyhelyzet során) a jódprofilaxis csak más óvintézkedésekkel együtt lehet eredményes.

Az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. 30 km-es zónájában élő lakosok védelme érdekében a jódtabletták készletezése, kiosztása a védelmi igazgatás rendszerében biztosított.

7.5.2. A távolsági védelem ismeretei

A kitelepítés, kimenekítés, befogadás, visszatelepítés rendje

A veszélyeztetett területen élő lakosság távolsági védelme átmeneti jelleggel kimenekítéssel, illetve kitelepítéssel biztosítható. A lakosság védelme azon esetekben valósul meg kitelepítéssel, amikor a helyszíni védelem nem alkalmazható, és a veszélyeztető esemény előre jelezhető, a kitelepítés tervezhető.

Azokban az esetekben, amikor a tervszerű kitelepítéshez a veszély bekövetkezése időben előre nem jelezhető, vagy a kitelepítésre más okból nincs elegendő idő, a lakosság kivonása a veszélyeztető esemény hatása miatt kimenekítéssel valósul meg.

A kitelepített, illetve kimenekített lakosság elhelyezése a veszélyeztetett terület határán kívül eső, arra kijelölt befogadó helyeken történik. A veszélyeztető esemény által sújtott vagy azzal fenyegetett területről kitelepített, illetve kimenekített személyek, anyagi javak és eszközök a veszély elmúltával visszatelepítésre kerülnek.

A kitelepítés a veszélyeztetett területről járművel vagy gyalogosan hajtható végre. A saját közlekedési eszközzel távozó lakosokat elindulásuk előtt a kijelölt helyen veszik nyilvántartásba, ahol tájékoztatást kapnak a kitelepítési útvonalakról, amelyeken a közlekedés engedélyezett.

A lakosság nyilvántartásba vétele a gyülekezési helyeken történik, ahonnan szervezett formában indulnak a befogadó helyekre. A gyalogos kivonásra akkor kerül sor, ha a veszélyeztető esemény hatásának bekövetkezése előtt szállító járművek beérkezése nem biztosítható, illetve ha a befogadóhely korábban vagy könnyebben megközelíthető.

A Vbö. 59. § (1) bekezdésében meghatározottak szerint a polgármester szervezi és irányítja a lakosság védelmét, kitelepítését, kimenekítését, befogadását és visszatelepítését. Halasztást nem tűrő esetben átmeneti jelleggel elrendeli az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges intézkedéseket, és erről haladéktalanul értesíti a település szerint illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetőjét és a TVB elnökét.

A Vbö. 54. § (2) bekezdésében meghatározottak szerint a TVB halasztást nem tűrő esetben a helyben szokásos módon, átmeneti jelleggel elrendelheti az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges mértékben a veszélyeztetett területekről az állampolgárok kimenekítését, és erről

haladéktalanul értesíti a Kormányt. Összehangolja a lakosság és az anyagi javak kitelepítését, kimenekítését, befogadását.

A kitelepítés és a befogadás elrendelésére jogosult:

- Veszélyhelyzetben, a Kormány felhatalmazása alapján, illetékességi területére vonatkozóan;
- a vármegyei (fővárosi) katasztrófavédelmi igazgatóság igazgatója által kijelölt személy, aki veszélyhelyzetben a településen a helyi katasztrófavédelmi tevékenység irányítását a polgármestertől átvette;
- a területi védelmi bizottság elnöke;
- a polgármester.

Halasztást nem tűrő esetben az illetékességi területére vonatkozóan:

- a polgármester;
- a TVB elnöke.¹⁵⁶

A veszélyeztetettség megszűnése után a visszatelepülés feltétele:

- a közegészségügyi helyzet normalizálása, járványveszély megszüntetése;
- a lakosság tájékoztatása a szükséges magatartási és higiéniai rendszabályokról;
- a közművek, közműszolgáltatások helyreállítása;
- a minimális lakhatási feltételek biztosítása;
- a lakosság alapellátásának biztosítása;
- az ideiglenesen fedél nélkül maradtak elhelyezésének, ellátásának biztosítása;
- az életveszélyes épületek bontásának végrehajtása;
- közüntézmények működési feltételeinek biztosítása;
- az iskolai oktatás újraindítása;
- a károk felmérése.

A visszatelepítés elrendelésére jogosult:

- a területi védelmi bizottság elnöke.
- A veszélyeztetett lakosság kitelepítési, befogadása a kitelepítési és befogadási tervek alapján kerül végrehajtásra.

¹⁵⁶ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII törvény végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI.10.) Kormányrendelet 46.§

A kárterületre való belépés rendje

A köz- és vagyonbiztonság érdekében egyes kárterületekre a 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 84 §-a alapján a kijelölt helyszíni műveletirányító korlátozhatja a területre történő belépést, tartózkodást és kilépést. A kárterületre történő be és kiléptetést a Rendőrség végzi.

A lezárt kárterületre az alábbiak léphetnek be:

- a mentésben és a következmények elhárításában közreműködők;
- a lakosság alapvető ellátása érdekében a területen munkát végzők;
- a hátrahagyott ingatlannal, illetve anyagi javakkal rendelkező személyek;
- a sajtó és a médiaszolgáltatók igazolvánnyal rendelkező képviselői;
- tudományos kutatók;
- a BM OKF főigazgatójának engedélyével rendelkezők.

A lezárt területen történő be- és kilépés az engedélyezett személyek számára kizárólag a helyi műveletirányító engedélyével, ellenőrző-átengedő ponton történő nyilvántartás elvégzése után lehetséges.

A lezárt kárterületen tartózkodók a kárterületről történő kilépéskor - szükség esetén - az átengedő ponton kötelesek a személyi és technikai mentesítést végrehajtani.

Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása

A védelmi igazgatással összefüggésben a katasztrófavédelem kialakulását, működési folyamatát vizsgálva megállapítható, hogy az első katasztrófavédelmi törvény (Kat.1.) hatályának évei alatt számtalan tapasztalat gyűlt össze a korábbi KKB munkájáról. Az általános feladatok rendszerszemléletű meghatározása mellett a korábbi KKB részletes feladatai a védekezésre való felkészülésre, a megelőzésre, a védekezés irányítására, a következmények felszámolására és a helyreállításra nagy körültekintéssel, esetenként túlzott „alapossággal” kerültek leszabályozásra a Kat.1. vhr.-ben. A korábbi tapasztalatok szerint az ágazati felelősség kidomborítása fontos volt, és az volt 2012 után is. Ezt bizonyítja, hogy a(z) („új”) KKB tagjai is a tárcák vezetői által kijelölt állami vezetők, azaz államtitkárok, ám a konkrét szakmaspecifikus feladatok szervezése a védekezési munkabizottságokba lett tervezve, amelyek vezetője szakmai helyettese az NVK-vezetőnek. Amennyiben a tárcavezető felelőssége változik, bővül vagy szűkül (ahogy erre a kormányzati ciklusokban volt példa), akkor a védekezési munkabizottság vezetőinek felelősségi körükben ezt célszerű volt minél hamarabb lekövetni.

A kormányzati szervek átalakítása kapcsán sok változás következett be, például az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ), más igazgatóságok vagy a Bányakapitányságok a kormányhivatalokba főosztály, illetve osztály szervezetbe, a környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőségek pedig először a megyei kormányhivatalokba, majd a járási hivatalokba kerültek. A védelmi felkészítés éves feladatterve a Hvt.3. felhatalmazása alapján évente kormányhatározatban,¹⁵⁷ illetve az új KKB Éves Munkatervében kerül kiadásra. Ezek az éves felkészítési feladattervek tartalmukban teljesen komplexen átfogják a védelmi igazgatás szakterületét, eredményesen alkalmazhatók a katasztrófavédelmi igazgatás szakfeladataiban.

Az új KKB operatív munkaszerveinek, az MVB-k és HVB-k felkészítését szolgálják az évente megtartott gyakorlatok, felkészítések, tervpontosítások. A védelmi felkészítés hatékonyságát fogja emelni a védelmi igazgatás rendszerében a központi, területi, helyi és települési szinten honvédelmi igazgatási feladatokat ellátók továbbképzése az Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar közreműködésével. A hatékony védelem alapvető feltétele, hogy az elért eredmények mellett további feladatokat kell megoldani. Ki kell dolgozni, véglegesíteni kell a felkészítés módját, tematikáját, anyagi fedezetét, felszerelését,

¹⁵⁷ 1462/2017. (VII. 25.) Korm. határozat a védelmi felkészítés egyes kérdéseiről.

eszközsükségletét a fegyveres összeütközés időszakában végrehajtandó polgári védelmi feladatokra történő felkészítésre, további szakmai követelményeket szükséges meghatározni a katasztrófavédelem részéről a lakosság hatékony oltalmazása érdekében.

A katasztrófavédelem tevékenységét hatékonysága elemzése érdekében célszerű vizsgálni a védelmi igazgatás rendszerében, illetve számba kell venni azokat a szabályozásokat, feladatokat, amelyek a Vbő. alapján kell majd ellátni a katasztrófavédelem rendszerének. A katasztrófavédelem megalakítása óta része a védelmi igazgatás rendszerének. A Honvédelmi törvény mellett a Katasztrófavédelmi törvények is döntő módon foglalkoztak a védelmi igazgatás kialakításával, korszerűsítésével, a katasztrófavédelmi és védelmi igazgatás kölcsönhatásaival. Az 1999-ben és 2011-ben az Országgyűlés által elfogadott katasztrófavédelmi törvények a védelmi igazgatás fejlesztésének 2 jelentős lépcsőfokát is hozták, melynek célja volt, hogy a katasztrófák elhárítása, a következmények felszámolása minél hatékonyabban valósuljon meg. Most a védelmi igazgatás fejlesztésének harmadik állomása következett, ezáltal az Alaptörvény kilencedik módosítását követően a Vbő. és végrehajtási rendeleteinek kiadása és hatályosulása után hazánk védelmi és biztonsági rendszere válik korszerűbbé, hogy kellő választ adhassunk a megváltozott biztonsági környezet hibrid kihívásaira¹⁵⁸.

2023. július 1-től az Alaptörvény kilencedik módosításával megvalósuló védelmi és biztonsági reform módosítja a különleges jogrendet, a védelemmel és biztonsággal összefüggő kötelezettségeket, a védelmi és biztonsági feladatokat ellátó szervek irányításának módját. Hazánk biztonsági környezete változó, azt a globális klímaváltozás küszöbén, a 4.0 ipari forradalom, de egyben közelmúltbeli Covid világjárvány időszakában természeti és civilizációs katasztrófák, válságok, krízisek sújthatják.

A 21. század a katasztrófavédelem számára is új kihívásokat tartogat. A fenyegető tényezőket átfogó megközelítéssel kell értelmeznünk, az ellenük való védekezés kormányzati irányítással, a védelmi és biztonsági igazgatás sikeres működésével lehet eredményes. Mindezek figyelembevételével bizonyítható annak szükségessége, hogy a magyar katasztrófavédelem az állománya munkájával, a megalakított polgári védelmi szervezetek tevékenységével, az együttműködő szervezetekkel a válsághelyzetekben és minősített jogrendben is a védelmi igazgatás elemeként nem ágazati, hanem összkormányzati megközelítésben végezze munkáját, a katasztrófák megelőzését és elhárítását¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Muhoray 2021: 20.

¹⁵⁹ Uo. 21. o.

Az első fejezetben a szerzők megvizsgálták a katasztrófa fogalmi keretét nemzetközi és hazai szinten. *Megállapítható*, hogy számos meghatározás, értelmezés létezik, mellyel már az 1970-es évektől (társadalomtudományi oldalról nézve) már vizsgáltak. Nagyon eltérő jellemzőkkel és széleskörben definiálják a katasztrófát, de az *kijelenthető*, hogy hirtelen következik be, jelentős anyagi károkkal jár, mely a társadalmak mindennapjait rendkívüli módon befolyásolja. A magyar terminológia értelmezésében eltér a – főként – angolszász kifejezésektől, sőt a katasztrófa kifejezésre több nemzetközi szinonima is megfigyelhető, esetükben a károkozás mértéke különbözteti meg a használatot. A magyar fogalmi meghatározására a katasztrófavédelmi törvény ad tartalmat, azonban az leszögezhető, hogy a veszélyhelyzet/vészhelyzet fordítási különbözőségei ellenére a magyar fogalom is tartalmaz külföldön elfogadott értelmezési tartalmakat, szóhasználatot, vagyis nemzetközi szinten is értelmezhető.

A fejezet második része az egyes természeti katasztrófákat előidéző okokat határozta meg nemzetközi és magyar példákon keresztül. *Megállapítható*, hogy a nemzetközi és hazai tipizálási módszerek alapján két kategóriára érdemes bontani a katasztrófákat kiváltó tényezőket, egyrészt természetire, másrészt civilizációsra (ember által okozottra, bár kezd kialakulni egy harmadik kategória is, mely a hibrid kifejezést használja). Habár az *kijelenthető*, hogy nemzetközi szinten a magyarban használatos civilizációs eredetű technológiának nevezi több, a tipizálással foglalkozó kutató, szakértő, de a szerzők véleménye szerint a technológia csak alrésze lehet a civilizációsnak, maga a mesterséges (civilizációs) nagyobb értelmezési kerettel rendelkezik, melynek egyik eleme a technológiai, ipari eredetű veszélyek. Ha csak technológiáira (balesetekre) bontjuk az antropogénhez köthető eseményeket, kizárjuk a társadalmi jellegűeket, a fegyveres összeütközéseket az egyéb biológiai veszélyeket stb. *Kijelenthető*, hogy a magyarországi tipizálásban nincs egységes elfogadott módszertan és produktum, és bár hét különböző hivatalos dokumentum (segédeszköz) is rendelkezésre áll és számos katasztrófavédelmi szakember foglalkozik a természeti és civilizációs katasztrófák osztályozásával, mégis azok eltérő katasztrófákat előidéző okokat, veszélyeztető forrásokat tartalmaznak.

A tipizálás után a veszélyeztető hatások és események tekintetében, a szerzők azok tendenciáinak vizsgálatával foglalkoztak. Több magyar kutató írta le, hogy növekmény tapasztalható a természeti katasztrófákkal kapcsolatosan, de nagyon kevesen támasztották ezt alá. Több

adatbázis több ezer adatait elemezték ki a szerzők, majd táblázatok és ábrákon keresztül mutatta be a kapott eredményeket. *Megállapítható*, hogy a hidrológiai esetében az árvizek, meteorológiai tekintetében a viharok, éghajlati vonatkozásában az erdőtüzek, extrém hőmérsékletek növekvő tendenciái figyelhetők meg. Magyarországi vonatkozásban a kihirdetett veszélyhelyzetek okait, az EM-DAT-ban szereplő regisztrált eseményeket és a tűzoltói statisztikákat elemezte, dolgozta fel, és értékelte ki a szerzőpáros. *Megállapítható továbbá*, hogy Magyarország közepesen veszélyeztetett ország, az egyes események bekövetkezési gyakorisága és károsító hatásai alapján. Azonban az mindenképpen megemlítenedő, hogy a természeti eredetű katasztrófák közül hazánk árvíznek és belvíznek jelentős mértékben kitett földrajzi terület, de az utóbbi éveket figyelembe véve a meteorológiai jellegű események többször és jelentős veszteségeket okoznak. A települések katasztrófavédelmi besorolásánál a szélsőséges időjárási eseménnyel az ország településeinek, több mint kétharmada érintett. Szerzők véleménye, hogy például a viharkárok, a bekövetkezési gyakoriságuk miatt nagyobb kockázatokat jelentenek, mint az árvizek. A vizek kártételei elleni hazai védekezésnek több évszázados múltja van, de az időjárás elleni védekezésnek (országos jégkarmérséklő rendszert leszámítva) még számos elméleti és gyakorlati kérdéseit meg kell vitatni és megfelelő megelőző, felkészülési, operatív feladatrendszert kell kiépíteni.

A szerzők arra is kíváncsiak voltak, hogy a tűzoltói vonulásokba megjelenhet-e valamilyen növekmény a nemzetközi adatok alapján növekvő tendenciát mutató egyes természeti eredetű események vonatkozásában. Ennek elemzésére a KAP-online-on található adatlapokat, a BM OKF Központi Főügyeletének napi jelentéseit, az évente kiadásra került évkönyveket és egyéb beszámolók adatait használta fel. A műszaki mentések esetében ingadozó évek ellenére, egy lineáris vonalat tekintve van növekvő tendencia. A magyar katasztrófák elleni védekezés professzionális, a védelmi igazgatás különböző szintjein megoldott a lakosság és az anyagi javak védelme, de a természeti eredetű események globális növekvő tendenciája, komplex hatásai és annak hazai leképződése az eddigi védekezési mechanizmust új kihívások elé állítja.

A szerzők jószívvel ajánlják publikációjukat a területi védelmi bizottság tagjai, a helyi védelmi bizottságok elnökei, valamint a területi szintű védelmi és biztonsági igazgatási és katasztrófavédelmi feladatok ellátásában közreműködők számára. Az írásműben módszertani jelleggel mutatták be a magyarországi vármegyék és Budapest katasztrófavédelmi sajátosságait, a lehetséges főbb veszélyeztetési tényezőket, azok csoportosításait.

Megfogalmazást nyert, hogy a katasztrófák elleni védekezés a védelmi igazgatás, napjainkban a védelmi és biztonsági igazgatás elemeként lehetett és lehet hatékony. A védelmi és biztonsági feladatok összehangolásáról szóló törvény szellemisége alapján bizonyítható, hogy átfogóbb a biztonság értelmezése és ez komplexebb védekezést tesz lehetővé összkormányzati megközelítésben.

A közigazgatási- és rendvédelmi szervek, valamint a társadalmi szervezetek területi szintű együttes tevékenysége a Területi Védelmi Bizottság vezetésével új módon valósul meg, a korábbi honvédelmi és katasztrófavédelmi szabályozás újként, a korábbi kettőt integrálva szerepel a védelmi és biztonsági igazgatásban.

A védelmi és biztonsági igazgatás területi szintjén résztvevők felkészítése jogilag szabályozott. Az új módszerek és tematikák kidolgozásához szükséges az elmúlt évek tapasztalatát figyelembe venni a képzésekről, a gyakorlatokról.

A Területi szintű katasztrófák elleni védekezésben is kiemelten szükséges foglalkozni a lakosság és az anyagi javak védelmével. A lakosságvédelem feladatainak végrehajtásában a köteles polgári védelmi szervezetek kulcsfontosságúak. A védelmi és biztonsági igazgatásban részt vevők, közreműködők számára oktatni kell a helyi és távolsági védelem ismereteit, remélhető, hogy a TKP pályázat keretében készített pályamunka ehhez is használható felkészítő anyagként szolgál.

Felhasznált irodalom

- AMBRUSZ J. & VASS Gy. (2020). Katasztrófavédelem a hadtudomány és a rendészettudomány határán. In GAÁL Gy. & HAUTZINGER Z. (Szerk.), *A hadtudománytól a rendészettudományig – társadalmi kihívások a nemzeti összetartozás évében* (pp. 41-50). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.
- BODA J. (2014). Biztonsági kihívások-nemzetbiztonsági válaszok. In GAÁL Gy. & HAUTZINGER Z. (Szerk.), *Tanulmányok a "Biztonsági kockázatok - rendészeti válaszok" című tudományos konferenciáról* (pp. 35-47). Pécs.
- CIMER Zs., KÁTAI-URBÁN L. & VASS Gy. (2020). Katasztrófa-kockázatok, a településrendezési tervezés szerepe a megelőzésben. In HÁBERMAYER T. (Szerk.), *Katasztrófák, kockázatok, önkéntesek* (pp. 56-63). Tolna Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság.
- Coppola, D. (2015). *Introduction to international disaster management*, third edition. Elsevier/Butterworth-Hein.
- ETKIN, D. (2016). *Disaster theory: an interdisciplinary approach to concepts and causes*. Elsevier.
- FARKAS Á. (2020). Bevezetés a különleges jogrend témakörének fontosabb alapkérdéseibe. In FARKAS Á. & KELEMEN R. (Szerk.), *Szkülla és Kharübdisz között – Tanulmányoka különleges jogrend elméleti és pragmatikus kérdéseiről, valamint nemzetközi megoldásairól* (pp. 19-39). Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság.
- GAZDAG F. (2008). Két lexikon magyar nyelven a biztonságpolitikáról. *Nemzet és Biztonság*, 3, 83-87.
- HETESI Zs. & KISS T. (2018). *Ember és természet Kiút a zsákutcából*. Nemzeti Közszerzői Egyetem.
- KÁDÁR P. (2020). Ajánlás. In FARKAS Á. & KELEMEN R. (Szerk.), *Szkülla és Kharübdisz között – Tanulmányoka különleges jogrend elméleti és pragmatikus kérdéseiről, valamint nemzetközi megoldásairól* (pp. 7-10). Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság.
- Kai, E. (1978). *Everything in its path: Destruction of community in the Buffalo Creek flood*, 2th edition. Simon and Schuster.
- KESZELY L. (2019). A védelmi igazgatás fejlődési irányai 1989-től napjainkig és lehetséges fejlesztési irányai az átfogó megközelítés szempontjából. In HORNYACSEK J. (Szerk.), *A védelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései* (pp. 9-28). Dialóg Campus Kiadó.
- KESZELY L. & VARGA A. F. (2023). A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere – a Vbö. VII. fejezete in. *A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja*. Nemzeti Közszerzői Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely.
- KISS B. & MUHORAY Á. (2014). A hazai kutató-mentő szervezetek. *Hadtudomány*, 24(1-2), 92-107.
- KOPCSÓ I. & BALÁZS R. (2016). Konszenzuskeresés a katasztrófák tudományos kutatásának egységesítésében az Utstein irányelvek alapján. *Honvédelmi Szemle*, 68(3-4), 5-12.

- LANDESMAN, Y. L. (2005). *Public health management of disasters: The practice guide*, second edition. American Public Health Association.
- MASLOW, A. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- MUHORAY Á. (2021). A katasztrófák kezelésének perspektívái és összkormányzati kapcsolódásai a 21. században. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2021/8, 1-20. NKE Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely.
- MUHORAY Á. (2002). A katasztrófavédelem irányítási modelljének vizsgálata (Doktori értekezés). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- MUHORAY Á. (2019). A katasztrófavédelmi igazgatás rendszere, helye, szerepe a védelmi igazgatási feladatok ellátása során. In HORNYACSEK J. (Szerk.), *A védelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései* (pp. 111-132). Dialóg Campus Kiadó.
- MUHORAY Á. (2016). *Katasztrófa megelőzés I.* Nemzeti közszolgálati Egyetem, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft.
- NAGY R. (2010). A klímaváltozás hatása a kritikus infrastruktúrákra. *Nemzet és Biztonság, Biztonságpolitikai Szemle*, 35-44.
- NAGY R. & FÖLDI L. (2009). A kritikus infrastruktúrák nemzeti programja. *Polgári Védelmi Szemle*, 57-71.
- PAPP B. (2022). Veszélyes helyen élünk? – Közép-Európa katasztrófaveszélyeztetettségi vizsgálata. *Védelem Tudomány*, 7(2), 198-218.
- RESTÁS Á. (2018). The effects of global climate change on fire service: Human resource view. *Procedia Engineering*, 211, 1–7.
- SJOBORG, G. (1962). *Disasters in social change, in Man and Society in Disaster*. Basic Books.
- SZENES Z. (2017). Katonai biztonság napjainkban. Új fenyegetések, új háborúk, új elméletek. In FINSZTER G. & SABJANICS I. (Szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században* (pp. 69-104). Dialóg Campus.
- TEKNŐS L. (2018). A klímaváltozás, mint új kihívás megjelenése az Európai Unió Polgári Védelmi Mechanizmus feladatrendszerében. *Hadtudomány*, 28, E-szám, 188-210.
- TEKNŐS L. (2020). *Az éghajlatváltozás és a rendkívüli időjárás hatásaiból adódó katasztrófavédelmi feladatok kockázatalapú megközelítése*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 76.
- TEKNŐS L. (2022). A természeti eredetű katasztrófák és események növekvő tendenciáinak vizsgálata, elemzése, katasztrófavédelmi szempontú értékelése. *Védelem Tudomány*, 7(2), 166-197.
- TEKNŐS L. (2020). Az önkéntes mentőszervezetek beavatkozási lehetőségeinek elemzése. In HÁBERMAYER T. (Szerk.), *Katasztrófák, kockázatok, önkéntesek*. Tolna Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, 123-135.

- TEKNŐS L. (2023). Napjaink globális környezeti problémáinak elemzése, bemutatása. *Műszaki Katonai Közlöny*, 23, különszám, 402-417.
- TÓTH F. & SZARKA Zs. (2023). A védelmi és biztonsági reform katasztrófavédelmi jellemzői. *Polgári Védelmi Szemle*, 15(ksz), 48-59.
- VASS Gy. & BLESZITY J. (2020). The Analysis of the Process of Rehabilitation Following Disasters. *Védelem Tudomány*, 5(1), 98-117.
- Z. KARVALICS L. (2013). A természeti katasztrófák információ-történeti és tudásszociológiai megközelítéséhez. *Néprajzi Látóhatár*, 22(1), 86– 106.

Jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>, (2023.10.07.)
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2100140.tv> (2023.10.17.)
2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról.
<https://njt.hu/jogszabaly/2021-93-00-00> (2023.10.04.)
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó törvények módosításáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100128.tv> (2023.10.05.)
2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
<https://njt.hu/jogszabaly/2004-105-00-00> (2023.10.16.)
1999. évi LXXIV. törvény a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900074.TV> (2023.10.15.)
1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600031.tv> (2023.10.15.)
- 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2200427.kor> (2023.10.17.)
- 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100234.kor> (2023.10.05.)
- 179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról. <https://njt.hu/jogszabaly/1999-179-20-22> (2023.10.16.)
- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txtreferer=00000001.txt>
(2023.10.16.)

- 1462/2017. (VII. 25.) Korm. határozat a védelmi felkészítés egyes kérdéseiről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1462.KOR&txtreferer=00000001.txt>
(2023.10.18.)
- 1061/2014. (II. 18.) Korm. határozat a védelmi igazgatás tervrendszerének bevezetéséről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A14H1061.KOR&txtreferer=A1100113.TV>
(2023.10.17.)
- 1150/2012. (V. 15.) Korm. határozat a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A12H1150.KOR&txtreferer=A1000043.TV>
(2023.10.16.)
- 16/2013. (V. 9.) BM rendelet a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300016.bm> (2023.10.17.)
- 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100219.KOR (2023.10.18.)
- 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100062.bm> (2023.10.17.)
- 6/2018. (VI. 12.) BM OKF utasítás a polgári védelmi szervezetek megalakításával, riasztásával, valamint katasztrófaveszély és veszélyhelyzet esetén történő alkalmazásával kapcsolatos feladatokról. <https://njt.hu/jogszabaly/2018-6-B0-4V> (2023.10.18.)

Internetes források

- ENSZ UNDRR: *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 - 2030*. 2015.
https://www.undp.org/myanmar/publications/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA04arBhAkEiwAuNOsIky3PTwmm6di6r5tlYnKas4nBQdxYbm2kDwN4hGcAXveaT_pL9FAyBoCJ6YQAvD_BwE (2023.10.15.)
- Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése, 2020.
<https://www.katasztrofavedelem.hu/application/uploads/documents/2020-12/73162.pdf>
(2023.10.27.)

Ábrajegyzék

1. sz. ábra. 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 2. melléklet a) pontja szerinti veszélyeztető hatások megnevezése
2. sz. ábra. Nemzeti Biztonsági Stratégiájában bemutatott egyes kihívások, kockázatok 2012-ben és 2020-ban
3. sz. ábra. A veszélyelhárítási tervben használt katasztrófakockázatok (Készítette: Teknős László)
4. sz. ábra. Települések összetett katasztrófavédelmi osztályba sorolásának térképi megjelenítése
5. sz. ábra. A települések besorolása és azok változásai 2013-2023 között
6. sz. ábra. Főváros és a vármegyék összveszélyeztetettsége a települések katasztrófavédelmi besorolása alapján
7. sz. ábra. Kerületek összesített katasztrófavédelmi osztálya
8. sz. ábra. Magyarországon 1989-óta kihirdetett veszélyhelyzetek okai, év megjelöléssel
9. sz. ábra. A 2014-es és 2020-as Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékelési módszertanáról és annak eredményeiről szóló jelentés 12 fő kockázati területe
10. sz. ábra. Az 1.1- Súlyos viharok alforгатókönyv bemutatása az 2020. évi Ex ante jelentésből
11. sz. ábra. Magyarországon regisztrált események főkategóriái az EM-DAT szerint 1900-2023. november 12. között
12. sz. ábra. Magyarországon regisztrált események típusonkénti megoszlása az EM-DAT szerint 1900-2021 között
13. sz. ábra. A magyarországi beavatkozást igénylő tűzoltó vonulások adatai 2012-2022 között
14. sz. ábra. A TOP 10 műszaki mentési eseménytípus megoszlása 2012-2019 között
15. sz. ábra. A TOP 10 műszaki mentési eseménytípus megoszlása 2017-ben
16. sz. ábra. Tűzoltói beavatkozások eseményhez kötött adatai 2013-2023 között
17. sz. ábra. A katasztrófavédelem szervezeti és irányítási rendszere 2022. nov. 1-ig.
18. sz. ábra. A védelmi és biztonsági feladatok irányítási új szintjei
19. sz. ábra. Katasztrófavédelmi gyakorlatok megoszlása (db) 2014-2018 között
20. sz. ábra. A készenléti fokozatok elérésének normaideje
21. sz. ábra. A magasabb mozgósítási készenlét időnormái
22. sz. ábra. Az önkéntes mentőszervezetek létszámának és alkalmazásának alakulása
23. sz. ábra. Katasztrófa-menedzsment ciklusai
24. sz. ábra. A lakosság és az anyagi javak védelmének felosztása

25. sz. ábra. A lakosság védelmének a XXI. századi értelmezése

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: katasztrófakockázat prioritási sorrendjének meghatározása az osztályba sorolt települések számával

Katasztrófakockázat megnevezése	Katasztrófakockázat típusa	I-es osztályba sorolt települések száma	II-es osztályba sorolt települések száma	III-as osztályba sorolt települések száma	Katasztrófakockázat prioritási sorrendjének meghatározása
Rendkívüli időjárás	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	3	502	2432	1
Humánjárvány vagy járványveszély, valamint állatjárvány	Egyéb eredetű veszélyek	7	173	2057	2
Árvíz	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	31	630	306	3
Belvíz	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	4	430	1045	4
A lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége	Kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatok	4	205	1857	5
A közlekedés sérülékenysége	Kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatok	10	251	1095	6
A közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége	Kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatok	6	108	1296	7
Veszélyes áruk szállítása	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	8	295	656	8
Jelentős forgalom	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	14	234	673	9
Nukleáris veszélyeztetettség (távolság atomeróműtől)	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	1	73	1055	10
Felszíni és felszín alatti vizek (elsősorban az ivóvízbázisok) sérülékenysége	Egyéb eredetű veszélyek	3	134	766	11
Partfalomlás	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	1	71	277	12
Küszöbérték alatti üzem	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	31	114	92	13
Felső küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	78	33	1	14
Földrengés	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	0	20	716	15
Beszakadás	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	1	57	210	16
Más létesítmény (ipari, mezőgazdasági) általi veszélyeztető hatás, veszélyes anyag szabadba kerülésének kockázata	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	2	59	194	17
Alsó küszöbértékű veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	18	84	7	18
Földcsuszamlás	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	1	36	230	19
A riasztási küszöböt elérő mértékű légszennyezettség	Egyéb eredetű veszélyek	1	37	144	20
Talajsüllyedés	Elemi csapások, természeti eredetű veszélyek	0	14	132	21
Bajbajutott légi jármű	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	0	7	20	22
Veszélyes katonai objektum	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	2	4	14	23
Távolság kutatóreaktortól	Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek	0	5	20	24

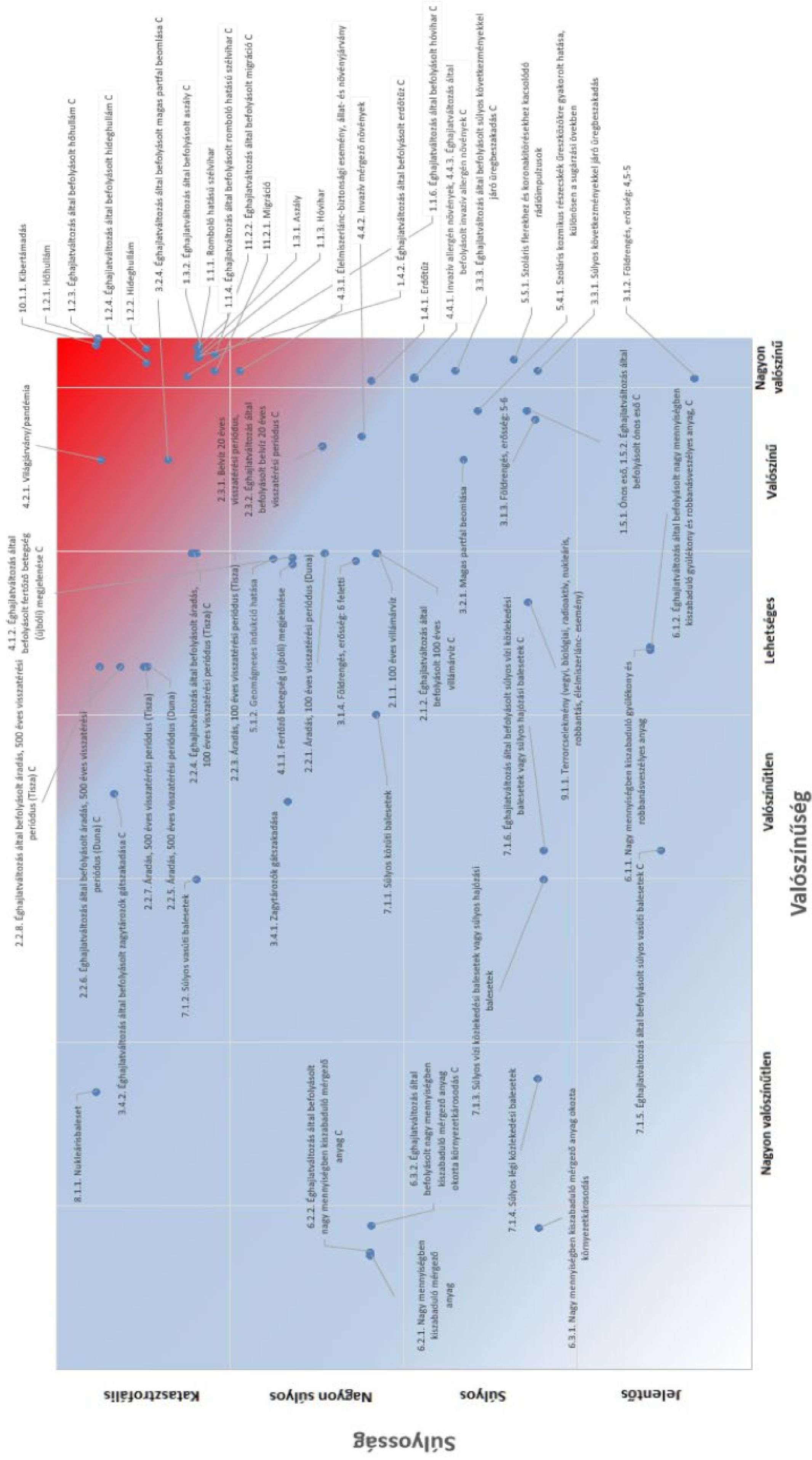
A katasztrófakockázatok prioritási sorrendjeit alulról felfelé építkezve, egymásra épülve, az érintett ágazatok bevonásával határoztuk meg, amely alapján, összhangban Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentésében foglaltakkal, hazánk legmagasabb kockázatai közé

tartozik a szélsőséges időjárás, a vizek kártételei, a járványok, az infokommunikációs válsághelyzetek (infrastruktúrák sérülékenysége), valamint a földtani (partfalomlás) kockázati területek.

2. számú melléklet: Budapest főváros katasztrófavédelmi besorolása

Veszélyeztetettség	I. osztály	II. osztály	III. osztály
Árvíz	5 kerület	5 kerület	4 kerület
Belvíz	-	1 kerület	13 kerület
Rendkívüli időjárás	-	23 kerület	-
Földtani veszélyforrások (földbeszakadás)	-	-	8 kerület
Földtani veszélyforrások (földcsuszamlás)	-	-	7 kerület
Földtani veszélyforrások (földrengés)	-	-	23 kerület
Földtani veszélyforrások (partfalomlás)	-	-	11 kerület
Földtani veszélyforrások (talajsüllyedés)	-	-	7 kerület
Felső küszöbértékű üzemek	5 kerület	7 kerület	1 kerület
Alsó küszöbértékű üzemek	3 kerület	8 kerület	1 kerület
Küszöbérték alatti üzemek	3 kerület	9 kerület	1 kerület
Veszélyes áruk szállítása	-	14 kerület	6 kerület
Felszíni és felszín alatti vizek, ivóvízbázisok	-	2 kerület	14 kerület
Humánjárvány, járványveszély, állatjárvány	-	23 kerület	-
Légszennyezettség	-	18 kerület	5 kerület
Nukleáris veszélyeztetettség	-	5 kerület	16 kerület
Bajbajutott légi jármű	-	4 kerület	5 kerület
A lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége	-	10 kerület	12 kerület
A közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége	-	11 kerület	10 kerület

3. számú melléklet: Ex ante jelentésben szereplő kockázati diagram az egyes alforгатókönyvekkel

Kockázat, mint a hatás és a valószínűség függvénye. A kockázatok klasszikus fogalom-meghatározása szerint, a kockázat mértékét a veszélyeztető hatás és a bekövetkezési valószínűség mértékének együttese határozza meg (ahol mindkét tényező egyforma jelentőséggel bír). A mátrix diagram az öt éven belül várható különböző forgatókönyv-események bekövetkezési valószínűségét, valamint ezek legrosszabb forgatókönyv szerinti következményeit ábrázolja. A kockázati diagram az éghajlatváltozás hatásaihoz tartozó forgatókönyveket is bemutatja (forgatókönyveket elnevezése „C” megjelölést tartalmaz).

III. FEJEZET

A POLGÁRMESTER ÉS A JEGYZŐ, VALAMINT A HELYI VÉDELMI IGAZGATÁSI ÉS KATASZTRÓFAVÉDELMI FELADATOK ELLÁTÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDŐK FELKÉSZÍTÉSÉNEK IDŐSZERŰ FELADATAI

Dr. HÁBERMAYER TAMÁS tűzoltó ezredes, PhD., tűzoltósági tanácsos
igazgatóhelyettes
Tolna Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

SÁROSSY GÁBOR tűzoltó alezredes
vármegyei polgári védelmi főfelügyelő
Tolna Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

Főbb kutatási feladatok:

A katasztrófavédelem szervezet- és feladatrendszer, a védelmi igazgatás rendszere és a különleges jogrend, rendkívüli intézkedések a különleges jogrend idején, a katasztrófák elleni védekezés irányítása, a közreműködő személyek és szervezetek, az ágazatok sajátos feladatai, a riasztási és értesítési, kapcsolattartási és jelentési rend, valamint a döntéshozatali eljárások.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS.....	291
1. A katasztrófavédelem szervezet és feladatrendszere.....	292
1.1 A katasztrófák elleni védekezés jogszabályi alapjai	292
1.2 A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet és feladatrendszere.....	308
1.3 A katasztrófavédelmi feladatokban közreműködő személyek és szervezetek.....	313
1.4 A katasztrófák elleni védekezés időszakai.....	316
Részkövetkeztetések	317
2. A katasztrófák elleni védekezés irányítása, döntéshozatali eljárások.....	318
2.1 Az Országgyűlés és a köztársasági elnök	318
2.2 A Kormány	319
2.3 A Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság.....	320
2.4 A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter.....	321
2.5 A központi államigazgatási szerv vezetője.....	323
2.6 A gazdálkodó szervezet vezetőjének feladatai	323
2.7 Az önkéntes tevékenységet végzők.....	323
Részkövetkeztetések	324
3. A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere.....	325
3.1 A védelmi és biztonsági igazgatás rendszerének célja, rendeltetése, irányítása	325
3.2 A védelmi és biztonsági szervezetek.....	326
3.3 A védelmi és biztonsági kötelezettségek rendszere és alapvető szabályai	326
3.4 A védelmi és biztonsági rendszer szintjei	327
3.5 A különleges jogrend és a rendkívüli intézkedések a különleges jogrend idején	328
Részkövetkeztetések	330
4. Ellenálló képesség, jövőbeli veszélyeztető hatások, ENSZ prioritási és EU reziliencia célok	331
4.1 A katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség és a reziliencia	331
4.2 Jövőbeli veszélyeztető hatások	331
4.3 ENSZ prioritási célok (Hyogo, Sendai)	334
4.4 EU rezilienciacélok (Bizottsági ajánlás).....	334
Részkövetkeztetések	335
5. A települési polgármester katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatos tevékenysége	336
5.1 A veszélyelhárítási tervezéssel kapcsolatos feladatok	336
5.2 A közbiztonsági referens intézménye.....	340
5.3 A lakosság riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatásának feladatai	341
5.5 A települési polgármester lakosságvédelmi feladatai.....	349
5.6 A települési polgármester feladatrendszere a katasztrófák elleni védekezés időszakaiban.....	355
5.7 A közbiztonsági referens feladatrendszere a katasztrófák elleni védekezés időszakaiban.....	357

5.8	A katasztrófavédelmi közösségi szolgálat szervezése a településen	359
	Részkövetkeztetések	360
6.	A települési jegyző, körjegyző katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatos tevékenysége	361
6.1	A katasztrófasegély nyújtásának szabályai.....	363
6.2	A települések fejlesztése és a kapcsolódó katasztrófavédelmi feladatok	363
6.3	Katasztrófavédelemmel kapcsolatos közérdekű bejelentések, panaszok	369
6.4	Veszélyes fák, fasorok	370
6.5	Települési vízkárelhárítási tervek és az éves szemlék végrehajtása.....	372
6.6	A veszélyes üzemek közmeghallgatásának előkészítése	373
	Részkövetkeztetések	375
7.	A települések vis maior események miatti támogatása	377
7.1	A vis maior eljárásban közreműködő szervezetek	378
7.2	A vis maior eljárás folyamata, a támogatás mértéke.....	381
7.3	A támogatás igénylésének és elszámolásának folyamata	386
7.4	Vis maior előleg igénylésének lehetősége	394
7.5	Védekezési költségeket tartalmazó pályázat kötelező mellékletei.....	395
7.6	Vis maior események elemzése 2018-2022.....	401
7.7	A Vis maior pályázatok alakulása 2018 és 2022 közötti időszakban.....	407
	Részkövetkeztetések	413
	Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása	414
	Felhasznált irodalom.....	415
	Mellékletek.....	422

BEVEZETÉS

A közelmúlt eseményei arra mutatnak rá, hogy a biztonságunk megőrzése érdekében a katasztrófák elleni védekezésekre történő felkészülés egyre nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjon. Ezt támasztja alá a 2010-es vörösiszap katasztrófa, a 2013-as történelmi dunai árvíz, a 2019-től érkező Covid-19 járvány és a természeti környezetünket most már folyamatosan fenyegető globális éghajlatváltozás is. A felkészülést és később a védekezések végrehajtását hatékonyan a katasztrófavédelmi hivatásos szervek, az önkormányzatok és a lakosság, valamint az együttműködő szervezetek közös munkája révén lehet csak megvalósítani. Ha lehetséges, akkor még a megelőzés időszakában szükséges minden számításba vehető kockázat felmérése, majd a várható károk előzetes felbecslése és a rendelkezésre álló erők – erőforrások előzetes hozzárendelése az egyes katasztrófa típusokhoz.

Ha ezt a feladatot az arra hivatott személyek és szervezetek a szakmai szabályoknak megfelelően elvégzik, akkor jelentősen növelik a védekezések időszakában a rendkívüli káresemény sikeres elhárításának esélyét. Ezen túl, nagymértékben csökkenthetik az az időt, amelyet a helyreállítással és újjáépítéssel kell eltöltenie a lakosságnak. A települések polgármestereire és jegyzőire jelentős és komplex feladatrendszer hárul, hiszen a veszélyhelyzet időszakában is képviselniük kell a lakosság érdekeit, és súlyos döntéseket kell meghozniuk ahhoz, hogy a katasztrófák elleni védekezések komplex rendszerében is képesek legyenek megfelelni a vonatkozó jogi normák előírásainak. Annak érdekében, hogy ezt minél hatékonyabban lehessen megtenni, a szerzők részletesen bemutatják a katasztrófavédelem szervezet- és feladatrendszerét, a vonatkozó alapvető jogszabályokat, a védelmi igazgatás komplex rendszerét, a védekezések egyes időszakára vonatkozó feladatokat, különös tekintettel a vis maior eljárások lefolytatására.

1. A katasztrófavédelem szervezet és feladatrendszere

1.1 A katasztrófák elleni védekezés jogszabályi alapjai

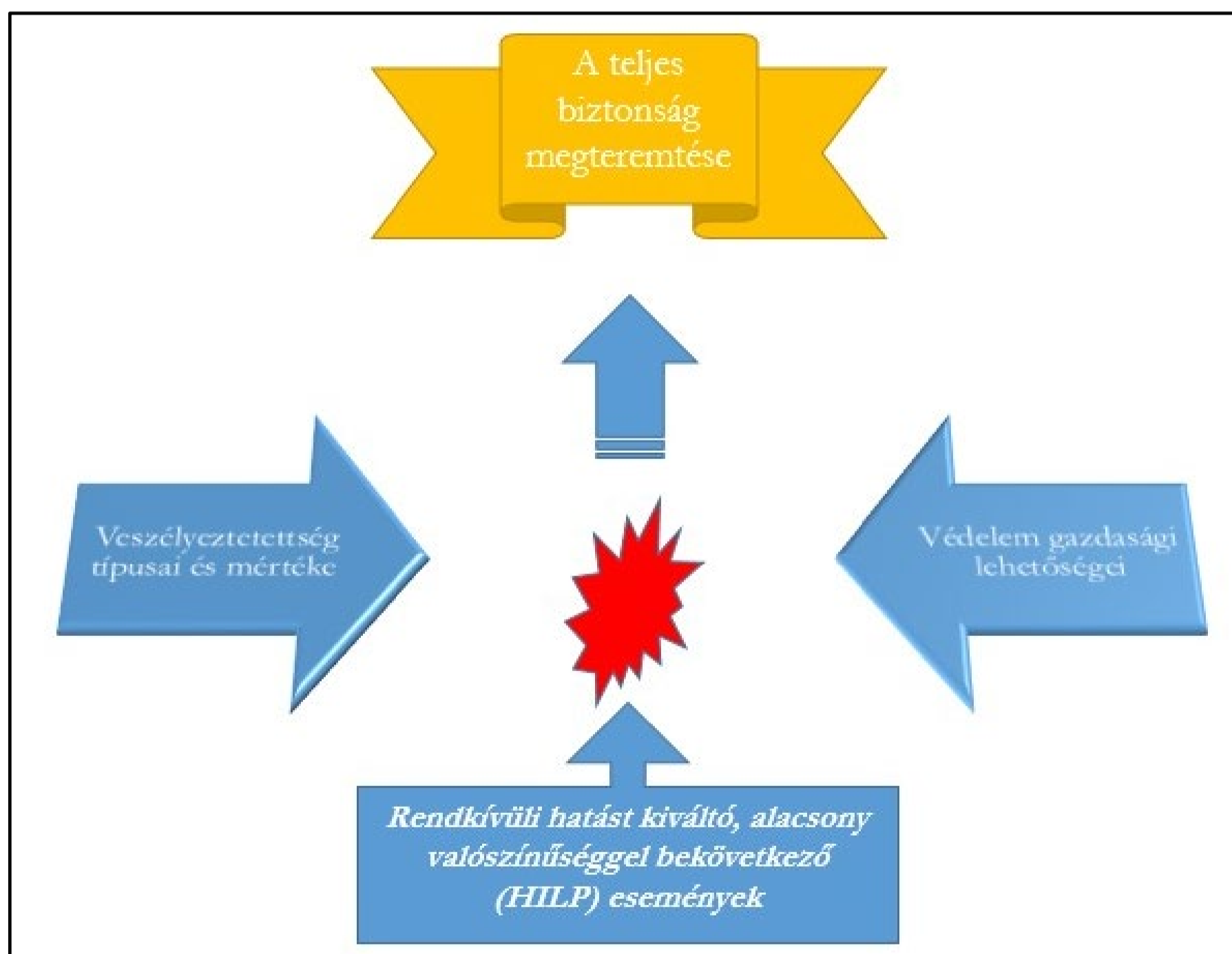
Magyarországon a katasztrófák elleni védekezés legmagasabb szintű szabályozását az Országgyűlés az Alaptörvényben hozta létre, és a védekezési feladatok megvalósításáért a Kormányt tette felelőssé. A katasztrófák elhárítására a Kormány katasztrófavédelmi szervezetet működtet, amelynek feladatrendszeréhez támogatóként kapcsolódnak még a hivatásos szervek, a lakosság, önkéntesek, gazdálkodó szervek, önkormányzatok, kormányzati szervek, társadalmi és karitatív szervezetek, együttműködők.

A veszélyekre történő felkészülés és az egyes katasztrófa események elhárítása, majd a helyreállítás-újjáépítés feladatainak megszervezése rendkívül komplex feladat, amely megköveteli a korábban felsorolt szervek, szervezetek együttműködését és a szervezett állami koordináció megvalósítását. A szakszerűen működtetett védelmi rendszer Magyarországon mindenben elsődlegesen a megelőzésre alapoz, és a káresemények kapcsán a bekövetkezési valószínűségek lehető legkisebbre csökkentésével minimalizálja a kockázatokat. Ha a rendkívüli események mégis megtörténnek, akkor az állami szervek a védekezés megvalósításában segítenek, elsősorban a katasztrófavédelem erői, egységei útján.

Előfordulhat, hogy egy-egy veszélyeztető hatás teljesen kivédhető lenne, azonban már a tervezés fázisában figyelembe kell vennünk, hogy két jól elhatárolható ok miatt a teljes biztonság állapotát csak elméleti szinten tudjuk elérni. Ennek oka az, hogy csak azon veszélyeztető hatások ellen tudunk jól védekezni, amelyeket ismerünk és megteremtettük hozzájuk a megfelelő védekezési feltételeket. Egyszerű példával élve – ha tudjuk, hogy hazai folyóinkon időszakosan várható az ár- és belvíz bekövetkezése, akkor az állam a létrehoz egy erre szakosodott szervezetet (Országos Vízügyi Főigazgatóság, OVF), amely megvalósítja a szükséges védelmi intézkedéseket. Ezt azonban csak az ismert veszélyforrások ellen tudja hatékonyan megtenni. Az árvizek kapcsán például az OVF és szervei különböző időperiódusok szerint (30, 100, 1000 éves) elöntési térképeket készítenek, valamint racionalizálják a védekezéshez szükséges és a gazdasági lehetőségek figyelembevételével racionálisan fenntartható erőforrásokat. Ezen erőforrások általánosságban elegendőek a védekezésekhez, de ha előre racionálisan nem tervezhető, vagy csak nagyon alacsony valószínűséggel előrelátható,

kiszámíthatatlan rendkívüli esemény (HILP)¹ következik be, akkor az súlyos problémát jelenthet az erők, eszközök elosztásánál.

Gondot jelenthet továbbá az is, ha a tervezést megelőzően teljesen ismeretlen veszélyforrás jelentkezik. Ilyenkor nem biztos, hogy lesz a sikeres védekezéshez megfelelő szervezet. Hasonló a probléma az egyes katasztrófák kiterjedésével, méreteivel is. Előfordulhat, hogy a tervezés időszakában a katasztrófatípust figyelembe vették, azonban mértéke, nagysága miatt nem áll rendelkezésre a szükséges erőforrás-mennyiség. Ismeretlen veszélyforrásra példaként hozható a Covid-19, a kiterjedés problémáját pedig jól példázzák a 2023. február hónapban bekövetkezett törökországi földrengések. Hiába volt Törökország előtt ismert a jelentős földrengés bekövetkezésének lehetősége, a nemzeti katasztrófavédelmi erők egy ilyen eseménynél már nem voltak elegendőek, ezért szükségessé vált a nemzetközi erők segítségül hívása. A katasztrófa során több mint 100 nemzetközi mentőcsapat segítette a mentési feladatokat².

1. számú ábra: A teljes biztonság megteremtésének elméleti konfliktusa Forrás:³

¹ High Impact Low Probability Events. Ilyen lehet például Magyarországon a rendkívüli jeges árvíz esete, amely 100 évre vetítve is alacsony valószínűséggel következik be, de ennek ellenére is már többször bekövetkezett az elmúlt évszázadban a Duna folyón (1956,1965).

² Jackovics Péter – Nemzetközi segítségnyújtás, nemzetközi követelmények, hazai képességek – Törökországi földrengés, Védelem Tudomány 2:4 pp. 87-121., 35 p., 2023.

³ Az ábrát a szerzők készítették.

Magyarországon a katasztrófák elleni védekezés alapszabályainak megteremtése az Országgyűlés és a Kormány feladata. Az Alaptörvény⁴ alapján Magyarország védelmezi az állampolgárait, viszont egyértelműen kimondja azt is, hogy az egyén is felelős önmagáért és köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni (képességei és lehetőségei szerint). A korábban kifejtettek tehát bizonyítást nyernek és egyértelművé válik, hogy az államnak és az egyénnek közösen kell a legélhetőbb és legbiztonságosabb környezetet megteremteni maga körül. Magyarországon a legfőbb népképviselői és törvényalkotó szerv az Országgyűlés, amely döntéseket hoz a különleges jogrendet érintően, valamint a katonai műveletekben való részvétel kapcsán.⁵ Ez azért is kiemelten fontos, mert számos veszélyforrás van jelen napjainkban, amely veszélyezteti a természeti erőforrásainkat, kulturális értékeinket, felhasználható vízkészletünket, erdőinket, honos növény- és állatfajainkat.

Az Országgyűléshez hasonlóan különleges jogrendet érintő döntéseket hozhat a köztársasági elnök⁶ vagy a Kormány⁷, bizonyos esetekben pedig akár a helyi önkormányzat⁸ is. Ennek figyelembevételével mellett minden magyar állampolgár köteles közreműködni a veszélyforrások felszámolásában, vagy akár a haza védelmében.⁹ Ez jelenleg kétféleképpen történhet. Önálló saját elhatározásból önkéntesként az egyén a katasztrófák elleni védekezésbe egyénileg vagy szervezett formában is bekapcsolódhat.¹⁰ A másik lehetőség a kötelezés alapján történő részvétel, amely a sarkalatos törvényekben meghatározott polgári védelmi kötelezettség, vagy gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésével történhet.

Magyarország az önkéntesek számát tekintve a középmezőnyben helyezkedik el az országok képzeletbeli ranglistáján az által, hogy minden 38 lakosára jut egy önkéntes személy. Ettől vannak nagyságrendekkel jobb eredmények, de sokkal rosszabbak is. A szomszédos Ausztriában 17 lakosra, Svédországban 16 lakosra, Belgiumban 67, Kínában 97, Indiában 146 lakosra jut egyetlen önkéntes személy.¹¹

⁴ Magyarország Alaptörvénye G) cikk (2) és O) cikk.

⁵ Magyarország Alaptörvénye Az Állam – Az Országgyűlés 1. cikk (1) és (2) i) pont.

⁶ Magyarország Alaptörvénye Az Állam – A köztársasági elnök 9. cikk (1) f) pont.

⁷ Magyarország Alaptörvénye Az Állam – A Kormány 15. cikk (3), 53. cikk.

⁸ Magyarország Alaptörvénye Az Állam – A helyi önkormányzatok 32. cikk (1) a-d) és l).

⁹ Magyarország Alaptörvénye XXXI. cikk (1) pont.

¹⁰ Például katasztrófavédelmi önkéntesként belép egy települési mentőszervezet kötelékébe.

¹¹ MUHORAY-HÁBERMAYER-CZINCZÁR 2019: 68-70.

A magyar állam tekintetében a kötelesség elrendelésének történelmi hagyományai vannak. Az Aranybulla¹² alapján, a hazai földön a nemesek bármikor kötelesek voltak a király oldalán fegyvert viselve az ellenségtől védeni az országot, de külföldön csak önként (pénzért) kellett hadat viselniük.

„Ha a király az országon kívül sereget akar vinni, a nemesek ne legyenek kötelesek vele menni, hanemha az ő pénzéért”.¹³

„Ellenben pedig ha ellenség jöved az ország ellen, a nemesek tartozzanak feltámadni, és mindnyájan hadba menni”.¹⁴

1868-ban már általános és személyes védkötelezettségről beszélhetünk, amelyeket a védképes állampolgároknak személyesen kellett teljesíteniük. Itt a kötelezés már nagyon általános jellegű volt és nem lehetett mentesülni azért, mert valaki nem felelt meg a katonává válás kritériumainak – mint például az alacsony testmagasság.

„A védelmi kötelezettség általános, és minden védképes állampolgár által személyesen teljesítendő.”¹⁵

A kötelesség fennállt a világháborúk időszakában is, viszont ekkor már egyértelműen hadkötelezettségről írt a jogszabály. Azt általános kötelezettségnek tekintette, amely minden állampolgárra vonatkozott.

„A hadkötelezettség általános és azt minden állampolgárnak személyesen, e törvény rendelkezései szerint kell teljesítenie.”¹⁶

Megjelenik a vasszigor, amely büntette az alábbi felsorolásban szereplő tényállások megvalósítóit:

- összeírásra jelentkezés elmulasztása,
- az újoncállításon vagy a felülvizsgálaton való jelentkezés elmulasztása,
- az állíttatás vagy felülvizsgáltatás megghiúsítása elmaradás által,
- az újoncállítás elől való elszökés és a katonai szolgálat kikerülése,

¹² VIRÁG Második András Aranybullája.

¹³ Második András Aranybullája VII. Cikkely.

¹⁴ Második András Aranybullája VII. Cikkely 2. §.

¹⁵ 1868. évi XL törvénycikk a véderőről 1.§.

¹⁶ 1912. évi XXX. törvénycikk a véderőről 1. §.

- a hadkötelezettség alól való kibúvás,
- kedvezményeknek csalárd megszerzése,
- öncsonkítás és másnak megcsonkítása.

Ezen túlmenően, ahogyan az előző idézetből látható, nem tekintették akkoriban tiltottnak a családi életbe történő beavatkozást sem, például a parancsnok útján a hadköteles katonák nősülését meg lehetett tiltani.

„A nősülés az állításköteles korba lépés előtt és az állítási kötelezettség tartalma alatt elvileg nincs megengedve. Tekintetbe vételt érdemlő körülmények között a nősülési engedélyt a honvédelmi miniszter adhatja meg, aki arra is fel van hatalmazva, hogy – amennyiben különös körülmények megkívánják – a nősülési tilalmat rendeleti úton korlátozhassa vagy egészen meg is szüntesse. A nősülés semmi esetre sem szolgáltat alapot a hadkötelezettség teljesítése tekintetében valamely kedvezményre.”¹⁷

Ha a jelenkorban megvizsgáljuk a kötelesség és önkéntesség kérdését, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy az állampolgárok döntő hányada (79,49%) katasztrófhelyzet esetén elfogadja az önkéntesi részvételt a különböző műveletekben. Ha ugyanezt kérdezzük a kötelességről, akkor itt már jelentős csökkenést könyvelhetünk el (58,98%). A lakosság közel egyötöde (20,51%) pedig teljességgel elutasítja a kötelezettségen alapuló feladatvégzést.¹⁸ A kérdést árnyalja továbbá az is, hogy a lakosság egészen eltérő részvételi aktivitást fog majdán mutatni a különböző típusú katasztrófák esetén. Egy kérdőíves kutatás kimutatta, hogy magas az önkéntesek részvételi hajlandósága a jellemzően ismert és kevésbé veszélyesnek tartott katasztrófák esetében (pl. árvíz 87,64%, belvíz 79,27%, rendkívüli időjárás 80,36%), és meglehetősen alacsony, ha jelentős szakismeretet igénylő beavatkozásokról van szó (pl. ipari szerencsétlenség 37,45%, nukleáris káresemény 25,09%, humán járvány 43,27%).¹⁹

Talán, ezen statisztikai adatokból is látható és érzékelhető, hogy a katasztrófák elleni védekezések hatékony megvalósítása komplex feladat, amely az összes érintettől magas szintű felkészülést vár el.

Első lépésként mindenképpen meg kell ismerni a jelenleg hatályos különleges jogrendek típusait és azok részletes szabályozását:

- hadiállapot (Alaptörvény – 49. cikk),

¹⁷ 1912. évi XXX. törvénycikk a véderőről 40. §.

¹⁸ MUHORAY-HÁBERMAYER-CZINCZÁR 2019:75.

¹⁹ HÁBERMAYER-HORNYACSEK-MUHORAY 2018:166.

- szükségállapot (Alaptörvény – 50. cikk),
- veszélyhelyzet (Alaptörvény – 51. cikk).²⁰

Az Alaptörvény tanulmányozása után kijelenthető, hogy a katasztrófák elleni védekezések következő legfontosabb törvényi szintű normája a katasztrófavédelmi törvény (Kat.).²¹

A jogszabály nyolc fő fejezetrészre van tagolva, a következő bontásban:

- I. fejezet: Alapvető rendelkezések,
- II. fejezet: A katasztrófák elleni védekezés irányítása,
- III. fejezet: A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter irányítása alá tartozó, a katasztrófavédelem végrehajtását végző szervek és feladataik,
- IV. fejezet: Veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés
- V. fejezet: A kiterjedt káresemény,
- VI. fejezet: A polgári védelmi szervezetek működése, a gazdasági és anyagi szolgáltatás
- VII. fejezet: A felkészülés és a védekezés költségeinek megtérítése és fedezete
- VII/A. fejezet: A hatósági eljárásokkal kapcsolatos adatkezelés,
- VII/B. fejezet: Képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel készítése,
- VII/C. fejezet: A hivatásos katasztrófavédelmi szerv hatáskörébe utalt hatósági eljárások elektronikus ügyintézésének különös szabályai,
- VIII. Fejezet: Záró rendelkezések.

A Kat. a lakosság biztonságának és biztonságérzetének növelése céljából, a civilizációs és természeti katasztrófák elleni védekezések hatékonyságának fokozása érdekében jött létre, és részletesen szabályozza a védekezésben részt vevők feladatrendszerét. Alapvető gondolatként szerepel benne, hogy a katasztrófák elleni védekezés nemzeti ügy, a védekezés egységes irányítása pedig állami feladat. Annak érdekében, hogy ez megvalósulhasson, szükség van az állampolgárok, önkormányzatok, gazdálkodó szervezetek, rendvédelmi szervek, valamint további együttműködő és támogató szervezetek bevonására, azok tevékenységének összehangolására, kooperációjára és koordinációjára.

²⁰ Magyarország Alaptörvénye 48. cikk.

²¹ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

A katasztrófák elleni védekezés ugyanis a legtöbb esetben egy rendkívül komplex tevékenység, amely a káresemény típusától függően akár rendkívüli méreteket is ölthet. A jelenleg lehetséges veszélyeztető hatások hivatalos összefoglalását két fő forrásban találhatjuk meg:

1. 234/2011. Korm. rendelet 2. melléklet (Kat. Vhr.)
2. Jelentés Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékelési módszertanáról és annak eredményeiről (Belügyminisztérium, 2014)

1. számú táblázat: A tradicionális tervezésen alapuló összesített veszélyeztető hatások Forrás:²²

Veszélyeztető hatások	
Jelentés Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékelési módszertanáról és annak eredményeiről (Belügyminisztérium, 2014) alapján	
1. Elemi csapások és természeti eredetű veszélyek (Kat. Vhr.)	
Árvíz	Rendkívüli időjárás (viharok, aszály)
Belvíz	Földtani veszélyforrások (földrengés, földcsuszamlás, beszakadás, talajsüllyedés, partfalomlás)
Erdőtűz	Invazív allergén vagy mérgező növények
2. Ipari szerencsétlenség, civilizációs eredetű veszélyek (Kat. Vhr.)	
A veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem vagy küszöbérték alatti üzem	Más létesítmény (ipari, mezőgazdasági) általi veszélyeztető hatás, veszélyes anyag szabadba kerülésének kockázata
Távolság nukleáris létesítménytől (atomerőműtől, kutatóreaktortól)	Közlekedési útvonalak és csomópontok (veszélyes áruk szállítása, jelentős forgalom)
Veszélyes katonai objektum	
Súlyos közlekedési balesetek; közút és vasút, hajó és légi jármű	
3. Egyéb eredetű veszélyek (Kat. Vhr.)	
A felszíni és felszín alatti vizek (elsősorban az ivóvízbázisok) sérülékenysége	Humán járvány vagy járványveszély, valamint állatjárvány
A riasztási küszöböt elérő mértékű légszennyezettség	
Migráció	Űridőjárás
4. Kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos kockázatok (Kat. Vhr.)	
A lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége	A közlekedés sérülékenysége
A közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége	
Energiaellátási válság	
5. Szándékos események	
Terrorizmus	Kibertámadás

²² HÁBERMAYER 2021:82

Ezen normák kombinációjaként²³ a fenti táblázat jól szemlélteti a lehetséges eseményeket.

A Kat. alapján az előző táblázat eseményei hatásukat tekintve lehetnek kiterjedt káresemények vagy katasztrófák.²⁴ A két eset közül bármelyik bekövetkezése azonnal megköveteli a katasztrófavédelem és a védelmi igazgatás szerveinek – települési szinten a polgármester – intézkedését annak érdekében, hogy a lakosságot fenyegető életveszélyt el lehessen hárítani, a károkat pedig minimalizálni. A legfontosabb különbség a két fogalom között az, hogy a katasztrófa bekövetkezése maga után vonhatja a veszélyhelyzet kihirdetését, különleges jogrendi intézkedések bevezetését, az önkormányzatok és állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, valamint szükség szerint nemzetközi segítség igénybevételét. A Kat. hatálya kiterjed minden, Magyarország területén végzett katasztrófaveszélyes tevékenységre.

A Kat. mellett kiemelten fontos törvényi szabályozó a védekezések megvalósítása kapcsán a 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról (Vbö.). Ezen jogszabály egy feladatrendszer összege, amely a védelemben érintett szervezetek és természetes személyek részére határozza meg a tevékenységük rendjét. A törvény meghatározza a védelem és biztonság szavatolásának alapjait, az azzal összefüggő kötelezettségeket, valamint a tervezés rendszerét, amellyel a védekezések előkészítését hivatott biztosítani. Keretet ad továbbá a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésének, mozgósításának, tartalékolásnak és részletesen taglalja a nemzeti ellenálló képesség rendszerét.²⁵ Az irányító és összehangoló tevékenység kapcsán részletezi az érintett szervezetek, személyek feladatköreit, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás szakrendszerét, annak hierarchikus felépítését, működését. Az összehangolt védelmi tevékenység keretei között leírja az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) Válságreagálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásának, és az Európai Unió (EU) válságkezelésben való nemzeti részvétel alapvető szabályait, valamint a különleges jogrenddel kapcsolatos szabályozást.

²³ A kettő kombinációját tekinthetjük a tradicionális veszélyhelyzeti tervezés alapjainak (előre ismert veszélyforrásokra tervezés).

²⁴ Kat. 3. § 11. és 5.

²⁵ Vbö. 42. §.

A 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről (Hvt.) a Kat. és a Vb. mellett a következő fontos szabályozó. A jogszabály katasztrófavédelmi szempontból fontos tartalma, hogy a Magyar Honvédség vonatkozásában részletezi a katasztrófák elleni védekezésbe történő bevonás lehetőségét, valamint részletesen taglalja a polgári védelmi kötelezettség fegyveres összeütközések időszakával összefüggő eltérő szabályait.

Magyarország teljes lakosságára vonatkozik a következő fontos jogszabályunk az 1996. évi XXXI. törvény, amely a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szól (Ttv.). A norma leírja többek között a tűzjelzés szabályait, a tűzoltás és műszaki mentés menetét, a tűzvédelmi hatósági feladatokat, a tűzmegeelőzési és tűzvizsgálati feladatokat, valamint kitér a helyi önkormányzatok tűzoltósággal kapcsolatos tevékenységére.²⁶ Az önkormányzatok kiemelt feladata továbbá, a településen az oltóvíz nyelési lehetőségek biztosítása és a részvétel a lakosság tűzvédelmi felvilágosításában, tűzvédelmi propagandában.

Ezeket túlmenően, a települési önkormányzatok képviselő-testületeinek a következőkben kell döntéseket hozniuk:

- hozzájárulnak a hivatásos tűzoltóság, valamint hozzájárulhatnak – amennyiben területén működik – az önkormányzati tűzoltóság és az önkéntes tűzoltó egyesület fenntartásához,
- önkormányzati tűzoltóságok, önkéntes tűzoltó egyesületek alapításában vehetnek részt,
- gondoskodnak az önkormányzati tűzoltóság fenntartásáról, működtetéséről és fejlesztéséről,
- közreműködnek a tűzoltási és műszaki mentési feladatok ellátásában közreműködő önkéntes tűzoltó egyesület fenntartásában, működtetésében és fejlesztésében,
- hozzájárulhatnak más tűzoltóság létesítéséhez, fenntartásához, fejlesztéséhez.

Az önkormányzati tűzoltósággal rendelkező települési önkormányzatok képviselő-testületei ezen túl:

- elrendelhetik az irányításuk alá tartozó tűzoltóság rendkívüli készenléti szolgálatát,
- beszámoltathatják az önkormányzati tűzoltóparancsnokot,

²⁶ Ttv. 28-29. §.

- a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter tájékoztatása mellett megszüntethetik az önkormányzati tűzoltóságot. (A minisztert a döntésről legalább fél évvel a megszüntetés tervezett időpontja előtt kell értesíteni.)

A Magyarországon működő veszélyes ipari üzemek tevékenységének felügyelet alatt tartását alapvetően a Kat. határozza meg. Az üzemek működése kapcsán történő veszélyesáru-szállítást ugyanakkor számos hazai és nemzetközi jogszabály határozza meg, a végrehajtás módjától (közúti, vasúti, vízi, légi) függően:

Általános szabályok:

- 1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről,
- 1995. évi XCVII. törvény a légi közlekedésről,
- 2000. évi XLII. törvény a vízi közlekedésről,
- 2005. évi CLXXXIII. törvény a vasúti közlekedésről.

Nemzetközi szabályozás

- Közúti veszélyesáru-szállítás (ADR):
2015. évi LXXXIX. törvény a Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás „A” és „B” Melléklete kihirdetéséről, valamint a belföldi alkalmazásának egyes kérdéseiről.
- Vasúti veszélyesáru-szállítás (RID):
2011. évi LXXX. törvény a Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (COTIF) módosításáról Vilniusban elfogadott, 1999. június 3-án kelt Jegyzőkönyv C Függeléke 2011. évi módosításokkal és kiegészítésekkel egységes szerkezetbe foglalt szövegének kihirdetéséről.
- Vízi veszélyesáru-szállítás (ADN):
2015. évi LXXXIV. törvény a Genfben, 2000. május 26. napján kelt, a Veszélyes Áruk Nemzetközi Belvízi Szállításáról szóló Európai Megállapodáshoz (ADN) csatolt Szabályzat kihirdetéséről és belföldi alkalmazásáról.
- Légi veszélyesáru-szállítás (ICAO):
2007. évi XLVI. törvény a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény Függelékeinek kihirdetéséről (ICAO).

Az élet és anyagi javak védelme, a lakosság és a gazdaság részére az alapvető szolgáltatások biztosításának folyamatossága érdekében 2012. évi CLXVI. törvény szól a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről (Lrtv.). A jogszabály alapján kerülnek kijelölésre az európai és nemzeti létfontosságú rendszerelemek, valamint az alapvető szolgáltatásokat nyújtó szereplők. Részletezésre kerülnek benne a különböző ágazatok és alágazatok²⁷, amelyek veszélyeztetettségét az érintett szervezeteknek folyamatosan vizsgálniuk, a szóban forgó szervezeteket, létesítményeket védeniük kell.

A lakosság riasztásának, veszélyhelyzeti közérdekű tájékoztatásának feladatait és részletszabályait a 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról tartalmazza (Mttv.). A jogszabály definiálja a közérdekű közlemény fogalmát²⁸ és kitér a rendkívüli helyzetek kezelésére a médiaszolgáltatásban. Különleges jogrendi időszakban a helyzetnek megfelelő mértékben a médiaszolgáltatók kötelezésére is sor kerülhet, amennyiben szükségessé válik a katasztrófák elleni védekezés helyzetének ismertetése, vagy bizonyos közlemények, műsorszámok megtiltása. Az elektronikus hírközlési szolgáltatókat kijelöli és számukra felkészülési, a honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátásába közreműködői feladatokat is meghatároz a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH)²⁹.

A vizek védelme, a kártételek elleni védekezés szabályozása kapcsán következő fontos norma az 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról (Vgt.), amely részletezi többek között a polgármester (főpolgármester) ár- és belvíz elleni védekezéssel kapcsolatos jogköreit, kötelezettségét. Ezen feladatok között szerepel többek között a közterők – polgári védelmi szervezetbe beosztottak és közfoglalkoztatottak –, valamint a védekezéshez szükséges anyagok, eszközök és felszerelések biztosítása. Ide tartozik még a védekezésben részt vevők általános ellátásának megszervezése, a kitelepítés és kimenekítés, a mentés és visszatelepítés megszervezése, valamint az élet- és vagyonbiztonsággal, egészségügyi biztosítással kapcsolatos feladatok rendezése.

²⁷ Lrtv. 1. melléklet - ágazatok: energia, közlekedés, agrárgazdaság, egészségügy, társadalombiztosítás, pénzügy, infokommunikációs technológiák, víz, honvédelem, közbiztonság-védelem.

²⁸ Mttv. 203. § 27.

²⁹ 3/2013. (I.11) NMHH rendelet a honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátásában közreműködésre kötelezett elektronikus hírközlési szolgáltatók kijelöléséről és felkészülési feladataik meghatározásáról.

A nukleáris energia ágazat törvényi szabályozója az 1996. évi CXVI. törvény az atomenergiáról, amely a békés célú felhasználás útján elősegíti az ipar, mezőgazdaság és egészségügy működését, tudományos kutatások eredményeinek elérését. A norma többek között kifejti az atomenergia békés és biztonságos célú alkalmazásának alapelveit, a hatósági felügyeleti szerv felépítését és működését, valamint a rendkívüli események megelőzésére és a következményeik elhárítására hozott intézkedéseket. Részletezi továbbá az atomkár-felelősséget és az atomkár megtérítését, valamint a Központi Nukleáris Pénzügyi Alapra vonatkozó szabályokat.

Az Országgyűlés döntésére tekintettel a nemzeti vagyont védeni kell, különös tekintettel a természeti örökségre és a környezeti értékekre. Ennek érdekében alkották meg az 1995. évi LIII. törvényt a környezet védelmének általános szabályairól³⁰. A jogszabály kitér a környező elemek védelmére és az elemeket veszélyeztető tényezőkre, amelyek mindegyike katasztrófavédelmi szempontból is fontos: föld, víz, levegő, élővilág, épített környezet, veszélyes anyagok és technológiák, hulladékok, zaj és rezgés, sugárzások tényezői. Ezen túlmenően a norma részletezi az állam környezetvédelmi és meteorológiai tevékenységét, valamint meghatározza a helyi önkormányzatok környezetvédelemmel kapcsolatos feladatrendszerét.

A nyári rendkívüli meleg időjárással összefüggő feladatokat tartalmaz az egészségügyi államigazgatási szerv részére az 1991. évi XI. törvény az egészségügyi hatósági és igazgatási tevékenységről. A környezet- és települési egészségügyi feladatok sorai között szerepel a klíma-egészségügyi intézkedések megtétele, valamint a hőségriasztás országos rendszerének³¹ működtetése³². A járványokat érintő katasztrófavédelmi kérdések szabályozása az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről (Eütv.) normában található meg. Itt került rögzítésre az egészségügyi válsághelyzeti és a veszélyhelyzeti ellátás is, csakúgy, mint az egészségügyi ellátások rendszere, valamint az állam felelőssége a lakosság egészségi állapotáért.³³

³⁰ 1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól.

³¹ Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ (NNGYK) Hőségriasztási rendszer jellemzői Online: <https://www.nnk.gov.hu/index.php/kozegeszsegugyi-foosztaly/telepules-egeszsegugyi-klimavaltozas-es-kornyezeti-egeszseghatas-elemzo-osztaly/temaink/hosegriasztas/1580-hosegriasztasi-rendszerunk-jellemzoi>, (2023.09.26.)

³² 1991. évi XI. törvény 4. § k-l).

³³ 1997. évi CLIV törvény 228-232/B. § és 232/C. §.

A rendkívüli hideg és meleg időjárással kapcsolatban - főleg a szociális ágazatot érintően - az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról (Szoctv.) részletezi az utcai szociális munka feladatait.³⁴ Ezen túl, a törvény keretein belül a szociálpolitikaért felelős miniszter vörös kód figyelmeztetést adhat ki. Ennek ideje alatt a bennlakásos intézmények kötelesek az intézményükbe érkező hajléktalan személyek élete és testi épségének megóvásához szükséges mértékben a pihenés, télen a melegedés lehetőségét biztosítani.

A tűzvédelmi törvényhez, a tüzek elleni védekezéshez szorosan kapcsolódik a 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról (Erdőtv.), amely rögzíti az erdőket károsító hatások elleni védekezés szabályait.³⁵ A norma részletesen leírja a tűz elleni védelem szabályait, amely többek között az erdőtűz katasztrófák kialakulásának megelőzését szolgálja.

A magyar települések önfenntartási képességének elősegítése, a nemzeti együttműködés és a helyi közösség öngondoskodásra való képességének erősítése érdekében alkotta meg az Országgyűlés a 2011. évi CLXXXIX. törvényt Magyarország helyi önkormányzatairól (Mötv.). Ezen norma a helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok közé sorolja a katasztrófavédelmet.³⁶ Államigazgatási feladat- és hatásköröket állapít meg honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófa elhárítási ügyekben a jegyző és a polgármester részére.³⁷

A törvényeket követően számos kormányrendeleti szintű norma szabályozza tovább a katasztrófák elleni védekezési feladatokat.

A 182/2022. (V.24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat és hatásköréről rögzíti és a belügyminiszter feladat- és hatáskörébe utalja a katasztrófák elleni védekezést³⁸, valamint a külgazdasági és külügyminiszterhez telepíti a magyar állampolgárokat közvetlenül fenyegető természeti katasztrófa vagy háborús helyzet miatti hazatérés elősegítését. A norma

³⁴ Szoctv. 65/E. §.

³⁵ Erdőtv. 56-67. §.

³⁶ Mötv. 13. § (1) 12. pont.

³⁷ Mötv. 18. §.

³⁸ 182/2022. (V.24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről 66. § (1) 7.

meghatározza továbbá a Védelmi Tanácsnak, mint a Kormány ügydöntő jogkörrel rendelkező szervének vonatkozó felelősségi köreit.³⁹

Következő normaként fontossága révén ki kell emelni a 234/2011. (XI.10.) Korm. rendeletet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról (Kat. Vhr.), amely a Kat. feladatainak részletszabályokra bontását tartalmazza. Ezen norma bemutatja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv felépítését, szervezet és feladatrendszerét, nemzetközi vonatkozásban a katasztrófasegély nyújtásának, valamint a katasztrófa-segítségnyújtás és segítségkérés szabályait.

A polgármester feladatkörében kiemelt fontossággal bírnak a jogszabályban szereplő következő feladatok:

- a katasztrófavédelmi besorolási eljárás,
- a kockázatbecslés,
- a veszélyelhárítási tervezés általános követelményei, szintjei, tervekészítésre kötelezettek köre, a terv tartalma,
- a települési veszélyelhárítási terv,
- a lakosságvédelem módszerei,
- a lakosság riasztása és a veszélyhelyzeti tájékoztatás közös szabályai,
- a polgármester és a gazdálkodó szervezet vezetőjének feladatai,
- a lakossági riasztó rendszerek típusai, jellemzői, karbantartásukra és telepítésükre vonatkozó előírások, ellenőrző és éles próbák rendszere,
- az egyéni védőeszköz-ellátás,
- a kitelepítés, befogadás és visszatelepítés elrendelése,
- kitelepítés végrehajtásának szabályai,
- kimenekítési feladatok,
- a befogadás szabályai,
- a visszatelepítés szabályai,
- közrend, közbiztonság fenntartása,
- önkéntes mentőszervezetekre vonatkozó szabályok,
- társadalmi és karitatív szervezetek védekezésben való közreműködésének szabályai,
- katasztrófa károsító hatása által érintett területre, helyreállításra és újjáépítésre vonatkozó szabályok.

³⁹ 182/2022. (V.24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről 190. §.

A Kat. Vhr. fontos részét képezik még a mellékletei, amelyek között megtalálható a katasztrófavédelem területi és helyi szerveinek székhelyei, valamint illetékességi területei⁴⁰, a veszélyeztető hatások és az elégséges védelmi szint követelményei, kockázati mátrix és veszélyelhárítási terv tartalmi elemei.⁴¹ A norma tartalmazza továbbá a szirénajeleket és jelzéseket⁴², az önkéntes szervezetekre⁴³ és a kárfelmérésre vonatkozó szabályokat, mintaokmányokat.⁴⁴

Az egyes természeti károkból adódó, szükséges és indokolt védekezések költségeinek megtérítése, illetve a keletkezett károk helyreállítása kapcsán fontos jogszabály a 9/2011. (II.15.) Korm. rendelet a vis maior támogatás felhasználásának részletes szabályairól. A rendelet alapján a helyi önkormányzatok természeti káresemények bekövetkezése esetén támogatást igényelhetnek a vis maior alap terhére. Ezen támogatási forma az önkormányzat költségvetésétől független, vissza nem térítendő támogatás, amelynek célja a váratlanul keletkezett védekezési költségek és károk megtérítése. Önkormányzattól függően a pályázatnál önrészre is szükség lehet, a bejelentés az EBR42 rendszeren keresztül történik.

Az 1/2002. (I.11.) Korm. rendelet határozza meg a veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzésére vonatkozó szabályokat, a 312/2011. (XII.23.) Korm. rendelet szabályozza a hivatásos katasztrófavédelmi szervek veszélyes áruk szállításának vasúti és belvízi feladatrendszerét, valamint a 313/2014. (XII.12.) Korm. rendelet szabályozza a veszélyes áruk légi szállításával kapcsolatos katasztrófavédelmi hatósági feladatokat.

A Vbő. törvény megjelenése maga után vonta a katasztrófavédelmi és honvédelmi szabályozók kormányrendeletbe történő átültetését. Ezen normák számát és címét a következő felsorolásban találhatjuk:

- 337/2022. (IX. 7.) Korm. rendelet a Védelmi Igazgatási Hivatalról,
- 399/2022. (X. 21.) Korm. rendelet a NATO Válságreagálási Rendszerével összefüggő döntéshozatal és feladatellátás, valamint a Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásával összefüggő szabályokról,

⁴⁰ Kat. Vhr. 1. melléklet.

⁴¹ Kat. Vhr. 2. melléklet.

⁴² Kat. Vhr. 3. melléklet.

⁴³ Kat. Vhr. 4-7. melléklet.

⁴⁴ Kat. Vhr. 8-11. melléklet.

- 400/2022. (X. 21.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú tervezés szabályairól,
- 402/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről,
- 403/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú ellenőrzésekről,
- 404/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú képzések szabályairól,
- 405/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú gyakorlatokról,
- 406/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági bírság szabályairól,
- 407/2022. (X. 24.) Korm. rendelet egyes gazdasági társaságoknak a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvény szerinti ellátási kötelezettségéről,
- 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól,
- 428/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól.

Ezen szabályozók a védelmi és biztonsági tevékenységgel kapcsolatos tevékenységek koordinációját valósítják meg, és az eljövendő időszakban jelentős szerepet kapnak az ország védelmének szavatolásában.

A kormányrendeleti szabályozást követően a minisztériumok által kiadott egyéni, vagy közös normák következnek.

A 43/2011. (XI.30.) BM rendelet meghatározza a helyi szinten működő katasztrófavédelmi kirendeltségek illetékességi területét.

A katasztrófák elleni védekezés szempontjából kiemelten fontos norma a 62/2011. (XII.29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés szabályairól, amely meghatározza a belügyminiszter irányítása alatt álló szervek katasztrófavédelmi feladatait, a hivatásos katasztrófavédelmi szervek irányítási és működési rendjét, a polgári védelmi kötelezettségen alapuló polgári védelmi szervezetek létrehozásának, irányításának, anyagi-technikai ellátásának és alkalmazásának szabályait. Szabályozza továbbá a katasztrófavédelmi felkészítések követelményeit a polgári védelmi szervezetek, közbiztonsági referensek, közigazgatási vezetők, valamint a köznevelésben résztvevők és a lakosság részére.

A 49/2011. (XII.20.) BM rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szervek és a polgári védelmi szervezetek Szolgálati Szabályzatát tartalmazza, részletezi a katasztrófavédelmi hivatásos állományú és a polgári védelmi szervezetbe beosztott személyek kötelezettségére, szolgálat ellátására, magatartására vonatkozó általános szabályokat.

A 44/2021. (XII.16) BM rendelet a települések katasztrófavédelmi besorolásáról - a polgármester és a katasztrófavédelem együttműködésével megállapított veszélyeztető hatásoknak megfelelően - besorolja a településeket a katasztrófavédelmi osztályokba. A 62/2011. BM rendelet és ezen norma alapján kerül sor a települési polgári védelmi szervezetek létszámának meghatározására.⁴⁵

1.2 A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet és feladatrendszere

A katasztrófavédelmi rendszer működtetésének feladata az Alaptörvényből indul és az egyes katasztrófavédelmi területekhez tartozó részletszabályokat az előzőekben felsorolt normák tartalmazzák. A katasztrófavédelem a rendvédelmi szervek közé tartozik. Állománya közé hivatásos állományúak, rendvédelmi alkalmazottak, munkavállalók, tiszt és tiszthelyettes jelöltek, hallgatók tartoznak, akik egy szigorúan hierarchikus rendszerben, alá - fölé rendeltség szerinti viszonyoknak megfelelően működnek, szolgálati és szakmai előjárói rendszerben. A magasabb szolgálati beosztásánál fogva a szolgálati előjáró utasítást és parancsot adhat ki, és akár munkáltatói jogköröket is gyakorolhat az állomány tagjával szemben. A szakmai előjáró irányítási jogkörrel rendelkezik egy adott szakterület kapcsán, amelyet összhangban gyakorol a szolgálati előjáró döntéseivel és a jogszabályokkal, közjogi szervezetszabályozó eszközökkel. A katasztrófavédelemnél rendszeresített beosztások száma összesen 12968 fő. A megoszlást tekintve a tiszti állomány létszáma 3609 fő, a tiszthelyettesi 7423 fő, a rendvédelmi igazgatási alkalmazott 729 fő és a munkavállaló 1207 fő.⁴⁶

A katasztrófavédelmi feladatok a közbiztonsági feladatrendszer részét képezik és a változó gazdasági, társadalmi és természeti hatások miatt folyamatos alkalmazkodást követelnek meg

⁴⁵ 62/2011. BM Rendelet 18. § (1).

⁴⁶ Forrás: BM OKF Hivatalos weboldala Magunkról/Szervezet menüpont. Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/7/szervezet> (2023.09.17.).

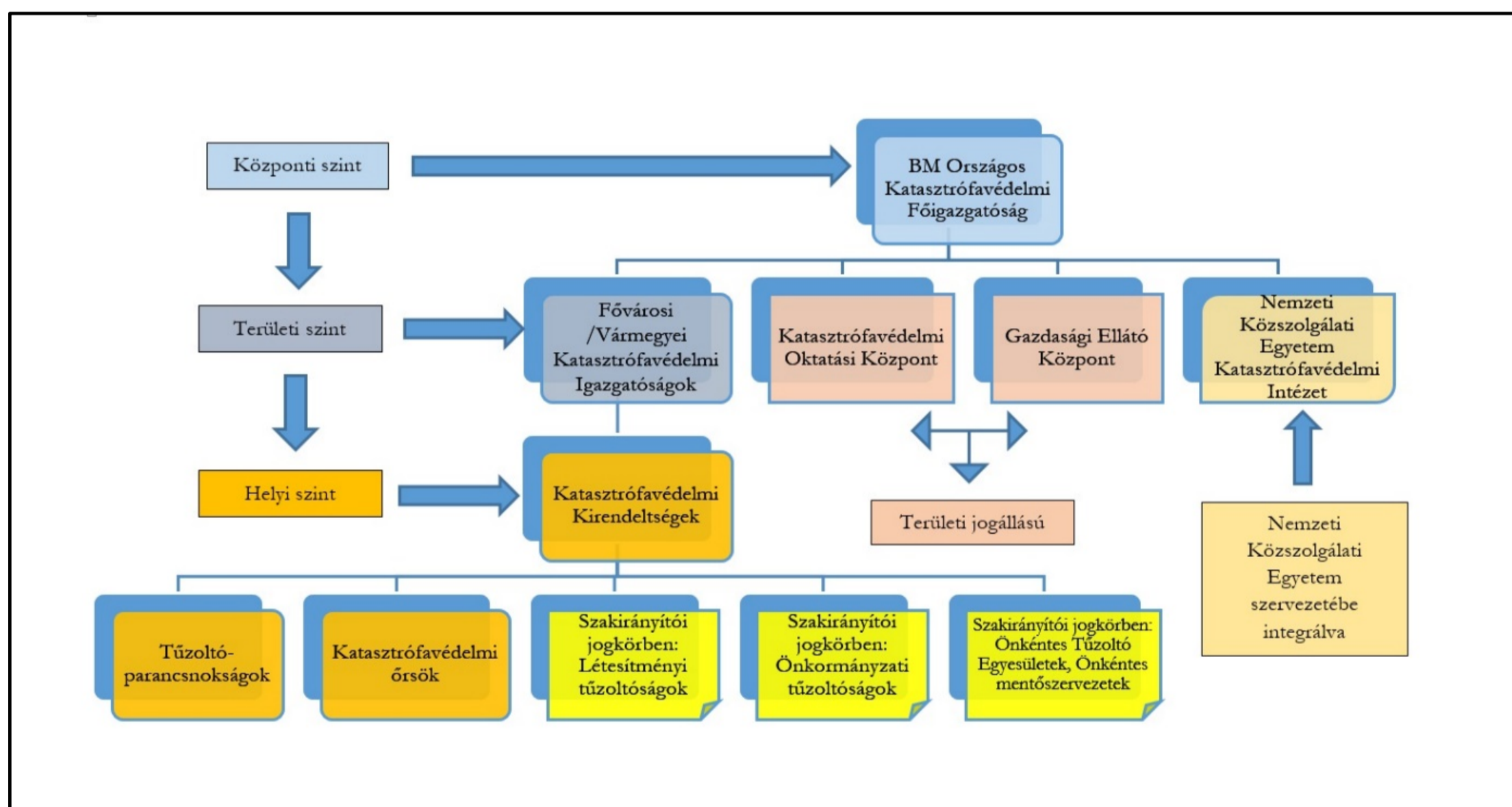
a szervezettől. A működés feltételrendszerét az Országgyűlés teremti meg a Belügyminisztériumon keresztül történő, önálló költségvetés biztosításával.

A Kat. alapján a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozik, hierarchikus rendben központi, területi és területi rendeltetésű, valamint helyi szervekre tagozódik.

Központi szerv:

Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

Fő feladata: irányítja a területi és területi rendeltetésű szervek működését, magasabb szintű normákat véleményez és saját belső normákat alkot (BM OKF utasítások, főigazgatói intézkedések). A központi főügyelete útján 0-24 órás készenlétben van.

2. ábra: A hivatásos katasztrófavédelmi szervek szervezeti és irányítási szintjei Forrás: ⁴⁷

Alaptevékenységének kormányzati funkció szerinti megjelölése:

- Tűz és katasztrófavédelem igazgatása,
- tűz- és katasztrófavédelmi tevékenységek,
- nemzetközi katasztrófavédelmi segítségnyújtás,
- műszaki vizsgálat, elemzés,
- hosszabb időtartamú foglalkoztatás,

⁴⁷ Az ábrát a szerzők készítették.

- Országos közfoglalkoztatási program,
- ár- és belvízvédelemmel összefüggő tevékenységek,
- vízügy igazgatása,
- foglalkozás- egészségügyi alapellátás (Területi Egészségügyi, Pszichológiai, Munkabiztonsági Ellátó Központ, TEPMEK),
- pálya- és munkaalkalmassági vizsgálatok (TEPMEK),
- felsőfokú oktatás (Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katasztrófavédelmi Intézet, NKE KVI),
- iskolarendszeren kívüli egyéb oktatás, képzés (Katasztrófavédelmi Oktatási Központ, KOK),
- oktatás igazgatása.⁴⁸

Területi szervek:

Fővárosi Katasztrófavédelmi Igazgatóság

19 Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

Fő feladataik: irányítják a helyi szervek működését, magasabb szintű normákat véleményeznek és szükség szerint saját belső normákat alkotnak (Vármegyei/Fővárosi Igazgatói intézkedések). A fővárosi/ vármegyei főügyelet útján 0-24 órás készenlétben van.

Területi rendeltetésű szervek:

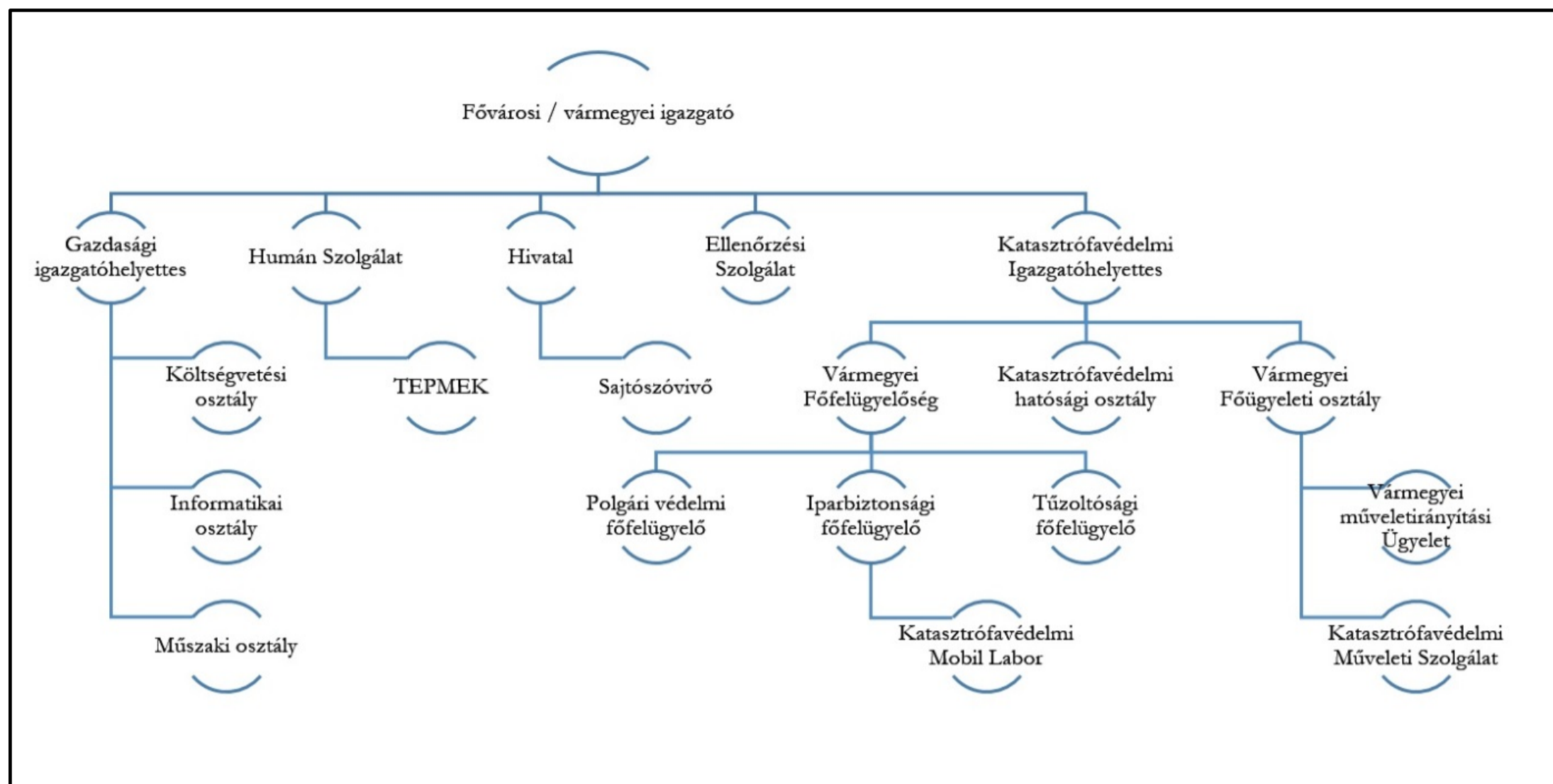
Gazdasági Ellátó Központ

Fő feladata: szervezi a katasztrófavédelmi szervek logisztikai biztosítását (különös tekintettel a katasztrófák elleni védekezés időszakára), valamint a védekezésekhez szükséges központi készletek raktározását végzi, továbbá ellátja a kéményseprő-ipari szervek felügyeletét.

Katasztrófavédelmi Oktatási Központ

Fő feladata: a katasztrófavédelmi szervek állományának felkészítési, kiképzési, továbbképzési feladatait végzi.

⁴⁸ BM OKF Alapító okirat módosításokkal egységes szerkezetbe foglalva Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/application/uploads/documents/2020-09/72426.pdf>, (2023.09.19.).

3. számú ábra: A területi katasztrófavédelmi szervek általános szervezeti felépítése Forrás:⁴⁹

Helyi szervek:

Katasztrófavédelmi kirendeltségek

Fő feladata: az illetékességi területén végzi a katasztrófavédelmi tevékenység szervezését, különös tekintettel a megelőző hatósági, tűzvédelmi és polgári védelmi, iparbiztonsági feladatokra.

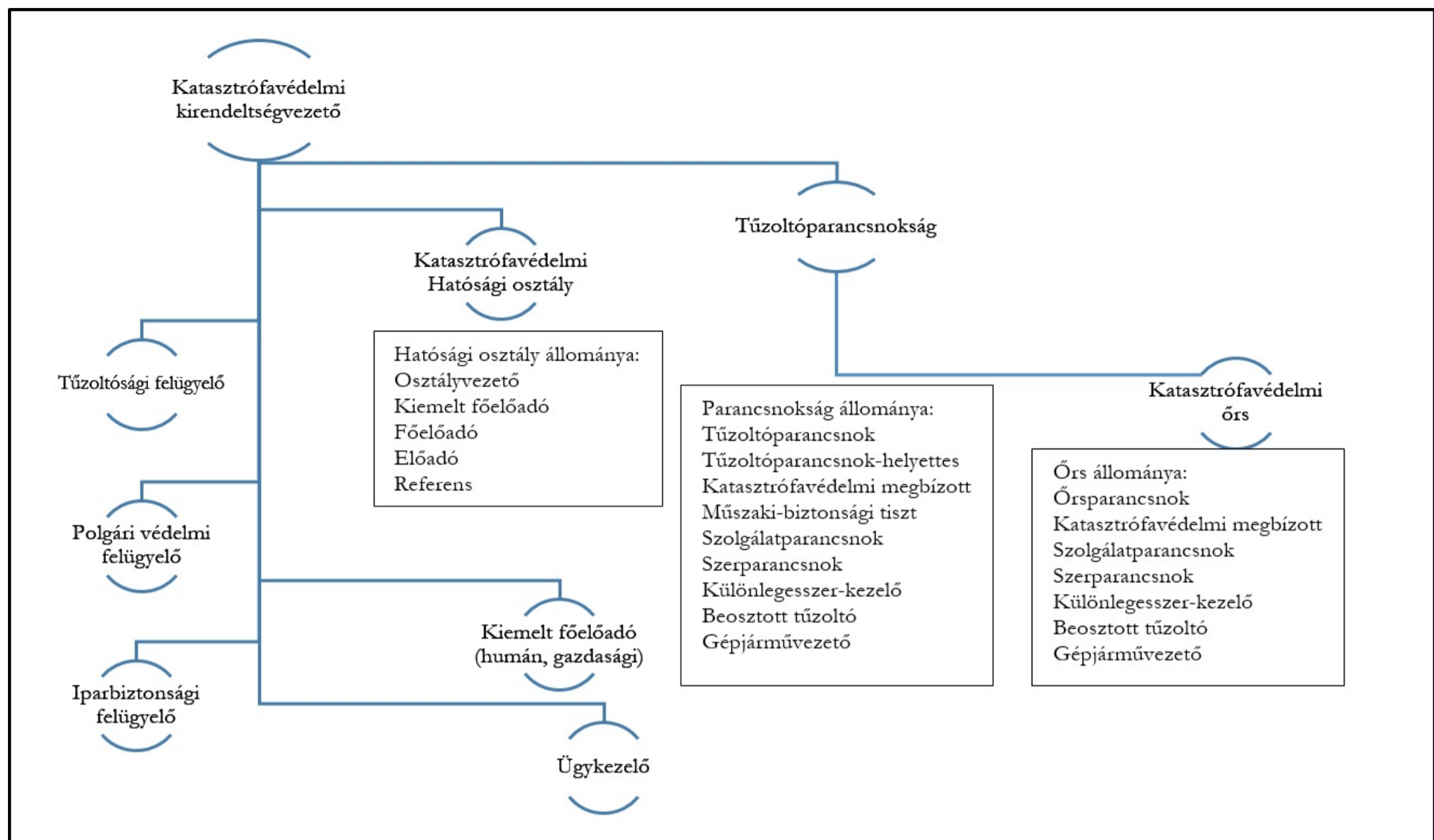
Hivatásos Tűzoltóparancsnokságok

Fő feladata: a működési területén végzi a tűzoltási és műszaki mentési, továbbá az elsődleges beavatkozási feladatokat. A hivatásos tűzoltó-parancsnokságok ügyeleti szolgálattal rendelkeznek, riasztás esetén 2 percen belül megkezdik a vonulást a káreseményhez.

Katasztrófavédelmi őrsök

Fő feladata: az illetékességi területén végzi a katasztrófavédelmi tevékenység szervezését, a katasztrófavédelmi kirendeltség szakmai irányítása és felügyelete mellett, különös tekintettel a megelőző hatósági, tűzvédelmi és polgári védelmi, iparbiztonsági feladatokra.

⁴⁹ Az ábrát a szerzők készítették.

4. számú ábra: A katasztrófavédelmi kirendeltség felépítése Forrás:⁵⁰

A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet állományába nem tartozó módon, a katasztrófavédelmi kirendeltségek és hivatásos tűzoltó-parancsnokságok szakmai felügyelete és irányítása alatt működnek továbbá az önkormányzati tűzoltóparancsnokságok, a létesítményi tűzoltóságok és az önkéntes tűzoltó egyesületek, önkéntes mentőszervezetek. Ezen szervezetek feladata az elsődleges beavatkozási tevékenység (tűzoltás, műszaki mentés) ellátása, a hivatásos egységek tevékenységének támogatása a saját területükön (települési vagy veszélyes üzemi szint létesítményi tűzoltóságok esetében). Aktív részvételükkel a mentési feladatok ellátásában jelentősen képesek javítani a tűzoltó egységek káresemény helyszínére történő érkezési és beavatkozási idejét, növelve a hatékonyságot és csökkentve a nagyobb káresemények kialakulásának kockázatát.

Az önkormányzati tűzoltóságok jogszabályszerű működtetéséért a települési önkormányzat(ok) felelnek, amelyhez a katasztrófavédelmi szervezet szakmailag és pénzügyileg is hozzájárul. A létesítményi tűzoltóságok tevékenysége szinte kizárólag az adott veszélyes üzemi területére korlátozódik, létrejöttük a katasztrófavédelmi szervezet által kiadott kötelezésen, hatósági határozaton alapul. Fenntartójukká a veszélyes tevékenységet végző üzemi vállalat válik, szakmai felügyeletüket az illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség látja el. Az

⁵⁰ Az ábrát a szerzők készítették.

önkéntes tűzoltó egyesületek és önkéntes mentőszervezetek civil szervezetként működnek, amelyek mentési tevékenységet is vállalnak, támogatva a hivatásos egységek munkáját. Tevékenységük megkezdése előtt a működéshez szükséges eszközöket, a megfelelően kiképzett személyi állományt igazolniuk kell. Ha minden feltételnek eleget tesznek, akkor az illetékes katasztrófavédelmi szervvel együttműködési megállapodást kötnek, amelyben rögzítésre kerülnek a vállalt feladatok, a katasztrófavédelem által biztosított támogatás mértéke. Ezen tűzoltó egyesületek közül a legfejlettebbek önálló beavatkozást is végezhetnek, amelyért cserébe a katasztrófavédelem havi szintű pénzügyi támogatást nyújt. Az önkormányzati tűzoltóságok és az önkéntes tűzoltó egyesületek évente pályázhatnak a BM OKF által kiírt támogatói pályázatokra⁵¹.

1.3 A katasztrófavédelmi feladatokban közreműködő személyek és szervezetek

A Kat. alapján a katasztrófák elleni védekezés irányítását, a végrehajtás összehangolását, a szükséges tervezési feladatok elvégzését, a következmények felszámolására történő felkészülést, a megelőzés, végrehajtás és a helyreállítás tárcák közötti koordinációját a Kormány megszervezi. Ezen túl, a katasztrófavédelem irányításában a szakirányítást végző szervezetek közreműködnek.

A szakirányítást végző szervezetek közé elsődlegesen a minisztériumokat és háttérintézményeiket sorolhatjuk:

- Agrárminisztérium,
- Belügyminisztérium,
- Energiaügyi Minisztérium,
- Építési és Közlekedési Minisztérium,
- Európai Unió Ügyek Minisztérium,
- Gazdaságfejlesztési Minisztérium,
- Honvédelmi Minisztérium,
- Igazságügyi Minisztérium,
- Kulturális és Innovációs Minisztérium,
- Külgazdasági és Külügyminisztérium,
- Miniszterelnöki Kabinetiroda,

⁵¹ BM OKF hivatalos weboldala – Szakmai tájékoztatók / Pályázatok
<https://www.katasztrofavedelem.hu/216/palyazatok>, (2023.10.01.).

- Miniszterelnökség,
- Pénzügyminisztérium.⁵²

A minisztériumok vezetői szintjén a miniszterek, miniszter-helyettesek irányítanak, a szakirányítók az államtitkárok, helyettes államtitkárok, valamint kiemelt szerepet tölt be a közigazgatási feladatok előkészítő és végrehajtó munkájában a minisztériumokban dolgozó állomány. A katasztrófák elleni védekezés ágazati feladatainak szempontjából a minisztériumok alárendeltségében fontos szerepet töltenek be az egyes államtitkárok, akik az ágazatok vonatkozásában látnak el vezetői tisztséget. Saját hatáskörükön belül részt vesznek a jogalkotás során a szakterületüket érintő jogszabályok kidolgozásában, a különböző fejlesztések, innovációs feladatok megvalósításában. A tevékenységüket a vonatkozó törvényi szintű önálló és az ágazati normák szabályozzák.⁵³ Közreműködőnek tekinthető a Honvédelmi Minisztérium útján a Magyar Honvédség, amelynek katasztrófák elleni védekezések kapcsán történő igénybevételére a Hvt. és a Vbő. vonatkozik. Az egyes minisztériumokhoz tartozó háttérintézmények jellemzően a központi államigazgatási szervek közé tartoznak.

A Kat. a központi közigazgatási szervek vezetői részére határoz meg feladatokat, mivel a vezető felelős az ágazati feladatkörébe tartozó terület katasztrófavédelmével kapcsolatos tervező, szervező, irányító tevékenységéért.

Ennek keretein belül:

- adatközlési, bejelentési, hatósági engedélyezési kötelezettségeket állapít meg az ágazati tevékenységgel összefüggően és végzi a szabályozási és jogalkalmazói feladatokat az érvényesítésükhöz,
- a megelőző védelmi feladatok ágazati végrehajtását irányítja,
- meghatározza az ágazati katasztrófavédelmi rendszer és szervek működéséhez szükséges pénzügyi feltételeket az állami költségvetési tervezés rendszerében az államháztartásért felelős miniszter egyetértésével,
- a katasztrófavédelmi célú távközlési, informatikai, valamint ágazati mérő- és ellenőrző rendszerek egységes irányítási rendszerbe illeszkedő kialakítását és működtetését végrehajtja, a közigazgatási informatika infrastrukturális megvalósíthatóságának biztosításáért felelős miniszterrel egyeztetve,

⁵² Magyarország Kormánya hivatalos weboldal – minisztériumok <https://kormany.hu/>, (2023.08.17.).

⁵³ 2018. évi CXXV. törvény a kormányzati igazgatásról.

- kijelöli az ágazat katasztrófavédelemben részt vevő szerveit és a katasztrófavédelemben bevonható önkéntesen jelentkező civil szervezetek közül az állandó együttműködésre alkalmas és a helyi részvételnél átfogóbb tevékenységre is képes szervezeteket, gazdálkodó szervezeteket, jogszabály alapján intézkedik felkészítésükre, működési feltételeik megteremtésére és meghatározza a katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladataikat,
- munkáltatói jogköröket gyakorol és a területi szerv vezetőjének javaslatára kinevezi és felmenti a helyi szervek vezetőit.⁵⁴

A katasztrófák elleni védekezések közreműködőinek következő nagy csoportját alkotják a gazdálkodó szervezetek. Általánosságban elmondható, hogy minél nagyobb gazdasági potenciállal és dolgozói állománnyal rendelkezik egy gazdálkodó társaság, annál nagyobb és több kapcsolata lesz a katasztrófavédelemmel. Mérettől függetlenül az egyes cégek telephelyein a tűzvédelmi jogszabályokban foglaltakat minden körülmények között be kell tartani, amely miatt már a létesítés és használatbavétel kapcsán létesül kapcsolat a katasztrófavédelmi szervezettel. Különleges szabályok vonatkoznak az egyes létesítményekre, ha azok veszélyes üzemnek, vagy például kijelölés útján létfontosságú rendszerelemnek tekinthetőek. Ha egy gazdálkodó szervezet közreműködésére szükség van a katasztrófák elleni védekezés rendszerében, akkor azt az érintett hatóság hatósági határozattal kijelöli. A határozat ilyenkor részletesen tartalmazza a vonatkozó jogokat és kötelezettségeket.

A Kat. hasonlóan a központi államigazgatási szervekhez, a közreműködő gazdálkodó szervezetek vezetői részére feladatokat határoz meg:

- a hatósági határozat alapján meghatározott feltételeknek megfelelően települési és munkahelyi polgári védelmi szervezeteket kell létrehozni,
- ezen szervezetek polgári védelmi kötelezettségen alapulnak,
- a vezető jelöli ki a tagokat, majd gondoskodik a működtetésükről, felkészítésükről,
- a vezető irányítja és szervezi az alkalmazottak katasztrófavédelmi felkészítését,

⁵⁴ Kat. 9. § alapján.

- a vezető gondoskodik a műszaki-technikai, radiológiai, biológiai és vegyi megelőző védelméről a létfenntartáshoz szükséges anyagi javaknak (különösen élelmiszer-, víz-, gyógyszer-, takarmánykészletek, állatállományt érintően),
- a létrehozott szervezet közreműködhet a mentési területén kívül is a károk csökkentésében, valamint a halaszthatatlan mentési munkák elvégzésében,
- védőlétesítményeket kell létrehozni az alkalmazottak számára és biztosítani az egyéni védőeszközökkel történő ellátást,
- a vezetőnek jóvá kell hagyni a gazdálkodó szervezet veszélyelhárítási tervét a hivatásos katasztrófavédelmi szervnek a gazdálkodó szervezet telephelye, székhelye szerint illetékes helyi szervének előzetes egyetértésével.⁵⁵

A katasztrófák elleni védekezés következő közreműködőinek az önkéntes személyeket, szervezeteket tekinthetjük. A Kat. alapján a következő önkéntes alapú kategóriákat lehet megkülönböztetni:

1. Állampolgárok (önkéntesen segítséget nyújtó személyek),
2. polgári védelmi szervezetek,
3. önkéntes civil szervezetek:
 - önkéntesen közreműködő karitatív szervezet,
 - önkéntesen közreműködő társadalmi szervezet,
4. gazdálkodó szervezetek önkéntesei,
5. nemzetközi önkéntesek:
 - megfigyelők,
 - beavatkozók.⁵⁶

A felsorolt személyek és szervezetek hatékonyan tudják támogatni a védekezést vezetők és a katasztrófavédelmi szervek tevékenységét, különösen akkor, ha már a védekezések megkezdése előtt, a felkészülés időszakában a megfelelő feltételrendszer a számukra kialakításra került. Ezen témakör részletes kifejtésével, az önkéntes szervezetek katasztrófavédelmi műveletekbe történő hatékony bevonásával már doktori disszertáció is foglalkozik.⁵⁷

1.4 A katasztrófák elleni védekezés időszakai

⁵⁵ Kat. 17. § alapján.

⁵⁶ HÁBERMAYER Tamás: A magyar önkéntesek kategóriái és lehetséges fejlesztésük iránya az ár- és belvizek elleni védekezések tükrében *Védelem Tudomány* II. (2), 93 Online: <https://www.vedelemtudomany.hu/articles/07-habermayer.pdf>, (2023.10.04.).

⁵⁷ HÁBERMAYER 2021:100-137.

A katasztrófavédelmi tevékenység a feladatok időbeli megosztását tekintve három fő részre osztható fel:

1. A megelőzési tevékenység:

- veszélyeztető hatások felmérése, kockázatbecslés, elemzés-értékelés és a megfelelő védelmi képességek kialakítása a fenyegetések és káros hatások ellen,
- a védelmi erők, együttműködők, közreműködők felkészítése, kiképzése.

2. A veszélyek kezelése, védekezések időszaka:

- a védelmi erők riasztása, mozgósítása, majd reagálás (szükség szerint azonnali intézkedések kiadása),
- beavatkozás és a védekezés megvalósítása,
- közreműködők, együttműködők támogatják a tevékenységet.

3. A helyreállítás / újjáépítés időszaka:

- a károk felmérése és a következmények felszámolása,
- kárenyhítés,
- helyreállítás és újjáépítési feladatok.

Részkövetkeztetések

A fejezetben tárgyaltak alapján egyértelműen megállapítható, hogy a katasztrófák elleni védekezések megvalósítása Magyarországon a legmagasabb szintű jogszabályi alapokról indul és a katasztrófavédelmi szervezet irányításával, együttműködők és közreműködők segítségével, komplex védelmi rendszerben történik.

2. A katasztrófák elleni védekezés irányítása, döntéshozatali eljárások

2.1 Az Országgyűlés és a köztársasági elnök

Ha a katasztrófák elleni védekezések irányítását, irányítói szerepköreit vizsgáljuk, akkor a Kat. mellett már figyelembe kell venni a Vbö. törvény által hozott változásokat is. Alapesetben a Kat. alapján továbbra is a legmagasabb szintű irányító szerepkörében a Kormány áll, viszont a Vbö. a Kat. szabályrendszerét kiegészíti, és bizonyos esetekben akár operatív irányítói szerepkörbe helyezheti az Országgyűlést, amely így a következő jogosítványokkal rendelkezik:

- a Kormány javaslata alapján meghatározza a Biztonság- és Védelempolitika Alapelveit és azok végrehajtásának főbb irányait,
- figyelemmel kíséri a Kormánynak a védelmi és biztonsági tevékenységek irányítása körében meghozott intézkedéseit a tárgykör szerint hatáskörrel rendelkező Bizottságai útján,
- gyakorolja az Alaptörvény és a törvények által meghatározott további döntési, beszámoltatási, ellenőrzési jogosítványait az ország védelmével és biztonságával összefüggésben⁵⁸. *(A költségvetés elfogadása, 3 évente meghallgatja a Kormány jelentését a főbb természeti csapásokra és ember okozta katasztrófákra kiterjedő kockázat elemzésekre, a katasztrófavédelmi felkészülés helyzetére, a védekezésre vonatkozóan.)*

A Vbö. további szereplőként nevesíti a Köztársasági elnököt is a védelmi és biztonsági tevékenységek irányítása kapcsán. Neki lehetősége van a védelmi és biztonsági célú tervezés főbb dokumentumainak az elfogadásukat megelőző áttekintésére és véleményezésére. A Köztársasági elnök lehetősége továbbá, hogy az ország védelmével és biztonságával összefüggő bármely ügyben soron kívüli tájékoztatást kérjen, a védekezés állásáról véleményt formáljon.⁵⁹

⁵⁸ Vbö. 44. §.

⁵⁹ Vbö. 45. §.

2.2 A Kormány

2. számú táblázat: A Kormány katasztrófavédelmi feladatai Forrás: ⁶⁰

Kormány ⁶¹	
Feladat	Érintettek
Szervezési és irányítási feladatkörében, a Kat. alapján	
Katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatok meghatározása.	Kormány tagjai, védekezésben érintett állami szervek.
Nemzetközi egyezmények megkötése – megelőzés, katasztrófákkal kapcsolatos kölcsönös tájékoztatás és segítségnyújtás.	Államok, nemzetközi szervezetek. (Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), Európai Unió (EU)).
Katasztrófavédelemmel kapcsolatos oktatási, képzési, tudományos kutatási és műszaki fejlesztési tevékenység összehangolása.	Oktatási intézmények (alap, közép, felsőfokú oktatás és a nemzetközi szint).
Létrehozza az országos katasztrófavédelmi információs rendszert.	BM, BM OKF, lakosság, gazdálkodó szervezetek.
Éves költségvetésben tervezi a hazai és nemzetközi segítségnyújtásra fordítható előirányzatot.	Nemzetközi erők fogadását végző szervezetek (Befogadó Nemzeti Támogatás), nemzetközi műveletekre kiküldhető szervezetek (Pl. HUNOR és HUSZÁR ENSZ INSARAG minősített mentőszervezetek.).
Központi költségvetésben tervezi a katasztrófavédelem működésének és fejlesztésének pénzügyi feltételeit.	BM, BM OKF, katasztrófavédelmi szervek.
Nemzeti kockázatelemzési, -értékelési és feltérképezési követelményeket határoz meg.	Veszélyeztető hatások elemzését és monitorozását végző szervek.
Meghatározza a polgári védelmi szervezetek összlétszámát.	Katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, honvédelmi miniszter, védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének vezetője, polgári védelmi szervezetek.
Területi védelmi bizottságok irányítása.	Katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, honvédelmi miniszter, védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve, területi védelmi bizottságok.
Katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség fejlesztésének összehangolása.	Katasztrófavédelmi szerv, lakosság, védekezésben érintett állami szervek.
Katasztrófák miatti veszteségekre vonatkozó adatok gyűjtésének koordinációja.	
Katasztrófák elleni védekezés irányításának és a végrehajtásának összehangolása. ⁶²	
A katasztrófák következményeinek felszámolására történő felkészülés.	
A védelmi tervezés Kormány szintű feladatainak végrehajtása.	Kormány tagjai.
Megelőzés, végrehajtás és a helyreállítás feladatainak tárcák közötti koordinációja.	Kormány tagjai, szaktárcák.
Döntés a védekezéshez szükséges külföldi (nemzetközi) segítség igénybevételéről, valamint a külföldi állam részére történő segítség nyújtásáról.	Kormány, nemzetközi erők fogadását végző szervezetek (Befogadó Nemzeti Támogatás), nemzetközi műveletekre kiküldhető szervezetek (Pl. HUNOR és HUSZÁR ENSZ INSARAG minősített mentőszervezetek.).

⁶⁰ A táblázatot a szerzők készítették.

⁶¹ Kat. 5-6. §.

⁶² A katasztrófavédelem irányítása a szakirányítást végző kormányzati szervek közreműködésével valósul meg.

A katasztrófák elleni védekezések felkészülési és végrehajtás irányítói csúcsszerve egyértelműen a Kormány. Fő feladatrendszerét a fentebbi táblázat mutatja be:

Ezen túl, a Kormány védelmi és biztonsági feladatai az összehangolt irányítás feladatkörében kibővülnek a Vbö. szerinti további feladatokkal.⁶³

2.3 A Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság

Az eddigiekből látható, hogy a Kormány katasztrófavédelmi komplex feladatrendszerének megvalósítása számos szervezet és védelmi szakember tevékenységének összehangolását igényli. Ezen koordinációs feladatot végrehajtó szerv a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság (KKB)⁶⁴.

Elnöke a belügyminiszter, tagjai:

- agrárminiszter,
- építési és beruházási miniszter,
- honvédelmi miniszter,
- igazságügyi miniszter,
- kultúráért és innovációért felelős miniszter,
- technológiai és ipari miniszter,
- külgazdasági és külügyminiszter,
- Miniszterelnöki Kabinetirodát vezető miniszter,
- Miniszterelnökséget vezető miniszter,
- pénzügyminiszter által kijelölt politikai vagy szakmai felsővezető,
- Belügyminisztérium rendészeti államtitkára, egészségügyi államtitkára, köznevelési államtitkára,
- KKB Elnökének meghívása alapján az Országos Atomenergia Hivatal elnöke.⁶⁵

⁶³ Vbö. 46. §.

⁶⁴ A Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról szóló 1150/2012. (V.15.) Korm. határozat

⁶⁵ A felsorolásban szereplő miniszterek a hatályban lévő norma alapján készültek, ugyanakkor a Kormány minisztereinek nevében és számában is következett be változás, amelyet a jogszabályban még nem vezettek át. Online: Magyarország kormányának hivatalos weboldala – a kormány tagjai. <https://kormany.hu/a-kormany-tagjai>, (2023.09.17.).

Továbbá tanácskozási joggal a KKB ülésén állandó jelleggel részt vesz:

- Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója,
- a Magyar Honvédség parancsnoka,
- az országos rendőrfőkapitány,
- a KKB Tudományos Tanács elnöke,
- a KKB Nemzeti Veszélyhelyzet-kezelési Központjának (KKB NVK) vezetője,
- BM rendészeti-, egészségügyi-, köznevelési államtitkárai által kijelölt, BM állományú, vezető munkakört betöltő személyek,
- a Védelmi Igazgatás hivatal főigazgatója.

A fenti személyeken túl, a KKB elnökének döntése alapján további személyek tanácskozási joggal történő meghívására is sor kerülhet a jogszabály alapján.⁶⁶ A katasztrófák elleni védekezési feladatok irányítása során a KKB operatív munkaszerveként működik a KKB NVK, működésének elrendelése esetén részleges (BM OKF bázisán), vagy teljes (Belügyminisztérium bázisán) állománnyal. A koordinációs feladatok végrehajtása érdekében szakmai javaslattevő szervvé válik, amely végzi a szükséges operatív döntések előkészítését, javaslatot tesz, és figyelemmel kíséri a KKB döntéseinek végrehajtását.

2.4 A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter

Miniszteri szinten a katasztrófák elleni védekezés irányításáért, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, a Kormány tagjai közül a belügyminiszter felel. A Kat. szerinti fő feladatrendszerét a következő táblázat mutatja be:

⁶⁶ 1150/2012. (V.15.) Korm. határozat a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról 2-6.

3. számú táblázat: A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter feladatai Forrás:⁶⁷

Katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter ⁶⁸	
Feladat	Érintettek
Működteti az irányítása alá tartozó katasztrófavédelmi hivatásos katasztrófavédelmi szervet.	BM OKF, területi és helyi szervei
Kinevezi, illetve felmenti a közvetlen irányítása alá tartozó hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének vezetőjét, felette munkáltatói jogokat gyakorol.	BM OKF főigazgató
Kinevezi, illetve felmenti a közvetlen irányítása alá tartozó hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének vezetőjét helyettesét vagy helyetteseit (BM OKF Főigazgató javaslatára), felette munkáltatói jogokat gyakorol.	BM OKF főigazgató-helyettesek
Elrendeli a polgári védelmi szervezetek részleges alkalmazását (Kormány egyidejű tájékoztatása mellett).	Polgári védelmi szervezetek
Dönt az Országgyűlés (OGY) által az éves költségvetésben a nemzetközi segítségnyújtásra hatáskörébe utalt előirányzat felhasználásáról.	OGY, BM, BM OKF
Háromévente jelentést készít az OGY és a Kormány részére: Kockázatelemzéssel: - főbb természeti csapások - ember okozta katasztrófák - katasztrófák elleni védekezésekre történő felkészülések, védekezések helyzetéről.	OGY, BM, BM OKF, Kormány
Koordinálja és végrehajtja a polgári veszélyhelyzeti tervezés katasztrófavédelmi feladatait és biztosítja a képviselést, folyamatos kapcsolattartást a NATO Reziliencia Bizottságban (NATO RC).	BM, BM OKF, NATO szervek
Gondoskodik az EU polgári védelmi tevékenységének hazai koordinálására és végrehajtására, biztosítja a kapcsolattartást és képviselést az EU Intézményeiben.	BM, BM OKF, EU szervek
Együttműködik a külpolitikáért felelős miniszterrel a nemzetközi segítségnyújtásban.	KM, Rendvédelmi szervek
Felelős a kritikus infrastruktúrák védelméért a katasztrófák elleni védekezés területén.	BM, BM OKF, ágazatok vezetői, Kritikus infrastruktúra elemek vezetői
Jóváhagyja a központi veszélyelhárítási tervet.	BM OKF, valamint helyi és területi szervei
Biztosítja a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvényben meghatározott feladatok végrehajtását, gondoskodik az irányítása alá tartozó szervezetek hatékony együttműködéséről a védelmi és biztonsági feladatok ellátásában (különösen a védelmi és biztonsági igazgatás szervei tekintetében).	HM, BM, Rendvédelmi szervek

⁶⁷ A táblázatot a szerzők készítették.

⁶⁸ Kat. 8. § alapján.

2.5 A központi államigazgatási szerv vezetője

A katasztrófák elleni védekezés irányításában a következő szintet a központi államigazgatási szerv vezetője jelenti, aki felelős az ágazati feladatkörébe tartozó terület katasztrófavédelmével kapcsolatos tervező, szervező, irányító tevékenységéért⁶⁹. Részt vállal a védekezésekben, továbbá a hatósági határozat alapján kijelölésre került gazdálkodó szervezet vezetője, aki felelős a szervezete védekezési feladatainak ellátásáért.⁷⁰

2.6 A gazdálkodó szervezet vezetőjének feladatai

A hatósági határozat alapján kijelölt gazdálkodó szervezet vezetője felelős a szervezet védekezési feladatainak ellátásáért. Ennek keretében hatósági határozatban megjelölt, polgári védelmi kötelezettségen alapuló települési és munkahelyi polgári védelmi szervezetet hoz létre, kijelöli a munkahelyi polgári védelmi szervezet tagjait, és beosztásuk esetén gondoskodik a felkészítésükről, valamint a szervezet működtetéséről. Szervezi és irányítja az alkalmazottak katasztrófavédelmi felkészítését, gondoskodik a létfenntartáshoz nélkülözhetetlen anyagi javak (különösen élelmiszer-, víz-, gyógyszer-, takarmánykészletek, állatállomány) műszaki-technikai, valamint radiológiai, biológiai és vegyi megelőző védelméről. Működési területén kívül közreműködik a károk csökkentésében, valamint a mentéshez szükséges halaszthatatlan munkák végzésében, gondoskodik az alkalmazottak védelmét szolgáló védőlétesítmények létrehozásáról, fenntartásáról, az egyéni védőeszközök biztosításáról, a hivatásos katasztrófavédelmi szervnek a gazdálkodó szervezet székhelye, telephelye szerint illetékes helyi szervének előzetes egyetértésével jóváhagyja a gazdálkodó szervezet veszélyelhárítási tervét.

2.7 Az önkéntes tevékenységet végzők

Ezen túl, a katasztrófák elleni védekezésben közreműködhetnek továbbá önkéntes tevékenységet végzők (önkéntesen segítséget nyújtó személyek, önkéntesen közreműködő társadalmi és karitatív szervezetek), akik a hivatásos katasztrófavédelmi szerv szakmai felügyelete és irányítása mellett végzik a tevékenységüket.

⁶⁹ Kat. 9. §.

⁷⁰ Kat. 17. §.

Részkövetkeztetések

A katasztrófák elleni védekezések irányítása az Alaptörvényben és a katasztrófavédelmi törvényben foglaltak szerinti valósul meg. Az egyes közjogi méltóságok és a törvényhozó, irányító szervezetek döntéshozatali eljárásai jogszabályokban rögzítettek, eleget téve a jogbiztonság követelményének.

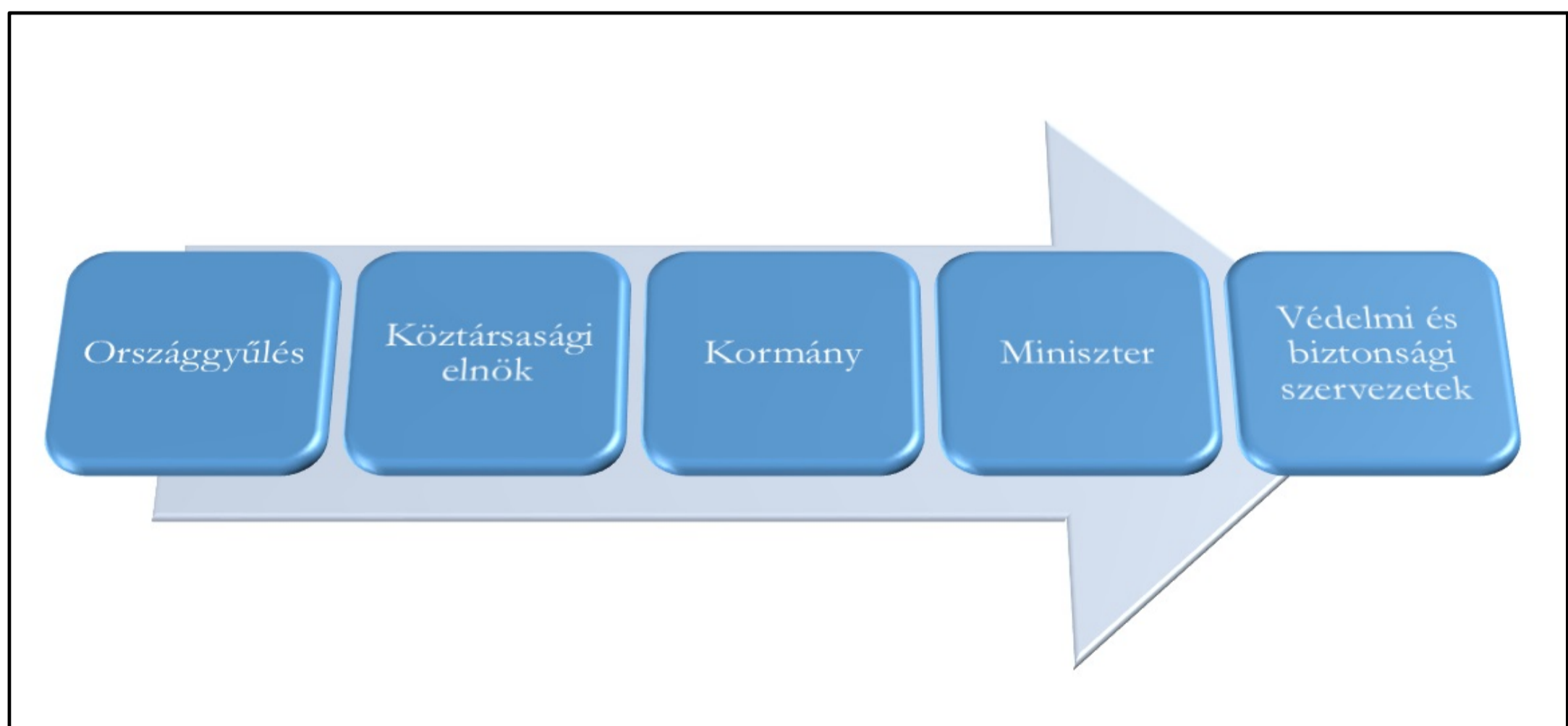
3. A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere

3.1 A védelmi és biztonsági igazgatás rendszerének célja, rendeltetése, irányítása

A Vbö. alapján a védelmi és biztonsági igazgatás a közigazgatás részét képező feladat- és szervezetrendszer. Célja, hogy központilag összehangolja a védelmi és biztonsági feladatokra kijelölt állami szervek tervező, végrehajtó és rendelkező tevékenységét, különös tekintettel a válsághelyzetek kezelésére, a különleges jogrend kihirdetésére, valamint a védelem- és biztonságtudatosság állami és polgári fokozásával összefüggő feladatokra és az ezekre való felkészülésre. Fogalmilag bele kell érteni a honvédelmi igazgatást és az annak részét képező katonai igazgatást, továbbá a kapcsolódó rendvédelmi szervek által ellátott igazgatást, amely a Kormány irányítása mellett a Magyarországot és annak lakosságát veszélyeztető fenyegetésekkel és támadásokkal áll szemben.⁷¹

A rendszer rendeltetése, hogy a védelmi és biztonsági tevékenységben érintett valamennyi szerv tevékenységét összehangolja és fejlessze az ország és nemzet védelmében. Az összehangolt védelmi és biztonsági tevékenységre és a különleges jogrendi működésre való felkészüléssel megtörténik az összefüggő kormányzati irányítás közvetítése a feladatkörrel érintettek számára, csakúgy, mint az ágazatokon átívelő tevékenységekre történő felkészüléssel az érintettek megfelelő szintű szakmai ellenőrzése, irányítása.

A védelmi és biztonsági tevékenységek irányítását a következő ábra szemlélteti:

5. számú ábra: A védelmi és biztonsági tevékenység irányításáról Forrás:⁷²

⁷¹ Vbö. 5. § 16. védelmi és biztonsági igazgatás.

⁷² Az ábrát a szerzők készítették.

3.2 A védelmi és biztonsági szervezetek

A védelmi és biztonsági szervezetek közé tartoznak a Honvédség, a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az Országgyűlési Őrség.⁷³

A védelmi és biztonsági feladatok további ellátásában részt vesznek továbbá:

- a) a kormányzati igazgatási szervek,
- b) a helyi önkormányzatok és az irányításuk alatt álló szervek,
- c) a bírósági és az ügyészi szervezet,
- d) az egészségügyi szolgáltatók és gyógyszerellátást végző szervek,
- e) az oktatási, kulturális, tudományos intézmények,
- f) a nemzeti hírügynökség, a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap,
- g) a közlekedési, szállítási, elektronikus hírközlési, informatikai szervek és a posta szervei,
- h) a Magyar Nemzeti Bank,
- i) a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság,
- j) a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal,
- k) a közellátást, illetve a közüzemi szolgáltatást végző szervek,
- l) az *a)–k)* pontban meghatározottakon túl a társadalom alapvető szükségleteinek ellátásában nélkülözhetetlen létfontosságú rendszerek üzemeltetői,
- m) minden olyan szerv, amely jogszabály alapján védelmi és biztonsági feladat ellátására vagy védelmi és biztonsági kötelezettség teljesítésében való közreműködésre köteles.⁷⁴

3.3 A védelmi és biztonsági kötelezettségek rendszere és alapvető szabályai

„A védelmi és biztonsági kötelezettségek a következők:

- a) hadiállapot idején, a honvédelemről szóló törvényben meghatározottak szerint bevezethető fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálat,
- b) polgári védelmi kötelezettség,
- c) hadiállapot idején a honvédelemről szóló törvényben meghatározottak szerint bevezethető honvédelmi munkakötelezettség,
- d) gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség,

⁷³ Vbö. 5. § 18. alapján.

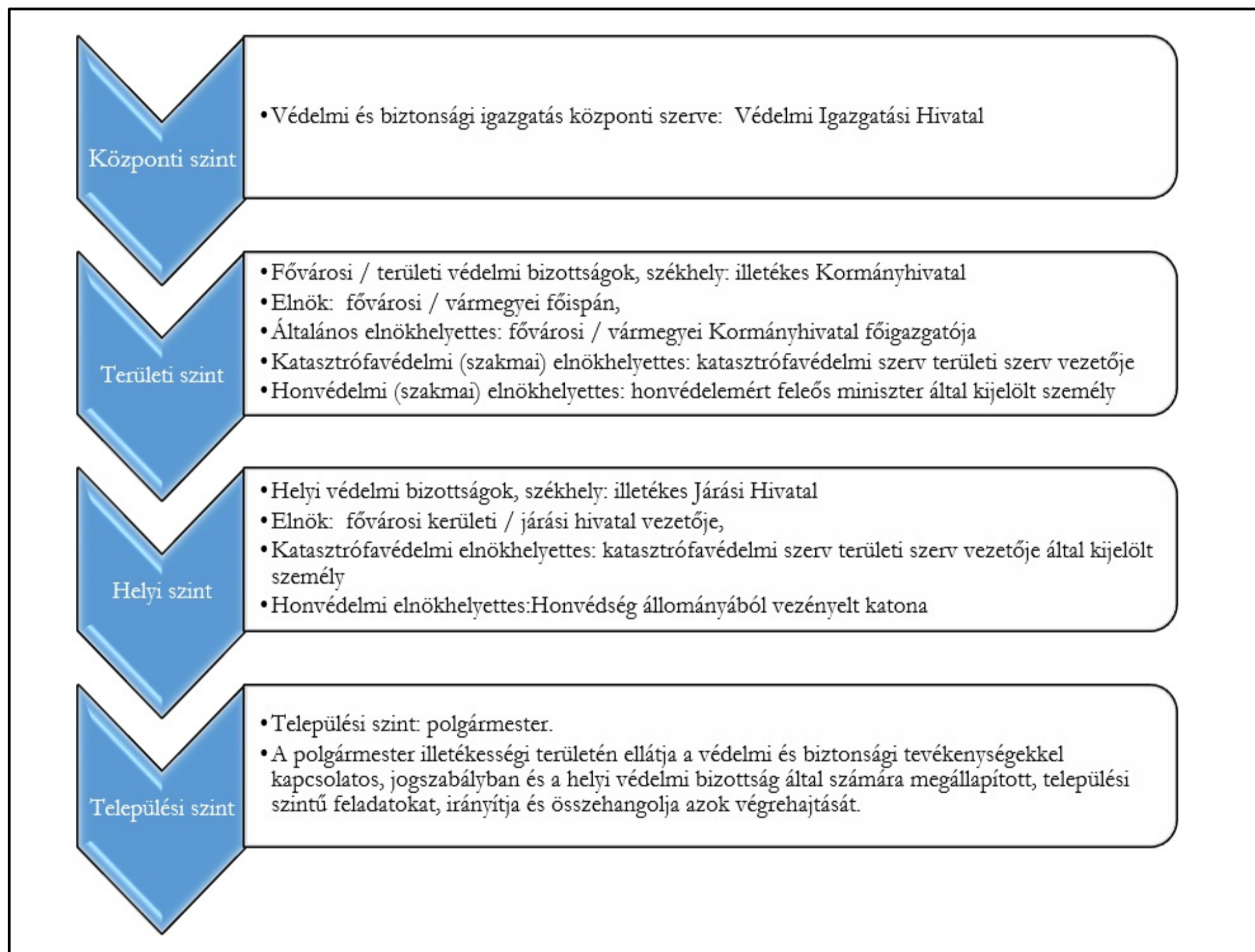
⁷⁴ Vbö. 49. § (1) alapján.

e) védelmi és biztonsági célú bejelentési kötelezettség.

(2) Az e törvényben meghatározott egyes védelmi és biztonsági feladatkörökkel összefüggő ágazati törvény – e törvény rendelkezéseire figyelemmel – a védelmi és biztonsági kötelezettségek tekintetében sajátos ágazati szabályokat határozhat meg”.⁷⁵

3.4 A védelmi és biztonsági rendszer szintjei

A védelmi és biztonsági rendszer szintjei (központi, területi, helyi, települési) a következő ábrán láthatóak:

6. ábra: A védelmi és biztonsági tevékenység szintjei Forrás:⁷⁶

⁷⁵ Vbö. 6. § (1).

⁷⁶ Az ábrát a szerzők készítették.

3.5 A különleges jogrend és a rendkívüli intézkedések a különleges jogrend idején

Lépcsőzetes válságkezelés

A kialakult helyzet kezelése a szükségesség és az arányosság figyelembevételével történik. Az irányítási szintek a kárhelyszín kiterjedését figyelembe véve lépcsőzetesen lépnek be a hatékony és eredményes eseménykezelése érdekében.

A kiterjedt káresemények kezelését a szükségesség és az arányosság figyelembevételével a területi, központi szintű katasztrófavédelmi operatív munkaszervek bevonásával a katasztrófavédelem koordinálja. Szükség esetén az ágazati irányítás rendszerét továbbra is fenntartva a katasztrófavédelem a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság (a továbbiakban: KKB) és munkaszervei bevonásával koordinálja a kiterjedt káresemények kezelését az összkormányzati válságkezelés megkezdéséig.

Összehangolt védelmi tevékenység a békeidejű összkormányzati válságkezelés eszközrendszerébe, amely biztosítja a rugalmas erő, eszköz átcsoportosítást a széleskörű alkalmazási lehetőség biztosítása érdekében. A Kormány rendeletben dönthet a bevezetéséről súlyos vagy elhúzódó védelmi és biztonsági esemény esetén. Az egészségügyi válsághelyzet, honvédelmi válsághelyzet a törvény erejénél fogva összehangolt védelmi tevékenység.

A különleges jogrend a régi hat helyett: veszélyhelyzet, megelőző védelmi helyzet, rendkívüli állapot, váratlan támadás, szükségállapot, terrorveszélyhelyzet háromra: veszélyhelyzet, hadiállapot, szükségállapot csökkent. A különleges jogrendi tényállások bővültek.

Különleges jogrend

A különleges jogrendre vonatkozó szabályokat a Vbö. rögzíti⁷⁷, amely a felkészülés és a működés általános szabályait is részletezi. A különleges jogrendi felkészülés keretei között meghatározásra került, hogy a Kormány hadiállapot, szükségállapot vagy a veszélyhelyzet kihirdetésére vonatkozó kormányrendelet előtt fokozott készenlétet és rendkívüli azonnali munkavégzést rendelhet el a védelmi és biztonsági szervezetek, védelmi és biztonsági igazgatás és a jogszabályban különleges jogrendi feladatok ellátására kijelölt kormányzati igazgatási szervek részére.

⁷⁷ Vbö. 79. §.

A Kormány

- a) a hadiállapot vagy a szükségállapot kihirdetésének kezdeményezését követően,
- b) hadiállapot idején,
- c) szükségállapot idején,
- d) veszélyhelyzet idején

az állampolgárok élet-, egészség-, személyi, vagyon- és jogbiztonságának, valamint a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása érdekében rendeletével egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.

(2) A Kormány hatáskörét

- a) a személyes szabadsággal és az életkörülményekkel összefüggő,
- b) a gazdaság- és ellátásbiztonsággal összefüggő,
- c) a közösségeket érintő biztonsági célú korlátozásokkal és a lakosság tájékoztatásával összefüggő,
- d) az állami és önkormányzati működéssel összefüggő,
- e) a törvényes rend, a közrend és a közbiztonság megóvásával vagy helyreállításával összefüggő,
- f) az országvédelemmel és országmozgósítással összefüggő,
- g) az *a)–f)* pontban nem szereplő egyéb, a hadiállapotot, a szükségállapotot, a veszélyhelyzetet kiváltó esemény megelőzésével, kezelésével, felszámolásával, továbbá káros hatásainak megelőzésével, illetve elhárításával közvetlenül összefüggő szabályozási tárgykörökben gyakorolhatja⁷⁸.

A fentiekben felsorolt hatásköröket a kormány csak a különleges jogrendi helyzet kiváltó eseményéhez szükséges mértékben és az elérni kívánt céllal arányosan az érintett eset megelőzése, felszámolása és kezelése, továbbá a káros hatások megelőzése és elhárítása céljából gyakorolhatja. Hadiállapot vagy szükségállapot idején az arányos intézkedések figyelembevételével mellett a döntéseknek az azonnali reagálás érdekében kell történniük és a kezelendő fenyegetéshez képest kell szükségesnek és arányosnak lenniük. A Kormány döntései rendeleti formában jelennek meg, amelyeket hirdetmény útján térítésmentesen, az aláírás napján a lineáris műsorszolgáltatók hírműsoraiban, a napilapokban, az internetes hírmegosztó

⁷⁸ Vbö. 80. §.

portálokon is közzé lehet tenni. Ha a kihirdetés akadályba ütközik, akkor a rendvédelmi szervek és a Honvédség technikai eszközeinek igénybevételével kell azt a lehetséges mértékben megvalósítani. A Kormány a rendeleti úton történő irányításra felhatalmazást az Országgyűléstől alkalmanként legfeljebb 180 napos időtartamra kaphat.⁷⁹

A különleges jogrendi célok megvalósítása érdekében bizonyos alapjogok a feltétlenül szükséges mértékben és arányosan korlátozhatóak. Ezen szabály értelmezése azonban nem terjedhet ki minden alapjogra, mivel a korlátozás abszolút tilalma áll fenn az élethez való jog és az emberi méltóság védelmére vonatkozóan.⁸⁰ Ha bármely alapvető jog korlátozásának vagy felfüggesztésének a feltételei már nem állnak fenn, akkor a Kormány haladéktalanul intézkedik a korlátozás megszüntetéséről.

Részkövetkeztetések

A védelmi és biztonsági igazgatás rendszere új alapokra helyeződött, jelentős mértékben megváltoztatva a korábbi védelmi igazgatás rendszerstruktúráját. A védelmi és biztonsági szervezetek, a kötelezettségek rendszere és az alapvető szabályok változása magas szintű szakmai felkészültséget követelnek meg minden érintett személytől és szervezettől, különös tekintettel a különleges jogrenddel és a rendkívüli intézkedéssel kapcsolatos feladatokra.

⁷⁹ Vbö. 82/A. §.

⁸⁰ Tananyag az ÁROP-2.2.16-2012-2012-0005 "A bírósági szervezetrendszer jogalkalmazásának javítása az ítélkezési tevékenység hatékonyságának fokozása érdekében" projekt Online: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_szabadsag/lecke2_lap1.html, (2023.10.07.).

4. Ellenálló képesség, jövőbeli veszélyeztető hatások, ENSZ prioritási és EU reziliencia célok

4.1 A katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség és a reziliencia

A Kat. szerint a katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség fogalma:

„azon képességek, válaszadási kapacitások összessége, amelyek a személyek, a környezet, a tulajdon védelmét, valamint a kormányzati, gazdasági, társadalmi funkciók folytonosságának megőrzését szolgálják a természeti és az ember okozta katasztrófák közvetlen, közvetett hatásaival szemben”⁸¹

Ezen fogalom hasonlít az ENSZ reziliencia – megfogalmazásához:

„egy társadalom, közösség vagy rendszer képessége, hogy ellenálljon a veszélyeknek, csillapítsa hatásukat és alkalmazkodjon a körülményekhez időben és hatékonyan, megőrizve és helyreállítva a létfenntartáshoz és alapvető működéshez szükséges feltételeket”⁸²

Mindkét definíció arra mutat rá, hogy a fenyegető hatások ellen tudatosan védekezni kell, fel kell mérni a természeti és ember okozta katasztrófák lehetséges hatásait, és ellenük ki kell fejleszteni, minél magasabb szintre kell emelni az önvédelmi képességet.

4.2 Jövőbeli veszélyeztető hatások

Az ENSZ és az Európai Unió részéről is egyre inkább jelentkezik az igény, hogy tudományosan is alátámasztottan jelenjenek meg az egyre inkább fenyegető globális vagy regionális veszélyforrások. Arra a kérdésre, hogy katasztrófák elleni védekezés szempontjából nemzetközi szinten milyen veszélyeztető hatásokat célszerű figyelembe venni és elemezni, a Veszélyhelyzetek Adatbázisa (EM-DAT) adhat választ.⁸³ A nemzeti szinthez a magyar szabályozást a Kat. Vhr. 2. számú melléklete, valamint Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése fejti ki részletesen.⁸⁴ Természetesen minden szempontból fontos az összes természeti katasztrófa vizsgálata, azonban a terjedelmi korlátok ezen felkészítő anyagban a veszélyeztető hatások közül a természeti katasztrófák

⁸¹ Kat. 3. § 34.

⁸² HÁBERMAYER 2021:201

⁸³ The International Disaster Database – EM-DAT Online: <https://emdat.be/>, (2023.10.08)

⁸⁴ Magyarország nemzeti katasztrófakockázat értékeléséről szóló jelentése Online: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/2/2b/2be/2becdcd25cbd0c5fd50024a9fff8be35f4df568b.pdf>, (2023.10.05.).

bekövetkezésére, az eljövendő időszakban várhatóan a legnagyobb hatást gyakorló éghajlatváltozást vizsgáljuk.

Ebben a kérdéskörben a leghitelesebb tájékoztatást az Éghajlat-változási Kormányközi Testület (IPCC) hivatalos értékelő jelentései adják. A legfrissebb értékelő jelentés a vezetők, döntéshozók számára (AR6 SYR) a következő képet festi le elénk az elkövetkezendő időszakra vonatkozóan.⁸⁵

1. AR6 SYR 4. oldal A.1:

Az emberi tevékenység, elsősorban az üvegházhatású gázok kibocsátása révén egyértelműen globális felmelegedést okozott. Az 1850-1900-as évekhez képest a globális felszíni hőmérséklet emelkedése elérte az 1,1 °C-ot a 2011-2020-as időszakra vonatkozóan. Az üvegházhatású gázok kibocsátása tovább növekszik, amelyhez hozzájárul az egyenlőtlen történelmi és jelenleg folyamatban lévő fenntarthatatlan energiafelhasználás, földhasználat, földhasználat-változás, az életmód, a fogyasztási és termelési minták a különböző régiókban az országok között és azon belül, csakúgy, mint az egyének között.

2. AR6 SYR 5. oldal A. 2

Széleskörű és gyors változások történtek a légkörben, az óceánokban, a krioszférában és a bioszférában. Az ember okozta éghajlatváltozási következmények már jelentkeznek az időjárási extremitásokban, amelyek a világ bármely régiójában jelentkezhetnek. Ez széles körre kiterjedően vezet kedvezőtlen hatásokra, így veszteségeket és károkat okozva a természetnek és az emberiségnek. Sebezhető közösségek, akik pedig történelmileg a legkevésbé járultak hozzá a jelenlegi klímaváltozáshoz, aránytalanul nagymértékben érintetteké válnak.

3. AR6 SYR 8. oldal A. 3

Az éghajlat-változáshoz történt alkalmazkodás tervezése és végrehajtása minden ágazatban és régióban előrehalad, dokumentált előnyökkel és változó hatékonysággal. A fejlődés ellenére is maradtak ugyanakkor az alkalmazkodással összefüggő hiányosságok, amelyek a végrehajtás jelenlegi ütemének növekedésével szintén növekedni fognak. Egyes

⁸⁵ Climate Change 2023 Synthesis Report Summary for Policymakers Online: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf, (2023.10.04.).

ökoszisztémákban elértük a kemény és lágy határokat, és bizonyos szektorokban és régiókban már nem megfelelő alkalmazkodás is történik. A jelenlegi globális pénzügyi finanszírozás nem elegendő az alkalmazkodási feladatok megvalósításához, a célok korlátozottakká válnak, különösen a fejlődő országokban.

4. AR6 SYR 10. oldal B. 1

Az üvegházhatást okozó gázok folyamatos kibocsájtása a globális felmelegedés növekedéséhez vezet és a legjobb forgatókönyvek és modellek alapján is el fogja érni az 1,5 °C emelkedést. Minden emelkedés felerősíti, akár többszörözheti a veszélyforrások hatásait. Az üvegházhatású gázok kibocsájtásának mélyreható, gyors és tartós csökkenése mintegy két évtized alatt vezetne a globális felmelegedés lassulásához, amely várhatóan már néhány éven belül észrevehető változásokat okozna a légkör összetételében.⁸⁶

Ezen jelentés alapján egyre inkább érthetővé válik, hogy az ENSZ és az EU részéről is miért válik egyre operatívabbá a különböző jogi szabályozások mielőbbi megvalósítása, és egyre inkább erősödik fel az egyes tagállamok közötti nemzetközi segítségnyújtás és kooperáció.

Ez ugyanis már egyre inkább megjelenik a katasztrófák csökkentésére vonatkozó ENSZ alapelvekben, a Hyogói⁸⁷ és a Sendai Keretegyezményben⁸⁸, csakúgy, mint az Európai Bizottság által kiadott hivatalos közleményben, amely az EU katasztrófavédelmi reziliencia céljaira, a közös fellépésre vonatkozik a jövőbeli veszélyhelyzetek kezelése érdekében⁸⁹.

⁸⁶ Az AR6 SYR dokumentum angol nyelvű szövegét magyarra a szerzők fordították.

⁸⁷ United Nations „A/CONF.206/6 Report of the World Conference on Disaster Reduction”, Hyogo, 2005. Online: <https://www.coe.int/t/dg4/majorhazards/ressources/Apcat2005/APCAT-2005-26-e-rapport-kobe.pdf>, (2023.10.11.).

⁸⁸ United Nations General Assembly 69/283. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030 Online: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_69_283.pdf, (2023.10.11.).

⁸⁹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az Európai Unió katasztrófavédelmi rezilienciacéljai: közös fellépés a jövőbeli vészhelyzetek kezelése érdekében Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6259-2023-INIT/hu/pdf>, (2023.10.11.).

4.3 ENSZ prioritási célok (Hyogo, Sendai)

Ha a világszintre kitekintünk, akkor a 2015 márciusában tartott III. Katasztrófa kockázat csökkentési Világkonferencián az ENSZ tagállamai a 2015-2030-as időszakra vonatkozóan kötelezték el magukat hét célkitűzés és négy prioritási cél mellett:

A négy fő prioritás:

- a katasztrófa kockázatok létének megértése,
- a katasztrófa kezelésének fejlesztése, erősítése, a kockázatok szabályozása,
- a reziliencia megteremtése érdekében befektetés a katasztrófacsökkentésbe,
- a hatékony reagáláshoz a katasztrófák elleni felkészülés erősítése.

A hét célkitűzés:

2030-ig csökkenteni kell a katasztrófák következményeként történő:

1. elhalálozások számát,
2. érintett lakosság számát,
3. GDP-hez mérten a közvetlen gazdasági veszteségeket,
4. zavarokat az alapvető közszolgáltatásokban és a károkat a kritikus infrastruktúrákban.
5. Növelni kell azon országok számát 2020-ig, amelyek rendelkeznek nemzeti és helyi szintű katasztrófa kockázat csökkentési stratégiával.
6. A fejlődő országokkal erősíteni kell a nemzetközi együttműködést és számukra fenntartható támogatási rendszert kell biztosítani annak érdekében, hogy adaptálni tudják nemzeti szinten a keretegyezményt.
7. A lakosság számára tájékoztatást nyújtani képes katasztrófa kockázat információs és értékelő, veszély előrejelző rendszerek elérhetőségét lényegesen növelni kell.⁹⁰

4.4 EU rezilienciacélok (Bizottsági ajánlás)

Európai regionális szinten öt uniós katasztrófavédelmi rezilienciacél jelenik meg az EU általános rezilienciájának megerősítése érdekében:

⁹⁰ A/RES/69/283: Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030 Online: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_69_283.pdf, (2023.10.11.).

1. Előrejelzés – a kockázatértékelés, az előrejelzés és a katasztrófakockázat-kezelési tervezés javítása,
2. Felkészülés – a lakosság kockázati tudatosságának és felkészültségének növelése,
3. Riasztás – a korai előrejelzés hatékonyabbá tétele,
4. Reagálás – az uniós mechanizmus reagálási képességének javítása,
5. Biztonság – szilárd polgári védelmi rendszer biztosítása.⁹¹

Az ENSZ és EU által kiadott céloktól nem különbözik a nemzeti szintű szabályozás sem, kiemelt feladattá válik a reziliencia képességek, valamint a katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség minél magasabb szintre történő fejlesztése. A megvalósítás szempontjából kiemelten fontossá válik a Kat. alapján végrehajtott szakszerű és pontos veszélyelhárítási tervezés, amelynek kiemelt szereplői a polgármesterek, jegyzők, települési önkormányzatok.

Részkövetkeztetések

A katasztrófák ártó, káros hatásait leginkább a lakosság szenvedti meg. A katasztrófavédelmi erők helyszínre érkezéséig a település lakossága és a polgármester tudja a mentési tevékenységet szervezni, koordinálni. Minél nagyobb a lakosság ellenálló képessége az adott katasztrófatípussal szemben, annál nagyobb az életben maradási, túlélési esélye. A jövőre vonatkozóan kulcsfontosságú lehet a veszélyek ismerete és a megelőző felkészülés az elhárításukra – amelyhez támpontot nyújthatnak az ENSZ prioritási és az EU rezilienciacéljai.

⁹¹ Bizottság ajánlása az Európai Unió katasztrófavédelmi rezilienciacéljairól, C(2023)400 Online: <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/3d4580b0-ad05-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-hu>, (2023.10.11.).

5. A települési polgármester katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatos tevékenysége

5.1 A veszélyelhárítási tervezéssel kapcsolatos feladatok

A veszélyelhárítási terv definícióját a Kat. tartalmazza⁹², amely a polgári védelem katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatai között sorolja fel a veszélyelhárítási tervezést.⁹³

A veszélyelhárítási terv tehát kiterjedt káresemény időszakában végrehajtandó katasztrófavédelmi feladatokat tartalmazó, központi, területi (fővárosi), járási, települési (a fővárosban kerületi) és munkahelyi okmányrendszer. Fontos kiemelni, hogy a veszélyelhárítási terv, mint okmányrendszer nem kizárólagosan csak a kiterjedt káresemény időszakához kapcsolódik, hanem bővebb – további időszakokra vonatkozó - feladatrendszert is magában foglal.

A főpolgármester, polgármester és a vármegyei közgyűlés elnöke a katasztrófavédelmi feladatait államigazgatási jogkörben, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv segítségével látja el.⁹⁴ Magyarországon a településeket a Kat. Vhr. által részletezett katasztrófavédelmi besorolási eljárással be kell sorolni katasztrófavédelmi osztályokba.⁹⁵

A veszélyelhárítási tervezés célja a veszélyforrások és kockázatok azonosítása, elemzése, értékelése, a katasztrófavédelmi feladatok és intézkedések egységes okmányrendszerbe foglalása. Ide tartozik a végrehajtás rendje, a megvalósítást biztosító személyi, anyagi és technikai eszközök hozzárendelésének szabályai, a feltételek biztosítása, az ellenőrzési feladatok, valamint a kockázatokkal szembeni nemzeti ellenálló képesség fokozását célzó intézkedések.

A települési polgármester feladatai a katasztrófavédelmi besorolási eljárással kapcsolatosan:

1. Évente a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének közreműködésével kockázatbecslést végez és javaslatot tesz a besorolásra az illetékes területi védelmi bizottság elnöke részére szeptember 30-ig.

⁹² Kat. 3. § 25.

⁹³ Kat. 52. § j).

⁹⁴ Kat. 19. § (2) (2a).

⁹⁵ Kat. Vhr. 21. §.

2. A kockázatbecslést a települést érintő összes veszélyforrás figyelembevételével kell végrehajtani, a Kat. Vhr 2. melléklet a) pontjában felsoroltak szerint, a veszélyeztető hatások kezelésében érintett ágazatok közreműködésével.
3. A feladat végrehajtása során figyelembe kell venni a település területére vonatkozó veszélyeztető hatások következményeit, a bekövetkezés valószínűségét, valamint az egyes veszélyeztető hatások egymásra gyakorolt és együttes hatását is.

4. számú táblázat: Az egyes katasztrófavédelmi osztályok meghatározása a kockázati mátrix útján

Forrás: ⁹⁶

Hatás	Bekövetkezési gyakoriság			
	Ritka	Nem gyakori	Gyakori	Nagyon gyakori
Nagyon súlyos	II. osztály	II. osztály	I. osztály	I. osztály
Súlyos	III. osztály	II. osztály	II. osztály	I. osztály
Nem súlyos	III. osztály	III. osztály	II. osztály	II. osztály
Alacsony mértékű	III. osztály	III. osztály	III. osztály	III. osztály

A kockázati mátrixhoz tartozó bekövetkezési gyakoriság a történeti és statisztikai adatok alapján:

Ritka (10 év viszonylatában nem valószínű, hogy bekövetkezik).

Nem gyakori (5 év viszonylatában nem valószínű, hogy bekövetkezik, de van esély az előfordulásra).

Gyakori (Néhány éven belül valószínűleg bekövetkezik).

Nagyon gyakori (nagyon valószínű, hogy egy éven belül minimum egyszer bekövetkezik).

A veszélyeztető hatások kár- és veszteség szintje szerint:

Nagyon súlyos (halálos áldozatokkal jár, vagy súlyos káros anyagi következményeket okoz, esetleg visszafordíthatatlan környezetkárosodást idéz elő).

Súlyos (súlyos sérüléseket okoz vagy jelentős káros anyagi következményekkel jár, esetleg visszafordítható környezetkárosodást idéz elő).

⁹⁶ Kat. Vhr. 2. melléklet b).

Nem súlyos (enyhébb sérüléseket okoz, vagy nem jelentős káros anyagi következményekkel jár, környezetkárosodást nem idéz elő).

Alacsony mértékű (nincsen anyagi következménye, a bekövetkező sérülések nem igényelnek orvosi segítséget).

4. A kockázatbecslésnek tényalapúnak kell lennie. A folyamatban érintett ágazatok gyűjtik a katasztrófák hatásai miatt bekövetkező veszteségek adatait, amelyeket figyelembe vesznek a felkészülésnél, megelőzésnél, a tényalapú kockázatbecslésnél, valamint az ellenálló képesség fokozását célzó intézkedések meghatározásánál.⁹⁷
5. A településre vonatkozóan elemezni kell minden egyes veszélyeztető hatást a jogszabály szerinti kockázati mátrix alapján, amely folyamat során figyelembe kell venni a szakágazatok által az adott katasztrófatípusra vonatkozó véleményt, a bekövetkezési gyakoriságot, korrekciós tényezőt, valamint az előre meghatározott sorolási feltételeket.⁹⁸

A települést ilyenkor automatikusan a feltételnek megfelelő osztályba kell sorolni az adott veszélyeztető hatás miatt (pl. atomerőmű közelsége), amely már alacsonyabb szintre nem, magasabb szintre más/együttes feltételek miatt kerülhet.

5. számú táblázat: A települési besorolások előre meghatározott sorolási feltételei Forrás: ⁹⁹

Előre meghatározott sorolási feltétel	I. osztály	II. osztály	III. osztály
Kat. Vhr. 24. §	(1) a, b	(2) a, b	(3) a

Az I. osztályba kell sorolni azokat a településeket¹⁰⁰, amelyek

a) közvetlenül veszélyeztetettek az atomerőmű 3 km-es és a kutatóreaktor 1 km-es körzetében,

b) veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem, küszöbérték alatti üzem vagy a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárás rendjéről szóló kormányrendelet szerinti veszélyes katonai objektum (a továbbiakban: veszélyes katonai objektum) által veszélyeztetettek és külső védelmi terv készítésére kötelezettek,

⁹⁷ Kat. Vhr. 22. § (1) (2) (3) (4)

⁹⁸ Kat. Vhr. 24. §.

⁹⁹ A táblázatot a szerzők készítették.

¹⁰⁰ Kat. Vhr. 24. §.

- c) az egyes veszélyeztető hatások kockázatbecslése és a kockázati mátrixban történő elhelyezése alapján a 2. melléklet b) pontja szerinti I. besorolást kapják, vagy
- d) területén az egyes veszélyeztető hatások egymásra gyakorolt és együttes hatására tekintettel indokolt a települést fokozottabb védelemben részesíteni.

II. osztályba kell sorolni azokat a településeket, amelyek

- a) az atomerőmű által közvetetten veszélyeztetettek (3–30 km közötti területen lévő),
- b) veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem vagy küszöbérték alatti üzem által veszélyeztetettek, és külső védelmi terv készítésére nem kötelezettek, vagy
- c) az egyes veszélyeztető hatások kockázatbecslése és kockázati mátrixban történő elhelyezése alapján a 2. melléklet b) pontja szerinti II. besorolást kapják.

III. osztályba kell sorolni azokat a településeket, amelyek

- a) a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló Kat. IV. Fejezetének hatálya alá nem tartozó üzem által a veszélyes anyagok környezetbe kerülése esetén veszélyeztetettek,
- b) az egyes veszélyeztető hatások kockázatbecslése és a kockázati mátrixban történő elhelyezése alapján a 2. melléklet b) pontja szerinti III. besorolást kapják.

6. A javaslatot a területi védelmi bizottság elnökének, majd a katasztrófavédelem központi szervének útján jóváhagyásra felterjesztik a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter részére. A miniszter jóváhagyása esetén a település besorolása BM rendelet formájában megjelenik.
7. A polgármester a települési besorolást és az elégséges védelmi szintet figyelembe véve az élet és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme érdekében veszélyelhárítási tervet készít¹⁰¹, amelynek összeállításába bevonja az adott elem tekintetében feladat- és hatáskörrel rendelkező illetékes szervet. A terv alapidokumentumból és mellékletekből áll.
8. A településrendezési és fejlesztési tervezésnél, valamint a települési környezetvédelmi program kialakítása és módosítása során a tervet figyelembe kell venni.

¹⁰¹ Kat. Vhr. 21. § (2) (3) (6).

9. A települési veszélyelhárítási terv mellékletét képezi a külső védelmi terv (Kat. előírása szerint, ha a településen olyan veszélyes üzem található, ami ezt indokolja.), helyi vízkárelhárítási terv (Ár- és belvízi, villámárvízi veszélyeztetés ellen.).
10. Az elkészült települési veszélyelhárítási terv alapján a polgármester lakossági tájékoztató kiadványt készít annak érdekében, hogy a lakosság megismerje a veszélyeket és a baj esetén követendő magatartási szabályokat. A kiadvány lehet nyomtatott vagy elektronikus formátumú, és a helyben szokásos módon biztosítani kell a település lakosai számára a hozzáférhetőséget.
11. Az elkészült tervet a polgármester minden év március 31-ig (rendkívüli esetben soron kívül) felülvizsgálja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének közreműködésével. A felülvizsgálat eredményéről tájékoztatja a lakosságot, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének vezetőjét, illetve a védekezésbe bevont egyéb szerveket, szervezeteket. A jóváhagyott tervet a polgármester a hivatásos katasztrófavédelem helyi szervének egy példányban megküldi.
12. A polgármester 3 évente gyakorlatot tart a veszélyelhárítási tervben foglaltak végrehajtásának biztosítására. Ennek előkészítése és végrehajtása során az érintett szerveket tájékoztatja és bevonja.

A veszélyelhárítási terv készítésére vonatkozó tartalmi követelményeket jelen írásmű 1. számú mellékletében, az elégséges védelmi szint követelményei a 2. számú mellékletében megtalálható.¹⁰²

5.2 A közbiztonsági referens intézménye

A közbiztonsági referens¹⁰³ a polgármester katasztrófák elleni védekezésre való felkészülési, védekezési és helyreállítási szakmai feladataiban, valamint rendvédelmi - és honvédelmi feladataiban működik közre. A felkészülési időszakban tervezési - és szervezési, a védekezés időszakában döntés-előkészítési - és koordinációs, a helyreállítás időszakában kárfelmérési - és ellenőrzési feladatokat lát el.

¹⁰² Kat. Vhr. 2. melléklet.

¹⁰³ A védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól szóló 427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet 20. §.

A közbiztonsági referenst a katasztrófavédelmi szempontból I. és II. osztályba sorolt településeken, a Kat. és Kat Vhr. alapján a polgármester jelöli ki. A körjegyzőséghez tartozó települések polgármesterei közösen jelölik ki a referenst a körjegyzőségekben, megállapodásuk hiányában ezt a jogkört a körjegyzőség székhelye szerinti település polgármestere gyakorolja. A közbiztonsági referensek kijelölése kizárólag a települések katasztrófavédelmi osztályba sorolásához kapcsolódik, és nem tesz különbséget a települések között nagyságuk, lakosságszámuk tekintetében. A nagyobb településeken indokolt lehet akár több közbiztonsági referens (referens-helyettes) kijelölése is. A közbiztonsági referens köztisztviselői jogviszonyban álló személy, aki legalább középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, és legkésőbb a kijelölését követő 90 napon belül eredményesen elvégzi a közbiztonsági referensi tanfolyamot és vizsgabizonyítványt szerez. A kijelölés során fontos szempont a helyismeret és a személyes kompetenciák közül a szervezési, koordinációs és együttműködési képesség. A közbiztonsági referens mindennapi munkáját a település polgármestere mellett, annak hivatalában végzi, így elhelyezéséről és a munkakörülmények, egyéb feltételek biztosításáról a polgármester gondoskodik. Működési területe a település közigazgatási területe. Napi feladatainak meghatározását egyrészt a polgármester, de szakmai iránymutatásként a katasztrófavédelmi kirendeltség vezetője végzi. A közbiztonsági referens feladatairól rendszeresen és szükség szerint beszámolni köteles a polgármester, illetve a kirendeltség vezetője felé.

5.3 A lakosság riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatásának feladatai

A katasztrófák elleni védekezések során az egyik legfontosabb feladat a lakosság riasztása. Ez minél hamarabb megtörténik, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a bajba jutott állampolgárok megfelelően fognak reagálni és a lehető legkevesebb kár, sérülés, haláleset következik be. Nagyon fontos ilyenkor a hiteles, szakszerű kommunikáció megvalósítása annak érdekében, hogy pánikhelyzet ne alakuljon ki a feladat végrehajtása során.

A lakosság közhiteles tájékoztatásának módjai:

- elsősorban közérdekű közlemény közzététele¹⁰⁴,
- a lakossági riasztó rendszer eszközei útján,

¹⁰⁴ Mttv. 15. §, 32. § (6) rendelkezései alapján.

- elektronikus hírközlési szolgáltatások igénybevételével (technikai feltételek megléte esetén),
- helyben szokásos módon (település vagy települési vezető hiteles tájékoztatást nyújtó hivatalos közösségi média felületei, hangosbemondó, hírvivő, falragaszok),
- kézi vagy gépjárműves kihangosító eszközök (pl. motoros kézi sziréna, rendvédelmi szervek élőbeszéd sugárzásra alkalmas kihangosító eszközei),
- szükség és adott lehetőségek szerint az összes korábban felsorolt eszköz egyidejű alkalmazásával.¹⁰⁵

A Paksi Atomerőmű 30 km-es körzetében Lakossági Tájékoztató és Riasztó Rendszer (LTRR) működik 228 előre telepített szirénával, amelynek próbájára havonta csökkentett üzemű (morgató) próba, vagy hangos üzemű (teljes körű) próba formájában kerül sor. A hangos üzemű próbákra március és szeptember hónapokban kerül sor, a többi hónapban csökkentett üzemű próba történik.¹⁰⁶

A BM OKF egyik jelentős projektje volt az, hogy az alsó és felső küszöbértékű veszélyes vegyi üzemek körzetében riasztásra alkalmas szirénákat telepítsen. Ezen eszközök magas rendelkezésre állásúak, redundánsan működő adatátviteli hálózatra épülnek, meteorológiai és vegyi monitoring tevékenységet végeznek, valamint képesek a lakosság riasztására. A Monitoring és Lakossági Riasztó (MOLARI) rendszert 11 vármegyében és Budapesten építették ki, 768 lakossági riasztó-tájékoztató és 419 monitoring állomás telepítésével.¹⁰⁷

A lakosság tájékoztatása szükség szerint lehet aktív (pl. a település vagy települési vezető hivatalos közösségi média kommunikációja, közlemények kiadása a sajtóban és médiában, lakossági fórum összehívása, tájékoztató kiadványok kiosztása, falunapi rendezvényeken történő élőlövés tájékoztatás), vagy leginkább a megelőzést szolgáló passzív (előre elkészített tájékoztató anyagok közzététele elektronikusan, tájékoztató táblák kihelyezése, tájékoztató naptár eljuttatása az egyes háztartásokba éves rendszerességgel) kommunikáció.

¹⁰⁵ Kat. Vhr. 34. (1) alapján.

¹⁰⁶ Fercom Systems Online: <https://www.fercom.hu/>, (2023.10.07.).

¹⁰⁷ BM OKF hivatalos weboldala MoLaRi rendszer Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/49/molari-rendszer>, (2023.10.05.).

6. számú táblázat: Motoros kézi sziréna, légvédelmi sziréna és sziréna rendszer Forrás: a szerzők szerkesztése

Motoros kézi sziréna ¹⁰⁸	Motoros sziréna ¹⁰⁹	Sziréna rendszer ¹¹⁰
		

Ha katasztrófavédelemnek aktív kommunikációs tevékenységet kell végeznie egy esemény miatt, akkor annak megvalósítása elsősorban a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve által kiadott tartalommal, zártrendszerű kommunikációs csatornán kerül átadásra.

Ilyenkor a szöveges közlésnek a következőket kell tartalmaznia:

- a bekövetkezett esemény pontos helyét és idejét,
- az esemény várható hatásait,
- az okozott hatás kiterjedését,
- a keltett hatás várható időtartamát,
- a követendő magatartási szabályokat,
- a további tájékoztatási lehetőségeket.¹¹¹

Katasztrófa, kiterjedt káresemény és veszélyhelyzet esetén, ha a közvetlen életmentés és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak megóvása szükségessé teszi, akkor jelezni kell az esemény valószínű bekövetkezését vagy annak elmúlását. Ezt természetesen a lakossággal is haladéktalanul közölni kell, csakúgy, mint az elvárt magatartási szabályokat. A rendelkezésre álló eszközöktől függően ez történhet a korábbiakban részletezett szöveges közlés szerint, vagy előre meghatározott szirénajelekkel.

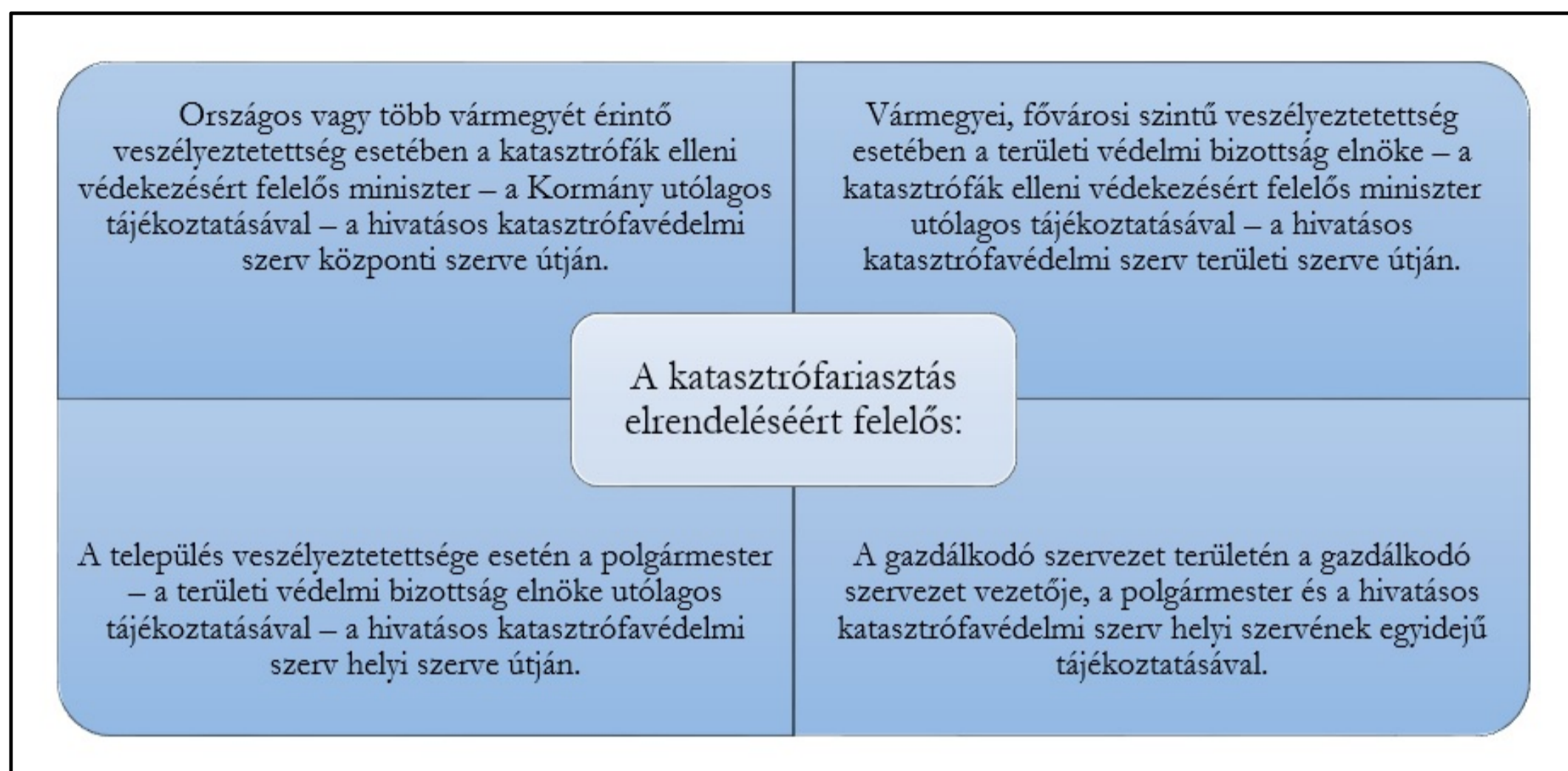
¹⁰⁸ Ódon-Fon Online: <https://odon-fon.hu/termek/legvedelmi-szirena/>, (2023.10.05.).

¹⁰⁹ Index.hu <https://index.hu/belfold/2022/05/08/szirena-orzagos-katasztrofavedelmi-foigazgatosag-molari-felhivas-lakossagi-riaszto-rendszer/>,(2023.10.05.).

¹¹⁰ Forrás: Fercom Systems <https://www.fercom.hu/szirena.html>, (2023.10.05.).

¹¹¹ Kat. Vhr. 34. § (3).

A katasztrófariasztás elrendelése a következő ábra szerint történik:

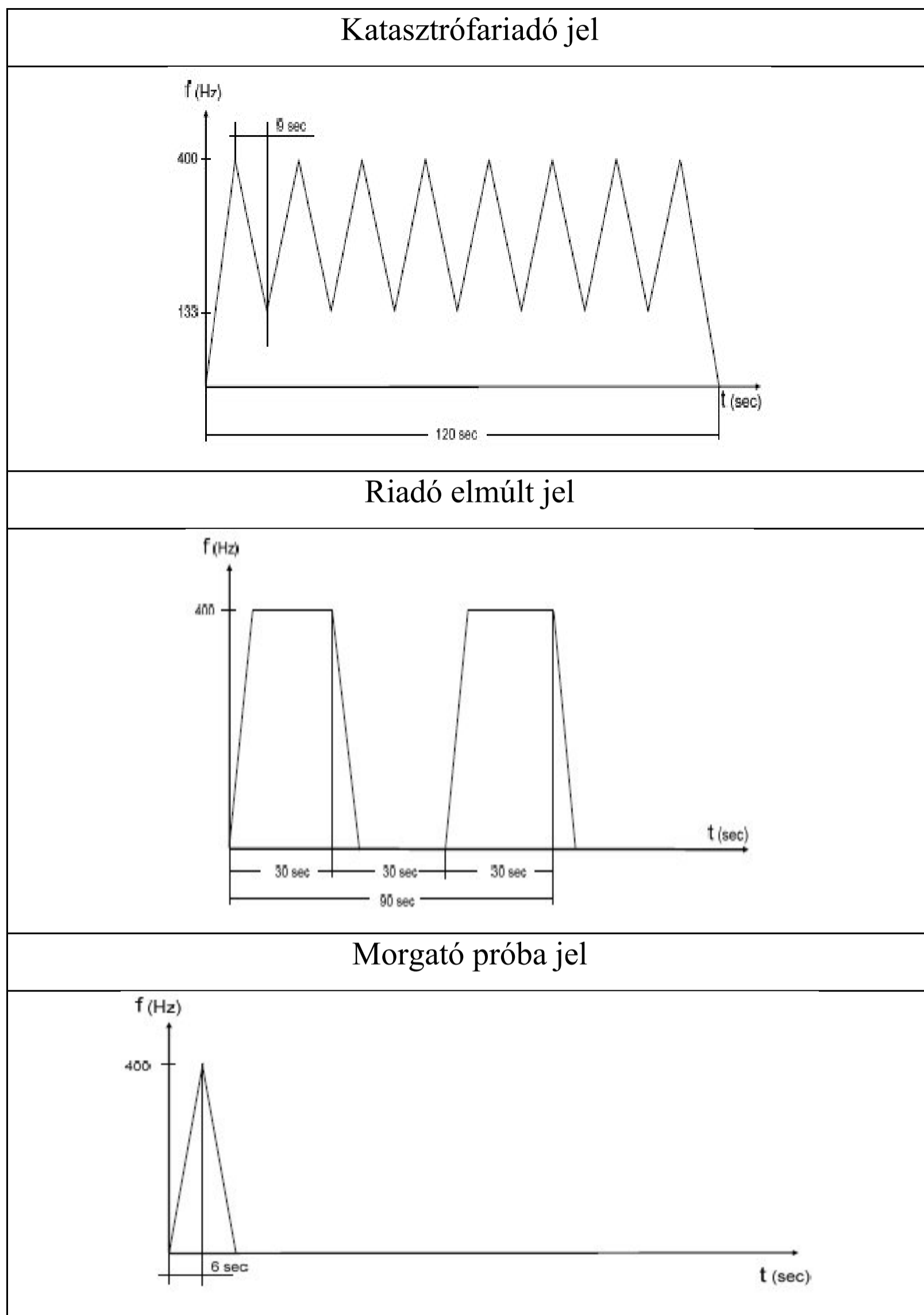
7. számú ábra: A katasztrófariasztás elrendelése Forrás:¹¹²

Az előre meghatározott szirénajelek lehetnek:

- katasztrófariadó jel,
- riadó elmúlt jel,
- morgató próba jel.

A katasztrófariadó jelzés esetén 120 másodpercig tartó, váltakozó hangmagasságú (133 Hz és 400 Hz közötti) folyamatos szirénahang hallatszik. A riadó elmúlt jelnél kétszer egymás után megismételt 30 másodpercig tartó egyenletes hangmagasságú (400Hz) szirénahang hallatszik, a jelzések között 30 másodperces szünettel. Ezen jelzés a légiriadó és a katasztrófariadó jelzés feloldására is vonatkozik. A morgató próba jelnél először 6 másodperces időtartamban 400 Hz-ig felfutó jelzés kerül leadásra, majd a jel lefutása következik be.

¹¹² Az ábrát a szerzők készítették.

8. számú ábra: Szirénajelek és jelzések Forrás:¹¹³

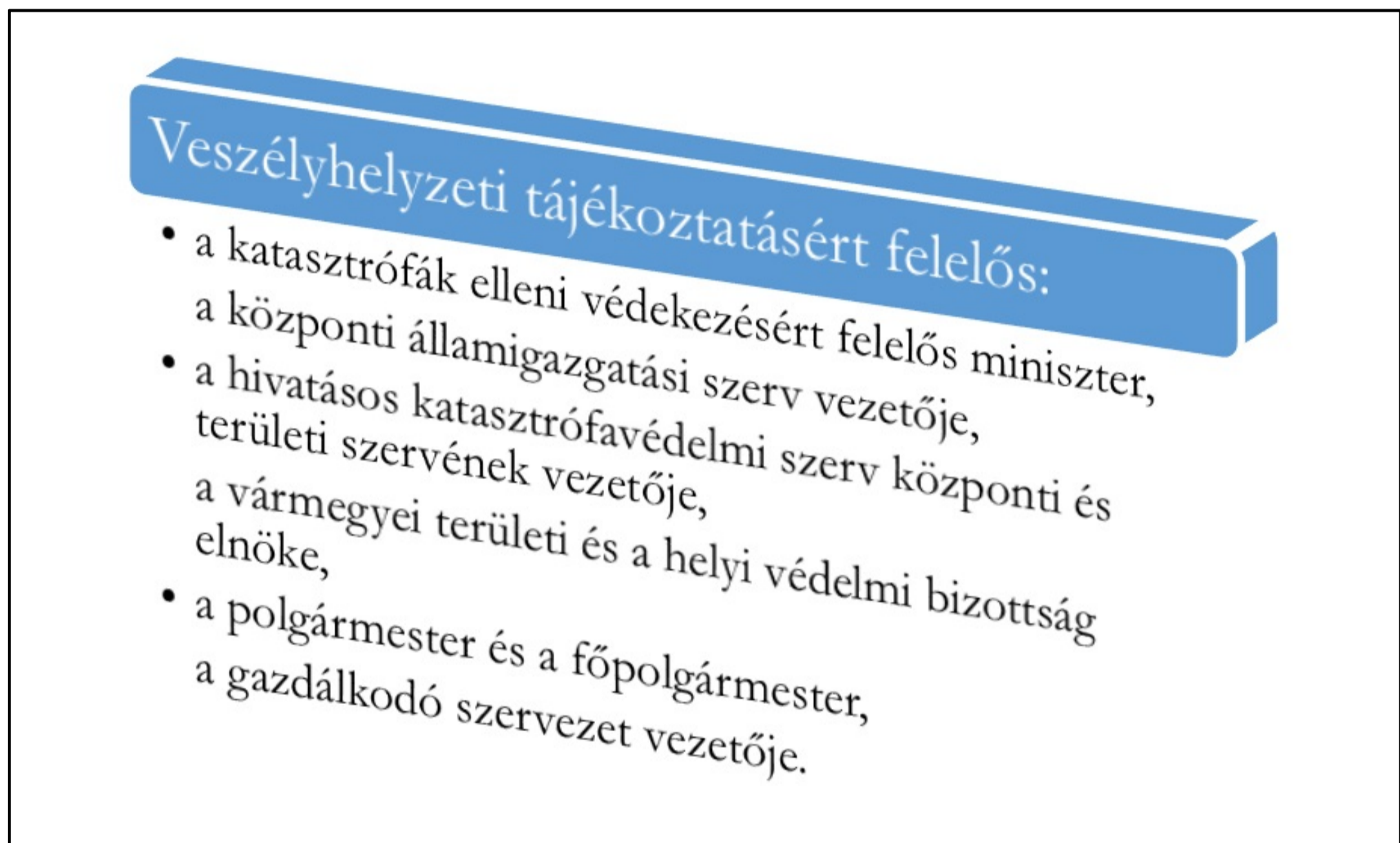
A lakosság veszélyhelyzeti tájékoztatása során a következőkről kell információt adni:

- katasztrófa veszélye,
- bekövetkezett esemény,
- a védekezés,
- az irányadó magatartási szabályok,
- lakosságvédelmi intézkedések,
- elrendelt korlátozások,

¹¹³ Kat. Vhr. 3. melléklet.

- tájékoztatói lehetőségek,
- helyreállítás időszakában az elemi lakhatási feltételek megteremtése,
- külön döntés szerinti kárenyhítés lehetőségei,
- helyreállítás szabályai.

A lakosság veszélyhelyzeti tájékoztatásáért felelős (ha jogszabály erről másként nem rendelkezik):

9. számú ábra A veszélyhelyzeti tájékoztatásért felelős személyek Forrás:¹¹⁴

A polgármesterek részére a Kat. Vhr. a riasztási és veszélyhelyzeti tájékoztatás kapcsán egyértelmű feladatokat is megfogalmaz. Ennek keretein belül a polgármester gondoskodik a települési polgári védelmi szervezeten belül az infokommunikációs polgári védelmi egységek megalakításáról és felkészítéséről, valamint a riasztási feladatba bevonásra kerülők riasztási adatainak folyamatosan naprakész állapotban tartásáról. A polgármester gondoskodik továbbá a település közigazgatási területén a rendelkezésre bocsájtott lakossági riasztó-tájékoztató végpontok működtetéséről, üzemképes állapotban tartásáról, a szükséges karbantartási feladatok elvégzéséről. Szükség szerint az eszközökhöz üzemeltetési készletet állítat össze és

¹¹⁴ Az ábrát a szerzők készítették.

helyileg szabályozza a hozzáférés lehetőségét. Ezen túl, gondoskodik a hangos próbákhoz szükséges felkészített személyek és az áramszolgáltató szakembereinek részvételéről.

A riasztó-tájékoztató végpont működőképességét érintő tevékenységet a munka megkezdése előtt 30 nappal az illetékes területi szintű katasztrófavédelmi szerv útján a polgármester számára engedélyezés céljából be kell jelenteni. A polgármester békeidőszakban is használhatja a lakosság közérdekű általános tájékoztatására ezeket az eszközöket ott, ahol közvetlen vezérlési lehetősége van és az eszközök a szöveges közlésre alkalmasak. Fontos jogszabályi előírás¹¹⁵, hogy ilyen esetekben a felhasználás nem terjedhet ki politikai célú közlemény megosztására.

A lakossági riasztó rendszer riasztó, riasztó-tájékoztató végpontjait a hivatásos katasztrófavédelem területi szerve évente egy alkalommal ellenőrzi. Ez kiterjed az eszköz meglétére, működőképességére, általános állapotára, karbantartottságára. A működés ellenőrzése az áramszolgáltató közreműködésével, hangos próbával történik. Annak érdekében, hogy ez ne okozzon pánikhelyzetet a lakosság számára, a hangos próba időpontját és a kiadásra tervezett szignálok és szövegek leírását az ellenőrző szerv 10 nappal a hangos próba végrehajtását megelőzően kiküldi a területileg illetékes helyi önkormányzatnak. Az önkormányzat tájékoztatja erről a lakosságot a helyben szokásos módon történő hirdetmény kibocsájtásával, a hangos próba előtt legalább 5 nappal. Az ellenőrzésről készült jegyzőkönyvet az ellenőrző szervezet képviselője és a polgármester írja alá. Ha az ellenőrzés feltárja, vagy megrongált, életveszélyessé vált végpontról érkezik jelzés, akkor azt a katasztrófavédelem területi szerve haladéktalanul jelenti a központi szerv számára, és megkezdí a káreljárás lefolytatását.

Ha egy településen új veszélyeztető hatás (pl. veszélyes üzem létesül) jelenik meg, akkor sor kerülhet új riasztó-tájékoztató eszköz létesítésére. Ilyenkor csak olyan eszközt lehet telepíteni, amely a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve által használt eszközökkel, specifikációkkal megegyezik és illeszkedik a már meglévő rendszerelemekhez. Hasonló a helyzet abban az esetben, ha valamely régi eszköz használhatatlanná válik és selejtezésre kerül sor. Ilyenkor a hatályos építési jogszabályoknak megfelelő műszaki feltételeket kell figyelembe venni és az azoknak történő megfelelést követően kerülhet sor az eszközök karbantartására,

¹¹⁵ Kat. Vhr. 44. § (4).

meghibásodott eszközök felújítására vagy újra telepítésére, az életveszélyes eszközök bontására.

A lakosság riasztását és veszélyhelyzeti tájékoztatását végzőknek együtt kell működniük ahhoz, hogy a hiteles, pontos és gyors tájékoztatás megtörténjen. Egyeztetniük kell az információáramlás módját, a tájékoztatás fő területeit, a közvetlenül és közvetve érintett lakosság körét, valamint az esetleges nemzetközi hatásokat. A polgármesternek pedig feladata, hogy az elégséges védelmi szinttel, a településének katasztrófavédelmi osztályba sorolásával, valamint a veszélyelhárítási tervben szereplő helyi riasztási és veszélyhelyzeti tájékoztatással kapcsolatban – a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének közreműködésével – gondoskodjon a lakosság felkészítéséről. Ebben viszont kulcsszerepe lehet azoknak a képzéseknek, amelyeket a katasztrófavédelmi szervek minden évben, rendszeresen megrendeznek. Ezen rendezvényekhez a települések kapcsolódhatnak, és legtöbbször az adott veszélyeztetettségi szezonnak megfelelő felkészítést kaphatnak (pl. téli időszak – kéménytűzek, fűtés veszélyei, karácsonyfatűz).

A katasztrófák elleni megelőzéshez jelentős mértékben hozzájárul az Országos és vármegyei Tűzmegeelőzési Bizottságok tevékenysége. A Bizottságok számos témakörben tájékoztatnak¹¹⁶, jelennek meg rendszeresen tömegeket megmozgató rendezvényeken (pl. AGROMashEXPO, EDUCATIO Nemzetközi Oktatási Szakkiállítás, FEHOVA), készítenek veszélyhelyzetek elkerülésére tájékoztató videókat, tűzvédelmi teszteket.¹¹⁷ Területi és települési szinten a vármegyei bizottságok csatlakozhatnak a települések rendezvényeihez, lakosságtájékoztatási tevékenységet folytatva. Ilyenkor a fiatalabb korosztály számára játékos formában történő feladatvégzés (pl. menekülés fűstsátorból, puttonyfecskendővel célbalövés, veszélyes anyag azonosítás, tűzoltó gokart és futóbicikli, gyermek tűzoltóruha sisakkal történő felvétele) történik, míg az idősebbek számára akár a háztartásokban bekövetkező leggyakoribb veszélyes helyzetek helyes kezelésének bemutatása (pl. konyhatűz bemutató, karácsonyfatűz bemutató, menekülés füsttel telített térből, VR szemüveg használata) valósulhat meg.

Rendszeres, évente ismétlődő katasztrófavédelmi rendezvények:

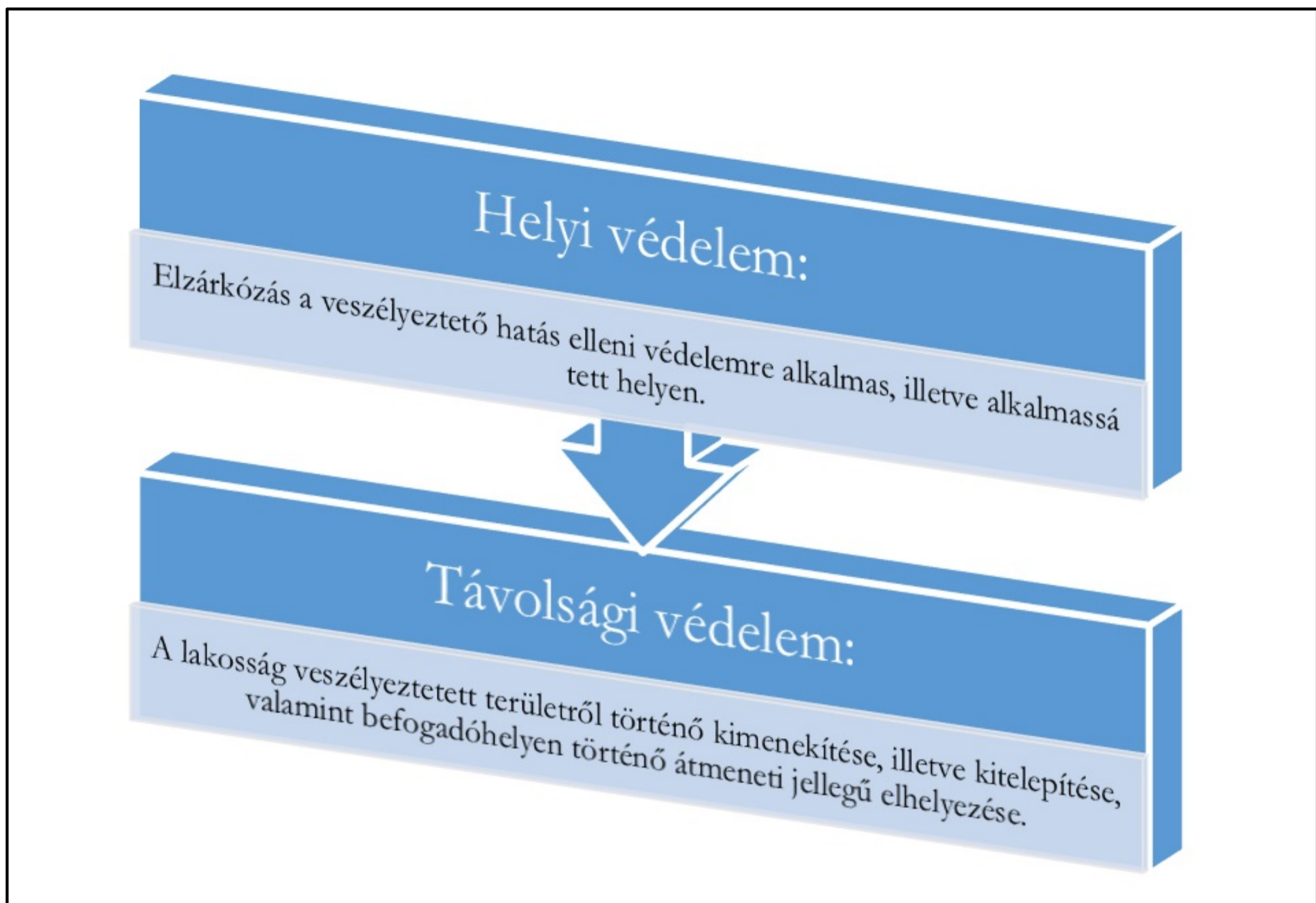
¹¹⁶ Forrás: BM OKF hivatalos weboldala Országos Tűzmegeelőzési Bizottság Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/33994/tajekoztatok>, (2023.10.01.).

¹¹⁷ Országos Tűzmegeelőzési Bizottság oktató videók Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/33998/videok>, (2023.10.03.).

- Alkotói pályázat (Óvodás-iskolás korcsoportban katasztrófavédelemmel kapcsolatos rajzpályázat, kreatív alkotások beküldése az évente kiírásra kerülő pályázat szerint.),
- Biztonság hete (Fiatal korosztály megismertetése az őket körbevevő veszélyforrásokkal.),
- Nyitott szertárkapuk (A lakosság számára lehetőség nyílik a tűzoltó laktanyák és technikai eszközök testközelből történő megtekintésére.).
- Társasházak napja (Katasztrófavédelmi – tűzvédelmi tájékoztatás a társasházak képviselői számára.).
- Kéménytűz és lakástűz kiállítás (Igényelhető, tömegtartózkodásra alkalmas helyiségekben kihelyezhető fényképes kiállítási anyagok, amelyek a lakosság figyelmét felhívják a veszélyekre.).

5.5 A települési polgármester lakosságvédelmi feladatai

A védelemnek két fő kategóriáját lehet megkülönböztetni: az egyéni és csoportos védelem. Az egyéni védelem megvalósítása során az egyes személyek saját maguk alkalmaznak rájuk kiosztott eszközöket (pl. védőruha, gázálc). A csoportos védelem egy adott közösségre együtt alkalmazható intézkedések körét jelenti, amely a helyi (elzárkózás) és távolsági (kimenekítés, kitelepítés) védelmet foglalja magában. A Kat. alapján a megelőzés, katasztrófa bekövetkezésének veszélye, kiterjedt káresemény vagy veszélyhelyzet esetén figyelembe kell venni a veszélyeztető hatást és annak lehetséges következményeit, és az emberi élet védelmének elsőbbségével elsősorban a helyi védelem módszerét szükséges alkalmazni. A távolsági védelemre akkor kerülhet leginkább sor, ha az adott körülmények között a helyi védelem nem alkalmas a veszélyeztető hatások ellen.

10. számú ábra: A helyi és távolsági védelem Forrás: ¹¹⁸

Elzárkózás: elrendelés esetén a lakosságnak a veszélyeztető hatások elől sürgősen épületekbe kell bevonulniuk és addig ott tartózkodniuk, amíg a veszély el nem hárul. A lehetőségek függvényében meg kell próbálni az adott épületet minden szellőzéstől mentesíteni, a rosszul záródó nyílászárókat nedves törölközővel, ruhával, ronggyal, pléddel tömíteni. A szellőztető rendszereket ki kell kapcsolni. Erre leginkább akkor van szükség, ha pl. veszélyes anyagok kerültek a környezetbe.

Az elzárkózás (helyi védelem) alapvető szabályai:

- ablakok és ajtók, rések esetében eltömítés,
- folyamatosan figyelni kell a lakosság tájékoztatásokra (helyi rádió, tv, hiteles közösségi média felületek),
- a telefonokat a lehető legrövidebb ideig, csak segélykérésre szabad használni,
- ha várható, hogy az esemény felszámolása elhúzódik, akkor ivóvizet, élelmiszert egy helyre össze kell gyűjteni és beosztani,
- az éjszakára gondolva a lehetséges világító eszközöket össze kell gyűjteni.

¹¹⁸ Az ábrát a szerzők készítették.

Amennyiben számítani kell kitelepítésre/kimenekítésre, akkor meg kell kezdeni az épületben található eszközökből, anyagokból a menekülőcsomag összeállítását. A menekülőcsomag lényege, hogy kitelepítés vagy kimenekítés esetén a szükséges személyes tárgyakat, iratokat és önellátásunkhoz elengedhetetlen eszközöket előre összekészítjük, ezzel értékes időt takarítunk meg akkor, mikor el kell hagynunk otthonunk.

A veszélyhelyzetekre felkészülendő, célszerű lehet egy menekülőcsomag összeállítása – szükség szerint a család minden tagja számára -, melynek tartalma személyre szabott.

A csomag legyen könnyen szállítható akár kézben is (pl. hátizsák). Célszerű tartalma:

- Mobiltelefon és töltő,
- Személyes iratok másolatai,
- Pótkulcs lakáshoz, járműhöz,
- Fontos információk és telefonszámok,
- Személyes gyógyszerek, és azok leírásai,
- Tartalék szemüveg,
- Ceruza, papír, zsebkés, síp,
- Váltóruházat,
- Takaró vagy hálósák,
- 3 napra elegendő tartós élelmiszer,
- Evőeszközkészlet,
- Ivóvíz,
- Elemlámpa, tartalék elemmel,
- Elemes FM rádiókészülék,
- Könyv, kártyacsomag, játék,
- Személyes elsősegélykészlet,
- Higiéniai csomag (törölköző, szappan, fogkefe, fogkrém, fésű, borotva, stb.),
- Kézpénz,
- Egyéb személyre szabott eszközök, tárgyak.

Helyi védelem megvalósításakor a különböző veszélyhelyzetekben a lakosság védelmét két alapvető módon segíthetjük:

Egyéni védőeszköz használatával: az eszköz típusától függően bizonyos mértékű védelmet biztosít az emberi szervezetet károsító veszélyes és radioaktív anyagok hatásai, valamint a fizikai veszélyforrások elleni védelemre.

Az egyéni védőeszközökkel történő ellátás: A védekezésben részt vevő szervezeteket – esetenként a lakosságot is – el kell látni a veszély jellegének megfelelő egyéni védőeszközökkel annak érdekében, hogy a veszély káros hatásaitól megóvjuk őket.

Szükség-védőeszköz: a kimenekítés, kitelepítés során alkalmazható, rövid idejű védelemre szolgáló egyéni védőeszköz. (pl. menekülő kámsza)

A szükség-védőeszköz ellátás: a lakosság kimenekítése, illetve kitelepítése során – amennyiben a veszélyeztető hatás indokolja – a veszélyes, illetve radioaktív anyagok, más fizikai erők káros élettani hatásainak megakadályozása érdekében szükség-védőeszközt, az atomerőmű által veszélyeztetett (0–30 km közötti) területeken szükség szerint jódpofilaxist is kell alkalmazni.

Védelmi célú építmények: A védelmi célú építmények a lakosság és a védekezés irányítását végző állomány rövidebb-hosszabb idejű tartózkodására szolgálnak. Ezen építmények meghatározott ideig képesek megóvni a benttartózkodókat egy vagy több káros hatástól. Ez a „helyben maradás” elve. Az ilyen létesítmények kollektív védőeszköznek minősülnek.

A kitelepítés, kimenekítés, befogadás, visszatelepítés

Kitelepítés: a lakosság és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak veszélyeztetett területről történő – a veszélyelhárítási tervben meghatározottak szerinti – kivonása és befogadóhelyen történő átmeneti jellegű elhelyezése.

Kimenekítés: Amennyiben a veszélyeztetett területen a közvetlen életveszély és váratlan kockázat miatt nincs mód (elegendő idő) a kitelepítési feladatok végrehajtására, a lakosság védelmét kimenekítéssel kell biztosítani.

Befogadás: a kimenekített, illetve kitelepített lakosság és létfenntartáshoz szükséges anyagi javak befogadóhelyen történő átmeneti jellegű elhelyezése.

Visszatelepítés: veszély elmúltával a kimenekített, kitelepített lakosság és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak lakóhelyre történő visszajuttatása.

A kitelepítés és a befogadás elrendelésére jogosult:

- veszélyhelyzetben, a Kormány felhatalmazása alapján, illetékességi területére vonatkozóan a polgármester,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy, aki veszélyhelyzetben a településen a helyi katasztrófavédelmi tevékenység irányítását a polgármestertől átvette,
- a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke,
- halasztást nem tűrő esetben az illetékességi területére vonatkozóan a polgármester, a megyei, főváros védelmi bizottság elnöke.

A kitelepítés elrendeléséről szóló döntést az elrendelő írásba foglalja – akadályoztatása esetén az elrendelést követő legkésőbb 3 napon belül – és felhívás közzétételével gondoskodik a kihirdetéséről. A visszatelepítés elrendelésére a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnöke jogosult.

A polgármester a kitelepítés - kimenekítés végrehajtása során:

- intézkedik a lakosság, az intézmények, a gazdálkodó szervezetek, a szállító eszközök tulajdonosainak riasztására és tájékoztatására,
- intézkedik a lakosság kitelepítésére, a létfenntartáshoz szükséges anyagi, kulturális javak, az állatállomány, az ellátásukhoz szükséges takarmány és egyéb anyagok elszállítására,
- meghatározza a településen a helyes, követendő lakossági magatartási szabályokat, készenlétbe helyezi a kitelepítési szakfeladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezeteket és irányítja tevékenységüket,
- megszervezi a kitelepítés biztosítását,
- intézkedik a gyülekezési, berakodási helyek működésének megkezdésére, fogadja az érkező külső erőket, eszközöket, koordinálja az együttműködést,

- gondoskodik a fekvőbetegek, önerőből kitelepülni képtelenek kijelölt intézményekbe történő elszállításáról,
- koordinálja az intézmények, gazdálkodó szervezetek kitelepülését,
- folyamatos kapcsolatot tart a befogadókkal és tájékoztatást ad különösen a következőkről: útba indítások ideje, az útba indított lakosság száma, az állatállomány, az anyagi és kulturális javak, a szállító eszközök száma,
- intézkedik az ingatlanok átvizsgálására, az ingatlanok biztonságos hátra hagyása szabályainak betartására,
- intézkedik a kötelezés ellenére lakóhelyén maradó személyekkel szembeni rendvédelmi intézkedés fogantatosítására,
- intézkedik a hajléktalanok felkutatására,
- intézkedik, hogy a védekezés folytatására visszamaradó állomány a biztonsági rendszabályokat (riasztás, kimenekítés) megismerje és megszervezi az ellátásukat,
- intézkedik a közművek központilag történő szükség szerinti kikapcsolására,
- intézkedik a gyógyszerterek, a mérgeanyagraktárak és a műtrágya lerakatok fokozott őrzésére, szükség esetén az anyagok biztonságos helyre történő elhelyezésére,
- biztosítja az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv (a továbbiakban: rendőrség) útján a kitelepítéssel érintett településen hátrahagyott ingó és ingatlan vagyon védelmét,
- összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét.

A polgármester a befogadás végrehajtása során:

- tájékoztatja a lakosságot a várható befogadásról,
- értesíti az elhelyezésben érintett intézményeket, gazdálkodó szervezeteket, valamint intézkedik a befogadás előkészítésére,
- készenlétbe helyezi a befogadási szakfeladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezeteket és irányítja tevékenységüket,
- előkészíteti a befogadáshoz szükséges nyilvántartásokat,
- intézkedik a megnövekvő fogyasztási igények miatt a megfelelő kapacitás biztosítására,
- megszervezi a befogadás mindenoldalú biztosítását,
- a rendőrséggel együttműködve megszervezi a forgalomszabályozást, a rendfenntartást,
- pontosítja a befogadásra tervezett lakosság várható létszámát, az állatállomány és anyagi javak mennyiségét,

- biztosítja a befogadásra tervezett intézmények, közigazgatási szervek működési feltételeit, intézkedik az esetlegesen hiányzó infrastruktúra kialakítására,
- intézkedik a befogadásra kerülő lakosság étkeztetéséhez szükséges és higiénias feltételek biztosítására,
- intézkedik a kirakodási hely működtetésére,
- folyamatos kapcsolatot tart a kitelepülőkkel,
- szükség esetén megszervezi a közoktatást,
- illetékességi területén összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét.

A kitelepítés ideiglenes jellegű védelmi intézkedés, a veszélyeztető esemény elmúltával, illetve a következmények felszámolása után haladéktalanul intézkedni kell a lakosság visszatelepítésére.

5.6 A települési polgármester feladatrendszere a katasztrófák elleni védekezés időszakában

A polgármester feladatai a felkészülés keretében:

- felelős a települési veszélyelhárítási tervek elkészítéséért, valamint a helyi lehetőségek figyelembevételével a védekezés feltételeinek a biztosításáért,
- irányítja a védekezésre való felkészítést,
- gyakorolja katasztrófavédelmi ügyekben az elsőfokú polgári védelmi hatósági jogkört, amit jogszabály nem utal más szerv hatáskörébe,
- a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárt a területi, települési, kerületi és munkahelyi polgári védelmi szervezetbe kiképzésre és gyakorlatra osztja be,
- felelős a polgári védelmi kötelezettségen alapuló települési polgári védelmi szervezet megalakításáért,
- gondoskodik az illetékességi területen élő vagy tartózkodó személyek részére a katasztrófaveszélyekről szóló, a magatartási szabályokat is tartalmazó tájékoztatásról,
- a gazdálkodó szervezetek részére határozattal elrendeli a polgári védelmi kötelezettségen alapuló települési és munkahelyi polgári védelmi szervezetek megalakítását és az alkalmazás feltételeinek biztosítását,

- biztosítja a lakosság riasztására szolgáló és a közigazgatási területén lévő, rendelkezésre bocsátott technikai berendezések működtetését,
- részt vesz a feladatainak ellátása érdekében, a hivatásos katasztrófavédelmi szervek által szervezett felkészítéseken,
- kijelöli a katasztrófák elleni védekezéssel összefüggő feladataiban közreműködő közbiztonsági referenst,
- gondoskodik a település katasztrófavédelmi besorolásának elkészítéséről,
- a települési veszélyelhárítási tervet jóváhagyásra felterjeszti a helyi védelmi bizottság elnökének,
- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szervének bevonásával legalább 3 évente ellenőrzi és értékeli a települési és munkahelyi polgári védelmi szervezetek felkészültségét, és erről tájékoztatja a helyi védelmi bizottság elnökét,
- hatósági határozattal dönt a katasztrófavédelmi célú gazdasági és anyagi szolgáltatások kijelöléséről, igénybevételéről,
- személyes adatnak nem minősülő adatokat szolgáltat a helyi védelmi bizottság, valamint a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve részére,
- köteles a tűzjelzés lehetőségét biztosítani a településen.

A polgármester a településen a védekezés során:

- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv szakmai iránymutatása mellett irányítja a településen a helyi katasztrófavédelmi tevékenységet,
- halasztást nem tűrő esetben átmeneti jelleggel elrendeli az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges intézkedéseket, és erről haladéktalanul értesíti a település szerint illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetőjét és a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnökét,
- a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárt a katasztrófavédelem érdekében határozattal polgári védelmi szolgálatra kötelezi,
- szervezi és irányítja a lakosság védelmét, kitelepítését, kimenekítését, befogadását és visszatelepítését,
- szervezi és irányítja az anyagi javak védelmét, a lakosság létfenntartásához szükséges anyagi javakkal történő ellátását,
- a megyei, fővárosi védelmi bizottság elnökének rendelkezése alapján – vagy halasztást nem tűrő esetben annak utólagos tájékoztatásával – elrendeli a települési polgári védelmi szervezetek alkalmazását,

- együttműködik más települések polgármestereivel, a védekezésbe bevont más szervezetekkel a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásában,
- gondoskodik a védekezésben részt vevő erők váltásáról, pihentetéséről és ellátásáról.

A polgármester a helyreállítás időszakában:

- a hivatásos katasztrófavédelmi szerv közreműködésével és a védelmi bizottság irányításával illetékességi területén végzi a katasztrófa által okozott károk felmérését,
- irányítja a részére meghatározott helyreállítási feladatok végrehajtását,
- szervezi és irányítja a helyi erők által végzett helyreállítási tevékenységet,
- közreműködik a humanitárius segélyek elosztásában,
- a kárbejelentés megszervezéséért a polgármester felelős,
- a polgármester a kárbejelentés módját és határidejét a helyben szokásos módon hirdeti ki,
- a polgármester a katasztrófavédelmi feladatok ellátása során államigazgatási jogkörben jár el, amely alapján: gyakorolja katasztrófavédelmi ügyekben az elsőfokú polgári védelmi hatósági jogkört, amit jogszabály nem utal más szerv hatáskörébe,
- a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárt a munkahelyi, települési és területi polgári védelmi szervezetbe kiképzésre és gyakorlatra osztja be,
- a gazdálkodó szervezetek részére határozattal elrendeli a polgári védelmi kötelezettségen alapuló polgári védelmi szervezetek megalakítását és az alkalmazás feltételeinek biztosítását.

5.7 A közbiztonsági referens feladatrendszer a katasztrófák elleni védekezés időszakaiban

A referens feladatai a felkészülés időszakában különösen:

- részt vesz a települési veszélyelhárítási tervek elkészítésében,
- a polgármester döntésének megfelelően részt vesz a katasztrófavédelmi felkészítéseken,
- közreműködik a lakosság felkészítésével és tájékoztatásával kapcsolatos feladatokban,

- figyelemmel kíséri a lakosság veszélyhelyzetekkel kapcsolatos, helyi sajátosságokról és a tanúsítandó magatartási szabályokról történő tájékoztatást,
- közreműködik a lakossági riasztó, riasztó-tájékoztató végpontok működőképességének és karbantartottságának ellenőrzésében,
- a polgári védelmi kötelezettségen alapuló települési polgári védelmi szervezet létrehozása és megalakítása során szakmai javaslatokkal segíti a polgármester döntéseit,
- részt vesz a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárok polgári védelmi szervezetbe történő beosztásában, a szervezetek kiképzéseinek és gyakorlatainak előkészítésében és lebonyolításában,
- rendszeresen tájékoztatja a polgármestert a felkészülés időszakában végrehajtott feladatokról,
- kapcsolatot tart a hivatásos katasztrófavédelmi szervekkel, valamint a katasztrófák elleni védekezésben közreműködő más szervekkel és szervezetekkel.

A referens feladatai a védekezés időszakában különösen:

- előkészíti a polgármester védekezéssel kapcsolatos szakmai döntéseit a lakosság és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme érdekében,
- kapcsolatot tart a védekezést irányító és a védekezésben közreműködő szervekkel és erről tájékoztatja a polgármestert,
- előkészíti a polgári védelmi kötelezettség alatt álló állampolgárok polgári védelmi szolgálatra kötelező határozatát és a települési polgári védelmi szervezetek alkalmazásának elrendelésével kapcsolatos feladatokat,
- részt vesz a kitelepítés, kimenekítés, befogadás és visszatelepítés feladataiban.

A referens feladatai a helyreállítás időszakában különösen:

- közreműködik a vis maior eljárásban,
- részt vesz a károk felmérésében és szakmailag előkészíti a polgármester helyreállítással kapcsolatos döntéseit,
- folyamatosan figyelemmel kíséri a helyreállítási és újjáépítési munkálatok helyzetét, melyről rendszeresen tájékoztatja a polgármestert,
- közreműködik a településre érkező segélyszállítmányokkal és adományokkal kapcsolatos feladatokban,
- közreműködik a helyreállítási és újjáépítési tevékenységek ellenőrzésében.

5.8 A katasztrófavédelmi közösségi szolgálat szervezése a településen

A katasztrófavédelmi közösségi szolgálat jogalapját a 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről adja (Nkt.). Ebben a jogszabályban került rögzítésre a közösségi szolgálat definíciója:

„közösségi szolgálat: szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása”.¹¹⁹

A közösségi szolgálat időtartama 50 óra, amelyet a középiskolás korosztálynak az érettségi vizsgák megkezdése előtt teljesítenie kell. Mentességet ez alól - jogszabály alapján csak a felnőttoktatásban részt vevő tanulók, vagy a sajátos nevelési igényű tanulók kaphatnak.

A katasztrófavédelmi szervezet szempontjából kiemelten fontos feladat a gyermekek és fiatalok katasztrófák elleni védekezésre történő felkészítése, amelyre az érdeklődőknek országos szinten is lehetőségük van. A diákok az 50 órát eltölthetik vármegyei katasztrófavédelmi igazgatóságon, katasztrófavédelmi kirendeltségeken, tűzoltó parancsnokságokon, önkéntes tűzoltó egyesületeknél vagy akár mentőszervezeteknél is. A közösségi szolgálat teljesítése során lehetőségük nyílik betekinteni az egyes szervek, szervezetek feladatrendszerébe, napi életébe, amelynek köszönhetően biztonság tudatosabbá válnak. Kialakul bennük a katasztrófák megelőzése iránti elkötelezettség és felelősségérzet és valószínűsíthető, hogy a későbbiekben jobban fognak ügyelni saját maguk, családjuk és a környezetükben élők biztonságára. A tanulók részt vehetnek többek között iskolai tűzriadók megszervezésében, katasztrófa- és tűzvédelmi felvilágosító tevékenységben, de akár kiterjedt káresemények során a beavatkozások háttértámogatásában is. A biztonságos környezet megteremtése érdekében megtanulhatják, hogy mit jelent egy helyszíni szemle, illetve akár a katasztrófa kockázatok elemzésébe is bekapcsolódhatnak.

A településeken ezen tevékenység megszervezését a katasztrófavédelem illetékes helyi szervei végzik, amelyek együttműködési megállapodást kötnek az érintett oktatási intézményekkel. Ez a feladat a katasztrófavédelem helyi szervétől a katasztrófavédelmi megbízott, míg a települési oldalról a közbiztonsági referens, az iskola oldaláról pedig a szervezésért felelős személy kooperációjában valósulhat meg leginkább tervezetten és hatékonyan.

¹¹⁹ Nkt. 4. § 15.

Részkövetkeztetések

A katasztrófavédelmi törvény kötelezettségként számos szakmai feladatot határoz meg a települések vezetői számára, melyek közül kiemelten fontosak a veszélyelhárítási tervezéssel, a lakosság riasztásával és veszélyhelyzeti tájékoztatásával, lakosságvédelemmel kapcsolatos feladatok. Ebben segítséget a megfelelően felkészített közbiztonsági referensek nyújthatnak, akik a polgármester tevékenységét támogatják a katasztrófák elleni védekezések különböző időszakában.

6. A települési jegyző, körjegyző katasztrófák elleni védekezéssel kapcsolatos tevékenysége

Az önkormányzati feladatok alapvetően a képviselőtestületen és annak szervein keresztül valósulnak meg.

Képviselőtestületi szervnek tekintjük:

- főpolgármestert, polgármestert,
- vármegyei közgyűlés elnökét,
- a képviselő-testület bizottságait,
- a részönkormányzat testületét,
- a polgármesteri hivatalt,
- a vármegyei önkormányzati hivatalt,
- a közös önkormányzati hivatalt,
- a jegyzőt,
- és a társulást.

A képviselő-testület az Mötv.-ben meghatározott kivételektől eltekintve átruházhatja a hatásköreit a jegyzőre, felhatalmazással rendelkezik, hogy önkormányzati döntést hozzon. A település jegyzője számára törvény, vagy törvényi felhatalmazáson alapuló kormányrendelet államigazgatási feladat- és hatáskört állapíthat meg, vagy elrendelheti katasztrófa elhárítási, honvédelmi, polgári védelmi ügyekben az államigazgatási feladatok helyi irányításában és a végrehajtásban történő közreműködést. Ilyenkor az ellátáshoz szükséges költségvetési támogatást a központi költségvetés biztosítja és ezt ilyen esetekben a közgyűlés, képviselő-testület nem utasíthatja, nem bírálhatja felül.¹²⁰

Az államigazgatási feladatok megvalósításához a helyi önkormányzat képviselő-testülete rendeleteket hoz, amelyeket a polgármester és a jegyző ír alá. A jegyző gondoskodik továbbá a megjelent rendeletek helyben szokásos módon történő kihirdetéséről, a lakosság számára megfelelő tájékoztatás adásáról.

A fővárosban a főjegyző irányításával főpolgármesteri hivatal, a kerületekben és a településeken jegyző irányításával polgármesteri hivatal működik. Vármegyei önkormányzati

¹²⁰ Mötv. 18. § alapján.

hivatalt hoz létre a vármegyei közgyűlés, közös önkormányzati hivatalt pedig azok a járásokon belüli községi önkormányzatok, ahol a községek lakosság száma nem haladja meg a kétezer főt és a települések közigazgatási területét legfeljebb egy település választja el egymástól. A jegyzők mellett szükség szerint lehetőség van több aljegyző kinevezésére is. A vármegyei önkormányzatoknál a vármegyei közgyűlés elnöke pályázat útján határozatlan időre jegyzőt nevez ki, majd a jegyző javaslatára aljegyzőt.¹²¹ A jegyzők munkáltatója a településeken a polgármester, aki a jegyzőket szintén pályázat útján, határozatlan időre nevezi ki.

A jegyző:

- a polgármesteri hivatalt vagy a közös önkormányzati hivatalt vezeti, helyettesítése az aljegyző útján történik,
- munkáltatói jogokat gyakorol a hivatalok köztisztviselői és munkavállalói tekintetében, egyéb munkáltatói jogokat az aljegyző tekintetében,
- felelősen gondoskodik az önkormányzat működéssel kapcsolatos feladat ellátásáról,
- részt vesz tanácskozási joggal képviselő-testületi és bizottsági üléseken,
- a szabálysértő működést, döntést jelzi a polgármesternek, képviselő-testületnek, képviselő-testület szervének,
- a hivatal tevékenységéről évente beszámol a képviselőtestület előtt,
- a polgármester államigazgatási hatáskörébe tartozó ügyeket döntésre előkészíti,
- dönt azokban a hatósági ügyekben, amelyeket a polgármester részére átadott,
- dönt a hatáskörébe tartozó önkormányzati és önkormányzati hatósági ügyekben,
- hatáskörében szabályozza a kiadmányozást,
- rögzíti a talált tárgyak nyilvántartásába.

Fontos, hogy az önkormányzati képviselő a jegyzőtől egyes önkormányzati ügyekben felvilágosítást kérhet, amelyre a képviselőtestületi üléseken, vagy 30 napon belül írásban érdemi választ kell adni. A képviselő kérheti továbbá, hogy az egyes önkormányzati ügyekben hozott jegyzői döntés kerüljön felülvizsgálatra.

¹²¹ Möt. 27. § alapján.

6.1 A katasztrófasegély nyújtásának szabályai

Katasztrófák bekövetkezésekor a Kormány esetileg dönthet a károsodott területen életvitelszerűen élő lakosság támogatásáról, a túlélés feltételeinek megteremtéséről. Ekkor katasztrófasegélyt nyújthat, amelynek meghatározza:

- költségvetési forrását és fedezetét,
- a folyósításban közreműködő szervet,
- folyósítás határidejét és módját,
- katasztrófa-segélyezettek körét,
- az adómentesen folyósítható katasztrófasegély maximális összegét.

Amennyiben a segélyezési feladat befejeződik, akkor a folyósítással megbízott szervezet köteles hitelt érdemlően elszámolni a folyósított katasztrófasegélyekről, a maradvány összeget pedig köteles visszafizetni. A segélyezés rendjének kialakítását, a folyamatok sikeres végrehajtását a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet központi szerve felügyeli.

A katasztrófa kapcsán az érintett önkormányzatok jegyzői a károsultak személyes adatait – a segélyek arányos elosztása miatt - átadják a katasztrófasegély folyósításában érintett szervnek a hivatásos katasztrófavédelmi szerv útján, ha ahhoz az érintettek írásban hozzájárultak. Ha a személyes adat nem ismert, akkor a katasztrófasegély nem folyósítható.¹²²

6.2 A települések fejlesztése és a kapcsolódó katasztrófavédelmi feladatok

A 2011. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szól, az országos szintre a norma Második része az Országos Területrendezési Terv (OTrT) vonatkozik. Meghatározza az ország kiemelt térségekre és térségekre vonatkozó terület felhasználás feltételeit és a műszaki infrastruktúra hálózatok összehangolt térbeli rendjét annak érdekében, hogy minél magasabb szintű fejlesztési feladatokat lehessen megvalósítani az erőforrások védelme, a honvédelmi érdek, a hagyományos tájhasználat megőrzése, a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek védelme mellett. Katasztrófavédelmi szempontból a jogszabály definiálja például az árvízvédelem kapcsán az elsőrendű árvízvédelmi fővédvonalat, erdőtüzek és a tűz megelőzés kapcsán az erdőgazdálkodási térséget és az erdők övezetét.

¹²² Kat. Vhr. 14. § alapján.

Nevesítésre kerül a normában:

- a földtani veszélyforrás terület övezete,
- honvédelmi és katonai célú terület övezete,
- jelentős közösségi közlekedési csomóponti megállóhely,
- műszaki infrastruktúra egyedi építménye,
- nagyvízi meder övezete,
- rendszeresen belvízjárta terület övezete,
- veszélyes hulladék-égetőmű,
- veszélyes hulladéklerakó,
- világörökségi és világörökségi várományos területek övezete,
- vízgazdálkodási térség,
- vízminőség-védelmi terület övezete,
- VTT tározók és övezetük (vízkár-elhárítási célú szükség tározók).

A katasztrófavédelmi szervek, szervezetek számos ponton kapcsolódnak a fenti felsoroláshoz, és esetükben külön kiemelendők a következő témakörök és kapcsolódási pontok:

- veszélyes anyagok tárolásával, feldolgozásával foglalkozó, a Kat. IV. fejezete alá tartozó üzemek és létesítmények jelenléte a településen,
- a vízügyi és vízvédelmi hatósági jogkör a katasztrófavédelem szerveihez került telepítésre,
- bizonyos létesítmények a létfontosságú rendszer elemek közé (Lrtv.) tartoznak,
- az ár- és belvíz elleni védekezés védművei, vízkárelhárítási tervezés,
- tűzgyújtási tilalom elrendelése, amely például a település környezetében, közelében lévő erdőt érintheti,
- fokozott védelem és speciális mentési feladatok végrehajtása a világörökségi területeken.¹²³

¹²³ Nem teljeskörű felsorolás.

A jegyzők, aljegyzők számára a településtervek kiemelt fontossággal bírnak, áttanulmányozásuk a hivatalba lépéskor soron kívül célszerű és szükséges, hogy a település / térség veszélyeztetettsége ismert, valamint a kapcsolódó övezetekről a szükséges információ rendelkezésre álljon egy lakosságot is érintő fontos döntés előkészítéséhez, meghozatalához.

Az egyes települések folyamatos fejlesztési feladatokat is terveznek, amelyeket rövidtávon (1-3 év), középtávon (4-10 év) és hosszútávon (10 évet meghaladó) valósítanak meg. Ennek érdekében településfejlesztési koncepciót állítanak össze és integrált településfejlesztési stratégiát dolgoznak ki. Az egyes fejlesztések megvalósítása milliós, milliárdos nagyságrendet is elérhet (pl. vízelvezető árokrendszer és védművek, szükségtározók létesítése) és időben is jelentős lehet. Annak érdekében, hogy ezek a beruházások (különösen a védelmi célú objektumok létesítése) a kellő hatékonyságot elérjék, szükséges az együttműködés a település és a katasztrófavédelem szervei között. Az évente megvalósított katasztrófakockázat-elemzés által feltárt és megbeszélte eredmények révén a településen és annak környezetében lévő veszélyeztető hatások felmérhetőek, lehetőség függvényében ellenük a szükséges és indokolt védekezési formák és védelmi létesítmények kialakíthatóak. A 314/2012. (XI.8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről áttanulmányozása pedig hozzásegít az alapok és a követelmények megértéséhez.

A következő ide vonatkozó norma a 419/2021. (VII.15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szól, és egyre inkább szűkíti a katasztrófavédelmi feladatokat a konkrétumok irányába.

Megalapozó vizsgálat, majd alátámasztó javaslat alapján készül a településtervezés. A megalapozó vizsgálat tartalmi követelményeit a norma 1. melléklete, az alátámasztó javaslatét a 2. melléklet határozza meg. Ezek megvalósításához szükséges lesz a település vagy településrésze vonatkozó helyzetelemzés és helyzetértékelés elkészítése, amely szöveges változatban és rajzi, grafikai vagy grafikonos, képi formában tartalmazza a vizsgálati tényezőkhöz tartozó elemeket, az egymásra hatásukat, valamint a település adottságainak, fejlesztési lehetőségeinek és korlátjainak összefoglalását.

Meg kell határozni a tervezés szempontjából releváns területeket, területcsoportokat, és vizsgálati térképen kell ábrázolni a következőket:

- általános használat szerinti területek, településrészek, infrastruktúra-elemek,
- probléma és értéktérképet (fejlesztést befolyásoló értékek, problémák, védelmek, korlátozások),
- lehatárolását az intézkedést és beavatkozást igénylő területeknek.

A megalapozó vizsgálatnak többek között ki kell terjednie a katasztrófavédelemre, a területek és területrészek használatára, valamint az építési tevékenységet befolyásoló vagy korlátozó tényezőkre.

Az alátámasztó javaslatnak figyelembe kell vennie a megelőző vizsgálat eredményeit, valamint a tervezés szempontjából releváns elemek és területek tekintetében szöveges, rajzi, képi, táblázatos egyértelmű összefoglalást kell adnia az előírt jogszabályi követelményeknek való megfelelésről.

Az alapozó javaslat elkészítése során különösen nagy figyelmet kell fordítani katasztrófavédelmi szempontból a következőkre:

- épített környezet fejlesztése, építészeti örökség megőrzése (pl.: kulturális javak mentése),
- tájrendezési és zöldinfrastruktúra-fejlesztés, csapadékvíz gazdálkodás (pl.: villámárvíz, árvíz, belvíz, vízvédelem),
- közművesítés (pl.: kritikus infrastruktúra, rendkívüli téli időjárás - zsáktelepülés kérdése), elektronikus hírközlési javaslat (pl.: település riaszthatósági, különösen, ha veszélyes üzemek is vannak a településen), közlekedési javaslat (pl.: kimenekítés),
- védelmi és korlátozó elemek (veszélyeztetett, illetve veszélyeztető tényezőjű területek – pl. árvíz, veszélyes ipari üzem, védőterületek, védősávok – pl. erdőtűz ellen, természeti és az épített környezet, a környezeti elemek védelmével kapcsolatos korlátozások).

A településtervek tartalmát időszakosan felül kell vizsgálni, valamint a jövőre vonatkozó tervezést is végre kell természetesen hajtani. Az úgynevezett fejlesztési terv meghatározza a települések jövőképét és rögzíti azokat a rövid, közép- és hosszú távú célokat, feladatokat,

amelyek segítségével ez megvalósítható. A fejlesztési tervvel összhangban helyi építési szabályzat (HÉSZ) készül, amely településszerkezeti egységekre készül és a település teljes közigazgatási területét lefedi. A HÉSZ tartalmazza az épített környezet alakítására vonatkozó szabályzókat, a telekalakítás előírásait, az építési övezeti előírásokat, a beépítettségre vonatkozó korlátokat, az elhelyezhető és tiltott rendeltetéseket, közműellátás szabályzóit, járművek elhelyezését, veszélyeztetett területekre vonatkozó előírásokat, környezet- és tájvédelmi rendelkezéseket. Érintettség esetén rögzíti továbbá az örökségvédelem kérdésköreit (országos és helyi is), a régészettel, természetvédelemmel, települési vízgazdálkodással, csapadékvíz- gazdálkodással és a honvédelemmel kapcsolatos rendelkezéseket.

A településterv egyeztetésének speciális szabályai között nevesítésre kerül, hogy egyszerűsített eljárásra kell áttérni:

- a Kormány által rendeletben kihirdetett veszélyhelyzet esetén,
- ha az érintett településen a veszélyhelyzet követelményeinek a felszámolása,
- vagy további közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet megelőzése miatt indokolt.

A fentiek felül környezeti vizsgálat válik kötelezően szükségessé a 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról jogszabály 1. számú melléklete alapján (1. Területi tervek. 2. A település egészére készülő településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat és szabályozási terv.). Ezen norma alapján a környezet védelméért felelős szerv – országos hatáskörű szerv által kidolgozott terv, illetve program esetén – a vizek védelmére és a súlyos ipari balesetek megelőzésére kiterjedően a BM OKF.¹²⁴ Nem országos hatáskörű szerv által kidolgozott terv, illetve program esetén – meglévő érintettségénél – súlyos ipari balesetek megelőzésére kiterjedően: a vármegyei, fővárosi katasztrófavédelmi igazgatóság.

A környezeti vizsgálat lefolytatását követően szükséges lehet védőterületek kijelölése, amelyek a káros hatások elleni védelmet, vagy a biztonságot szolgálják. Ennek részletes kifejtése a 253/1997. (XII.20.) Korm. rendelet az országos településrendezési és építési követelményekről jogszabályban történik meg.

A védekezést szolgáló terület lehet:

¹²⁴ 2/2005. Korm. rendelet 3. számú melléklet I.1.d).

- védőterület (biztonsági terület),
- nyomvonal jellegű építmény esetén védősáv (biztonsági övezet),
- a településrendezési tervben jelölt egyéb védelmi vagy korlátozó terület.

Ezen helyszínek kiterjedését, a felhasználás és beépítés lehetőségét, módját és feltételeit a vonatkozó jogszabályok, vagy az illetékes hatóságok előírásai alapján kell teljesíteni. Itt külön ki kell emelni, hogy katasztrófa kockázatnak vagy katasztrófa veszélyének kitett területen csak a település katasztrófavédelmi besorolásának és a veszélyeztető hatásoknak a figyelembevételével lehet beépítésre szánt területet kijelölni, illetve épületet elhelyezni.

Ezen túl, jegyzői szinten célszerű figyelemmel lenni a következőkre:

- csapadékvíz elszivárogtatása telken belül megvalósítható, de csak akkor, ha a telek és a szomszédos telkek, továbbá az építmények állékonyságát és rendeltetésszerű használatát ez nem veszélyezteti,
- települési (kommunális) hulladékot tárolni csak a HÉSZ-ben meghatározott, erre a célra kijelölt területen szabad,
- külön jogszabály szerint kell a veszélyes és radioaktív hulladékot elhelyezni,
- települési hulladékot, veszélyes és radioaktív hulladékot, továbbá szennyvíziszap elhelyezésére és kezelésére szolgáló építményt nem szabad elhelyezni hullámtéren, töltésekkel nem védett (nyílt) ártéren, fakadó vagy szivárgó vizekkel veszélyeztetett, vízvédelmi, vízbázisvédelmi, sérülékeny földtani adottságú, valamint vízjárásos (mély fekvésű) területeken,
- az egyes építményt és részeit úgy kell felépíteni és működtetni, hogy az abban történő tevékenység ne veszélyeztessen: mérgező gázok keletkezésével és kibocsájtásával, légszennyező és más veszélyes anyagok termelésével, veszélyes sugárzással, szennyezett hulladék kibocsájtásával, vegyi és korróziós hatásokkal, biológiai kártevők megtelepedésével és elszaporodásával, káros mértékű zaj és rezgéssel, fényszennyezéssel,
- az égéstermékek elvezetőjét úgy kell megtervezni egy építménynél, hogy a használat során az az emberi életet ne veszélyeztesse (szikrával, pernyével), valamint a levegőt a megengedettnél nagyobb mértékben ne szennyezze, és ne okozzon gyújtásveszélyt, épületszerkezeti károsodást,
- levezetősávban, áramlási holtterben építési tevékenység és építmény elhelyezése a nagyvízi meder, a parti sáv, a vízjárta és fakadó vizek által veszélyeztetett területek

használatáról, hasznosításáról, folyók esetén pedig a nagyvízi mederkezelési terv készítésére és tartalmára vonatkozó kormányrendelet szerint történhet.

6.3 Katasztrófavédelemmel kapcsolatos közérdekű bejelentések, panaszok

Egy településen számtalan alkalommal történik lakossági panasz, vagy közérdekű bejelentés benyújtása, amely akár katasztrófavédelmi témaköröket is érinthet. A vonatkozó jogszabály a panaszokról, közérdekű bejelentésekről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról szóló 2023. évi XXV. törvény.

A jogszabály alapján a panasz tulajdonképpen egy kérelem, amely egyéni jog- vagy érdeksérelem megszüntetésére irányul és elintézése nem tartozik más – különösen közigazgatási, bírósági – eljárás hatálya alá, valamint akár javaslatot is tartalmazhat a helyzet kezelésére. Ezzel ellentétben a közérdekű bejelentés egy olyan helyzetre, körülményre hívja fel a figyelmet, amelynek a kezelése a közösség, vagy az egész társadalom érdekét szolgálja.

A katasztrófavédelmi vonatkozásban az a legjellemzőbb bejelentés, hogy valakinek az aktív/passzív tevékenysége veszélyeztet valakit vagy valamely jogszerűen folytatott tevékenységet, üzemszerű működést. Nagyon sok esetben a bejelentés valamely káresemény bekövetkezése után indul (pl. közérdekű bejelentés – vihar elvonulása után a villanyoszlopra és vezetékekre dőlt fa veszélyezteti a gyalogosokat, közlekedő járműveket), de a mindennapok során is történhet (pl. panasz: szomszéd kéménye túl alacsonyra lett építve, a füst a szomszédos ingatlanban lakók életét, egészségét veszélyezteti).

A katasztrófavédelmet érintő gyakori lakossági ügyféli megkeresések:

- kéményseprő-ipari tevékenység ellátása,
- CO érzékelők,
- tűzgyújtási tilalommal,
- darázsirtással,
- vízszivattyúzási kérdések,
- égetési szabályok,
- szúnyoggyérítési program.

A katasztrófavédelmet érintő gyakori lakossági bejelentések:

- szabálytalan, rossz állapotú kémények,

- épületek között nem megfelelő tűztávolság,
- tűzveszélyes vendéglátó-ipari egységek,
- társasházak alagsorában tűzveszélyes tárolás,
- életveszélyes, omladozó házak,
- tűzveszélyesen működő szórakozóhelyek,
- elöregedett, környezetére veszélyes fák, fasorok,
- veszélyes ipari üzem szennyező kibocsájtása,
- mérgező hulladék lerakása,
- pince, partfal megcsúszás,
- ismeretlen veszélyes anyag beazonosítása.

A fenti témakörökben a jegyzőknek célszerű ismerniük a vonatkozó szabályokat és együttműködniük a lakosságtájékoztatási feladatok kapcsán a katasztrófavédelem helyi szervével. Célravezető lehet a polgármesteri hivatalban olyan tájékoztató anyagok, nyomtatványok elhelyezése, amelyek segíthetik a lakosságot az egyes bejelentések szabályos és hatékony megtételében.

6.4 Veszélyes fák, fasorok

A települések bel és külterületein számos helyszín fákkal, fasorokkal borított. Általánosságban kijelenthető, hogy a rendezett állapotban tartott növények jellemzően nem okoznak gondot, csak abban az esetben, ha a jelentős szélsőséggel és csapadékkal kísért rendkívüli viharos időjárás következik be. Sajnos az éghajlatváltozás miatt egyre gyakrabban erre is sor kerülhet. Sokszor viszont az okoz problémát, hogy azok a fák, fasorok, amelyeket csak egy enyhe vihar érint – szintén életveszélyes helyzetet teremtenek, és azonnali beavatkozást igényelnek.

Az esetek döntő hányada ilyenkor azt mutatja, hogy két igazi oka van a bekövetkezésnek. Az egyik ilyen a karbantartottság hiánya – amely során az, akinek a feladata, elmulasztja szükséges vágási és tisztítási tevékenységet és emiatt a fa túlnövekszik, veszélyeztet –, a másik az öregedés és egészséggel, fabetegséggel, korhadással kapcsolatos problémák. Ilyenkor sajnos a kívülről teljesen jó állapotú fával is előfordulhat, hogy belülről vagy a gyökereknél „láthatatlanul” elkorhad, vagy rövid idő alatt látványosan elszárad. A lakott környezetben egyértelmű érdeke a közösségnek, hogy az ilyen problémákból adódóan ne következzen be anyagi kárral, vagy személyi sérüléssel járó baleset, ezért rendszeresen előfordul, hogy a

települési önkormányzathoz, vagy a katasztrófavédelmi szervhez fordulnak állampolgárok, civil szervezetek.

A 346/2008. (XII.30.) Korm. rendelet szól a fás szárú növények védelméről. A norma részletesen kibontja a fás szárú növények telepítésére, fenntartására és kezelésére vonatkozó szabályokat. Ez alapján már a telepítésnél figyelni kell arra, hogy az adott faj, fajta a növekedési jellemzőivel együtt nem veszélyeztetheti az emberi életet és egészséget, a közlekedésre nem akadályozhatja, valamint meglévő létesítményekben, épületekben nem okozhat kárt, nem veszélyeztetheti azok működését. A növények megfelelő kezeléséről a használónak kell gondoskodnia. Ebbe beletartozik a szakszerű kezelés, a víz- és tápanyag utánpótlás, metszés, növény-egészségügyi beavatkozás, valamint az, hogy össze kell gyűjteni az emberi életet, egészséget veszélyeztető származékokat (ágak, virágzat, termés, levelek). A használó csak akkor mentesül, ha jogszabály erről másként rendelkezik, vagy a humuszképződés nem ellentétes a terület rendeltetésével.

Közterületet érintően fás szárú növény kivágását a növény helye szerint illetékes jegyző engedélyezi. Szükség esetén, a jegyző jogosult továbbá a fás szárú növényrel rendelkezni jogosultat kötelezni a kivágásra, ha a növény az élet- vagy vagyonbiztonságot veszélyezteti és a veszély más módon nem kezelhető.¹²⁵

Ha a problémás fák magánterületet érintenek, akkor ott alapvetően a telek tulajdonosát terheli a felelősség. Ilyen esetekben a legtöbbször szomszédvita alakul ki (az egyik ingatlanon lévő fa túl nagyra nőtt és a másik ingatlanra gyakorol káros hatást), amelynek megoldása nem katasztrófavédelmi feladat, hanem jegyzői hatáskörbe tartozó birtokvédelmi kérdés. Az ezzel kapcsolatos eljárási szabályokat a 17/2015. (II.16.) Korm. rendelet tartalmazza.

A katasztrófavédelem vonatkozásában a tűzoltó egységek bevetésére akkor kerülhet sor, amennyiben a kérdéses probléma káreseménnyel (pl. viharos időjárás, tűzeset, fölcsumlás, partfalomlás) van összefüggésben. Ezekben az esetekben a tűzoltó egységek a beérkezett segélyhívások alapján kivonulnak a kárhelyszínekre és megszüntetik a közvetlen életveszélyt. Természetesen ebbe nem tartozik bele a fák tüzelő méretűvé történő összevágása szociális alapon, mialatt más viharkáros események is folyamatban vannak. Az eddigi tapasztalatok

¹²⁵ 346/2008. (XII.30.) Korm. rendelet 7. § (2) alapján.

alapján annál a települési önkormányzatnál lesz jóval kevesebb kár és káresemény, ahol kellő időben megfelelő figyelmet fordítottak a megelőzési és karbantartási feladatok ellátására. Ebben a tapasztalatok alapján a település közbiztonsági referense és a katasztrófavédelem helyi szervének képviselője (katasztrófavédelmi megbízott) hatékonyan képesek együttműködni.

6.5 Települési vízkárelhárítási tervek és az éves szemlék végrehajtása

Az 1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról (Vgt.) egyértelműen meghatározza, hogy a vizek kártételei elleni védelem érdekében a szükséges feladatok ellátása (védművek építése, működtetése, védekezés) az állam, a helyi önkormányzatok, illetve a károk megelőzésében és elhárításában érdekelt kötelezettsége.¹²⁶ Ezen feladat végrehajtásához a kormány rendeletben kijelölte a vízügyi igazgatási szerveket, akik az érintett területekre veszély- és kockázati térképet, valamint kockázatkezelési tervet készítettek.

Az önkormányzatok tevékenységének segítésére ezen felül a következő feladatokat kapták:

- szakmai vízkár-elhárítási tevékenység irányítását a helyi önkormányzatok esetében,
- az önkormányzatok vízkár-elhárítási és fejlesztési terveinek elkészítéséhez, illetve felülvizsgálatához adatok szolgáltatása, tervek felülvizsgálata,
- folyók menti nyílt ártéri települések esetében a vízkárelhárítási tervek elkészítése,
- vizek kártételei elleni védelemmel kapcsolatos tájékoztatás végrehajtása.

A helyi önkormányzatok feladata lehet legfeljebb két település érdekében álló védőművek létesítése, fenntartása, azokon a védekezési feladatok megvalósítása. A települések belterületét érintően kül- és belterületi védőművek kiépítésével meg kell előzni a csapadék és egyéb vizek, valamint a patakok és csatornák áradását, kártételét. Az ár- és belvízi védekezés során a település polgármestere államigazgatási feladat- és hatáskört kap, és együttműködik a vármegyei, fővárosi védelmi bizottsággal, a védekezést irányító és abban résztvevő szervekkel.

A 10/1997. (VII.17.) KHVM rendelet az árvíz- és a belvízvédekezésről kimondja, hogy a védekezésre kötelezettek a 232/1996. (XII.26) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdés b) pontja alapján árvízvédelmi, jeges árvíz elhárítási, lokalizációs, belvíz elleni védekezési, helyi vízkárelhárítási, a vízhiányos állapot megelőzésére és elhárítására vízhiány elleni védekezési,

¹²⁶ Vgt. 16. § alapján.

valamint a szomszédos államokkal kötött egyezmények alapján együttműködési és védelmi tervet kell készíteniük. A települési önkormányzatok részére ez tervkészítési előírást jelent, mivel ők is lehetnek védekezésre kötelezettek (kivéve a nyílt ártéri települések). Az alapvető adatokat ezen védelmi tervek elkészítéséhez az illetékes vízügyi igazgatóság szolgáltatja, valamint az elkészülést követően a dokumentumot szakmailag elemzi és a végén elfogadja, jóváhagyja. A jóváhagyott terv tartalmazza a településre vonatkozó legfontosabb vízügyi és vízvédelmi, kárelhárítási jellemzőket, a veszélyeztetettségnek megfelelően a védekezésekhez szükséges erők és eszközök összetételét, a védműveket, valamint az azok üzemeltetésére és karbantartására vonatkozó leírást.

6.6 A veszélyes üzemek közmeghallgatásának előkészítése

A Kat. egyértelműen definiálja a veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítmény és a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem fogalmakat a következők szerint:

„27. Veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítmény: olyan, a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem területén lévő – föld alatti vagy föld feletti – technológiai vagy termelés-szervezési okokból elkülönülő műszaki egység, ahol egy vagy több berendezésben (technológiai rendszerben) veszélyes anyagok előállítása, felhasználása, szállítása vagy tárolása történik, magában foglal minden olyan felszerelést, szerkezetet, csővezetékét, gépi berendezést, eszközt, iparvágányt, kikötőt, a létesítményt szolgáló rakpartot, kikötőgátat, raktárt vagy hasonló – úszó vagy egyéb – felépítményt, amely a létesítmény működéséhez szükséges.”

„28. Veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem: egy adott üzemeltető irányítása alatt álló azon terület egésze, ahol egy vagy több veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítményben – ideértve a közös vagy kapcsolódó infrastruktúrát is – veszélyes anyagok vannak jelen a törvény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározott küszöbértéket elérő mennyiségben, és ennek alapján alsó vagy felső küszöbértékűnek minősül.”¹²⁷

Amennyiben a településen új veszélyes üzem létesül, akkor az a polgármesterre és a jegyzőre is feladatokat ró. A Kat. 33. § (1) alapján a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem telephelye szerint illetékes polgármesternek együtt kell működnie az iparbiztonsági hatósággal és az üzemeltetővel is. A vonatkozó jogszabályok alapján ugyanis szükséges azt biztosítani, hogy az

¹²⁷ Kat. 3.§ 27,28.

üzem létesítésével kapcsolatban a lakosság véleményt nyilváníthasson az építésre, vagy a már működő veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem tevékenységének jelentős változtatására vonatkozó engedély kiadása előtt.

A részletszabályokat a 219/2011. (X.20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről tartalmazza.

Általános eljárásrend szerint a veszélyes üzem létesülésének első lépése az üzemeltető által benyújtott kérelem a katasztrófavédelmi engedély iránt. A dokumentációt ilyenkor a katasztrófavédelmi hatóság elbírálja és az üzemeltető által benyújtott, védendő adatot nem tartalmazó biztonsági jelentést (kivonatot) azok kézhezvételét követő 10 napon belül megküldi az illetékes polgármesternek és a hatóság helyi szervének. A polgármester a biztonsági jelentés kézhezvételét követően haladéktalanul, de legkésőbb 15 napon belül hirdetményt tesz közzé.

A hirdetmény tartalma:

- a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem telepítési vagy működési helye,
- a veszélyes tevékenység rövid leírása a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemben,
- az üzem környezetében történő fejlesztés, projekt tárgya,
- hol és milyen időpontokban tekinthető meg a fejlesztéshez kapcsolódó dokumentáció, biztonsági elemzés, biztonsági jelentés,
- észrevételek tételére felhívás, nevesítve a határidő (biztonsági jelentés, biztonsági elemzésre vonatkozóan),
- a veszélyes üzem kapcsán mikor és hol tart közmeghallgatást a polgármester,
- a hatóság elérhetősége, kapcsolattartási adatai.

A hirdetményi közzétételt követően 21 napig biztosítani kell a hozzáférés lehetőségét, viszont a nemzetgazdasági szempontból kiemelt beruházások esetén a határidő 15 napra rövidül. Az érintett nyilvánosság ezen idő alatt véleményt formálhat, észrevételeket tehet. A polgármester ezt követően a biztonsági jelentés közzétételét lezárja, és az ezt követő 15 napon belül köteles lesz közmeghallgatást tartani.

A közmeghallgatásra a polgármester meghívja:

- érintett települések polgármestereit,
- üzemeltetőt,
- katasztrófavédelmi hatóságot,

- egyéb érintett hatóságokat,
- a részvételi szándékot előre bejelentő társadalmi szervezeteket,
- a veszélyeztetett településen elhelyezkedő katonai létesítmény képviselőjét is.

A veszélyhelyzet ideje alatt egyes szervezetek működésére vonatkozó, továbbá egyes közigazgatási eljárási szabályok megállapításáról szóló 146/2023. (IV.27.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatti egyes szervezetek működésére vonatkozó, továbbá az egyes közigazgatási szabályok megállapításáról norma az általános közmeghallgatási eljárástól történő eltérést is lehetővé tesz. Ilyen például az, hogy a közigazgatási hatósági eljárásban az érintettek személyes megjelenése nélkül is lehet közmeghallgatást tartani. Az eljáró hatóság ilyenkor a honlapján közzéteszi azon információkat (iratokat, kép és hangfelvételeket, internetes hivatkozásokat), amelyek relevánsak az érintettek részvétele kapcsán. Ilyenkor, ha szükséges, akkor a tájékoztatás szempontjából lehetőség van más szervek honlapjának bevonására, de a helyi műsorszóró szolgáltatás, interaktív kommunikációt lehetővé tevő információtechnika, vagy közösségi felületek alkalmazására is.¹²⁸

A polgármester a saját és a nyilvánosságtól hozzá érkezett észrevételeket a hatóság területi szerve és az üzemeltető részére legalább 5 nappal a közmeghallgatás előtt megküldi. A közmeghallgatás megtörténte után a közmeghallgatáson elhangzottokról a polgármester jegyzőkönyvet készít, amelyet haladéktalanul, de legkésőbb 8 napon belül megküld a hatóság részére. A jegyzőkönyv tartalmában foglaltakat a hatóság a döntés meghozatalakor mérlegeli. A polgármester feladata ezt követően, hogy az üzemeltető által biztosított, védendő adatot nem tartalmazó biztonsági jelentés (kivonat) kérésre dokumentált formában álljon igény szerint az érdeklődő lakosság számára.¹²⁹

Ezt követően a polgármester a katasztrófavédelmi hatóság helyi szervével együttműködésben készít a lakosság részére tájékoztató kiadványt. Ennek részletszabályait a 219/2011. Korm. rendelet 10. melléklete tartalmazza.

Részkövetkeztetések

¹²⁸ 146/2023. (IV.27.) Korm. rendelet 3-4. §.

¹²⁹ Készült a 219/2011. (X.20.) Korm. rendelet 21. § alapján. További részletszabályok a 22-27. §, valamint a norma 10. mellékletében található.

A katasztrófavédelmi törvény számos szakmai feladatot határoz meg a települési jegyző számára, akinek nagyon nagy szerepe van a katasztrófavédelmi tevékenységek önkormányzat részéről történő előkészítésében, a jogszabályi előírások, törvényi kötelezettségek megtartásában. A jegyző hatáskörébe tartozik a település fejlesztése során a katasztrófavédelmi előírások megtartása, a veszélyes üzemek közmeghallgatásának előkészítése, a települési vízkárelhárítási tervek rendezése, de a közérdekű bejelentések és panaszok kezelése és a veszélyes fák, fasorok ügyeinek megoldása is.

7. A települések vis maior események miatti támogatása

A vis maior (melyet néha magyarosítva “vis major”-ként is használnak) kifejezés sokaknak lehet ismerős, és többféle szövegekörnyezetben is lehet róla hallani (pl.: jogi-, biztosítási-, pénzügyi-, és gazdasági ügyek kapcsán). Maga a fogalom az ellenőrzési körön kívül eső tényállások egyik esete. A vis maior fogalom egységes jelentését, értelmezését alapvetően a magyar jog nem határozza meg. Latin eredetű szó, “felsőbb erőt” jelent, a hétköznapi életben pedig a következőképpen szokták használni: olyan váratlan előre nem látható kényszerítő körülmény, elháríthatatlan akadály, ami megghiúsítja valamely kötelezettség elvégzését. Ilyen esetek lehetnek például a katasztrófák bekövetkezése, gazdasági válság, háború, de ide sorolható a 2020-as koronavírus-járvány is.

Napjainkban az árvizek, helyi vízkárok, szélsőséges időjárási események kialakulásának gyakorisága és intenzitása növekvő számot mutat, amelyek mind a gazdaságra mind a lakosság élet és vagyonbiztonságára egyre nagyobb kockázatot jelentenek. Ezen károkat többnyire közvetlenül vagy közvetetten elemi csapások, természeti eredetű veszélyek vagy más eredetű erők által fenyegető veszély (így például a rendkívüli időjárás, mely magába foglalja a lokális nagycsapadékot vagy a hirtelen extrém mennyiségű csapadékot és a viharos szelet) okozzák. A fenti káreseményekkel összefüggésben a különböző önkormányzati tulajdonban lévő épületekben, építményekben, valamint kötelező önkormányzati feladatellátást támogató létesítményekben keletkezett kár esetén a helyi önkormányzatoknak Magyarország kormánya támogatást biztosít. A támogatás formája vissza nem térítendő támogatás¹³⁰.

A vis maior támogatás felhasználásának részletes szabályairól szóló 9/2011. (II.15) Kormányrendeletben (továbbiakban: Rendelet) szabályozza. A Rendelet alapján a vis maior támogatások célját, mely az egyes természeti károkból adódó, indokolt és szükséges védekezéssel összefüggő kiadások részbeni vagy teljes megtérítése, a helyi önkormányzat tulajdonában lévő építményben vagy a helyi önkormányzat vagyonkezelésében – a Magyar Állam tulajdonában – lévő, kötelező feladatellátást szolgáló épületben a vis maior események okozta károk helyreállításának és a katasztrófavédelmi szűnyoggyérítéssel összefüggő kiadások részbeni támogatása.

¹³⁰ 9/2011. (II.15) Korm. rendelet 1. § (5).

Döntéshozatal során a támogatási igényekről a minisztériumba való beérkezést követő 90 napon belül – amennyiben szükséges, a káreseményhez kapcsolódó közfeladatokért felelős fejezetet irányító szerv szakmai javaslatának kikérésével – a miniszter dönt. A támogatott tevékenységre vonatkozóan a miniszter az ebr42 rendszerben elektronikus támogatói okiratot ad ki. A támogatásról hozott miniszteri döntés ellen fellebbezés benyújtására nincs lehetőség¹³¹.

Fontos, hogy a vis maior támogatás szempontjából kötelező önkormányzati feladatnak minősül a településrendezés, a településfejlesztés, a településüzemeltetés (például: helyi közutak fenntartása, közvilágítás biztosítása), az egészségügyi alapellátás és az egészséges életmód segítését célzó szolgáltatások, a környezet-egészségügy, az óvodai ellátás, a gyermekjóléti szolgáltatások, a szociális szolgáltatások és ellátások, továbbá a kulturális szolgáltatások. Ebbe a körbe tartozik még a helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, vízkárelhárítás, valamint a katasztrófavédelem, a polgári védelem és a helyi közfoglalkoztatás. Szintén a kötelező feladatokhoz soroljuk a hulladékgazdálkodást, a távhőszolgáltatást, a sport és ifjúsági ügyeket, a vízi-közmű szolgáltatást, a helyi közösségi közlekedés biztosítását és a település közbiztonságában történő közreműködést.

7.1 A vis maior eljárásban közreműködő szervezetek

A vis maior igényekről a helyi önkormányzatokért felelős miniszter dönt. A döntést 90 napon belül hozza meg és a támogatásról hozott döntés ellen fellebbezésnek nincs helye. A támogatói okirat tartalmáról a Rendelet 7 §. (2) rendelkezik. Ha az eljárás során a bűncselekmény gyanúja merül fel (pl. jogosulatlan igénylés), akkor a miniszter hatáskörében eljárást indít. Az ebr42 hozzáférési jogosultságok kezelése a minisztérium feladatkörébe tartozik, az önkormányzatok és az eljárásban résztvevő szervezetek képviselői részére hozzáférési jogosultságot ad.

- Magyar Államkincstár központ és területileg illetékes igazgatóságainak Állampénztári Irodái

A Magyar Államkincstár a vis maior eljárások koordinációja folyamán a következő feladatokat látja el:

- A bejelentés alapján megvizsgálja, mely szervezetek bevonására lehet szükség az előzetes helyszíni vizsgálat lefolytatásához.

¹³¹ 9/2011. (II.15.) Korm. rendelet 7.§ (7).

- Összehívja és koordinálja a bizottság helyszíni vizsgálatát.
- Végzi az önkormányzatok által benyújtott pályázatok szabályszerűségi vizsgálatát.
- Szükség esetén hiánypótlásra hívja fel az önkormányzatokat.
- Véleményezi a pályázatokat és amennyiben megfelelőek, akkor továbbítja azokat a minisztérium részére.
- Ha nem megfelelőek, akkor tájékoztatja a minisztériumot és a helyi önkormányzatot,
- nyilvántartja a vis maior pályázatokat és a támogatásokat.
- Folyósítja a támogatásokat.
- Ellenőrzi az elszámolásokat, dönt a visszafizetési kötelezettségről, ellenőrzi ezek teljesítését és nyilvántartást vezet róluk.
- Végzi a biztosításhoz kapcsolódó ellenőrzéseket.

- területileg illetékes Katasztrófavédelmi Igazgatóság

A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet a következő feladatokat látja el a vis maior eljárások során:

- Az ebr42 rendszerben benyújtott pályázatokat figyelemmel kíséri az illetékességi területén, és a saját szervezetén belül felel a feladatok koordinációjáért.
- Védekezés esetén, a bejelentő adatlap lezárását követően az igazgatóság 7 napon belül helyszíni vizsgálatot tart. A helyszíni ellenőrzés során az ebr42 rendszerben kitölti 2. melléklet szerinti adatlapot, ahol igazolja a bejelentés valódiságát és a védekezési munkálatok szükségességét, valamint az ellenőrzéssel kapcsolatos megállapításait.
- A Kincstár által összehívott és koordinált bizottság helyszíni vizsgálatán kijelölt katasztrófavédelmi szerv képviselője vizsgálja a bejelentés valódiságát, illetve az események és a bejelentett károk közötti összefüggéseket, szükség esetén kezdeményezi a települési veszélyelhárítási terv soron kívüli felülvizsgálatát.
- Az igazgatóság térítésmentesen tájékoztatást kérhet az Országos Meteorológiai Szolgálattól a rendkívüli időjárási események megtörténtéről.

- A helyi önkormányzat által benyújtott támogatási előleg igénylése¹³² esetén az igazgatóság legkésőbb a bejelentéstől számított 3 napon belül javaslatot tesz a támogatási előleg összegére adatlap¹³³ kitöltésével.
 - Utólagos helyszíni vizsgálaton a katasztrófavédelem képviselője a lakosságvédelmi szempontok érvényesülését vizsgálja.
 - Az igazgatóság nyilvántartást vezet az adott évben bekövetkezett eseményekről.
- területileg illetékes fővárosi és megyei kormányhivatal építésügyi és örökségvédelmi hatósága
- Épületben keletkezett kár esetén az építésügyi hatóságot, kulturális örökség védett elemeit érintő kár kapcsán az örökségvédelmi hatóságot be kell vonni az eljárásba.
- területileg illetékes kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály
- A környezet- és település egészségügyre, az egészségkárosító kockázatok és esetleges hatások felmérésére, a felszín alatti vizek minőségét, egészségkárosítás nélküli fogyaszthatóságát, felhasználhatóságát befolyásoló körülmények, tényezők vizsgálatára, lakott területtől (lakóépülettől) számított védőtávolságok véleményezésére, a talajjal, a szennyvizekkel, veszélyes hulladékokkal kapcsolatos közegészségügyi követelmények érvényesítésére, az emberi használatra szolgáló felszíni vizek védelmére kiterjedően vesz részt a bizottság szakmai munkájában.
- közlekedésért felelős miniszter képviseletében eljáró Magyar Közút Nonprofit Zrt.
- Az utakban és az utakhoz tartozó műtárgyakban keletkezett károk bekövetkezése esetén támogatja szakértelmével a bizottság döntését.

¹³² 1. melléklet B).

¹³³ 1. melléklet C).

- területileg illetékes vízügyi igazgatóság

Az ár- vagy belvíz elleni védekezés, ár- vagy belvízvédelmi létesítmény károsodása esetén segíti az ellenőrző bizottság döntésének szakmai megalapozottságát, szakszerűen megállapítani a károsodás mértékét.

- Pince- és Partfalveszély - Elhárítási Szakértői Bizottság

Pince-, partfalomlás vagy földcsuszamlás esetében a miniszter által kinevezett Pince- és Partfalveszély - Elhárítási Szakértői Bizottság a bejelentéstől számított 20 napon belül a káreseményt a helyszínen megvizsgálja, veszélyességi kategóriába sorolja és megállapításait a 3. melléklet B) része szerinti adatlapon az ebr42 rendszerben elektronikusan rögzíti.

7.2 A vis maior eljárás folyamata, a támogatás mértéke

A Rendelet alapján a miniszter támogatást nyújthat az önkormányzatoknak:

- a) az előre nem látható természeti vagy más eredetű erők által fenyegető veszély bekövetkezésének lehetősége miatt szükségessé váló, indokolt védekezés kiadásainak részbeni vagy teljes támogatására, valamint
- b) a biztosításból vagy egyéb módon megtérülő károk figyelembevételével – a helyi önkormányzat tulajdonában lévő kötelező önkormányzati feladatok ellátását szolgáló vagy helyi önkormányzat által törvény alapján kötelezően működtetett épületet, építményt, partfalat vagy a helyi önkormányzat vagyonkezelésében és az állam tulajdonában lévő kötelező önkormányzati feladatok ellátását szolgáló épületet sújtó, előre nem látható természeti vagy más eredetű erők által okozott károk helyreállításának részbeni támogatására,
- c) ha a szúnyogok által okozott ártalom óránkénti mértéke a Nemzeti Népegészségügyi Központ és Gyógyszerészeti Központ nyilatkozata szerint csípésszámban kifejezve személyenként meghaladja az 50 csípést - katasztrófavédelmi szúnyoggyérítés többletkiadásainak részbeni támogatására.

Támogatásra benyújtható kérelmek:

Az előre nem látható természeti vagy más eredetű erők által fenyegető veszély bekövetkezésének lehetősége miatt szükségessé váló, indokolt védekezés kiadásainak részbeni vagy teljes támogatására.

Önkormányzat tulajdonában lévő építmény:

- a) utak, hidak, komp- és révátkelőhelyek károsodása, mely a helyi közlekedés biztonságát veszélyezteti
- b) pince- vagy partfalomlás, földcsuszamlás,
- c) oktatási, kulturális, szociális vagy egészségügyi intézmények épület károsodása,
- d) igazgatási, valamint egyéb kötelező feladatok ellátását szolgáló intézmények épületeinek károsodása,
- e) ár- és belvízvédelmi vízilétesítmények,
- f) közmű és műtárgyai károsodása

vagy

Önkormányzat vagyonkezelésben – a Magyar Állam tulajdonában – lévő kötelező önkormányzati feladatok ellátását szolgáló épület esetében felmerülő helyreállítási költségek részbeni vagy teljes támogatására.

A támogatás a katasztrófavédelmi szűnyogyérítés esetében csak akkor vehető igénybe, ha a helyi önkormányzat a Kormány által kihirdetett veszélyhelyzet időszakában és közigazgatási területén ár- és belvízi védekezéssel kapcsolatban az adott évben bejelentett és az ebr42 rendszerben rögzített 2. melléklettel igazolt vis maior pályázattal rendelkezik, valamint a katasztrófavédelmi szűnyogyérítés legkésőbb a költségvetési év augusztus 31-éig lezárul.

A belvízi védekezés esetében akkor vehető igénybe támogatás, ha a legalább másodfokú védekezési fokozat elrendelése megtörtént. Fontos, hogy a rendkívüli téli időjárás esetén a védekezési költségek kizárólag akkor vehetők igénybe, ha az Országos Meteorológiai Szolgálat (a továbbiakban: OMSZ) hófúvás miatt az adott térségre kiadta a legmagasabb veszélyességi szintű figyelmeztetést, mely a 3-as veszélyességi szintű besorolást jelenti (24 óra alatt 30 cm-t meghaladó friss hó hullhat.). Támogatás – pince-, illetve partfalomlás, valamint földcsuszamlás kivételével – csak a káresemény bekövetkezését megelőző állapot visszaállítására igényelhető.

A vis maior eljárás során nem támogatható költségek:

- a) az elmaradt felújításból, karbantartásból eredő, korábban megelőzhető károk helyreállítására, új beruházásra, fejlesztésre és felújítási előirányzatok pótlására, a Rendelet 3. § (10) bekezdésben foglaltak kivételével,
- b) eszközök beszerzésére,
- c) megelőző munkálatokra,
- d) a rovar- és kártevőirtás költségeire kivétel a katasztrófavédelmi szúnyoggyérítés,
- e) a folyó jellegű működési kiadásokra irányuló igények.

Az önkormányzati tulajdonú árok vis maior eseménye esetében a rajta lévő kapubejáró (híd) már nem önkormányzati, hanem magántulajdon, tehát annak helyreállítása már nem lehet a vis maior költségvetés része, azt a tulajdonosnak kell helyreállítania, pedig néha a védekezés során az árok levezető képessége másképp nem biztosítható csak a rajtuk elhelyezkedő kapubejárók átvágásával! Az utak, hidak esetében a fagykárból és az olvadási kárból adódó károsodások, valamint az utak és hidak tekintetében a túlsúlyos mezőgazdasági gépek által okozott károsodások NEM minősülnek vis maior eseménynek. A vis maior eseménnyel érintett külterületi utak helyreállítása kizárólag olyan hosszúságban támogatható, ameddig a legutolsó lakott ingatlan megközelíthető, azon túlmenően a helyreállítás már nem szolgálja a helyi közlekedés biztonságát, így nem támogatható.

A lakosság szociális támogatására vonatkozó igény kizárólag abban az esetben fogadható el védekezési költségként, amennyiben a rendkívüli élethelyzetbe került személyek létfenntartását veszélyeztető helyzetének megszüntetését segíti (az életveszélyessé vagy helyre már nem állítható ingatlanokban élő lakosok átmeneti elhelyezése kapcsán felmerülő költségek kompenzálására).

Az előző évek gyakorlata alapján el nem számolható költség többek között az alábbi tárgyi eszközök vásárlása, javítása:

- a) szivattyú és tartozékok,
- b) áramfejlesztő,
- c) szivattyútömlő,
- d) mobiltelefon,
- e) háztartási gépek (pl.: kávéfőző),
- f) berendezések, bútorok,

- g) informatikai eszközök,
- h) üzemanyag kanna.

A védőfelszerelés (esőkabát, gumicsizma, munkavédelmi kesztyű, pormaszk, stb.), szerszámok (ásó, kapa, lapát, stb.) beszerzése alapvetően a Kormány által kihirdetett veszélyhelyzet időszakában támogatható, a védekezés jellege és a résztvevők számának függvényében. A pályázat felülvizsgálata során figyelembe kell vennie a vis maior támogatás felhasználásával korábban vásárolt eszközöket és szerszámokat is. A vagyonvédelem érdekében célszerű javaslat az önkormányzatok részére, hogy a védekezés során használt eszközöket jól látható módon jelöljék meg (pl. feltűnő színű festék).

El nem számolható folyó jellegű működési kiadás:

- a) a bérköltség (személyi kiadások alól kivételt képez a hivatásos katasztrófavédelmi szervek egyetértésével alkalmazott polgári védelmi szakalegységek egyéb központi forrásból meg nem térülő költsége),
- b) a kiküldetés díja,
- c) irodaszerek,
- d) nem alapvető élelmiszerek (szeszes italok, cigaretta, üdítő, édesség),
- e) mobiltelefon költség,
- f) rezsiköltség,
- g) karbantartási-javítási (gépkocsi javítás, elektromos berendezések javítása, alkatrészek),
- h) szerviz költségek,
- i) takarítószer,
- j) a károsodás helyreállításához közvetlenül nem kapcsolódó bontási költség,
- k) gázpalack,
- l) naptej,
- m) lakat,
- n) festék,
- o) orvosi költség,
- p) gyógyszerek,
- q) a menetlevél alapján nem közvetlenül a védekezéshez kapcsolódó szállítási díjak (bevásárlás, bank),
- r) falugondnoki szolgálattal járó költségek,
- s) parkosítás,

- t) gallyazás, fakivágás,
- u) takarítás,
- v) közterület karbantartása,
- w) őrzés,
- x) téli síkosságmentesítés.

A vis maior támogatás mértéke:

Az igényelhető és megítélhető támogatás mértéke a védekezési, katasztrófavédelmi szúnyoggyérítési és helyreállítási költségek támogatására vonatkozó vis maior pályázat esetén alapesetben:

az elismert költségek 70%-a.

A helyi önkormányzat az alapesettől eltérő igényelhető és megítélhető támogatás maximális mértéke legfeljebb az elismert helyreállítási, védekezési

költségek 90%-ának megfelelő mértékű támogatás, ha az önkormányzat:

- a) a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló kormányrendelet mellékletében szerepel, vagy
- b) teljesítőképességét a felmerült károk helyreállítása jelentősen meghaladja, feltéve, hogy a vis maior esemény rövid időszakon belül ismétlődő természeti vagy időjárási csapások következményeként alakult ki.

Az igényelhető és megítélhető támogatás maximális mértéke

az elismerhető költségek 100%-a

- a) a Kormány által kihirdetett veszélyhelyzet időszakában keletkező védekezési költségek esetében,
- b) a megyei önkormányzat tulajdonában lévő, kötelező feladatot szolgáló épületet ért károk helyreállítása esetében,
- c) a helyi önkormányzatok adósságrendezési eljárásáról szóló 1996. évi XXV. törvény 1. melléklete szerinti alapvető lakossági szolgáltatások ellátását szolgáló, önkormányzati tulajdonú építmények helyreállításával és a védekezéssel összefüggő költségek

esetében, ha a helyi önkormányzat a vis maior esemény időpontjában adósságrendezési eljárás alatt áll.

Ha a helyi önkormányzatnál a támogatott védekezési, helyreállítási vagy katasztrófavédelmi szűnyoggyerítéssel összefüggő kiadások tekintetében előzetesen felszámított általános forgalmi adó (a továbbiakban: áfa) merül fel, akkor a támogatás összegének fedezetet kell biztosítani a támogatottra áthárított vagy az általa fizetendő áfa teljes összegére nézve, kivéve, ha a támogatott a rá áthárított vagy a termék beszerzése, a szolgáltatás igénybevétele után általa fizetendő adóként megállapított áfa levonására jogosult¹³⁴.

Amennyiben a vis maior pályázatban szereplő támogatandó védekezéssel/helyreállítással kapcsolatban (pl. víziközmű helyreállítás) az önkormányzat áfa levonásra jogosult, úgy az 5. melléklet szerinti pályázati adatlapon a költségeket – a szakértői költségbecslésben/számlákon szereplő – bruttó összegben kell szerepeltetni (5. melléklet 5. pont táblázata), a támogatás igénylésekor (5. melléklet 25-31. sorok) azonban csak a nettó összeget lehet figyelembe venni. Pl. bruttó helyreállítási költség 1 270 000 Ft, Nettó helyreállítási költség 1 000 000 Ft.

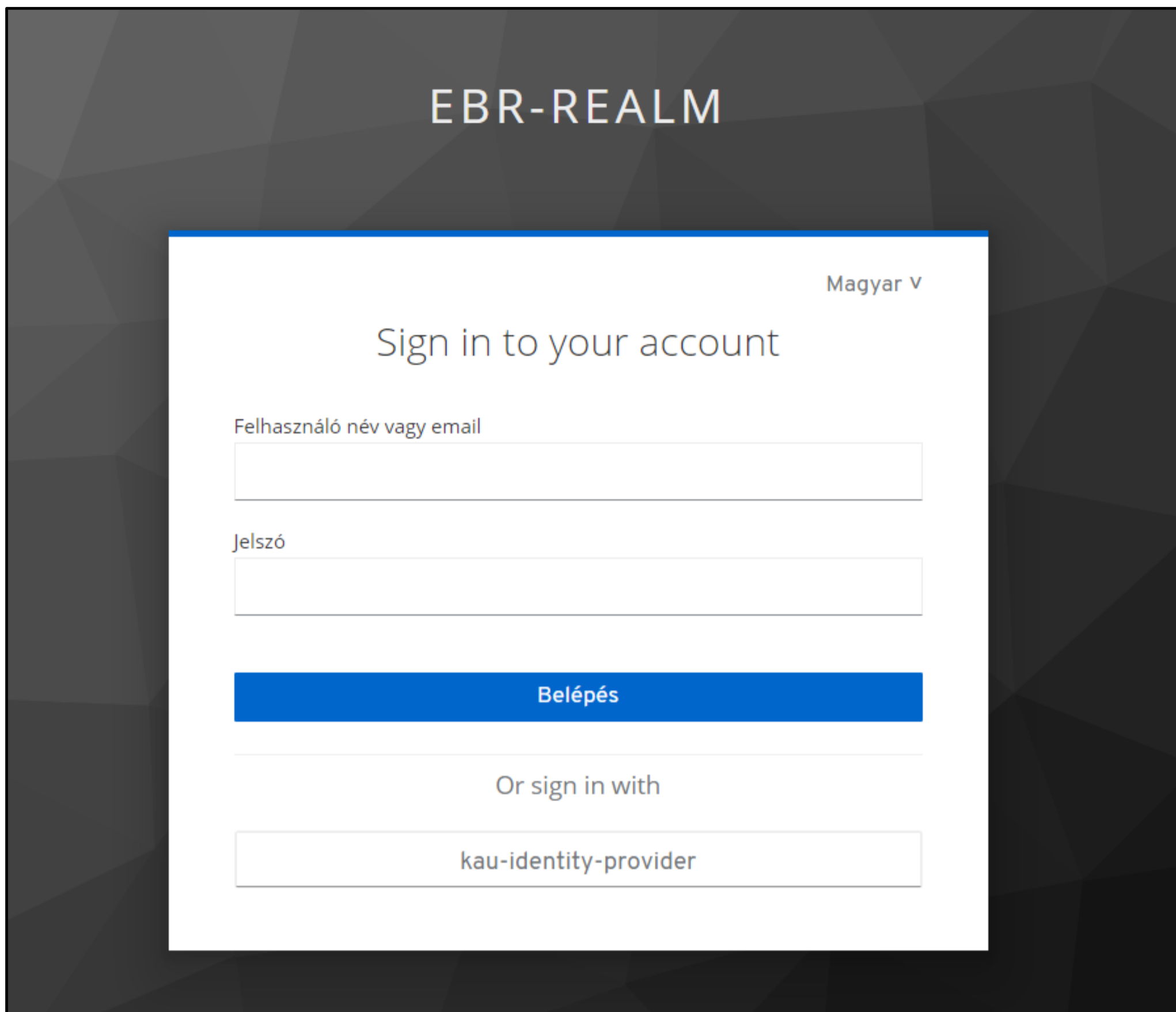
Igényelt támogatás: $1\,000\,000 * 70\% = 700\,000$ Ft

A döntéshozó az önkormányzat által igényelt támogatási intenzitásnál magasabb támogatási mértéket nem ítélt meg akkor sem, ha az nem éri el a 70 vagy az alapesettől eltérő 90 %-ot!

7.3 A támogatás igénylésének és elszámolásának folyamata

A támogatások igénylésének, elszámolásának és vizsgálatának első folyamata az ebr42 rendszerbe jogosultsággal rendelkező önkormányzatok és az ellenőrzésben résztvevő szakembereknek a bejelentkezése. A támogatás igénylését vagy az elszámolást és az ellenőrzést a <https://ebr42.gov.hu> internetes oldalra történő bejelentkezéssel kell kezdeni.

¹³⁴ 9/2011. (II.15) Korm. rendelet 5. § (14).

1. számú kép Bejelentkezés az ebr42 rendszerbe Forrás:¹³⁵

A támogatás igénylésének feltétele, hogy az önkormányzat a vis maior eseményről szóló kérelméről elektronikusan rögzítve a minisztérium által működtetett ebr42 rendszerben bejelentést tegyen, a védekezés megkezdésétől vagy a kár bekövetkezésétől számított 7 napon belül, a katasztrófavédelmi szűnyogyérítés esetén pedig annak befejezésétől számított 7 napon belül az 1/a. melléklet része szerinti adatlapon.

Amennyiben a védekezés nem fejeződik be a Rendelet 4. § (1) bekezdésében meghatározott pályázat benyújtásának időpontjáig, az önkormányzat új bejelentést tehet a védekezést megszüntető határozat időpontjáig felmerülő újabb védekezési költségek részbeni vagy teljes támogatása érdekében. A bejelentés időpontja az ebr42 rendszerben (<http://ebr42.gov.hu>) elektronikusan kitöltött, 1/a. melléklet része szerinti adatlap lezárásának dátuma. A bejelentésre nyitva álló határidő elmulasztása jogvesztő.

¹³⁵ A képet a szerzők készítették az EBR42 Önkormányzati Információs Rendszer (EBR) felhasználásával.

A) BEJELENTŐ ADATLAP VIS MAIOR ESEMÉNYRŐL

Igénylésazonosító: 0

1.	Önkormányzat neve:	
2.	Önkormányzat címe:	
3.	Kapcsolattartó neve:	
4.	Telefon:	
5.	E-mail:	
6.	Fax:	
7.	Vis maior esemény megnevezése (több is választható):	
8.	Vis maior esemény pontos időpontja:	
9.	Vis maior esemény és rövid leírása a helyszín megjelölésével (ingatlan károsodása esetén a pontos cím és helyrajzi szám megjelölése is szükséges):	
10.	Védekezés előzetesen becsült költségigénye:	0Ft
11.	Helyreállítás előzetesen becsült költségigénye:	0Ft
12.	Becsült költségigény összesen:	0Ft
13.	Helyreállítás várható kezdési határideje:	
14.	Helyreállítás várható befejezési határideje:	
15.	Helyreállítás/védekezés várható pénzügyi forrásösszetétele:	
a) Saját forrás	0Ft	0%
b) Egyéb források:	0Ft	0%
c) Előzetesen becsült igény	0Ft	0%

A 15. c) szerinti előzetesen becsült igény megegyezik a 12.-15.a)-15.b) eredményével.

Kelt:

P.H.

.....
polgármester/elnök.....
(kör)jegyző

verzió: 3.2.9

2. számú kép: Bejelentő adatlap Forrás: ¹³⁶

Fontos, hogy a „vis maior esemény és rövid leírása a helyszín megjelölésével:” szöveges leírás részben az önkormányzatnak törekednie kell a rövid lényegre törő esemény leírásra. A leírásnál szükséges az eseménnyel érintett terület megnevezése (közterület neve), a helyrajzi száma, az, hogy mi sérült és minek a hatására sérült, mekkora mértékben károsodott, milyen kötelező önkormányzati feladatellátás sérül, mit veszélyeztet. Nagy szerepe van a jól megfogalmazott bejelentésnek, mert segíti a kincstár koordinációs szerepkörét is a bizottság szakértőinek összeállításában. Sajnos előfordult már olyan eset is, amikor a bejelentő önkormányzat egyszerűen csak annyit írt az 1/a. melléklet vis maior esemény rövid indoklás részbe, hogy „ugyanaz történt a településen, mint a településen.” Ez nyilván nem könnyítette meg az eljárás ügymenetének intézését.

Az illetékes szervek helyszíni vizsgálata:

A bejelentést követően minden esetben haladéktalanul, de legkésőbb 30 napon belül a Magyar Államkincstár helyi önkormányzat székhelye szerint illetékes területi szerve (a továbbiakban: Kincstár) által koordinált bizottság helyszíni vizsgálatot végez. Az előzetes helyszíni

¹³⁶ A képet a szerzők készítették az EBR felhasználásával.

vizsgálatban részt vesz a Kincstár, a Katasztrófavédelmi Igazgatóság, továbbá szükség szerint a Kincstár felkérése alapján az:

- épületekben, építményekben keletkezett károk esetében az építésügyi hatóság,
- ár- vagy belvíz elleni védekezés, ár- és belvízvédelmi vízi létesítmény károsodása esetén a területileg illetékes vízügyi igazgatóság,
- utakban, komp- és révátkelőhelyekben, hidakban keletkezett károk esetében a Magyar Közút Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság képviselője,
- kulturális örökség védett elemei esetén a területileg illetékes örökségvédelmi feladatkörben érintett illetékes hatóság képviselője,
- egyéb közigazgatási szerv képviselője (területileg illetékes fővárosi és megyei kormányhivatal építésügyi és örökségvédelmi hatósága, a területileg illetékes fővárosi és megyei kormányhivatal Természetvédelmi Főosztálya).

Az előzetes helyszíni vizsgálat lefolytatásáról a Kincstár által összehívott bizottság tagjai konszenzus alapján kitöltik az ebr42 rendszerben 3/A. mellékletet, amit a helyszíni vizsgálat lefolytatásánál jelenlévő személyeknek alá kell írnia. A jelenlévők az esetleges külön véleményt „A helyreállítás megvalósításával kapcsolatos egyéb megállapítások” rovatban rögzíthetik.

Vis maior esemény leírása:								
Sorszám	Vis maior esemény megnevezése	Település	Utca	Házzám	Hrsz.	Érintett alapterület	Mértékegység (m ² , m ³ , fm)	Megállapítások (károsodás mértéke, tulajdonjog-viszony)
1.								
2.								
3.								
4.								

Védekezési fokozat mértéke:	
Védekezési fokozat elrendelésének időpontja:	
Védekezési fokozat megszüntetésének időpontja:	
Védekezés kezdési ideje:	
Védekezés befejezési ideje:	

Megállapítások:

A kár önkormányzati tulajdonban keletkezett (igen/nem):	
A káreseményt az önkormányzat időben – 7 napon belül – bejelentette (igen/nem):	
A bejelentett esemény vis maiornak tekinthető-e (igen/nem):	
Indokolás:	
A helyreállítás megvalósításával kapcsolatos egyéb megállapítások:	

Záradék:	
----------	--

3. kép A 3/a melléklet vis maior esemény leírása Forrás:¹³⁷

- a) Védekezés esetében a bejelentést követő 7 napon belül a Katasztrófavédelmi Igazgatóság a 2. melléklet szerinti adatlapon – elektronikusan az ebr42 rendszerben – tájékoztatást nyújt a bejelentés valódiságáról, a vis maior esemény jellegéről, a védekezési munkálatok szükségességéről. A káresemény körülményeinek igazolására a Katasztrófavédelmi Igazgatóság helyszíni vizsgálatot is folytat.

Igénylésazonosító:	
ADATLAP	
A Katasztrófavédelmi Igazgatóság tájékoztatójához, helyszíni ellenőrzés jegyzőkönyvéhez	
1. Önkormányzat neve:	
2. Bejelentett vis maior esemény megnevezése:	
3. Katasztrófavédelmi Igazgatóság tájékoztatása a 2/A. § (5) bekezdés alapján a bejelentés valódiságáról, a vis maior esemény jellegéről és a védekezési munkálatok szükségességéről:	
a) A bejelentés valódisága:	
b) A vis maior esemény jellege:	
c) A védekezési munkálatok szükségessége:	
Helyszíni ellenőrzés jegyzőkönyve	
Helyszíni ellenőrzéssel [kizárólag a 2/A. § (1) bekezdés a) pontja szerinti védekezés esetében] kapcsolatos adatok:	
Helyszíni ellenőrzés időpontja:	
Helyszíni ellenőrzés megállapításai:	
Kelt:, 20 év hó nap	
P. H.	
..... Katasztrófavédelmi Igazgatóság részéről: Önkormányzat részéről:
Név:	Név:
Beosztás:	Beosztás:
Telefon:	Telefon:

4. számú kép A 2. melléklet a katasztrófavédelmi igazgatóság tájékoztatójához, helyszíni ellenőrzés jegyzőkönyvéhez Forrás: ¹³⁸

- b) Pince-, partfalomlás vagy földcsuszamlás esetében a miniszter által kinevezett Pince- és Partfalveszély - Elhárítási Szakértői Bizottság a bejelentéstől számított 20 napon belül a káreseményt a helyszínen megvizsgálja, veszélyességi kategóriába sorolja és megállapításait a 3/B. melléklet része szerinti adatlapon az ebr42 rendszerben elektronikusan rögzíti.

¹³⁷ A képet a szerzők készítették.

¹³⁸ A képet a szerzők készítették.

Az önkormányzat az ebr42 rendszerben - az 5. melléklet szerinti Pályázati adatlapon - rögzíti támogatási kérelmét, valamint az ugyanezen a mellékleten kialakított dokumentumfeltöltési felületen feltölti a Rendelet 4. § (3) – (6) bekezdés szerinti kötelező dokumentumokat. A dokumentumok feltöltése minden esetben csak Portable Document Format (PDF) formátumban történhet. Minden egyes sorhoz csak egy darab *.pdf fájl tölthető fel. Az 5. melléklet kitöltését és a dokumentumok feltöltését befejezve azt le kell zárni.

A lezárás állapotváltással a rendszer generál egy kitöltött Nyilatkozatot, mely tartalmazza a feltöltött dokumentumok listáját is. Az önkormányzat az ebr42 rendszerből *.pdf formátumban letölti ezt a Nyilatkozatot, majd iktatja az iratkezelő rendszerben.

A vis maior esemény bejelentését (az 1. melléklet lezárása dátumát) követő 40 napon belül iratkezelő rendszerben iktatott Nyilatkozatot az önkormányzat polgármestere az ASP rendszerben vagy azonos biztonsági követelményeknek megfelelő egyéb, az E-ügyintézési törvény 25. § (3) bekezdése szerinti követelményeknek megfelelő, elektronikus ügyintézés biztosító információs rendszerben (pl.: e-szigno, GOV-CA) elektronikusan aláírja. Ezen aláírás időbélyegzője szerinti napon az önkormányzat elektronikusan aláírt Nyilatkozatot köteles visszatölteni az ebr42 rendszerbe, valamint még ugyanezen a napon köteles benyújtani a Kincstár hivatali kapujára. (Ekkor változik a beadott vis maior pályázat státusza Benyújtott státuszra.) A pályázat benyújtási időpontja a hitelesített és elektronikusan aláírt Nyilatkozat ebr42 rendszerbe történő visszatöltésének, valamint a Kincstár MAKPER hivatali kapujára történő továbbításának a napja. A benyújtási határidő meghosszabbítására nincs lehetőség, annak elmulasztása jogvesztő.

A Kincstár a helyi önkormányzat pályázatát ellenőrzi, megvizsgálja és szükség esetén, határidő kitűzésével hiánypótlásra szólítja fel. Az önkormányzatnak a hiány pótlásáról a felszólítás kézhezvételétől számított 7 napon belül gondoskodnia kell elektronikus úton az ebr42 rendszerben való rögzítésével. A hiánypótlási felhívás megküldésével egyidejűleg a Kincstár a pályázatot hiánypótlásra visszanyitja, így az 5. melléklet és a dokumentumfeltöltő felület is módosíthatóvá válik. Hiánypótlás csak úgy történhet, hogy az adott érintett soron a feltöltött dokumentumot törölni kell, és az új *.pdf dokumentumot kell feltölteni, valamint az 5. mellékletet le kell zárni. A rendszer ezután egy új Nyilatkozatot generál, mellyel ugyanúgy kell eljárni, mint a pályázat benyújtásakor. A Kincstár a pályázatok szabályszerűségének vizsgálatáról, részletes véleményéről szóló értesítő levelet és felülvizsgálati lapot 14 napon

belül küldi meg a minisztérium részére Hivatali kapun keresztül. Ha a helyi önkormányzat a hiánypótlási felhívásnak nem tesz eleget, vagy azt nem megfelelően teljesíti, a kincstár a pályázatot az ebr42-ben „kincstári elutasítás”-ra állítja.

A pályázat Kincstár által történő vizsgálatának, a támogatás odaítélésének és folyósításának felülvizsgálata során az ellenőrzés kitér a dokumentumok vizsgálatán túl a teljesítés valódiságára, cél szerinti felhasználására is. Ennek során ellenőrzésre kerül, hogy:

- a) a különféle vásárolt szolgáltatások számláihoz (pl. szivattyúzás, földmunka, fuvar, stb.) csatolt dokumentumok tartalmazzák-e a gépüzemórát, az egyéb fajlagos mutatókat, valamint jelzik-e a kenés -, üzemanyag feltöltés -, karbantartás -, gépkezelő csere állás idejét, stb. Amennyiben jellemző, dokumentált-e a gép telepítésének helye, valamint szerepel-e az elszámolásban minden más, a teljesítés valódiságát igazoló információ,
- b) a beszerzett termék, az elszámolt szolgáltatás díjtételének nagyságrendje arányos-e az elvégzett munka jellegével és körülményeivel, a helyben szokásos piaci árral,
- c) a fuvarozás, szállítás igénybe vételénél az elszámolás alapja igazodik-e a munka jellegéhez (tonna/km, fordulónkénti díj, üzemóra díj),
- d) a védekezés során az étkeztetés biztosításánál és más szakmai feladatok végzésénél (szállás, fuvar, munkagép igénybevétel stb.) – ha arra lehetőség van – elsődlegesen saját intézményeik és gazdasági társaságaik kapacitását vették-e igénybe,
- e) a védelmi naplóban feltüntetett adatok (pl. létszám, stb.) összhangban van-e a számlákon, bizonylatokon feltüntetett adatokkal,
- f) a teljesítés utólagos felülvizsgálatához a védekezési napló vezetése megfelelő informáltságot biztosít-e,
- g) a védekezés során felmerülő üzemanyag költségek elszámolása a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által meghatározott fogyasztási alapnorma-átalány mértéke (a beépített motor hengerűrtartalma) és az üzemanyag ár alapján történt-e, melyek igazolásaként az alapbizonylatok (pl. gépüzemnapló, menetlevél, stb.) szolgálnak, valamint az alapbizonylatok alapján készült önkormányzati kimutatás, mint belső bizonylat. (A szivattyúk, gépjárművek üzemanyag elszámolásának módja: az adott gép gyári fogyasztása (gépkönyv alapján) vagy alapnorma (gépjármű) * teljesített üzemóra vagy megtett km * NAV adott hónap aktuális üzemanyagára.) tartalmazza az üzemanyag költségek elszámolásához.
- h) a számla kibocsátása megtörtént-e termékértékesítés vagy a szolgáltatásnyújtás befejezésének időpontjáig, de legfeljebb 15 napon belül a számviteli törvény (Sztv.)

166. § (3) bekezdésében, és az általános forgalmi adóról Áfa szóló törvény (Áfa tv.)
163. § (1)-(2) bekezdéseiben rögzített előírások szerint.

A pályázatról a miniszter a pályázat beérkezésétől – tartalmi hiányosság esetén a 4. § (3) bekezdés m) pontja szerint feltöltött dokumentumtól – számított 90 napon belül dönt, indokolt esetben a káreseményhez kapcsolódó közfeladatokért felelős fejezetet irányító szerv vezetője szakmai javaslatának kikérésével. A támogatott tevékenységre vonatkozóan a miniszter támogatói okiratot ad ki.

A támogatás felhasználásáról legkésőbb a miniszteri döntést követő 12 hónapon belül, katasztrófavédelmi szünyoggyérítés esetén legkésőbb a miniszteri döntést követő 6 hónapon belül, a Rendelet 3. § (10) bekezdés szerinti esetben a Kormány által meghatározott időpontig az önkormányzat köteles – elektronikus úton az ebr42 rendszerben kitöltött adatlap (8. melléklet) és az elszámolás mellékleteinek ebr42 rendszerbe történő rögzítésével, valamint az ebr42 rendszer által generált Nyilatkozat Kincstár részére történő megküldésével elszámolni. A meghatározott határidők elmulasztása esetén igazolási kérelemnek nincs helye.

Az elszámolás – ebr42 rendszerben történő rögzítéssel való – benyújtására meghatározott határidő módosítására egy alkalommal, legfeljebb az elszámolás benyújtására meghatározott határidő 24 hónapra történő meghosszabbításával van lehetőség, ha a határidő betartását időjárási körülmény, a helyi önkormányzaton kívül álló szervezet tevékenysége, egyéb pályázati forrásból megvalósuló kapcsolódó beruházás vagy közbeszerzési eljárás elhúzódása akadályozza. A kérelmet az elszámolás benyújtására meghatározott határidő lejártáig lehet benyújtani a Kincstárnak.

Helyreállítás esetében az elszámolás elfogadását megelőzően a Kincstár, valamint – a káresemény jellegétől függően szükség szerint – a Katasztrófavédelmi Igazgatóság, építésügyi hatóság, a területileg illetékes vízügyi igazgatóság, a Magyar Közút Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság, a Pince- és Partfalveszély Elhárítási Szakértői Bizottság képviselőiből álló bizottság – az elszámolás benyújtását követő 30 napon belül – a helyszínen ellenőrzést folytat, amelyről – intézkedési javaslatok megtételével – 7 napon belül értesíti a Kincstárt.

Az elszámolás részbeni vagy teljes elfogadásáról, az esetleges visszafizetési kötelezettség előírásáról a Kincstár dönt és tájékoztatja az önkormányzatot. Jogosulatlanul igénybe vett támogatás megállapítása esetén a Kincstár tájékoztatja a támogatottat a visszafizetendő támogatás és kamatai összegéről, továbbá erről értesíti a minisztériumot.

Ha a támogatás felhasználása jogszabálysértő vagy nem rendeltetésszerű, a támogatott a jogosulatlanul igénybe vett támogatás összegét az Ávr. 98. §-a szerinti kamatokkal növelt mértékben fizeti vissza. Jogosulatlanul igénybe vett támogatás visszafizetésének elmulasztása esetén a visszafizetési határidőt követő tizenöt napon belül a Kincstár a támogatott fizetési számlája ellen beszedési megbízást nyújt be.”

7.4 Vis maior előleg igénylésének lehetősége

A települést ért különösen súlyos természeti károk mérséklésére – a katasztrófavédelmi szűnyoggyérítés kivételével – a védekezési, helyreállítási támogatás részben, előleg formájában azonnali segítségnyújtásként is folyósítható a miniszter előzetes döntésével, a Kincstár felé történő utalványozással, a kedvezményezettet terhelő elszámolási kötelezettséggel.

A helyreállításhoz kapcsolódó előleg az 1/b. melléklet része szerinti adatlapon jelzett, előzetesen becsült helyreállítási költségek legfeljebb 15%-ának megfelelő összeg lehet, amellyel az első teljesítésarányos lehívással egyidejűleg kell elszámolni.

A védekezési költségekhez kapcsolódó előleg az 1/b. melléklet szerinti adatlapon jelzett, előzetesen becsült védekezési költségek legfeljebb 50%-ának megfelelő összeg lehet, amellyel a pályázat benyújtásával kell elszámolni.

Vis maior pályázat (2023) 1/b. melléklet

1. melléklet a 9/2011. (II. 15.) Korm. rendelethez

B) ELŐLEG IRÁNTI KÉRELEM ADATLAPJA

Igénylésazonosító: 0

1. Önkormányzat neve:	
2. Önkormányzat címe:	
3. Kapcsolattartó neve:	
4. Telefon:	
5. E-mail:	
6. Fax:	
7. Előzetesen becsült védekezési költségek összesen:	0
8. Előzetesen becsült helyreállítási költségek összesen:	0
9. Amennyiben a 7. és 8. pontban jelzett költségek eltérnek az 1/a melléklet 10. és 11. pontjától, úgy ennek indoklása szükséges:	
10. Azonnali segítségnyújtásra igényel előleget (igen/nem):	
a.) Védekezési költségekre igényelt előleg összesen:	0
b.) Helyreállítási költségekre igényelt előleg összesen:	0
c.) Igényelt előleg összesen:	0

Tudomásul veszem, hogy a jogtalanul igénybe vett előleg összeg után az önkormányzat a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő mértékű kamatot fizet a jogtalan igénybevétel napjától a visszafizetés napjáig.

Kelt: P.H.
 polgármester/elnök (kőr)jegyző

verzió: 3.2.9

5. számú kép Az 1/b. melléklet előleg iránti kérelem adatlapja Forrás: ¹³⁹

Az önkormányzat az előleg iránti kérelmét – legfeljebb a Rendelet 4. § (1) bekezdés szerinti pályázat (és 5. melléklet szerinti „Vis maior pályázati adatlap”) lezárásáig – az ebr42 rendszerben az 1/b. melléklet része szerinti adatlapon rögzítheti.

Fontos, ha a helyi önkormányzat a támogatási előlegről lemondott, a már folyósításra került támogatási előleget a Rendelet 4. § (1) bekezdése szerinti határidő lejártát követő 7 napon belül köteles visszafizetni.

A jogtalanul igénybe vett előleg összeg után az önkormányzat a jegybanki alapkamat kétszeresének megfelelő mértékű kamatot fizet a jogtalan igénybevétel napjától a visszafizetés napjáig!

7.5 Védekezési költségeket tartalmazó pályázat kötelező mellékletei

A védekezési költségek elszámolásához szükséges a következő anyagok benyújtása¹⁴⁰:

- a) az ebr42 rendszerben elektronikusan rögzített, kitöltött pályázati adatlap, továbbá ha a helyi önkormányzat már elvégzett védekezési munkálatokhoz, katasztrófavédelmi szűnyogyérítéshez vagy helyreállítási munkálatokhoz igényel támogatást,
 - a vis maior eseményhez kapcsolódó költségeket alátámasztó, a számvitelről szóló törvénynek alakilag és tartalmilag megfelelő, a helyi önkormányzat nevére és címére

¹³⁹ A képet a szerzők készítették az EBR felhasználásával.

¹⁴⁰ 9/2011. (II.15) Korm. rendelet 4. § (3)

- kiállított számlák, számviteli bizonylatok, – katasztrófavédelmi szúnyoggyérítés esetén a gyérített terület nagyságának, a gyérítés egységköltségének és időpontjának megjelölésével ellátott— vállalkozói szerződések, megrendelések,
- a helyi önkormányzat belső szabályzatában meghatározott módon igazolt teljesítésigazolások,
 - a vis maior eseményhez kapcsolódóan elvégzett munkálatok esetén a számlához, számviteli bizonylathoz kapcsolódó, a munkálatok elvégzéstől számított 24 órán belül kiállított gépjármű menetlevél, fuvarlevél, mázsajegy, gépüzemnapló, szállítólevél vagy más alapbizonylat,
 - gazdasági társaság vagy más jogi személy által szolgáltatás nyújtásról kiállított számla, számviteli bizonylat esetében, ha az személyi jellegű kiadásra vonatkozó költséget is tartalmaz, a bér és járulékok számfejtését vagy a kifizetést igazoló bizonylatok, továbbá ezek alapbizonylataként szolgáló munkanapló, jelenléti ív, óranyilvántartó lap,
 - a vizek kártételei elleni védekezés szabályairól szóló kormányrendelet alapján előírt védekezési napló hiteles másolata és a védekezési költségek elszámolására - így különösen a védekezésnél dolgozók munkájának, a védekezéshez igénybe vett gépek, felszerelések és anyagok felhasználásának folyamatos nyilvántartására – vonatkozó adatok, ezek hiányában a helyi önkormányzat által vezetett védekezési napló. Fontos, hogy csak a védekezési naplóban feltüntetett létszámhoz, géphez, anyagokhoz kapcsolódó költségek fogadhatók csak el védekezési költségként,
 - védelmi készültség elrendeléséről és megszüntetéséről szóló határozat,
 - az elvégzett munkatételeket tartalmazó számlaösszesítő (a számlákat és a számlákat alátámasztó dokumentumokat a számlaösszesítő sorrendjében kérjük mellékelni),
 - a település, településrész térképe helyrajzi számmal és a vis maior eseménnyel érintett helyszín feltüntetésével – színessel, beazonosítható módon szükséges jelölni a károsodással érintett helyszínt,
 - katasztrófavédelmi szúnyoggyérítés esetében a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ kiállított jóváhagyó dokumentum a szúnyoggyérítés engedélyezéséről,
- b) a képviselő-testület határozata arról, hogy
- saját erejéből – részben vagy egészben – a vis maior esemény okozta helyzetet nem tudja megoldani,

- c) a bejelentett védekezési eseményekről, károkról készített színes fotódokumentáció elektronikus vagy nyomtatott formában, képaláírásokkal az ábrázolt helyszínek beazonosíthatósága érdekében,
- d) ha a helyi önkormányzat adósságrendezési eljárás alatt áll, úgy a bíróság által az adósságrendezés megindításáról szóló jogerős végzés,
- e) a Rendelet 5. § (2) bekezdésének c) pontja szerinti magasabb mértékű támogatás igénylése esetén a helyi önkormányzat költségvetési rendelete – az ebr42 rendszer 5. mellékletének adott sorához nem kell feltölteni a helyi önkormányzat költségvetési rendeletét. Elég nyilatkozni arról, hogy a Nemzeti jogszabálytárba fel lett töltve az önkormányzat adott évi költségvetéséről szóló szám/év (hó. nap) számú önkormányzati rendelete,
- f) a helyi önkormányzat nyilatkozata arról, hogy az adott tárgyban korábban vagy egyidejűleg benyújtott-e pályázatot,
- g) miniszter által a kérelmek elbírálása során egyedileg meghatározott, a káresemények, illetve a bekövetkezett károsodások megfelelő vizsgálatához szükséges egyéb dokumentumok,

A helyreállítási költségeket tartalmazó pályázat kötelező mellékletei a védekezési pályázathoz csatolandó dokumentumokon felül:

- a) a károsodás tárgyához igazodó, a Magyar Mérnöki Kamara, a Magyar Építész Kamara szakértői névjegyzékében szereplő műszaki szakértő, vagy az igazságügyért felelős miniszter által vezetett igazságügyi szakértői névjegyzékben aktív tagként szereplő műszaki szakértő által készített nyilatkozat, amely tartalmazza a helyi önkormányzat nyilatkozatát, amelyben igazolja, hogy a műszaki szakértő egyaránt független a kérelmet benyújtó helyi önkormányzattól és a helyreállítás későbbi kivitelezőjétől,
 - a keletkezett károk tételes felsorolását, a károk kialakulásának okait,
 - a károsodott építmény általános jellemzését - építés éve, legutóbbi felújítás dátuma, karbantartás gyakorisága (tételesen felsorolva a felújítás, karbantartás munkálatait és időpontját), építés technológiája stb. -,
 - utakban, hidakban, komp- és révátkelőhelyekben keletkezett károk esetén a közlekedés biztonságára vonatkozó nyilatkozatot indokolással (az adott kár mennyire és miben veszélyezteti a közlekedés biztonságát, továbbá milyen helyreállítási munkálatok szükségesek a biztonságos közlekedés megteremtéséhez),

- az építmény károsodás előtti állapotnak megfelelő helyreállítására vonatkozó, a költséghatékonyság szempontjait figyelembe vevő javaslatot, alternatívákat, a helyreállítás költségeinek tételes bemutatását. A költségek (műszaki szakértő, tervező, műszaki ellenőr díja, közbeszerzés költsége) maximális költsége nem haladhatja meg az összköltség 10 %-át,

Helyreállítás méret- és mennyiségszámítás

(mintatáblázat – helyreállítás tárgya pl. Bocskai utcában 0,25 m széles zúzottkő padka 150 m hosszon történő kimosódásának megszüntetése)

7. számú táblázat: Helyreállítás méret- és mennyiségszámítás Forrás: ¹⁴¹

Sorszám	Tétel/munkanem megnevezése	Számítás
1.	Pl. padka készítése zúzottkőből	150m x 0,25m x 0,15 m
2.	Pl. tömörítés kis felületen bármely tömörítési osztályban 85 % tömörségi fokra	150 m x 0,25m x 0,15m

8. számú táblázat: Helyreállítási költségvetés Forrás: ¹⁴²

Sorszám	Tétel/munkanem megnevezése	Mennyiség	Mértékegység	Egységár (anyag)	Egységár (munkadíj)	Nettó költség (anyag)	Nettó költség (munkadíj)
1.	Pl. padka készítése zúzottkőből	5,62	m ³	9 540	5 860	53 614	32 933
2.	Pl. tömörítés kis felületen bármely tömörítési osztályban 85 % tömörségi fokra	5,62	m ³	825	3 420	4 636,5	19 220

b) a képviselő-testület határozata arról, hogy

- a káreseményhez kapcsolódóan milyen biztosítással rendelkezik,

¹⁴¹ A táblázatot a szerzők készítették.

¹⁴² A táblázatot a szerzők készítették.

- más, a tulajdonában lévő épületben ezt a feladatát nem tudja ellátni,
- a károsodott épület milyen kötelező önkormányzati feladat ellátását szolgálja,
- vállalja a károsodott, kötelező feladatot ellátó épületre az 5. § (11) bekezdése szerinti értékkövető biztosítás megkötését,

c) a biztosítással kapcsolatos iratok:

- biztosítási kötvény,
- ha a helyi önkormányzat tulajdonában vagy vagyonkezelésében lévő - oktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, igazgatási, valamint egyéb kötelező feladatok ellátását szolgáló - épületre nem köthető biztosítás, úgy erről a tényről szóló, legalább három országos biztosítótársaság káreseményt követően kiadott nyilatkozata,
- biztosító által a káreseményhez kapcsolódóan felvett helyszíni kár jegyzőkönyve,
- biztosító által megállapított kár összegére vonatkozó dokumentum; ha a biztosító még nem állapította meg a kár összegét, akkor legalább a biztosítónak benyújtott kárigény, egyéb dokumentumok,

d) a helyi önkormányzat

- tulajdonában lévő építmény esetén elektronikus tulajdoni lap, illetve
- vagyonkezelésben lévő épület esetén a vagyonkezelői szerződés

A pályázat benyújtásánál és vizsgálatánál nagyon fontos kritérium, hogy külterületi és zártkerti utak esetében minden esetben az önkormányzatnak lakcímnnyilvántartással kell igazolni, hogy lakott külterület megközelítését szolgálja a külterületi, ill. zártkerti út és más módon nem megközelíthetőek az ingatlanok. Amennyiben több külterületi útról van szó, ott elkülönítve kell feltüntetni, melyik külterületi út melyik lakott külterületi ingatlan megközelítésére szolgál. A térképen jelölni kell a külterületi utakat, valamint a lakott külterületi ingatlanokat, illetve az utolsó lakott külterületi ingatlant, mely az eseménnyel érintett külterületi úton közelíthető meg. Amennyiben az önkormányzat a hiánypótlást követően sem tudja hitelt érdemlő módon igazolni az életvitel szerűen lakott ingatlanokat, akkor, úgy azok a külterületi/zártkerti utak nem lesznek figyelembe véve a pályázat elbírálása során.

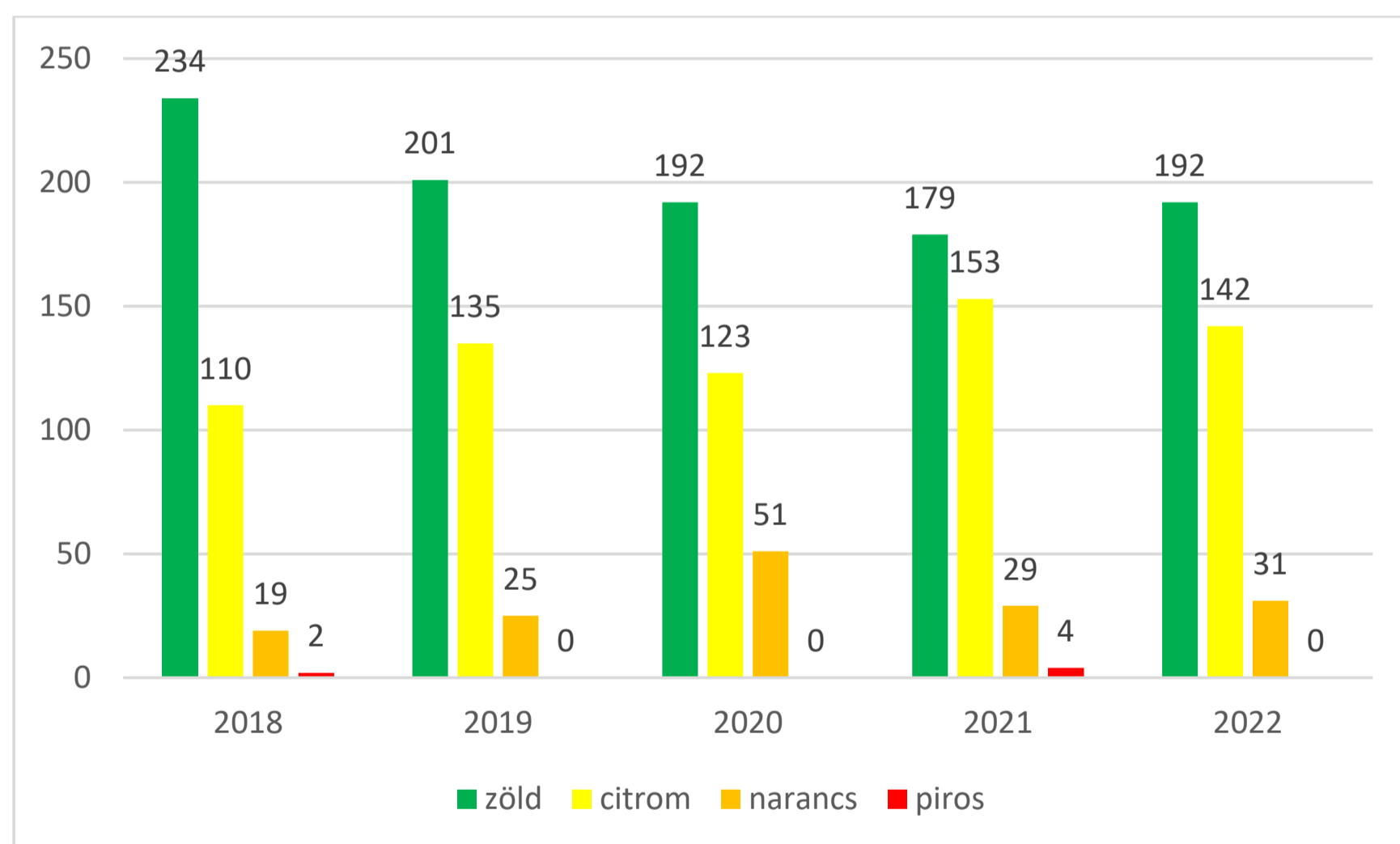
A katasztrófavédelmi szűnyogyérítéssel kapcsolatos pályázat kötelező mellékletei:

- a) az ebr42 rendszerben elektronikusan rögzített, lezárt pályázati adatlap, továbbá ha a helyi önkormányzat már elvégzett védekezési munkálatokhoz, katasztrófavédelmi szűnyogyérítéshez vagy helyreállítási munkálatokhoz igényel támogatást,
- a vis maior eseményhez kapcsolódó költségeket alátámasztó, a számvitelről szóló törvénynek alakilag és tartalmilag megfelelő, a helyi önkormányzat nevére és címére kiállított számlák, számviteli bizonylatok, - katasztrófavédelmi szűnyogyérítés esetén a gyérített terület nagyságának, a gyérítés egységköltségének és időpontjának megjelölésével ellátott - vállalkozói szerződések, megrendelések,
 - a helyi önkormányzat belső szabályzatában meghatározott módon igazolt teljesítésigazolások,
 - a vis maior eseményhez kapcsolódóan elvégzett munkálatok esetén a számlához, számviteli bizonylathoz kapcsolódó, a munkálatok elvégzéstől számított 24 órán belül kiállított gépjármű menetlevél, fuvarlevél, mázsajegy, gépüzemnapló, szállítólevél vagy más alapbizonylat,
 - gazdasági társaság vagy más jogi személy által szolgáltatás nyújtásról kiállított számla, számviteli bizonylat esetében, ha az személyi jellegű kiadásra vonatkozó költséget is tartalmaz, a bér és járulékok számfejtését vagy kifizetést igazoló bizonylatok, továbbá ezek alapbizonylataként szolgáló munkanapló, jelenléti ív, óranyilvántartó lap,
 - az elvégzett munkatételeket tartalmazó számlaösszesítő,
 - a település, településrész térképe helyrajzi számmal és a vis maior eseménnyel érintett helyszín feltüntetésével,
 - katasztrófavédelmi szűnyogyérítés esetében a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ által kiállított jóváhagyó dokumentum a szűnyogyérítés engedélyezéséről,
 - a képviselő-testület határozata arról, hogy saját erejéből - részben vagy egészben - a vis maior esemény okozta helyzetet nem tudja megoldani,
- b) a helyi önkormányzat nyilatkozata arról, hogy az adott tárgyban korábban vagy egyidejűleg benyújtott-e pályázatot,
- c) a miniszter által a kérelmek elbírálása során egyedileg meghatározott, a káresemények, illetve a bekövetkezett károsodások megfelelő vizsgálatához szükséges egyéb dokumentumok,

- d) a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ által kiállított 9. melléklet B) része szerinti nyilatkozat és
- e) a helyi önkormányzat nyilatkozata arról, hogy a szúnyoggyérítés megkezdését megelőzően bejelentett és 2. melléklettel igazolt ár- és belvízi védekezésre irányuló pályázattal rendelkezik.

8.1 Vis maior események elemzése 2018-2022

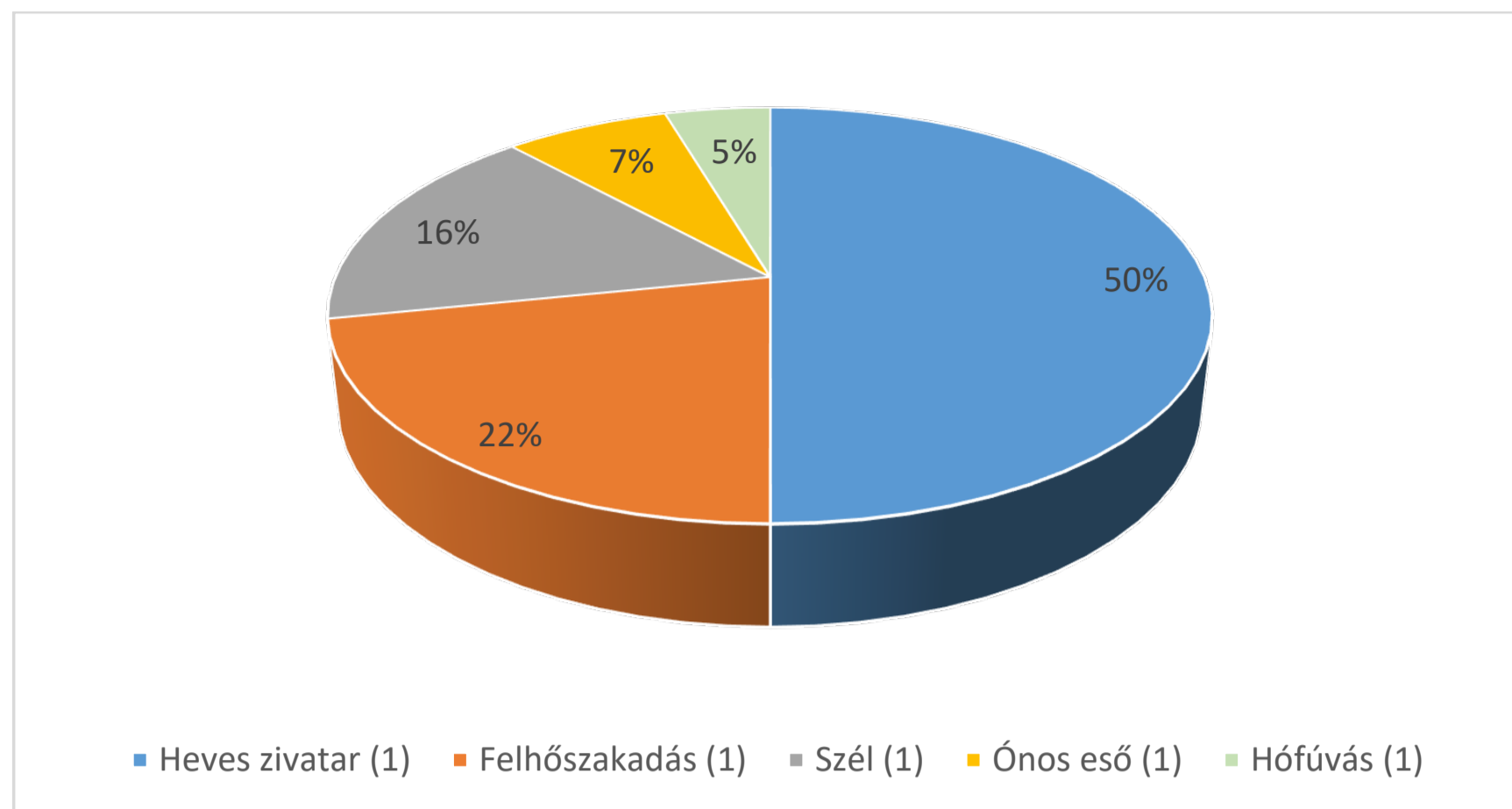
A vis maior bejelentések leginkább a szélsőséges időjárási események bekövetkezése miatt emelkednek meg, ezért vizsgálatra kerültek az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ) 2018-tól 2022-ig kiadott veszélyjelzéseinek mennyiségi mutatói, melyek alapján 2018-tól 2022-ig összesen 828 napon volt érvényben riasztás. A diagram bemutatja a vizsgált időszakban azt, hogy hogyan alakult az OMSZ által üzemeltetett veszélyjelzési rendszerben az összesen kiadott 824 darab citrom, narancs és piros fokozatú riasztás.

11. számú ábra: Különböző riasztási fokozatú napok száma 2018 – 2022 között OMSZ adatai alapján

Forrás:¹⁴³

¹⁴³ Az ábrát a szerzők készítették.

12. számú ábra: Citrom fokozatú riasztások elemeinek aránya 2018 – 2022 között országos viszonylatban OMSZ adatai alapján Forrás: ¹⁴⁴

Külön megvizsgálva a citrom riasztások összetételét látható, hogy az esetek csaknem háromnegyedét (72%) a nyári félévre jellemző jelenségek – felhőszakadás és zivatar – teszik ki. A citromsárga jelzést érdemlő heves zivatarok száma közel ugyanannyi (50%) mint a citromsárga riasztással jellemzett összes többi eset száma egyben. Ez egyáltalán nem meglepő annak fényében, hogy 2019 májusától már zivatar egzisztencia, tehát villámlás előfordulása esetén kerül kiadásra citromsárga riasztás zivatarra, az azt megelőző időszakokkal ellentétben. A téli időjárási jelenségekre – hófűvásra és ónos esőre – kiadott elsőfokú riasztások aránya a vizsgált időszakhoz képest folyamatosan, évről évre csökkenő mennyiséget mutat, előbbi 7%-ot tesz ki, utóbbi pedig 5 %-ot jelent. Bár minden évben több alkalommal találkoztunk viharos széllel járó időjárási helyzetekkel, ezek száma a nyugodt - jobbra anticiklonális hatások uralta - ősz miatt az év első hónapjaira korlátozódott. A citrom fokozatú riasztások közel 16% lett szélre kiadva.

Összefoglaló a 2018. év időjárási eseményeiről¹⁴⁵

Magyarországon az országos középhőmérséklet 2018-ban mintegy 1,8 °C-kal múlta felül az 1981-2010-es sokévi átlagot, és 12,07 °C-os értékkel a legmelegebbnek bizonyult a meteorológiai mérések 1901-től kezdődő éghajlati idősorában. A havi középhőmérsékletek – február és március kivételével – meghaladták a sokévi átlagot. A csapadék éves összege (607,7

¹⁴⁴ Az ábrát a szerzők készítették.

¹⁴⁵ Forrás: Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárási beszámoló – 2018

<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2019/04/fbc6d9cf4d6c582cc76acc8340a3f784-omsz-idojarasi-beszamolo-2018.pdf> (2023.10.04.).

mm) ugyan megfelelt az átlagos értéknek, de térbeli és időbeli eloszlása nem volt egyenletes. A veszélyjelzés szempontjától a rekord meleg 2018-as esztendő viszonylag nyugodtan telt. A január kora tavasziasan enyhe idővel kezdődött, február második felétől ugyanakkor szibériai eredetű, sarkvidéki levegő zúdult hazánkba, aminek hatására fagypont alatti maximumok alakultak ki, éjszakánként pedig nemritkán -15 °C fokig hűlt le a levegő. A hideg periódus mélypontja a tavasz első napjára esett. Március 1-jére virradóra a Baranya megyei Sátorhelyen $-24,6\text{ °C}$ -t mértek. Így március 1-je lett az év leghidegebb napja, de piros figyelmeztetést extrém hidegre nem kellett kiadni.

Ezt követően enyhülés indult meg hazánkban, amely azonban csak átmenetileg bizonyult, mivel március közepén ismét fagyos levegő tört be térségünkbe, melynek köszönhetően a legmagasabb fokú, piros riasztást adták ki hófúvásra, ami két napon át (március 17-én és 18-án) volt érvényben. Március legvégén melegedés kezdődött. A napi középhőmérséklet az év végéig csak rövid időszakokra esett vissza az átlagos érték alá, esetenként pedig – különösen áprilisban és október legvégén – $8\text{-}12\text{ °C}$ fokkal is meghaladta azt.

Bár az év rekord melegnek bizonyult, extrém magas hőmérséklettel járó hőhullám nyáron nem fordult elő, piros figyelmeztetést hőségre éppen ezért nem kellett kiadni. Ugyanakkor a nyári napok száma (amikor a hőmérséklet maximuma eléri vagy meghaladja $25,0\text{ °C}$ -t) országos átlagban elérte a 120-at, amely a sokévi átlagnak (79) több mint másfélszerese. Piros figyelmeztetés nagy csapadéokra sem fordult elő.

Összefoglaló a 2019. év veszélyes időjárási eseményeiről¹⁴⁶

A 2019-es esztendő a veszélyjelzések szempontjából kihívásokkal teli év volt. Az időjárás ismét változékony volt, nehezítve az előrejelző szakemberek munkáját. Bár piros riasztást az Országos Meteorológiai Szolgálat (a továbbiakban: OMSZ) nem adott ki, az úgynevezett konvektív szezonban előfordult egy olyan zivataros helyzet (2019. június 27.), amely az utólagos elemzés során lett a piros kategóriába sorolva. Januárban többször hullott vegyes halmazállapotú csapadék (eső, hó, havas eső), majd a kissé nyugodtabb februárt követően márciusban a szél volt a főszereplő. Az átlagosnál jóval hűvösebb és csapadékosabb májusban a zivatarok száma elmaradt a sokévi átlagtól, veszélyjelzés főként nagy csapadéokra és szélre került kiadásra. A nyári hónapok és a szeptember eseménydús időjárást hozott. A zivatarokhoz több alkalommal jégeső, viharos szél és felhőszakadás (többször napi csapadékrekorddal)

¹⁴⁶ Forrás: Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárási beszámoló 2019
<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2020/04/e4bb68ce7fd50338774988519b5ff5ef-omsz-idojarasi-beszamolo-2019.pdf> (2023.10.04.).

társult, mely jelenségekre adta ki az OMSZ a narancs riasztások jelentős hányadát. A konvektív szezon gyakorlatilag október elejéig tartott. 2019 januárja után téli időjárást csupán a december első hete hozott havazással, vegyes csapadékkal. A téli hónapokban nem fordult elő szélsőségesen erős lehűlés, melyet az is mutat, hogy az extrém hidegre vonatkozó citrom fokozatú jelzés csupán egyszer (januárban) került kiadásra. 2019-ben a hűvös májust követően júniustól szeptember elejéig többször visszatértek a hóhullámok. A legerősebb kánikula augusztus 7–13. között alakult ki, ekkor született az év legmagasabb hőmérséklete is (38°C, Derekegyház Kéktó, Csongrád megye, 2019. augusztus. 12.).

Összefoglaló a 2020. év veszélyes időjárás eseményeiről¹⁴⁷

A 2020-as esztendő a veszélyjelző szakemberek számára hullámzó volt: hiszen a csendesebb időszakokat többször is hirtelen váltották igencsak mozgalmas, dinamikus periódusok. Az év során az időjárás a változékony formáját mutatta, bár piros riasztás nem került kiadásra.

A január nagyobb része nyugodtabb időt hozott, majd a hónap végén nyugatiasra forduló áramlással egy dinamikus időszak vette kezdetét. A februári időjárást már a viharciklonok és frontjaik határozták meg, kifejezetten szeles, emellett igen enyhe volt az év második hónapja. A tavasz szokatlanul száraz volt, bár májusban leginkább a frontokhoz kötődő zivatarok miatt lett kiadva 21 napon riasztás.

Az ún. konvektív szezonhoz kapcsolódó jelenségek adták a kiadott másodfokú, narancs riasztások jelentősebb hányadát 2020-ban is: az egész nyári szezonban, a veszélyjelző szakembereknek köszönhetően gyakran volt narancs riasztás kiadva felhőszakadásra, valamint jégesőre, viharos kifutószélre. A konvektív szezon október első napjaiban ért véget. Bár a szeptember nagyobb része már jóval csendesebb volt a nyári hónapokhoz képest a jobbára anticiklonális hatások következtében. Az őszindító hónapot egy igen csapadékos október, majd egy az átlagosnál jóval szárazabb november és december követte. Az átlagos hőmérsékletű júniust és júliust követően az év többi hónapjának országos középhőmérséklete (a november kivételével) több mint 1 °C-kal volt magasabb, mint a sokéves átlag.

¹⁴⁷ Forrás: Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárás beszámoló 2020
<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2021/03/e75f0396500eea6d34d7337a6fc9d896-omsz-idojarasi-beszamolo-2020.pdf> (2023.10.03.).

Összefoglaló a 2021. év veszélyes időjárási eseményeiről¹⁴⁸

A 2021-es esztendő igen komoly kihívások elé állította a veszélyjelző szakembereket, ugyanis gyakran léptek fel veszélyes időjárási jelenségek a nyári és a téli időszakban is. Ezek több alkalommal is komoly kockázatokat jelentettek. Az évben 4 napon volt érvényben a 3. fokozatú, piros riasztás: június 25-én és augusztus 1-jén heves zivatarokra, míg december 26-án és 27-én nagy mennyiségű ónos esőre. A nyári hónapokban tizennégy alkalommal került kiadásra a legmagasabb fokozatú (piros) figyelmeztető előrejelzés hőségre. Emellett volt még egy olyan nap (augusztus 5.), amikor érvényben volt heves zivatarra a harmadfokú figyelmeztetés, bár a riasztás végül nem került kiadásra.

A január első napjai enyhe, párás, időnként esős időt hoztak, ezt követően tavaszias periódusok és a hidegbetörések váltották egymást. Utóbbiak közül kiemelkedik a február 11-én lezajló markáns hidegbetörés, amely bekövetkezésekor ónos esőre, viharos szélre, hófúvásra is egyaránt érvénybe lépett a másodfokú (narancs) riasztás. Az ezt követő tavasz szokatlanul hideg volt, még áprilisban is több alkalommal fordult elő havazás. Zivatarra (villámlásra) is gyakran került ki riasztás az évszakban, különösen májusban, ekkor két napon, 17-én és 23-án másodfokú (narancs) riasztás is.

A kifejezetten hűvös tavaszt követően szinte átmenet nélkül csapott át az időjárás a másik szélsőségbe: több intenzív hóhullám is fellépett nálunk, a június 18. és augusztus 16. közötti 60 napból csupán 18 olyan nap volt, amikor egy megyében sem volt érvényben valamilyen fokozatú (citrom, narancs, piros) figyelmeztetés hőségre. A többször is melegrekorddal tetőző hóhullámokat rendszerint heves, károkozó zivatarokkal, szupercellákkal érkező hidegfrontok zárták le: a másodfokú, narancs fokozatú riasztások (heves zivatarra, felhőszakadásra) mellett - ahogy már fentebb is említve lett - két napon a legmagasabb (piros) fokozat is érvényben volt. Az augusztus 17-én átvonult markáns hidegfrontot követően már nem fordult elő hőség az év folyamán. A 2021-es konvektív szezon október elején ért véget. Az őszi hónapokat – egy-két néhány napos periódustól eltekintve – nyugodt, anticiklonális hatások jellemezték, a szeptember és az október igen száraz, a november az átlagosnál kissé csapadékosabb volt. Decemberben jóval mozgalmasabb volt a légkör: esőre, és hóra is volt érvényben másodfokú (narancs) figyelmeztetés, a hónap végén pedig két egymást követő nap is a legmagasabb fokú (piros) riasztást kellett kiadni a szakembereknek ónos esőre.

¹⁴⁸ Forrás: Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárási beszámoló 2021
<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2023/01/01d6992179cb7b84f7b978d5aec2554f-omsz-idojarasi-beszamolo-2021.pdf> (2023.10.04.).

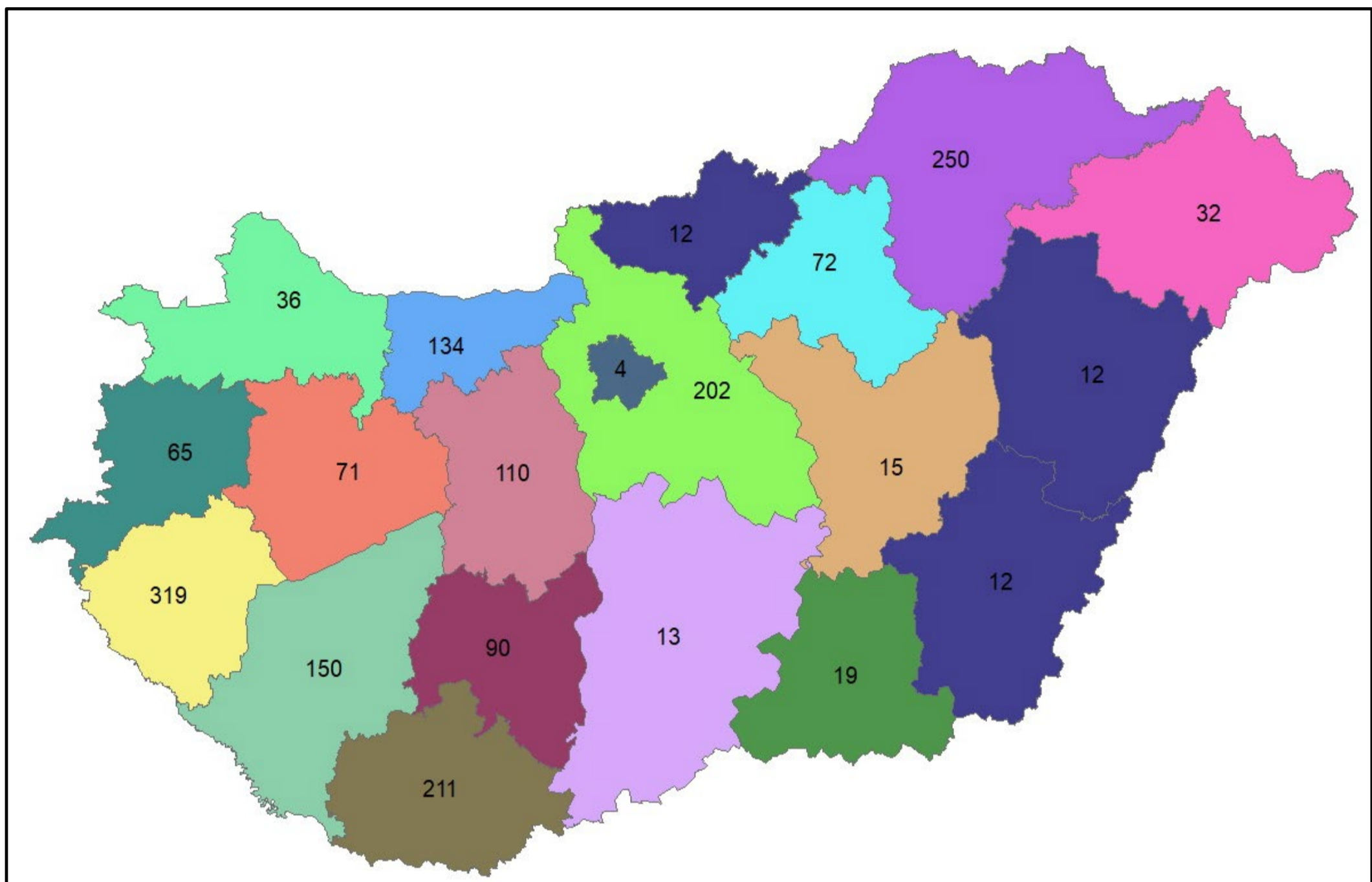
Összefoglaló a 2022. év veszélyes időjárási eseményeiről¹⁴⁹

A 2022-es évet veszélyjelzés szempontjából hullámzóként lehet értékelni: a hosszan tartó nyugodtabb időszakok közé általában rövidebb, de annál mozgalmasabb periódusok ékelődtek be. Ugyan az évben (a 2021-es évvel ellentétben) piros riasztás nem került kiadásra, így is akadtak veszélyt hordozó helyzetek. A klasszikus téli veszélyes jelenségek száma (havazás, hófúvás, ónos eső – leginkább előbbi kettő) még az előző évektől is jócskán elmaradt. Az év első kettő hónapjában száraz, az átlagosnál enyhébb volt az idő, ugyanakkor mozgalmas, dinamikus légköri helyzeteket hozott az időszak. A nagyon erős északnyugati, majd nyugati áramlással egymást érték a frontok, amelyek azonban az esetek többségében csak kis mennyiségű csapadékot okoztak. Január 30-án a Malik névre keresztelt viharciklonhoz kapcsolódóan nagy területen narancs fokozatú riasztás került kiadásra szélre. Február végén nyugodtabb, de szinte teljesen csapadékmentes időszak vette kezdetét. Ez egészen március 31-ig tartott, amikor egy mediterrán ciklon hatására az ország egy jelentős részén egy nap alatt több csapadék hullott, mint az évben addig összesen. Áprilisban megérkezett az „életmentő” csapadékos időszak: több hullámban és nagy területen hullott jelentős mennyiség. Ezzel kezdetét vette a konvektív szezon is, amely ebben az évben egészen későn, október elején ért véget. Ezalatt ugyan viszonylag gyakran kellett zivatarra (villámlásra) riasztást kiadni, ám a nagyrészt helyi jelleg miatt rendkívül egyenlőtlenül alakult a csapadék eloszlása. Frontokhoz kötődő, többnyire összefüggő csapadék csak kevés alkalommal fordult elő, ezért június végére az ország keleti felén már súlyossá, majd a csapadékszegény időjárás miatt augusztus közepére kritikussá vált az aszály. A június 20. és augusztus 28. közötti időszak a hóhullámoké volt. Szeptemberre megszűnt a hőség, emellett kifejezetten sok eső esett a hónapban, így jelentősen mérséklődött az országos aszályhelyzet. A megszokotthoz képest jóval több volt a zivatar, sőt, a heves, károkozó zivatar is. A konvektív szezon végét követően a riasztások szempontjából jóval nyugodtabban telt az év hátralévő része, december közepén volt csupán egy kissé mozgalmasabb időszak. Novembertől leginkább a ködre, több alkalommal nagy mennyiségű csapadékra vonatkozóan is kellett figyelmeztető előrejelzéseket kiadni.

¹⁴⁹ Forrás: Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárási beszámoló 2022
<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2023/03/a52992dbd3a5e2f7fd8a9d528388afd4-omsz-idojarasi-beszamolo-2022.pdf> (2023.10.04.).

8.2 A Vis maior pályázatok alakulása 2018 és 2022 közötti időszakban

Az önkormányzatok 1829 darab vis maior pályázatot nyújtottak be összesen a 2018-tól 2022-es évig. A megyék szerint összesített adatokat az alábbi ábra szemlélteti.

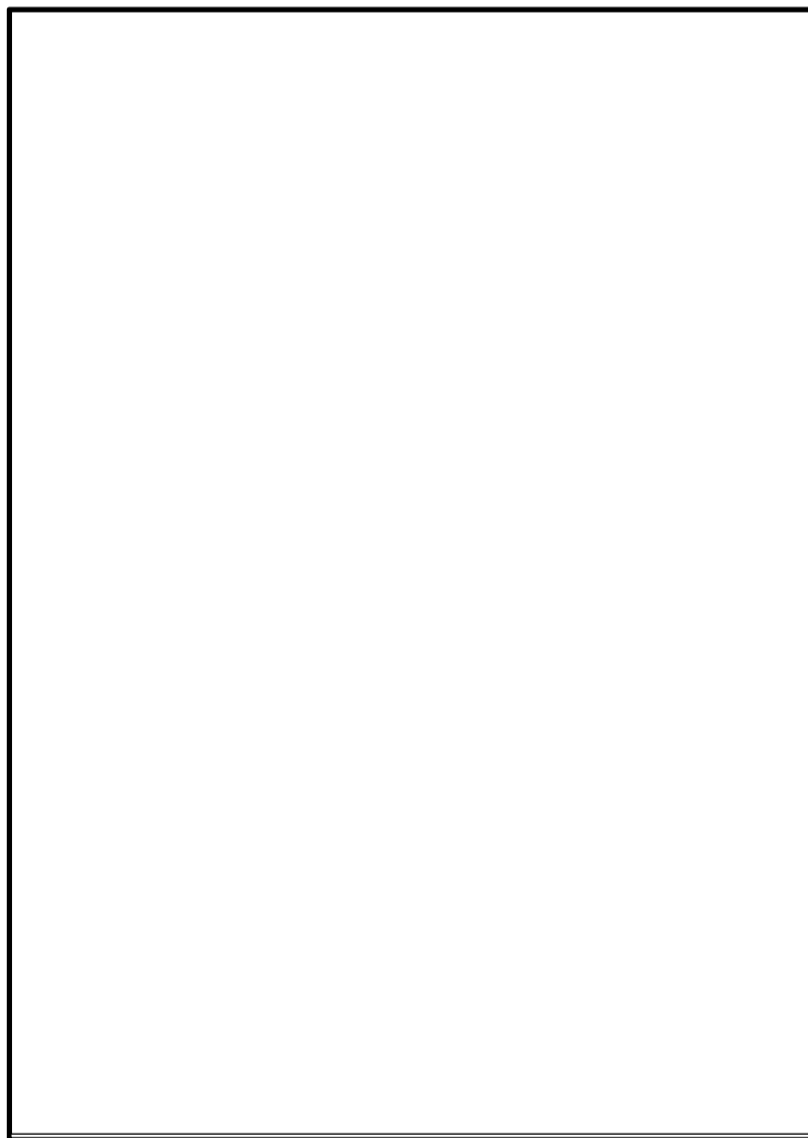
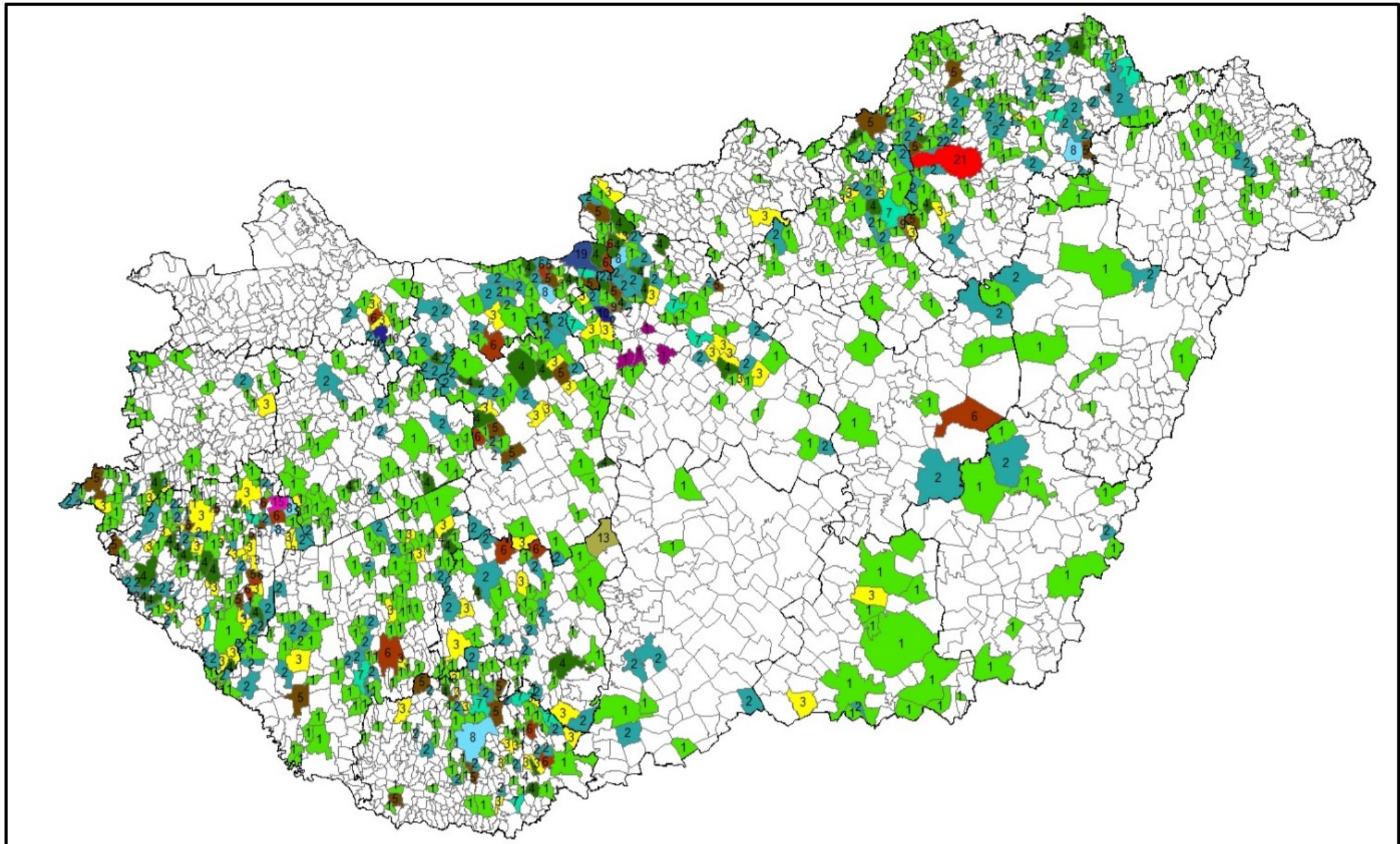

13. számú ábra: 2018-2022-ig benyújtott vis maior pályázatok vármegyéek szerinti csoportosításban

Forrás: ¹⁵⁰

Az országos megjelenítésen a vármegyéek szerinti összesítés már sejteti, hogy a dombságot, hegységet magukba foglaló vármegyéek jóval több vis maior pályázatot nyújtottak be a vizsgált időszakban, mint az Kisalföldi vagy Alföldi tájegység vármegyéi. A vármegyei összesítést tovább bontva a települések által benyújtott pályázatok darabszámának vizsgálatánál, már jól látható a vármegyéek kapcsán feltételezett megállapítás, hogy azok a települések, melyek kapcsolódnak elhelyezkedésük okán a Dunántúli-dombság, Zalai-dombság Dunántúli-középhegység vagy az Északi-középhegység területéhez, nagyobb számban nyújtanak be vis maior pályázatot. A térképi ábrázolásban a különböző színek a települések által beadott összes vis maior pályázatot tartalmazzák, nem vizsgálva a támogatás/ elutasítás állapotát. A színekben szereplő számok mutatják a benyújtott pályázatok darabszámát az ebr42 rendszerből.

¹⁵⁰ Az ábrát a szerzők készítették.

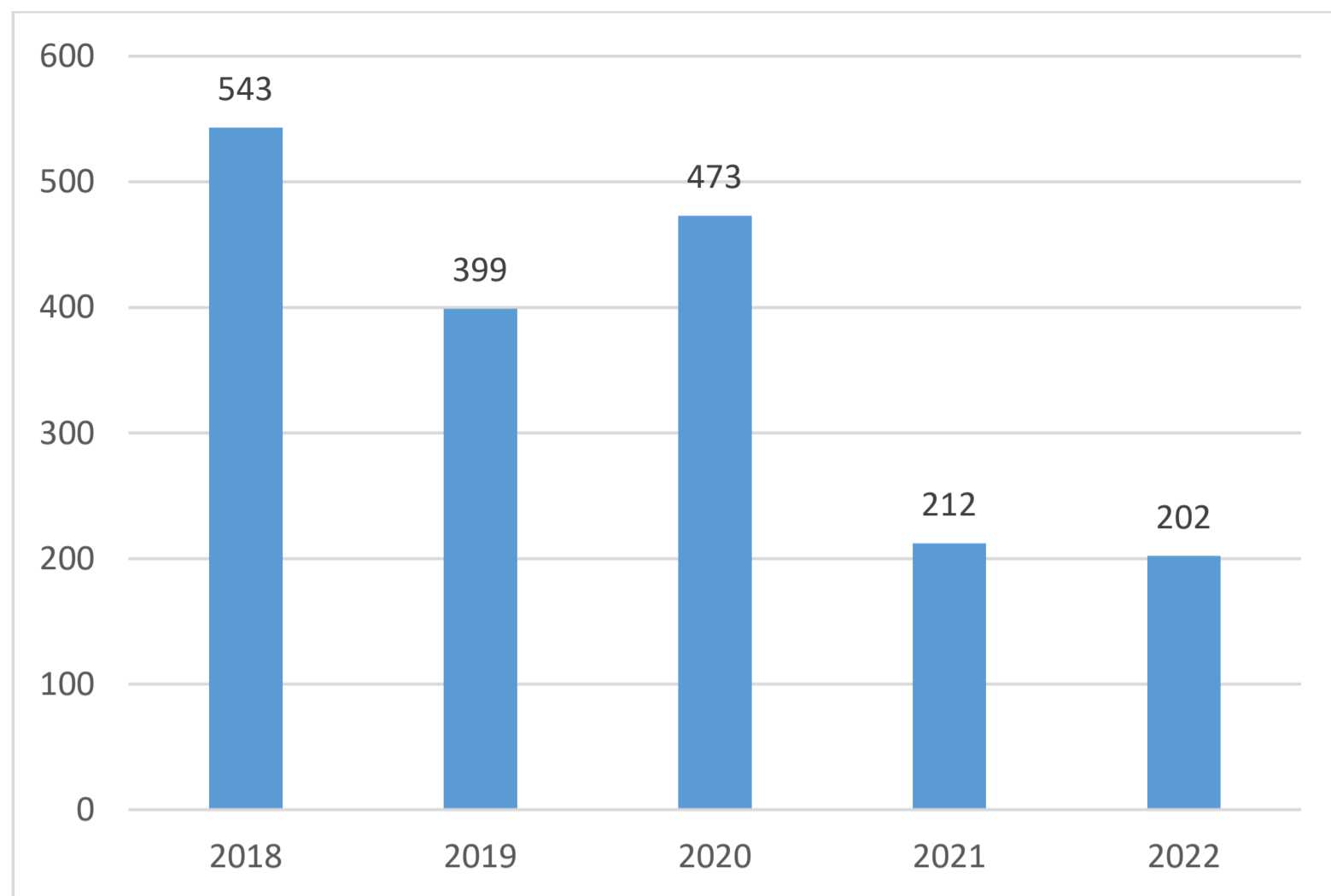

14. számú ábra: 2018-2022-ig benyújtott vis maior pályázatok települések szerinti csoportosításban

Forrás: ¹⁵¹

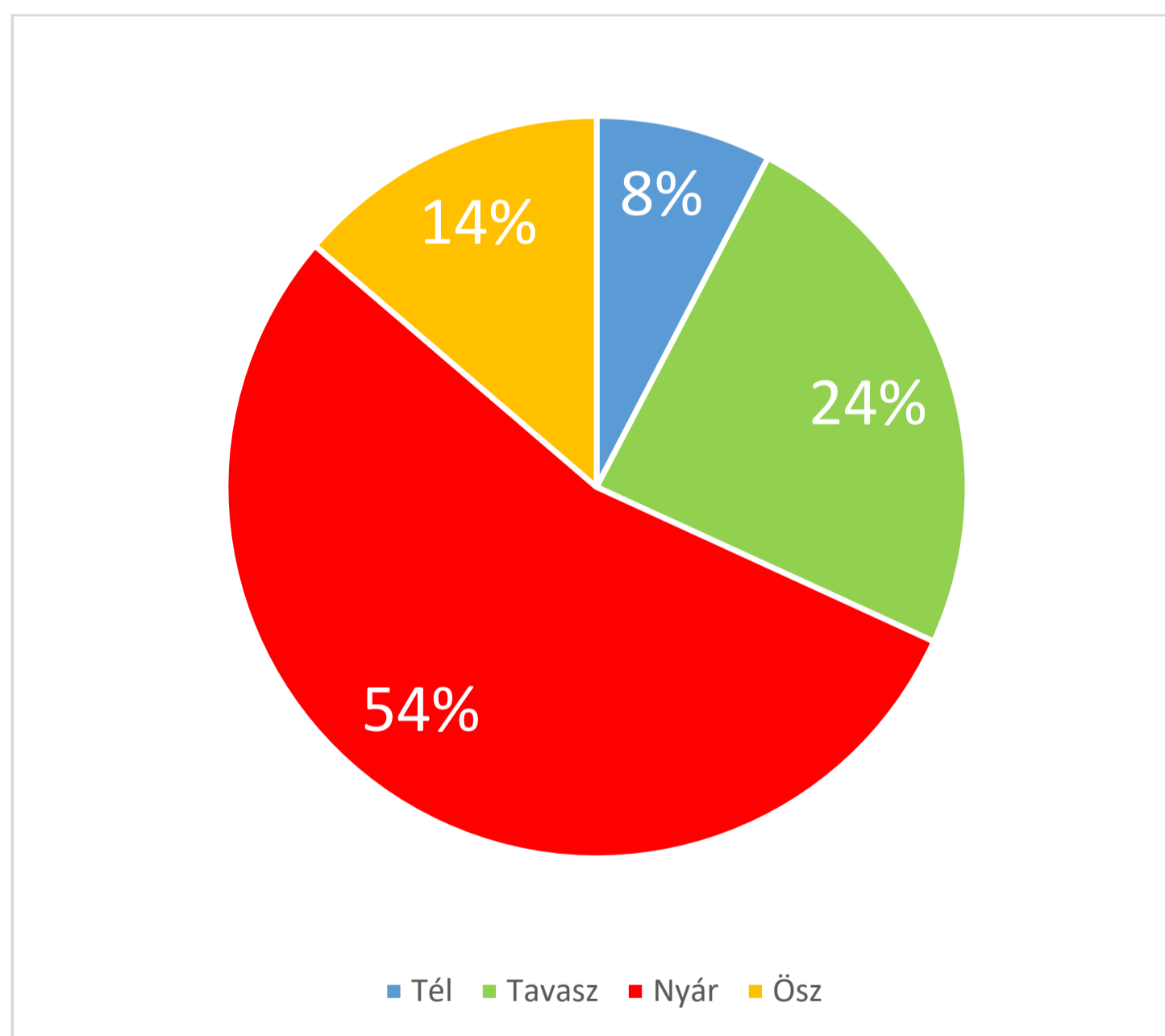
Az 543 darab benyújtott pályázat kiemelkedő volt a 2018-as évben, melyet a 2020-as év követ a 473 darab bejelentett pályázattal, amely jóval az átlag feletti bejelentés számot jelent. A 2019 (399 db), 2021 (212 db) és a 2022-es (202 db) években a benyújtott pályázatok átlag közeli értéket mutatnak.

¹⁵¹ Az ábrát a szerzők készítették.

15. számú ábra: Magyarországon 2018-2022-ig benyújtott vis maior pályázatok Forrás: ¹⁵²

A vis maior események időszakra bontott elemzése (2018-2022)

16. számú ábra: Benyújtott vis maior pályázatok évszakonként vizsgálva Forrás: ¹⁵³

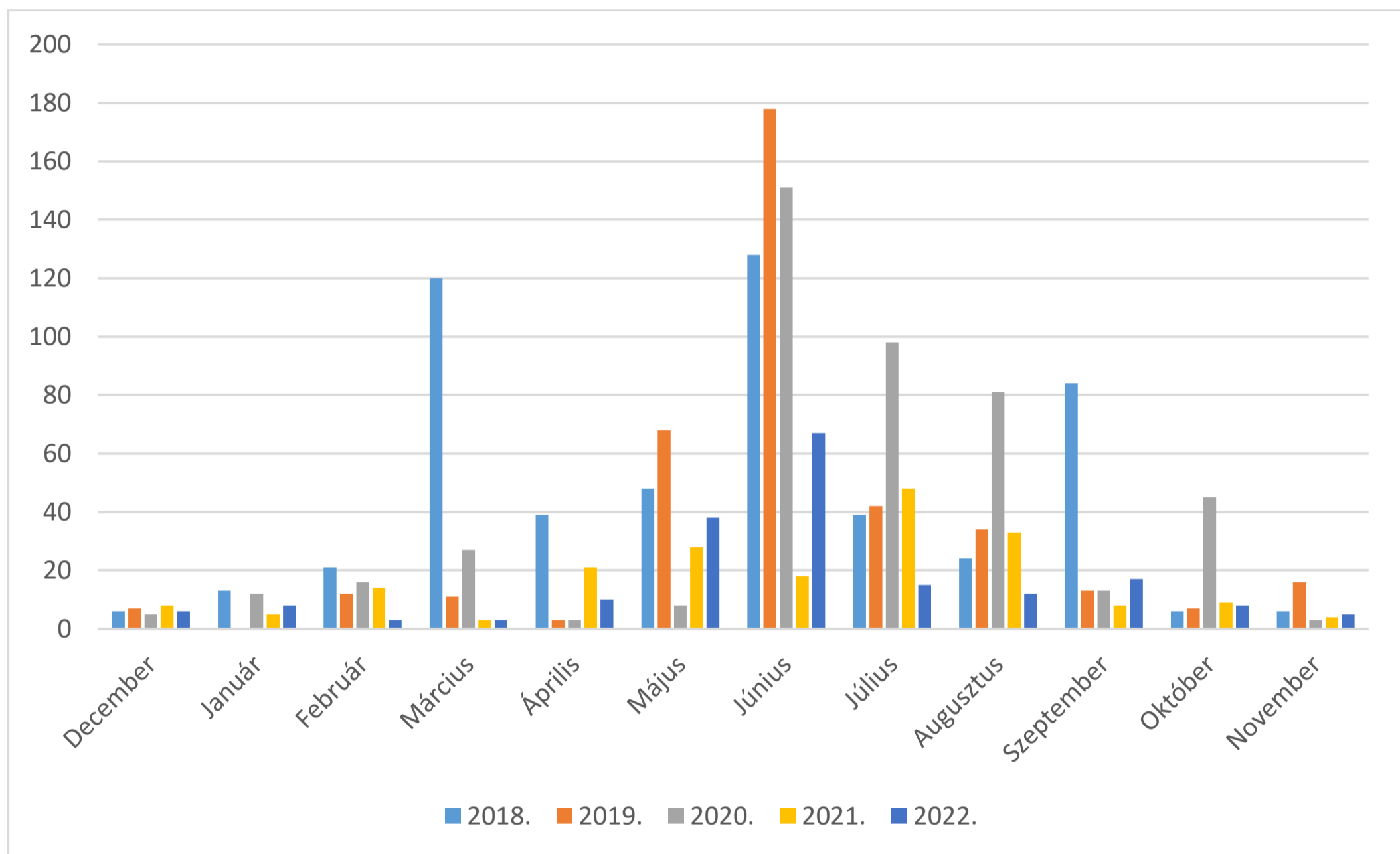
A vis maior pályázatokat az évszakok függvényében vizsgálva látható, hogy a benyújtások zömét, 54%-át a nyári hónapokban megnövekvő – a felhőszezon és a zivatar – miatti

¹⁵² Az ábrát a szerzők készítették.

¹⁵³ Az ábrát a szerzők készítették.

pályázatok teszik ki. A nyári hónapokat a tavaszi hónapok követik, mivel a pályázatok 24%-át ezen időszakban nyújtják be az önkormányzatok, majd az őszi (14%) és a téli hónapok 8%-al következnek.

A havi bontást is vizsgálva a benyújtott pályázatok számát látható, hogy a tavaszi és nyári hónapokban a csapadék egyenlőtlen eloszlásának köszönhetően megemelkednek az utakban bekövetkező káresemények, valamint a pince- partfal eseményekkel kapcsolatos bejelentések.

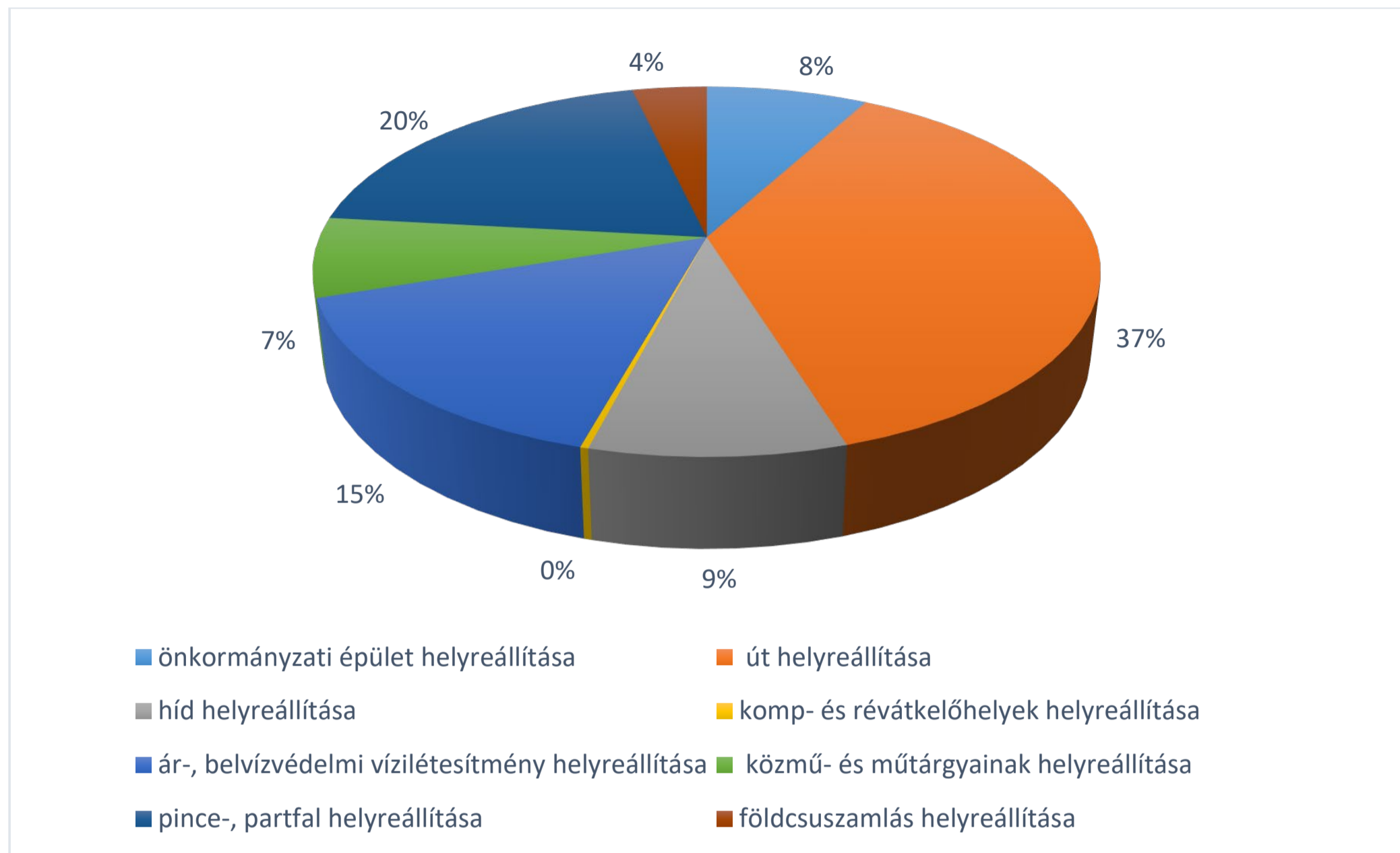
17. számú ábra: Benyújtott vis maior pályázatok havonkénti vizsgálata Forrás: ¹⁵⁴

A vis maior események megnevezése szerinti elemzése (2018-2022)

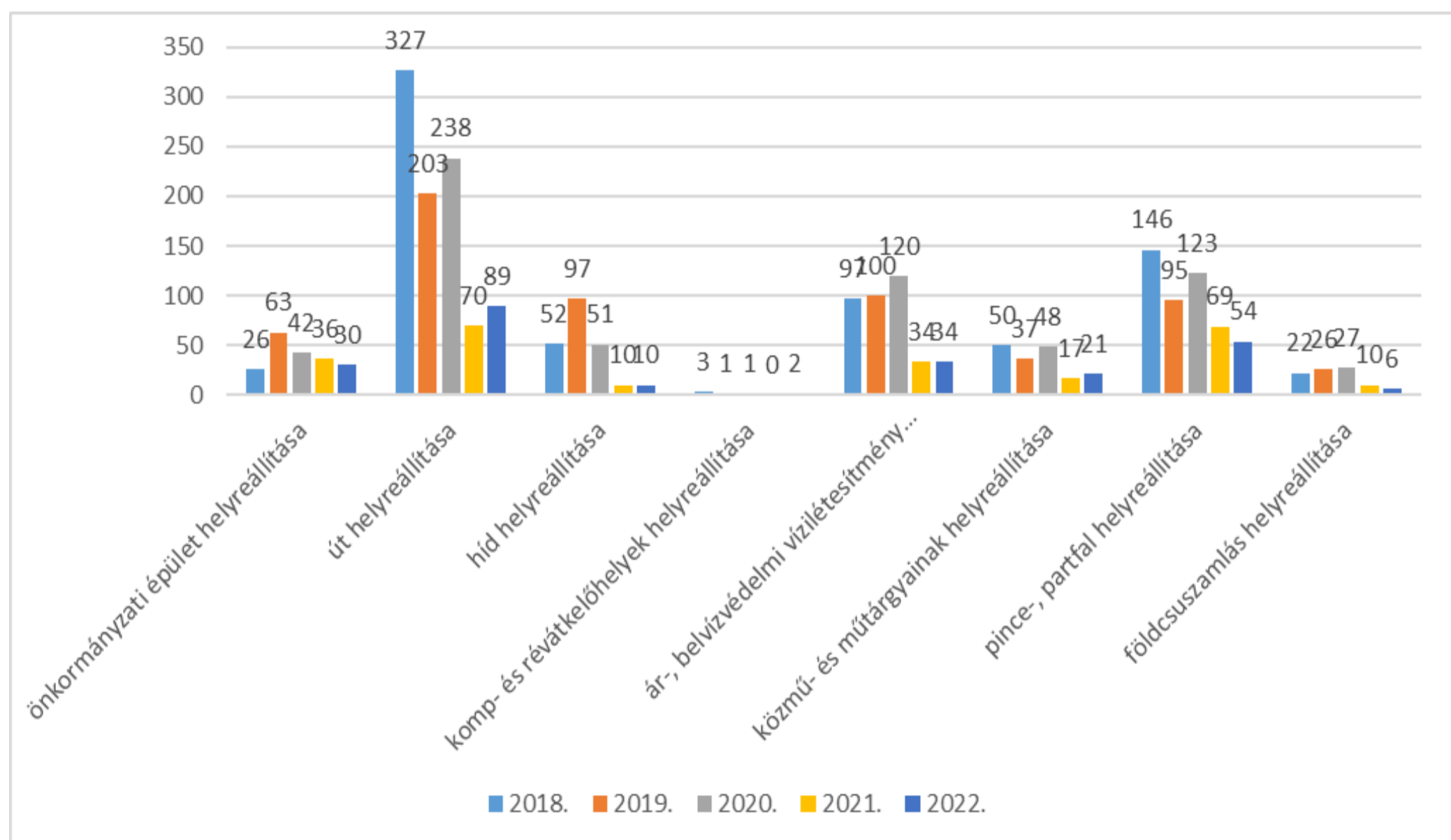
Megvizsgálva a benyújtott vis maior pályázatokat a bekövetkezett esemény függvényében a következő állapítható meg: a benyújtások legnagyobb számát az út helyreállítás adja 37%-ban, ami 927 bejelentést érint. Második helyen áll a listában pince- és partfal helyreállítás 20%-kal, ami 487 darabszámot jelent. Ez az esemény közel a fele az út helyreállításával kapcsolatban bejelentett pályázatnak. Ezután sorrendben az ár- és belvízvédelmi vízi létesítmény helyreállításával kapcsolatos esetek következnek 15 %-kal, amit a híd 9%-kal és a közmű és műtárgyainak helyreállítása 7%-kal követ. A sor vége felé maradt az önkormányzati épületek helyreállítása 8%-kal, ami 197 darab bejelentést reprezentál. A földcsuszamlás helyreállítása

¹⁵⁴ Az ábrát a szerzők készítették.

4%-kal szerepel a statisztikában, ami 91 darab bejelentést jelent. A komp- és révátkelőhelyek helyreállítása (7) már nem éri el az 1%-ot.

18. számú ábra: A vis maior káresemények típusa szerinti 2018-tól 2022-ig összesítés Forrás: ¹⁵⁵

19. számú ábra: A vis maior események évenkénti bontásban 2018-tól 2022-ig Forrás: ¹⁵⁶

¹⁵⁵ Az ábrát a szerzők készítették.

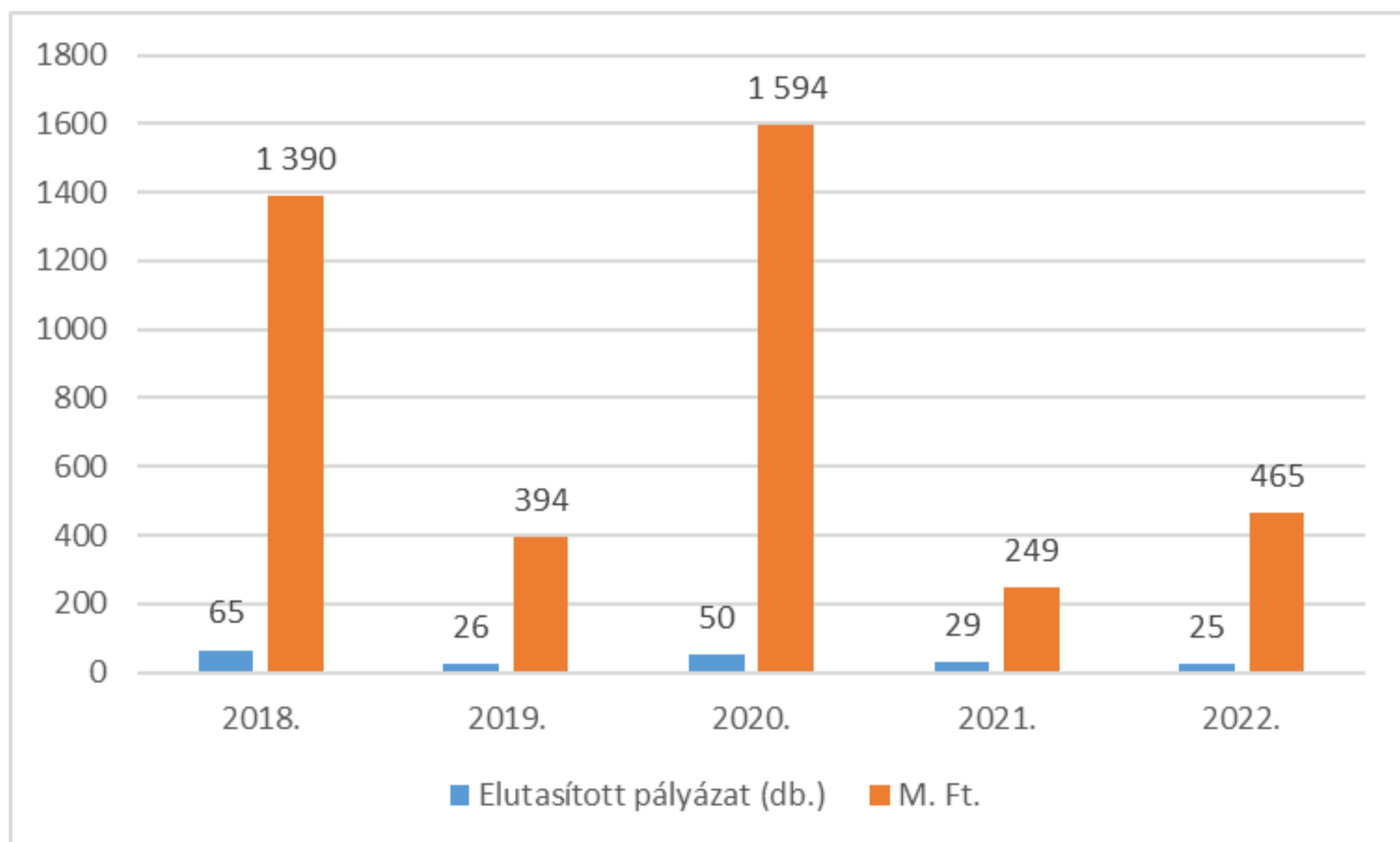
¹⁵⁶ Az ábrát a szerzők készítették.

Az oszlopdiagramon jól leolvasható, hogy a 2018, 2019 és a 2020-as években kiemelkedőnek kell tekintenünk a benyújtott vis maior pályázatok esetében a következőket:

- út helyreállítása,
- híd helyreállítása,
- ár-, belvízvédelmi vízi létesítmény helyreállítása,
- közmű-, és műtárgyainak helyreállítása,
- pince-, partfal helyreállítása.

A vis maior események helyszíni szemle során történő elutasításának okai (2018-2022)

A vizsgált időszakban az ebr42 rendszerben rögzített bejelentések közel 10%-át (195 pályázatot) kellett az illetékes hatóságoknak elutasítani. Az elutasítások egyik fő oka az, hogy a bejelentés nem volt a vonatkozó jogszabály alapján vis maior esemény, hiányos adatkitöltés miatt a Kincstár elutasította, vagy pedig a jogszabályban meghatározott jogvesztő határidő nem tartották be.

20. számú ábra: Elutasított vis maior pályázatok és előzetesen becsült költségigény összesen Forrás:

157

¹⁵⁷ Az ábrát a szerzők készítették.

Részkövetkeztetések

A vis maior eljárások megindítása az emberi erővel el nem hárítható káresemények által okozott következmények felszámolását teszi lehetővé a települések önkormányzatai számára. Alkalmazásuk szakértelmet és megfelelő felkészültséget igényel, mivel bizonyos hibák elkövetése, vagy a határidő átlépése jogvesztő következményeket okozhat. A fejezet tartalma alapján áttekinthetővé válik az eljárásrend, és a települések polgármesterei, jegyzői képet kaphatnak a környezetük leggyakoribb veszélyforrásairól és azokról az eljárási hibákról, amelyek megakadályozhatják a sikeres vis maior pályázatok megvalósítását.

Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása

A katasztrófák elleni védekezés feladataira történő felkészülés összetett feladat, amely megköveteli a vonatkozó jogszabályok ismeretét, alkalmazni tudását és a védekezésben részt vevő személyek tevékenységének összehangolását, koordinációját. A polgármestereknek és jegyzőknek a településük napi életének vitele mellett a megelőzési feladatokhoz számos bonyolult és komplex ügyet kell megoldaniuk. Katasztrófakockázatokat kell elemezni, veszélyelhárítási terveket kell készíteni, majd a polgári védelmi hatóságként kell fellépni. A településeken meglévő veszélyeztető hatások ismeretében fel kell készíteniük a lakosságot a veszélyhelyzetben követendő magatartási formákra, valamint a katasztrófariasztások éles megvalósítására a valós pánikhelyzetek elkerülése érdekében. Ezen túl az egyes sikeres védekezések befejezésével még nem fejeződik be a feladatrendszer, hiszen a települések számára kiemelten fontos kérdés a vissza nem térítendő vis maior támogatások sikeres lebonyolítása. A felkészítő anyag tartalmazza azon legfontosabb ismeretanyagokat, amelynek birtokában a települési vezetők hatékonyan lesznek képesek a katasztrófák elleni megelőzési- védekezési - helyreállítási feladataikat elvégezni.

Felhasznált irodalom

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az Európai Unió katasztrófavédelmi rezilienciacéljai: közös fellépés a jövőbeli vészhelyzetek kezelése érdekében Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6259-2023-INIT/hu/pdf>
- A/RES/69/283: Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030 Online: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_69_283.pdf
- Bizottság ajánlása az Európai Unió katasztrófavédelmi rezilienciacéljairól, C(2023)400 Online: <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/3d4580b0-ad05-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-hu>
- Climate Change 2023 Synthesis Report Summary for Policymakers Online: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf
- EBR42 Önkormányzati Információs Rendszer: <https://ebr42.gov.hu/> (2023.10.24.)
- Fercom Systems Online: <https://www.fercom.hu/>
- BM OKF hivatalos weboldala MoLaRi rendszer Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/49/molari-rendszer>
- HÁBERMAYER T., HORNYACSEK J. & MUHORAY Á. (2018). Katasztrófavédelmi önkéntesek motiváció kutatása a védekezések hatékonyságának növeléséhez. *Hadmérnök*, 13(2), 159-171. Online: http://www.hadmernok.hu/182_12_habermayer.pdf
- HÁBERMAYER T. (2021). Az ár- és belvíz elleni katasztrófavédelmi feladatok korszerű megoldásának lehetőségei. PhD disszertáció. Nemzeti közszolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola.
- HÁBERMAYER T. (2017). A magyar önkéntesek kategóriái és lehetséges fejlesztésük iránya az ár- és belvizek elleni védekezések tükrében *Védelem Tudomány*, 2(2), 88-124. Online: <https://www.vedelemtudomany.hu/articles/07-habermayer.pdf>
- Index.hu <https://index.hu/belfold/2022/05/08/szirena-oroszagos-katasztrofavedelmi-foigazgatosag-molari-felhivas-lakossagi-riaszto-rendszer/>
- JACKOVICS P. (2023). Nemzetközi segítségnyújtás, nemzetközi követelmények, hazai képességek – Törökországi földrengés, *Védelem Tudomány*, 2(4), 87-121.
- Magyarország nemzeti katasztrófakockázat értékeléséről szóló jelentése Online: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/2/2b/2be/2becdcd25cbd0c5fd50024a9fff8be35f4df568b.pdf>
- MUHORAY Á., HÁBERMAYER T. & CZINCZÁR K. (2019). Önkéntesség és kötelesség a katasztrófavédelmi beavatkozások során *Hadtudomány*, 29(4), 65-79. Online:

https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2019/2019_4/HADTUDOMANY_2019-4_egyben.pdf#page=67

Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárás beszámoló – 2018

<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2019/04/fbc6d9cf4d6c582cc76acc8340a3f784-omsz-idojarasi-beszamolo-2018.pdf> (2023.10.04)

Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárás beszámoló 2019

<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2020/04/e4bb68ce7fd50338774988519b5ff5ef-omsz-idojarasi-beszamolo-2019.pdf> (2023.10.04)

Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárás beszámoló 2020

<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2021/03/e75f0396500eea6d34d7337a6fc9d896-omsz-idojarasi-beszamolo-2020.pdf> (2023.10.03)

Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárás beszámoló 2021

<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2023/01/01d6992179cb7b84f7b978d5aec2554f-omsz-idojarasi-beszamolo-2021.pdf> (2023.10.04)

Országos Meteorológiai szolgálat: Időjárás beszámoló 2022

<https://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2023/03/a52992dbd3a5e2f7fd8a9d528388afd4-omsz-idojarasi-beszamolo-2022.pdf> (2023.10.04.)

Országos Tűzmegeelőzési Bizottság oktató videók Online:

<https://www.katasztrofavedelem.hu/33998/videok>

Ódon-Fon Online: <https://odon-fon.hu/termek/legvedelmi-szirena/>

Tananyag az ÁROP-2.2.16-2012-2012-0005 "A bírósági szervezetrendszer

jogalkalmazásának javítása az ítélkezési tevékenység hatékonyságának fokozása

érdekében" projekt Online: http://projektjeink.birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/e-learning/alaptorveny_birok/at_szabadsag/lecke2_lap1.html

The International Disaster Database – EM-DAT Online: <https://emdat.be/>

United Nations „A/CONF.206/6 Report of the World Conference on Disaster Reduction”,
Hyogo, 2005. Online:

<https://www.coe.int/t/dg4/majorhazards/ressources/Apcat2005/APCAT-2005-26-e-rapport-kobe.pdf>

United Nations General Assembly 69/283. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction
2015–2030 Online:

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_69_283.pdf

VIRÁG B. (2020). Második András Aranybullája. Online: <https://aranybulla.hu/aranybulla-eredeti-szovege/>

Letöltve: 2023.06.27.

Jogforrások

Magyarország Alaptörvénye

1868. évi XL törvénycikk

1912. évi XXX. törvénycikk a véderőről

1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről

1991. évi XI. törvény az egészségügyi hatósági és igazgatási tevékenységről

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról

1995. évi XCVII. törvény a légi közlekedésről

1995. évi LIII. törvényt a környezet védelmének általános szabályairól

1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról

1996. évi XXXI. törvény, amely a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról

1996. évi CXVI. törvény az atomenergiáról

1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

2000. évi XLII. törvény a víziközlekedésről

2000. évi C. törvény a számvitelről

2005. évi CLXXXIII. törvény a vasúti közlekedésről

2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

2007. évi XLVI. törvény a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény Függlékeinek kihirdetéséről (ICAO)

2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról

2010. évi CLXXXV. törvény a mediaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról tartalmazza

2011. évi LXXX. törvény a Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény (COTIF) módosításáról Vilniusban elfogadott, 1999. június 3-án kelt Jegyzőkönyv C Függléke 2011. évi módosításokkal és kiegészítésekkel egységes szerkezetbe foglalt szövegének kihirdetéséről

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról

2011. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről

2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól

2012. évi CLXVI. törvény szól a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről

2015. évi LXXXIV. törvény a Genfben, 2000. május 26. napján kelt, a Veszélyes Áruk Nemzetközi Belvízi Szállításáról szóló Európai Megállapodáshoz (ADN) csatolt Szabályzat kihirdetéséről és belföldi alkalmazásáról

2015. évi LXXXIX. törvény a Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás „A” és „B” Melléklete kihirdetéséről, valamint a belföldi alkalmazásának egyes kérdéseiről

2018. évi CXXV. törvény a kormányzati igazgatásról

2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról

2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

2023. évi XXV. törvény a panaszokról, közérdekű bejelentésekről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról

253/1997. (XII.20.) Korm. rendelet az országos településrendezési és építési követelményekről

1/2002. (I.11.) Korm. rendelet a veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzésére vonatkozó szabályok

2/2005. (I.11.) Korm. rendelet az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

9/2011. (II.15.) Korm. rendelet a vis maior támogatás felhasználásának részletes szabályairól

234/2011. (XI.10.) Korm. rendeletet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról 312/2011. (XII.23.) Korm. rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szervek veszélyes áruk szállításának vasúti és belvízi feladatrendszeréről

314/2012. (XI.8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről

313/2014. (XII.12.) Korm. rendelet a veszélyes áruk légi szállításával kapcsolatos katasztrófavédelmi hatósági ellenőrzések feladatai

17/2015. (II.16.) Korm. rendelet a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárásról

419/2021. (VII.15.) Korm. rendelet a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről

337/2022. (IX. 7.) Korm. rendelet a Védelmi Igazgatási Hivatalról

399/2022. (X. 21.) Korm. rendelet a NATO Válságreagálási Rendszerével összefüggő döntéshozatal és feladatellátás, valamint a Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásával összefüggő szabályokról

182/2022. (V.24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat és hatásköréről

400/2022. (X. 21.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú tervezés szabályairól

402/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről

403/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú ellenőrzésekről

404/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú képzések szabályairól

405/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú gyakorlatokról

406/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági bírság szabályairól

407/2022. (X. 24.) Korm. rendelet egyes gazdasági társaságoknak a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvény szerinti ellátási kötelezettségéről

427/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági igazgatás területi és helyi szabályairól

428/2022. (X. 28.) Korm. rendelet a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól

Érintett szervezetek szolgálati szabályzatai

146/2023. Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatti egyes szervezetek működésére vonatkozó, továbbá az egyes közigazgatási szabályok megállapításáról

43/2011. (XI.30.) BM Rendelet a helyi szinten működő katasztrófavédelmi kirendeltségek illetékességi területe

49/2011. (XII.20.) BM rendelet a hivatásos katasztrófavédelmi szervek és a polgári védelmi

62/2011. (XII.29.) BM Rendelet a katasztrófák elleni védekezés szabályairól

44/2021. (XII.16) BM Rendelet a települések katasztrófavédelmi besorolásáról

10/1997. (VII.17.) KHVM rendelet az árvíz- és a belvízvédekezésről

3/2013. (I.11) NMHH rendelet a honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátásában közreműködésre kötelezett elektronikus hírközlési szolgáltatók kijelöléséről és felkészülési feladataik meghatározásáról

1150/2012. (V.15.) Korm. határozat a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról

Ábrajegyzék

1. ábra: A teljes biztonság megteremtésének elméleti konfliktusa
2. ábra: A hivatásos katasztrófavédelmi szervek szervezeti és irányítási szintjei
3. ábra: A területi katasztrófavédelmi szervek általános szervezeti felépítése
4. ábra: A katasztrófavédelmi kirendeltség felépítése
5. ábra: A védelmi és biztonsági tevékenység irányításáról
6. ábra: A védelmi és biztonsági tevékenység szintjei
7. ábra: A katasztrófariasztás elrendelése
8. ábra: Szirénajelek és jelzések
9. ábra: A veszélyhelyzeti tájékoztatásért felelős személyek
10. ábra: A helyi és távolsági védelem
11. ábra: Különböző riasztási fokozatú napok száma 2022-ben
12. ábra: Citrom fokozatú riasztások elemeinek aránya 2018 – 2022 között országos viszonylatban
13. ábra: 2018-2022-ig benyújtott vis maior pályázatok vármegyék szerinti csoportosításban
14. ábra: 2018-2022-ig benyújtott vis maior pályázatok települések szerinti csoportosításban
15. ábra: Magyarországon 2018-2022-ig benyújtott vis maior pályázatok
16. ábra: Benyújtott vis maior pályázatok évszakonként vizsgálva
17. ábra: Benyújtott vis maior pályázatok havonkénti vizsgálata
18. ábra: A vis maior káresemények típusa szerinti 2018-tól 2022-ig
19. ábra: A vis maior események évenkénti bontásban 2018-tól 2022-ig
20. ábra: Elutasított vis maior pályázatok és előzetesen becsült költségigény összesen

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A tradicionális tervezésen alapuló összesített veszélyeztető hatások
2. táblázat: A Kormány katasztrófavédelmi feladatai
3. táblázat: A katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter feladatai
4. táblázat: Az egyes katasztrófavédelmi osztályok meghatározása a kockázati mátrix útján

5. táblázat: A települési besorolások előre meghatározott sorolási feltételei
6. táblázat: Motoros kézi sziréna, légvédelmi sziréna és sziréna rendszer
7. táblázat: Helyreállítás méret- és mennyiségyszámítás
8. táblázat: Helyreállítási költségvetés

Képek jegyzéke

1. kép Bejelentkezés az ebr42 rendszerbe
2. kép Bejelentő adatlap
3. kép A 3/a melléklet vis maior esemény leírása
4. kép A 2. melléklet a katasztrófavédelmi igazgatóság tájékoztatójához, helyszíni ellenőrzés jegyzőkönyvéhez
5. kép Az 1/b. melléklet előleg iránti kérelem adatlapja

Mellékletek

1. számú melléklet

A veszélyelhárítási terv készítésére vonatkozó tartalmi követelmények¹⁵⁸

1. a védekezésben résztvevőkre vonatkozóan

- a) az irányítás, vezetés, együttműködés rendjét,
- b) a kapcsolattartás és jelentések rendjét,
- c) a hivatásos katasztrófavédelmi szervek készenlétbe helyezését,
- d) a riasztás, kapcsolattartás rendjét,
- e) az egyéni védőeszközökkel, szükség-védőeszközökkel való ellátás rendjét,
- f) a köteles polgári védelmi szervezetek alkalmazási készenlétbe helyezés és a működéséhez szükséges anyagi készletek biztosításának rendjét,
- g) a védekezésben részt vevő egyéb szervezetek készenlétbe helyezésének és alkalmazásának rendjét,
- h) a logisztikai feladatok, így a szállításhoz, mentéshez szükséges anyagi készletek, továbbá az élelmiszer, ivóvíz, egészségügyi ellátás, a pihentetés és váltás feltételeinek, a gazdasági-anyagi szolgáltatások biztosításának rendjét,
- i) a kárterületre való belépés rendjét,

2. a lakosság védelmére vonatkozóan

- a) a riasztás, figyelmeztetés, veszélyhelyzeti tájékoztatás rendjét,
- b) a kitelepítés, kimenekítés, befogadás, visszatelepítés rendjét,
- c) az elzárkóztatás rendjét,
- d) az egyéni védőeszközökkel, szükség-védőeszközökkel való ellátás rendjét,
- e) a mentesítés (sugár, illetve vegyi), fertőtlenítés rendjét,
- f) az elsősegélynyújtás, sérültszállítás rendjét,
- g) a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedéseket,

3. a kritikus infrastruktúra elemek és létfenntartáshoz szükséges anyagi javak katasztrófák elleni védelmét,

¹⁵⁸ Kat. Vhr. 2. melléklet d)

4. a kárterületen hátrahagyott anyagi javak védelméről való gondoskodás rendjét,
5. a vizek kártételei elleni védekezésben való, jogszabályban meghatározott közreműködési feladatokat,
6. a migráció esetében a menekültek ideiglenes elhelyezésében, ellátásában való közreműködés rendjét,
7. a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás ellátásában való közreműködés rendjét,
8. az ideiglenes helyreállítás, valamint az ingatlanok és ingóságok mentesítésének és fertőtlenítésének rendjét.
9. a kockázatkezelésre vonatkozóan
 - a) a fő katasztrófakockázatok azonosítását, értékelését és prioritási sorrendjük meghatározását,
 - b) a megelőzési és felkészültségi intézkedések meghatározását a kockázatok megelőzése, csökkentése és az azokhoz való alkalmazkodás érdekében az országhatáron átnyúló hatások figyelembevételével,
 - c) a katasztrófakockázat-kezelési válaszok feltételeinek, végrehajtási rendjének és ellenőrzése módjának meghatározását.
 - d) azon intézkedések meghatározását, amelyek elősegítik a nemzeti ellenállóképesség különböző kockázatok közvetlen, közvetett hatásaival szembeni fokozását, összhangban a megelőzési és felkészültségi intézkedésekkel.

Az elégséges védelmi szint¹⁵⁹

	I. osztály	II. osztály	III. osztály
Riasztás	a lakosság központi riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatása feltételeinek biztosítása	a lakosság riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatása feltételeinek biztosítása	a lakosság riasztása és veszélyhelyzeti tájékoztatásának tervezése (különösen a más szervezetnél rendszeresített, de erre a célra alkalmas eszközök)
Lakosságvédelmi módszer	a kockázatbecslésben megállapítottaknak megfelelően, elsősorban elzárkózás, indokolt esetben kitelepítés	a kockázatbecslésben megállapítottaknak megfelelően, elsősorban elzárkózás	a kockázatbecslésben megállapítottaknak megfelelően
Felkészítés	a) a lakosság évente történő aktív tájékoztatása, b) a lakosság passzív tájékoztatása nyomtatott és elektronikusan elérhető információs anyagok biztosításával, c) a lakosság felkészítése a riasztás módszerének és jelének felismerésére, valamint az annak megfelelő magatartási szabályokra	a) a lakosság 3 évente történő aktív tájékoztatása, b) a lakosság passzív tájékoztatása nyomtatott és elektronikusan elérhető információs anyagok biztosításával, c) a lakosság felkészítése a riasztás módszerének és jelének felismerésére, valamint az annak megfelelő magatartási szabályokra	a lakosság passzív tájékoztatása nyomtatott és elektronikusan elérhető információs anyagok biztosításával
Védekezés	a) különleges felszerelések és kiképzett szakértők (önkéntes mentőszervezetek) bevonásának tervezése és begyakoroltatása, b) a kockázatbecslésnek megfelelően a polgári	a) különleges felszerelések és kiképzett szakértők (önkéntes mentőszervezetek) bevonásának tervezése és begyakoroltatása, b) a kockázatbecslésnek megfelelően egyes polgári	a) kizárólag a védekezési feladatok ellátásához szükséges polgári védelmi egységek megalakítása, b) önkéntes segítők, karitatív szervezetek bevonásának tervezése

¹⁵⁹ Kat. Vhr. 2. melléklet c)

	védelmi szervezetek megalakítása, c) a karitatív és más önkéntes, humanitárius feladatot ellátó szervek bevonásának tervezése és begyakoroltatása	védelmi egységek megalakítása, c) a karitatív és más önkéntes, humanitárius feladatot ellátó szervek bevonásának tervezése	
Induló katasztrófavédelmi készlet	teljes induló katasztrófavédelmi készlet megléte	teljes induló katasztrófavédelmi készlet megléte	induló katasztrófavédelmi készlet tervezése

IV. FEJEZET

A TANULÓIFJÚSÁG ÉS A PEDAGÓGUSOK KATASZTRÓFA- VÉDELMI FELKÉSZÍTÉSÉNEK ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

Dr. habil. HORNYACSEK JÚLIA ny. alezredes, PhD.
senior kutató

DOMJÁN GÁBOR PÉTER tűzoltó alezredes
vármegyei polgári védelmi főfelügyelő
Baranya Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

MÉNESI ZOLTÁN ZSOLT tűzoltó alezredes
2023. november 30-ig: polgári védelmi felügyelő
kirendeltség-vezető
Csongrád-Csanád Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság Szentesi Katasztrófavédelmi
Kirendeltség

OROSZ LÁSZLÓ tűzoltó alezredes
polgári védelmi felügyelő
Szolgálati helye: Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság,
Miskolci Katasztrófavédelmi Kirendeltség

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	429
1. A lakosságfelkészítés komplex megközelítése, a tanulóifjúság katasztrófavédelmi felkészítésének helye a lakosságfelkészítés rendszerében	433
1.1 A veszélyeztető tényezők, az arra adott válaszok és a lakosságfelkészítés összefüggései.....	433
1.2 Nemzetközi és hazai programok a biztonságunkért	435
1.3 A lakosságfelkészítés szükségessége és komplexitása	437
1.4 A tanulóifjúság veszélyhelyzeti felkészítésének mai rendszere, elvárások a felkészítéssel szemben	442
1.5 „A katasztrófavédelmi ismeretek oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései” c. empirikus kutatás és annak eredményei	443
1.6 Következtetések, javaslatok.....	463
2. Az intézmények katasztrófavédelmi prevenciós programjának és felkészítési rendszerének kialakítása	468
2.1 Intézményi Katasztrófavédelmi Prevenciós Program/Terv és felkészítési rendszer	469
2.2 A prevenciós program javasolt tartalmi felépítése:.....	472
2.3 Módszertani javaslat a Prevenciós Program kialakítására és működtetésére.	476
2.4 Oktatási típusok és tartalmak a katasztrófavédelmi ismeretek közvetítéséhez.....	478
2.5 A tanulók veszélyhelyzeti felkészítésének rendszere, a tanórai és tanórán kívüli felkészítés elméleti és gyakorlati kérdései.....	483
3. Korszerű informatikai- és közösségimédia-eszközök alkalmazása a tanulók katasztrófavédelmi felkészítéséhez	494
3.1 A generációs elméletek és a veszélyhelyzeti ismeretek oktatása.....	495
3.2 Információs és kommunikációs technológiák a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában.....	498
3.3 A tanuláselméletek és a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásának összefüggései.....	501
3.4 A modern digitális eszközök felhasználási lehetőségei a katasztrófavédelmi felkészítésben	502
3.5 A VR, AR, MR és XR eszközök használati lehetőségei a katasztrófavédelmi felkészítéseken	506
4. Módszertani ajánlás és útmutató a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához.....	510
4.1 A katasztrófavédelmi felkészítésekkel kapcsolatos intézményi teendők.....	510
4.3 Oktatási anyag a „rendkívüli időjárás” témakörhöz (minta)	512
4.2. Összegzett következtetések.....	529
Felhasznált irodalom.....	531
MELLÉKLET A 4. FEJEZETHEZ.....	536

BEVEZETÉS

Az emberiséget az ősidők óta fenyegetik veszélyek, az elmúlt időszakot azonban méltán nevezhetjük a katasztrófák évszázadának.¹ A híradások, a nemzetközi szervezetek és az egyes országok védelmi szervezeteinek statisztikái, de még a biztosítók adatai is bizonyítják, hogy a rendkívüli események száma és az általuk okozott károk nagysága folyamatosan növekszik.² A témával kapcsolatos tudományos kutatások mennyiségének emelkedése arra utal, hogy a veszélyeztető tényezők és az azokra adott válaszok nemcsak a védelmi szakemberek, de a tudományos világ „ingerküszöbét” is elérték. A tudóstársadalom, felismerve ennek társadalmi hasznosságát, nagy energiákat fektet a veszélyekkel szembeni küzdelem segítségébe. Egy tanulmány szerint például a tudományos írások és hivatkozások összegyűjtését végző Web of Science „adatbázis a „*natural disaster*” kulcskifejezésre (címben, illetve már az absztraktban) összesen 5848 releváns találatot ad ki, melyből 5223 folyóiratcikkben található.”³ Ez jól jelzi, hogy sok kutatás folyt már a katasztrófákról és számos, ezek eredményét összefoglaló írásmű készült. A témában végzett elemzések igazolták, hogy a veszélyek, így a következtükben létrejövő hatások és veszteségek is, egyre összetettebbek. A bennünket körülvevő kritikus infrastruktúra pedig egyre kifinomultabb, de ezáltal sérülékenyebbé is váltunk.

A katasztrófák nyomán kialakult kárterületen⁴ érzékelhető jelenségek komplexebbé váltak az elmúlt időszakban,⁵ így a károk mérséklése, a következmények felszámolása is új szemléletet, sőt paradigmaváltást kívánt. Ahol a kitétség nagy, sok a negatív esemény, ott a védelmi szféra jól érzékelhetően igyekezett alkalmazkodni a helyzethez és úgy átalakulni, olyan módszerekkel, eszközökkel működni, hogy a kihívásokra megfelelő válaszokat tudjon adni.

A védelmi rendszer világszerte polarizálódik. Új, a veszélyeknek megfelelő szervezetek alakulnak, mások átrendeződnek. Egyben megkezdődött a veszélyek azonosítása mind a tudományos világ, mind a szakemberek részéről,⁶ majd az új kihívások kezeléséhez szükséges

¹ Számptalan film, könyv, kutatási összefoglaló hívja fel a figyelmet arra, hogy az emberiség nagy kihívása, hogy a katasztrófák száma nő, de emellett a természetük is megváltozik, ezért a túlélést az alkalmazkodási képesség növelése jelenti. Kanadában például Disasters of the Century címmel Steve ALLEN és Cris TRIFFO több, mint 40 nagy nézettségű epizódban mutatta meg a legfontosabb katasztrófákat. HARRACH: 2010: 4.

² *Disasters in Numbers* 2021:1.; *Évtizedes rekordot döntöttek meg az idei viharszezon kárkifizetései* 2023.

³ TEKNŐS 2022: 166.

⁴ HORNYACSEK 2012: 147.

⁵ POLLARD 2002: 35.; HORNYACSEK 2013: 80.

⁶ László: 2018: 36–46.

védelmi feladatok meghatározása.⁷ Nyilvánvalóvá vált, hogy a katasztrófák elleni védelemben a nemzetközi szervezetek, az állami és az önkormányzati szereplők és a humanitárius szervezetek tevékenysége mellett, szükség van az állampolgárok közreműködésére is.

A katasztrófák megelőzésében, a következményeik felszámolásában való részvétel egyrészt alapvető jog, másrészt állampolgári kötelezettség is,⁸ amely alapján szükség esetén a lakosságot jogszabályban rögzített módon polgári védelmi szervezetekbe oszthatják be, és így működnek közre a veszélyek elhárításában.⁹ A megfelelő jogszabályi környezet, a védelmi rendszer megléte és működése ellenére a védelmi munka csak akkor lehet tehát hatékony, ha az állampolgárok felkészültek a védelmi feladataikra. A negatív hatásokat elszenvedő lakosság katasztrófákkal szembeni rezilienciája, azaz rugalmas ellenállóképessége fontos faktor. A reziliencia-kutatásokból¹⁰ kitűnik, hogy a veszélyekkel szembeni rugalmas ellenállóképesség sokösszetevős. Az állami, valamint a makró- és mikroközösségi szintű védelmi képességek mellett az egyén, az állampolgár felkészültsége is nélkülözhetetlen hozzá. Ebből adódóan szükség van a lakosság veszélyhelyzeti felkészítésére, veszélytudatos magatartása kialakítására, erősítésére, valamint az ezzel kapcsolatos kötelességei megismertetésére.¹¹

Kutatások igazolták azt is, hogy egy ország humán fejlettségi szintje (Human Development Index, a továbbiakban: HDI) és a katasztrófák következményei összefüggést mutatnak. Alacsony HDI szintnél a katasztrófák során a halálos áldozatok száma nő.¹² A HDI-t három faktorból számítják ki: a hosszú és egészséges élet, az *oktatásban megszerzett tudás* és a tisztességes életszínvonal.¹³ A biztonságunkkal összefüggő ismereteink bővítése az oktatás és felkészítés során nagyban hozzájárul a témával kapcsolatosan megszerzett és megalapozott tudáshoz, ezáltal a HDI-index növeléséhez.

Felmerül a kérdés, hogy elég-e felnőttkorban kezdeni a felkészítést, vagy célszerű már a gyermekkorban megalapozni a veszélyhelyzeti ismereteket. A gyermekek kitettebbek a

⁷ MUHORAY Árpád 2012: 1–17.

⁸ 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról, 6.§, 1.) b); 402/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről.

⁹ Ennek egyik megnyilvánulási formája, összetevője a polgári védelmi szolgálat, azaz katasztrófák során a szolgálatadási kötelezettség.

¹⁰ A Stockholm Resilience Center (SRC) (a Nemzetközi Rugalmassági Ellenállási és Fenntarthatósági Központ) 2007-ben alakult a Stockholm Egyetem támogatásával. Weboldala hasznos információkat ismertet a témában: <https://www.stockholmresilience.org/>.

¹¹ BOGNÁR 2023: 49–64. 56.

¹² SÁFÁR Brigitta 2018: 134.

¹³ DERVIS – KLUGMAN 2011: 73–92. 73.

veszélyeknek, mint a felnőttek. A veszélytudatosság életet menthet, kialakítása tehát nem várhat a felnőttkor eléréséig. A fejlődéslélektani kutatások rámutatnak arra, hogy felnőttkorban nehéz szemléletet formálni, a gyermekkorban elfogadott ismeretek és szabályok azonban könnyebben interiorizálódnak, azaz mélyen beépülnek a személyiségbe és a kognitív rendszerbe.¹⁴ Ebben az életkorban a gyerekek nyitottak az új ismeretekre, motiváltak a témára és együttműködőek, tehát a veszélyhelyzeti ismeretek befogadása is nagyobb hatékonyságú lehet, mint felnőttkorban. Mivel a védelmi szakemberek fő feladata a mentés, a kapacitásuk is kevés a tanulóifjúság felkészítésére, továbbá a felkészítés oktatás-módszertani kihívást is jelent, az iskoláknak és a pedagógusoknak ebből adódóan kulcsszerepe van a gyerekek veszélytudatosságának kialakításában és a katasztrófavédelmi felkészítésében.

Felmerül a kérdés, hogy:

- van-e a pedagógusoknak és a védelmi szervezetek tagjainak hajlandósága a tanulóifjúság felkészítésében való (önkéntes) részvételre, és milyen elképzelésük van a főbb felkészítési témákra? Mennyire látják hasznosnak az oktatási intézményekben egy veszélyhelyzeti felkészítő csoport és veszélymegelőzési rendszer (Prevenációs program) kialakítását a veszélyekkel szembeni rezilienciájuk növelése érdekében, ha megfelelő segédanyagot és módszertani segítséget kapnak hozzá?
- hogyan hozhatók összefüggésbe a katasztrófavédelmi ismeretek a meglévő tantervekkel? Milyen eszközök és módszerek lehetnek hatékonyak a tanórai és a tanórán kívüli katasztrófavédelmi felkészítésben? Mennyire illeszthető ebbe a tanulók korosztályi és generációs sajátosságainak megfelelő korszerű informatikai eszközök és a social media különböző színtereinek alkalmazása?

A fenti kérdések megválaszolása érdekében az alábbi kutatási célokat tűztük ki:

- Elágazásos kutatás lefolytatása (dokumentumelemzés, kérdőíves felmérés, interjúk segítségével), melynek célja a tanulóifjúság veszélyhelyzeti felkészítése elméleti és gyakorlati kérdéseinek azonosítása és megfogalmazása, a civil védelmi szervezetek tagjai és a pedagógusok részvételi hajlandóságának felmérése a tanulók veszélyhelyzeti felkészítésében való közreműködésre, valamint annak azonosítása, hogy a munkájukhoz milyen segítségre lenne szükségük.
- A katasztrófavédelmi ismeretek és a tantervek összefüggéseinek vizsgálatára alapulón javaslatok összeállítása a tanórai és a tanórán kívüli katasztrófavédelmi felkészítések

¹⁴ DANIS Ildikó et al. 2011: 46; 48; 140.

tematikájához, módszereihez; javaslat tétele a korszerű informatikai és közösségi média-eszközök felhasználására a katasztrófavédelmi felkészítésben.

- A kutatási adatokra alapulón javaslatok kidolgozása, amelyek módszertani útmutatóként szolgálhatnak az iskolák és a tankerületi központok számára az (oktatási) intézményi felkészítő csoportok kialakításához és működtetéséhez, továbbá az Intézményi Prevenációs program készítéséhez és a veszélyhelyzeti ismeretek közvetítéséhez.

A kutatásunk elméleti alapot nyújt a katasztrófavédelmi lakosságfelkészítés, ezen belül a tanulóifjúság felkészítéséhez, összképet ad a felkészítő munka összefüggéseiről, komplexitásáról, valamint gyakorlati tanácsokkal szolgál a felkészítésre és az intézményi biztonság növelésére vállalkozó oktatási intézmények, pedagógusok számára.

1. A lakosságfelkészítés komplex megközelítése, a tanulóifjúság katasztrófavédelmi felkészítésének helye a lakosságfelkészítés rendszerében

Az, hogy egy ország lakosságát, köztük a tanulóifjúságot hogyan és mire kell felkészíteni a veszélyekkel kapcsolatban, nagyban befolyásolja maga a védendő érték (emberi élet, természet, anyagi javak), a veszélyeztető tényezők, az ezeknek való kitettség és a meglévő védelmi rendszer milyensége. Vizsgáljuk meg ezeket az összefüggéseket!

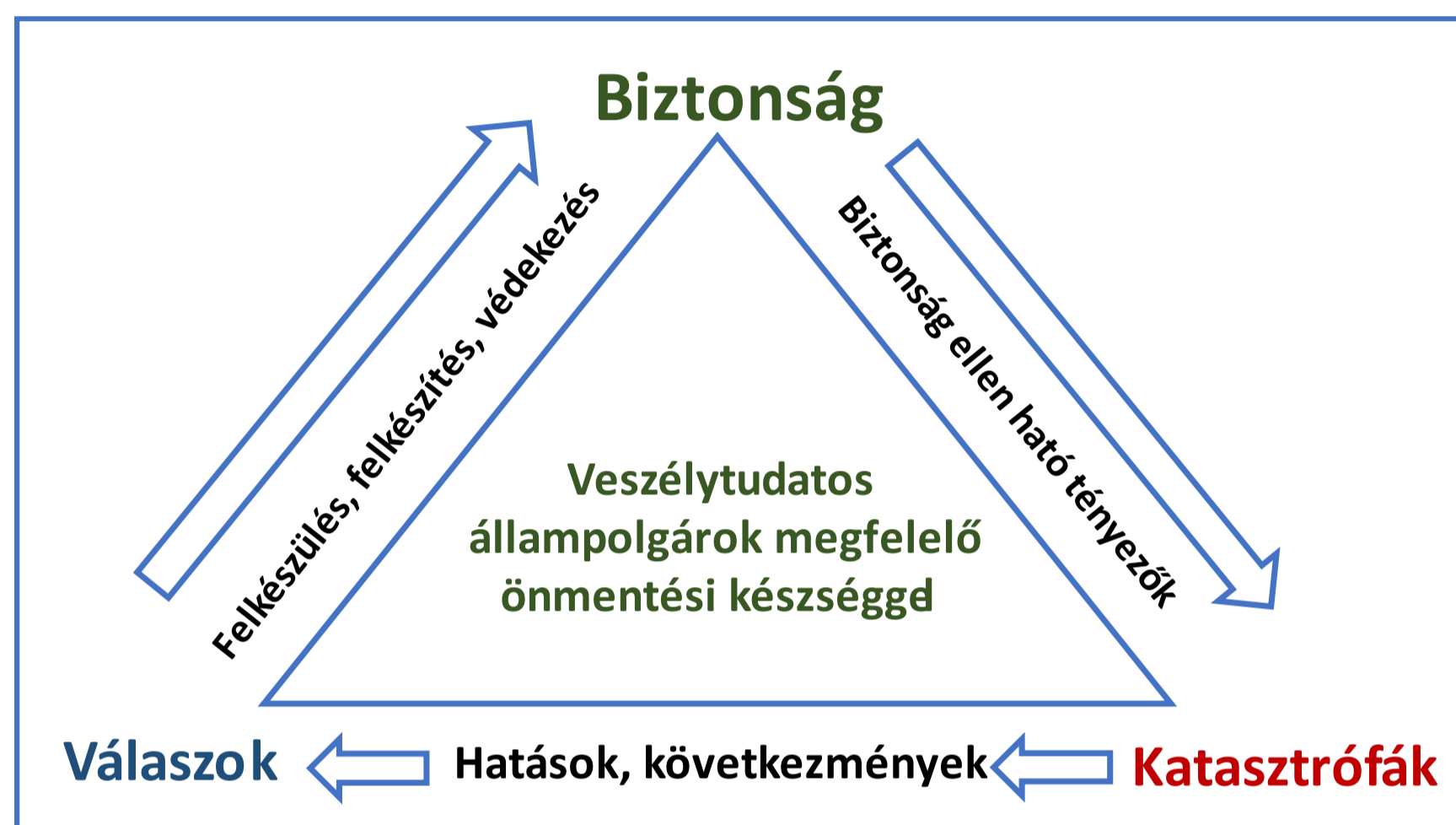
1.1 A veszélyeztető tényezők, az arra adott válaszok és a lakosságfelkészítés összefüggései

A biztonság alapvető emberi igény, melyet azonban különböző tényezők veszélyeztetik. Ezek hatására rendkívüli, negatív kimenetelű események alakulhatnak ki, mint például a katasztrófák. A biztonságunk ellen ható tényezőkre megfelelő válaszokat kell adni, melynek keretében fel kell mérni a veszélyeket és ki kell alakítani azokat a védelmi szerveket, amelyek feladata a veszélyhelyzetek kezelése. Meg kell határozni a szükséges védelmi képességeket és biztosítani kell a meglétüket, alkalmazhatóságukat. Az állampolgárokat pedig fel kell készíteni a veszélyekre és a veszélyek során a teendőikre, valamint a helyes veszélyhelyzeti magatartási szabályokra.

Amennyiben a biztonság ellen ható tényezők érvényre jutnak, kialakulnak a veszélyhelyzetek, köztük például a katasztrófák. Ezek bekövetkeztekor az erre jogosultak a kialakult kárterület-jellemzőknek megfelelő intézkedéseket hoznak és megkezdik a védekezést. Ennek keretében sor kerül az emberi élet és az anyagi javak mentésére, a lakosságvédelmi intézkedések bevezetésére, valamint a károk elhárítására, felszámolására. Hogy mindezeket zökkenőmentesen lehessen végrehajtani, az érintetteknek, az állampolgároknak is felkészültnek kell lenniük.

A biztonság ellen ható tényezőkre adott válaszok közül kiemelendő maga a védelmi tevékenység. A kárterületen „az elsődleges teendő az életmentés, a tűzoltás és a lakosságvédelmi feladatok ellátása úgy, mint: a riasztás, tájékoztatás, kitelepítés, kimenekítés, befogadás, áldozatokkal való feladatok végzése stb. Fontos feladat a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak (különösen víz-, élelmiszer-, takarmány- és gyógyszerkészletek-, állatállomány

stb.) és a kulturális értékek védelme.”¹⁵ Amennyiben ezekről a folyamatokról nem hallott a lakosság, nem ismeri az ebben betöltött szerepét, feladatait, akkor nem tud hatékonyan részt venni benne. Ennél is károsabb, hogyha nem ismeri az önmentési lehetőségeket, hiszen a segítség megérkezéséig eltelt idő nagyon meghatározó az emberi élet és a veszteségek szempontjából. Különösen igaz ez a gyerekekre, idősekre, ebből adódóan nagyon fontos a felkészítésük. A biztonság-katasztrófák-válaszok összefüggését a „biztonságháromszög” foglalja össze, lásd 1. sz. ábra.

1. számú ábra: A „biztonságháromszög” összetevői. Készítette: Hornyacsek Júlia.

A lakosságfelkészítés az a tevékenység, melynek során a védelmi szakemberek (együttműködve egyénekekkel, szervezetekkel, intézményekkel) felkészítik a lakosokat a körülöttük lévő veszélyekre, a segítségkérés és veszélyjelzés módjára, a segítséget nyújtó szervezetek működésére és a velük való együttműködés kérdéseire. Célja továbbá a veszélyhelyzeti magatartási szabályok kialakítása az alapvető ismeretek közvetítése útján, valamint az ön- és mások mentésében való jártasság megalapozása. A felkészítés tehát alfája és ómegája a biztonság megőrzésének vagy adott esetben a visszaállításának.

A gyermekek felkészítése egyrészt a szülők, másrészt a védelmi szakemberek, harmadrészt az iskola felelőssége. A kutatások is megerősítik, hogy nemcsak a család, hanem a tágabb társadalmi környezet, így az iskola szerepe is fontos a fejlődésük szempontjából.¹⁶ A korábban

¹⁵ HORNYACSEK 2013: 79–98. 80.

¹⁶ A pedagógiai háttérrel bővebben lásd: VISONTAI-SZABÓ 2018; és M. COLE – S. R. COLE 2003. műveket.

említett indokokon túl kiemelendő, hogy a pedagógiai kutatások szerint a koragyermekkori tanulási élmények határozzák meg az élethosszig tartó tanulási hajlandóság, a későbbi életkorokban jellemző viselkedés, valamint a fizikai és mentális egészség alapjait.¹⁷

A katasztrófavédelmi ismeretek oktatása a gyakorlati életre tanít, hasznosságát a gyerekek közvetlen érzékelik, azaz pozitív tanulási élményt jelent. Az iskola szerepe azért fontos, mert a szakemberek szerint a leginkább a pedagógusok rendelkeznek azzal a pedagógiai tudással, amivel a katasztrófavédelmi szakmai ismereteket a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően, a nekik leginkább hasznos módon tudják közvetíteni. A biztonság megteremtése érdekében hazai és nemzetközi szinten egyaránt jelentős lépések történetek és történnek napjainkban is.

1.2 Nemzetközi és hazai programok a biztonságunkért

A biztonságtudományi kutatások igen kiterjedtek, kimerítően elemezték már a biztonság fogalmát, értelmezését, összetevőit, sőt az ellene ható erőket is, így ennek részletezésére nem térünk ki. Át kell tekintenünk azonban, hogy milyen „válaszok” születtek az elmúlt években a biztonságunk ellen ható tényezőkre.

Az ENSZ Közgyűlése többször napirendre tűzte a témát és egy 2015-ben elfogadott egyezmény (Sendai „Keretegyezmény a Katasztrófa Kockázat Csökkentésére 2015-2030”) ajánlásai között megjelennek a kockázati tényezők felerősödése miatt szükségessé váló intézkedésekre tett javaslatok. Ilyen a katasztrófamegelőzőségi stratégiák kialakítása, valamint a lakosság felkészítése a veszélyekre.¹⁸ 2012-ben a Rio+20 ENSZ konferencián döntöttek arról is, hogy összeállítják a 2015 utáni Fenntartható Fejlődési Keretrendszert. Ennek céljai között már ott szerepelt a katasztrófák következtében kialakult halálesetek és a katasztrófák által érintettek számának jelentős csökkentése, valamint a „...veszélyekkel és a természeti katasztrófákkal szembeni ellenálló- és alkalmazkodóképesség megerősítése minden országban.”¹⁹ Az EU szintén felerősítette a veszélyek elleni küzdelemhez köthető korábbi²⁰ tevékenységét.

¹⁷ DANIS – FARKAS – HERCZOG 2012: 33.

¹⁸ Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 (2015); BÉRCZI – KÁLLAI 2022: 142–151. 145.

¹⁹ *Világunk átalakítása: fenntartható fejlődési keretrendszer 2030. (2015): 29-30.; A fenntartható fejlődés indikátorainak elérhetősége o. n.*

²⁰ Lásd: *Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata (2013. december 17.) az uniós polgári védelmi mechanizmusról és az Európai Tanács: Polgári védelem az EU-ban. c. felületét!* Online: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/civil-protection/>.

Kimondta, hogy ötéves cselekvési tervek kellenek, melyek célja „... a kockázatokra, a kockázatokhoz kapcsolódó befektetésekre, a kockázatokra való felkészülésre és a kockázatokkal szembeni ellenálló képességre vonatkozó ismeretek bővítése és terjesztése.”²¹
Szorgalmazzák továbbá a lakosság tudatosságát növelő intézkedéseket.

Az EU Polgári Védelmi Mechanizmushoz kapcsolódva, a EU Bizottság reziliencia-növelő célokat, UDRG-eket (Union Disaster Resilience Goals) fogalmazott meg, köztük a lakosság kockázat-tudatosságának növelését.²²

A nemzetállamok áttekintették a biztonságpolitikai dokumentumaikat, helyzetértékelést végeztek a veszélyekre és a védelmi rendszerükre vonatkozóan, majd a kihívásoknak megfelelően átalakították azt. Figyelembe véve a nemzetközi szervezetek ajánlásait, újraírták a stratégiáikat, meghatározták a megvalósításukhoz szükséges erőket, eszközöket.

Felmerül a kérdés, hogy hazánk milyen módon deklarálta a biztonsághoz való viszonyát és az elkötelezettségét, és hogyan valósul meg a védelmünk. A hazai biztonságpolitikai dokumentumokban, így a Nemzeti Biztonsági Stratégiában is,²³ elsőként megnevezték a számunkra fontos értékeket, érdekeket, vázolták a biztonsági környezetünk jellemzőit, meghatározták az érdekeink, értékeink ellen ható tényezőket, folyamatokat. Ezt követően megfogalmazták a biztonsággal kapcsolatos stratégiai célokat, valamint nevesítették a veszélyekre válaszként működő „eszközöket” és feladatokat. A stratégia szellemében sor került a védelmi rendszer kialakítására úgy, hogy egyrészt új védelmi szervezetek alakultak ki, másrészt a meglévőket a kihívásoknak megfelelően átalakították, korszerűsítették. A rendszer komplexitását jelzi, hogy szerepet kapott benne a közigazgatás (védelmi igazgatás), a védelmi szervek, a civil és humanitárius szervezetek, gazdálkodó egységek és az állampolgárok egyaránt.²⁴ Elkészültek a szükséges új jogszabályok, illetve a meglévőket aktualizálták. Meghatározták a lakosság és az anyagi javak védelme és a védekezésre való felkészülés feladatait is. Ezek között fontos szerepe van a lakosság, ezen belül a tanulóifjúság felkészítésnek. Nyilvánvalóvá vált, hogy a lakosságfelkészítés elengedhetetlenül szükséges, és azt komplex módon²⁵ kell megközelíteni. Vizsgáljuk meg, mit fed ez!

²¹ *Cselekvési terv a 2015–2030-as időszakra szóló sendai katasztrófakockázat-csökkentési keretről – A katasztrófakockázatokkal kapcsolatos tájékoztatásra épülő megközelítés minden uniós politikában* 2017: 21; 33.

²² *Commission recommendation, of 8 February 2023 on Union disaster resilience goals.* 2023: o. n.

²³ 163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

²⁴ Bővebben lásd: HORNYACSEK 2019: 87–100. 91. és LÁSZLÓ 2019: 156–178.

²⁵ Elterjedt a comprehensive approach (átfogó megközelítés) kifejezés.

1.3 A lakosságfelkészítés szükségessége és komplexitása

A veszélyeztető tényezők sokrétősége, számuk, negatív hatásuk növekedése nyilvánvalóvá tette, hogy másképp kell tekintenünk a környezetünkben zajló folyamatokra. A vezetéstudomány kutatásai a világunkat VUCA-világnak nevezi, azaz gyorsan változó, kiszámíthatatlan, bonyolult és bizonytalan.²⁶

Ebben a környezetben a vezetőknek és az embereknek olyan kompetenciákra van szükségük, amelyek megfelelő választ adnak a világ összetettségére, kiszámíthatatlanságára. A szükséges kompetenciákat AVICA betűszóval foglalják össze. Jelentése: agile (agilis), value-oriented (értékvezérelt), inspiring (inspiráló), collaborative (együttműködő), appreciative (elismerő). Az ilyen egyén képes a helyzetet gyorsan felmérni, és megfelelő, a helyzethez alkalmazkodó döntéseket hozni, szem előtt tartja, hogy az értékekre vigyázni kell, illetve fontos számára, hogy a cselekvései értékeket teremtsenek. Az inspiratív ember megfelelő inspirációval áll a dolgokhoz, és képes másokat is lelkesíteni a közös célkitűzések elfogadására. Az együttműködő egyéniség képes egy feladatban közösen dolgozni, másokat a közös munkavégzésre ösztönözni és azt összehangolni. Az elismerő ember pedig a többiek munkáját becsüli, örömeiket, eredményeiket magának érzi.²⁷

Jól érzékelhető a modern vezető és a katasztrófát átélő emberek közötti párhuzam. A katasztrófa sújtotta területen is gyorsan, rugalmasan kell dönteni, másokkal együtt kell működni és mindvégig törekedni kell az emberi élet és az alapvető értékek mentésére. Erre azonban csak akkor képes az állampolgár, ha az őt fenyegető veszélyekre²⁸ tervszerű és szakmailag megalapozott felkészítést kap. A veszélyek között kiemelt helyen szerepelnek a katasztrófák. A lakosság ezek hatásaira való felkészítése a veszélyekkel szembeni rugalmas ellenállóképesség (reziliencia) alapfeltétele.

A felkészítésen belül, a gyermekek felkészítésének fontosságát nem elég hangsúlyozni. Ezt támasztja alá az urbanizáció fokozódása, a veszélyek és a kiépített infrastruktúráknak való kitettség növekedése, a virtuális (elektronikus) térben töltött idő miatt csökkenő valós

²⁶ VUCA világ [é. n.]: o. n.

²⁷ A VUCA-világnak AVICA vezetőkre van szüksége. [é. n.]: o. n.

²⁸ A veszélyek azonosítását több nemzetközi szervezet és intézmény és maguk a nemzetállamok is elvégzik. Eredményeiket dokumentumokba foglalják, így hazánk is. Lásd: *The Global Risks Report 2023*. 18th Edition (2023), World Economic Forum, Genova és *Magyarország nemzeti katasztrófakockázat-értékeléséről szóló jelentése* 2020.

helyzetfelismerés és a veszélytudatosság hiánya. A korábbi felmérések adatai viszont azt is igazolták, hogy a gyerekek hajlandósága a veszélyhelyzeti felkészítésen való részvételre nagy.²⁹ Jól jelzi ezt a hivatásos katasztrófavédelmi szervek és jogelődjeik által 1993 óta minden évben megrendezett tűzoltó/polgári védelmi/ katasztrófavédelmi versenyeken résztvevők nagy száma is. Ezt a hajlandóságot ki kell aknázni!

A lakosságfelkészítés komplexitása

Ahogy az összetett világra összetett válaszok kellenek, úgy a lakosságfelkészítést is átfogó megközelítésben kell értelmeznünk és végeznünk. Ennek igazolására elemeztük a hivatásos katasztrófavédelmi szervek 2000 és 2023 közötti katasztrófavédelmi felkészítési rendszerét és gyakorlatát, majd ennek eredményeként igazoltuk a folyamat összetettségét, komplex jellegét. A lakosságfelkészítés komplexitása azt jelenti, hogy csak akkor eredményes, ha minden, de legalább hét változóját azonosítjuk gyakorlati kérdések formájában és a megvalósítás ezek mentén zajlik. A felkészítésre vonatkozó alapvető változók az alábbi kérdésekben fogalmazhatók meg:

- mit értsünk alatta és kik végezzék,
- kiket kell felkészíteni (milyen célcsoportok vannak?),
- mikor, milyen gyakorisággal, milyen módon,
- milyen formában, milyen tartalommal,
- milyen eszközökkel végezzék?

Mit értsünk lakosságfelkészítésen és kik végezzék? Ez a tevékenység *egyrészt* a veszélyhelyzetek káros hatásait elszenvedő vagy általuk fenyegetett állampolgárok felkészítése a veszélyhelyzetekkel kapcsolatos ismeretekre, az abban követendő cselekvési és magatartásszabályokra, az ön- és mások, valamint az anyagi javak mentésére, *másrészt* annak tudatosítása, hogy ezek megelőzésében, felszámolásában nekik is szerepük van. A katasztrófavédelmi felkészítés felelőssége a védelmi igazgatás különböző szintjeinek vezetőit és a polgármestereket, az intézményvezetőket, a gazdálkodó szervezeteknél a tulajdonos terheli. A konkrét végrehajtást hazánkban a hivatásos védelmi szakemberek, az erre szakosodott vállalkozások, valamint az erre önkéntesen vállalkozó felkészítők végzik. Közöttük nagy

²⁹ A kutatás forrása: VERESNÉ HORNYACSEK 2003: 11–21.; további hasznos olvasmány: VERESNÉ HORNYACSEK (2004): 1–8.

számban vannak a pedagógusok, óvodapedagógusok és a védelmi szervek, civil szervezetek tagjai. A katasztrófavédelem hivatásos szervei tevékenységükhöz szakmai anyagokat, útmutatókat nyújtanak, illetve gyakorlatok szervezésével járulnak hozzá a tevékenységük eredményességéhez.

Kik részére kell végezni? A lakosság több célcsoportra osztható. Nem mindenkinek van szüksége ugyanarra a felkészítési tartalomra és gyakoriságra. Vannak, akiknek a munkakörük ellátása folytán több információra van szükségük, továbbá képeseknek kell lenniük például a védekezés vezetésére és a hivatásos védelmi szervekkel való együttműködésre. A felkészítés során ezért meg kell határozni a célcsoportokat, azok alcsoportjait (attól függően, hogy milyen szerepük van a védekezésben, és kaptak-e már valahol valamilyen alapozó ismeretet), és ennek megfelelő tartalommal, eszközökkel kell végrehajtani a felkészítésüket. A lehetséges célcsoportok a 2. sz. ábrán láthatók.

2. számú ábra: Felkészítési célcsoportok. Készítette: Hornyacsek Júlia.³⁰

Mikor, milyen gyakorisággal kell végezni a felkészítést? Ez a célcsoporttól függ. Vannak, akik a munkakörük ellátása során részt vesznek a veszélyhelyzetek megelőzésében vagy a katasztrófák elleni védekezés során kiemelt feladatuk lehet, mint a polgármesterek, jegyzők,

³⁰ VERESNÉ HORNYACSEK 2005: 56.

intézményvezetők, informatikusok stb. Részükre gyakrabban kell tartani felkészítést. A pedagógusok is sajátos szereppel bírnak, mert lehet felkészítő feladatuk, veszélyhelyzetben pedig szakszerűen, felelősen kell cselekedniük a diákjaik biztonságáért. Nekik speciális tartalommal kell felkészítést kapniuk. A munkaviszonyban nem álló állampolgároknak (ide tartoznak a tanulók is), akik „csak” érintettjei az eseményeknek, egy alapozó, majd meghatározott időnként egy ismereteket aktualizáló felkészítés javasolt, veszélyhelyzetben pedig a tájékoztatás.

Milyen formában kell végezni a felkészítést? A felkészítések négy formáját javasoljuk:

az ismeretalapozó- és bővítő foglalkozások; az ön- és mások mentésére való képességet alapozó és a mentőerőkkel való együttműködési készséget kialakító/fejlesztő foglalkozások, valamint gyakorlatok, továbbá ezek kevert változatai.

Milyen módszerrel kell felkészíteni? A felkészítésekre több módszer is elfogadható, többek között a szórólapok, kiadványok elemzése, megbeszélése, az előadások, gyakorlatok, bemutatók, interaktív weboldalakon játék szervezése vagy feladatok kiadása. Hasznosak lehetnek a modellezések, esetmegbeszélések, filmvetítésekkel egybekötött workshopok, brainstorming-ok, a Biztonsági Információs Központokba, múzeumokba, tűzoltóságokra való látogatás szervezése és a tapasztaltak feldolgozása. Az iskolákban tanórai és tanórán kívüli keretben is folyhatnak a foglalkozások (lásd később), és a fent felsoroltak bármelyike eredménnyel alkalmazható.

Milyen tartalommal kell a felkészítést végezni? A felkészítési tartalmakat is az határozza meg, hogy melyik célcsoportról van szó és milyen az adott terület veszélyeztetettsége. Mindenkinek szüksége van katasztrófavédelmi alapismeretekre, valamint arra, hogy tudjon a lakóhelye konkrét veszélyeiről, a veszélyjelzés módjáról és alapvető önmentési lehetőségekről. Ismerni kell a segítséget nyújtó szervezetek nevét, elérhetőségét, működésük alapvető rendjét. Ismerjék, hogy milyen segítség várható tőlük és hogyan! Ezen túlmenően minden célcsoportnak azokra a specifikus információkra van szüksége, ami adott esetben a védelmi szervekkel való együttműködéshez szükséges lehet, valamint ismerniük kell a veszélyhelyzeti teendőiket, illetve az irányadó magatartási szabályokat. Különösen igaz ez a gyermekekre!

Milyen eszközökkel kell végezni a felkészítést? A felkészítéshez a védelmi szervek az elmúlt években elektronikus és nyomtatott segédanyagokat készítettek. A honlapjukon, illetve a

megyei, helyi szervezeteiknél célszerű tájékozódni.³¹ Hatékonyan használhatók a nyomtatott könyvek, munkafüzetek, feladatlapok, kisfilmek, modellek, makettek, falitáblák stb. Ezek motiválásra vagy felkészítési részfeladatként kiválóak, de az arra vállalkozó pedagógusok saját készítésű, az osztályuk, szakköri csoportjuk életkori sajátosságainak, haladási szintjének és képességeinek megfelelő anyagokat is használhatnak. Némi fantáziával, kis alakítással a tantárgyak bármely segédeszköze alkalmasak a felkészítésekhez, amely magába foglalhatja az internetalapú multimédiás eszközökre készített felkészítő anyagokat.

³¹ Felsorolás a 5. sz. mellékletben.

1.4 A tanulóifjúság veszélyhelyzeti felkészítésének mai rendszere, elvárások a felkészítéssel szemben

A katasztrófavédelmi lakossági felkészítés, benne a tanulóifjúság felkészítése sajátos képet mutat. Az oktatási intézmények vonatkozásában jogszabályi kötelezés nincs a felkészítésre, de a téma a tananyagokban szerepel. A hivatásos katasztrófavédelmi szervek országos, területi és helyi szerveinek feladatrendszerében jelen van a felkészítés. Tervezik, koordinálják, oktatóanyagok készítésével, felmenő rendszerű versenyek szervezésével segítik a felkészítéseket. A védelmi civil szervezetek, köztük a Magyar Polgári Védelmi Szövetség, a Magyar Tűzoltószövetség, A Magyar Vöröskereszt stb. gyerekeknek szóló akcióprogramokkal járulnak hozzá a munkához. Több helyen a felnőttek (polgári védelmi szervezetek) felkészítésébe, gyakorlataiba vonják be a gyerekeket. Sok oktatási intézmény a tanórai vagy foglalkozási keretben is közvetít veszélyhelyzeti ismereteket, mások a tanórán kívüli formában. Elmondható azonban, hogy az országban eltérő ezek szervezése és megtartása. Sok a „fehér folt”, ahol semmilyen katasztrófavédelmi ismerethez nem jutnak a gyerekek, míg a veszélyeztetett területeken jobb a helyzet. Egy-egy katasztrófa után fellendülés érzékelhető, majd újra csökken a felkészítésre vállalkozó intézmények száma.

Napjainkra a felkészítéssel szemben elvárások is megfogalmazódtak. Ilyen elvárás, hogy adja meg az elméleti alapokat, de legyen életszerű, épüljön konkrét példákra. Alkalmazkodjon az életkori sajátosságokhoz az oktatási formákhoz és kapcsolódjon a tantervi célértékekhez. Legyen tervszerű, az ismeretek épüljenek koncentrikusan egymásra, és kövessék a fokozatosság elvét. Tartalmazza az adott terület veszélyeztető tényezőinek, valamint a védelmi rendszernek, szervezetnek a megismerését. Adjon javaslatokat a veszélyek során követendő magatartási szabályokra. Tegye lehetővé a veszélytudatosság növelését, fejlessze az ön- és mások mentésére irányuló készségeket. Legyenek elérhető, könnyen használható segédanyagok hozzá és ne jelentsen plusz terhet az arra vállalkozóknak.

Annak érdekében, hogy meg tudjuk fogalmazni a gyermekek felkészítésével kapcsolatos javaslatainkat, szükség van arra, hogy megismerjük a már tapasztalattal rendelkező felkészítést végző pedagógusok és a védelmi szervezetek tagjai lakosságfelkészítéssel szemben megfogalmazott elvárásait, a végrehajtással összefüggő javaslataikat. Ezt a célt szolgálja a következő részfejezetben bemutatásra kerülő kérdőíves kutatás.

1.5 „A katasztrófavédelmi ismeretek oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései”

c. empirikus kutatás és annak eredményei

A XXI. sz. biztonsági kihívások nemzetbiztonsági hangsúlyai c. tudományos kutatás „*katasztrófavédelem*” alprojekt keretében empirikus kutatást folytattunk. A célja az volt, hogy felmérjük a tanulóifjúság veszélyhelyzeti/katasztrófavédelmi felkészítéséről kialakult véleményeket, javaslatokat, elvárásokat és ennek tükrében javaslatokkal élhessünk a tanulóifjúság felkészítésére vonatkozólag. Online kérdőíves kérdezéssel gyűjtöttük az adatokat. A kutatás elméleti alapját, kiindulópontját az előző részfejezetben bemutatott, a felkészítést komplexitásában értelmező elmélet és a pedagógia tudományi kutatások eredményei, valamint a katasztrófavédelem hivatásos állománya lakosságfelkészítésben szerzett tapasztalatai adták.

A kutatás lépései és a kutatási dizájn

A kutatás egymástól jól elhatárolható lépésekben folyt. *Elsőként* a tudományos probléma megfogalmazására, a kutatási kérdések felvetésére került sor. A tudományos problémaként elmondható, hogy a körülöttünk lévő veszélyek és azok következményei hatványozottan sújtják a gyermekeket. A társadalom egyötöde tanulóként valamilyen oktatási szinten és intézményben végzi tanulmányait. A különböző védelmi szervezetek felkészítéseket tartanak a szakterületükön lévő veszélyekről, de a kapacitásuk véges, így a gyermekek katasztrófavédelmi felkészítésébe, a veszélytudatos magatartásuk kialakításába a civil szervezetek tagjainak, az erre vállalkozó állampolgároknak és az oktatási intézmények munkatársainak bevonására is szükség lehet. Nevezhetjük ezeket a célcsoportokat *önkéntes felkészítőknak*. A gyerekek érdeklődését a téma iránt több felmérésben igazolták már, de kevés vizsgálat szól arról, hogy az önkéntes felkészítőknak mi a véleménye a felkészítés fontosságáról, milyen a hajlandóságuk erre a feladatra, milyen módszereket és tartalmakat tartanak a legjobbnak ehhez a tevékenységhez. Az a kérdés sem tisztázott, hogy az iskolákban folyó felkészítést milyen formában lehetne a leghatékonyabb végezni, milyen tantárgyakhoz lenne célszerű kötni, továbbá, hogy a felkészítési hajlandóság esetén milyen segítségre lenne szükségük az erre vállalkozóknak, különös tekintettel az oktatás eszközeire. E kérdések megválaszolása érdekében a kérdőíves felmérésre *kutatási dizájnt* alakítottuk ki, melyet a tudományosság kritériumainak (megismételhetőség) való megfelelés érdekében az alábbiakban részletezünk.

A kutatás dizájnya

1. A téma konceptualizálása és operacionalizálása,
2. A kutatási cél konkretizálása, véglegesítése,
3. A kutatás hipotéziseinek megfogalmazása,
4. A kutató eszköz (kérdőív) kialakítása, kipróbálása, javítása,
5. A mintavétel módjának meghatározása és a kutatás lefolytatása,
6. Adattábla készítése, az adatok szűrése, tisztítása, grafikonos ábrázolása, értékelése,
7. Következtetések levonása.

Első lépés: a téma konceptualizálása, operacionalizálása. A kutatási folyamatban az előzetes célmeghatározás tükrében sor került a téma konceptualizálására. Ennek keretében összegyűjtöttük a kapcsolódó fogalmakat és azok változóit és azonosítottuk indikátorokat. Ezt követte a nominális definíció, azaz nevet adunk a jelenségeknek, valamint a műveleti definíció, vagyis meghatározzuk, hogy mit és hogyan fogunk vizsgálni. Az operacionalizálás során mérhetővé tettük az azonosított fogalmakat és jelenségeket. Meghatároztuk a változók méréséhez szükséges eljárást, valamint, hogy milyen mérési szinten végezzük a vizsgálatot.

Második lépésként pontosítottuk a célkitűzéseket: vizsgálni kívántuk, hogy a válaszadók mennyire nyitottak a felkészítésben való részvételre, mi a véleményük a gyerekek felkészítési, valamint a felnőttek felkészítésben való részvételi hajlandóságáról. További cél volt, hogy megtudjuk, hogy mely témákat, tartalmakat milyen formában és eszközökkel látnának hasznosnak a különböző tanulói korosztályoknál és pedagógiai szakaszokban.

Harmadik lépésként megfogalmaztuk a hipotéziseket és elkészítettük a hipotézis-kérdés mátrixot, amelybe az adatok értékelése után rögzítettük, hogy mely hipotézis igazolódott és melyik nem. Lásd az értékelés részben!

Negyedik lépés volt a kérdések elkészítése, majd a kérdőív összeállítása. 7 mintarétegző kérdést és 23 érdemi kérdést tettünk fel. A kérdések között volt nyílt és zártvégű, megválaszolható és eldöntendő kérdés.³² Szerepelt közöttük klasszifikáló, azaz rangsoroló is. A kérdőívet próbakitöltésre bocsátottuk, majd a visszajelzéseknek megfelelően javítottuk.

Az ötödik lépésben meghatároztuk a sokaságot, melyet a civil és hivatásos védelmi szervezetek tagjai és a pedagógusok jelentettek, akik gyermekek katasztrófavédelmi ismeretekre való felkészítésére nyitottak vagy már végeztek ilyet. A sokaságból a mintát random módon, online meghívással választottuk ki. A minta alakulását lásd az adatok értékelése részben! Ezután közzétettük a felhívást a kitöltésre.

³² Lásd az adatértékelés részben.

A hatodik lépésben a bejövő adatokból adattáblát készítettünk, az adatokat szűrtük, tisztítottuk, majd értékeltük és diagramokon ábráztuk.

Hetedik lépésként a következtetések és javaslatok megfogalmazására került sor.

A minta alakulása

A kérdőívet kitöltők száma (n): 304 fő. Nemek szerinti megoszlás: 171 nő (56%), 133 férfi (44%). Életkori megoszlás: 20-39 éves: 62 fő (20%), 40-60 éves: 208 fő (69%), 60 feletti: 34 fő (11%). Munkahelyi tapasztalat szerinti megoszlás: 0-10 év közötti munkatapasztalata van 39 főnek (13%), 11-25 év 128 főnek (42%), 26-40 év 113 főnek (37%), több mint 40 év 24 főnek (8%). Munkaterület szerinti megoszlás: Az oktatásban dolgozik: 209 fő (69%), a védelmi szférában: 71 fő (23%), civil/humanitárius szervezetnél: 24 fő (8%). Azok közül, akik az oktatásban dolgoznak, 54%-uk volt már osztályfőnök, 46%-uk nem volt. A kitöltők közül 189 fő (62%) vett már részt veszélyhelyzeti/katasztrófavédelmi oktatáson, 115 fő (38%) nem. 127 főnek (42%), volt már felkészítési tapasztalata, 177 főnek (58%) nem.

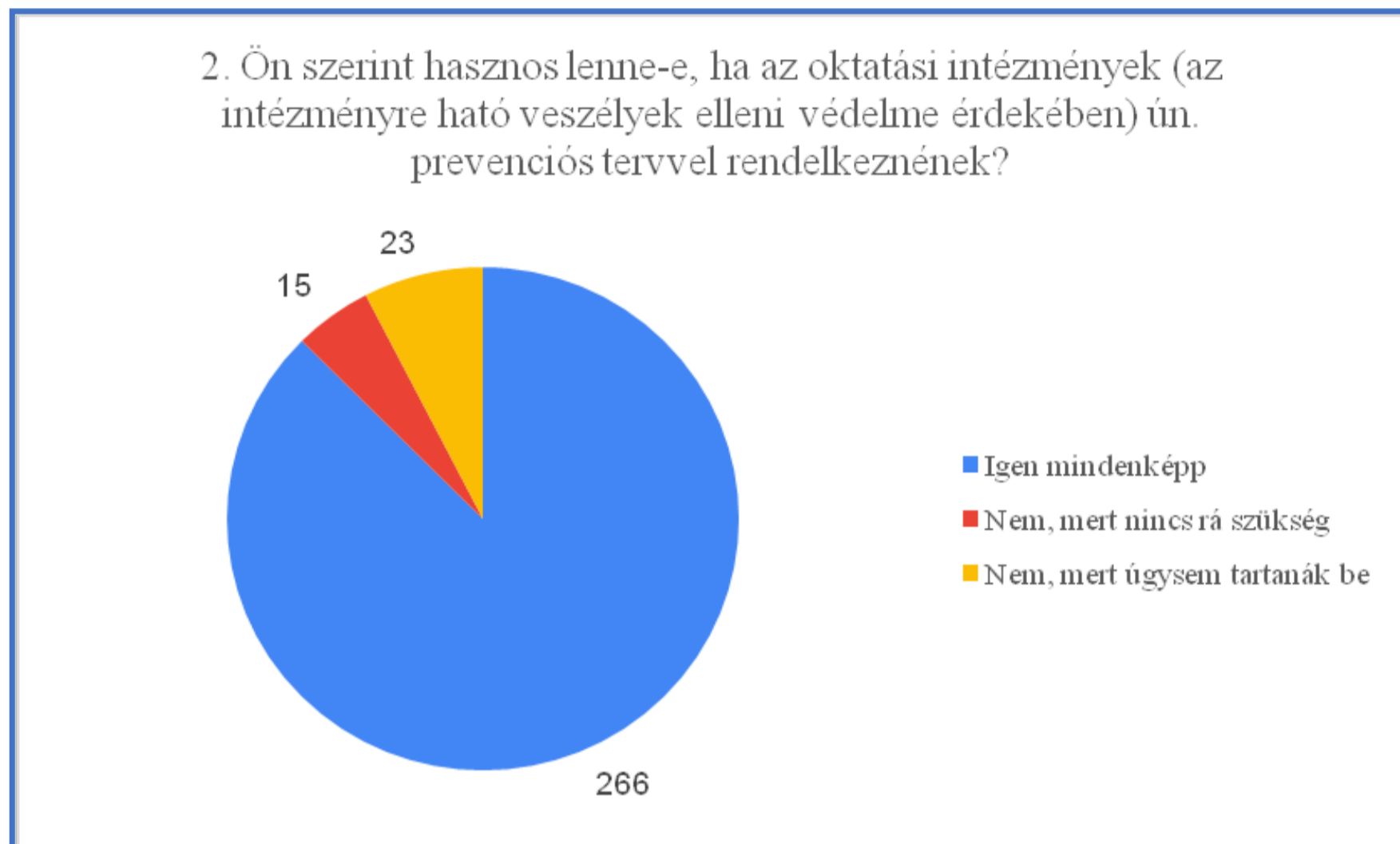
Az érdemi rész kérdései és a válaszok alakulása

1. A „*Véleménye szerint veszélytudatosak-e a gyerekek napjainkban?*” kérdésre 304-en válaszoltak. *Igen, megfelelően körültekintő a mai ifjúság* választ adott 7 fő, a válaszadók 2%-a; *igen, de nem mindenre kiterjedően érzékelik a veszélyeket* választ adott 169 fő, a válaszadók 56%-a; *egyáltalán nem veszélytudatosak a gyerekek* választ adott 128 fő, a válaszadók 42%-a.

1. számú diagram: Veszélytudatosak-e a gyerekek napjainkban?

2. Az „Ön szerint hasznos lenne, ha az oktatási intézmények a veszélyhelyzetekre ún. prevenciós tervvel rendelkeznének?” A kérdésre 304-en válaszoltak. Igen mindenképp választ adott 266 fő (87%), nem, mert nincs rá szükség választ adott 15 fő (5%). Nem, mert úgysem tartanák be választ adott 23 fő (8%).

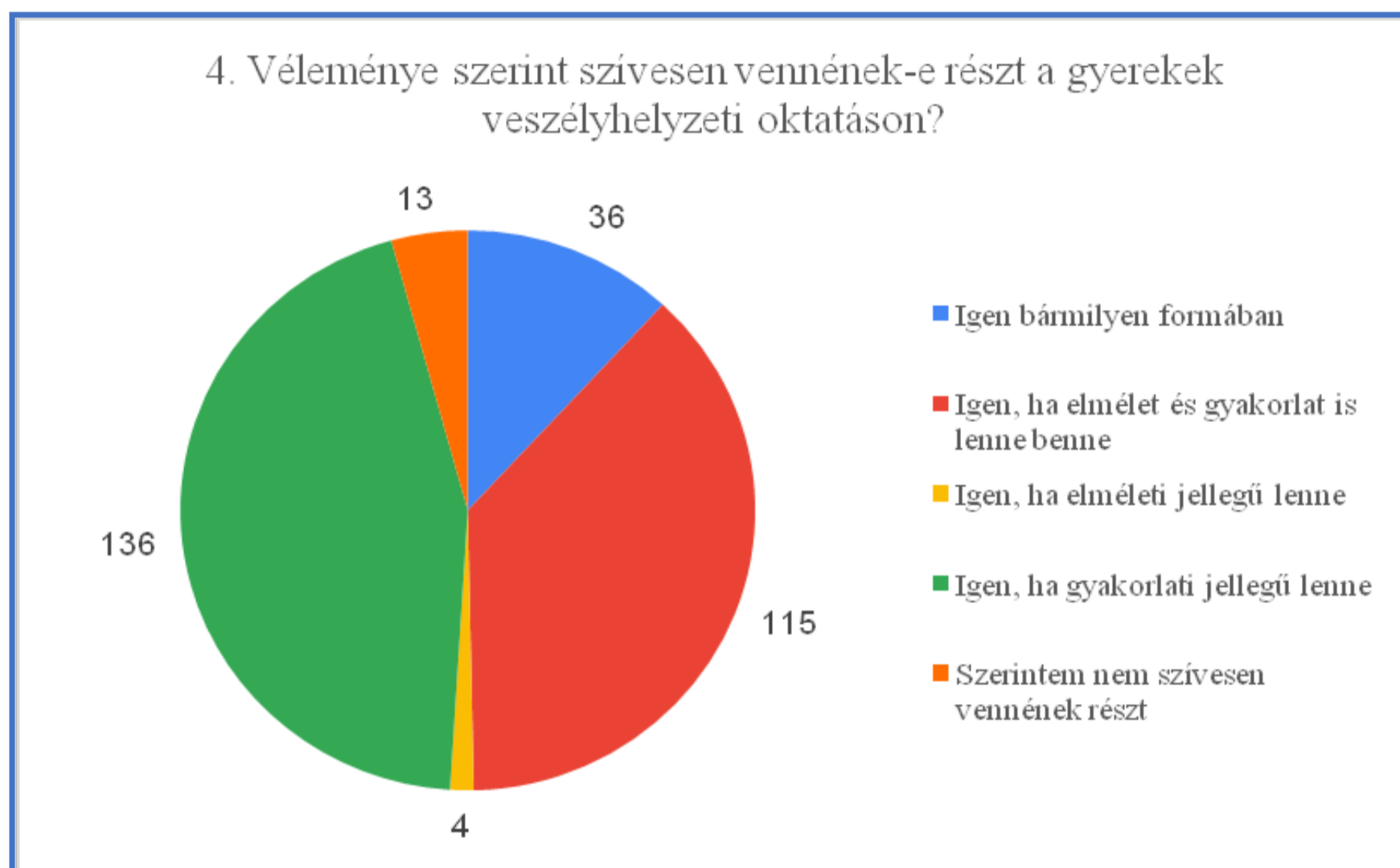
2. számú diagram: Ön szerint hasznos lenne-e, ha az oktatási intézmények a veszélyhelyzetekre ún. Prevenciós tervvel rendelkeznének?

3. A kérdésre, hogy „Fontosnak tartja-e, hogy már gyermekkorban halljanak a gyerekek a katasztrófák során irányadó magatartási szabályokról?” 304 fő válaszolt. 297 fő (98%) azt, hogy igen, 7 fő (2%) azt, hogy nem.

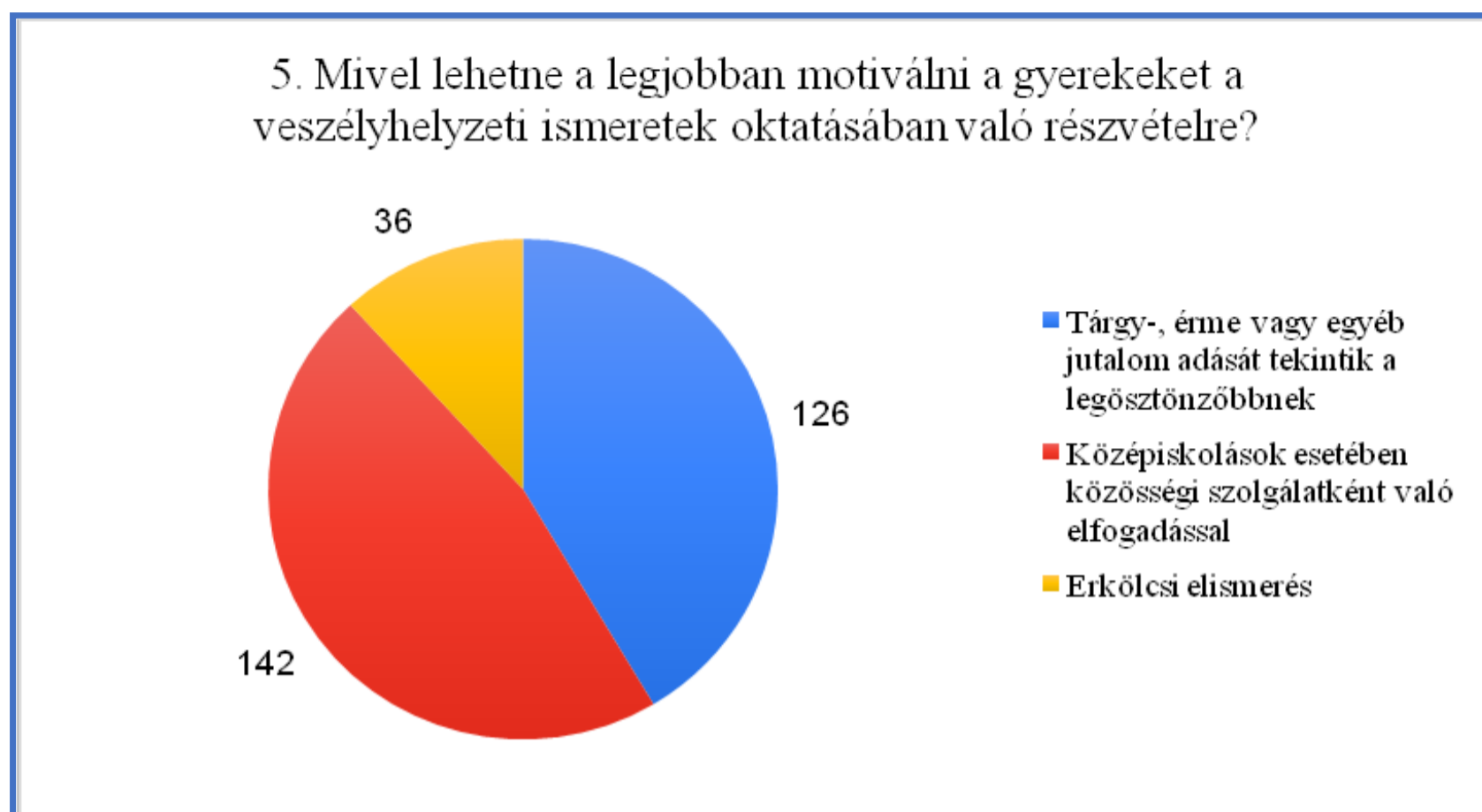
3. számú diagram: Fontosnak tartja-e, hogy már gyermekkorban halljanak a gyerekek a katasztrófák során irányadó magatartási szabályokról?

4. A kérdésre, hogy „*Véleménye szerint szívesen vennének-e részt a gyerekek veszélyhelyzeti oktatáson?*” 304 fő válaszolt. A válaszadók közül 36 fő (12%) válaszolta azt, hogy *igen bármilyen formában*, 4 fő (1%) azt, hogy *igen, ha elméleti jellegű lenne*, 136 fő (45%) azt, hogy *igen, ha gyakorlati jellegű lenne*, 115 fő (38%) pedig *igen, ha elmélet és gyakorlat is lenne benne*, 13 fő (4%) pedig azt, hogy *nem szívesen vennének részt*.

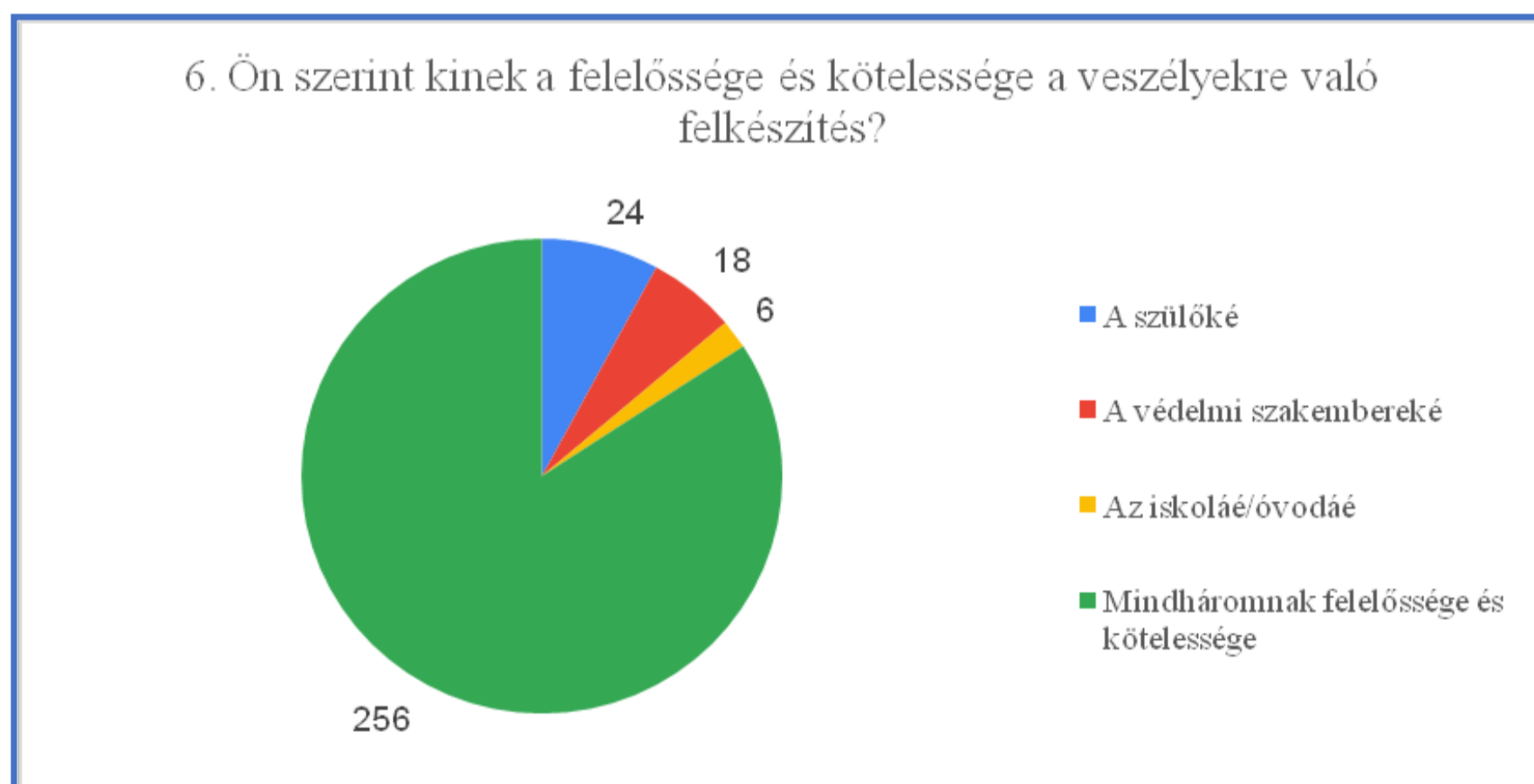
4. számú diagram: Véleménye szerint szívesen vennének-e részt a gyerekek veszélyhelyzeti oktatáson?

5. Arra a kérdésre, hogy „*Mivel lehetne a legjobban motiválni a gyerekeket a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában való részvételre?*” 304 fő válaszolt. A legtöbben, 126 fő (41%) a motiválásra középiskolások esetében *a közösségi szolgálatként való elfogadást* tartották a legjobbnak, összevontan 142 fő (47%) válaszolta azt, hogy *a tárgy-, érme vagy egyéb jutalom adását* tekintik a legösztönzőbbnek, de értékelhető arányt jelent *az erkölcsi elismerés kinyilvánítása* is, amelyet összesen 36 fő (12%) választott. A kérdésre adott válaszokból látszik, hogy a középiskolások esetében a motiváció erősebb, ha a katasztrófavédelmi ismeretanyag elsajátítását, oktatását a közösségért-, a közösség védelme érdekében tett „erőfeszítésként” – a közösségi szolgálat arányos teljesítéseként – ismernék el. Ezzel nagyságrendileg megegyezik a klasszikus jutalmazással való elismerés.

5. számú diagram: Mivel lehetne a legjobban motiválni a gyerekeket a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában való részvételre?

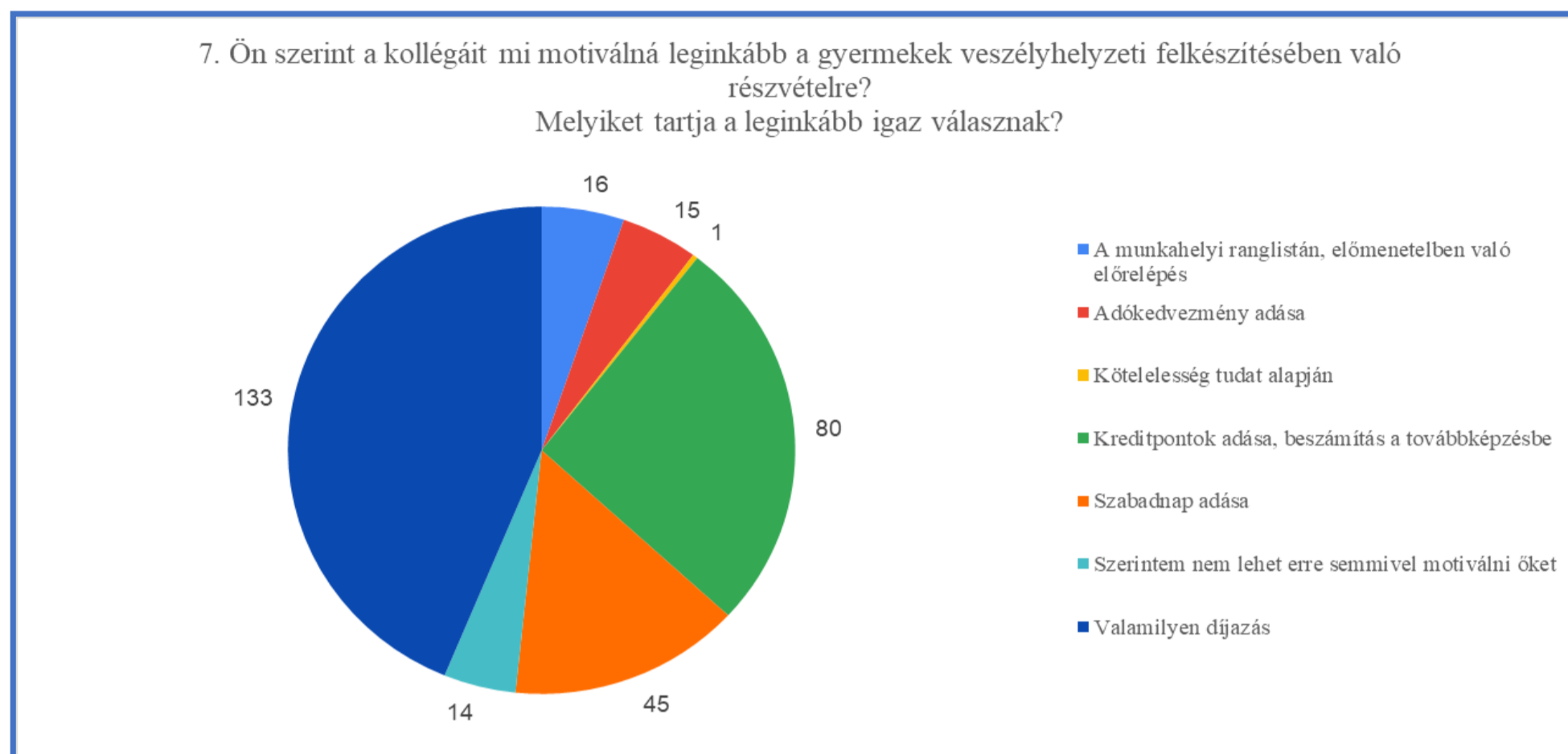
6. A kérdésre, hogy „*Ön szerint kinek a felelőssége és kötelessége a veszélyekre való felkészítés?*” 304 fő válaszolt. A többség 256 fő (84%) úgy véli, hogy *a szakemberek, az iskola és a szülők egyaránt felelősek* a gyerekek felkészítéséért, 24 fő (8%) szerint a szülők felelőssége, 18 fő (6%) gondolja úgy, hogy *a védelmi szakemberek felelőssége* és 6 fő (2%) válasza szerint *az iskolák és az óvodák felelőssége*. A válaszokból visszaigazolódik a joggyakorlat, miszerint a katasztrófák elleni védekezés, az azokra való felkészülés osztársadalmi feladat, minden szereplő felelőssége.

6. számú diagram: Ön szerint kinek a felelőssége és kötelessége a veszélyekre való felkészítés?

7. Arra a kérdésre, hogy „*Ön szerint a kollégáit mi motiválná leginkább a gyermekek veszélyhelyzeti felkészítésében való részvételre?*” 304 fő felelt. Közülük a legtöbben 133 fő (45%) *valamilyen díjazást* gondol motivátornak. 80 fő (26%) *a továbbképzésekbe*

beszámítható kreditpontok adását választotta, 45 fő (15%) a szabadnap adása választ jelölte meg, 16 fő (5%) fő a munkahelyen történő előmenetelt találta motiválónak, 15 fő (5%) az adókedvezmény lehetőségét választaná, 14 fő (4%) fő szerint nem lehet motiválni az érintetteket és 1 fő a kötelességtudat alapján történő motiválási lehetőséget jelölte meg.

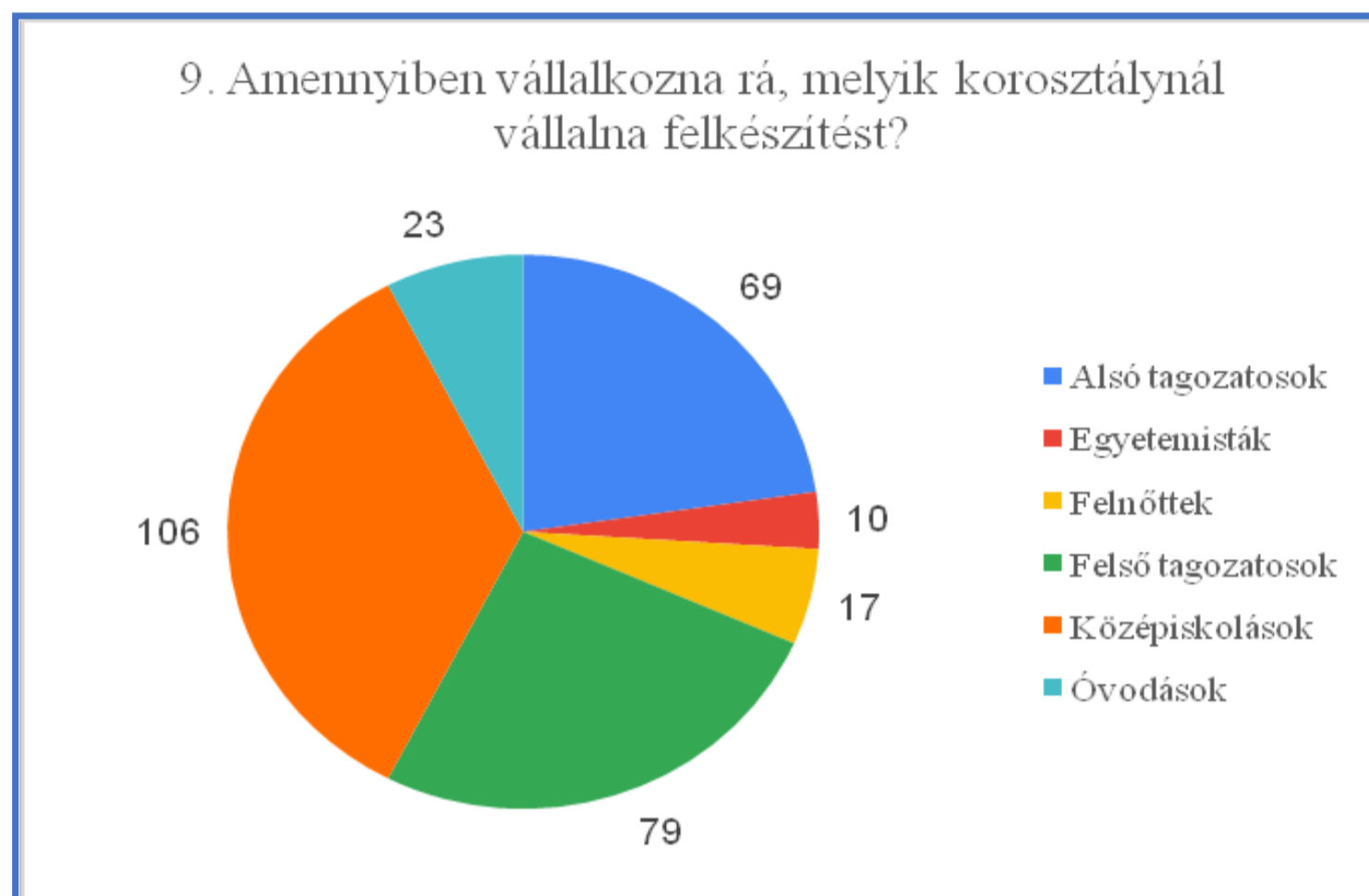
7. számú diagram: Ön szerint a kollégáit mi motiválná leginkább a gyermekek veszélyhelyzeti felkészítésében való részvételre?

8. A kérdésre miszerint „Vállalkozna-e Ön a jövőben gyermekek vagy felnőttek felkészítésére?” 304 válasz érkezett. A válaszadók többsége az igen választ jelölte meg. 77 fő (25%) kitételek nélkül vállalkozna a feladatra, míg 143 fő (47%) csak abban az esetben végezne felkészítést, amennyiben megfelelő segédanyagokat kap a munkájához és 84 fő (28%), azaz körülbelül a válaszadók 10%-a nem szeretne részt venni a felkészítési feladatokban.

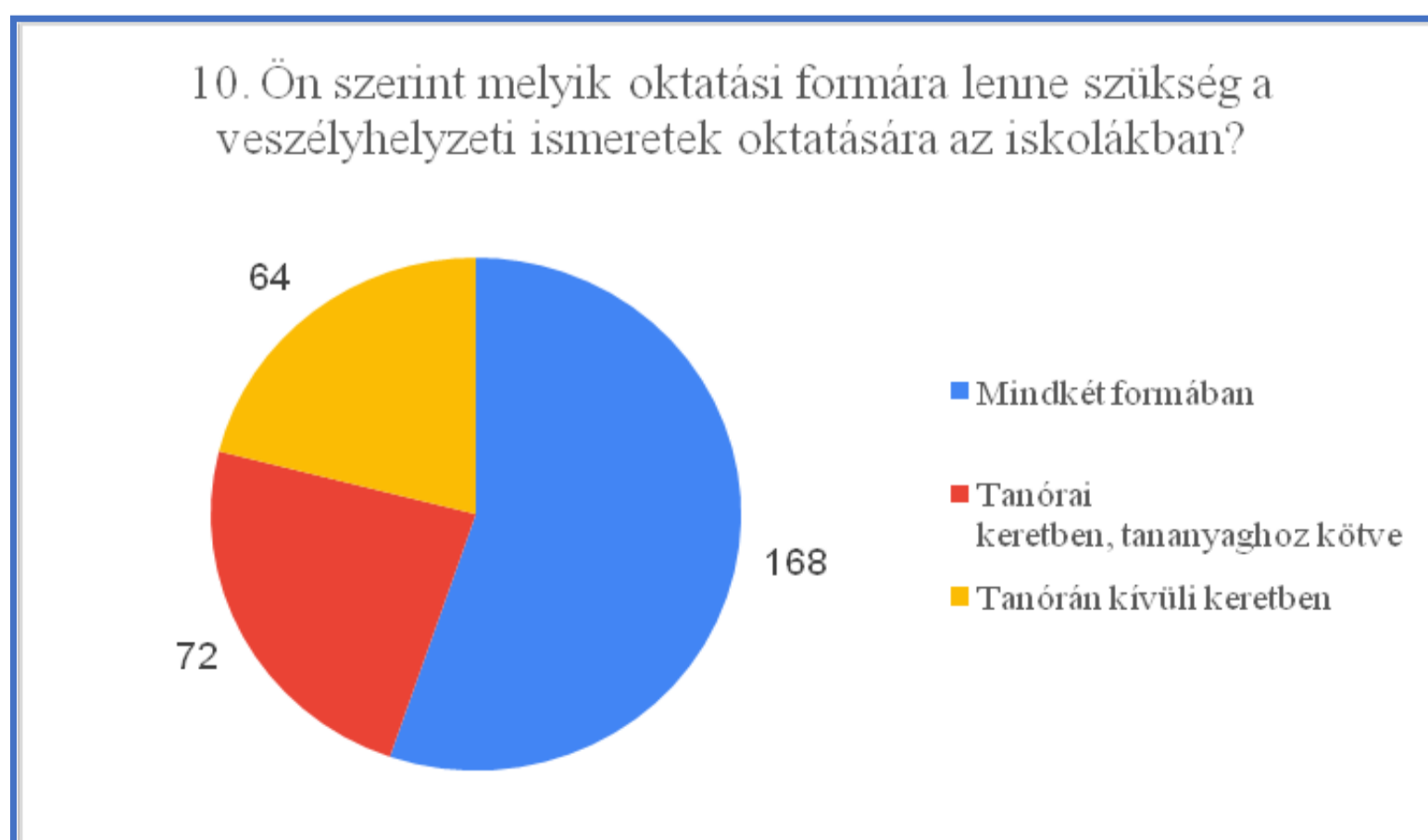
8. számú diagram: Vállalkozna-e Ön a jövőben gyermekek vagy felnőttek felkészítésére?

9. Az „Amennyiben vállalkozna rá, melyik korosztálynál vállalna felkészítést?” kérdésre a 304 válaszadó közül a legtöbben 106 fő (35%) a középiskolás korosztályt jelölte meg, az általános iskola alsó tagozatosokat 69 fő (22%), a felső tagozatosokat 79 fő (26%) választotta, 23 fő (8%) jelölte meg az óvodás korosztályt. 17 fő (6%) a felnőttek felkészítésére vállalkozna és csupán 10 fő (3%) választaná az egyetemista korosztályt.

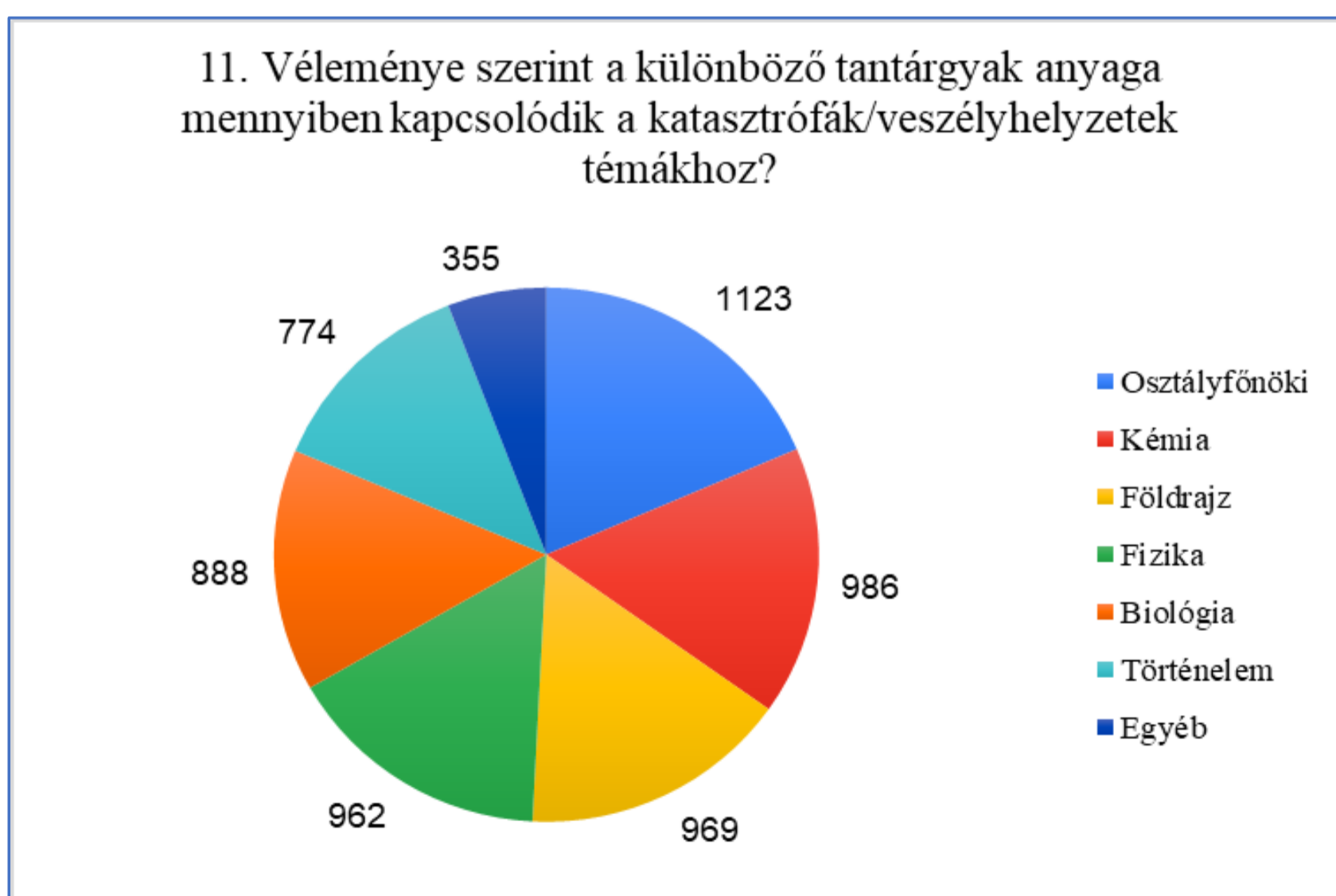
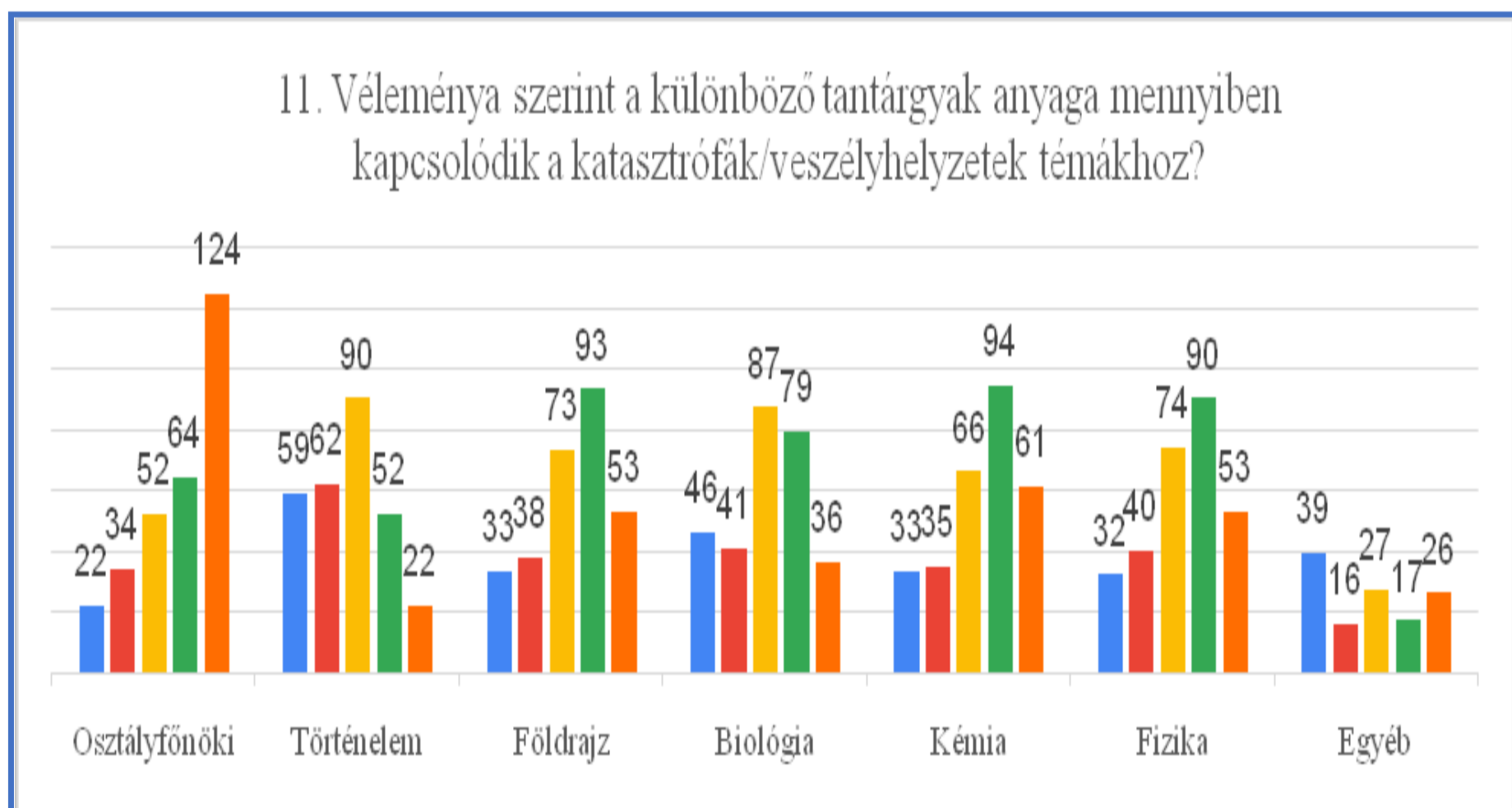
9. számú diagram: Amennyiben vállalkozna rá, melyik korosztálynál vállalna felkészítést?

10. Arra a kérdésre, hogy „Ön szerint melyik oktatási formára lenne szükség a veszélyhelyzeti ismeretek oktatására az iskolákban?” 304 fő válaszadó nagy része 168 fő (55%) a tanórai keretek közti tananyaghoz kötődő és a tanórán kívüli oktatási formák ötvözetét tartja eredményesnek, 72 fő (24%) a pusztán tanórai keretek közti oktatást is megfelelőnek tartja, míg 64 fő (21%) szerint tanórán kívüli foglalkozásokra lenne szükség.

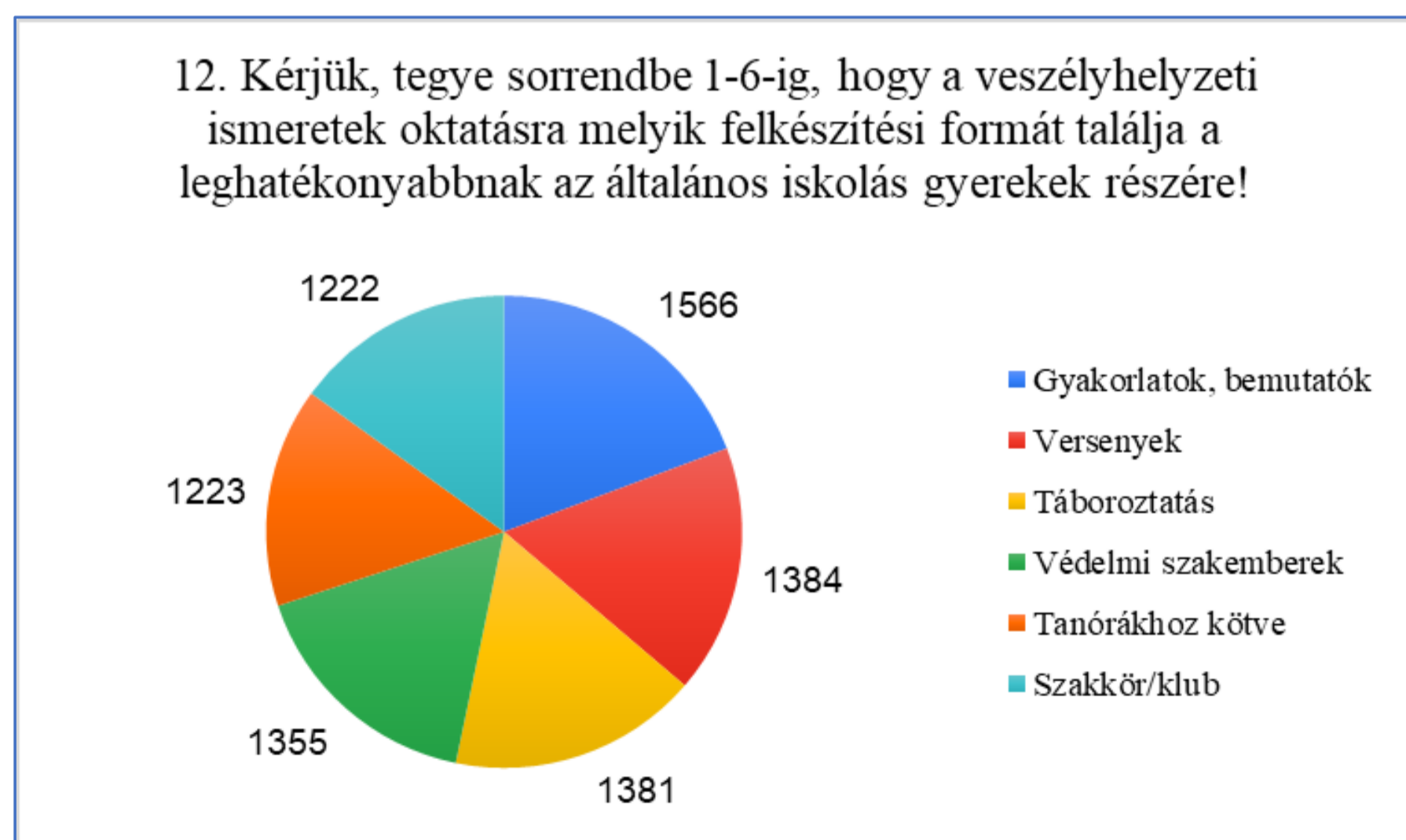
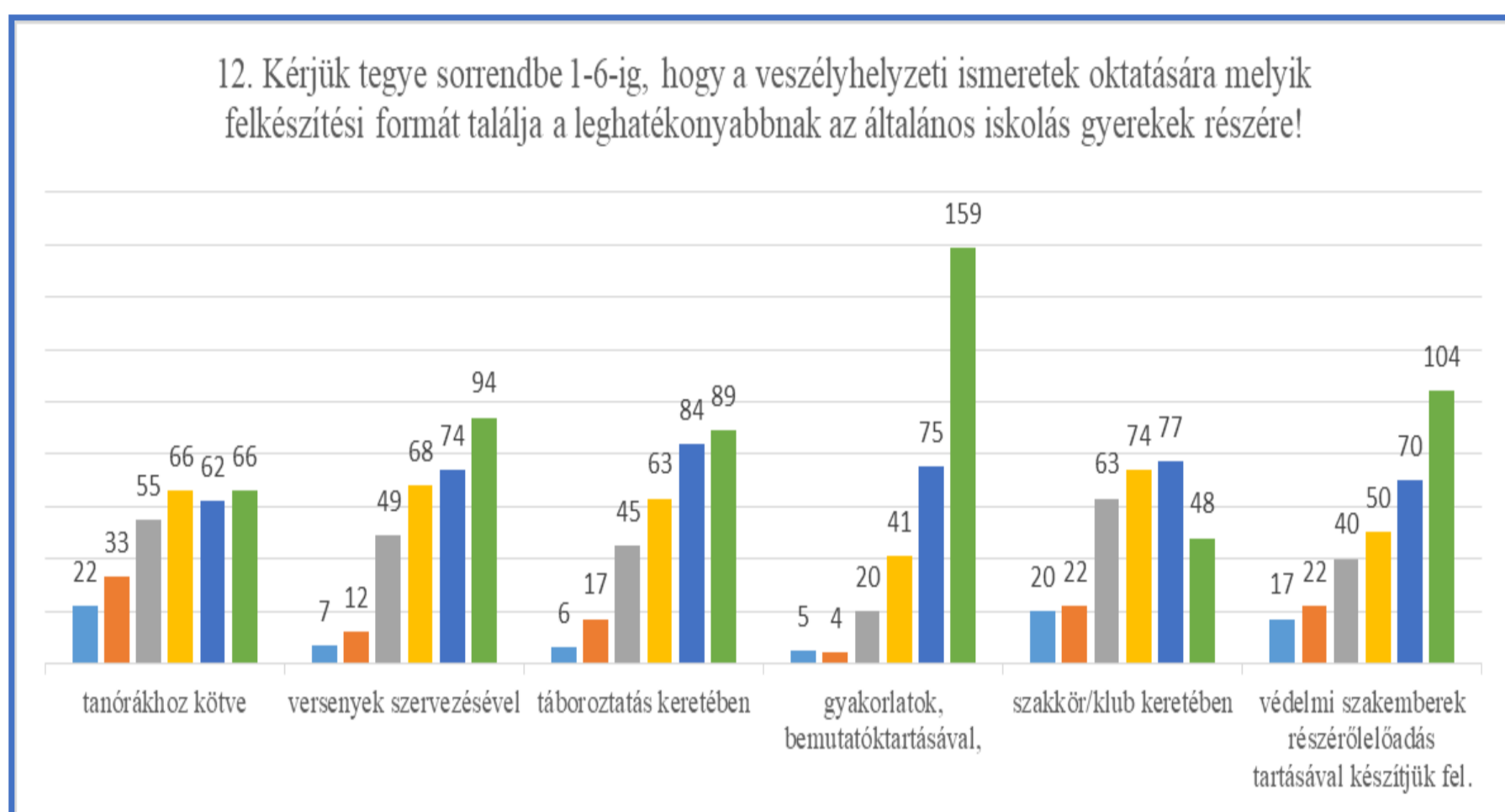
10. sz. diagram: Ön szerint melyik oktatási formára lenne szükség a veszélyhelyzeti ismeretek oktatására az iskolákban?

11. A „Véleménye szerint a különböző tantárgyak anyaga mennyiben kapcsolódik a katasztrófák/veszélyhelyzetek témákhoz?” kérdésre 304 fő válaszolt. Az 1-5. skálán a legtöbben a legmagasabb pontszámot 124 fő (41%) az *osztályfőnöki* órákra adták, azaz ezt érzik a leginkább összeköthetőnek a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásával. A válaszadók a legmagasabb pontszámot tekintve a *kémia* (61 fő), a *fizika és a földrajz* (53-53 fő 17-17%) tantárgyakat jelölték meg a legrelevánsabb kapcsolódási pontként, a legtöbben a legkevesebb pontot a *történelem* tantárgyra adták 22 fő (7%). Az egy tantárgyra adott összpontértékek arányaiban hasonló képet mutatnak, de az osztályfőnöki, a kémia, a fizika és a földrajz mellett a biológia is előtérbe került a jól összeköthető tantárgyak sorában.

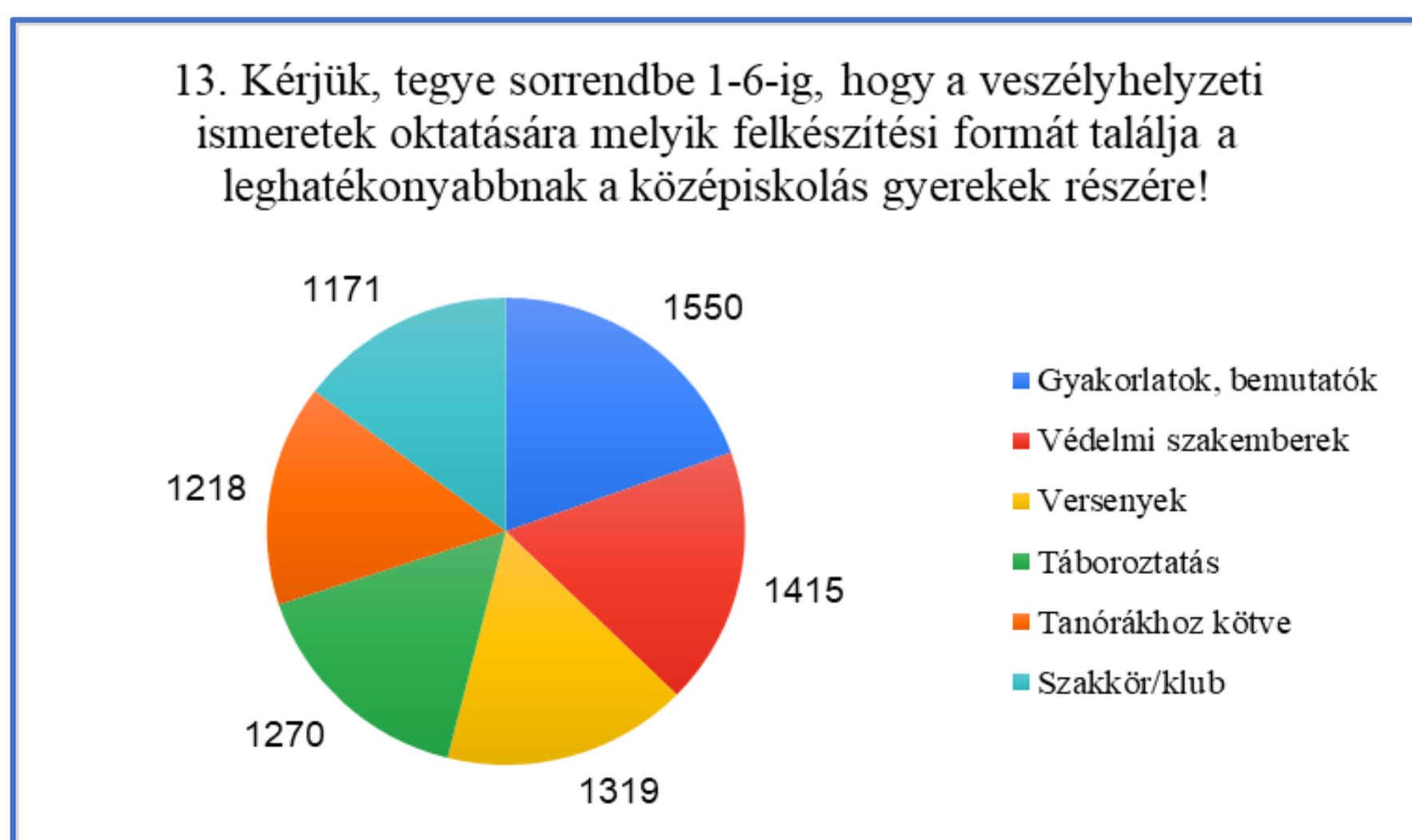
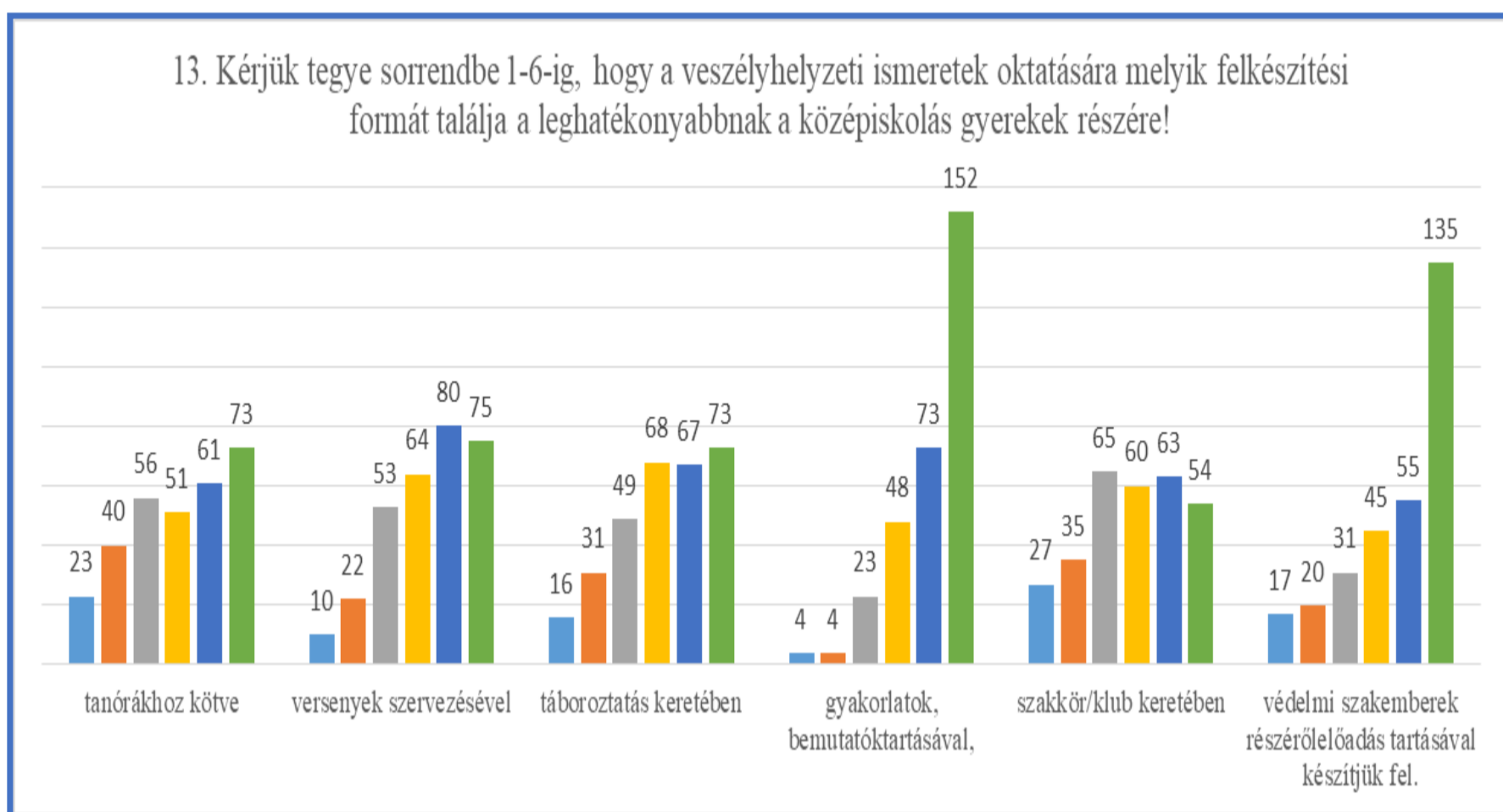
11-11.a) számú diagramok: Véleménye szerint a különböző tantárgyak anyaga mennyiben kapcsolódik a katasztrófák/veszélyhelyzetek témákhoz?

12. A „Kérjük tegye sorrendbe 1-6-ig, hogy a veszélyhelyzeti ismeretek oktatására melyik felkészítési formát találja a leghatékonyabbnak az általános iskolás gyerekek részére!” kérésre 304 fő válaszolt. A legtöbben 159 fő (52%) az 1-6. skálán 1. helyre a gyakorlatok, bemutatók tartását tette. A legtöbben az utolsó helyre 22 fő (7%) a tanórákhoz kötve választ adta. Kiemelt helyen van (104 fő, 34%) a védelmi szakemberek részéről előadás tartásával válasz. Az összpontérték ugyanezt a sorrendet mutatja, a legmagasabb pontszámot a gyakorlatok válasz, a legkevésbé kedvezőt a szakkörök, klubok kapták. A felkészítési formákra az általános iskolák vonatkozásában tehát a szakmai, célirányos gyakorlatias felkészítéseket találják hatékonynak a válaszadók.

12-12. a) sz. diagram: A veszélyhelyzeti ismeretek oktatására melyik felkészítési formát találja a leghatékonyabbnak az általános iskolás gyerekek részére?

13. A „Kérjük, tegye sorrendbe 1-6-ig, hogy a veszélyhelyzeti ismeretek oktatására melyik felkészítési formát találja a leghatékonyabbnak a középiskolások részére!” kérésre 304 válaszadó válaszolt. A legtöbben 1. helyre 152 fő (50%) a gyakorlatok, bemutatók tartásával választ adta. A legtöbben az utolsó helyre 27 fő (9%) a szakkör/klub keretében választ adta. Kiemelt helyet kapott még, mivel 135 fő (44%) találta a legfontosabbnak, a védelmi szakemberek részéről előadás tartásával válasz. Összpontérték szerint is a szakmai, célirányos gyakorlatias felkészítéseket találják a leghatékonyabbnak a válaszadók.

13. számú diagram: Kérjük, tegye sorrendbe 1-6-ig, hogy a veszélyhelyzeti ismeretek oktatására melyik felkészítési formát találja a leghatékonyabbnak a középiskolások gyerekek részére!

14. A „Véleménye szerint milyen eszközök lennének a legcélravezetőbbek a katasztrófavédelmi ismeretek oktatására a tanulóknál?” kérdésre 304-en válaszoltak. Hagyományos oktatási eszközök (könyvek, munkafüzetek) választ 2 fő (1%), modern informatikai oktatási eszközök választ 129 fő (42%), mindkettőre szükség van az eredményességhez választ adott 173 fő (57%).

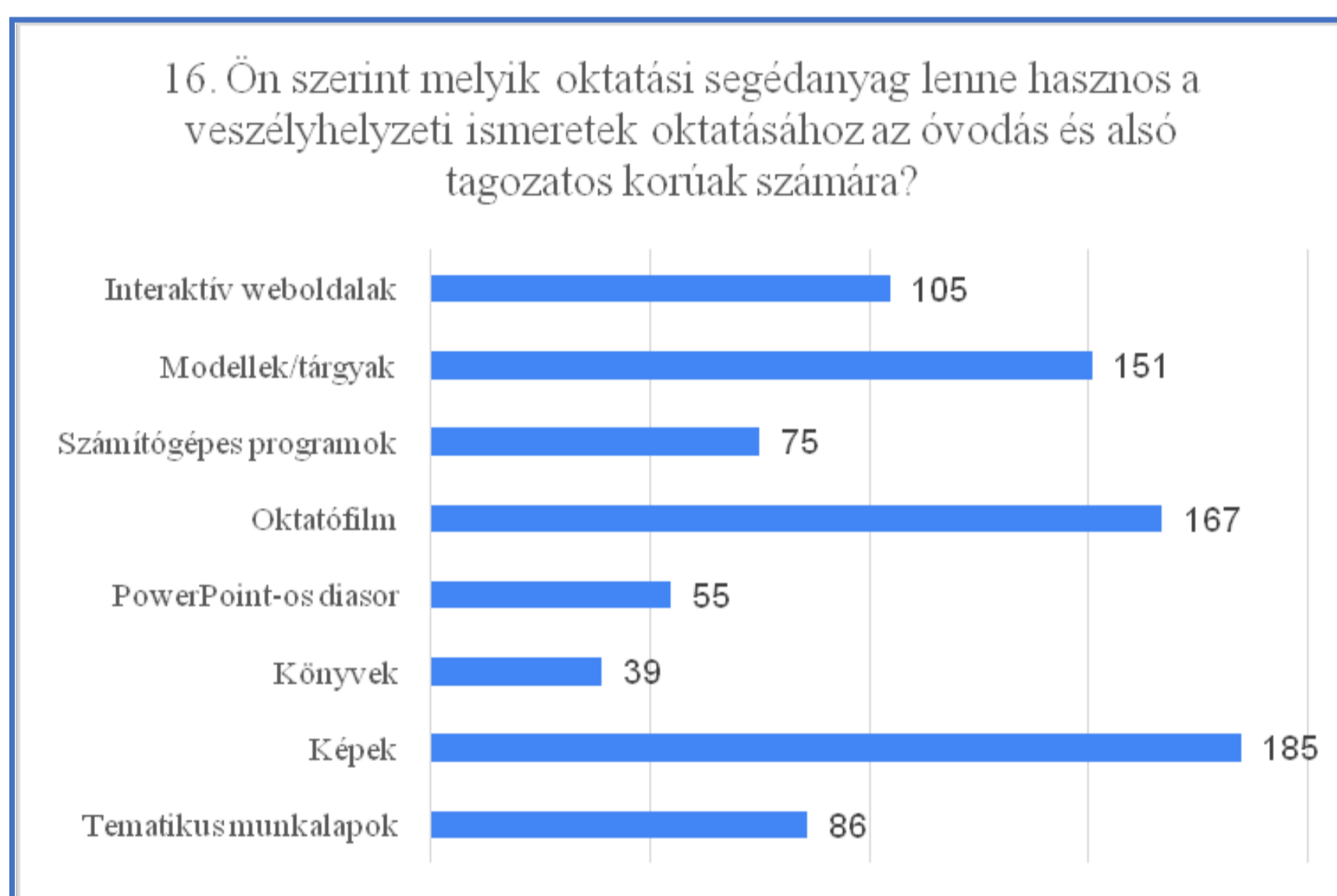
14. számú diagram: Véleménye szerint milyen eszközök lennének a legcélravezetőbbek a katasztrófavédelmi ismeretek oktatására a tanulóknál?

15. A „Véleménye szerint milyen eszközök lennének a legcélravezetőbbek a katasztrófavédelmi ismeretek oktatására a felnőtteknél?” kérdésre 304-en válaszoltak. Hagyományos oktatási eszközök (könyvek, munkafüzetek) választ adott 16 fő (5%), a modern informatikai oktatási eszközök választ adott 77 fő (25%), a mindkettőre szükség van az eredményességhez választ adott 211 fő (69%).

15.sz. diagram: Véleménye szerint milyen eszközök lennének a legcélravezetőbbek a katasztrófavédelmi ismeretek oktatására a felnőtteknél?

16. Az „Ön szerint melyik oktatási segédanyag lenne kiemelten hasznos a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához az óvodás és alsó tagozatos korúak számára?” kérdésre mindenki két választ adhatott a 304 válaszadó közül. A legtöbben a *képek* 185 fő (61%) és *oktató filmek* 167 fő (55%) párosítást választották, míg a legkevesebb jelölést a *könyvek* 39 fő (13%) és a *PowerPoint-os diasorok* 55 fő (18%) kapták. Az egyéb kategóriákba a válaszadók a játékos vetélkedőket, gyakorlati oktatásokat jelölték még meg.

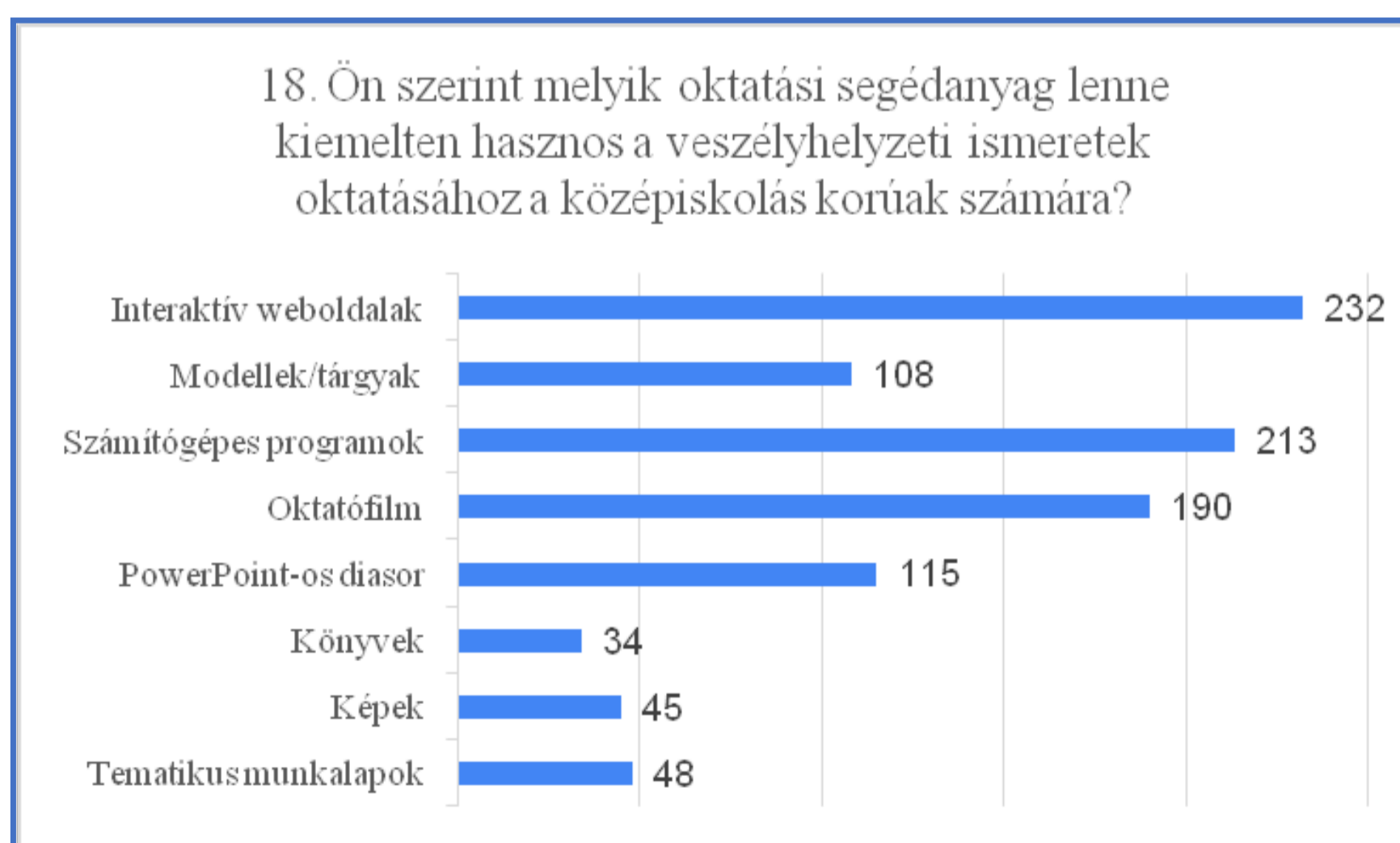
16. számú diagram: Ön szerint melyik oktatási segédanyag lenne kiemelten hasznos a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához az óvodás és alsó tagozatos korúak számára?

17. Az „Ön szerint melyik oktatási segédanyag lenne kiemelten hasznos a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához a felső tagozatos korúak számára?” kérdésre mindenki két választ adhatott a 304 válaszadó közül. A legtöbben az *oktatófilm* 232 fő (76%) és a *számítógépes programok* 194 fő (64%) párosítást választották, de az *interaktív weboldalakat* is előkelő helyen rangsorolták a válaszadók, 188 fő (62%). A *könyvek* 39 fő (13%) és *képek* 62 fő (20%) párosítás kaptak a felső tagozatos korosztálynál a legkevesebb jelölést. A korszerű digitális eszközökre való igény tehát jól megfigyelhető a korosztály érdeklődési és tanulási szokásait vizsgálva is. Az *interaktív oldalakra* is magas százalékban voksoltak. Egyéb javaslatként *applikációkra* és *szituációs gyakorlatok tartására* érkeztek ötletek.

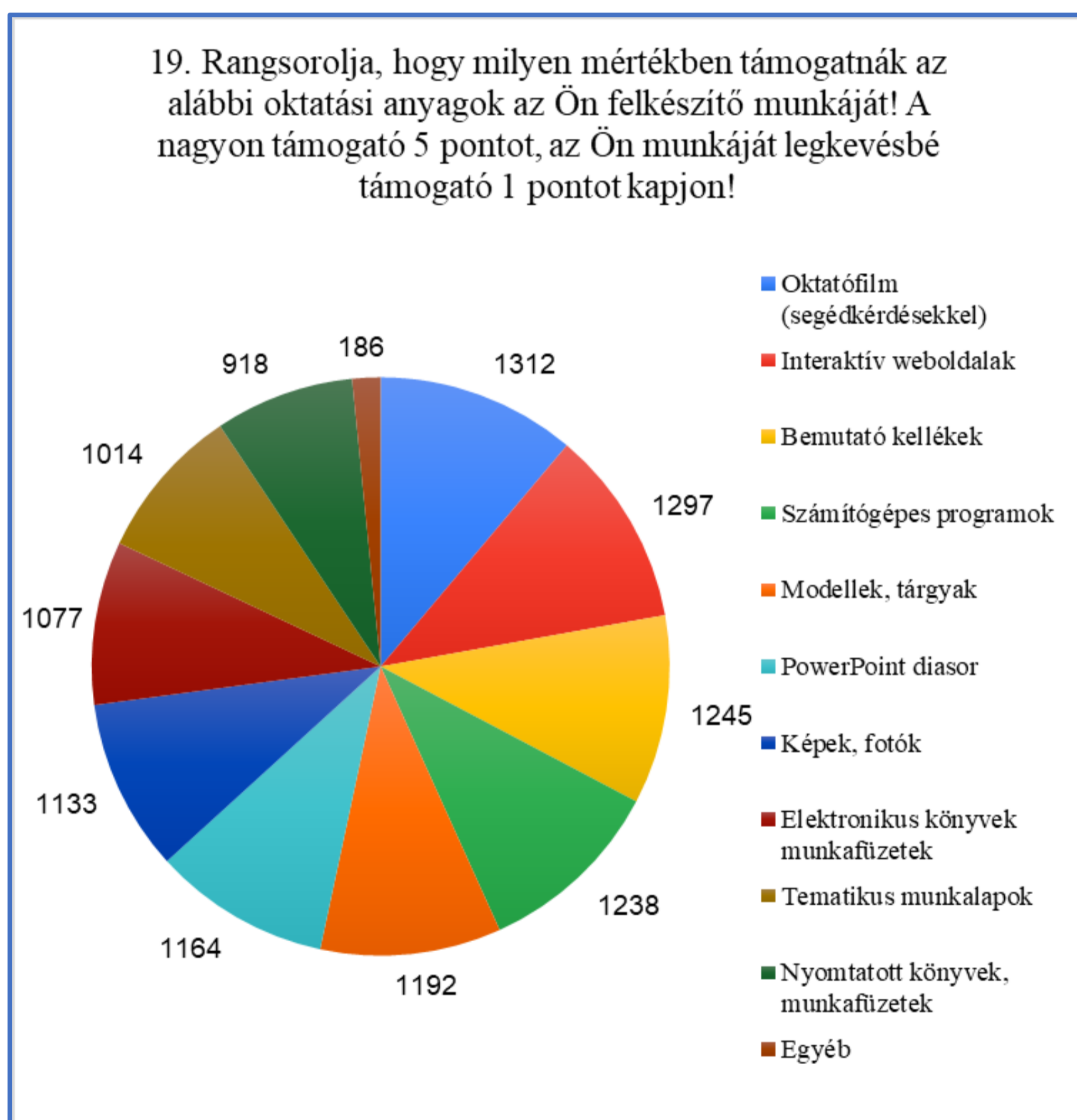
17.számú diagram: Ön szerint melyik oktatási segédanyag lenne kiemelten hasznos a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához a felső tagozatos korúak számára?

18. Az „Ön szerint melyik oktatási segédanyag lenne kiemelten hasznos a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához a középiskolás korúak számára?” kérdésre mindenki két választ adhatott a 304 válaszadó közül. A legtöbben az *interaktív weboldalak* 232fő (76%) és a *számítógépes programok* 213 fő (70%) párosítást választották, de az *oktatófilmeket* ennél a korosztálynál is előkelő helyen rangsorolták a válaszadók 190 fő (63%). A *könyvek* 34 fő (11%) és *képek* 45 fő (15%) párosítás kapta a középiskolás korosztálynál a legkevesebb jelölést. Egyéb javaslatként itt is az applikációkra és szituációs gyakorlatok tartására érkeztek ötletek.

18. számú diagram: Ön szerint melyik oktatási segédanyag lenne kiemelten hasznos a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához a középiskolás korúak számára? Az oktatási eszközök támogató értékét is ismernünk kell, ezért rangsorolásra kértük a válaszadókat. Ezt követően arra voltunk kíváncsiak, hogy a számtalan veszélyhelyzet közül melyik katasztrófa-típushoz lenne szükségük a válaszadóknak oktatási segédanyagra, valamint annak melyik típusát preferálnák a különböző korosztályok felkészítésénél.

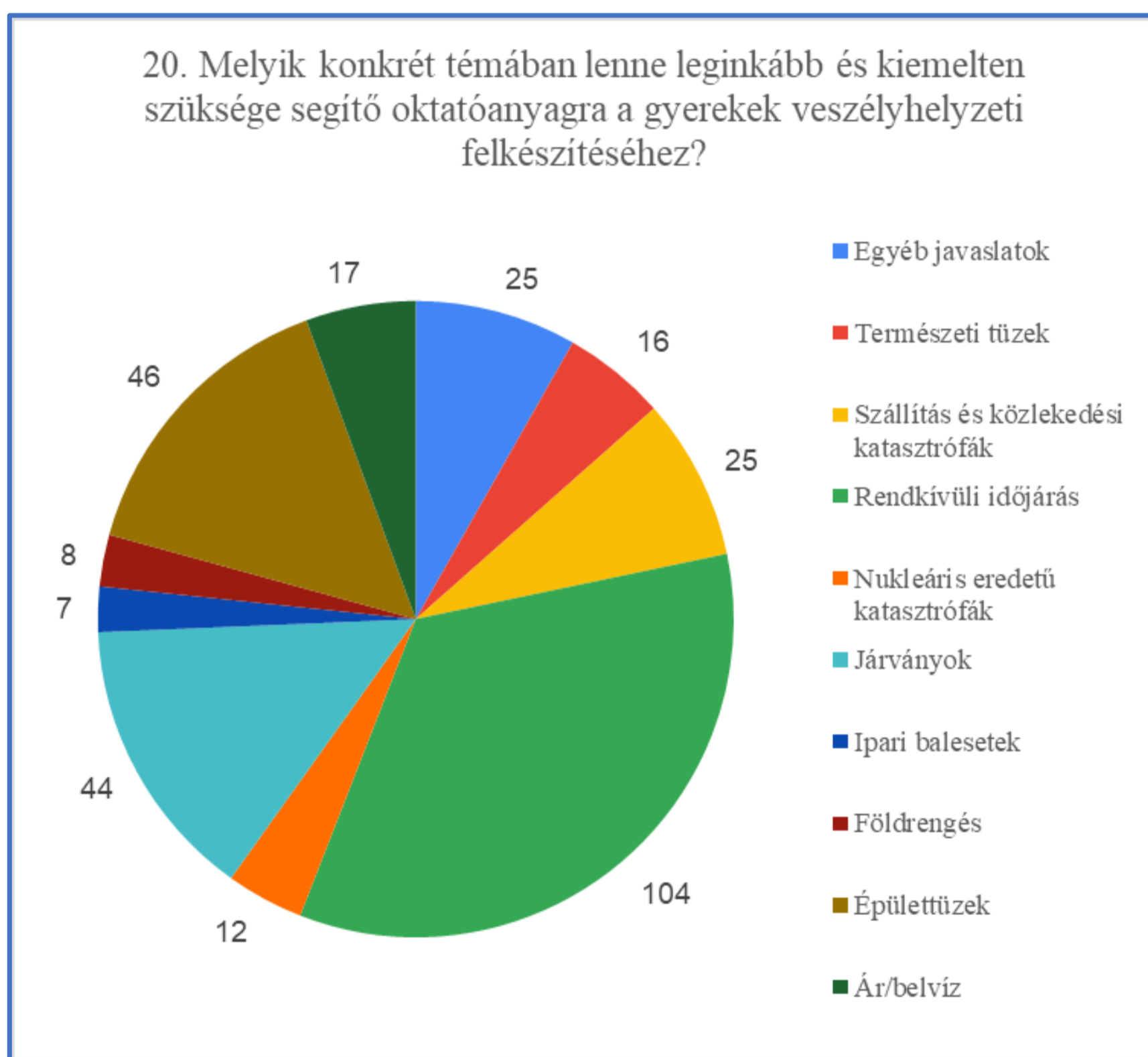
19. A „Rangsorolja, hogy milyen mértékben támogatnák az alábbi oktatási anyagok az Ön felkészítő munkáját? kérésre 304 fő válaszolt. A legtöbben az oktatófilmet és az interaktív weboldalakat vennék szívesen a felkészítő munkához. A legtöbben a legkevésbé célravezetőnek a tematikus munkalapokat tartják.³³

19. számú diagram: Rangsorolja, hogy milyen mértékben támogatnák az alábbi oktatási anyagok az Ön felkészítő munkáját?

³³ A számszerű elemzés felsorolásának terjedelmi korlátai miatt az értékelő válaszok adatérték-eloszlásának vizsgálata alapján vontuk le a következtetéseinket.

20. Melyik konkrét témában lenne leginkább szüksége segítő oktatóanyagra a gyerekek veszélyhelyzeti felkészítéséhez kérdésre 304 fő válaszolt. A legtöbben a legmagasabb pontszámot (104 fő, 34 %) a *rendkívüli időjárás* válaszra adták, azaz ezt érzik a leginkább szükségesnek, a 2. legtöbb pontszámot az *épülettüzek* kapták (46 fő, 15 %), a 3. magas pontszámmal szerepeltek a *járványok* (44 fő, 14 %). A 4. helyen holtversenyben a *szállítási és közlekedési katasztrófák* (25 fő, 8 %) és az *egyéb témán belüli összesített különálló javaslatok* (25 fő, 8%) található. Az 5-ös sorszámot az *árvíz /belvíz kapta* (17 fő, 6%). Ezt követte a *természeti tüzek* (16 fő, 5%). A 7. helyen a *nukleáris eredetű katasztrófák* (12 fő, 4%) szerepelt. A 8. helyen a *földrengés* áll (8 fő, 3%), a 9. és egyben az utolsó a felsoroltak közül az *ipari balesetek* (7 fő, 2%).

20. számú diagram: Melyik konkrét témában lenne leginkább és kiemelten szüksége segítő oktatóanyagra a gyerekek veszélyhelyzeti felkészítéséhez?

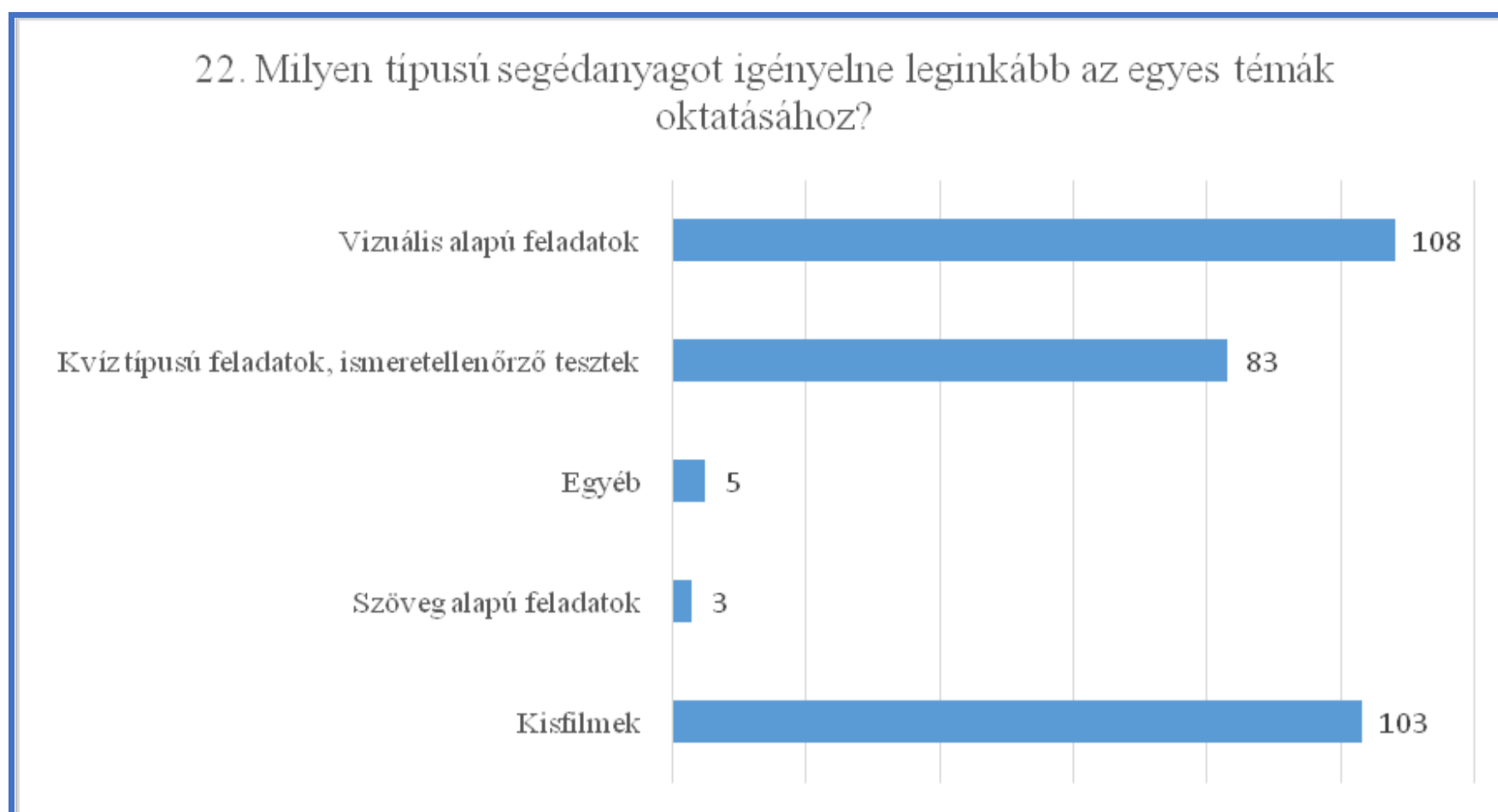
21. A „Melyik konkrét témában lenne leginkább szüksége segítő oktatóanyagra a felnőttek veszélyhelyzeti felkészítéséhez?” kérdésre 304-en válaszoltak. A válaszadók közül 78 fő (26%) a *rendkívüli időjárással* kapcsolatos oktatóanyagokat tartja fontosnak, 46 fő (15%) a *járványokkal* kapcsolatos ismeretek bővítését emelte ki, míg a dobogó 3. fokán

az épülettüzekkel kapcsolatos oktatóanyagok igénye szerepelt 40 fő (13%). Ezt követte a szállítási és közlekedési katasztrófák (32 fő, 11 %), míg az ipari balesetek (29 fő, 9%) az 5. helyezést érte el. A 6. helyen a nukleáris eredetű katasztrófák (22 fő, 8%), a 7. az Árvíz /Belvíz (21 fő) lett, majd az egyéb témán belüli összesített különálló javaslatok (17 fő, 6%) következtek. A felsorolás végéhez közeledve a 9. helyen a természeti tüzek (10 fő, 3%) vannak, a sort a 10. helyen álló földrengés (9 fő, 2%) zárta.

21. számú diagram: Melyik konkrét témában lenne leginkább szüksége segítő oktatóanyagra a felnőttek veszélyhelyzeti felkészítéséhez?

22. A „Milyen típusú segédanyagot igényelne leginkább az egyes témák oktatásához?” kérdésre 302 fő adott választ. A válaszadók kiemelten fontosnak találták a vizuális alapú feladatok 108 fő (36%), és a kisfilmek szerepét 103 fő (34%), valamivel kevesebb, 83 fő (27%) a kvíz típusú feladatokat, ismeretellenőrző teszteket jelölte meg igényként. Egyéb javaslat 5 főtől érkezett, ez a válaszadók (2%-a). Szövegalapú feladatok választ adott 3 fő (1%).

22.számú diagram: Milyen típusú segédanyagot igényelne leginkább az egyes témák oktatásához?

23. Arra a kérdésre, hogy „Egy-egy konkrét témában milyen fajta oktatási segédanyag segítené legjobban a munkáját?” 304-en válaszoltak. A veszélyhelyzeti magatartási szabályok gyűjteménye választ adott 208 fő (68%), a jelenségek magyarázatát 82 (27%) fő igényelné, míg az *alapfogalmak gyűjteményére* 14 fő (5 %) voksolt.

23.számú diagram: Egy-egy konkrét témában milyen fajta oktatási segédanyag segítené legjobban a munkáját?

24. A kérdésre, hogy „Üdvöznél-e, ha a pedagógusok továbbképzési rendszerébe bekerülne a tanulók veszélyhelyzeti ismereteire való felkészítési program?” 304 fő válaszolt. Ebből 87 fő (29 %) azt, hogy *igen*, 196 fő (64%) azt, hogy *igen, ha akkreditált*, mindössze 21 fő (7%) *nem* üdvöznél a pedagógusok továbbképzési rendszerében.

24.számú diagram: Üdvöznél-e, ha a pedagógusok továbbképzési rendszerébe bekerülne a tanulók veszélyhelyzeti ismereteire való felkészítési program?

A Kérjük, fogalmazza meg bármely gondolatát, amely a tanulóifjúság hatékony veszélyhelyzeti felkészítését segítené (ötlet, javaslat, problémafelvetés stb. nyílt végű kérdésre érkezett válaszok három kategóriába sorolhatók:

1. *javaslatok a felkészítés időbeni megkezdésére:* egyöntetűen a gyermekkorra voksoltak, valamint többen igényelnék, hogy legyenek központi készítésű és kiadású anyagok, illetve jó oktatófilmek.
2. *javaslatok a felkészítés módjára:* javasolták, hogy a szakemberek és a pedagógusok közösen készítsék fel a gyerekeket, a gyakoriságot növelnék, továbbá kimondottan gyakorlati jellegű feladatokat javasolnak.
3. *javaslatok a felkészítési tartalmakra:* a rendkívüli időjárás, az árvízveszély és a veszélyes anyaggal kapcsolatos balesetek témakörhöz sokan szeretnék több elérhető felkészítő anyagot.

Elemeztük, hogy a kérdéseknél felsorolt válaszok közül megjelöltek és az egyéni vélemények megfogalmazása hol mutat hasonlóságot és eltéréseket. Ezt követően a fentiek alapján a hipotéziseket összevetettük az eredményekkel és a 1. sz. táblázatban ábrázoltuk. A legvégén összegzett következtetések és javaslattétel következett.

1. számú táblázat: A kutatás hipotézisei és az eredmények összevetése a hipotézisekkel.
Készítették a szerzők.

Sz.	Hipotézis	Kérdés	Értékelés
	<i>Feltételezzük, hogy:</i>		
H1.	A válaszadók többsége szerint a gyerekek kellően veszélytudatosak, de nem mindenre kiterjedően érzékelik a veszélyeket.	1.	igazolt
H2.	A válaszadók többsége fontosnak tartaná, hogy az oktatási intézmények a veszélyhelyzetekre ún. prevenciós tervvel rendelkezzenek	2.	igazolt
H3.	A válaszadók többsége fontosnak tartaná, hogy már gyermekkorban halljanak a gyerekek a katasztrófák során irányadó magatartási szabályokról	3.	igazolt
H4.	A válaszadók többsége szerint a gyerekek szívesen vennék-e részt a gyerekek veszélyhelyzeti oktatáson, ha gyakorlattal lenne összekötve	4.	igazolt
H.5	A válaszadók többsége szerint legjobban motiválni a gyerekeket a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában való részvételre jutalommal lehet, középiskolások esetében pedig közösségi szolgálat teljesítésének lehetőségével.	5.	nem igazolt
H6.	A válaszadók többsége szerint a veszélyekre való felkészítés az iskola felelőssége és kötelessége.	6.	nem igazolt
H7.	A válaszadók többsége szerint a kollégáikat a szabadnap adása motiválná leginkább a gyermekek veszélyhelyzeti felkészítésében való részvételre.	7.	nem igazolt
H8.	A válaszadók többsége vállalkozna a jövőben gyermekek felkészítésére, de csak, ha kapna hozzá anyagokat.	8.	igazolt
H9.	A válaszadók többsége egyetemisták felkészítésére vállalkozna.	9.	nem igazolt
H10.	A válaszadók többsége szerint tanórai keretben kellene oktatni a veszélyhelyzeti ismereteket.	10.	részben igazolt
H11.	A legtöbben az osztályfőnöki órák anyagához tartják leginkább illeszthetőnek, kapcsolódónak a katasztrófákat /veszélyhelyzeteket, legtöbben pedig a történelmet tartják a legkevésbé illeszthetőnek.	11.	igazolt
H12.	Az általános iskolás gyerekek veszélyhelyzeti ismeretek oktatására a legtöbben a leghatékonyabbnak a szakköri formát tartják. A legkevésbé hatékonynak a táborozás keretében.	12.	nem igazolt
H13.	A középiskolás gyerekek veszélyhelyzeti ismeretek oktatására a legtöbben a leghatékonyabbnak a tanórai formát tartják. A legtöbben a legkevésbé hatékonynak a szakkör/klub keretében.	13.	nem igazolt
H14.	A válaszadók közül legtöbben a leginkább célravezetőnek a katasztrófavédelmi ismeretek oktatására a tanulóknál a modern informatikai és a hagyományos eszközöket együttes használatát tartja. A legkevésbé célravezetőnek pedig a kizárólag hagyományos oktatási eszközöket tartja	14.	igazolt
H15.	A legtöbben a leginkább hasznosnak a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához felnőtteknél a hagyományos oktatási eszközök (könyvek) a legcélravezetőbbek. A legtöbben a legkevésbé célravezetőnek a modern informatikai oktatási eszközöket tartják.	15	nem igazolt

H16.	A legtöbben a leginkább hasznosnak a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához óvodás és alsó tagozatos korúaknál az oktatófilmeket, képeket tartják. A legtöbben a legkevésbé célravezetőnek a könyveket tartják.	16.	igazolt
H17.	A legtöbben a leginkább hasznosnak a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához felső tagozatos korúaknál az interaktív weboldalakat tartják. A legtöbben a legkevésbé célravezetőnek a képeket tartják.	17.	nem igazolt
H18.	A legtöbben a leginkább hasznosnak a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához középiskolás korúaknál az interaktív weboldalakat tartják. A legtöbben a legkevésbé célravezetőnek a könyveket tartják.	18.	igazolt
H19.	A szemléltető eszközök közül a legtöbben a számítógépes programokat tartják a leghasznosabbnak a felkészítési munkájukhoz.	19.	nem igazolt
H20.	A válaszadók többsége szerint a gyerekek veszélyhelyzeti felkészítéséhez leginkább a járványokkal kapcsolatos segítő anyagokra van szükség. Legkevesebben a kereskedelmi témához kapcsolódó anyagokat tartották fontosnak.	20.	nem igazolt
H21.	A válaszadók többsége szerint a felnőttek veszélyhelyzeti felkészítéséhez leginkább az épülettüzekkel kapcsolatos segítő anyagokra van szükség. Legkevesebben a szállításhoz és közlekedési katasztrófákhoz kapcsolódó anyagokat tartották fontosnak.	21	nem igazolt
H22.	A válaszadók többsége vizuális alapú feladatokhoz igényelne segédanyagot. Legkevesebben szöveg alapú feladatokat igényelnének.	22	igazolt
H23.	A válaszadók többsége szerint a veszélyhelyzeti magatartási szabályok gyűjteménye segítené legjobban a munkáját. Legkevesebben az alapfogalmak gyűjteményét találják legjobban segítőnek.	23.	igazolt
H24.	A válaszadók többsége üdvöznél, ha a pedagógusok továbbképzési rendszerébe akkreditáltan bekerülne a veszélyhelyzeti ismeretekre való felkészítési program.	24.	igazolt

1.6 Következtetések, javaslatok

A felmérésből kitűnik, hogy a téma iránt nagy az érdeklődés, a kitöltőkön érződik a felelősség a gyermekek biztonságáért, sokan hajlandók együtt gondolkodni ebben a témában. A megkérdezetteknek csak 2 %-a gondolja úgy, hogy a gyerekek megfelelően, körültekintően a veszélyekre. Valószínű ebből adódóan, 98 %-uk fontosnak tartja, hogy a gyerek halljanak már az iskolában a veszélyekről és a helyes veszélyhelyzeti magatartási szabályokról. Fontos lenne tehát szorgalmazni, hogy az intézmények a katasztrófavédelmi felkészítésükre fordítsanak gondot az óvodai, iskolai éveik alatt. A helyi tantervek és az intézményi oktatási stratégia kialakításánál célszerű lenne ezeket a felkészítéseket fókuszba helyezni, beemelni az intézményi programok közé. A válaszolók többsége fontosnak tartaná, hogy az oktatási intézmények maguk is készüljenek a veszélyek elkerülésére, és egy ún. prevenció program/

terv készítését hasznosnak látnák, mely szavatolná a veszélyeknek megfelelő, gyors, hatékony cselekvést is. A válaszadók 8%-a szkeptikus és úgy véli, hogy nem érdemes ilyet készíteni, mert úgysem tartanak be a benne foglaltakat. Hasznos lenne jobban motiválni az intézményeket (anyagi, erkölcsi), melynek eredményeként több prevenciós program/terv készülne és ezáltal az óvodák, iskolák jobban elmélyülnének a veszélyekkel kapcsolatos ismeretekben, teendőkben.

A megkérdezettek egyöntetű véleménye, hogy a gyerekek szívesen vennének részt veszélyhelyzeti oktatáson. A részvételi hajlandóság szerintük azonban csak akkor lesz magas, ha a gyakorlati ismeretekre fókuszálunk. A válaszadók többségének meggyőződése, hogy a tanulási folyamatok gyerekkorban is csak akkor hatékonyabbak, ha az elméleti ismereteket gyakorlati példákkal egészítik ki.

Fontos tehát a gyakorlatközpontú és a tanulói interaktivitáson alapuló felkészítési stratégia kialakítása. A gyerekek motivációjára vonatkozóan a válaszadók közül legtöbben a középiskolásoknak a közösségi szolgálat elismerését vélik fontosnak. Célszerű lenne a vonatkozó jogszabály módosításakor rögzíteni, hogy ha egy fiatal részt vesz a felkészítésen vagy a felkészítő munkában, az elismerhető legyen közösségi szolgálatnak.

A tárgyjutalom, mint gyermekeket motiváló erő még mindig előkelő helyen szerepel a megkérdezettek szerint. A költségvetés alakításakor ennek nyomatókat lehetne adni mind a védelmi szerveknél, mind az oktatási intézményeknél. Hasznos ötlet lehet még a különböző címek alapítása a gyerekek részére, mint kiváló önkéntes mentő vagy az iskola ifjúsági prevenciós csoport tagja stb.

A gyerekek felkészítésének felelősségében egyöntetűek a vélemények, 2% gondolja, hogy csak az iskola dolga, 8%, hogy csak a család feladata, 6% szerint csak a védelmi szakembereké, a döntő többség szerint azonban mindhárom kategória felelőssége és kötelessége. A szülők/iskola/óvoda/védelmi szakemberek-háromszög ezirányú munkájának összehangolása, együttműködésük és az elképzeléseik megismerése ezért fontos lenne a jövőben. A felnőttek motiválását a felkészítésekben való közreműködésre a díjazásban látják a megkérdezettek. Ezen túlmenően, 26% a kötelező továbbképzési kreditpontokba való beszámítást látná jónak, 15% a szabadidő adását preferálta. Előrelépést jelentene tehát, ha a költségvetésben „címkézve” tervezve lenne a díjazásokra, valamint célszerű lenne több pedagógus-továbbképzést indítani a katasztrófavédelmi ismeretek oktatásmódszertanából. Érdekes, hogy a munkahelyi előmenetelt motivációként csak 5% jelölte meg. A szakmai előmenetel presztízse növelésének lehetőségei

túlmutatnak a témánkon, de ebben a kérdésben is lenne teendő. Ha a felkészítésben való rendszeres részvétel előmenetelt jelentene és a szakmai előmenetel egyes újabb fokozataihoz jelentősebb „fizetésemelés-ugrás” társulna, az hasznos lehet.

A felkészítésben való közreműködési hajlandóság meglepően nagy. Ezt kiaknázandó, célszerű lenne az „önkéntes felkészítők” hálózatát kialakítani, és az ezzel kapcsolatos stratégiát kidolgozni. Mivel a válaszadók 47%-a csak abban az esetben végezne felkészítést, ha megfelelő segédanyagokat kap hozzá, ezért hasznos lehet a felkészítési anyagok előállítására vállalkozó pedagógusok és szakemberek jegyzékének összeállítása a megyei védelmi bizottságok gondozásában és munkacsoportok kialakítása a felkészítő anyagok számának növelése céljából. Fontos azonban, hogy ennek legyen szakmai oldalról felügyelete, azaz az anyagok jóváhagyásában a pedagógiai szolgálatokon túl vehessenek részt a katasztrófavédelem hivatásos szervei.

Meglepő, hogy a megkérdezettek egyharmada semmilyen feltétellel sem vállalkozna felkészítő munkára. Ez magas arány! Érzékenyítéssel, a felnőttek felelősségének tudatosítását célzó programokkal, toborzással vélhetően többen állnának a kérdés mellé, de adókedvezményel is lehetne a rendszeres felkészítőket motiválni.

A felkészítésre önként vállalkozók zöme az általános iskolás korosztálynál vállalna ilyen munkát, és csak 6% vállalkozna felnőttek, csak 3%-uk a felsőoktatásban tanulók ezirányú okítására. Ez azt jelzi, hogy maguk a megkérdezettek is kevés felkészítést láttak. Ebből adódóan fetisizálják azt, és alábecsülik az ehhez szükséges kompetenciájukat. Másrészt emögött az is lehet, hogy a felnőtt és felsőoktatásban lévő célcsoport felkészítése sokkal időigényesebb, amellyel nem rendelkeznek. Sokat segíthetne ezen, ha több, megfelelő mennyiségű és minőségű kész oktatóanyag állna rendelkezésre, valamint lenne kiképzés a felkészítők számára az ezirányú képességeik kialakítására.

A felkészítési formák kérdésében a többség a tanórai és a tanórán kívüli oktatási forma ötvözését látná célszerűnek. Lehetne szakköröket, tréningeket indítani, illetve a versenyek, akcióprogramok számát növelni. Hasznos lehet, ha a helyi tantervek és az intézményi tanmenetek kialakításánál egy adott tantárgy-adta lehetőségeket nagyobb mértékben kihasználnák a pedagógusok a veszélyhelyzeti ismeretek beépítésére az oktatási anyagba és több szót ejtenének a veszélyekről egy-egy tananyaghoz kapcsolódóan is. Fontos azonban (a retardálódást elkerülendő), hogy mindez az életkori sajátosságoknak megfelelően, pozitív

előjellel történjen. A tanórai keretben végzett veszélyhelyzeti ismeretek oktatását a legtöbben az osztályfőnöki órákhoz kötnék, mások a Földrajz, a Kémia és a Fizika tantárgyakban látnak jó lehetőséget. A legkevesebb lehetőséget ezekre a kérdésekre a történelem tantárgyban látják. Javasolt lenne a védelmi szakemberek és az osztályfőnöki munkaközösségek részvétel több közös workshop-szervezése, segédanyagok közös kidolgozása.

Felmerült a kérdés, hogy melyik oktatási formát preferálnák a megkérdezettek. Az általános iskolások számára a többség a gyakorlatok, bemutatók tartását részesítené előnyben, a második helyre a szakemberek által tartott előadásokat sorolták. A középiskolások számára is ezt a két formát javasolja a többség, de itt a legtöbben a legkevésbé hasznosnak a szakköri formát gondolták. Vélhetően a gyerekek leterheltsége miatt nehezebb őket délutáni foglalkozásra visszahívni. Célszerű lenne a korszerű informatikai eszközöket, mint AR, VR segítségül hívni a szakkörök vonzóvá tételére.

A felkészítő foglalkozások hatékonysága az alkalmazott eszközöktől is függ. A megkérdezettek 57% a kevert, azaz a hagyományos és a korszerű informatikai eszközökkel történő oktatást javasolja, de magas a „csak” a korszerű informatikai eszközökkel történő oktatásra szavazók aránya is. A tisztán hagyományos formát mindössze 1% javasolja. A felnőttek felkészítéséhez is a legcélravezetőbbnek a hagyományos és a korszerű eszközök ötvözetét látták. Az alsó tagozaton és az óvodában a legtöbben az oktatófilmeket tartanak hasznosnak, a felső tagozaton szintén, de már kiegészítve a számítógépes programokkal. A középiskolásoknál ezek mellett többen az interaktív weboldalak használatát preferálnák. Fontos tehát, hogy a felkészítésre vállalkozók digitális kompetenciáit növelni kell, továbbá pénzügyi lehetőséget kell teremteni ezeknek az eszközöknek a beszerzésére, valamint témaadekvát interaktív oldalakat kell fejleszteni. A válaszadók többsége szerint a felkészítőknek segítség kell, az interaktív oldalakat és az oktatófilmeket vennék a legszívesebben a munkájukhoz. Az oktatási anyagok tartalmára vonatkozóan pedig az elvárás, hogy a gyerekek és a felnőttek felkészítéséhez minden veszélyről, de főként a rendkívüli időjárásról, a járványokról és az épülettüzekről készüljön sok oktatóanyag. Az oktatási segédanyagokból a legtöbben a vizuális alapú anyagokat (modellek, képek stb.) és a kisfilmeket igényelnék. Egy-egy konkrét téma tanításakor a többség a veszélyhelyzeti magatartási szabályok gyűjteményét tartaná segítségnek, valamint a katasztrófa-jelenségek magyarázatát. Ha ilyenek készülnének, ezek szakmaiságát és egyben a pedagógiai elveknek való megfelelését csak a szakemberek és a pedagógusok közösen munkája szavatolhatja. A tanárok, tanítók szerepét felismerve a témában, a többség szívesen venné, ha a

pedagógus-továbbképzési rendszerben akkreditált formában helyet kapna a katasztrófavédelmi téma is. Az oktatófilmekre, animációkra és interaktív weboldalakra nagy igény lenne a felkészítésekhez, ezért célszerű lenne ezirányban fejlesztéseket folytatni, melybe bevonhatók lennének a felsőoktatásban tanulók, akiknek a tanulmányaik során filmet vagy programokat kell készíteniük. A megkérdezettek többségének az segítene, ha a felkészítéshez a rendkívüli időjárás, az épület tüzek, a járványok témában lenne több segédanyag, de a szállítási és közlekedési balesetek témájú anyagok iránt is érdeklődnek. Az egyes témákon belül pedig főként az adott veszély esetén alkalmazandó magatartási szabályokhoz, valamint a jelenségek magyarázatához kérnek segítséget.

Összességében tehát megállapítható, hogy a gyerekek felkészítését sokan tartják fontosnak, nagy szerepe lehet ebben az oktatási intézményeknek, pedagógusoknak. A válaszadók a tanulók tanórai és tanórán kívüli veszélyhelyzeti felkészítését egyaránt preferálják. A felkészítésre vállalkozók fontosnak tartják a korszerű eszközök és segédanyagok alkalmazását, több témában várnak konkrét szakanyagokat. A felkészítési hajlandóság magas, és ennek kiaknázása a jövő nagy kihívása lesz. Az elvárt témákhoz oktatási segédanyagokat készítettünk. Lásd később!

2. Az intézmények katasztrófavédelmi prevenciós programjának és felkészítési rendszerének kialakítása

A fentiekben elemeztük a veszélyeztető tényezőket és a biztonsági környezetünket, melyből megállapítható, hogy teljesen veszélymentes állapot nincs, ezért a velük szembeni ellenállóképesség növelésére kell törekednünk. Igazoltuk, hogy a veszélyek elleni küzdelem ösztársadalmi feladat, melyhez elengedhetetlen a lakosság, köztük a tanulóifjúság felkészítése. Igazoltuk továbbá, a lakosságfelkészítés hatékonyságának a feltétele az átfogó megközelítés. Primer kérdőíves kutatásban azonosítottuk a felkészítésre vállalkozók véleményét, elvárásait, javaslatait a felkészítés módszereire, eszközeire stb. vonatkozóan. Nyilvánvalóvá vált, hogy a megkérdezettek többsége – ahogyan a védelmi szakemberek is – fontosnak tartja az oktatási intézmények biztonságának növelését.

A természeti katasztrófák, a háború a térségünkben és a világban, a migráció, az extrém gyors ipari fejlődés, a mindent elöntő információáradat következtében állandóan változik biztonsági környezetünk, ezért elengedhetetlen a veszélyekkel szembeni ellenállóképesség kialakítása, szinten tartása, és amennyiben lehet, a növelése. A szakembereket és kutatókat foglalkoztató kérdés, hogy jelenleg az oktatási intézmények mennyire tudnak figyelmet fordítani a biztonságra. Tisztában vannak-e azzal, hogy a megelőzés, védekezés és helyreállítás időszakában nemcsak a védelmi szerveknek van feladata, hanem rájuk is sok teendő vár? Van-e fogalmuk arról, hogy a veszélyhelyzet kezelése milyen intézményi erőt és eszközkapacitást igényelhet?

A veszélyhelyzetekre való felkészülés általában nem az elsőrendű feladat egy oktatási intézmény működésének mindennapjaiban, de egy váratlanul bekövetkezett veszélyeztető esemény hatásainak kezelése adott esetben a legfontosabb feladattá lép elő. Ilyenkor a kihívásokra történő hatékony és gyors reagálás sikeressége több tényezőn, köztük a megfelelő felkészültségen is alapul. Minden felelős vezetőt foglalkoztat a kérdés, hogy hogyan tudja megakadályozni a veszélyek kialakulását az általa vezetett intézményben, hogyan tehetik felkészültté a diákokat, munkatársakat, milyen megelőző intézkedések szükségesek, és mi a teendő, ha a veszélyek bekövetkezése már elkerülhetetlen.³⁴

³⁴ HORNYACSEK 2011: 325–350. 325.

Ebben a részfejezetben – segítendő a munkájukat – elemezzük az oktatási intézmények biztonságát érintő kérdéseket. Célunk, hogy a tudományos irodalmakból levont következtetések és a primer kutatásaink alapján (a mai kor biztonsági kihívásaihoz igazított) javaslatokat fogalmazzunk meg az intézmények katasztrófavédelmi felkészítési rendszerének kialakításához. Az arra vállalkozók részére pedig segítséget nyújtunk az intézményük biztonságának növelését célzó Prevenációs programok/tervek készítéséhez.

2.1 Intézményi Katasztrófavédelmi Prevenációs Program/Terv és felkészítési rendszer

A katasztrófák elleni védelemre való felkészülés minden intézmény kiemelt feladata, különösen igaz ez az iskolákra, óvodákra. Felmerül a kérdés, hogy mi kell ahhoz, hogy növekedjen az ellenállóképességük, hogyan teheti ellenállóbbá magát az oktatási intézmény a veszélyekkel szemben, amennyiben pedig egy iskola vagy óvoda elkötelezi magát amellett, hogy a diákok veszélytudatosságát növeli, azt milyen formában teheti. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem (a továbbiakban: NKE), a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: BM OKF) tűz- és polgári védelmi, valamint iparbiztonsági szakterületei, továbbá a munkájukhoz szakspecifikus támogatást nyújtó civil- és humanitárius szervezetek közösen nagy hagyományokkal rendelkeznek a lakosságfelkészítés, ezen belül a pedagógusok és a tanulóifjúság felkészítésének területén. Kutatási eredményeink egy részét a jó gyakorlataik és útmutatóik elemzésével nyertük, másrészt empirikus kutatással, továbbá a hivatásos katasztrófavédelmi szakemberek felkészítési tapasztalatainak felhasználásával. Javaslataink ezáltal jól szolgálhatják a gyakorlatban a felkészítési munka és az intézményi védelmi rendszer kialakítását és hatékonyabbá tételét.³⁵ Vizsgáljuk meg, hogy az intézmények biztonságát milyen módon lehet leginkább szavatolni!

A vonatkozó jogszabályokat elemezve megállapítható, hogy a köznevelési intézmény fenntartójának, illetve vezetőjének gondoskodnia kell a védelmi típusú feladatok ellátásáról, az intézmény biztonságáról és biztonságos üzemeltetéséről is. Több jogi megfogalmazásban is megtaláljuk az erre utaló rendelkezéseket, mint például: „A köznevelési intézmény vezetője felel a nevelő és oktató munka egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtéséért.”³⁶

³⁵Hasznos segédanyagok: VERESNÉ HORNYACSEK 2004: 114–121. HORNYACSEK et al. 2000.; JÁDI – VERESNÉ HORNYACSEK 2001; NAGY Zsolt 2015: 1–8.

³⁶2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 69. § (1) g).

„A nevelési-oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában (a továbbiakban: SZMSZ) kell meghatározni bármely rendkívüli esemény esetén szükséges teendőket.”³⁷

Az emberiség egyik legősibb ösztöne a biztonságra való törekvés, amely az oktatási intézményeknek is fő jellemzője. A biztonság tehát a kulcsszó.

Ha a fogalmának pontos meghatározását keressük a szakirodalmakban, a különböző megfogalmazások között sok hasonlóságot találunk. „A biztonság egyrészt a veszély és fenyegetések hiányát, másrészt a veszély és a fenyegetések elhárításának képességét jelenti.” „... nem egy elérhető állapot, mindig relatív, hiszen a fenyegetések sosem küszöbölhetők ki teljesen.”³⁸ A biztonság fogalma azonban nem állandó, folyamatosan változik. E változás során egyrészt bővül, összetettebbé válik, másrészt magába foglalja a biztonság elérése érdekében szükséges teendőket, így a védelmi feladatokat is.”³⁹

Jogszály is rögzíti a fogalom értelmezését, a veszélyeztető tényezőket, és a velük szembeni védekezés elveit, amelyet az előző fejezetben ismertetett Nemzeti Biztonsági Stratégiával összhangban fogalmazták meg. Ez dokumentálja, hogy mit tartunk értékeknek, és milyen fenyegetésekkel kell számolnunk, és milyen védelmi eszközökkel védekezhünk ellenük.⁴⁰

Az intézményvezetők a munkavédelmi, munkaegészségügyi, tűzvédelmi és katasztrófavédelmi biztonságért is felelnek az intézményükben. Védelmi feladatokat koordinálnak a biztonság megteremtése, a veszélyek megelőzése és káros következményeik megszüntetése érdekében. A veszélyek elleni ellenállóképesség növelését nagymértékben segítik az intézmények által készített, jogszabályokban előírt, biztonsággal összefüggő dokumentumok, mint például a Tűzvédelmi szabályzat, valamint a Szervezeti és működési szabályzat. Az intézményvezetőnek számolni kell azzal, hogy egy veszélyhelyzet hatása érintheti az intézményét, és ennek tudatában, tervszerűen készülniük kell a védekezésre, illetve az abban való közreműködésre. Erre az esetre hasznos lehet egy alaposan átgondolt, komplex megközelítésű, a megelőzést és a védekezést segítő ún. Prevenációs program elkészítése.

³⁷20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról 4. § (1) n).

³⁸TÁLAS 2017: o. n.

³⁹ÜRMÖSI 2013: 148.

⁴⁰1163/2020 (IV.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

Mit rejt e fogalom? Alapvetés, hogy a katasztrófák elleni védekezés feladatai az oktatási intézményekben is három időszakban jelennek meg: megelőzési-felkészülési, a védekezési- és kárelhárítási, valamint a helyreállítási-kárfelszámolási időszakban.⁴¹ Ezek eredményessége sokban függ attól, hogy a felkészülési időszakban mit és milyen minőségben tesznek meg. A felkészülési időszak célja, hogy olyan intézkedéseket hozzanak, hogy elkerülhető legyen a katasztrófa kialakulása, ha pedig mégis bekövetkezne, akkor minden a rendelkezésre álljon a védekezéshez (dokumentumok, adatbázisok, eszközök, ismeret stb.).

A megelőzési időszakban végrehajtott hatékony felkészülési tevékenység (prevenció) nagymértékben képes csökkenteni a katasztrófa-okozta veszteségeket. A tervszerű prevencióval rendelkező területeken a veszélyhelyzetek előfordulása ritkább, amennyiben mégis bekövetkeznek, kevesebb az anyagi veszteség, szervezettebb és hatékonyabb a kárelhárítás, valamint a helyreállítás is gyorsabb és gördülékenyebb. E prevenció fontos lépése az intézmény dolgozóinak és tanulóinak felkészítése, valamint egy, a veszélyek elkerülését és a veszélyelhárítást célzó terv – nevezhetjük Intézményi Katasztrófavédelmi Prevenciós Programnak, esetleg prevenciós tervnek – elkészítése (a továbbiakban röviden: prevenciós program).

Az intézményvezetők kiemelt feladata és felelőssége tehát a veszélyek felmérése, a kockázatok becslése, majd az ennek megfelelő prevenciós program elkészíttetése, valamint a veszélyekre történő hatékony felkészítés. Mindehhez célszerű Intézményi Prevenciós Munkacsoportot (a továbbiakban IPMCS) felállítani, melynek feladata a program összeállítása, az abban foglalt feladatok szervezése, ellenőrzése. A dokumentum csak akkor lesz hatékony, ha a fent említett időszakok rájuk vonatkozó feladatait jól határozták meg, az érintettek megismerik a benne foglaltakat, és a gyakorlatban történő alkalmazását időről időre gyakorolják, azaz van felkészítés.

Minden oktatási intézménynek más és más veszélyeztető hatásra kell felkészülni, ebből kifolyólag a prevenciós programok is különbözőek lesznek. Alapvetés azonban, hogy a kárelhárítás-kárfelszámolás során adatokra, a teendők azonosítására van szükség, így ezeket a tervnek tartalmaznia kell. Az alábbiakban segítségként és mintaként összefoglaljuk egy Prevenciós program/terv lényegét, és bemutatjuk, hogy milyen főbb pontokat célszerű

⁴¹62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól 56. § b, 62–66. §.

tartalmaznia, melyből minden intézmény a saját specifikumainak megfelelő programot alkothat.

2.2 A prevenciós program javasolt tartalmi felépítése:⁴²

A prevenciós program, illetve az általa „létrehozott” rendszer pozitív hatását akkor érezhetjük, ha segítséget tud nyújtani a veszélyek kialakulásának megelőzésében, elkerülésében, amennyiben pedig valamilyen veszélyhelyzet bekövetkezik, abban az esetben elősegíti a hatékony kezelésére történő felkészülést, illetve gyorsabbá, gördülékenyebbé teszi a kárfelszámolást.

Bár az elkészítéséhez nem lehet olyan sablont használni, amely mindenhol alkalmazható, de a felépítésére felállítható egy általános minta. Ennek tudományos alapjául azok a kutatások szolgáltak, amelyek a katasztrófák utóhatásainak felszámolása során végzendő feladatokat és azok eszközszükségleteit elemezték.⁴³ A programban 12 fő fejezetet célszerű megjeleníteni.

Javasolt felépítés:

XY ÁLTALÁNOS ISKOLA INTÉZMÉNYI PREVENCIÓS PROGRAMJA

1. A település típusa, jellemzése és térképe, az intézmény feltüntetésével.
2. A település jellemzők. Időjárási, földrajzi, szociológiai adottságainak rövid leírása a veszélyeztető tényezők felsorolásával, valamint a helyi védelmi szervek felsorolása.
3. A település katasztrófavédelmi besorolásának⁴⁴ rövid ismertetése, indoklása.
4. Intézményi jellemzők: az intézmény hivatalos megnevezése, székhelye, elérhetőségei.
 - az intézmény rendeltetése: fő- és melléktevékenységek, irányítási struktúra;
 - az intézményi védelmi vezetés struktúrája;
 - szám adatok: pedagógusok, tanulók, munkatársak létszáma; szobák, irodák, tantermek száma; kiszolgáló helyiségek száma, konyha kapacitása:/adag. méret, étteremkapacitás stb. az intézmény átlagos napi látogatói és az ott tartózkodók maximum létszáma, esetleg a napszaki eloszlásának kimutatása;

⁴² Lásd: VERESNÉ HORNYACSEK– SZABÓNÉ BARKÓCZI 2001. művét!

⁴³ Többek között: AMBRUSZ 2019.; és AMBRUSZ– MUHORAY 2015: 67–85.

⁴⁴ A település veszélyeztetettsége és a bekövetkezés valószínűsége alapján minden települést besoroltak valamilyen katasztrófavédelmi veszélyeztetettségi kategóriába és ennek megfelelően állapították meg a szükséges védelmi szintjét, valamint az ahhoz szükséges védelmi képességeket, továbbá a felkészítési tartalmakat.

- *technikai adatok*: alapterület, szerkezet, kijáratok, fűtés, világítás, lépcsők, telefonvonalak, intézmény belső hangos tájékoztató rendszere, elzárkózás céljára megfelelő helyiségek rövid leírása, átjárók, főbb útvonalak felsorolása;
- egyéb, a védelemhez fontos adatok.

5. Intézményi Prevenációs Munkacsoport Csoport (IPMCS) névjegyzéke.

A prevenációs program elkészítéséhez szükség van egy csoportra, amely a létrehozását végzi, majd gondoskodik a benne foglaltak begyakorlásáról, ellenőrzéséről és folyamatos frissítéséről. Lásd később! Ide kerül a névjegyzékük, a legfontosabb telefonszámok, a hatás- és jogkörök és felelősségek, a riasztási-és helyettesítési rend stb.

6. Kockázatelemzés és kockázatértékelés alapján számba vehető veszélyek felsorolása.

Külső veszélyek. Ehhez szakmai segítséget, adatokat a területileg illetékes önkormányzattól, katasztrófavédelmi kirendeltségtől kaphatnak, ugyanis külön jogszabály alapján minden település rendelkezik települési szintű veszélyelhárítási tervvel, amelyben szerepelnek a kockázatelemzés és értékelés alapján kimutatott releváns veszélyeztető hatások.⁴⁵

Belső veszélyek. Világító és villamos berendezések, elektromos fogyasztók, fűtési és hűtési rendszer, épület szerkezeti tagoltság, építészeti adottságok, speciális tevékenység stb.

A védelmet gátló intézményi hátrányok és a segítő erősségek rövid összefoglalása.

7. Az alapvető katasztrófavédelmi (tűzvédelmi, polgári védelmi, munkavédelmi) és a veszélyes helyzetek elkerülését szolgáló *elvek, követelmények* felsorolása.

8. A veszélyek elkerülését és a felkészülést célzó feladatok és a segítő szervek számbavétele.

Az idekerülő feladatokra az alábbi javaslatokat tesszük:

- A katasztrófák elleni védelem települési rendszerének megismerése, kapcsolattartás módjának leírása a védelemben résztvevő szervekkel, szervezetekkel.
- Alapadatbázis felállítása, melyben szerepel:
 - a település védelmi vezetése és elérhetőségük;
 - a katasztrófák elleni védekezés rendje a településen;
 - a hivatásos mentőszervek neve és elérhetőségük, a helyi önkéntes mentőerők neve, elérhetősége, a kapcsolattartók neve, elérhetősége;

⁴⁵ 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról 1; 17; 21; 22–28. §.

- az intézmény védelmi vezetőinek neve, elérhetősége, riasztásuk rendje, felelőse;
 - az érintettek felkészítési terve célcsoportonkénti bontásban (Lásd később!), benne a Prevenációs programban foglaltak ismertetésének módja, rendje.
9. A védekezéshez, kárelhárításhoz szükséges intézményi eszközök megnevezése, fellelhetőségük és a beszerzési, igénylési helyeinek számbavétele. A működtetőik neve, elérhetősége, a működtetés főbb szabályai.
10. Egy veszély bekövetkezésekor végrehajtandó feladatok listája.

Az idekerülő feladatokra az alábbi javaslatokat tesszük:

- Információgyűjtés; helyzetértékelés (Mi történt, mit kell jelenteni, hogyan kell jelenteni, kinek; hogyan, kitől kell segítséget kérni?);
- Kapcsolatfelvétel a hivatásos védelmi szervekkel;
- Az intézményi érintettek riasztása, tájékoztatása, az IPMCS alkalmazásba helyezése;
- Az esemény jellege szerinti védelmi protokoll kiválasztása,⁴⁶ amelyek az emberi élet és az anyagi javak megmentésére tett feladatokat és a felelős személyeket tartalmazzák veszélytípusonként. Ezeket a mellékletbe helyezzük (a települési veszély-elhárítási terv mellékletei segítenek);
- Az épületbiztonsággal kapcsolatos intézkedések (kárfelmérés módja, a szükséges műszaki mentéshez elérhetőségek, értékleltár stb.);
- A követendő magatartási szabályok meghatározása, közlésének módja az érintettekkel;
- A mentőszervekkel való együttműködés feladatai, felelősei;
- A belső és külső kommunikációs feltételek. (Ki, kinek, hogyan nyilatkozhat? A tájékoztatásért felelős személyek neve és beosztása.);
- A kárelhárításban résztvevők védelmét szolgáló várható intézkedések.
- Munkanapló vezetése.

11. Felkészítési formák és témák felsorolása célcsoportonként.

A Prevenációs program értékét az határozza meg, amit szükség esetén nyújtani tud. A hatékonyság érdekében fontos, hogy a résztvevők ismerjék, megértsék annak szerkezetét és gyakorolják a benne foglaltakat. Ehhez szükséges a felkészítési célcsoportok (a hallgatók, oktatók, egyéb munkatársak, IPMCS tagok stb.), valamint a számukra megfelelő

⁴⁶ A mellékletbe célszerű elhelyezni a várható főbb veszélyek esetén követendő cselekvési programot, protokollt! javasolt: tűz, rendkívüli időjárás, ár- vagy belvívészély, veszélyes vegyi baleset, terrorcselekmény esetére tervezni.

felkészítés tematika, továbbá a felkészítés gyakoriságának meghatározása. A felkészítések csoportosítására az alábbi javaslatot tesszük:

- *Elméleti alapképzés*: a veszélyek és az arra adandó „válaszok” (az Intézményi Prevenációs Program) megismerése, a veszélyjelzés módjának és a helyes veszélyhelyzeti magatartási szabályoknak az ismertetése.
- *Ismeretmegújító képzés*: évente tanévkezdekor az előzőek felelevenítése és az aktualitásokról tájékoztatás.
- *Veszélyhelyzeti tájékoztatás* egy negatív esemény bekövetkeztekor (Mi történt, mi a következménye, milyen intézkedés történt, mi a konkrét teendő, várhatóan meddig tart a helyzet? stb.).
- *Gyakorlat* (célcsoportonként más-más gyakorisággal és tartalommal).

12. A lehetséges helyreállítási feladatok rögzítése felelősökkel és határidőkkel.

Erre az alábbi javaslatot tesszük:

- Kárfelmérés- és becslés, kárbejelentés az intézményfenntartó felé (a formanyomtatvány a mellékletbe kerülhet);
- A helyreállításhoz hívható kivitelező vállalkozók és belső munkatársak listája;
- A munkafolyamatok figyelemmel kísérése, munkanapló vezetése a helyreállításokról, számlák gyűjtése, adminisztrálása, továbbítása;
- A biztosító felé kártérítési kérelem összeállítása;
- A tapasztalatok összegzése, a tapasztaltak alapján további megelőzési intézkedések bevezetése.

13. Mellékletek

- Az intézmény épületének alaprajza, az intézmény Tűzvédelmi szabályzatának és SZMSZ-ének vonatkozó részei, a riasztási terv, az objektum evakuálási terve;
- Intézkedési protokollok (cselekvési algoritmus) a várható főbb katasztrófatípusokra;
- A kárelhárításhoz, kárfelszámoláshoz szükséges intézményi eszközök és azok fellelhetőségének, utánpótlási lehetőségeinek listája, a felkészítések dokumentációi; továbbá egyéb fontos adatok.

2.3 Módszertani javaslat a Prevenációs Program kialakítására és működtetésére.⁴⁷

Felmerül a kérdés, hogyan készüljön el a program? A kutatás alatt több fókuszcsoportos interjút is folytattunk olyan oktatási intézményeknél, akik már készítettek prevenációs programot vagy annak megfelelő veszélyelhárítási tervként használható dokumentumot. Vizsgálatunk arra vonatkozott, hogy hogyan lehet hatékony programot kialakítani és ezáltal növelni a biztonságot. Az általuk megfogalmazott vélemények hasznosak lehetnek azoknak az intézményeknek, akik ezután vállalkoznak egy ilyen rendszer kialakítására.⁴⁸ A tapasztalatokat az alábbiakban összegezzük:

Ha az intézményi prevenációs program tervezésének és kialakításának gyakorlatát vizsgáljuk, megállapítható, hogy többlépcsős folyamat. Ezek a következők: a motiválás, az érdeklődés felkeltése, az intézményi prevenációs munkacsoport alakítása, a program és a dokumentumok elkészítése, valamint felkészítés a használatára és a védekezésben való közreműködésre. A program kialakításának és megvalósításának feltétele az intézményi struktúra lehetőségeinek és hátrányainak pontos ismerete, majd a témához kapcsolódó szabályzók értelmezése, valamint azoknak az értékeknek a feltérképezése, amelyeket mindenképp védeni kell. Ezután következhet a veszélyek azonosítása, a kockázatuk becslése. Az adatgyűjtésre és értékelésre célszerű külön teameket alakítani, akik magukénak vallják, hogy az intézményben mindenkinek érdeke a biztonság. Fontos a konkrét feladatok minél szélesebb körű delegálása és „feszes” koordinálása a vezető részéről.

Inspiráció és motiváció. El kell érni, hogy a kollégákban tudatosuljon a vészhelyzeti megelőzés, a veszélyelhárítás és a helyreállítás fontossága. Cél, hogy az intézmény dolgozói magukénak érezzék az intézményi katasztrófavédelmi rendszer kialakításának szükségességét és működtetésének feladatait. Érteniük kell, hogy az intézményről alkotott pozitív képet erősíti az, ha a munkatársak felkészült, gyakorlati tudással rendelkeznek egy váratlan esemény szakszerű kezeléséhez is. Tudniuk kell, hogy az intézmény vezetése nagyra értékeli a katasztrófavédelemben való részvételt, számíthatnak az erkölcsi és anyagi elismerésre egyaránt azok, akik a védelmi vezetésben részt vesznek.

⁴⁷ A 2000-es években indult egy hasonló program az országban. lásd: VERESNÉ HORNYACSEK – SZABÓNÉ BARKÓCZI (2001).

⁴⁸Petőfi Sándor Református Általános Iskola Sátoraljaújhely, Boldog Sándor István Katolikus Általános Iskola II. Rákóczi Ferenc Tagiskolája Tibolddaróc, Miskolci Nyitott Ajtó Baptista Óvoda, Miskolci Könyves Kálmán Általános Iskola, Miskolci Kaffka Margit Általános Iskola fókuszcsoportos interjúkban elhangzott javaslatok.

Az Intézményi Prevenációs Munkacsoport (IPMCS) kialakítása: A prevenációs munkacsoport az intézmény működési helyén az intézmény dolgozóiból kerüljön megalakításra. Alapfeladata a belső védelmi rendszerre, annak működési feltételeire vonatkozó javaslat kidolgozása, felülvizsgálata, szükség esetén korrekciók elvégzése, majd mindezek prevenációs programba foglalása, valamint a rendszer működtetése. Javasolt tagok:

- Intézményvezető, intézményvezető-helyettes,
- Tűzvédelmi-munkavédelmi megbízott,
- Elsősegélynyújtási gyakorlattal rendelkező munkatárs,
- Épület műszaki-karbantartási felelős;
- Szervező-koordináló munkatárs;
- Adminisztrációs feladatokat végző munkatárs.

A taglista az intézményi sajátossága alapján bővíthető a szülői munkaközösség tagjai, diákvezetők, önszerveződő csoportok képviselői, klubvezetők, gondnok stb. bevonásával. Célszerű a felelősségi köröket, feladatokat és hatásköröket írásban rögzíteni, meghatározni a feladatmegosztást, a riasztás és helyettesítés rendjét és folyamatos dokumentációt vezetni. Fontos az önkormányzat közbiztonsági referensével, illetve a területileg illetékes katasztrófavédelmi kirendeltség katasztrófavédelmi megbízottjával egyeztetni a vonatkozó szakmai információkat, adatokat és a velük rendszeresen kapcsolatot tartó munkatársat, intézményi biztonsági referenst kijelölni.

A program és a dokumentumok elkészítése. Alapvetés, hogy ez időigényes, többtényezős és szerteágazó feladat. A fent megadott felépítési javaslatához többféle adat összegyűjtésére lesz szükség. Alapos átgondolást igényel, hogy kiket vonjanak be a védelmi tevékenységbe, valamint, hogy jól határozzák meg a veszélyhelyzetben követendő protokollokat. Az elkészített anyag hatékonysága nagyban függ a benne levő adatok, elérhetőségek, listák stb. pontosságától, valamint attól, hogy mennyire ismerik az érintettek ezeket. Veszély esetén nem az egész programot forgatják, hanem annak a védekezési protokollra vonatkozó kivonatos részét, tehát ennek is el kell készülnie.

Felkészítés a veszélyekre és a védekezésre. Az oktatási intézmények katasztrófavédelmi felkészítésének tervezésekor nemcsak az intézményi dolgozók, hanem tanulóik felkészítéséről is gondoskodniuk kell. A modern rendészeti, illetve katasztrófavédelmi edukációnak ki kell terjednie az alapvető veszélyek ismeretére, az irányadó magatartási szabályokra, de arra is, hogyan és konkrétan milyen módon kerül sor a diákok, valamint az értékek, mint például az oktatási hivatalos dokumentációk mentésére. A felkészítés más és más formát ölt a különböző

célcsoportokban. A prevenciós program sikeressége érdekében meg kell határozni a felkészítendő intézményi célcsoportokat és a nekik megfelelő felkészítési tartalmakat, módokat, az alkalmazott eszközöket, valamint a felkészítési gyakoriságot az intézményben.

Ellenőrzés, próba. Amikor elkészült a dokumentum, le kell ellenőrizni, hogy mennyire használható! A felhasználó számára világos, könnyen érthető, kezelhető és egyszerűen követhető kell, hogy legyen. A tervben szereplő feladatokat ki kell próbálni, gyakorolni kell például az evakuációt stb. Javasolt a kritikus és kulcsfontosságú helyszínek, mint például a kiürítési utak, gyülekezési területek és közművek elzárási pontjainak helyszíni bejárása. A gyakoroltatást követően tájékoztatni kell a résztvevőket, hogy mennyire hatékonyan hajtották végre a kijelölt feladatokat. Mindenkinek, aki részt vesz a programban, meg kell értenie szerepét, a veszélyhelyzet előtti, alatti és utáni feladatait és a felelősségét. Vizsgáljuk felül azt is, hogy a Prevenciós program felkészítésekre vonatkozó része logikus módon, közérthető nyelven írja-e le a szükséges információkat!

2.4 Oktatási típusok és tartalmak a katasztrófavédelmi ismeretek közvetítéséhez

A katasztrófavédelmi felkészítés lehet elméleti alapképzés, ismeretmegújító képzés, vészhelyzeti tájékoztatás, valamint a gyakorlat.

Alapképzésben kell részesíteni az intézmény oktatóit, munkatársait, diákjait, valamint az intézményben egyéb, állandóan ott tartózkodó személyeket. Az intézmény külső és belső veszélyeztető hatásainak megismerése mellett, az alapképzés során az érintettek nyerjenek betekintést az Intézményi Prevenciós Programba. Ismerjék meg a helyes veszélyhelyzeti magatartási szabályokat, a veszélyjelzés, az önmentés és másokat segítségének gyakorlati elemeit. Az alapképzést két évente kell végrehajtani, illetve minden új dolgozónál a munkába állás előtt. Az IPMCS tagjainak felkészítését mélyebb és részletesebb tematika alapján kell végezni, mert a veszélyhelyzet hatékony kezelése intézményen belül attól is függ, hogy ők hogyan szervezik a mentés során a feladatokat, a védelmi szervekkel való együttműködést és mennyire segítik a helyreállítást.

Az alapképzésen túl, évente egy alkalommal *elméleti ismeret megújító képzésre* kell sort keríteni, melynek célja az alapképzés során megosztott ismeretek felfrissítése, összefoglalása, valamint az aktuális prevenciós tervben végrehajtott változtatások megismertetése. Térjen ki arra, hogy a veszély esetén lefolytatott veszélyhelyzeti tájékoztatásnak és az abban fogalmazottak betartásának nagy jelentősége van. Célszerű, ha kijelölt felkészítési felelős

koordinálja, a felkészítést együttműködve a védelmi szakemberekkel, olyan személyek tartják, akik tagjai az IPMCS-nak és részt vettek a katasztrófavédelmi felkészítő rendszer tervezésében és kialakításában, mivel ők már rendelkeznek azokkal az tapasztalatokkal, amelyekkel hitelesen képesek továbbadni ezeket a speciális ismereteket.

A vészhelyzeti tájékoztatás a veszélyhelyzet idején az IPMCS tagok számára történő gyors értesítést, eligazítást jelenti, valamint a további érintettek számára „képbehelyezést” és a magatartási szabályok ismertetését. Szólnia kell az egy-egy adott veszélyhelyzet típusára kidolgozott műveleti sorrend (protokoll) utasításainak és legfontosabb feladatainak végrehajtásáról is.

A *gyakorlat* során tesztelni kell az intézmény riasztási tervét, veszélyhelyzeti műveleti sorrendjének alkalmazhatóságát, gyakorolni kell a túlélési mechanizmusokat, az emberi élet és az anyagi javak mentésében való közreműködést stb. Lehetnek részlegesek is, amikor egy-egy mozzanatot teljesítenek vagy összetettek, ha a szimulált veszélyhelyzeteket teljes mértékben minden érintett bevonásával tesztelik.

Gyakorolni kell a riasztást, az eszkalálódás megelőzését, az egészségügyi, menekülési, műszaki mentési és helyreállítási feladatokat is. A gyakorlati mozzanatok végrehajtásának élményszerűvé tételével elkerülhető a fásultság és az unalmassá válás érzetének kialakulása.⁴⁹ A tematikákra felkészítési formánként és célcsoportonként tett javaslatunkat lásd a 2. sz. táblázatban! A felkészítések hatékony és érdemi végrehajtásához javasolt rövid óravázlatot/foglalkozási jegyet elkészíteni az alábbi tartalommal:

- A témakör megnevezése, a feldolgozandó témák felsorolása;
- Az elsajátítandó fogalmak, magatartásformák felsorolása;
- A motiváció módja, az oktatási formák;
- A szükséges szervezési feladatok számbavétele;
- A felhasználandó szemléltető eszközök felsorolása;
- A következő foglalkozás előkészítéséhez feladatok, eszközök gyűjtése.”⁵⁰

⁴⁹ Például a tűzriadó terv alapján a kiürítési gyakorlatokat célszerű lenne kiegészíteni, akár egy porral oltó tűzoltókészülék használatának gyakorlati bemutatásával vagy játékos feladatként egy feltételezett földrengés során zárt épületben a legbiztonságosabb hely keresésével. Hasznos lehet alapvető vízkárelhárítási tevékenységként a homokzsák helyes megtöltésének és lerakásának módozatát is megismertetni.

⁵⁰ JÁDI – SZABÓNÉ BARKÓCZI – VERESNÉ HORNYACSEK 2001.

Ez a dokumentum tartalmazza továbbá, a felkészítő nevét, a felkészítés helyszínét és dátumát, a felkészítési célcsoportot (lásd a szakasz végén az óravázlat-mintát). A képzést követően a jelenléti ívvel együtt, három évig meg kell őrizni. Amennyiben ezek a felkészítések megtörténnek, az intézmény dolgozói és tanulói rendelkezni fognak azzal a minimum ismerettel, amely feltétlen szükséges. Ha az intézmény amellettt dönt, hogy a tanórákon és a tanórán kívül foglalkozásokon tovább bővíti a tanulók biztonsággal kapcsolatos ismereteit, hozzájárulnak ahhoz, hogy egy veszély esetén minimalizálják a veszteségeket, növeljék a túlélés és a károk csökkentésének lehetőségeit. Ehhez a következő alfejezetben nyújtunk segítséget.

14. számú táblázat: Javaslat az intézményi felkészítések tematikájára.
Készítette: Orosz László.

A képzés típusa	IPMCS és a védelembe bevontak	Munkatársak	Diákok
Elméleti alapozó képzés	Prevenációs program lényege, használata, Katasztrófatípusok, a település és az intézményre vonatkozó veszélyeztető hatások, A veszélyhelyzeti dokumentumok, Riasztási, tájékoztatási lakosságvédelmi, tűzvédelmi, tűzmegeelőzési feladatok, a védelmi protokollok, Követendő magatartási szabályok, elsősegélynyújtási ismeretek, Műszaki mentés és az anyagi javak mentésének szabályai és feladatai az intézményben, Az intézmény felkészítési rendje, a gyakorlatok szervezésének lehetőségei, módja, Védelmi vezetői ismeretek, médiakezelési ismeretek, A helyreállítás fő feladatai. <i>2 évente 4 óra, új dolgozónál a munkába állás előtt</i>	A Prevenációs program bemutatása, IPMCS tagjai, feladatai, Katasztrófavédelmi alapismeretek, (tűz és polgári védelmi), Az öt legjellemzőbb veszélyeztető hatás várható veszélyei és a követendő magatartási szabályok ismertetése, A veszélyjelzés módjai Önmentési ismeretek és mások segítségének módjai.	Katasztrófavédelmi alapismeretek (tűz- és polgárivédelmi), A Prevenációs program lényege, rájuk vonatkozó pontjai, Az öt legjellemzőbb veszélyeztető hatás és a követendő magatartási szabályok veszélyben. A veszélyjelzés módjai, Az épületelhagyás feladatai, módja, Az önmentés és mások segítségének módjai a gyakorlatban.
Ismeret-megújító felkészítés	Az intézményre ható veszélyek, a veszélyhelyzeti dokumentumokban és a védelmi vezetésben történt változások, ismertetése. A célcsoport lehetséges feladatainak megismertetése. Riasztási és tájékoztatási feladatok. <i>Évente egy alkalommal 1 óra</i>	Az öt legjellemzőbb veszélyeztető hatás és a követendő magatartási szabályok átisméltése. A prevenációs program időszerű változásainak megismerése. <i>Évente egy alkalommal 1 óra</i>	Az öt legjellemzőbb veszélyeztető hatás és a követendő magatartási szabályok átisméltése. A prevenációs program időszerű változásainak bemutatása. <i>Évente egyszer 1 óra</i>
Veszélyhelyzeti tájékoztatás	A helyzet ismertetése, a megtett és a következő intézkedések ismertetése, a követendő magatartási szabályok közlése, a csoport feladatainak kiosztása. 30 perc	A helyzet, a megtett és a következő intézkedések ismertetése. A követendő magatartási szabályok közlése. 30 perc	A helyzet, a megtett és a következő intézkedések ismertetése. A követendő magatartási szabályok közlése. 30 perc
Gyakorlat	Szimulált riasztás, helyzetértékelés, a veszélymegeelőzési, elsősegélynyújtási, kimenekülési, műszaki mentési és helyreállítási tevékenységek és a koordináció gyakorlása. A követendő magatartási szabályok betartásának gyakorlása. A csoport védelmi feladatainak kiosztása, azok végrehajtásának gyakorlása. <i>Évente egy alkalommal 1 óra</i>	Szimulált riasztás, a szabályok kiadása és kipróbálása, Egy kijelölt feladat végrehajtása. A feladatvégrehajtás gyakorlása, ellenőrzése, értékelése, visszajelzés. <i>Évente egy alkalommal 1 óra</i>	Szimulált riasztás, a szabályok ismertetése. A feladatok végrehajtása. A feladatok végrehajtásának ellenőrzése, visszajelzés. <i>Évente egyszer 1 óra</i>

ÓRAVÁZLAT/FOGLALKOZÁSI JEGY-minta

Az intézmény megnevezése:

A témakör megnevezése:

A feldolgozandó témák felsorolása:

A foglalkozás helyszíne és ideje:

A foglalkozás módszere:

A foglalkozás vezetője:

Az elsajátítandó fogalmak, magatartásformák felsorolása:

A motiváció módja:

Az oktatási formák (frontális, csapat, csoport, páros, egyéni):

A szükséges szervezési feladatok számbavétele:

A felhasználandó szemléltető eszközök felsorolása:

<i>Idő</i>	<i>Felkészítés tartalma, menete, lépései</i>	<i>Felkészítési módszerek és szervezési módok</i>	<i>Fejlesztési célok</i>	<i>Felhasznált szemléltető eszközök</i>
0-5 perc	Megjelenés, adminisztráció, a felkészítés menetének ismertetése.	Frontális munka.	Fantáziafejlesztés Logikus gondolkodás fejlesztése.	Napló, ppt dia vagy vázlat.
10 perc	Kisfilm megtekintése pl. az árvízről.	Jegyzetelés, vázlatkészítés.	Ismeretbővítés, Szövegértés, lényegkiemelés fejlesztése.	Projektor, internet, füzet, toll.
10 perc	Kulcsszavak meghatározása.	Megbeszélés, csoportmunka..	Együttműködés fejlesztése.	Füzet, toll.
10 perc	Megelőzési, védekezési lehetőségek.	Megbeszélés, csoportmunka.	Az önmentési készségek fejlesztése.	Projektor, internet, források .
25 perc	Összefoglaló teszt a jelenség okától a védekezési eszközökig. Elmélyítés Házi feladat	Egyéni munka.	Ellenőrzés	Teszt, toll, modellek.

Kelt....

Készítette:.....

2.5 A tanulók veszélyhelyzeti felkészítésének rendszere, a tanórai és tanórán kívüli felkészítés elméleti és gyakorlati kérdései

Az előző részben igazoltuk, hogy a tanulóiifjúság fokozottan ki van téve a veszélyeknek és a katasztrófavédelmi felkészítése a felnőttársadalom feladata. A gyermekkori felkészítést indokolja, hogy pedagógiai értéke is van, mert ebben a korban nyitottak, motiváltak a gyerekek és az elsajátított magatartási normák is könnyebben interiorizálódnak a személyiségbe, mint felnőtt korban. Megismertük a lakosságfelkészítés komplex rendszerét, a tanulók felkészítésének a helyét ebben a rendszerben. Áttekintettük, hogy az intézmények milyen módon növelhetik a biztonságukat és hogyan alakíthatják ki a prevenciós programjaikat, továbbá felmértük a felkészítők véleményét, javaslatait. Ebben a fejezetben megvizsgáljuk, hogy a katasztrófavédelmi ismeretek oktatása, a katasztrófákra való felkészítés hogyan függ össze az oktatás szabályzóival, valamint, hogy milyen felkészítési formákat célszerű alkalmazni és milyen feltételek kelljenek az eredményes felkészítéshez. Megvizsgáljuk, hogy a különböző tantárgyakhoz milyen veszélyhelyzeti ismeretanyag kapcsolható.

2.5.1 A NAT és a helyi tantervek katasztrófavédelmi tananyagtartalma

A közoktatást a legmagasabb szinten a köznevelési törvény⁵¹ szabályozza, amely az alapja a köznevelési rendszernek, és amely alapján a Nemzeti Alaptantervet (továbbiakban: NAT) kormányrendelet, a kerettanterveket pedig miniszteri rendeletek írják elő. Az elmúlt évtizedben jelentős tartalmi és szerkezeti változások történtek a köznevelésben, így a NAT és a kerettantervek is változtak. Az első NAT 1995-ben készült, míg a hatályos 2020-ban jelent meg.

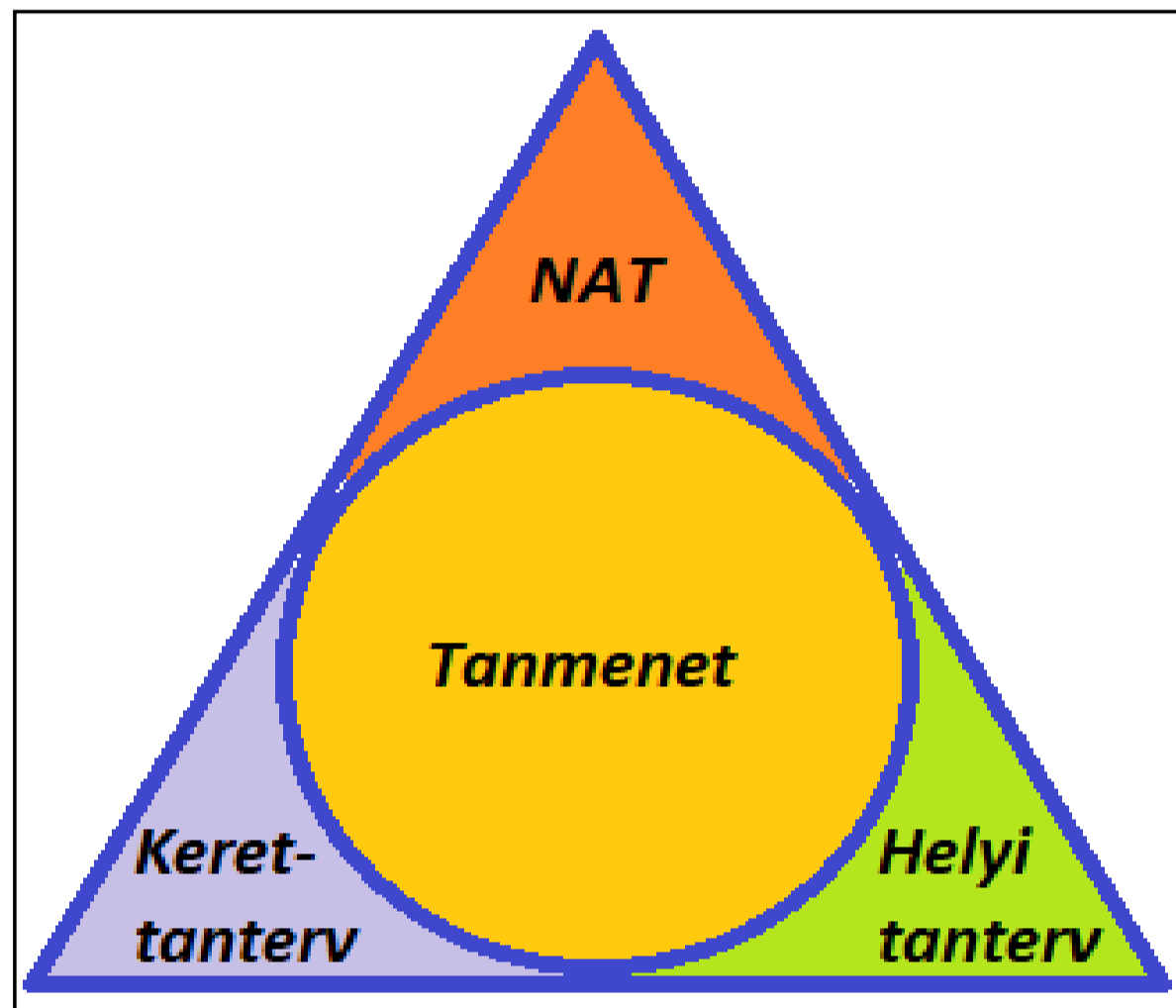
A Nemzeti Alaptanterv (NAT) alapvető, az oktatási folyamat egészét szabályzó dokumentum, amely műveltségterületenként adja meg az elsajátítandó műveltségterületek tartalmait, fejlesztendő készségeket, képességeket, nevelési célokat.

*A kerettantervek,*⁵² mint köztes szabályzók, iskolatípusonként határozzák meg a pedagógiai szakaszokra érvényes átfogó célokat és az abból adódó feladatokat. Tartalmazzák a NAT által

⁵¹ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről.

⁵² A kerettantervek a NAT-ra épülnek. Az egyes pedagógiai szakaszok (2 éves ciklusok) és iskolatípusok kerettantervei konkretizálják az elsajátítandó tudástartalmakat, valamint az adott 2 éves tanulási ciklus kimeneti követelményeit. Forrás: *NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet 2016*: [ePub].

meghatározott kulcskompetenciák eléréséhez szükséges fejlesztési feladatokat, az adott pedagógiai szakasz tantárgyait (műveltségi területek), azok témaköreit, tartalmát, a követelményeket évfolyamokra bontva.⁵³ A tantárgyak leírása egységes szerkezetben készült, összefoglalták benne az adott tantárgyi alapelveket, célokat, fejlesztési feladatokat és tartalmakat. A 3. sz. ábra szemlélteti az oktatást szabályozó dokumentumok rendszerét, melyekbe jól illeszthetők például a veszélyhelyzeti magatartást kialakító tartalmak és feladatok is.

3. számú ábra: A tantervek rendszere. Készítette: Domján Gábor.

Az iskolai tananyag tartalmi szabályozása tehát összetett rendszer, amely alapvetően a NAT-ra épül, de azt intézményi szinten a kerettantervek, a helyi tantervek, sőt a választott tankönyvek is befolyásolhatják. A NAT-ban kulcskompetenciákat fogalmaztak meg, valamint meghatározták az azok kialakításához szükséges tanulási területeket. Lásd 4. sz. ábra. A NAT célja, hogy az oktatás a családdal együttműködve cselekvő elkötelezettségre neveljen. Ezáltal a tanulók jó eséllyel válnak a haza felelős polgárává és képesek lesznek önmagukra és társaikra vonatkozóan ennek megfelelő döntések meghozatalára. Képesek lesznek az önálló tájékozódásra, ismerik és értik a természeti, társadalmi, kulturális jelenségeket, folyamatokat. Mindezek jól alapot nyújtanak a veszélyhelyzetben szükséges képességek kialakításához, fejlesztéséhez, szükség esetén azok eredményes alkalmazásához is.

⁵³ NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet 2016: [ePub].

A NAT-ban meghatározott kulcskompetenciák és tanulási területek

KULCSKOMPETENCIÁK	TANULÁSI TERÜLETEK	
<ol style="list-style-type: none"> 1. A tanulás kompetenciái 2. A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi) 3. A digitális kompetenciák 4. A matematikai, gondolkodási kompetenciák 5. A személyes és társas kapcsolati kompetenciák 6. A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái 7. Munkavállalói, innovációs és vállalkozói NAT II.1. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Magyar nyelv és irodalom 2. Idegen nyelvek 3. Matematika 4. Történelem és állampolgári ismeretek 5. Etika/ hit és erkölcstan 6. Természettudomány és földrajz 7. Művészetek 8. Technológia 9. Közösségi nevelés 10. Testnevelés és egészségfejlesztés NAT II.2.1.1 	 <p>Közös szerkezet:</p> <p>Alapelvek, célok,</p> <p>Témakörök,</p> <p>Fejlesztési feladatok, tanulási eredmények felsorolása.</p>

4. számú ábra: A NAT-ban meghatározott kulcskompetenciák és tanulási területek
Készítette: Domján Gábor.

A helyi tantervet az intézmények készítik. Erre alapulón folyik a helyi igényekhez, az adott osztályközösséghez specialitásaihoz alkalmazkodva a törzsanyag elmélyítése, ismétlése, de választhatnak emelt óraszámú kerettantervet vagy szabadon választható tárgyat illeszthetnek be a programjukba, sőt egy saját tantárgyat is létrehozhatnak.⁵⁴

A szabályozói alap tehát adott ahhoz, hogy főként a veszélyeztetett településeken és intézményekben, valamint ott, ahol sajátos nevelési igényű gyermekekkel foglalkoznak, a helyi tantervekben is helyet kapjon ez az ismeretanyag. A katasztrófavédelmi felkészítések integrálását lehetővé tevő tényleges tantervi szabadságfokot a jogszabályi keretek mellett a pedagógusok szakmai fórumainak rendszere és a szakmai kiadványok adják meg. Az egyik ilyen oktatáshoz kapcsolódó tanári segédanyag, a *tanmenet*, amely a fentiekre épül, és a tanulási folyamat minden részére kiterjed. „Ez tartalmazza az adott tantárgy, tartalmát, kimenetét és részletezi az előbb tárgyalt tartalmi szabályozók által meghatározott tudásanyagot. A tanmenetet az iskola módosíthatja, illesztheti az adott osztály képesség-profiljához.”⁵⁵

⁵⁴ A továbbiakban tanterveken olyan dokumentumokat értünk, „amelyek meghatározzák a nevelés-oktatás céljait; ezeket részletezik feladatok és követelmények formájában; ezekhez műveltségi anyagot, tananyagot rendelhetnek; ezt tanítható-tanulható egységekbe szervezhetik.” Forrás: MOLNÁR – VÍGH 2013: [ePub].

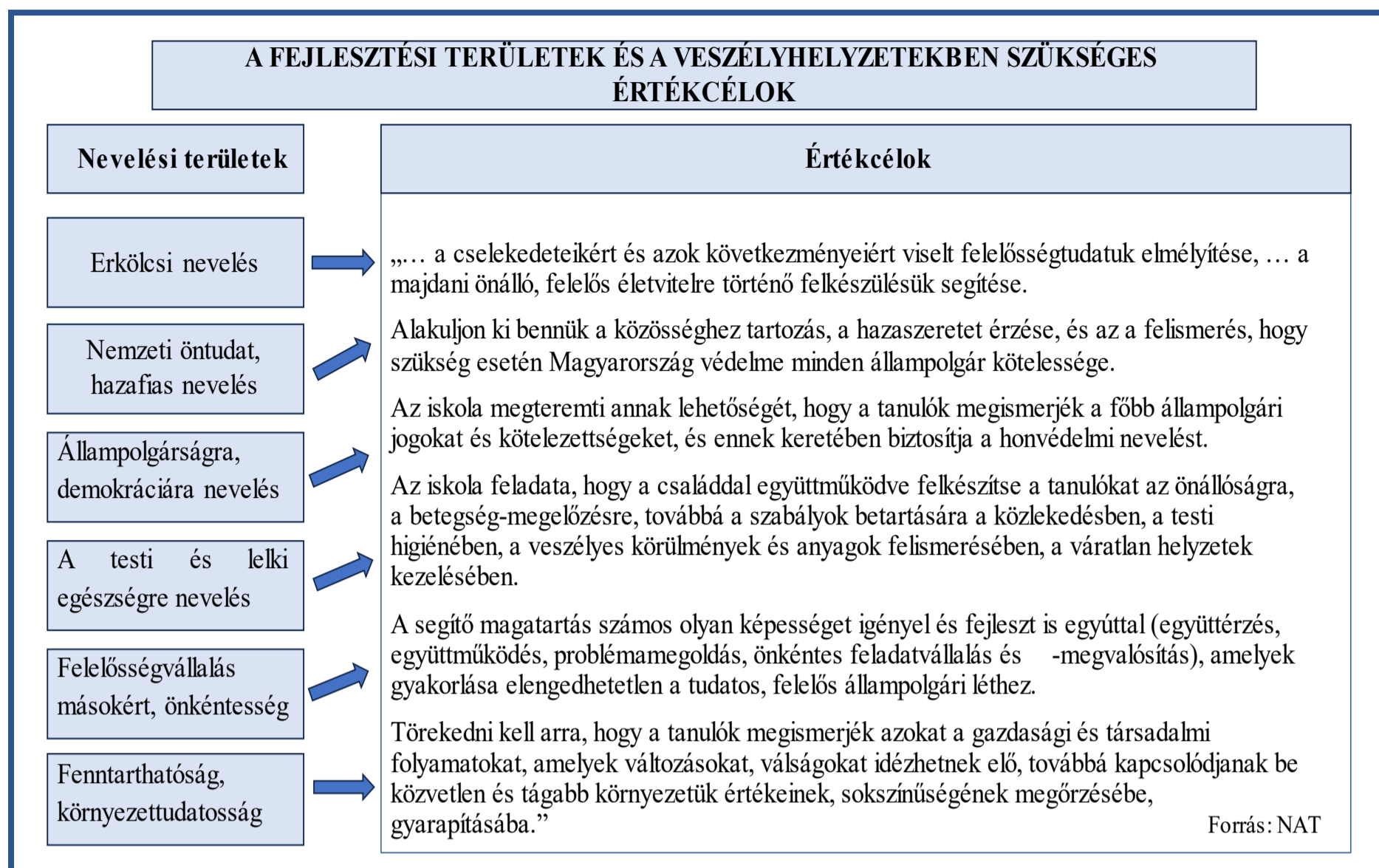
⁵⁵ NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet 2016: [ePub].

2.5.2 A NAT és a katasztrófavédelmi ismeretek összefüggései

A nevelési célokat intézményi szinten fegyelmezetten követik az iskolák, a hozzájuk rendelt feladatokat tervszerűen hajtják végre. A nevelési célok több területen egybeesnek a katasztrófák elkerülését, a veszélyek közötti eligazodást, valamint az ön- és mások mentését lehetővé tevő képességek kialakítása során megfogalmazott célokkal, azaz jól látható, hogy az oktatásszabályzó rendszer feszes rendet követel, a keretei nehezen „lazíthatók” bármely új témakör beillesztésével. A nevelési területek célkitűzései és a katasztrófavédelmi oktatás célkitűzései hasonlóságot mutatnak, köztük összefüggés van.

Mivel az óraszám 10%-ával az adott intézmény gazdálkodhat, ez helyet adhat a katasztrófavédelmi ismereteknek is. A NAT I.1.1 fejezetében meghatározott fejlesztési területek az erkölcsi nevelés, nemzeti öntudat, hazafias nevelés, állampolgárságra, demokráciára nevelés, önismeret és társas kultúra fejlesztése, családi életre nevelés, testi és lelki egészségre nevelés, felelősségvállalás másokért, önkéntesség, fenntarthatóság, környezettudatosság, a tanulás tanítása, gazdasági és pénzügyi tudatosságra, valamint médiatudatosságra nevelés. A NAT a műveltségi területeknél emeli ki az értékcélokat is, amit a pedagógusoknak közvetíteniük kell és amelyek alapján a tanulói kompetenciák kialakulnak. Ezek nélkül a kompetenciák nélkül nem lehetséges a veszélytudatos magatartás, de az ön- és mások mentése sem. A veszélyhelyzeti ismeretek oktatása során pedig ezek a célok is fókuszba kerülnek. A NAT több részében is fellelhetőek a katasztrófák elleni védelemhez köthető kompetenciák. A kulcskompetenciák közt több olyan is van, ami jól szolgálja a veszélyek közötti eligazodást, azaz a katasztrófavédelmi felkészítés alapját is képezheti. A nevelési területeit és azok értékéeljait, amelyek veszélyhelyzetekben is szükségesek, kivonatoltan az 5. sz. ábra foglalja össze. A kerettantervek műveltségi területeinek ismeretanyaga is több ponton mutat összefüggést a veszélyhelyzeti ismeretekkel, azok közvetítése nélkül nem valósítható meg a tantervi cél.

A NAT „II.3. pontja „Műveltségi területek anyagai” c. részben műveltségi területeket jelöl meg, és ismerteti azok kritériumait, valamint a tantárgyakba rendezett ismeretanyagokat. A katasztrófavédelmi felkészítési tartalmak több tantárgyhoz is köthetők. A tantárgyak NAT-ban nevesített ismeretanyaga és célkitűzései jól szolgálják és el is várják a katasztrófavédelmi ismeretek és önmentési készségek kialakítását és fejlesztését.

5. számú ábra: Fejlesztési területek és a veszélyhelyzetekben szükséges értékcélok
Készítette: Domján Gábor. Forrás:⁵⁶

Az alábbiakban összefoglaltuk tantárgyanként (a jogszabályban használt azonosítószámok szerint) azokat az oktatási célokat/eredményeket, amelyek a tanulók kockázattudatosságára, veszélyeket felismerő készségeire és az önmentő képességének kialakítására, fejlesztésre is vonatkoztathatók.

NAT - II.3.5. ETIKA / HIT- ÉS ERKÖLCSTAN:

Felismeri a saját egészségét veszélyeztető hatásokat;

II.3.6.2. TERMÉSZETTUDOMÁNY:

Elsajátítja a tűzveszélyes anyagokkal való bánásmódot, ismeri tűz esetén a szükséges teendőket;

NAT - II.3.6.3. BIOLÓGIA:

Megérti a környezeti állapot és az ember egészsége közötti összefüggéseket, azonosítja az ember egészségét veszélyeztető tényezőket, felismeri a megelőzés lehetőségeit, érvényesíti az elővigyázatosság elvét. Példák alapján elemzi a levegő-, a víz- és a talajszennyeződés, az ipari és természeti katasztrófák okait és ezek következményeit, az emberi tevékenységnek az

⁵⁶ 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Melléklet a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelethez: Nemzeti alaptanterv. I.1.1.

élőhelyek változásához vezető hatását, ennek alapján magyarázza egyes fajok veszélyeztetettségét.

NAT - II.3.6.4. FIZIKA:

Ismeri a villámok veszélyét, a villámhárítók működését, a helyes magatartást zivataros, villámcsapás-veszélyes időben; tisztában van az elektromos áram veszélyeivel, a veszélyeket csökkentő legfontosabb megoldásokkal (gyerekbiztos csatlakozók, biztosíték, földvezeték szerepe).

NAT - II.3.6.5. KÉMIA:

Tisztában van a háztartásban leggyakrabban előforduló anyagok felhasználásának előnyeivel és veszélyeivel, a biztonságos vegyszerhasználat szabályaival, ismeri a legfontosabb környezetszennyező forrásokat és anyagokat, valamint ezeknek az anyagoknak a környezetre gyakorolt hatását. Példákkal szemlélteti az emberiség legégetőbb globális problémáit (globális éghajlatváltozás, ózonlyuk, ivóvízkészlet csökkenése, energiaforrások kimerülése), és azok kémiai vonatkozásait. Ismeri az emberiség előtt álló legnagyobb kihívásokat, kiemelten azok kémiai vonatkozásai (energiahordozók, környezetszennyezés, fenntarthatóság, új anyagok előállítása). Kiselőadás vagy projektmunka keretében mutatja be a 20. század néhány nagy környezeti katasztrófáját és azt, hogy milyen tanulságokat vonhatunk le azok megismeréséből;

NAT - II.3.6.6. FÖLDRAJZ:

Cél a természetföldrajzi folyamatok-okozta veszélyek és kockázatok felismerése, illetve a természeti erőforrások és a társadalmi-gazdasági folyamatok közti kapcsolatok feltárása. Kialakítja a tanulóban a természeti veszélyek és környezeti kockázatok reális értékelésének képességét, továbbá tudatosítja bennük a megelőzés és a védekezés jelentőségét. Következtet Magyarországon és a Kárpát-medence térségében előforduló természeti és környezeti veszélyek kialakulásának okaira, várható következményeire, térbeli jellemzőire. Az egyes térségek kapcsán földrajzi és környezeti veszélyeket és problémákat fogalmaz meg, valamint reflektál azokra. Ismeri a kőzetburok folyamataihoz kapcsolódó földtani veszélyek okait, következményeit, tér- és időbeli jellemzőit, illetve elemzi az alkalmazkodási, kármegelőzési lehetőségeket. Igazolja a felszíni és felszín alatti vizek egyre fontosabbá váló erőforrásszerepét és gazdasági vonatkozásait, bizonyítja a víz társadalmi folyamatokat befolyásoló természetét, védelmének szükségességét. Ismeri a vízburokkal kapcsolatos környezeti veszélyek okait, és reálisan számol a várható következményekkel;

NAT - II.3.8.2. TECHNIKA ÉS TERVEZÉS:

Otthoni és iskolai környezetének, tevékenységeinek balesetveszélyes helyzetét felismeri, és ismeri megelőzésük módját. Váljon képessé a baleseti források és az egészséget károsító, veszélyes szokások, tevékenységek értelmezésére. Megismeri az elsősegélynyújtás jelentőségét, felismeri a baleseti és egészségkárosító veszélyforrásokat, képes azonnali segítséget kérni. Önállóan képes az életben adódó, elkerülhetetlen veszélyhelyzetek célszerű háritására.⁵⁷

A NAT előírja, hogy a pedagógusok segítsék a problémamegoldási és a jelenségértelmezési folyamatot közvetett, illetve közvetlen eszközökkel is. Az aktív tanulói tevékenységek megvalósítása során lehetővé kell tenni az iskolán kívüli szakemberek bevonását, valamint a külső helyszínek nyújtotta pedagógiai lehetőségek felhasználását. Az iskoláknak tanítási évenként több olyan tanóra megszervezését ajánlott beilleszteniük a helyi tantervbe, amelyben több tantárgy ismereteinek integrálását igénylő (multidiszciplináris) téma kerül a középpontba, a tanóra céljának, tartalmának és megvalósítási módszereinek megjelölésével.⁵⁸

A fentiekből is jól látható, hogy a tantervek feszessége ellenére és mellett, e célok megvalósítása során a tanórán kívüli foglalkozásokon, de a tanórai keretekben és a tananyagokhoz kapcsolódóan is van *kötelezőség* és *lehetőség* a katasztrófavédelmi ismeretek és a szabályzóknak meghatározott tananyagtartalmak összekötésére.

2.5.3 Javaslat a tanórai és tanórán kívüli felkészítési formákra

A katasztrófavédelmi ismereteket *tanórai* és *tanórán kívüli* keretben is oktathatjuk. A tanórai keretben lehet *önálló tantárgyban* gondolkodni, de ennek kisebb a lehetősége. Lehet *a tantárgyak tananyagához kötötten* részismereteket közvetíteni, hiszen a szaktárgyi és az osztályfőnöki órák is lehetőséget adnak erre. A tanórán kívüli foglalkozások között jó alkalmat nyújtanak a pályaaorientációs napok, a biztonságnapok, a versenyek és a szakkörök, azaz széles a paletta. Vizsgáljuk meg ezeket!

⁵⁷ Kivonatok a NAT II.3. pont: „Műveltségi területek anyagai” c. részéből.

⁵⁸ Kivonatok a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendeletről.

Szaktárgyi tanórák. A NAT és a Kerettantervek szaktárgyi tanóráihoz igazított katasztrófavédelmi felkészítés lehetőségei terjedelemben, időtartamban erősen korlátozottak. Az óraszámok miatt az egyes tárgyhöz kötődően csak részismeretek átadására van lehetőség, de ezeket nem szabad lebecsülni. Ehhez hasznosak a rövid, életszerű instant katasztrófavédelmi esettanulmány-jellegű anyagok, feladatlapok, amit a tanár az előadásába tud illeszteni. Ezek akkor hatékonyak, ha tartalmazzák az adott tananyaghoz kapcsolódó katasztrófákkal, védelemmel, önvédelemmel stb. összefüggő felvetéseket, kérdéseket is. Ezek a kiegészítő témakörök pozitívan járulhatnak hozzá a tanóra anyagának befogadtatásához, mert a gyerekek számára érdekesek, és az életszerű példák által könnyebben megérthetővé válik a szaktárgy témaköre is. Jó példa erre, ha Olaszország vagy Japán földrajza kapcsán megemlítjük a földrengéseket, azok hatásait konkrét példákkal és a fontosabb túlélési mechanizmusokat is.

Osztályfőnöki órák. Az osztályfőnöki órák esetében nagyobb egységek – tananyag blokkok is oktathatók, ami arra ad lehetőséget, hogy a gyerekek megszerezni tudják a veszélyeket, és megértsék a kockázatcsökkentés, veszélyelkerülés, valamint a válaszingedmények (magatartási szabályok) stratégiáit. Az anyagoknak ebben az esetben is kellően tömörnek kell lenniük, ami 10-15 perces ismeretátadást jelent, valamint ebben az esetben is szükség van a tanár számára előkészített, visszakerdezt és a feldolgozást támogató instrukciós témavezetőre, továbbá ellenőrző-, vagy a közös gondolkodást elősegítő kérdésekre.

Pályaorientációs és biztonság napok. A továbbtanulás irányának megválasztását segítő pályaorientációs napok alkalmával elsősorban nem a katasztrófavédelmi ismereteket kell továbbadni, hanem a valós káresetek védekezési-, elhárítási feladatait, a beavatkozásban résztvevő hivatásos és önkéntes tűzoltói tevékenységet, valamint a védekezés megszervezését, irányítását jelentő munka bemutatását. Módszertanilag legalkalmasabbak a rövid videofilmek, amelyek kiegészítését és a felmerülő kérdésekre adott válaszokat az előre felkészített katasztrófavédelmi szakember, vagy erre felkészített pedagógus tudja megadni.

A biztonságnapok rendszerint a tanintézmények oktatás nélküli idejében szerveződnek, többnyire összevontan más területekkel (pl. rendészeti, honvédelmi, vagy egészségnap). A tapasztalatok szerint – a tanintézmény szervezőjével egyeztetve – lehetőség van több tematizált katasztrófavédelmi „állomás” kialakítására. Ezeken a helyszíneken a diákok csoportjai (lehet egy osztály, de kisebb csoportok is) forgószínpad-szerűen jelennek meg, ahol rövid ismertetőt és interaktív „játékos” feladatot teljesítenek. A nagy létszám előtt tartott bemutatók alkalmával

olyan szakemberek által végrehajtott műveleteket is lehet prezentálni, amelyek „testközelbe” hozzák a káreseményeket (konyha-, lakástűz imitáció és oltás, roncsvágás, személymentés, alpin technikai bemutató stb.) és a védelmi szervek munkáját.

Versenyek. A katasztrófavédelmi versenyek nagy múltra tekintenek vissza. Korábban a polgári védelem keretében szervezték. A versenyek módszertana sokféle, de ami meghatározó, hogy jellemzően két korosztály vonható be leginkább: az általános iskola felső tagozatosok és a középiskolások. Lehet elméleti és tesztekben számonkért feladatokat adni, valamint kooperatív, vagy sorverseny jellegű gyakorlatias játékos feladatokat, de az ügyességi-, gyorsasági próbák is hasznosak. Beszélhetünk egy közösségben tartott versenyről, de szerveződhet felmenő rendszerben több intézmény részvételével is. Mindkettőnél elmondható, hogy a gyerekek figyelmének fenntartása ebben az edukációs formában a leghosszabb.

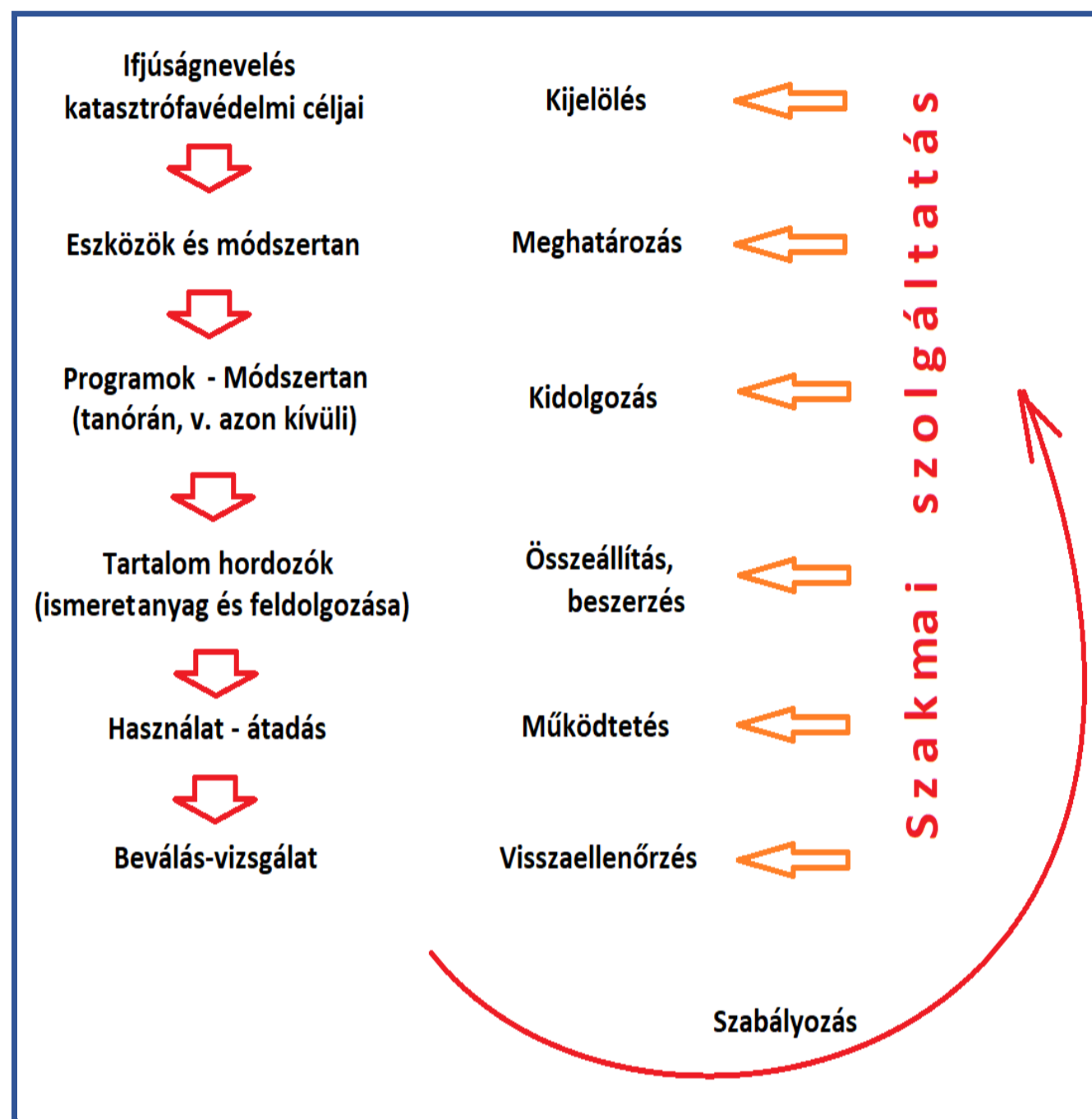
Szakkörök. A szakkörök egy-két órás időtartamú foglalkozásai az osztályfőnöki órák módszertanához hasonlíthatók, viszont itt kevésbé kötött az időkeret, és az enyhébb feszélyezettség. Ezzel lehetőséget teremt szabadabb gemifikációra (kvízzjátékok, tesztek), akár a katasztrófafilmek vetítésére is. Mivel nemcsak egy osztályból, hanem különböző évfolyamokról kerülnek ki a gyerekek, az interakciók az alkalmazkodási képességet is fejlesztik, illetve a magasabb korosztályok húzóerőt jelentenek a kisebbek számára. Lehetőség van a tűzoltók munkájának gépjárműfecskeendőjének és málházott felszereléseinek megismerésére, a védőeszközök, ruhák kipróbálására.

2.5.4 A felkészítési koncepció és a különböző felkészítési formák tematikája

A felkészítési formákra tett javaslatokon túl, át kell tekintenünk a lehetséges tematikákat és módszereket is. Az ifjúság katasztrófavédelmi felkészítésének tervezéséhez és végrehajtásához – független attól, hogy tanórán vagy tanórán kívüli vagy intézményen kívül keretben folyik – az erre vállalkozóknak elsőként célszerű megérteni azt a koncepciót, amelyen a hivatásos szakemberek katasztrófavédelmi felkészítési munkája alapul.

A védelmi szakemberek a károk, balesetek elhárításakor tapasztaltak és a következmények értékelése alapján megfogalmazzák azokat a témákat, amelyeket meg kell ismertetni a gyerekekkel. Egyfajta „szolgáltatásként” ehhez tananyagokat, eszközöket és módszertant ajánlanak, melyek segítségével és az önkéntes felkészítők (köztük a pedagógusok)

részvételével, szervezett programként folyik a felkészítés, és az ismeretanyag feldolgozása. A hatékonyságát és annak megvalósulását játékos formában (versenyek, kvízzjátékok stb.) visszaellenőrzik. Ennek tapasztalatát felhasználva, időszakonként vagy a folyamatba építetten visszacsatolás történik, hiszen így lehet szabályozni, fejleszteni a kialakított rendszert. A folyamatot a 6. sz. ábra tartalmazza.

6. számú ábra: A katasztrófavédelmi felkészítés koncepciója
Készítette: Domján Gábor.

A tanulók felkészítéséhez az intézményekben célszerű egy új komplett katasztrófavédelmi törzsanyagot készíteni, vagy a meglévő anyagokból összeválogatni,⁵⁹ amelyekből aztán a fent bemutatott felkészítési formák tematikájának kidolgozásához a rendelkezésre álló idő, korosztály és az éppen feldolgozott tantervi téma függvényében rugalmasan lehet kiválasztani az átadandó ismeretanyagot.

A gyakorlatiasság érdekében az összeállított törzsanyagot célszerű az alábbi hármas tagozódásban készíteni.

⁵⁹ 4 kiemelt témának dolgoztuk ki az elméleti háttéranyagát és ezt kiegészítettük az adott területről készült feladatsorokkal, amelyeket számonkérő teszttel zártunk. A rendkívüli időjárással kapcsolatos anyagot lásd e fejezet végén, a hasznos web-oldalak elérhetőségét, amelyeken konkrét ismeretterjesztő anyagok és feladatok stb. vannak a témáról gyerekek és pedagógusok számára, valamint a további felkészítési anyagokat a mellékletben.

- Az adott veszélyeztető tényező, bemutatása, a következményeinek és a kárterületük jellemzőinek, valamint a segélykérés módjainak megismertetése.
- Magatartási szabályok, válaszintézkedések, alapvető teendők az egyes katasztrófavédelmi időszakokban, így: a felkészülés-, megelőzés-, egy bekövetkezett káresemény, valamint a helyreállításának során. Mindezekre játékos feladatok.
- Feldolgozást, ellenőrzést segítő kérdések, helyes válaszok.

Jelen tanulmány végén és a módszertani mellékletben példával szolgálunk egy-egy témakör törzsanyagára úgy, hogy az ott létrehozott komplex anyag illeszkedik a korszerű pedagógiai módszerekhez, átfogó jellegű, és a tematizált struktúrája miatt szükség szerint tovább bővíthető, alakítható. Az így elkészült anyag jól átlátható és nemcsak a gyerekek részére használható. Az ismeretanyagot a piramis-elv („train the trainers”) alkalmazásával is lehet terjeszteni, megosztani. Ezen az iskolát képviselő „bázis vagy mentortanárok” részére szakemberek által végzett tanfolyamszerű felkészítést érthetjük, akik az iskolai továbbképzések alkalmával a tananyagot átadhatják tanár társaiknak. Bevonhatóak a rendszerbe a közösségi szolgálatot teljesítő diákok is, akik az általuk választott témakörből felkészülnek és osztályukban, iskolájukban előadják az általuk feldolgozott anyagot. Részesei lehetnek a folyamatnak a civil védelmi szervezetek erre vállalkozó tagjai is, azaz mindenki, aki önkéntes felkészítőként számbavehető. A felkészítések fontosabb témaköreire tantárgyakhoz köthetően (pedagógiai szakaszonkénti felosztásban) a mellékletek végén adunk javaslatokat.

Összességében megállapítható, hogy a tantervi célkitűzésekben és követelményekben szerepel a katasztrófákra való felkészülés több alapismerete, az oktatás során a kialakítandó kompetenciák megvalósulásuk esetén jól szolgálják a veszélyek közötti eligazodást, azaz a tantervi és a katasztrófavédelmi célkitűzések összefüggnek. A képzési-oktatási feladatok között sok katasztrófavédelmi témájú anyag és kompetenciacél szerepel.

A katasztrófavédelmi ismeretek oktatásához különböző, mások által vagy a felkészítő által készített eszközöket alkalmazhatunk. A hagyományos formákon kívül azonban olyan korszerű eszközökre is gondolnunk kell, amelyek a legújabb generációk, a „digitális bennszülöttek” számára is vonzóak lehetnek. Ezeket megvizsgálva, alkalmazásukra a következő alfejezetben adunk javaslatokat.

3. Korszerű informatikai- és közösségimédia-eszközök alkalmazása a tanulók katasztrófavédelmi felkészítéséhez

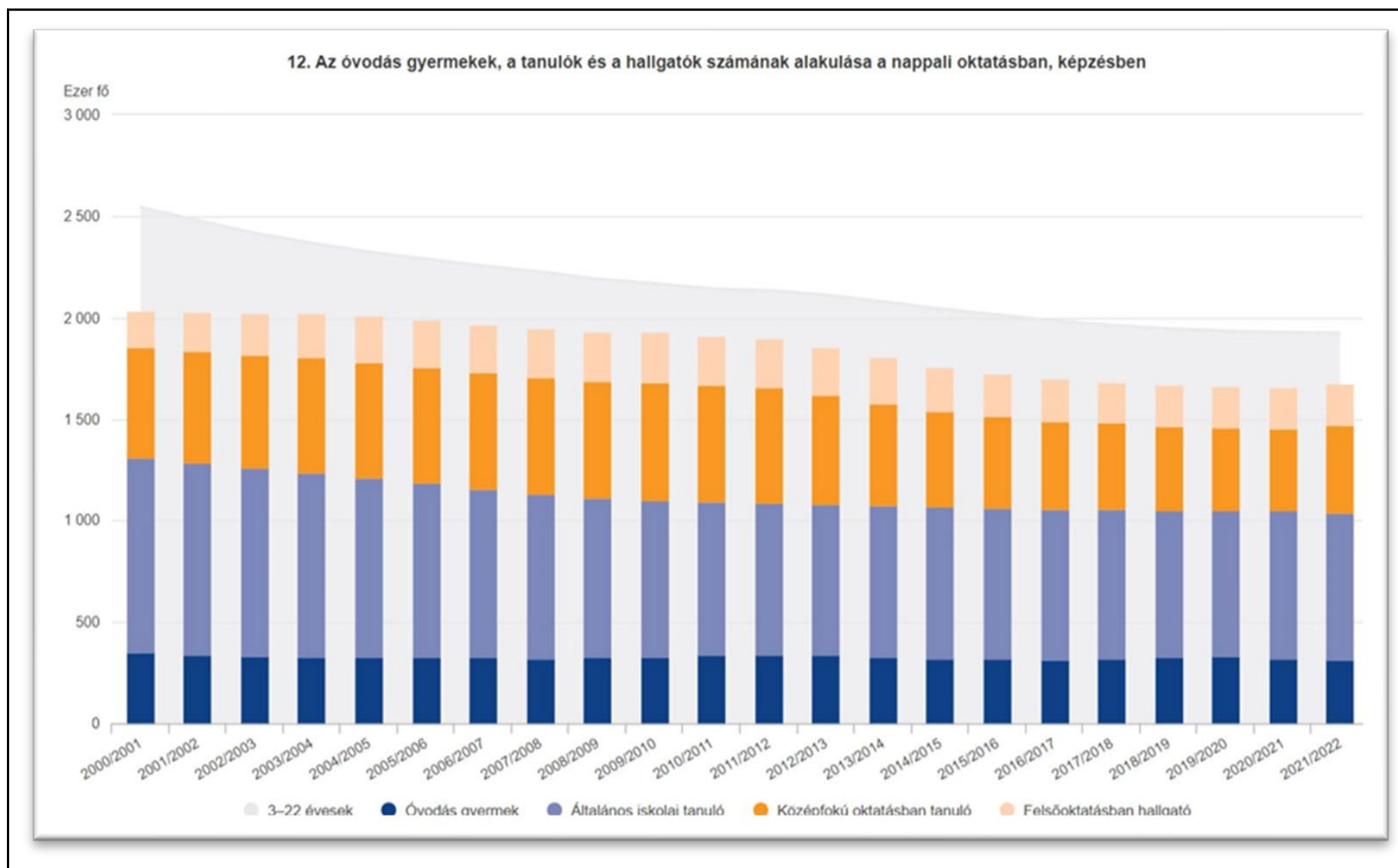
Gyakran hallunk a környezetünket érintő globális és helyi változásokról. Ezeknek a kihívásokat jelentő változásoknak egy része már elkezdődött, más része pedig a következő évtizedekben vár ránk. A klímaváltozás, a migráció, a katasztrófák számának növekedése, az új technológiák térhódításai mind-mind formálják a biztonsági környezetünket, melyhez meg kell tanulnunk alkalmazkodni. A világunk felgyorsult, melyben az alkalmazkodás, a veszélyek felismerése, a veszélyekkel szembeni védekezés lehetőségeinek megismerése alapfeltétele a biztonságunknak. Meg kell tanulnunk a veszélyek között eligazodni és megfelelően reagálni rájuk.

A tudásunk és képességeink, valamint a veszélyekre adott válaszaink eredményessége összefüggést mutat. A tudásszerzés hagyományos útjait naponta gyakoroljuk, de a fejlődés magával hozott új, korszerű, alternatív tanulási- és ismeretgyűjtési formákat, amelyekkel nekünk is lépést kell tartanunk. Hatékonyabb módszereket, stratégiákat kell kidolgoznunk a tanulásra és folyamatosan fejleszteniük kell azokat. Ismernünk kell, és tudnunk kell alkalmazni a legkorszerűbb eszközöket, köztük a legújabb digitális technikákat, amelyek a tanulásban segíthetnek. Különösen igaz ez a veszélyek megismerése és az ellenük való védekezési készségek kialakítása során, amelyhez a polgári védelmi/katasztrófavédelmi felkészítés jó lehetőséget nyújthat. A lakosságvédelmi ismereteinek bővítése minden generáció számára nélkülözhetetlen. A tanulóifjúság ilyen jellegű tudásának fejlesztése a felnőttek felelőssége és kötelessége. Profiljukból adódóan fontos ebben az iskolák, óvodák szerepe. Emellett szól az a tény, hogy a tantervekben fellelhető a biztonsággal és a veszélyekkel összefüggő ismeretanyag, de az is, hogy a lakosság egyötöde valamilyen oktatási intézmény tanulója.⁶⁰ A létszámadatok alakulását 7. sz. ábra szemlélteti.

Az előző elemzésekből is láttuk, hogy a védelmi ismeretek oktatása, a veszélyekre való felkészítések során megkerülhetetlen olyan új módszerek, eszközök keresése és alkalmazása, amelyek hatékonyabbak a korábbiaknál. Köztudott, hogy az új technológiák, a digitális

⁶⁰ 2021/22-es tanévben 3-22 éves korú 1 926 000 fő volt, ebből óvodás 318 000, általános iskolás 720 000, középiskolás 432 000, a felsőoktatásban tanul 207 000 fő. Adatforrás: *Az óvodás gyermekek, tanulók és hallgatók számának alakulása* [ePub].

eszközök alkalmazásának már hagyománya van az oktatásban és teret hódítanak a veszélyhelyzeti felkészítés ismereteinek közvetítésében is.⁶¹

7. számú ábra: A diákok számának alakulása a nappali oktatásban, képzésben. Forrás: ⁶²

Ennek kapcsán felmerül a kérdés, hogy a korszerű digitális eszközöknek milyen előnyei vannak a korábbiakkal szemben és milyen módon segíthetik a tanulói ifjúság veszélyhelyzeti felkészítését az iskolai tanórai vagy tanórán kívüli oktatásban. A fejezet célja bemutatni az információs és kommunikációs technológiák (IKT) jelentőségét és használati lehetőségeit a veszélyhelyzeti felkészítések során.

3.1 A generációs elméletek és a veszélyhelyzeti ismeretek oktatása

A tanulói társadalom nagy változáson ment át az elmúlt évtizedekben. Marc Prensky⁶³ nemzetközileg elismert gondolkodó 2001-ben a kutatásai során elsők közt világított rá arra a tényre, hogy a technológiai fejlődéssel párhuzamosan a tanulók is megváltoztak, és már nem olyan fiatalok ülnek az iskolapadokban, akikre az oktatási rendszert tervezték,⁶⁴ hanem egy digitálisan szocializálódott nemzedék. A társadalmat több részre osztotta: a) digitális

⁶¹ KOVÁCS – HORNYACSEK 2019: 117–132. 126.

⁶² *Az óvodás gyermekek, tanulók és hallgatók számának alakulása.* [ePub].

⁶³ Amerikai író, a „digitális bennszülött” fogalmának megalkotója.

⁶⁴ PRENSKY 2001: 1-6., továbbá PRENSKY 2012: 1-2.

bennszülöttek, b) Z és Alfa generáció, d) digitális bevándorlók (veteránok, baby-bumm, Y generáció) csoportjára.⁶⁵

Digitális bennszülötteknek nevezte azokat, akik beleszülettek az új technológiák világába. Digitális bevándorlóknak pedig azokat definiálta, akik felnőtt korukban ismerkedtek meg az Információs és Kommunikációs Technológiák (a továbbiakban: IKT) eszközeivel. A két csoport közt jelentős különbségeket észlelt. A digitális bennszülöttek gondolkodása eltér a „hagyományos” lineáris gondolkodásmódtól. Jellemzőbbé vált a „hipertextes” olvasás és gondolkodás és az egyik gondolatról a másikra ugrás. A digitális bennszülöttekhez tartozók más tanulási motivációval és stratégiával rendelkeznek, mint a digitális bevándorlók, mert mozaikszerű érettséget mutatnak, sok tekintetben még gyerekek, hiányos ismerettel, más tekintetben érettek, jól informáltak.⁶⁶ Az elemzők és a kutatók szerint a Z és az Alfa generáció tagjai intuitív vizuális kommunikátorok, akik előnyben részesítik az interaktivitást. Közelebb áll hozzájuk a vizualitás, mint az írott szöveg és előszeretettel foglalkoznak párhuzamosan több dologgal is egyszerre. Számukra a virtuális kommunikáció és a virtuális közösségek jelenthetik a motiváló és hatékony oktatást.⁶⁷

A diákok a digitális világban sok információt kapnak, azt gyorsan dolgozzák fel, és el is raktározzák. Előfordul azonban, hogy az iskola a „hagyományos” logikára, gondolkodásra, írásra épülő tartalmakkal és módszerekkel közelít, de a jövő vagy inkább már a jelen oktatási igénye a digitális és technikai jellegű eszközökre épít. Napjainkban egyértelművé vált, hogy a fentiek miatt nagy hangsúlyt kell fektetnünk a tanulás és tanítás folyamatának alakítására és módszerének megválasztására. A hardverek, szoftverek, robotika és automatizálás világa elérte ugyanis az oktatást is.

A feladatunk tehát összetett, hiszen pedagógusként és/vagy felkészítésre vállalkozóként át kell gondolnunk, hogy hogyan tudjuk ötvözni a „hagyományos” tartalmakat a „jövő” tartalmi követelményeivel, a hagyományos oktatási módszereket és eszközöket a korszerű informatikai eszközökön alapuló módszerekkel úgy, hogy az megfelelő legyen a korábbi generációk, de a „digitális bennszülöttek” számára is. Ez sok esetben új gondolkodásmódot és oktatói

⁶⁵ A generációelméletekről hasznos olvasmány: KLENOVITSNÉ ZÓKA 2011.

⁶⁶ TARI 2023: 124–125.

⁶⁷ BELÉNYESI Emese – BUDAVÁRINÉ BÉRES at al 2018: 52.

paradigmaváltást is igényel. A felkészítésre vállalkozóknak, így a pedagógusoknak is, a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában az új stratégiák és módszerek kialakításánál figyelembe kell venniük az új generációk legfontosabb jellemzőit. Ezeket (az elemzett irodalmakra és a kérdőíves kutatásunkra épülően) az alábbiakban foglaljuk össze. Az új generációknak:

- „magától érthető a személyes kommunikációs eszközök használata,
- folyamatosan online térben vannak, multitasking-képességük van, azaz egyszerre több dolgot is képesek csinálni,
- hagyományos frontális eszközökkel nagyon nehéz lekötni a figyelmüket,
- egy google-kereséssel való megoldás nem kihívás nekik, ebben sikeresek,
- a vizuális elemeket részesítik előnyben a hosszú tagolt szövegekkel szemben,
- a használható tudást részesítik előnyben, gyakorlati ismereteket szeretnének,
- a tanárra inkább mentorként tekintenek, az alá-fölérendeltségi viszonyt elutasítják,
- személyre szabott oktatási technológiát igényelnek,
- azonnali visszacsatolásra van szükségük,
- kevésbé türelmesek, mindent azonnal akarnak, hiszen mindenre egyből választ várnak.”⁶⁸

A felkészítést mindezek tükrében kell terveznünk és lebonyolítanunk. E munka segítségével a pedagógiai paradigmaváltással párhuzamosan a katasztrófavédelmi szakterület is nagyobb hangsúlyt fektet arra, hogy a lakosságtájékoztatási és polgári védelmi/katasztrófavédelmi ismereteket ne csak a hagyományos eszközökkel (szórólapok, előadások) közvetítse, hanem a modern platformokon alkalmazható anyagok is készüljenek.

A tanulóifjúság felkészítése esetében alapvetés, hogy az impulzusokkal terhelt gyerekek ingerküszöbe magas, azt elérni a hagyományos eszközökkel nehezebb. A nemzetközi és a hazai pedagógiai gyakorlatban (a védelmi területen is) ezért egyre nagyobb teret hódít az edutainment (szórakoztatva tanítás), a projektpedagógia vagy a gamification (játékosítás) módszere. A játékos forma alkalmazása és a gyakorlások a digitális generáció tagjait is képesek kizökkenteni a passzív unalomból és a konstruktív aktivitásba segíti őket.⁶⁹ A veszélyhelyzeti felkészítésben ez növeli a hatékonyságot, az információkat lényegesen gyorsabban és mélyebben memorizálják a gyerekek. Ezek az eredmények jól megfigyelhetők a szimulációs védelmi

⁶⁸ BALÁZS 2020: 93–98. 96.

⁶⁹ PACSI – SZABÓ 2017: 57–68. 62.

gyakorlatokba bevont fiataloknál vagy a kihelyezett foglalkozásokon a tűzoltóságokra ellátogató óvodás és iskolás csoportoknál.⁷⁰

3.2 Információs és kommunikációs technológiák a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában

A világot, amiben élünk, forradalmasítják a technikai vívmányok újabbnál újabb lehetőségei. Az információ adása és vétele hihetetlenül felgyorsult. A nagysebességű internet, a számítógépek támogatásával és kapacitásával működő okostelefonok, a beépített műholdvevők segítségével gyakorlatilag zsebünkben hordhatjuk a lexikonokat, az aktuális információk folyamatosan rendelkezésünkre állnak.⁷¹ A mesterséges intelligencia, a virtuális játékok által is jól érzékelhető technikai innovációk sora jellemzi a jelenünket és jövőnket. Az IKT-eszközök térhódítása minden területen nyilvánvaló, amely új kihívások elé állít bennünket.

A védelmi ismeretek oktatásánál is számolnunk kell azzal, hogy a gyerekek igénylik, hogy korszerű eszközökkel közvetítsük az ismereteket és a gyakorlásba vonjuk be az új technológiákat. Az oktatással foglalkozó nemzetközi és hazai fórumok zászlajukra tűzték és szorgalmazzák, hogy a digitális világban való eligazodás alapjait már gyermekkorban teremtsük meg. Az Európai Parlament és Tanács (2006) például a tagállamok részére nyolc kulcskompetenciát határozott meg, amely a tanuláshoz és a tanításhoz elengedhetetlenül szükséges. Ezek között előkelő helyen szerepel a digitális kompetencia,⁷² A digitális kompetencia az információs társadalomhoz kötődő technológiák magabiztos és kritikus használatát jelenti, amely az információs és kommunikációs technológiák terén kialakuló készségeket is erősíti. A pedagógusok szempontjából mára már megkerülhetetlen az új oktatási eszközök ismerete, a használatukhoz szükséges technikai tudás elsajátítása.

„Digitális környezetben új megvilágításban jelennek meg a didaktikai alapelvek és feladatok, amelyek segítik tanulóközpontú tanítást.”⁷³ Olyan vívmányok ezek, "melyek megkönnyítik az oktatás kommunikációs gyorsaságát, színesítik a tananyagot, fenntartják a technikai újdonságokhoz hozzászokott diákok érdeklődését.”⁷⁴ A digitális pedagógia mindennaposá

⁷⁰ A szimulációkkal és szituációs elemekkel felépített ifjúságfelkészítési programok során szerzett ismeretek jobban beépülnek. Ezt az iskolák, óvodák visszacsatolásai és következő látogatások tapasztalatai is alátámasztják.

⁷¹ NAGY 2021: 34–37. 34.

⁷² Európai Parlament és a Tanács (2006).

⁷³ Hasznos olvasmány: PRIEVARA – LÉNÁRD – KATONA 2020.

⁷⁴ BALÁZS 2018: 93–98. 92.

vált, de az IKT jelenleg legfontosabb eszközeit többen számba vették már, így ezt nem elemezzük részletesen.⁷⁵

A veszélyhelyzeti ismeretek oktatása esetén a használatukat tekintve megállapítható, hogy mindegyik alkalmazására nincs nagy esély egy oktatási egységen belül, ezért érdemes a velük szemben támasztott követelmények alapján választani, szelektálni és a célnak megfelelően priorizálni. Ilyen követelmény például, hogy megfizethető legyen az ára, legyen belőle megfelelő mennyiség, könnyen kezelhető és beilleszthető legyen a meglévő oktatási eszközök sorába, könnyen szervizelhető, javítható legyen, és alkalmazkodjon a felkészítők „korlátaikhoz”.

A felkészítések során alkalmazandó IKT-eszközök lehetnek:

- interaktív táblák, okostelefonok, szélessávú internetkapcsolat,
- táblagépek, laptopok, VR-AR eszközök, szimulációs berendezések, eszközök,
- e-book olvasók, interaktív asztalok, kamerák stb.

A mai hazai gyakorlatban ezek közül a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásába a leggyorsabban az okostelefonok, táblagépek és laptopok vonhatók be. Elterjedt a „*Hozd magaddal az eszközöd!*” - oktatási forma is,⁷⁶ amikor a tanulók az általuk használt, sokszor hipermódern, eszközzel dolgozhatnak a felkészítéseken. A saját eszközök, szoftverek használatával saját munkakörnyezetet is kialakíthatnak, amit felelősségteljesebben, komfortosabban és az alapvető felhasználói ismereteken felüli tudással kezelnek. Jó példa erre a hivatásos védelmi szervek oktatási gyakorlata, akik számos speciális eszközt, digitális alkalmazást használnak, ami eltérő ugyan a hivatásos egységek rendszeresített eszközeitől mégis jól kiegészítik azokat és számos esetben plusz információkat, megoldási lehetőségeket biztosítanak az alkalmazók számára. Ilyenek például a képzéseknél az XR-, MR-, AR- és VR-rendszerek (lásd később), a felderítéseknél pedig a sonar- és drón- technikák, de a *web 2.0 tér*⁷⁷ szerepe és jelentősége is egyre nyilvánvalóbb a veszélyhelyzeti oktatásban.

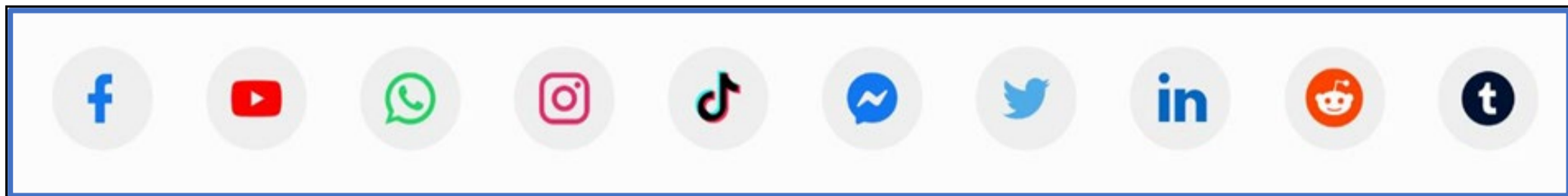
A mai generációk a közösségi térben mozognak. Számukra ezek az információgyűjtést, véleményformálást és az érzelmi biztonságot jelentik. Jól ismerik és naponta használják az

⁷⁵ Például: DRINGO-HORVÁTH 2018: 23–29. 8.

⁷⁶ BYOD (Bring Your Own Device).

⁷⁷ Közösségre épülő internetes szolgáltatások.

alábbi ikonokat és a mögöttük lévő tartalmakat, amelyek szimbólumokká váltak bennük.⁷⁸ Ezeket nekünk is meg kell ismernünk.

Az eszközök kiválasztásakor meg kell vizsgálnunk az alkalmazási környezetet, amelyben ezek az eszközök működnek, és ezek legmodernebb verzióit. A digitális pedagógia összefügg az interaktív multimédiával⁷⁹ és a web 2.0⁸⁰ rendszerrel is. Az interaktív média már-már megszokott fogalom és térhódítása egyre több szakterületen meghatározó. A web 2.0 azonban nem egyszerűen weboldalakat és linkeket takar, hanem lehetővé teszi a közösségi tartalmak fejlesztését, azaz a megadott kereteken belül a felhasználók alakítják ki a kívánt tartalmakat.

A tanárnak ezzel térben és időben független kapcsolattartási lehetősége van a gyerekekkel és a visszacsatolások lehetősége is biztosított. Ilyenek felületek lehetnek például:

- gondolatterképek, számítógépes szoftverek, közösségi oldalak,
- video-megosztók, blogok, virtuális számonkérő eszközök.

A jövő útja, hogy a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában is teret hódít ezeknek a használata, sőt az sem mindegy, hogy az adott ismeretanyag milyen programmal közvetíthető. Más igényel egy gyakorlás, egy ismeretbővítés, egy-egy probléma megoldása vagy a szimulációs gyakorlat, esetleg egy, a játék bevonásával szervezett oktatási forma. Egyre több jelenik meg ezekből az eszközökből és szoftwerekből, programokból a piacon, közülük az alkalmazandók kiválasztása a felkészítő szabadsága. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban a generációk sajátosságait és a tanulásméletek eredményeit sem.

⁷⁸ Facebook, YouTube, WhatsApp, Instagram, Tiktok, Messenger, Twitter, LinkedIn, Reddit, Tumblr.

⁷⁹ A nem lineáris befogadást lehetővé tévő rendszer. A befogadás során a használó nem szemlélő, hanem interakcióba kerül a dokumentumokkal és a tartalmakkal.

⁸⁰ Olyan internetes szolgáltatás, ahol a szerver tulajdonos csak a keretrendszert biztosítja, a tartalmat a felhasználók adják.

3.3 A tanuláselméletek és a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásának összefüggései

A pedagógia nagy kérdése volt és lesz, hogy a tanulás hogyan tehető hatékonyabbá. Nemcsak a tanuláselméletek hatnak az oktatási módszerekre, a választott eszközökre, hanem a visszahatás is érezhető. Mára a tudásszerzés hálózati jellege fontosabb a tartalomnál, míg a tudásgyarapításra való ráhangolódás fontosabb, mint maga az aktuális tananyag. „A tanulás ebben az összefüggésben a neuronális, konceptuális és szociális kapcsolatrendszerek fejlesztése a más személyekkel, más agyi régiókkal, más összefüggésrendszerekkel való hálózatosodás révén. A tanulás így az a képesség, amelynek segítségével a kapcsolatokat létrehozzuk, és a kapcsolatok segítségével az információkat közvetítjük”⁸¹ A generációs elméleteket ismerve lényeges tényezőként kell számolnunk a különböző generációk jellemzőivel. Ezeket felmérve kell kiválasztanunk a megfelelő és hatékony oktatási formákat, figyelembe véve a konnektivizmus⁸² elvét is, hiszen ez szorosan kapcsolódik a web 2.0 alkalmazásokhoz, amelyek fontos szerepet tölthetnek be a digitális bennszülöttek motiválhatóságában és a figyelmük fenntartásában. Ezeknek a generációknak a social média is hasznos lehet a felkészítésében. Felületei (Facebook, Instagram, Tik-tok stb.) mára a mindennapjaik részévé váltak. A projektekben kooperatívan közreműködők közös gondolkodása és munkája, melyre visszacsatolás is lehetséges, kiváló eredményeket képes felmutatni. Ezeket a formákat célszerű a veszélytudatosság kialakításában is segítségül hívni a tanulóknál. A katasztrófavédelmi ismeretek közvetítésénél célszerű a védelmi szervekkel való együttműködés kialakítása és az általuk kifejlesztett digitális alkalmazások, eszközök bevonása az iskolai felkészítő munkába.

A felkészítő foglalkozások tervezésénél szem előtt tartandó a szociális tanuláselmélet azon tétele, hogy „... egy új viselkedés elsajátításához nem feltétlenül szükséges a spontán viselkedés megerősítése, a gyermek úgy is tud tanulni, hogy másokat megfigyel viselkedés közben.”⁸³ Ezen tanuláselméleti irányzatból következik, hogy például a filmek, amelyek helyes magatartási formákat mutatnak, jól használhatók a tanuláshoz. A veszélyhelyzeti ismeretek oktatása során hatékony lehet például a teendők megmutatása katasztrófák esetére egy kisfilm segítségével. A másik alapvetés, hogy mára a tanár és diák szerepkörök változnak, a tanulás és tanítás átalakult. A szemléltető eszközök alkalmazása, a csoportos feladatmegoldások, a közös

⁸¹ BESSENYEI – SZIRBIK 2011: 20–30. 22.

⁸² Az oktatás ilyen fajta szemlélete során a tanár dominanciáját az oktatás terén a megfelelő keretek között felváltja az autonóm tanulói viselkedésen alapuló oktatás.

⁸³ KOLTÓ 2013: [ePub].

értelmezések és számonkérések a tanítás klasszikus módszerei közé sorolhatók. A jelenleg is használt hagyományos módszerek jól segítik a tanulók egyéni tudásának fejlődését, de az újgenerációs módszerek, mint a projektekben való gondolkodás, az IKT-eszközök használata, a multimédiás szoftverek megismerése, a gamifikáció stb. alkalmazása előtérbe helyezi az együttműködésen és az alkalmazáson alapuló ismeretszerzést. Az új módszerek ráadásul a diák/tanár szerepkörök átalakulását is lekövetik. 2019-ben egy lakosságfelkészítési projekt keretében 100 különböző lakhelyű, életkorú és nemű embert kérdeztek meg a katasztrófavédelmi a településük veszélyeztetettségét figyelembe véve.⁸⁴ A megkérdezettek 55%-a nyilatkozta, hogy csak részben ismeri a környezete veszélyeztető tényezőit, 13%-uk pedig, hogy egyáltalán nem ismeri azokat. A megkérdezettek 36%-a egy közvetlenül a települését érintő veszélyhelyzet során minden esetben vállalna önkéntes feladatot, de 58%-uk csak a megfelelő célirányos felkészítéseket követően tudna részt venni a munkában. A felkészítések és az ismeretanyagok átadása tehát rendkívül fontos. A modern digitális oktatás a tanulási élményeket interaktívabbá, személyre szabottabbá és elérhetőbbé teszi, miközben az új technológiákat integrálja a tanítás és tanulás folyamatába. A digitális eszközök lehetővé teszik a tananyagok gyors elérését, szükség szerinti módosítását, kiegészítését. Az e-learning platformok, virtuális osztálytermek és online értékelési eszközök pedig mára egyszerű hozzáférést biztosítanak a tanuláshoz.

Összességben megállapítható, hogy a pedagógia-tudomány eredményei, a generációs-elméletek tapasztalatai a veszélyhelyzeti ismeretek oktatása, a katasztrófákra való felkészítés során is érvényesek. Az új generációk igénylik, hogy a hagyományos módszerek és eszközök mellett a felkészítésre vállalkozók alkalmazzák a korszerű technikákat, köztük az informatikai alapú technológiát. Ezek haszonnal alkalmazhatók a motiválásra, az információ átadására, a készségek kialakítására és az elmélyítésre egyaránt.

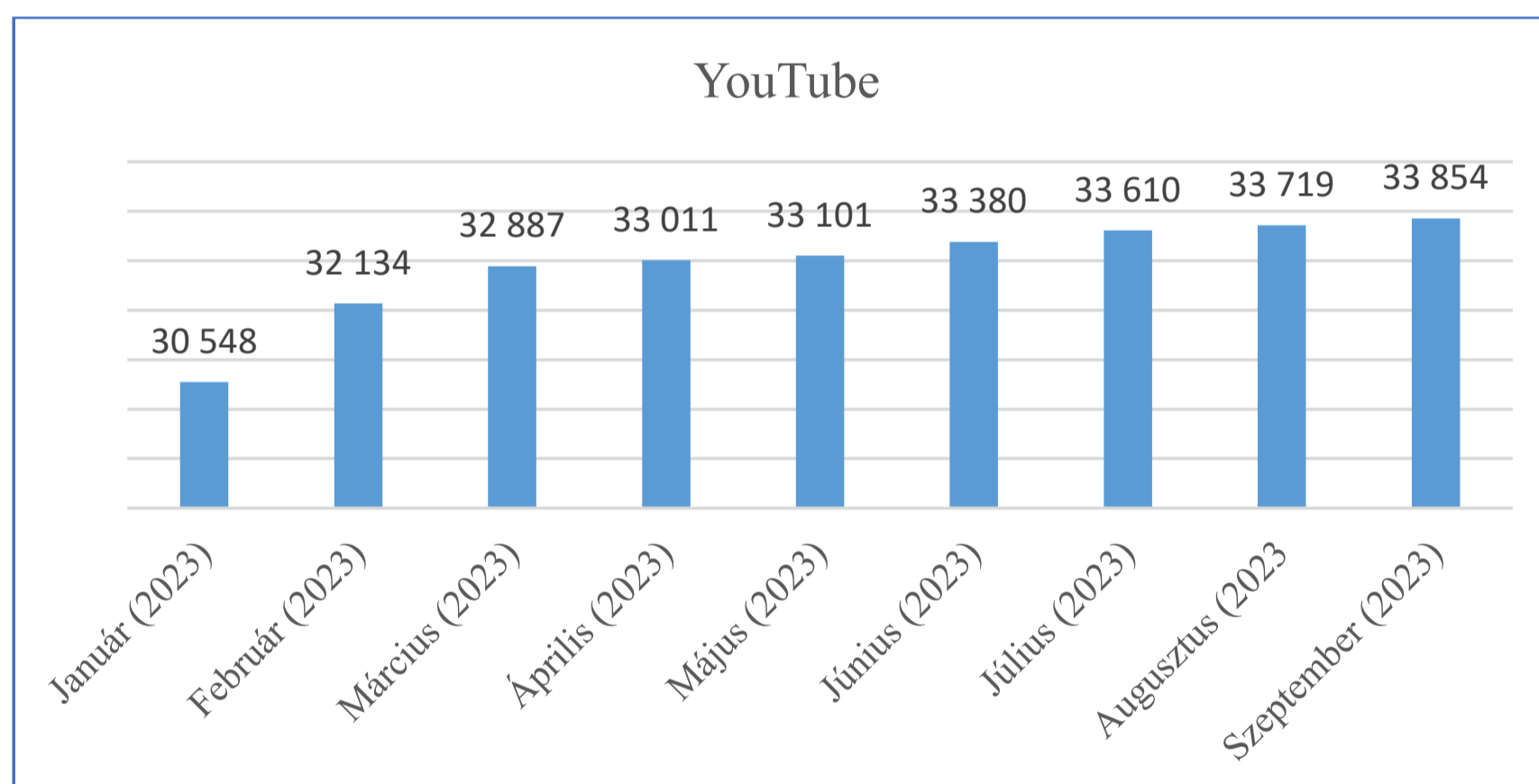
3.4 A modern digitális eszközök felhasználási lehetőségei a katasztrófavédelmi felkészítésben

A felkészítés egyik formája a tájékoztatás, információközvetítés, melynek megszervezésében a katasztrófavédelem hivatásos ágának, kiemelten a BM OKF Kommunikációs Szolgálatának nagy szerepe van, így a témaspecifikus e-learning platformok kialakításában is. Az IKT-

⁸⁴ Csongrád-Csanád Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság archívuma 2019.

eszközökkel készített videók, tájékoztatók, digitális tartalmak egyre inkább biztosítják a tájékoztatást és a felkészítést. A social médiában való megjelenésük figyelemfelkeltő és sok információt is továbbítanak, ezért igény van rájuk. Szegeden például a 2023. évi „Nyílt szertárkapuk” rendezvénysorozat keretében 100 fiatalat kérdeztek meg, hogy hol tájékozódnak a leggyakrabban. 72%-uk a közösségi médiát jelölte meg. Közülük 44-en nyilatkoztak úgy, hogy szívesen néznének a környezetét érintő veszélyforrásokról, katasztrófavédelmi feladatokról szóló anyagokat a social média felületein.⁸⁵

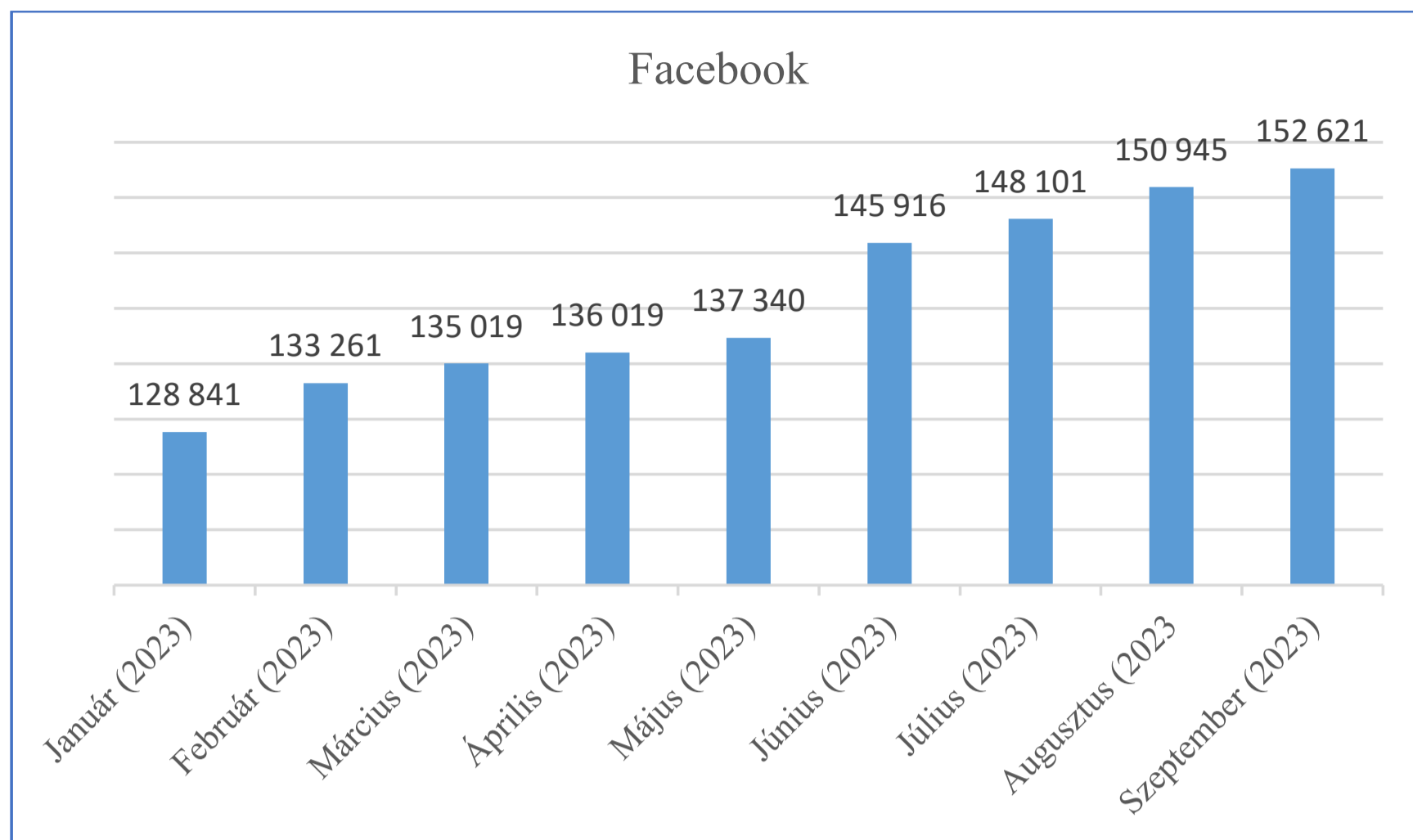
A hivatalos felületek közül a Facebook és az Instagram ma is a vezető szerepet tölti be a megjelenések vonatkozásában. A katasztrófavédelem 2013-ban indított hivatalos Facebook-oldala röviddel az első megjelenést követően már komoly figyelmet kapott a 2013. évi dunai árvízzel kapcsolatos tájékoztatásban. A 8-10. sz. ábrákon látható, hogy 2023-ban folyamatosan emelkedik a látogatottságuk. Ha a szeptemberi hónapot nézzük, akkor a YouTube-nak 33 854 fő, a Facebook-nak 152 621 fő, az Instagramnak 24 064 látogatója volt. Ha van is a három között átfedés, a 210 000 feletti összlétszám jelentősnek mondható.

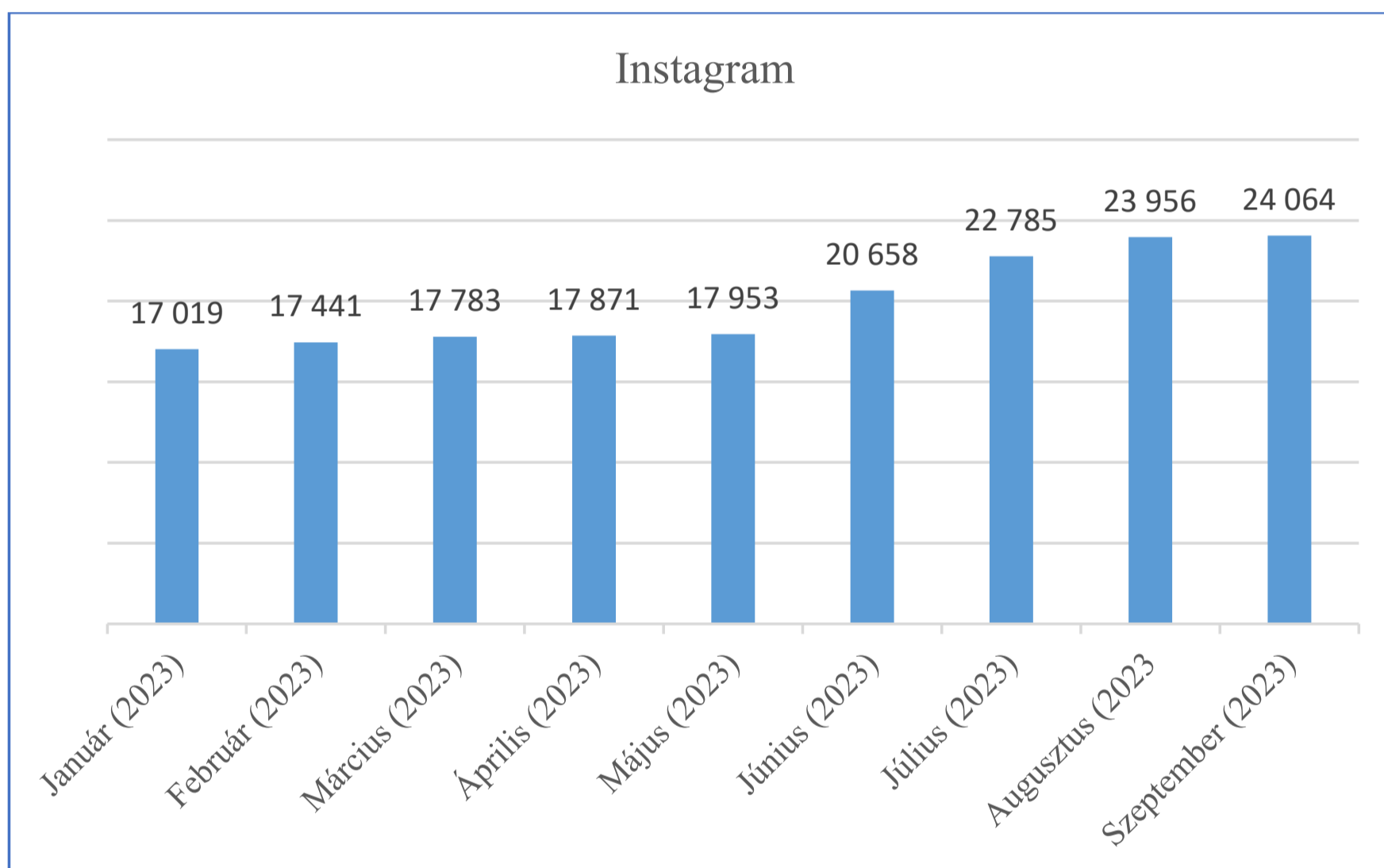
8. számú ábra: BM OKF YouTube-követéseinek alakulása 2023-ban. Forrás: ⁸⁶

⁸⁵ Forrás: A Csongrád-Csanád Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság archívuma.

⁸⁶ 8-10. sz. ábra forrása: BM OKF Kommunikációs Szolgálat archívuma: 2023.

9. számú ábra: BM OKF Facebook-követéseinek alakulása 2023-ban. Forrás:⁸⁷

10. számú ábra: BM OKF Instagram-követéseinek alakulása 2023-ban. Forrás:⁸⁸

A közösségi platformon való megjelenés tehát jelentős lépés a katasztrófavédelem kommunikációs tevékenységét tekintve, anyagaik jól használhatók a felkészítésekhez. A hozzászólások, megosztások és a kétoldalú kommunikáció irányába történő nyitás új célcsoportokat is elért. Az *Instagram* jobban előtérbe helyezi a vizuális tartalmak megjelenítésével történő tájékoztatást, figyelemfelkeltést. A rövid figyelemfelkeltő és célirányos információkat közvetítő kisfilmek ideális felülete.

⁸⁷ 8-10. sz. ábra forrása: BM OKF Kommunikációs Szolgálat archívuma: 2023.

⁸⁸ 8-10. sz. ábra forrása: BM OKF Kommunikációs Szolgálat archívuma: 2023.

A *YouTube* világszerte az egyik legnépszerűbb közösségi hálózat, mely kimagasló elérési számokat képes biztosítani és a nagyobb terjedelmű mélyebb tartalmú, több információt hordozó videók közvetítésére alkalmas. Az itt megjelenő katasztrófavédelmi kisfilmeknek pedagógiai szempontból is lényeges szerepük van. A témák jól illeszthetők tananyagokhoz, tanórákhoz, a tartalmak közös feldolgozása, megbeszélése pedig az információk elmélyítését segítheti. A katasztrófavédelmi felkészítéseken fontos, hogy olyan célkitűzések, mint a *felelősségvállalás és a problémamegoldó-készség* fejlesztése is megvalósuljon. Ez hasonló a filmekkel való oktatás célkitűzéseéhez, hiszen pedagógiai szempontból a filmek felhasználásával folyó oktatás célkitűzései és lehetséges eredményei jók. Ilyen az érdeklődés felkeltése, a problémafelismerés segítése, a problémamegoldó-készség fejlesztése, a felelősségtudat kialakítása, erősítése és a csapatmunka ösztönzése és az értékteremtés.⁸⁹

A korábbi fejezetben bemutattuk, hogy egy empirikus kutatás során az ország különböző részein élő és dolgozó pedagógusokat, felkészítőket kérdeztünk meg, hogy milyen segédanyagra lenne szükségük a veszélyhelyzeti ismeretek hatékonyabb oktatásához. Az óvodás és alsó tagozaton, a felső tagozaton és a középiskolában tanulók oktatására vonatkozó kérdésben a megkérdezettek mindhárom korosztálynál kiemelt fontosságúnak és hasznos segédanyagként jelölték meg az oktatófilmek szerepét.

A *web 2.0* és a már említett *BYOD* (Hozd a saját eszközöd!) módszerek is jól használhatók a filmkészítésnél, hiszen a témakörök tartalmát a tanulók saját látásmódjuk ábrázolásával hatékonyabban tudják közvetíteni a kortársaik felé. Ma már számos iskolában és autodidakta módon is megtanulhatóak a videókészítés alapjai. A közösségi média felületeken megtalálható videók nagy részét a saját eszközökkel mobilapplikációs vágóprogramokkal készítik, tekintettel, hogy az okostelefonok által biztosított ingyenes applikációk lehetőségeit kihasználva a mozgóképkészítés a mindennapjaink része.⁹⁰

A vizuális információ átadásának térnyerése forradalmasítja az oktatást, így a veszélyhelyzeti ismeretek közvetítését is, és jó lehetőséget biztosít az alkotói pályázatok újragondolására, valamint a katasztrófavédelmi témakörök feldolgozásának szorgalmazására. A felkészítésre vállalkozóknak pedig meg kell ismerniük és alkalmazniuk kell a korszerű informatikai

⁸⁹ BORSI – SZEKSZÁRDI 2010: 8. [ePub].

⁹⁰ NAGY 2021: 34–37. 35.

eszközöket, el kell igazodniuk a social media világában és az célszerű az interaktív foglalkozások irányába jobban elmozdulniuk.

3.5 A VR, AR, MR és XR eszközök használati lehetőségei a katasztrófavédelmi felkészítéseken

Az előzőekben igazoltuk, hogy a technológiák fejlődésére és az új kihívásokra vonatkozóan megfelelő válaszokkal kell készülnünk a katasztrófavédelmi felkészítések során is. Az oktatás területén egyre nagyobb létjogosultságot követelő digitális technológiák közül ki kell emelni a VR az AR az MR és az XR-szimulátorokat.⁹¹

Az új technológiát a polgári védelmi szervezetek és az önkéntes mentőszervezetek felkészítése során már kipróbálták és igazolódott, hogy kiváló lehetőségeket biztosít az érdeklődés fenntartására, a hatékony, gyors tanulásra. Az oktatásban is hasznos lehet, mert bár a szimulátorok használata eltér a jelenleg megszokott módszerektől, de biztosítja a gamification (játzsza tanulás) előnyeit.

A virtuális technológiák rugalmas helyzetgyakorlatokkal segítik a tapasztalati alapon történő tanulást és azonnali visszajelzést biztosítanak, továbbá gyorsabb és tartósabb a bevésődés is, mint a hagyományos oktatásnál.⁹² „A motivált tanuló és az újfajta VR-szimulátorok (mint a gyakorlati kiképzés eszközei) olyan előnyöket mutatnak a hagyományos módszerekkel szemben, amelyek nemcsak a civil szférában, hanem a védelmi szférában is elengedhetetlenek a hatékony képzési rendszer kialakításához és a megfelelő gyakorlati tudás támogatásához.”⁹³

Vizsgáljuk meg ezek alkalmazási lehetőségeit!

Virtuális Valóság (VR): A VR teljesen virtuális környezetben helyezi el a felhasználókat, ahol interakcióba léphetnek a környezettel. A felkészítések során lehetőséget ad arra, hogy a diákok elmélyedjenek egy adott téma tanulmányozásába vagy felfedezzék a világot anélkül, hogy fizikailag elmozdulnának. Olyan valóságközeli tapasztalatokat szerezhetnek, melyek helytől, időtől függetlenek. Az ismeretterjesztés, figyelemfelkeltés és tanulás új, hatékony, kombinált lehetőségét rejti magában. A katasztrófavédelmi felkészítések során a VR-technológia által biztosított lehetőségekkel, elképzelt vagy már megtörtént és feldolgozott szituációkba

⁹¹ Virtuális valóság, kiterjesztett valóság, kevert valóság, kombinált valóság.

⁹² KOVÁCS – HORNYACSEK 2019: 117–132. 125.

⁹³ KOVÁCS 2022: 207–222. 215.

léphetünk (lásd 1. sz. fotó) anélkül, hogy plusz anyagi, emberi vagy egyéb erőforrásokat kellene igénybe venni, vagy esetleg a környezetet terhelő szituációt kellene szimulálni. Más védelmi szerveknél, így a Magyar Honvédség egyes részlegeinél is sikerrel használnak már VR-alapú szimulációs rendszereket különböző harci helyzetek, például terepi mozgás vagy gépjárművezetés gyakorlására.

1. számú fotó: Tűzoltó készülék használatának gyakorlása a virtuális térben. Forrás:⁹⁴

Kiterjesztett Valóság (AR): Az AR digitális pluszinformációkat helyez el a valós környezetben. Lásd 2. sz. fotó! Az oktatásban és a képzéseken arra használják, hogy életre keltsenek egy adott témát és ösztönözzék a kíváncsiságot, azaz az oktatás gyakorlati részét támogatja. A technológia a valódi környezethez társított hasznos, másként nehezen elérhető többletinformációkkal segíti az oktatást. Kiváló eredménnyel alkalmazzák a civil és a védelmi szférában, például a pilóták, gépjárművezetők számára fejlesztett HUD (Head-Up Display)⁹⁵ rendszerekben is, melyek a pilóta, gépjárművezetők szemének látóterébe helyezik az alapvető navigációs és egyéb releváns extra információkat. alkalmazási lehetőségei közt kiemelendő a felkészítés és az oktatás, a döntéstámogatás és a mindennapi gyakorlati munka.

⁹⁴ Mára már oktatási szolgáltatások is alapulnak erre a technológiára, például: a Bublax Groups. Sam SPRIGG 2020.

⁹⁵ Szem elé vetített kijelző.

2. számú fotó: A valódi környezet kiterjesztése. Forrás:⁹⁶

Az egészségügyben már távolról irányított műtéteket végeznek vele. A veszélyhelyzeti felkészítésekben többek között egy szituációban a különböző döntések meghozatalához és az önmentési készség kialakításához nyújthat hathatós segítséget.

Kevert Valóság (MR): Az AR és a VR elemeit kombinálja, így a felhasználók interakcióba léphetnek a digitális objektumokkal valós környezetben. A felhasználók virtuális rekonstrukciókat láthatnak megtörtént eseményekről vagy helyszínekről közvetlenül a kár egy osztályteremben. Az oktatásban lehetővé teszi a diákok számára, hogy mélyebb gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek.

Az MR valóságos környezetre épít, de a virtuálisan megalkotott elemek mélyebb interakciókra adnak lehetőséget. Ezt alkalmazva a résztvevők képesek lehetnek baleseti helyszíni gyakorlatokat végrehajtani, ahol a valós és a virtuális környezet kombinációjával különböző veszélyforrásokat és mentési helyzeteket szimulálhatnak, tesztelhetik, elmélyíthetik tudásukat, gyakorolhatják a helyes magatartási módokat vagy a mentési módozatokat.

⁹⁶ *Das ist Augmented Reality* (2021): [ePub].

Kombinált Valóság (XR): Az XR egy gyűjtőfogalom. Magába foglalja a korábbi különféle technológiát, az AR-t, a VR-t, és az MR-t. Gyakorlatilag az emberi tapasztalás kiterjesztését jelenti, amelyben vegyülnek a valóság és a virtuális tér.⁹⁷

Az ismertett technológiák kihívást jelentenek a felkészítők számára, de számos új lehetőséget kínálnak az oktatás terén, melyek lehetővé teszik a tanulóknak, hogy mélyebb és interaktívabb tanulási élményeket szerezzenek, a pedagógusok, felkészítők pedig sikerélményhez jussanak a munkájuk eredményessége láttán. Ezen technológiák integrálásával az oktatási intézmények személyre szabottabb és érdekesebb tanulási környezetet hozhatnak létre diákjaik számára a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásában is.

Összességében megállapítható, hogy a katasztrófavédelmi felkészítés során az új generációk sajátosságaiból adódóan nem hagyhatók ki a korszerű technológián alapuló módszerek. Ezek elméleti alapjait, előnyeiket és alkalmazási lehetőségüket összefoglaltuk a fejezetben. Konkrét példákra a módszertani részben adunk javaslatokat.

⁹⁷ Hasznos információk: RÓNAY 2022. o. n.

4. Módszertani ajánlás és útmutató a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához

„Ahhoz, hogy minden ember megtanulja felismerni minden fontos, létező és keletkező dolognak alapjait, okait és céljait, nem csupán szemlélőként, hanem tetterős cselekvőként kell őket kiküldenünk a világba.”

(Johannes Comenius)⁹⁸

Az előző fejezetekben megismertük a lakosság (köztük a tanulók) felkészítésének szükségességét, rendszerét, annak átfogó megközelítését, komplexitását. Áttekintettük a katasztrófavédelmi ismeretek és a tantervi célok összefüggéseit, a felkészítés tanórai és a tanórán kívüli lehetőségeit, témaköröket javasoltunk a felkészítéshez. Ebben a részben javaslatokat teszünk az iskola (tanórán kívüli) felkészítések szervezésének teendőire. Ezen túlmenően az általános veszélyhelyzeti magatartási szabályokat mutatjuk be. Egy, a felkészítéseknél használható összefoglaló elméleti anyagot állítunk össze a rendkívüli időjárás témában, amely a gyerekek részére készült feladatokkal, illetve a számonkéréshez, elmélyítéshez egy teszttel zárul. Ez mintaként szolgálhat más katasztrófatípusok oktatási anyagának elkészítéséhez. *A mellékletben* pedig az árvíz/belvíz, a veszélyes anyagokkal kapcsolatos katasztrófák és a tüzek témakörben összeállított oktatási anyagok találhatóak, amelyek jó kiindulási alapot adnak a felkészítésre vállalkozóknak a témák feldolgozásához.

4.1 A katasztrófavédelmi felkészítésekkel kapcsolatos intézményi teendők

Ha a lakosságfelkészítési célcsoportokat piramisban képzeljük el, akkor a legnagyobb célcsoport (legszélesebb piramis-sáv) a lakosság szélesebb köre, melybe beleértendők a tanulók is. (lásd 11. sz. ábra). Amennyiben az ő felkészítésük az arra önként vállalkozó oktatási intézményekben iskolai keretben folyik, a szervezés összetett feladat. A szervezés során három fő feladatcsoport van: a felkészítés előtt, alatti, utáni teendők.

A felkészítés előtt elsőként át kell tekinteni a településen kialakított felkészítési rendszert (Lásd előző fejezetek!), az ottani felkészítésének rendjét, és tájékozódni kell, hogy mely célcsoport számára tartottak már központilag szervezett tájékoztatást. Ezután célszerű elvégezni az intézményi célcsoportok meghatározását, azaz össze kell állítani az iskolai/ óvodai felkészítési piramist.

⁹⁸ COMENIUS: 1657/1992: 81.

11. számú ábra: Felkészítési piramis. Készítette: Hornyacsek Júlia. Forrás⁹⁹

A fenti ábra analógiájára az 1. csoportba (1. piramis-sávba, amelybe települési szinten a polgármestert soroljuk) célszerű tenni az iskola vezetőit, a 2. csoportba a védekezésbe bevonható intézményi technikai dolgozókat, illetve a pedagógusokat, akiknek adott esetben védelmi, mentési feladataik is lehetnek. a 3. csoportba azokat, akik önkéntesen vállalnak felkészítést. A 4. csoportba tartoznak a diákok. Ezt követően ki kell jelölni a felkészítésért felelősöket, meg kell szabni a felkészítési határidőket, az együttműködésük rendjét. Meg kell határozni, hogy kik fogják a felkészítéseket tartani, akik döntenek a célcsoportoknak megfelelő módszerekről, tartalmakról és eszközökről. Ezek ismeretében meg kell határozni a pontos időpontokat, helyszíneket és ki kell értesíteni az érintetteket. Össze kell állítani a levezetési tervet, melynek tartalmaznia kell az anyagi-technikai-logisztikai feltételeket is. Gondoskodni kell a szükséges adminisztrációs dokumentumokról és ki kell próbálni az alkalmazandó eszközöket.

A felkészítés során biztosítani kell a foglalkozások helyszínét, zavartalan megtartását, a szükséges eszközöket. Az érintettek jelenlétét ellenőrizni kell. Amennyiben külső felkészítők érkeznek, fogadni kell őket és gondoskodni a tájékoztatásukról. A levezetési terv szerint haladva kell végrehajtani a programot, majd ki kell tölteni a szükséges dokumentumokat.

⁹⁹ HORNYACSEK – CSÉPAINÉ SZÉLL 2010: 128.

A felkészítés után össze kell foglalni a tapasztalatokat, archiválni kell a dokumentációkat, értékelni kell a résztvevők munkáját és célszerű köszönőlevelet küldeni a közreműködőknek. Az elhasznált eszközök pótlásáról is gondoskodni kell.

A felkészítés során az alapvető munkaformák közül a tanári magyarázat, a munkálttás, a kutatva felfedezés, a játék és a projektekben való munka egyaránt célravezető lehet. A klasszikus frontális munkaformát célszerű felváltani a párban és a csoportban való foglalkozással és nagy teret kell kapnia az egyéni munkának is.

Meg kell említenünk, hogy a hatékony munka feltétele, hogy a felkészítésre vállalkozók védelemszakmai, ezen belül katasztrófavédelmi ismertekkel rendelkezzenek. Ezek megszerzéséhez célszerű elsőként a területileg illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szervekkel való kapcsolattartás és ennek keretében az intézményben alapfelkészítés szervezése a pedagógusok számára. Az autodidakta módon való tanulás mellett hasznos lehet igénybe venni a kreditrendszerű pedagógustovábbképzések-nyújtotta lehetőségeket is.

4.3 Oktatási anyag a „rendkívüli időjárás” témakörhöz (minta)

A felkészítések alkalmával egy-egy katasztrófa kialakulásának jellemzőit és a következményeit ismertetjük, azaz elméleti alapot kell nyújtanunk, majd az adott eseményre érvényes speciális cselekvési rendet kell elmagyarázni, amely alapján véve az *általános magatartási szabályokra épül*, ezért célszerű ezekkel kezdeni. Ezek ismeretében ugyanis már egyszerűbb lesz elsajátítani a konkrét katasztrófatípusra speciális jellemző szabályokat.

Általános magatartási szabályok egy katasztrófa esetén

Általános szabály, hogy minden családnak rendelkeznie kellene tartalék minimumkészlettel élelmiszerből, tisztálkodási eszközből, ivóvízből, gyógyszerből, tápszerből, hogy szükség esetén ezek meglegyenek. Egy katasztrófa bekövetkeztekor a legfontosabb, hogy őrizzük meg a nyugalmunkat, tájékozódjunk, hogy mi történt! Jelezzük a bajt a rendőrség, mentők, katasztrófavédelem ügyeletei felé vagy hívjuk a 112-es központi segélyhívószámot! A bejelentés és a segítség mihamarabbi riasztása és kiérkezése érdekében gondoljuk át milyen információkat szükséges elmondani!

A legfontosabb információk segélyhíváskor:

- bejelentő neve, az esemény pontos helye,
- esemény pontos, rövid leírása,
- néhány háttérinformáció közlése: sérültek száma, sérülés jellege, foka, van-e közvetlen életveszély, az esemény folyamatban van-e vagy már lezajlott, vannak-e segítők a közelben.

Ezt követően a helyszínen kell maradni és segíteni kell az érkező mentőerőket. Amennyiben a veszélyről a jelzést szirénák útján kapjuk, figyelni kell a helyi műsorszórókat és a bemondókocsik közléseit. A sziréna 120 másodpercig tartó váltakozó hangmagasságú, folyamatos hangjelzést a. A közlésre egy példa a következő:

ADÁSUNKAT MEGSZAKÍJTJUK/FIGYELEM, FIGYELEM!

ADÁSUNKAT MEGSZAKÍJTJUK/FIGYELEM, FIGYELEM!

X megye Y Település! X megye Y Település!

Katasztrófareadó! Árvízveszély van!

Katasztrófareadó! Árvízveszély van!

Ezt követően utasítások hangzanak el a teendőkről, amit be kell tartani. A lakosság védelme ezekben az esetekben történhet úgy, hogy a lakásokban maradva elzárkoznak a segítség megérkezéséig (az ajtók ablakok zárása, vizes törölközővel való szigetelése).

Amennyiben az esemény elhúzódó jellegű, például árvíz esetén, és még van elegendő idő a veszély bekövetkeztéig, sor kerülhet a szervezett kitelepítés elrendelésére, amikor gyors ütemben, szervezeten elhagyják a veszélyeztetett zónát, és a lakosságnak van lehetősége néhány használati eszközét is magával vinni. A hatóságok utasításait (gyülekezési pont, a kitelepülés útvonala, vihető csomag súlya stb.) be kell tartani. A gyerekekre, idősekre különös gondot kell fordítani, segíteni kell őket. Össze kell állítani egy „túlélő”-csomagot a legfontosabb eszközökből, ami a befogadóhelyen hasznos lehet. Ez könnyen szállítható, rendszerint hátizsákba pakolt max. 20 kg súlyú csomag, feltüntetve rajta a tulajdonos neve.

A „túlélő”-csomag tartalmazza:

- a személyi okmányokat, értéktárgyakat, készpénzt, bankkártyát, laptop-ot, ha van,
- két- három napi élelmiszert (konzerv, nem romlandó élelmiszer), minimum 1 liter ivóvizet, elemlámpát, az évszaknak megfelelő lábbelit, felsőruházatot, fehérneműt, kisebb takarót, tisztálkodási eszközöket, a rendszeresen használt gyógyszereket,

kötszert, ragtapaszt, gyógyászati segédeszközöket (a gyógyszerérzékenységet jelezni kell),

- telefont, töltőt, ha van, hordozható rádiót, a gyermek játékát.

A lakás elhagyásakor áramtalanítani kell és el kell zárni a gázfőcsapot, fűtést, be kell zárni a lakást. Amennyiben a család saját járművel hagyja el a települést, ezt jelezni kell a települési vezetésnek és érdeklődni kell a kijelölt közlekedési irányokról. Jelenteni kell, ha tudomásunk van hátramaradott idősekről, betegekről, sérültekről. A hátramarad állatokról a helyi polgári védelembe osztottak gondoskodnak, az értékeket szervezeten felügyelik.

Ha mérgező anyagok kerülnek a levegőbe, illetve nukleáris kiszóródás esetén, zárt épületben kell tartózkodni. Szükségessé válhat egyéni védőeszközök viselése. Ezek bőr-, szem- és légzésvédőeszközök lehetnek, amelyeket a központi készletekből biztosítják. Amennyiben erre késve kerül sor, házilag is készíthetünk például porszűrő álarcot, szükség-védőeszközt hajtogatott, benedvesített gézlapból, a szem védelmére a semminél a normál védőszemüveg vagy napszemüveg is jobb.

Katasztrófa esetén – mivel a szülők dolgoznak – a gyerekek védelméről, szükség esetén a kimenekítéséről az iskola/óvoda gondoskodik (együttműködve a mentőerőkkel), ebből adódóan az intézménynek nagy a felelőssége. A korábbi fejezetben javasolt prevenciós terv készítése és a benne foglaltak gyakorlása során kialakulnak az intézményi védelmi képességek, mely nagy segítséget nyújthat ilyen esetekben.

A vihar, mint veszélyeztető tényező

Ha a természeti katasztrófákat vizsgáljuk, kiemelt figyelembe kell vennünk, hogy a tragédiákat kiváltó erők gyakran a Földet irányító evolúciós folyamatok megnyilvánulásai is. Ezek a folyamatok, radikális és sokszor gyors lefolyású változásokat eredményeznek, melyek rombolást okoznak a környezetben és az emberi életben. Napjainkban nem ritka jelenség Európában sem, hogy akár az éves átlagos csapadékmennyiség többszöröse is lehullhat sokszor egy-egy hónapra koncentrálódva, míg máskor aszályal kell számolnunk. A hirtelen lehulló nagy mennyiségű csapadék áradásokat, belvíz kialakulását eredményezheti és az esetek nagy részében viharos erejű szél kíséretében érkezik. Az éghajlatváltozás hatásai hazánkban is egyre inkább érzékelhetők. A rendkívüli időjárási jelenségek közül már nem számítanak ritkaságnak a nagyfokú jegesedés-okozta károk, a viharok, a villámárvizek, melyek a tendenciákat tekintve,

nemegyszer havi pontossággal térnek vissza. Ezek a tendenciák segítségünkre vannak az ellenük való tervezés és a felkészülés során. Felmerül a kérdés, hogy mik ezek a rendkívüli időjárási tényezők. Mindegyik bemutatására terjedelmi okokból nincs lehetőség, ezért kiemeljük a vihart és ennek példáján ismertetjük a következményeket és a szükséges teendőket.

Mit jelent a vihar,¹⁰⁰ a szupercella stb. kifejezés? Ezek a fogalmak segítenek megérteni, hogy milyen erők dominálnak egy-egy esetben és milyen védekezésre van szükség ellenük. Foglaljuk össze ezeket!

Viharral kapcsolatos fogalmak

Éghajlat: A lényegét összefoglalva az éghajlat vagy, ahogy még többször emlegetjük a klíma az egy földrajzi helyre hosszútávon jellemző időjárási viszonyok összessége, azaz az időjárás jellemző összetevőinek periodikus ismétlődése.

Éghajlatváltozás (klímaváltozás): Az éghajlat nagymértékű módosulását jelenti, melynek hatása tartósan megmarad. A változás az átlaghőmérséklet, az átlagos csapadékmennyiség és a széljárás jellemzőinek megváltozásán is érzékelhető. Hatása globális és helyi szinten egyaránt érzékelhető.

Szél: A légkört alkotó levegő közel vízszintes irányú áramlása, amit a légkörben lévő nyomáskülönbségek hoznak létre. A szél sebességét m/s-ban mérjük, de a tájékoztatásokban, előrejelzésekben gyakrabban találkozunk a km/h-s adatokkal.

Szélesebesség: A szélesebesség a levegő mozgásának a sebessége. A mérésére, becslésére a Beaufort-skálát használják. A Sir Francis Beaufort-alkotta elméletet a meteorológia az objektív mérőműszerek mellett 1805 óta használja. A skála gyakorlatilag egy 0-12 besorolású fokozatrendszer, mely összeveti a kiváltott hatásokkal a szél sebességét. Lásd. 3. számú táblázat.

¹⁰⁰ Heves esőzéssel vagy havazással együtt járó erős szél, amely mennydörgés, villámlás társulhat. A fogalmak TEKNŐS 2017.

3. számú táblázat: Beaufort-skála. Forrás:¹⁰¹

Fokozat:	Megnevezés:	Hatás:	Sebesség:
0	Szélcsend	A füst függőlegesen száll felfelé.	0-1 km/h
1	Gyenge szellő, fuvallat	A felszálló füst gyengén ingadozik, a szél alig érezhető.	2-6 km/h
2	Könnyű szél	A fák levelei zizegnek, az arcon érezhető a légmozgás.	7-11 km/h
3	Gyenge szél	A szél a fák leveleit, vékony hajtásait mozgatja.	12-19 km/h
4	Mérsékelt szél	A szél a fák gallyait, kisebb ágait állandóan mozgatja.	20-29 km/h
5	Élénk Szél	A nagyobb faágak is mozognak, a levegő mozgása jól hallható.	30-39 km/h
6	Erős szél	Már a legvastagabb ágakat is mozgatja, a drótkötelek, villanyvezetékek zúgnak.	40-49 km/h
7	Igen erős szél	A kisebb fák törzsei erősen hajladoznak, vékonyabb gallyak letörnek. A széllel szemben nehéz a gyaloglás.	50-60 km/h
8	Viharos szél	A szél a fákról ágakat tör le, a nagyobb fák törzsei is erősen hajladoznak.	61-72 km/h
9	Vihar	A vihar a gyengébb fákat kidönti, a vastagabb ágakat letöri. Kisebb épületek megrongálódnak, a tetőcserepek lesodródnak.	73-85 km/h
10	Erős Vihar	A vihar gyökerestül forgatja ki a fákat, az épületekben jelentős károk keletkeznek.	86-100 km/h
11	Igen erős vihar	Súlyos anyagi károk, a téglalapítású házak is megsérülnek.	101-115 km/h
12	Orkán	A szél épületeket, tetőket rombol, súlyos pusztítást végez.	115 km/h-

Felhőszakadás: amikor kis területen (lokálisan), rövid idő alatt (1-3 óra) 25-30 mm-t meghaladó csapadékmennyiséggel kell számolnunk.

Zivatar: zivatarról beszélünk intenzív felhőszakadás során, mely több esetben viharral, villámlással párosul. Heves zivatarnál a két alábbi tényező közül legalább az egyik tapasztalható:

- a legerősebb szellőkések meghaladják a 90 km/h-t,
- a csapadékban a jég átmérője meghaladja a 2 cm-t.

Zivatarlánc: heves zivatarok összekapcsolódása.

Villámlás: a légkörben lezajló elektromos kisülés, melyet magas fényel és menydörgés kíséretében jelentkezik zivataros időszakokban. A villámlás a felhők belsejében, két felhő vagy a talaj és a felhők között jön létre néhány tizedred másodperc alatt. A villámok akár 1000 km/h-át is meghaladó sebességgel és 30000 °C-os hőmérséklettel csapnak le. Ha a villámlás és az azt

¹⁰¹ Balatoni Beaufort-skála. <https://www.met.hu/ismertetok/Beaufort-skala>. 39/2003. (VI. 13.) GKM rendelet a vízi közlekedés rendjéről alapján.

kísérő menydörgés közt eltelt másodperceket 330 m-rel megszorozzuk, hozzávetőlegesen meghatározhatjuk a helyét.

Szupercella: egy markáns és hosszú élettartamú egyedi zivatarcella. Amikor szél sebessége és iránya a magassággal arányos mértékben változik, a fel- és leszálló légtömegek forgómozgásba kezdenek. Ilyenkor vízszintes léghengerek alakulnak ki. A szupercella tehát leegyszerűsítve egy nagyméretű zivatarfelhő, amely a saját tengelye körül forog, rendkívül ijesztő képet mutat. Leggyakrabban az Amerikai Egyesült Államok területén jellemzőek, de egyre gyakrabban alakulnak ki Európa, ezen belül Magyarország felett is. Lásd 3. sz. fotó! A fenti fogalmak ismeretében célszerű áttekintenünk az időjárási események jellemzőit!

A veszélyes időjárási események jellemzői, következményei

Hazánk éghajlata változékony, és mind a kontinentális, a mediterrán, mind az óceáni éghajlat befolyásolja, sőt hosszabb-rövidebb ideig bármelyik uralhatja is időjárásunkat. Ezen felül további befolyásoló tényező a domborzatunk és a környező hegyek hatása. Az időjárási tényezők által okozott káreseteknél számolnunk kell a környezetünkben lévő tárgyak, épületek rongálódásával és személyi sérülésekkel. A károk mértéke a katasztrófa bekövetkezésének időbeliségétől, annak intenzitásától is függ. Sok esetben nem a kedvezőtlen időjárási tényezők ereje, hanem az emberi felelőtlenség vagy az ismeretek hiánya vezet a hatások felerősödéséhez. Az ingóságok felhalmozása, hibás tárolási formája, az építészeti szokások, a felelőtlen gondolkodás stb. mind hozzájárulhat a károk megnövekedéséhez.

3. számú fotó: A szupercella Győrhez közelít. Készítette: Szopkó Péter, Forrás¹⁰²:

¹⁰² Szupercellák Magyarországon: 2020.

A következőkben vizsgáljuk meg a viharok, heves zivatarok során előforduló rendkívüli időjárási tényezők környezetre gyakorolt hatásait, mert ezek ismerete adott esetben életet menthet!

Felhőszakadások, heves zivatarok során nem ritka, amikor 24 óra leforgása alatt 50 mm-t meghaladó csapadék is lehullik lokálisan. Ebben a helyzetben számolnunk kell az alábbiakkal:

- a patakok, kisebb folyók megáradnak és kilépve a medrükből épületeket önthetnek el,
- az utak víz alá kerülhetnek, felületük beszakadhat és jelentős a burkolat szennyeződése, amik közlekedési fennakadásokhoz vezetnek,
- az átázott talaj meglazul és a szél hatására a fák gyökerestől kifordulnak a földből, (lásd 4. sz. fotó), a közművek károsodhatnak, a szolgáltatások akadoznak,
- a bel- és külterületeken az alacsonyabban fekvő részeken megjelenik a belvíz,
- a városok csatornarendszerei nem bírják az extrém terhelést, ezért átmenetileg szintén utakat, pincéket, épületeket önthet el a víz.

Az erős viharok, orkán erejű szelek a városokban és a sűrűn lakott területeken okozzák a legnagyobb károkat, hiszen itt a legfejlettebb az infrastruktúra, de hatásuk nemcsak lokális jellegű, hanem a környező agglomerációkra is kihat.

4. számú fotó: Viharkár Hódmezővásárhelyen 2023.
Készítette: Ménesi Zoltán.

Az említett Beaufort-skála jól érzékelteti a szellőkések erősségének hatásait, de ezeket kiegészítve meg kell említenünk néhány egyéb jellemzőt:

- A fák útra, vasútra történő dőlése ellehetetleníti a közlekedést, ezáltal a települések ellátása is akadozik. Egyes települések, településrészek elzáródnak a világtól (5. sz. fotó).
- Az elektromos légvezetékek szakadása áramkimaradással jár, akár a közvetlenül nem érintett településrészekeken is. Ezek kihatnak az ellátásra, az információáramlásra, a távközlésre és az internetes szolgáltatásokra is.
- Az erős szél szemetet, tárgyakat kaphat fel és az arra alkalmas területeken homokvihar is kialakulhat, melyek hatására korlátozódik a légi és a közúti közlekedés, a szabadban fokozódik a sérülések veszélye. Jelentős károk keletkeznek, a gépjárművek, ingóságok, épületek teteje sérülhet.

A villámcsapás összetett jelenség, melyről az emberek nagy része tart. Vannak, akik úgy érzik, célponttá válhatnak és vannak, akik a hanghatásoktól ijednek meg. Az épületek kialakítása napjainkban már túlnyomó részben biztonságot nyújt a villámok közvetlen hatásaival szemben, azonban a nagykiterjedésű vagy hirtelen lecsapó viharok esetében előfordulhatnak olyan szituációk, amikor nincs idő vagy megfelelő hely, hogy biztonságban tudjuk magunkat.

5. számú fotó: Szeged viharkárok 2023. Készítette: Ménesi Zoltán.

Ahol egy fa vagy egyéb tereptárgy kimagasodik a környezetből, ott az elektromos mező is jobban tud koncentrálni, és minél nagyobb feszültség jön létre annál valószínűbb, hogy az

elektronok a föld felé áramlanak. A villám a legrövidebb utat keresi a talaj felé, ezért a nyílt terepen tartózkodókat fokozottabban veszélyezteti. Az emberre gyakorolt hatása nagyon veszélyes. Égési sérüléseket, izomgörcsöt és a létfontosságú szervek leállítását idézheti elő.

A veszélyt jelző rendszerek és működési alapjuk

Az Országos Meteorológiai Szolgálat folyamatos fejlesztésekkel, modern technikai eszközökkel próbálja az időjárási jelenségek minél pontosabb előrejelzését megvalósítani. Ebben az ultrarövid, rövidtávú előrejelzések készítése jelenti a legnehezebb szakmai feladatot. Akár a rövid, akár a hosszútávú előrejelzéseket nézzük, a konkrét időjárást számottevően befolyásolják a lokális hatások. A veszélyek kialakulásának valószínűségét, a veszélyes időjárás létrejöttének feltételeit képesek előre jelezni, de a pontos helyeket és intenzitást még a kialakulás előtt rövid idővel is bizonytalan meghatározni. A lakosság tájékoztatása és a megfelelő reagálás érdekében az Országos Meteorológiai Szolgálat (a továbbiakban: OMSZ) figyelmeztető rendszert működtet. A jelzésekkel kapcsolatos információk a híradásokban és az OMSZ (www.met.hu) oldalán elérhetők. A színjelölésekkel vizuálisan is jól áttekinthető, hogy egy-egy területen milyen tényezők kialakulása a legvalószínűbb.

A riasztások és figyelmeztetések során három szintet kell megkülönböztetnünk a veszélyességi szint szempontjából (sárga, narancs, piros). A negyedik szint az alapállapotot jelöli zöld színnel, amikor nem prognosztizált a veszélyes időjárási tényezők kialakulása. Mit is fednek ezek, és mi a teendő ilyenkor?

Első szint (sárga). Az ebbe a kategóriába sorolt időjárási események nem szokatlanok, és potenciális veszélyt jelenthetnek, ezért tanácsos elővigyázatosnak, óvatosnak lenni, főként az időjárási hatásoknak jobban kitett tevékenységek során. Célszerű a szokásosnál gyakrabban és részletesebben tájékozódni a várható időjárás felől.

Második szint (narancs). Veszélyt hordozó időjárási jelenség, amely káreseményekhez vezethet, vagy akár személyi sérülést, balesetet is okozhat. Érvényben lévő veszélyjelzés esetén nagyon körültekintőnek kell lenni, vigyázni kell a saját biztonságunkra és értékeinkre! Részletesen tájékozódni kell az időjárás alakulásáról! Követni kell a média által javasoltakat, illetve a hatóságok utasításait!

Harmadik szint (piros.) Veszélyes, komoly károkat okozó, sok esetben emberi életet is fenyegető időjárási jelenségek, amelyek rendszerint kiterjedt területeket érintenek. Érvényben lévő veszélyjelzés esetén legyünk különös figyelemmel értékeinkre és saját biztonságunkra! Folyamatosan kísérjük figyelemmel a legfrissebb hivatalos meteorológiai információkat és tartsuk be a hatóságok utasításait! Tartózkodjunk biztonságos, lehetőleg zárt helyen! A veszélyjelzés e legmagasabb (piros) szintjére már csak a meglehetősen ritkán előforduló események kerülnek. A veszélyjelző rendszer hatékony működésére figyelmeztető és riasztó jelzéseket dolgoztak ki, melyek ismerete életet menthet. Figyelmeztető és riasztó jelzések az adhatók ki: zivatar, felhőszakadás, szélökés, ónos eső és hófúvás esetén. Az OMSZ segítő, értelmező táblázatokat ad ki.

A 4. sz. táblázat jól mutatja, hogy a különböző események során más és más veszélyességi szint alakulhat ki, amelyeknek eltérőek a hatásjellemzőik. Ezek ismerete nagyban segítheti a felkészülést és a veszélyek elleni védekezést. Vannak olyan időjárási jelenségek is, melyekkel kapcsolatban csak figyelmeztetést adnak ki, riasztást nem, de a veszélyességi szint jelentését ezeknél is fontos ismerni. Ilyen az eső, havazás, tartós köd, extrém hideg, hőség.

Az 5. sz. táblázaton jól látható, hogy esőre, havazásra, extrém hidegre más és más jellemző. A csapadékok alsó határa a 20 mm/24 óra körül mozog, a 30 mm-t meghaladó a vörös zónába esik. A hőmérséklet veszélyességi szintjét a hidegre, a magas hőmérsékletre adják meg, valamint a sűrű ködre. Ezek ismeretében kell megválasztani a helyes magatartási formákat és a teendőket.

4. számú táblázat: Figyelmeztető előrejelzés és riasztás veszélyes események szerint.
 Forrás:¹⁰³

• **Figyelmeztető előrejelzés, illetve riasztás veszélyes időjárási események szerint**

Veszélyes időjárási esemény	Jel	Veszélyességi szint rövid jelentése
Zivatar		1 Figyelem! Zivatar alakulhat ki. Elsődleges veszélyforrást a villámlás jelent, emellett esetenként szélerősödés, jégeső előfordulhat!
		2 Veszély! Hevesebb zivatarok kialakulására lehet számítani. A villámlások mellett kockázatot jelent a zivatarokat kísérő szél, jégeső is!
		3 Fokozott veszély! Heves zivatarok várhatók! A zivatarokat kísérő szél, jégeső is jelentős kockázatot jelent!
Felhőszakadás		1 Intenzív záporból, zivatarból rövid idő alatt 25-30 mm-t meghaladó csapadék hullhat.
		2 Intenzív záporból, zivatarból rövid idő alatt 50 mm-t meghaladó csapadék hullhat.
Szélökés		1 A várt legerősebb szélökések meghaladhatják a 70 km/h-t.
		2 A várt legerősebb szélökések meghaladhatják a 90 km/h-t.
		3 A várt legerősebb szélökések meghaladhatják a 110 km/h-t.
Ónos eső		1 Gyenge ónos eső. A várt csapadékmennyiség általában néhány tized (> 0,1) mm.
		2 Tartós (több órás) ónos eső. A várt csapadékmennyiség meghaladhatja az 1 mm-t.
		3 Tartós (több órás) ónos eső. A várt csapadékmennyiség meghaladhatja az 5 mm-t.
Hófúvás		1 Gyenge hófúvás. A friss hóval fedett területeken a szél alacsony hótorlaszokat emelhet.
		2 Hófúvás. A friss hóval fedett területeken a viharos szél magas hótorlaszokat emelhet.
		3 Erős hófúvás. A friss hóval fedett területeken a viharos szél több helyen jelentős hóakadályokat emel.

¹⁰³ Az OMSZ veszélyjelző rendszere: 2023.

5. számú táblázat: Figyelmeztetések. Forrás¹⁰⁴

• **Havazásra és nagy mennyiségű esőre vonatkozó figyelmeztetések**

Veszélyes időjárási esemény	Jel	Veszélyességi szint rövid jelentése
Eső	 1	24 óra alatt több mint 20 mm csapadék hullhat.
	 2	24 óra alatt több mint 30 mm csapadék hullhat.
	 3	24 óra alatt több mint 50 mm csapadék hullhat.
Havazás	 1	12 óra alatt 5 cm-t meghaladó friss hó hullhat.
	 2	24 óra alatt 20 cm-t meghaladó friss hó hullhat.
	 3	24 óra alatt 30 cm-t meghaladó friss hó hullhat.

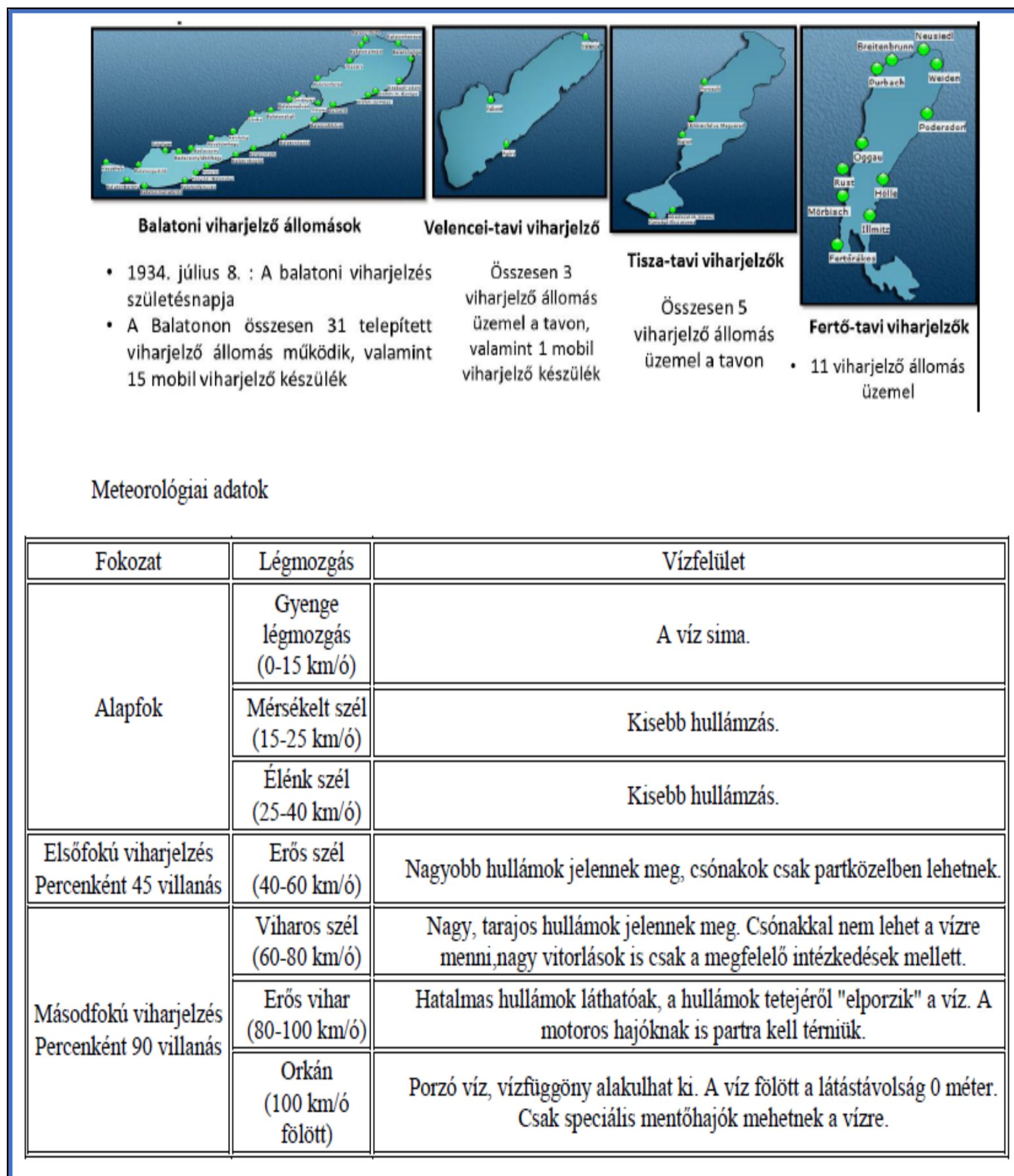
• **Speciális figyelmeztetés veszélyes időjárási események szerint**

Veszélyes időjárási esemény	Jel	Veszélyességi szint rövid jelentése
Extrém hideg	 1	A hőmérséklet -15 °C alá csökkenhet.
	 2	A hőmérséklet -20 °C alá csökkenhet.
	 3	A hőmérséklet -25 °C alá csökkenhet.
Magas középhőmérséklet	 1	A napi középhőmérséklet 25 °C felett alakulhat.
	 2	A napi középhőmérséklet 27 °C felett alakulhat.
	 3	A napi középhőmérséklet 29 °C felett alakulhat.
Tartós, sűrű köd	 1	Tartós (> 6 óra) sűrű köd (látástávolság pár száz méter) várható.

A rendkívüli időjárási jelenségeknél sokat tehetünk a veszélyek elkerülésére, a károk megelőzésére, ha betartjuk az ilyenkor követendő magatartási szabályokat! A védelmünket szolgálják a vízi viharjelző rendszerek. Hazánkban négy nagyobb vízfelülettel rendelkező tavon működik viharelőrejelző- és viharjelző rendszer. A berendezések minden év április 1. és október 31. közötti időszakban működnek.

¹⁰⁴ Az OMSZ veszélyjelző rendszere: 2023.

A viharjelzések fokozatait felvillanó fények jelzik, melyek a tavak körül jól látható helyekre telepített tornyokon láthatók. A berendezések jelzéseit nem a csapadék vagy a villámlás mértéke határozza meg, hanem a szél erőssége. Az elsőfokú viharjelzéskor percenként 45-ször felvillanó sárga fényjelzés esetén a parttól 500 méternél nagyobb távolságra tilos fürödni. A másodfokúnál a percenként 90-szer felvillanó sárga fényjelzéskor fürödni mindenhol tilos. A rendszert (lásd 12. sz. ábra) napjainkban a Rádiós Segélyhívó és Infokommunikációs Országos Egyesület¹⁰⁵ üzemelteti, a fokozatokat az OMSZ határozza meg. Jól láthatók a veszélyességi fokozat, a légmozgás és a vízfelület jellemzőinek összefüggései.

12. számú ábra: Viharjelzések fokozatai Forrás¹⁰⁶

¹⁰⁵ <https://rsoe.hu/home.html>.

¹⁰⁶ TEKNŐS 2017.

Megfelelő magatartási szabályok rendkívüli időjárás esetén

Ahhoz, hogy minimalizálni lehessen a pusztító jellegű időjárási tényezők hatásait, veszélytudatos gondolkodás szükséges. Az alábbiakban röviden összegyűjtöttük, hogy mikre kell oda figyelni viharok, heves zivatarok alkalmával, ha a szabadban vagyunk.

Teendők rendkívüli időjárási eseménynél:

- Legyünk körültekintőek és higgadtan gondoljuk át a helyzetet!
- Környezetünkben gyűjtsünk össze, rögzítsünk minden olyan tárgyat, amit a szél felkaphat és sérülést okozhat, ránk dőlhet! Ha lehet, keressünk védett, fedett helyet, például épületet!
- Tartsunk megfelelő távolságot a fáktól és az épületektől, hogy a letört, leeső részek ne okozhassanak sérülést, a fejünket, szemünket védjük a szél által felkapott tárgyaktól és a portól!
- Célszerű a földön hason fekve, fejünket védve megvárni a végét, ha ez nem lehetséges, kapaszkodjunk oszlopba, kerítésbe vagy más jól rögzített tárgyba, hogy a szél ne tudjon elsodorni! Hagyjuk el a kimagasló nyílt területeket, kerüljük kőomlás veszélyes területeket! Ne tartózkodjunk leszakadt vezetékek közelében!
- A sátrakat, gyengébb szerkezetű építményeket hagyjuk el, gépjárművel lehetőleg ne álljunk fák alá, épületek mellé! A gépkocsinkban ne érintsük a fém részeket! Hagyjuk el a vízfelületeket, fürdőzni és csónakázni a viharjelzés ideje alatt tilos!
- Fokozottan figyeljünk a gyerekekre, fogjuk őket, testünkkel védjük őket a sérüléstől!
- Tűzveszélyes tevékenységet végezni tilos, a korábban gyújtott tüzet el kell oltani (tábortűz, grillezés stb.)!
- A házi állatok viselkedése megváltozhat, nyugtalanokká és ingerültekké válhatnak, ezért óvatosan közelítsük meg őket és lehetőség szerint zárjuk be őket!

Épületen belül is szükséges átgondolni, hogy milyen óvintézkedés segíthet megóvni a testi épségünket és értékeinket. Ezek az alábbiak:

- Zárjuk be a nyílászárókat! Készüljünk fel az áramszünetre, az akkukat töltsük fel!
- Betegeket, gyerekeket ne hagyjuk egyedül felügyelet nélkül!
- Gondoskodjunk elektromos eszközeink áramtalanításáról.

Kiemelten fontos, hogy ha bajba kerültünk és önerőnkől nem vagyunk képesek kimenekülni, hívjunk segítséget, melynek módját az általános szabályokban már ismertettünk.

Időjárás teszt

1. Mekkora szélességnél beszélünk orkánról?

- a) 90 km/h b) 130 km/h c) 50 km/h

2. Melyik időjárási esemény során adható ki csak figyelmeztetés?

- a) zivatar b) eső c) szellőkés

3. Hány fokozatba sorolja a szélességet a Beaufort-skála?

- a) 11 b) 12 c) 13

4. Milyen szint nem használnak a figyelmeztető és riasztó jelzések során?

- a) sárga b) kék c) piros

5. Melyik a nemzetközi segélyhívó telefonszáma?

- a) 101 b) 105 c) 112

6. Hol nagyobb a villámcsapás valószínűsége?

- a) mező közepén állva b) pincében c) alujáróban

7. Melyik időjárási tényezőre igaz, hogy rövid idő alatt 25-30 mm-t meghaladó csapadékkal kell számolnunk?

- a) zivatar b) heves zivatar c) felhőszakadás

8. Melyik tavon nem működik vihar-előrejelző, viharjelző rendszer?

- a) Balaton b) Tisza-tó c) Fehér-tó

9. Mit nem kell elmondanunk segélyhíváskor?

- a) hány óra van b) van-e sérült c) esemény helye

10. Melyik viselkedés nem helyes vihar, heves zivatar esetén?

- a) megbújunk egy sátorban b) bezárjuk az ablakot c) áramtalanítunk

Megoldókulcs: 1.-b); 2.-b); 3.-c); 4.-b); 5.-c); 6.-a); 7.-c); 8.-c); 9.-a); 10.-a)

Időjárás anagramma

SÁKHFZEAŐASLD	=
CVTLRZÁIAAN	=
MÁLÁLIVLS	=
ALTÉHGAJ	=
SJRAÉLHVZIE	=

Megoldókulcs: FELSZŐSZAKADÁS; ZIVATARLÁNC; VILLÁMLÁS; ÉGHAJLAT;
VIHARJELZÉS

Kösd össze!

1. Heves zivatarok összekapcsolódása	a) Zivatar
2. Csak figyelmeztetés kerül kiadásra	b) Villámlás
3. A légkört alkotó levegő vízszintes áramlása	c) Szél
4. Figyelmeztetés és riasztás kerül kiadásra	d) Tartós köd
5. Légkörben lezajló elektromos kisülés	e) Zivatarlánc

Megoldókulcs: 1.-e); 2.-d); 3.-c); 4.-a); 5.-b)

Igaz vagy Hamis?

1. Vihar közeledtével gyújtsunk tüzet, hogy később ne fázzunk	Igaz	Hamis
2. Viharos időjárásban gépjárművel lehetőleg ne álljunk fák alá	Igaz	Hamis
3. Az emberek felelőtlen gondolkodása sokszor növeli a károkat	Igaz	Hamis
4. A szupercella nagy zivatarfelhő, mely a tengelye körül forog	Igaz	Hamis
5. Az átázott talajban erős szél hatására hamarabb dőlnek ki a fák	Igaz	Hamis

Megoldókulcs: 1.-Hamis; 2.-Igaz; 3.-Igaz; 4.-Igaz; 5.-Igaz

Ki? Mit? Tud?

1. Írd le röviden, hogy mit nevezünk heves zivatarnak!

Heves zivatarnál a két alábbi tényező közül legalább az egyik tapasztalható:

- a legerősebb szellőkések meghaladják a 90 km/h-t,
- a csapadékban a jég átmérője meghaladja a 2 cm-t.

2. Írd le, mi a teendő, ha a Balatonban fürdesz, és percenként 90 alkalommal villan fel a sárga fény jelzés?

Fürdeni és csónakázni tilos.

3. Milyen káros hatásai lehetnek a viharoknak? Írj 3 példát!

épületeket rombol, fákat dönti ki, tárgyakat sodor el

Keresztrejtvény

1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

1. Léggört alkotó levegő vízszintes mozgása
2. A szilárd halmazállapotú, kristályos szerkezetű csapadék hullása
3. Ilyen skálát használunk a szélsébség becslésére
4. Viharban megfelelő menedékül szolgál
5. Vízcseppekből álló csapadék
6. Súlyos pusztító hatású 120 km/h-s szél
7. Éghajlat egyik fajtája
8. Zivatar típus, mely során a csapadékban a jég átmérője meghaladja a 2 cm-t
9. A légkörben lezajló elektromos kisülés
10. Veszélyes időjárási esemény melyre figyelmeztetés és riasztás is kiadható

Megoldókulcs:

1					S	Z	É	L			
2		H	A	V	A	Z	Á	S			
3			B	E	A	U	F	O	R	T	
4					É	P	Ü	L	E	T	
5						E	S	Ö			
6					O	R	K	Á	N		
7					Ó	C	E	Á	N	I	
8					H	E	V	E	S		
9			V	I	L	L	Á	M	L	Á	S
10		S	Z	É	L	L	Ö	K	É	S	
						A					

4.2. Összegzett következtetések

Összességében megállapítható, hogy a biztonsági környezetünk megváltozásával paradigmaváltás folyik a védelmi rendszerekben is. Nyilvánvalóvá vált, hogy a veszélyekkel, köztük a katasztrófákkal szembeni védekezés és az ellenük való reziliencia növelése ösztársadalmi ügy, melynek hatékonysága nagyban függ attól, hogy a lakosság különböző csoportjai (célcsoportok) mennyire felkészültek a veszélyekre, mennyire ismerik a helyes veszélyhelyzeti magatartási szabályokat, illetve tisztában vannak-e, hogy a megelőzésben, védekezésben és a helyreállításban is szerepük és felelősségük van. A felkészítés átfogó megközelítése teret nyert és rendszer-jellegénél fogva komplexitásában kell kezelniük és végrehajtaniuk.

A lakossági célcsoportok között kiemelten kell kezelni a tanulóifjúság veszélyhelyzeti felkészítését, veszélytudatosságának növelését. A diákok szakterület-specifikus felkészítését több szerv, szervezet célul tűzte ki, de nélkülözhetetlen szerepe van benne az oktatási intézményeknek. A felkészítőmunkájukhoz a jogszabályi és oktatásszabályozói háttér adott, a NAT, a kerettantervek és a helyi tantervek lehetőséget adnak az ezirányú ismeretek és

kompetencia-célok beépítésére az oktatásba. A NAT-ban foglalt kompetencia-célok eléréséhez pedig egyértelműen szükség van a veszélyekkel kapcsolatos ismeretekre is. A diákok felkészítésének segítésére az alapvető formákra, módszerekre és a felkészítések tematikájára javaslatot tettünk.

Összefoglaltuk a felkészítésekkel szemben megfogalmazódott követelményeket és egy kérdőíves felmérés eredményeire alapozottan összegeztük a felkészítésben már gyakorlatot szerzett pedagógusok és más felkészítők javaslatait mind a módszerek, a tartalom és a formai megoldások vonatkozásában. Feltérképeztük, hogy az önkéntes felkészítő munkához milyen témában és milyen típusú segítő anyagokat igényelnének az érintettek: elsősorban a hazánkban gyakrabban előforduló katasztrófákhoz várnak anyagokat. A felkészítéséhez használatos oktatóanyagok összeállításának segítésére minta-anyagokat készítettünk több témakörben, melyek jól használhatók a téma megalapozása, oktatása és/vagy elmélyítése során.

Megvizsgáltuk a katasztrófavédelmi felkészítésekhez alkalmazható eszközök rendszerét és igazolva a korszerű informatikai alapú eszközök alkalmazásának szükségességét, javaslatot tettünk ezek alkalmazására a katasztrófavédelmi felkészítések során.

A kutatás rávilágított arra is, hogy fontos, hogy az iskolák óvodák megfelelően felkészültek legyenek a veszélyekre, mert a magyar lakosság egyötöde oktatási intézményekben tanul. Nem elkerülhető, hogy ismerjék az ezzel kapcsolatos feladataikat és képesek legyenek azokat szükség esetén zökkenőmentesen végrehajtani. Ennek segítésére javaslatot tettünk arra, hogy a veszélyeknek való kitettség csökkentésére készüljön intézményi prevenciós terv (program), amelyben minden lényeges adatot információt és feladatot összegeznek az intézmények, és a benne foglaltak gyakorlásával reziliensebbé tudják tenni magukat a veszélyekkel szemben.

Az alábbiakban a diákok felkészítése végrehajtásához egy komplex oktatási anyagot állítottunk össze a rendkívüli időjárás témában (felhasználási javaslatokkal ötvözve), melynek mintájára könnyen készíthetők hasonló anyagok más katasztrófákról is.

Felhasznált irodalom

- A VUCA-világnak AVICA vezetőkre van szüksége.* Budapest: Forbes Magazin [é. n.]: Online: <https://forbes.hu/tamogatoi-tartalom/a-vuca-vilagnak-avica-vezetokre-van-szuksege/>
- AMBRUSZ J. & MUHORAY Á. (2015). A vörösiszap-katasztrófa következményeinek felszámolása, a keletkezett károk felszámolása. *Bolyai Szemle*, 4(19), 67–85. Online: <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/14488>
- AMBRUSZ J. (2019). *Katasztrófák következményeinek felszámolása, valamint a helyreállítás, újjáépítés vezetés-irányítási, műszaki feladatainak lehetséges megoldásai.* Doktori (PhD) értekezés. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata (2013. december 17.) az uniós polgári védelmi mechanizmusról.* Brüsszel: EU Parlamenti Tanácsa
- Az OMSZ veszélyjelző rendszere.*
https://www.met.hu/idojaras/veszelyjelzes/omsz_veszelyjelzo_rendszere/ (2023.08.12)
- BALÁZS B. (2020). *Korszerű eszközök és módszerek a digitális nemzedék körében.* Online: <http://opuseteducatio.hu/index.php/opusHU/article/view/368/637> 2020
- BELÉNYESI Emese – BUDAVÁRINÉ BÉRES Erzsébet – MOLNÁR Katalin – PALLAI Éva – STRÉHLI-Klotz Georgina (2018): *Pedagógiai módszertani ismeretek a közszolgálati pályaorientációs képzés oktatói számára.* Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- BÉRCZI L. & KÁLLAI K. (2022). A klímaváltozás következtében megjelenő természeti katasztrófák kezelése a Sendai keretegyezmény által megfogalmazott irányelvek alapján. *Védelem Tudomány*, 7(1), 142–151.
- BESSENYEI I. & SZIRBIK G. (2011). Hálózatok, társas tudás, konnektivizmus. *Oktatásinformatika*, 2011(1-2), 20–30.
- BOGNÁR B. (2023). Social resilience "security is what we do!" *Védelemtudomány*, 8(2), 49–64.
- BORSI B. & SZEKSZÁRDI J. (2010). *Neked pörög a dob! Útmutató tanároknak a filmek felhasználásához.* Kézirat, 2.5 Magyarország licenc, 8. Online: <https://osztalyfonok.hu/wp-content/uploads/2020/03/files/UTANPOTutmutato.pdf>
- COLE, M. & COLE, S. R. (2003). *Fejlődéslélektan.* Osiris.
- Comenius (1657/1992). *Didactica Magna.* Seneca.
- Commission recommendation, of 8 February 2023 on Union disaster resilience goals.* 2023/C 56/01. (2023). Brüsszel: EU Comission. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023H0215%2801%29>
- Cselekvési terv a 2015–2030-as időszakra szóló sendai katasztrófakockázat-csökkentési keretről – A katasztrófakockázatokkal kapcsolatos tájékoztatásra épülő megközelítés minden uniós politikában* (2017.08.17): (2017/C 272/07) Bruxelles: Régiók Európai Bizottsága. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52016AR5035>

- DANIS I., FARKAS M., HERCZOG M. & SZILVÁSI Léna (Szerk.) (2011). *A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- DANIS I., FARKAS M. & HERCZOG M. (2012). *A génektől a társadalomig: a koragyermekkori fejlődés színtere*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Das ist Augmented Reality (2021): Online:
<https://www.telekom.com/de/konzern/details/das-ist-augmented-reality-614138>
- DERVIS, K. & KLUGMAN, J. (2011). Measuring human progress: the contribution of the Human Development Index and related indices. *Revue de Économie Pilitique*, 121(1), 73–92.
- Disasters in Numbers* (2021). Louvain: UCLouvain, Centre for the Research on the Epidemiology of Disasters CRED.
- DRINGO-HORVÁTH I. (2018). IKT a tanárképzésben: a magyarországi képzőhelyek tanárképzési moduljában oktatók IKT-mutatóinak mérése. *Új Pedagógiai Szemle*, (9–10), 23–29.
- Európai Parlament és a Tanács (2006): 2006/962/EK ajánlás az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>
- Európai Tanács: *Polgári védelem az EU-ban*. Online [é.n.]
- Évtizedes rekordot döntöttek meg az idei viharszezon kárkifizetései* (2023): Budapest: Magyar Biztosítók Szövetsége, Online: <https://mabisz.hu/szemle/?p=69107>
- HARRACH G. (2020). *Katasztrófák évszázada a mostani*. Magyar Nemzet, 2010.02.13.
- HORNYACSEK J. & CSÉPAINÉ SZÉLL P. (2010). *Polgármesterek felkészítése*. ZMNE.
- HORNYACSEK J. (2011). A Felsőoktatási Intézményeket veszélyeztető tényezők, és az ellenük való védelem lehetőségei. *Műszaki Katonai Közlöny*, 21(1-4), 325–350.
- HORNYACSEK J. (2012). A tömegkatasztrófák pszichés hatása a beavatkozó állományra az alapvető korai és késői pszichés jelenségek, valamint a negatív következmények elkerülésének lehetséges módjai. *Műszaki Katonai Közlöny*, 12(1), 143–189.
- HORNYACSEK J. (2013). A katasztrófa-kárterület felderítésének elméleti és gyakorlati kérdései. *Hadmérnök*, 8(1), 79–98.
- HORNYACSEK J. (2019). *A védelmi igazgatási feladatok rendszere, a végrehajtás személyi, technikai feltételei, lehetséges módszerei, eszközei*. In Hornyacsek J. (Szerk.), *A védelmi igazgatás működésének gyakorlati tapasztalatai napjaink kihívásainak tükrében* (pp. 87-100). Dialóg Campus.
- HORNYACSEK J. et al. (2000). *Felkészítő könyve, Segédanyag pedagógusok számára a katasztrófavédelmi ifjúsági versenyekre való felkészítéshez*. BM OKF.
- JÁDI Zs., SZABÓNÉ BARKÓCZI E. & VERESNÉ HORNYACSEK J. (2001). *Katasztrófavédelmi kézikönyv*. BM OKF.

- JÁDI Zs. & VERESNÉ Hornyacsek J. (2001). *Osztályfőnöki ajánlás a veszélyhelyzeti (tűzvédelmi, polgári védelmi-katasztrófavédelmi) ismeretek oktatásához az általános iskolák részére*. BM OKF.
- KLENOVITSNÉ ZÓKA T. (2011). *Digitális nemzedék megváltozott pedagóguskompetenciák*. Pécsi Tudományegyetem.
- KOLTÓ L. (2013). *Tanuláselméletek*. In KOLTÓ L. (Szerk.), *Pedagógiai pszichológia jegyzet óvodapedagógusoknak*. Szegedi Tudományegyetem, 12. 4. Online: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogiai_pszichologia_jegyzet_vodapedaggusoknak/124_tanulselmletek.html
- KOVÁCS G. & HORNYACSEK J. (2019). Korszerű oktatási eszközök és módszerek alkalmazása a polgári védelmi felkészítésben. *Műszaki Katonai Közlöny*, 29(2). 117–132.
- KOVÁCS G. (2022). *A VR-alapú eszközök alkalmazásának humán digitáliskompetencia-igénye a védelmi szférában*. In FÖLDI László (Szerk.), *Szemelvények a katonai műszaki tudományok eredményeiből III*. Hallgatói kötet (pp. 207-222). Ludovika.
- LÁSZLÓ V. (2018). A biztonságot veszélyeztető tényezők, azok hatásai és következményei napjainkban. *Szakmai Szemle*, 16(3), 36–46.
- LÁSZLÓ V. (2019). *A védelmi bizottságok lehetséges feladatai a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben*. In *Hadtudomány és a XXI. század*, konferenciakötet (pp. 156-178). Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Magyarország nemzeti katasztrófabiztonság-értékeléséről szóló jelentése* (2020). Magyarország Kormánya.
- MOLNÁR Edit K. & VÍGH T. (2013). *A tantervelmélet és a pedagógiai értékelés alapjai*. [Epub] Szegedi Tudományegyetem. Online: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Tantervelmlet_s_a_pedagogiai_ertekels_alapjai/114_a_tanterv_fogalmnak_rtelmezsei.html.
- MUHORAY Á. (2012). A katasztrófavédelem aktuális feladatai. *Hadtudomány*, 2012(1–2), 1–17.
- NAGY L. (2021). *Digitális lelkek, avagy hogyan fejlesszük a Z és Alfa generációt? IKT kompetenciafejlesztés a középiskolában és a tanárképzésben*. *Vizuális kultúra*, 1(4).
- NAGY Zs. (2015). A lakosságfelkészítés aktuális kérdései, *Védelem Online*, (7)8, 1–8, Online: <https://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/552-a-lakossagfelkeszites-aktualis-kerdesei.pdf>
- NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet* (2016). [ePub]. Online: <https://neteducatio.hu/nat-kerettanterv-helyi-tanterv-tanmenet-rugalmas-tanmenet>
- PACSI D. & SZABÓ Z. (2017). A gamifikáció fejlődése és a magyar gamifikációs trend alakulása. *Studia Mundi–Economica*, 4(1), 57–68.
- POLLARD, M. (2002). *A világ 100 legnagyobb katasztrófája*. Alexandra.
- PRENSKY, M. (2001). „Digital Natives, Digital Immigrants Part 1”. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.

- PRENSKY, M. (2012). *From Digital Natives to Digital Wisdom: Hopeful Essays for 21st Century Education*. Corwin Press, 1-2.
- PRIEVARA T., LÉNÁRD A. & KATONA N. (2020). *Digitális pedagógia a közoktatásban*. Eszterházy Károly Egyetem.
- RÓNAY P. (2022). *AR, MR, VR, XR – négy rövidítés, amit szükséges ismerni a modern UX/UI világban*. Online: <https://ergomania.hu/ar-mr-vr-xr-negy-rovidites-amit-szukseges-ismerni-a-modern-ux-ui-vilagaban/>
- SÁFÁR B. (2018). *A humanitárius segítségnyújtás elméleti és gyakorlati kérdései a Vöröskereszt nemzetközi tevékenységének tükrében*. Doktori (PhD) értekezés. NKE, Katonai Műszaki Doktori Iskola.
- SPRIGG, S. (2020). *Bublar Group partners with Dafo to create Virtual Reality fire emergency training solution*. Online: <https://www.auganix.org/bublar-group-partners-with-dafo-to-create-virtual-reality-fire-emergency-training-solution/>
- Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 (2015). ENSZ.
- TÁLAS P. (2017). *Biztonság*. Online: <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/biztonsag-2/>
- TARI A. (2023). *Z generáció*. Tarcium.
- TEKNŐS L. (2017). *Katasztrófavédelmi Intézet Meteorológia és klimatológia*. NKE.
- TEKNŐS L. (2022). A természeti eredetű katasztrófák és események növekvő tendenciáinak vizsgálata, elemzése, katasztrófavédelmi szempontú értékelése. *Védelemtudomány*, 4(8), 166–197.
- The Global Risks Report 2023*. 18th Edition (2023). World Economic Forum.
- ÜRMÖSI K. (2013). A biztonság, a biztonság fogalma. *Hadtudományi Szemle*, 6(4). Online: <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/handle/20.500.12944/1189?show=full>
- VERESNÉ H. J. (2004). *Katasztrófavédelem és közoktatás*. *Új Pedagógiai Szemle*, (1), 114–121.
- VERESNÉ HORNYACSEK J. & SZABÓNÉ BARKÓCZI E. (2001). *Útmutató az önkormányzati fenntartású intézmények Prevenációs programja kidolgozásához*. BM OKF.
- VERESNÉ HORNYACSEK J. (2003). *Katasztrófavédelem és közoktatás*. *Kapu*, 16(11–12), 11–21.
- VERESNÉ HORNYACSEK J. (2004). *Katasztrófavédelem és közoktatás*, *Új Pedagógiai Szemle*, 2004. január, 1–8.
- VERESNÉ HORNYACSEK J. (2005). *A lakosság katasztrófavédelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései*. Doktori értekezés. ZMNE, Hadtudományi Doktori Iskola.
- Világunk átalakítása: fenntartható fejlődési keretrendszer 2030*. (2015). ENSZ.
- VISONTAI-SZABÓ K. (2018): *Fejlődéslélektani alapismeretek*. Idea Oktatási Központ.
- VUCA világ* [é. n.]: Profiles International Hungary. Online: <https://profiles.hu/vuca-vilag/>

Jogforrások

39/2003. (VI. 13.) GKM rendelet a vízi közlekedés rendjéről

110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. Melléklet a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelethez: Nemzeti alaptanterv

1163/2020 (IV.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról

402/2022. (X. 24.) Korm. rendelet a polgári védelmi kötelezettségről

234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról

62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól

~ ~

MELLÉKLET A 4. FEJEZETHEZ

**OKTATÁSI SEGÉDLETEK A TANULÓK VESZÉLYHELYZETI
FELKÉSZÍTÉSÉHEZ**

BEVEZETŐ

A tanulóifjúság és a pedagógusok katasztrófavédelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései c. fejezetben bemutattuk a lakosságfelkészítés komplex rendszerét, benne a tanulóifjúság felkészítésének helyét, szerepét. Ismertettük a felkészítés lehetséges módszereit, típusait, eszközeit, köztük a korszerű informatikai technológiákon alapuló eszközöket. Kitértünk az intézmények rezilienciáját növelő prevenciós program készítésének elméleti és gyakorlati kérdéseire, valamint a felkészítéshez a rendkívüli időjárás témakörrel összeállítottunk egy oktatást segítő tananyagmintát.

A katasztrófák különböző típusainak jobb megismerésének segítségét célozza, hogy néhány további témában is elkészítettük a segédanyagokat. Így az árvíz, a veszélyes anyagokkal kapcsolatos katasztrófák, a tűz és a járvány témakörben, melyeket itt, a mellékletekben mutatjuk be. Az oktatás során a témák feldolgozásakor célszerű a katasztrófa fogalmával, fajtáival megismerkedni, elsajátítani az előző fejezetben bemutatott általános magatartási szabályokat, majd ezt követően rátérni egy adott veszélytípusra és annak minden aspektusára.

A módszereket tekintve, mint bármely más ismeretanyag esetében is, az életkori sajátosságokhoz kell igazodni. Hasznos lehet az elméleti anyagok közös feldolgozása, értelmezése, a diákok szókincsének bővítése játékos formában. A felkészítésben jártas szakemberekkel folytatott interjúk¹⁰⁷ során felmerült, hogy a konkrét eseteket bemutató dokumentumfilmek nagyban növelik a motiválás és az ismeretsajátítás hatékonyságát. Ma már a legtöbb intézmény rendelkezik azokkal az informatikai eszközökkel, amelyekkel a weboldalak és a kisfilmek megtekintés lehetséges, de akár az interaktivitás is megoldható.¹⁰⁸ A felkészítőknél a védelemszakmai kérdések megismerése kihívást jelenthet. A jelen írásmű végén található mellékletek 4. sorszámán található táblázatban kompetencia-célokat és oktatási témaköröket jelöltünk meg a diákok oktatásához. Ezek ismeretanyagát autodidakta módon is át

¹⁰⁷ 2023. 08.15. Magyar Polgári Védelmi Szövetség tagjai, valamint hivatásos szakemberek körében.

¹⁰⁸ Néhány példa: *Katasztrófa*. Technoscope; *Katasztrófa Magyarországon*. Technoscope; *Természeti katasztrófák a közelmúltból* (Hír TV); *A legnagyobb természeti katasztrófák* (Tények plusz); *Magyarország 10 legnagyobb katasztrófája, amikről talán még nem is hallottál* (Tizeslista); *A védelmi szervezetek munkájáról: Felkészülés a katasztrófákra*. Online: <https://voroskereszt.hu/katasztrofak/felkeszules-a-katasztrofakra/>; *A katasztrófavédelem 2021. éve*. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=0U94hHk9Qno>; *A riasztás folyamata* https://www.youtube.com/watch?v=3_HNTI6IwLs; *Természeti és ember okozta katasztrófák*: Online: <https://mindentudas.videotorium.hu/hu/recordings/8849/termeszeti-es-ember-okozta-katasztrofak>; *10 éve történt a vörösiszap-katasztrófa, de a hatásai még velünk élnek*. <https://hu.euronews.com/2020/10/04/10-eve-tortent-a-vorosizsap-katasztrofa-de-a-hatasai-meg-velunk-elnek>.

lehet tekinteni az irodalmakból, de a hivatásos szervek felkészítő anyagai és szervezett foglalkozásai is elérhetővé váltak a megyei és a helyi katasztrófavédelmi szerveknél.

1. AZ ÁRVÍZ, MINT VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐ

„Nem vitatható az árvízvédelem jelentősége hazánkban, hiszen 21 200 km² nagyságú ártér fekszik a folyók árvízszintje alatt. Ezen a nagyságú területen 1,8 millió hektár termőföld, a vasutak 32%-a, az utak 15%-a, és több mint 2000 üzem található. Magyarország a Kárpát-medencében, annak legmélyebb fekvésű részén helyezkedik el. A mértékadó árvizek szintje alatt fekszik az ország területének csaknem egynegyede, ahol közel 700 településen 2,5 millió ember él.”¹⁰⁹ Ebből adódóan, az állampolgárok nagy százaléka érintett a kérdésben. A témakör oktatásához elsőként hasznos lehet néhány fogalom megismerése és megismertetése a gyerekekkel. Ezt követhetik a szituációs játékok, majd a témával kapcsolatos tesztek, feladatlapok kitöltése. Elsőként ismerjük meg a főbb fogalmakat!¹¹⁰

1.1 Alapfogalmak

„Árvíz: „A folyó, vízfolyás meghatározott állapota, vízjárási helyzete, amelynél a vízhozam és vízállás jelentékenyen megnövekszik. A gyakorlat a középvízi meder partélét meghaladó, az abból kilépő vizeket nevezi árvíznek.”

Villámárvíz: „Korlátozott időtartamú (néhány óras) hidrológiai esemény, amelyet a lefolyás gyors emelkedése jellemez. A folyók vagy kis vízfolyások gyakran percekre vagy akár tízpercekre kerülnek ennek hatása alá. Ilyen árvíz a kis vízgyűjtővel rendelkező vízfolyásokra jellemző, amelyeken rövid az összegyülekezési idő, és a csapadék nagy százaléka alakul lefolyássá. Veszélyességét növeli, hogy a vízgyűjtő mérete összevethető a városi vízgyűjtőkkel, ezért az egyébként is gyors városi lefolyás hozzáadódhat a külterületi lefolyáshoz, súlyosbítva az árvízi károkat.”

Belvíz: „... az árvízvédelmi töltések által mentesített-, vagy egyéb lefolyástalan földfelszín időszakosan elborító, folyékony, vagy azzá vált helyi csapadékból, talajvíz-feltörésből, máshonnan átfolyó vizekből, árvízvédelmi töltéseken, vagy azok alatt átfakadó vizekből származó elárasztás.”

Helyi vízkár: „Belterületi csapadékvíz-hálózatot közvetlenül érintő, annak kapacitását meghaladó, vagy a közvetlen vízgyűjtőről a terepen a belterületre összegyülekező vízkár események (sárlavinák, beiszapolások)¹¹¹

¹⁰⁹ MORVAI – MUHORAY (2015): 124–136. 125.

¹¹⁰ A fogalmak SZLÁVIK Lajos szócikkeiből származnak az Online vízügyi szótárból.

¹¹¹ BAROSS et al. 2015: 5.

Az árvíz kialakulásának okai: Az árvíz kialakulása okainak vizsgálatánál érdemes elkülöníteni a természetes és a humán eredetű kiváltó hatásokat. A természet által gerjesztett impulzusok hatására kialakuló legveszélyesebb árvízi elöntés a jeges árvíz. Úgynevezett jégdugó képződhet, amikor a tartós hideg jégpáncélt hoz létre a folyókon. Emiatt a víz felduzzadhat, és kiönthet a medréből az ilyen típusú árvíz ellen való védekezés meglehetősen nagy kihívást jelent, mert káros hatása még a jég nélküli árvízét is felülmúlja.¹¹² Esőzésből és hóolvadásból származó árvizekről akkor beszélhetünk, amikor az a normálnál lényegesen magasabb csapadékmennyiség esik a vízgyűjtő területre, illetve a szokásosnál gyorsabb a hóolvadás. Olyan is előfordulhat, hogy a két hatás egyszerre következik be. A humán eredetű okok a vízi építmények, gátak és völgyzáró gátak rossz tervezése és kivitelezése, a karbantartás hiánya, illetve a mederszabályozás elmulasztása. Ezen kívül az árvizek szándékos emberi tevékenységekből is származhatnak, mint például a terrorizmus vagy a hidak elleni szabotázs, vagy harci cselekmények.

A fogalmak megismeréséhez célszerű az „egérrágta szöveg,” a „kösd össze a fogalmat a tartalmával” vagy az anagramma típusú feladatokat használni. Ezt követően lehet rátérni az árvíz elleni védekezés alapismereteire és a hazai árvizek jellemzőire. Ilyen fogalmak az alábbiak:

A vízkárelhárítás: „A vízkárelhárítás a vizek kártételei elleni védelmet és védekezést jelenti. ... a túl sok vagy túl kevés víz kártételeinek elhárítását, a károk mérséklését célzó megelőző, valamint a tényleges védekezéssel járó szervezett operatív tevékenységet foglalja magában.”

Árvízvédelmi töltés: „A mederből kilépő árvíznek a mentesített területre való kijutását akadályozó homogén, vagy szerkezetes keresztmetszeti kialakítású földmű, az árvízvédelmi gát terepszint fölötti része. Minimális méreteit hatósági előírás rögzíti.”¹¹³

Magyarországon a feljegyzett legpusztítóbb árvíz 1838-ban volt. Esztergomtól Bátáig több mint száz falut pusztított el, Budán és Pesten 2485 házat rombolt le, és 153 ember halálát okozta.¹¹⁴ Jellemzően a Dunán minden évben két különböző árvízi esemény tapasztalható. Az első a kora tavaszi zöldsár, amely a vízgyűjtő alacsonyabb területein bekövetkező hóolvadás eredménye.

¹¹² NAGY 2010: 27.

¹¹³ Forrás: Online vízügyi szótár.

¹¹⁴ MILLISITS 2013: o. n.

A második a nyár eleji zöldár, amelyet a magasabb hegyvidéki hóolvadás és az ebben az évszakban megnövekedett csapadék együttes hatása okozza. A Tisza folyón évente átlagosan három árhullám van.

A koratavaszi, amely márciusban és áprilisban következik be, amely a hóolvadás eredménye. A májusi és júniusi esőzések következtében alakul ki a koranyári zöldár, az októberi és novemberi későőszi árhullám az őszi intenzív csapadék eredménye.

Az árvíz előre jelezhetősége és az ellene való védelem. Ebben a témában számos tudományos kutatást végeztek el a szakemberek,¹¹⁵ melyeknek elemzésével és feldolgozásával, valamint a művekben megfogalmazott javaslatok felhasználásával a szakmai felkészítések során hatékonyan növelhető a képzések gyakorlati eredményessége. Figyelemfelkeltő téma a gyerekek felkészítése során az állatok viselkedésének változásai az árvizek előtt és alatt.

A vízkárok közül a legjelentősebb veszélyt az árvizek és a belvizek jelentik. Fontos megnyugtatni a gyerekeket, hogy a vízügyi szakértők szerencsére nagy pontossággal képesek előre jelezni és mérni a várható vízszinteket. Ez a tudás lehetővé teszi a tudatos felkészülést és a védelemhez szükséges intézkedések megtételét. A védekezésre való felkészülés során az adott településen védekezési tervek is készülnek. Ezeket is megismerhetjük. Az önkormányzatok, a kötelezett szervezetek és az önkéntesek segíthetnek vészhelyzet esetén. Ezekről is célszerű a gyerekeknek említést tenni.

A megelőző intézkedéseket tekintve az elmúlt időszakban jelentős előrelépések történtek a felkészülés és a védekezés javítása terén. Az elektronikus eszközök megjelenésével és elterjedésével, valamint az internet folyamatos fejlődésével a kommunikációs lehetőségek exponenciálisan bővültek. Ez a megelőzési, veszélyhelyzet-kezelési, helyreállítási és a dokumentációs feladatok megoldásainak hatékonyságának növeléséhez vezetett.

Léteznek például speciális alkalmazások a riasztásokhoz¹¹⁶ a műveleteket segítő térképmegjelenítések¹¹⁷ és közösségi média platformok nyilvános információkhoz, ezeket célszerű figyelemmel kísérni. A katasztrófavédelem „VÉSZ” applikációja és a különböző

¹¹⁵ Többek között: HÁBERMAYER 2021; HORNYACSEK – SZTERNÁK 2007: 23–38; TEKNŐS 2016; BÍRÓ et al. 2021.

¹¹⁶ VÉSZ – Veszélyhelyzeti Értesítési Szolgáltatás. Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/37/vesz>

¹¹⁷ *Vízügyi térkép sz. n.* [Epub].

közösségimédia-felületei például számos előnnyel járnak, hiszen kiváló kiindulópontként szolgálnak egy adott területen a veszélyhelyzetekre szabott intézkedések megtervezéséhez és a helyzetben való eligazodáshoz.¹¹⁸ A gyerekeket engedjük böngészni ezeken a felületeken a témáról!

Hasznos lehet, ha tudják a gyerekek, hogy hazánkban árvízveszély miatt sok települést kellett katasztrófavédelmi osztályba sorolni. A sorolás tükrében meghatározták a szükséges védelmi szintet és az ennek megfelelő eszköz-és erőszükségletet, valamint a lakosság felkészítésének idejét, módját, célcsoportjait. Ezekről érdemes a település közbiztonsági referensénél megérdeklődni. A kárelhárítás- és a kárfelszámolás feladatait az árvíz és a belvíz hatására kialakult kárterület jellemzőinek tükrében határozzák meg. Célszerű tehát a felkészítés során erről is szót ejteni.

1.2 Az árvíz- és belvíz hatása, a kárterületük jellemzői

A magyarországi árvizek és belvizek köztudottan jelentős károkat okoznak, sőt olykor emberéleteket is követelnek, ezért ezek az események kihatással vannak a lakosság biztonságára és mindennapi életére.¹¹⁹ Élelmiszer-, gyógyszer- és egészségügyi ellátási nehézségek merülnek föl. Ezenkívül megzavarhatják a gazdasági folyamatokat is, a termelés csökkenhet, kieshet. A gyártóüzemek is leállásra kényszerülhetnek, ha az alkalmazottak nem tudnak munkába utazni vagy érintett a munkahelyük. Ezeknek az eseményeknek a természetre is negatív hatásai vannak, például állatok, növények pusztulása, a baktériumok és vírusok terjedése, ami járványok kialakulásához vezethet.

A pusztító hatás jellegét tekintve elsősorban *hidromechanikai hatás*: A víz mozgásából eredő mechanikai munka, annak áramlásának eredménye. A nagy mennyiségű, nagy sebességgel mozgó víz képes kis és nagy tárgyakat is szállítani - beleértve az embereket és az állatokat -, és károsíthatja vagy lerombolhatja az ember alkotta építményeket, amelyek akadályozzák az útját vagy akadályozzák a szabad áramlását. Ez nemcsak az épített környezetre, hanem a természetre is káros hatással lehet. E tekintetben a jeges árvizek jelentős veszélyt jelentenek.

¹¹⁸ HORNYACSEK – BARTA 2020: 179–189. 186.

¹¹⁹ HÁBERMAYER 2020: 218.

Az elöntés során a terület víz alá kerül. Fontos különbséget tenni árvízi és belvízi elöntés között. Árvízi elöntésről akkor beszélünk, amikor a víz elhagyja a vízfolyás medrét, például folyót vagy patakot, míg a belvív a talajon domborzati vagy talajképződmények következtében felgyülemlött víz, amely áztató hatást vált ki, károsíthatja vagy tönkretelheti a kevésbé tartós anyagokból készült épületeket, építményeket, valamint ipari és mezőgazdasági termékeket. A talaj mozgását is eredményezheti, mivel a víz beszivárog a talaj alsó rétegeibe, és instabillá válik.

Emiatt a rétegek egymásra csúszhatnak, illetve megsüllyedhetnek a felső talajrétegek a rájuk épült épületek, építmények súlya alatt. Az épületek, építmények és utak vízszintes és függőleges mozgása jelentős károkat okozhat.¹²⁰ Az árvizek során vegyi anyagok is kimosódhatnak, beleértve a rágcsálóirtó, rovarirtó, gyomirtó szereket, permeteket, műtrágyákat és kőolajszármazékokat. Ha az élőhelyek tartósan víz alá kerülnek, a szárazföldi növények és állatok elpusztulhatnak. Az emberek és a szárazföldi állatok hipotermiát szenvedhetnek, ha hosszabb ideig vízben maradnak. A vízbe kerülő vegyszerek, mérgek és bomló szerves anyagok, köztük állati és emberi maradványok fertőző betegségeket okozhatnak, és károsíthatják az emberi egészséget. Ez közvetve hatással lehet az emberek egészségére és biztonságára is.

Ezeket a jelenségeket játékos és gondolkodtató feladatokkal (activity, szókártyák párosítása, kárterületek lerajzolása, tudósító voltam az árvíznél játék stb.) és dokumentumfilmek vetítésével lehet a legjobban közvetíteni. Ezt követően ismertessük meg a diákokat az általános, majd a konkrét, árvíz idején követendő helyes magatartási szabályokkal!

1.3 A helyes magatartási szabályok, teendők árvíz idejére¹²¹

A veszélytudat kialakítása fontos lépés a felkészítésben. Utalni kell a lehetséges veszélyekre, következményekre, és tudatosítani kell, hogy sokat tehetünk önmagunk és a környezetünk biztonságért. Elsősorban fontos, hogy ismerjük meg és tartsuk be a biztonsági szabályokat. Árvízveszély és árvíz idején fontos a megfelelő, higgadt viselkedés.

¹²⁰ AMBRUSZ–MUHORAY 2016: 108–125. 110.

¹²¹ A felsorolás alapja: NAGY 2010: 59–62. műve.

A felkészülési időszakban:

- Fel kell készülni az otthon ideiglenes elhagyására, a kitelepítésre, a rokonoknál, ismerősöknél történő ideiglenes tartózkodás megszervezésére.
- Gondoskodni kell a család számára legalább egy hétre elegendő ivóvíz, élelmiszer, a szükséges gyógyszerek, illetve higiéniai termékek meglétéről és egy váltás ruházatról.
- Minden mozdítható értéktárgyat vízmentes csomagolásban a lehető legmagasabbra rögzítve javasolt elhelyezni, a bútorokat pedig ideiglenes talpazaton.
- Az otthonunkban fellelhető vegyszereket az épület előntéstől védett részében kell elhelyezni vízzáró tárolóeszközben.

A védekezési időszakban kitelepítés esetén:

- Figyelni kell a külső tájékoztatást, ha lehet a televízió és a rádió híradásait, a hangosbeszélőt, a szirénát!
- Csak segélykérési céllal telefonáljunk, mert a mentőerőknek szükségük lehet a vonalakra, hálózatra. Ha a hatóság a lakóhely elhagyására szólít fel, követni kell az utasításokat!
- A kitelepítéskor érvényes a családok egyben tartásának elve. Mielőbb haza kell térni, hogy a kitelepítésre, kimenekítésre a család együtt tudjon felkészülni!
- Mindenki eldöntheti, hogy a kijelölt befogadási helyre vagy rokonokhoz, ismerősökhöz megy. A megadott gyülekezőhelyet lehetőleg gyalog kell megközelíteni, a kijelölt útvonalon! Ha járművel kerül sor a település elhagyására, az a központi helyen be kell jelenteni, és a dugók elkerülése miatt a megadott útvonalon kell közlekedni!
- Össze kell készíteni hátizsákban vagy válltászkában a legszükségesebb személyes felszereléseket (veszélyhelyzeti vagy „túlélő” csomag, lásd az általános szabályoknál)!
- A lakásból való távozáskor el kell zárni a víz-, gáz- és elektromos vezetéket, be kell csukni az ablakokat, az ajtókat, a kályhákban égő tüzeket el kell oltani!
- Ne veszélyeztessük senki az életét a család értékeinek védelmével, mindent nem vihetünk magunkkal. A hátramaradt ingatlanok, egyéb vagyontárgyak őrzését a rendőrség, polgárőrség, az őrző-védő és a helyi polgári védelmi szervezetek végzik!
- Nem szabad rémhírekre hallgatni vagy azokat terjeszteni!
- Ha a tanulók az iskolában tartózkodnak, az osztályok tanulóiért a nevelők felelnek, ők viszik őket a kitelepítési gyülekezőhelyre, a befogadási helyen leadják a névsorukat.
- A megáradt folyóvíz kiszámíthatatlan, nem szabad belemenni, a partfalak csúszósak, súvadás is előfordulhat, ne közlekedjünk rajtuk!

- Ha elöntött területen, úttesten gyalogosan kell áthaladni, fontos, hogy legalább ketten kell elindulni, hogy szükség esetén segítséget tudjanak nyújtani egymásnak. Előtte fontos meggyőződni a víz mélységéről, és megfelelően védő lábbelit kell viselni.
- A leszakadt villanyvezeték életveszélyes, nem szabad megközelíteni, sem a vízbe lépni, ahova beleér!
- A gyermekekre, idősekre és betegekre különösen oda kell figyelni! A gyülekezőhelyen be kell jelenteni a mozgásképtelen betegeket, akiket a mentő egységek szállítanak el, de magukra hagyni őket nem szabad!
- Nem szabad átkelni a hömpölygő vízen, mivel nem kiszámítható annak mélysége és sodrásának ereje, már a 20 centiméter magasságú vízfolyás is ledöntheti az embert a lábáról. Autóval sem szabad megpróbálni az átkelést, mert már a 30-40 centiméter mélységű víz is károsíthatja gépjárművet olyan mértékben, hogy az leálljon, megdőljön.

A visszatelepítés idején

A veszély elmúltával a kitelepített lakosság visszatér a lakhelyére. A visszatérés lehetőségének a megállapítása a katasztrófavédelmi és a vízügyi szakemberek feladata. Akiket szervezett formában telepítettek ki, azokat szervezett formában telepítik is vissza. Ismerjük meg a szabályokat!

- A településre csak akkor szabad visszatérni, ha megtörtént a fertőtlenítés! Amennyiben önállóan tér valaki vissza, ezt feltétlenül jelezze a lakhelyén!
- Ha az orvosok javasolják, be kell adatni a védőoltást!
- Ha a házon, lakáson repedéseket, töréseket látni, kérni kell a szakemberek véleményét lakás biztonságát illetően! Ha épületromosodás van, a romok eltakarítása nagy körültekintést igényel, sosem szabad egyedül végezni, kérni kell a szakemberek segítségét! Az átázott elektromos készülékeket, a gázkazánt, konvektorokat üzembe helyezés előtt meg kell vizsgáltatni szakemberekkel!
- Az állati tetemet, szemetet, amelyet a víz hordott az udvarra, kertbe, nem szabad elásni, mert a szakemberek begyűjtik azokat és veszélyes hulladékként kezelik!
- A vizet, villanyt, gázt csak a vezetékek és a hálózat ellenőrzése után lehet bekapcsolni, a vezetékes víz használata csak a hatóságok engedélye alapján történhet meg. A kút vize sokáig alkalmatlan még emberi, állati fogyasztásra, használata csak fertőtlenítés és ellenőrzés után lehetséges!

A helyes magatartási szabályok gyakorlása dramatikus foglalkozások, gamifikáció és a korszerű informatikai eszközök használata révén, jelentős eredményeket hozhat a felkészítésben. Célszerű szakembereket hívni a foglalkozásokra néhány konkrét eset bemutatására, illetve vitaindító filmeket vetíteni. Jó szolgálatot tesznek a modellek, makettek is. A gyerekek szívesen készítenek rajzokat, festenek képeket az árvízi szituációról, a mentőszervek munkájáról, ezt a munkaformát se hagyjuk ki! Hasznos lehet a karitatív szervek megismerése érdekében meghívni a képviselőiket. Ez a pályaeorientációt is szolgálhatja.

Kedvelt foglalkozási forma, amikor a felső tagozatosok meglátogatják az alsó tagozatosokat és egy-egy árvízi szituációt gyakorolnak velük. A homokzsákból gát építése kedvelt szabadtéri tanulási forma, melynek során át lehet ismételni az elméleti anyagot is. Szituációs játékokban jól lehet gyakorolni például a befogadó helyeken követendő szabályok megértését, elfogadását vagy az önmentés lehetőségét veszély esetén.

Az alapismeretek birtokában teszttel, játékos feladatokkal célszerű elmélyíteni vagy számonkérni a megszerzett tudást. Erre néhány példát az alábbiakban adunk.

TESZT ÉS FELADATOK AZ ÁRVÍZ TÉMÁHOZ

1. *Melyik az árvízi felkészülési időszakban a legfontosabb feladat az alábbiak közül?*
 - a) A család számára legalább egy hétre elegendő ivóvíz, élelmiszer, gyógyszerek, illetve higiéniai termékek és váltás ruházat biztosítása
 - b) A lakóingatlan környezetének karbantartása
 - c) Bútorok magasabbra elhelyezése ideiglenes állványzatra
2. *Kitelepítésnél és befogadásnál mely alapelvet kell követni?*
 - a) Családok együtt tartása
 - b) Fontos emberekről való megkülönböztetett gondoskodás
 - c) Nemek szerinti elkülönítés
3. *Jelöld meg azt a feladatot, amelyet kitelepítés során nem kell végre hajtani a lakosságnak:*
 - a) Az illetékes szervek utasításainak betartása
 - b) Veszélyhelyzeti csomag összeállítása
 - c) Tájékoztatás kérése az országos meteorológiai szolgálattól
4. *Kitelepítéskor, kimenekítéskor a „túlélő-csomagba” teszem:*
 - a) A tankönyveimet, füzeteket
 - b) 2-3 napra elegendő nem romlandó élelmiszert (konzervet, üdítőitalt)
 - c) A kiválasztott kedvenc könyvemet
5. *Mit ne tegyél kitelepítéskor?*
 - a) Várd meg otthon a veszély elmúlását!
 - b) A lakásból való távozáskor oltsd el a villanyt, gázt!
 - c) A mozgásképtelen beteget jelentsd be a gyülekezőhelyen!
6. *Mi igaz az árvízvédelmi gátakban az ürge és a hörcsög élőhelyére?*
 - a) Elfogadhatatlan, mert a járataikon átfolyó víz gátszakadást idézhet elő
 - b) Elfogadható, mivel védett állatok és ez kedvez a szaporodásuknak
 - c) Kívánatos, mert az állatok előre jelzik a gátszakadást
7. *Árvíz után mikor költözhetünk vissza a lakásba?*
 - a) Csak miután megtörtént a fertőtlenítés
 - b) Fertőtlenítés után, és ha engedélyezték
 - c) Bármikor, hiszen a saját tulajdonunkba költözünk vissza

(Megoldás: 1-a, 2-a, 3-c, 4-b, 5-a, 6-a, 7-b)

Kösd össze a fogalmat a magyarázatával!

vízgyűjtő-terület 1	a mederből kilépő árvíznek a mentesített területre való kijutását akadályozó homogén, vagy szerkezetes keresztmetszeti kialakítású földmű, az árvízvédelmi gát terepszint fölötti része. d
vízjárás 2	az a jelenség, amikor a folyó kilép a medréből. c
árvíz 3	a folyó vízszintjének ingadozása. b
árvízvédelmi töltés 4	olyan vízvásztók által elhatárolt terület, ahol a csapadékból és hóolvadásból származó víz lefolyik a helyi erózióbázis felé. a

(Megoldás: 1-a, 2-b, 3-c, 4-d)

Illeszd be a megfelelő szavakat az egérrágtá szövegekbe!

1.

vízkar-elhárítás lefolyástalan talajvíz-feltörésből töltéseken elárasztás
mentesített árvízvédelmi időszakosan átfakadó átfolyó

A hidrológia és aszempontjából belvíz aztöltések által, vagy egyébföldfelszintelborító, folyékony, vagy azzá vált helyi csapadékból,, máshonnan vizekből, árvízvédelmi....., vagy azok alattvizekből származó.....

Megoldás: A hidrológia és a vízkar-elhárítás szempontjából belvíz az árvízvédelmi töltések által mentesített -, vagy egyéb talajvíz-feltörésből földfelszint időszakosan elborító, folyékony, vagy azzá vált helyi csapadékból, lefolyástalan, máshonnan átfolyó vizekből, árvízvédelmi töltéseken vagy azok alatt átfakadó vizekből származó elárasztás.

2.

hidrológiai	folyók	hatása	összegyülekezési	lefolyássá
gyors	villámárvíz	vízgyűjtővel	vízfolyások	csapadék

Akorlátozott időtartamú (néhány órás)esemény, amelyet a lefolyásemelkedése jellemez. A....., vagy kisgyakran percekre, vagy tízpercekre kerülnek ennekalá. Ilyen árvíz a kisrendelkező vízfolyásokra jellemző, amelyeken rövid azidő, és anagy százaléka alakul.....

Megoldás: A villámárvíz korlátozott időtartamú (néhány órás) hidrológiai esemény, amelyet a lefolyás gyors emelkedése jellemez. A folyók vagy kis vízfolyások gyakran percekre, vagy tízpercekre kerülnek ennek hatása alá. Ilyen árvíz a kis vízgyűjtővel rendelkező vízfolyásokra jellemző, amelyeken rövid az összegyülekezési idő, és a csapadék nagy százaléka alakul lefolyássá.

3.

víz	embereket	lerombolhatja	áramlását	sebességgel
károsíthatja	akadályozzák	mennyiségű	építményeket	tárgyakat

A nagy....., nagymozgóképes kis és nagyis szállítani - beleértve azés az állatokat -, ésvagyaz ember alkotta....., amelyekaz útját vagy akadályozzák a szabad.....

Megoldás: A nagy mennyiségű, nagy sebességgel mozgó víz képes kis és nagy tárgyakat is szállítani - beleértve az embereket és az állatokat -, és károsíthatja vagy lerombolhatja az ember alkotta építményeket, amelyek akadályozzák az útját vagy akadályozzák a szabad áramlását.

Árvíz anagramma: Találd ki mi az!

ÁZIVMLRVÍÁL =

ELSÁZKRHRÍTÁVÁÍ =

VASRALINÁ =

ÉLPKTETÍSIE =

OMKÁSHOZK =

LGTNÁYÚ =

MOYEDÓLEFR =

ZEVBLÍ =

SÖENÉLT =

Megoldás:

VILLÁMÁRVÍZ, VÍZKÁRELHÁRÍTÁS, SÁRLAVINA, KITELEPÍTÉS, HOMOKZSÁK,
NYÚLGÁT, FOLYÓMEDER, BELVÍZ, ELÖNTÉS

Húzd alá a helyes választ!

Hol alakulhat ki árvíz? tengerparton
 folyóparton
 tóparton

Hogyan alakulhat ki a jeges árvíz? a hordalékfák egymáshoz fagynak a folyón
 a tartós hideg miatt a jégtáblák feltorlódnak
 a nagymennyiségű hó leszűkíti a folyómedret

Mi az a zöldár?

a sok alga elszínezi a folyó vizét
a tavaszi nagymennyiségű esőzések miatti árvíz
a hínárnövény túlszaporodása árvizet okoz

Hogyan lehet védekezni az árvíz ellen?

a víz folyási sebességének lassításával
gátépítéssel
homok beöntésével a folyóba

Mivel lehet megerősíteni a gátakat?

fagerendákkal
homokzsákokkal
vasrudakkal

Ki mit tud?

Írd le röviden, hogy mit nevezünk árvíznek:

Melyik a legveszélyesebb árvíz típus? Miért?

Milyen káros hatásai lehetnek az árvíznek? Írj 3 példát:

Story telling. Mondj egy sztorit a következő szavakkal!

folyóparton sétál, átszakadt a gát, belesett, elsodorta a víz, fennakadt egy ágban.

2. A VESZÉLYES ANYAGOKKAL KAPCSOLATOS RENDKÍVÜLI HELYZETEK

Napjainkban az élet minden területén találkozunk veszélyes, köztük a maró vagy mérgező vegyi anyagokkal. Ilyenek például a tisztálkodási szerek, a gyógyszerek és a növényvédő szerek, vagy használati tárgyak és az elektronikai eszközök. Felkészítéskor elsőként vizsgáljuk meg, mit értünk vegyi anyagok alatt!

„*A vegyi anyag gyűjtőfogalom, és jellemzően vegyületeket, kémiai elemeket, keverékeket jelent, amelyre egységes, mindenki által elfogadott definíció nem létezik. A vegyi anyagok egészséghatása függ az adott kémiai anyag tulajdonságaitól, a nekik való kitettség mértékétől és időtartamától. Érzékszervi irritációt válthatnak ki, megzavarhatják a központi idegrendszer működését, befolyásolhatják az anyagcserét, károsíthatják a légző rendszert, szív- és érrendszeri, illetve daganatos megbetegedések kialakulásához vezethetnek.*”¹²²

A veszélyes anyagokkal kapcsolatos balesetek esetében kialakuló sérüléseken túl, a vegyi anyagok hatásainak olyan formáival is számolni kell, amelyek nem hirtelen váratlan esemény kapcsán hatnak, hanem lassan, észrevétlen telítik a környezetet. Sajnálatos, hogy ártó szándékkal is felhasználják a veszélyes anyagokat például terrorcselekmények, háborúk, zavargások során. A gazdaságban jelen lévő anyagok tárolása, feldolgozása, szállítása, felhasználása is magában hordja a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek kialakulásának kockázatát, amelyek a lakosságra is káros hatással lehetnek, ezért ismernünk kell azokat a magatartási szabályokat, amelyek ilyen balesetek során érvényesek.

A témával több szerző foglalkozott már¹²³, továbbá az előző fejezetekben részletes elemzésekre került sor, itt csak néhány alapvetést vázolunk, és azt is lakosságvédelmi megközelítésben.

A veszélyes anyagok a szabadba jutásának módjai:

– Gyártás, tárolás során

Ipartelepeken, ahol veszélyes anyagokat állítanak elő, használnak-, dolgoznak fel és tárolnak, a mezőgazdaságban, ahol nagy mennyiségben fordul elő műtrágya és növényvédő-szer. Az élelmiszeriparban, valamint a sport- és szabadidő létesítményekben a hűtéshez, ammóniát, a

¹²² *Vegyi-anyagok-szabályozása* [é. n.].

¹²³ Például: NAGY – HALÁSZ 2022.

fertőtlenítéshez klórt is használnak. A háztartási kiszolgáló rendszerekben, ahol a nagyobb méretű propán-bután és más szénhidrogén tartályok, jelentősebb tüzet, robbanást okozhatnak. Az ország egyik legsúlyosabb ipari balesete például az Ajkai Timföldgyár „vörösiszap” tároló gátjának 2010. október 4-én bekövetkezett átszakadása volt. A kizúduló, erősen lúgos, maró hatású zagy elöntötte az alatta fekvő településeket, amely sok halálos áldozattal járt, és a sérültek száma is több mint 150 fő felett volt. Hatalmas károk keletkeztek az élővilágban, a mezőgazdaságban és az infrastruktúrában is.

– *Szállítás, közlekedési balesetek során*

Ezek az áruk berakása, fuvarozása vagy kirakása során alakulnak ki. Szállítási formánként más és más nemzetközi egyezmények és szabályok vonatkoznak a szállításra. Közúton például az ADR,¹²⁴ melynek előírásait betartva kell ezeket szállítani. Végrehajtását a kijelölt hatóságok felügyelik, de ennek ellenére előfordulhatnak balesetek, amelyek pusztítják a természeti és az épített környezetet. Sajnálatos, hogy a szállítatók a szállítási forma, a járművekre vonatkozó előírások vagy a dokumentumok vonatkozásában nem mindig tartják be a szabályokat.

– *Terrorakciók, katonai felhasználás során*

Szándékos károkozással is számolni kell. Ilyen volt például a szarin bevetése Japánban a tokiói földalattiban (1995.), de fegyveres cselekmények, háborúk során is gyakran alkalmaznak vegyi fegyvereket, melynek hatása a lakosságra is rendkívül veszélyes. Meg kell ismernünk a veszélyes anyagok hatásait!

A veszélyes anyagok hatása a környezetükre:

- Mechanikai hatások: a robbanás lökéshulláma például az épületekben károsodást, a személyeknél sérüléseket okozhatnak.
- A tűz, a hőszugárzás és hideg hatása: a tűzveszélyes anyagok égésük során égési sérüléseket okozhatnak. A cseppfolyós és a mélyhűtött gázok fagyási sérülést, a mélyhűtött cseppfolyós gázok légszomj érzése nélküli fulladást okozhatnak.
- Veszélyes anyaggal szennyezett levegő inkorporálása: a kiszabadult anyag a levegőben jelentős távolságra is eljuthat, belégzése, lenyelése egészségkárosodást, halált okozhat.

¹²⁴ ADR: Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás (Accord européen relatif au transport international des marchandises dangereuses par route továbbiakban: ADR). RID: Veszélyes Áruk Nemzetközi Vasúti Fuvarozásáról szóló Szabályzat, ADN: Veszélyes áruk nemzetközi belvízi szállításáról szóló Európai megállapodás.

- Személyek ruházatának, bőrfelületének, környezetének szennyeződése. Egyes veszélyes anyagok bőrön keresztül is felszívódhatnak, mérgező vagy maró hatást jelentenek.

2.1 Veszélyes anyagokat gyártó üzemek balesete

A katasztrófavédelmi törvény az érintett üzemek vezetőinek kötelességévé teszi az üzemben jelenlevő veszélyes anyagokkal kapcsolatos kockázatok felmérését, a reálisan feltételezhető súlyos balesetek bekövetkezésekor jelentkező hatások meghatározását, a lakosság és a környezet védelmének érdekében a szükséges üzemi megelőző intézkedések megtételét. Ezeket az információkat a veszélyes üzem Biztonsági dokumentációja tartalmazza, amely nyilvános, a helyi polgármesteri hivatalban mindenki számára hozzáférhető. Fontos követelmény, hogy a veszélyes anyagot gyártó, tároló üzemek üzemeltetői, független attól, hogy a felső-, alsó küszöbértékű vagy küszöb érték alatti az értékelésük, kötelesek minden tőlük elvárható megtenni a súlyos balesetek megelőzésére, és a kialakult balesetek üzemen belüli hatásainak mérséklésére. ennek ellenére gyakran hallani ilyen jellegű eseményről. Nagy jelentősége van a megelőzésnek és a bekövetkezéskor követendő magatartási szabályok betartásának.

A veszélyes anyagot használók, a hatóságok, az önkormányzatok, a kárelhárító szervezetek nagy hangsúlyt fektetnek a biztonságra, a megelőzésre az üzemeltetési- és szállítási szabályok betartásával, betartatásával. Mégis – a környezetünkben leselkedő kockázatok ismeretében – tudatosan kell élni, és készülni érdemes egy esetleges rendkívüli eseményre. A káros hatások csökkentése érdekében a lakosság is sokat tehet a felkészülés, megelőzés időszakában a katasztrófavédelmi ismeretek elsajátításával, a környezetükben működő veszélyes anyagot gyártók, tárolók, felhasználók tájékoztatásainak figyelemmel kísérésével, bizonyos esetekben az alapvető élelmiszer, ivóvíz tartalékképzésével, a riasztási jelek ismeretével. Ha mégis bekövetkezne egy nem várt esemény, akkor azt minél előbb tudatni kell a baleset környezetében tartózkodókkal, ami szirénajelzéssel történik Ezt követően, olyan helyeken, ahol a sziréna hangja nem hallható, hangosbemondó, mozgó hangosbeszélő nincs, ott rádió, televízió útján és egyéb helyi eszközzel tájékoztatják a lakosságot a katasztrófáról, a szükséges tennivalókról és a követendő magatartási szabályokról.

Az elektromos sziréna természeti, vagy ipari katasztrófa, de légitámadás esetén rövid, jól hallható figyelmeztető jelzést ad váltakozó hangmagassággal, a veszély lefújásakor a hangmagasság állandó. Lásd 1. sz. ábra! Ezeket ismertessük meg a felkészítés során!

1. számú ábra: Riasztási jelek. Forrás:¹²⁵

Teendők a mérgező felhő áthaladása előtt

Amikor veszélyes gáz terjed a levegőben, akkor a károkat úgy tudjuk mérsékelni, hogy megfelelően cselekszünk, betartjuk a szabályokat. Ezek az alábbiakban foglalhatók össze:

- Ha az utcán közlekedik, a lehető legrövidebb úton menjen haza, vagy hagyja el a helyszínt (ha csak a hatóságtól erre vonatkozóan hangosbemondón keresztül, vagy más módon ellentétes utasítást nem kap)!
- Figyelmeztessék a szomszédokat, gondoskodjanak a gyerekek és a segítségre szorulóknak biztonságáról!
- Védjék az állatokat, növényeket, zárják be az üvegházakat, fóliasátrakat, tereljék az állatokat istállóba, a háziállatokat vigye zárt helyre!
- A szabadon hagyott tárgyakat (játékok, mosott ruha...) pakolja el!
- Keressenek védelmet otthonukban, vagy más megfelelő helyen! Kapcsolják ki a szellőző- és klímaberendezést! Kerüljék el a légbeszívást, ellenőrizzék a kéménynyílásokat és a szellőző rendszereket, melyeken keresztül külső levegő léphet be!
- Csukjanak be minden ablakot és ajtót! Szigeteljék az ablakokat és az ajtókat széles ragasztószalaggal, vizes lepedővel Csukják be a redőnyöket, spalettákat (repülő törmelék, tűz).
- Kapcsolják be a rádiót és a televíziót! Kövessék a hatóságok utasításait! Ne használják feleslegesen telefonjaikat!
- Ha a mérgező anyag mellett gyúlékony gázok szabadulnak ki, vagy fennáll ennek lehetősége egy baleset okán, azonnal kapcsolja ki az áramot!

¹²⁵ Lakosságtájékoztató kiadvány 2021: 2.

Önmentés a mérgező felhő hatása idején

Minden veszélyhelyzetben a veszélyzóna elhagyása lenne a legjobb megoldás. A veszélyes anyag hirtelen kiszabadulása, a rendkívüli közlekedési körülmények és a várható családi és szociális problémák miatt azonban a kimenekülés, kitelepítés gyakran nem valósítható meg. Ilyen körülmények között mindenkinek fontos a saját otthona által nyújtott védelem, az úgynevezett elzárkózás. Teendők:

- Tartózkodjanak otthon, vagy más, védelmet nyújtó helyen, esetleg magasabb szinten levő helyiségben, ne a pincében, földszinten, mert a levegőnél nehezebb gázok az alacsonyan fekvő helyiségekben gyűlnek össze!
- Szilárd falakkal rendelkező helyiségekben keressenek menedéket, amely légmentesen zárható legyen, kevés és nagyon tömören záró ablaka, ajtaja legyen. A modern, energiatakarékos ablakok a szennyezőanyag-szintet kb. 90%-kal, a régebbiek 50%-kal csökkentik. A régebbi ablakok védőképessége fóliázással, ragasztószalag, függöny alkalmazásával jelentősen növelhetők.
- Ne kapcsolják be a szellőző- és klímaberendezést, ne engedjenek be kívülről levegőt! Ügyeljenek arra, hogy külső levegő ne jusson be a helyiségbe, ahol tartózkodnak!
- Ha a mérgező anyag mellett gyúlékony gázok szabadulnak ki, maradjanak távol az ablakoktól, mivel a robbanás helyszínét körülvéő területen az ablakok betörhetnek, és veszélyt jelenthetnek a repülő törmelékek és üvegszilánkok!
- Figyeljék a rádiót, a hangosbemondó közleményét és nézzék a TV-t (helyi adókat), de ne használják feleslegesen telefonjaikat!
- Annak érdekében, hogy elkerüljék az érintkezést a mérgező felhővel, ne tartózkodjanak szabadterén. Ha ki kell menniük, fedjék el szájukat és orrukat nedves ruhával!
- Ne gátolják a védekezést, a mentőerők munkáját!

Egy jól szigetelt 20 m²-es helyiség egy 4 tagú családnak biztosítja a szükséges levegőt a veszélyes anyagot tartalmazó felhő átvonulási idejére (3-5 óra). Sok esetben azonban nem lehetséges vagy nem elég az elzárkózás és szükség lehet olyan védőeszközre, ami átmenetileg, a segítség megérkezéséig megvédi az egyént. A következőkben megtudhatjuk, hogy milyen lehetőségeink vannak.

„Szükség-védőeszköz” készítése

Az egyéni védőeszköz célja, hogy elszigetelje, megsűrje a környezetből érkező hatásokat a testünktől, így megóvjon bennünket az ártalmaktól. Öngondoskodás keretében az ilyen

eszközöket meg is vásárolhatjuk a munkavédelmi boltokban, de ha erre nem gondoltunk, akkor is tehetünk a saját védelmünk érdekében. Gyárthatunk „szükség-védőeszközöket” is.

Védőruha alkalmazása, azaz a bőrvédelem érdekében a levegő-, légnedvesség áthatolása ellen, a testet leginkább elfedő ruházat viselése. Ilyen a sapka, kapucnis pulóver, overál, esőkabát, gumikesztyű, (gumi)csizma, védőszemüveg stb.

Légzésvédő eszközökkel a légutak és a tüdő védelme, azaz a belélegzett levegő megszűrése érdekében viselt védőeszköz: legegyszerűbb módon egy benedvesített többrétegű kendő az orr és a száj elé kötve. Ha van idő, akkor hajtogatással készíthető például egy 6 db 30x20 cm nagyságú gézlapból vagy vászonból egy 10x10 cm nagyságú 36 rétegű szűrőfelületet, melyet cérnával fércelő öltéssel rögzíteni kell, majd használat előtt meg kell nedvesíteni, és az így elkészített szűrőbetétet egy nylon harisnyába vagy gézből készült orr-száj maszkba helyezve kell felvenni.

Személyi védelem a mérgező felhő áthaladása után

A veszélyeztető hatás megszűnéséről hivatalos tájékoztatást adnak a hatóságok, amelyet a további teendőkkel meg kell várni. Az elzárkózás feloldásáról televízión, rádión vagy hangosbeszélőn kapnak a lakosok jelzést. A teendők ilyenkor a következők:

- Be kell tartani a helyi hatóságok utasításait (rádió, televízió, nyomtatott sajtó, röplapok, közvetlen levél, hangosbeszélő)! Az elzárkózás feloldása után ki kell szellőztetni a helyiségeket!
- Csak vákuumcsomagolású ételt szabad fogyasztani, meg kell mosni vagy el kell az élelmiszert dobni, amely szennyeződhetett! Az állatokat az istállóban kell tartani és nem szabad helyi takarmánnyal táplálni azokat addig, amíg erre nem kapnak engedélyt!
- Ha olyan mérgező felhő haladt át, melyből szennyeződés ülepedett a talajra, lakókörnyezetükre, akkor el kell végezni a szennyezett felület mentesítését, tisztítását!

Néhány további tanács a lakosoknak mérgező anyag ömlése esetére:

- A cipőt le kell venni, mielőtt belépnek a lakásba, nem szabad felkavarni a szemetet, mialatt takarítanak! Le kell mosni a házat és a környezetét (bejárati utakat, balkonokat, teraszokat stb.), a lépcsőket, fűtőtesteket, lámpákat stb. nedves ruhával, valamint az ablakokat és az ablakpárkányt, és át kell porszívózni a szőnyegeket! Lehetőleg olyan porszívót kell használni, ami mikrofilteres!

- Minden nap zuhanyozni kell, haját, kezét, arcot kell mosni és gondoskodni kell arról, hogy a kisgyerekek ne vegyenek szennyezett dolgokat a szájukba (különösen kint)!
- Csak vákuumcsomagolású élelmiszert szabad fogyasztani; meg kell mosni vagy ki kell dobni az olyan ételt, ami szennyezett lehet, nem szabad saját termesztésű gyümölcsöt és zöldséget enni!

2.2 Veszélyes áruk szállítása során bekövetkezett balesetek

A veszélyes üzemek környezetében a lakosság a hétköznapi élet során leggyakrabban a szállítási folyamatoknál – *amely történhet közúton, vasúton, vízi- és légi úton* – találkozik veszélyes árukkal. A veszélyes anyagok szállításával kapcsolatos balesetek egyre komolyabb kihívást jelentenek napjainkban. Ebből adódóan a felkészítések során ezekről is szót kell ejteni.

A közúti anyagszállításnál veszélyesek az útsomópontok, valamint a dombos, szerpentinek útvonalai, autópályák, nemzetközi határátkelőhelyek. A vasútvonalakon is rendszeres a veszélyes anyagok szállítása, kialakulhat baleset a töltés-, rakodás során például műszaki meghibásodás-, vagy az előírások megsértése miatt. A folyókon is jelentős belföldi és nemzetközi szállításokat bonyolítanak le. A folyami határátkelőknél rendszeresen történik veszélyes áruk, anyagok be- és kiléptetése. A felettünk húzódó nemzetközi légifolyosókon (reptereken) óriási forgalom bonyolódik le. A normál körülmények között ezek az anyagok a vonatkozó és szigorú előírások szerinti szállítási- és csomagolási szabályok miatt nem jelentenek közvetlen veszélyt a környezetre. Egy esetleges nem várt esemény esetén a szállítójármű személyzete képes a gyors és hatékony beavatkozásra, továbbá a jármű felszereléseik között az ahhoz szükséges eszközök kötelezően rendelkezésre állnak. Ezek a képességek kizárólag a gyors és elsődleges intézkedések megtételére elegendőek, de – a lenti fotó szerint is – belátható, hogy történhetnek olyan események is, amikor már külső segítség szükséges.

Teendők veszélyes áru szállítási baleset esetén

A szállítmány veszélyeinek azonosítására a csomagolóeszközöket, tartályokat, járműveket jelölésekkel kell ellátni, ami figyelmeztet, hogy egy veszélyes árut szállító járművel van dolgunk, és informál a veszély jellegéről is. A 112-es központi segélyhívó rendszeren leadott segélykérés során ezek a jelölések a beavatkozó hivatásos egységek részére hasznos és

elengedhetetlen információkkal bírnak, amellyel a bekövetkezett baleset, rendkívüli esemény során hamarabb fel tudnak készülni a helyes védekezési taktika kiválasztására.

Abban az esetben, ha az alábbi jelölések bármelyikével találkozunk egy baleset, vagy annak feltételezhető esetben, azonnal jelezzük a hivatásos, rendvédelmi szervek felé a központi segélyhívó telefonszámon, ne közelítsünk a rakományhoz, az elsődleges beavatkozók megfelelő lépéseket tesznek majd. Tartsuk be az alábbi magatartási szabályokat!

1. számú fotó: ADR szállítmány leszakadt felépítménye. Forrás:¹²⁶

Teendők veszélyes árut szállító jármű baleseténél

Próbáljuk megőrizni nyugalmunkat, cselekedjünk megfontoltan! Ellenőrizzük, hogy megsérültünk-e, majd mérjük fel a minket körülvevő veszélyeket, de ne menjünk a veszélyes árut tartalmazó szállítmányhoz, tartályhoz, konténerhez, távolodjunk el a helyszíntől! Amennyiben gőzképződést, füstöt tapasztalunk, annak terjedési irányával ellenkező irányba hagyjuk el a helyszínt, értesítsük a környezetünkben lévőket (pl. hangos kiabálás), távolról biztosítsuk a helyszínt (figyelmeztető háromszög kihelyezés)! Távolról igyekezzünk minél több információt megjegyezni, begyűjteni az eseményről (milyen színű táblák, számok, jelölések vannak a járművön)!¹²⁷

A lehető leggyorsabban tegyünk bejelentést a 112-es központi segélyhívó telefonszámon és diktáljuk be az esemény fontosabb, általunk ismert részleteit! Mi történt és hol? Milyen táblákat

¹²⁶ Baranya VMKI Siklósi Katasztrófavédelmi Kirendeltség fotóarchívuma (2015.11.05.).

¹²⁷ A legfontosabb információkat a narancssárga tábla jellege (üres vagy számokkal ellátott) és az azon található számok szolgáltatják.

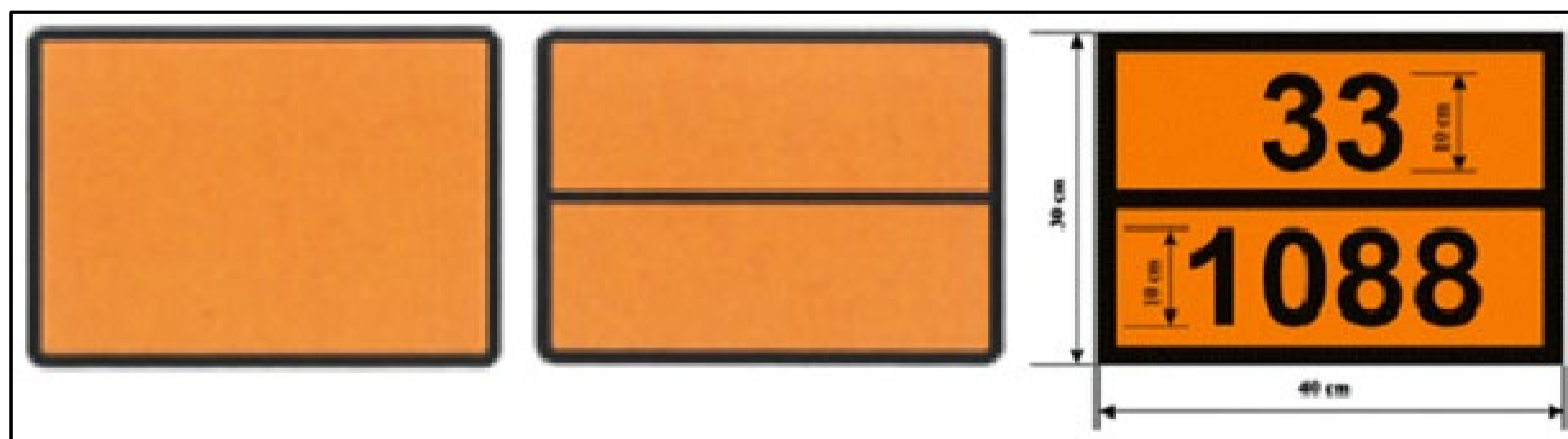
látunk a szállítmányon? Mennyi a sérültek száma, észleltünk-e tüzet, illetve járulékos veszélyeket (pl. gáz-, üzemanyag-, veszélyesanyag-szivárgás)?

Ha tüzet, illetve járulékos veszélyeket (pl. gáz-, üzemanyag-, veszélyesanyag-szivárgást) észlelünk, minél messzebbre távolodjunk el a járműtől, és ezekről a körülményekről is tájékoztassuk a 112-es hívószámon található ügyeletet! A központi segélyhívó telefonszámon adott jelzés során az alábbiakat mondjuk el:

- Melyik megyéből és településről telefonálunk,
- mi a pontos cím, vagy jól felismerhető támpont,
- mi a nevünk, elérhetőségünk,
- mi történt, mint látunk, mit tapasztalunk, milyen táblákat látunk?

A jelzés leadását követően maradjunk elérhetőek, feltételezhetően vissza fognak hívni további információszerzés miatt, és minden esetben tartsuk be a hivatásos szervek által, valamint a diszpécser által meghatározottakat! Az ilyen jellegű baleseteknél kicsi a valószínűsége, hogy gyerekek jeleznék a veszélyt, de nekik is hasznos lehet, ha megismerik a a szállítmányokon lévő bárcák jelöléseit.

Veszélyes áruk darabos szállításánál a járműre elöl és hátul szám nélkül, narancssárga színű, veszélyt jelző tábla kerül. Ömlesztett és tartányos árunál számozott lesz a tábla. A tábla felső részében levő számkombináció a veszély jellegét mutatja (az ún. Kemler-szám), az alsó részében feltüntetett szám az áru ENSZ (UN)-száma. A szám duplázása fokozott veszélyt jelez.

2. számú ábra: Veszélyt jelölő narancssárga táblák. *Forrás:*¹²⁸

¹²⁸ 2009. évi III. törvény a Genfben 2000. május 26. napján kelt, a Veszélyes Áruk Nemzetközi Belvízi Szállításáról szóló Európai Megállapodás (ADN) kihirdetéséről, továbbá: *Módszertani Útmutató veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzéséhez* (2013).

A szállított anyagra vonatkozó jelölések (bárcák) és jelentésük veszélyesanyag-osztályonkénti bontásban a 3. sz. ábrában láthatók.

2.3 Terrortámadás, zavargások során előforduló vegyi veszély

A terrorizmus elleni küzdelem az ország nemzetbiztonsági és rendvédelmi szerveinek egyik alapfeladata, de látni kell, hogy a lakosság a jelenkori terrorizmus elsődleges célpontjává, lehetséges áldozatává vált, és ezekben a cselekményekben veszélyes anyagokat is használhatnak az elkövetők.

1.osztály „Robbanó“	2.osztály „Gázok“	3.osztály „Gyúlékony folyékony“	4.1.osztály „Gyúlékony szilárd“	4.2.osztály „Öngyúló“
4.3.osztály „Vízzel érintkezve gyúlékony“	5.1.osztály „Gyújtó hatású“	5.2.osztály „Szerves peroxidok“	6.1.osztály „Mérgező“	6.2.osztály „Fertőző“
7.osztály „Radioaktív“	8.osztály „Maró“	9.osztály „Különböző veszélyek“	„Környezetre veszélyes“ bárca	„Hűtött“ figyelemfelkeltő bárca
„Óvatosan tolatni“, „Szalasztani és gurítani tilos“ (RID)	„Korlátozott mennyiség“	Rakodási „Irányjelző“	„Hevített anyag“	„Narancssárga tábla“ Tartály/ömlesztett áru

3. számú ábra: Veszélyességi bárcák jelentése. Forrás¹²⁹

A tokiói metrószerelvényben 1995. március 20-án például a terroristák folyékony, majd időközben gázzá alakuló szarinnal hajtottak végre terrortámadást, amelyben tizennégy ember borzalmas kínok között vesztette életét, és több ezren súlyosan megsebesültek és azóta is szövődményekkel küszködnek.

¹²⁹ Papp László [é.n].

A terrorcselekményeket általában egy alapos, aprólékos tervező munka előzi meg. Ezek során tapasztalni lehet a szokványostól eltérő, nem hétköznapi eseményeket.

Lehet például, hogy valakit rendszeresen olyan területen látunk, ahol tartózkodását semmi sem indokolja, vagy éppen olyan beszélgetést hallunk meg, amely kapcsolatba hozható egy esetleges terrorcselekmény végrehajtásával, gyakran elhagyott poggyászban rejtik el az anyagot. A terrorcselekmény végrehajtási szakaszában szintén szokatlan eseményeket észlelhetünk, például valaki szándékosan egy csomagot hagy a helyszínen, majd sietve távozik, vagy éppen az adott környezetben egy oda nem illő tárgyra leszünk figyelmesek (gyanús csomag közterületen egy pad alatt).

Néhány szabály:

- Legyünk óvatosak utazás során! Ne fogadjunk el idegenektől csomagokat! Saját csomagjainkat ne hagyjuk őrizetlenül! Ha gyanús levelet, csomagot vagy szerkezetet találunk, azonnal értesítsük a helyi biztonsági szolgálatot vagy a rendőrséget!
- Ismerjük azoknak az intézményeknek, épületeknek a vészkijáratait, ahol gyakran megfordulunk. Az ilyen esetekben a központi szervek riasztják a lakosságot! Készítsünk tervet, hogy hogyan tudunk a leggyorsabban kijutni az épületből veszély esetén!

Ilyen esetekben a védelmi rendszer szigorú protokoll szerint jár el. A védekezésben résztvevő erők riasztását követően, a bekövetkezett eseménytől függően, a lakosság tájékoztatását a belügyminiszter a Terrorelhárítási Központ (TEK) útján hajtja végre. A bekövetkezett esemény jellegétől függően, a rendőrség kárhelyszínen lévő vezetője intézkedik a lakosság védelmére.

Sor kerülhet:

- Kimenekítésre, vagy elzárkóztatásra. Az elzárkóztatott személyek esetleges kimenekítését a katasztrófavédelmi erők kárhelyszínen lévő vezetője irányítja;
- A terület zárására, ellenőrző és áteresztő pontok telepítésére, azokon a mentésben résztvevő erők zavartalan áthaladására;
- Kutatás-mentésre a romosodott épület maradványokból, speciális képességekkel bíró mentőszervezetek alkalmazására, a mentéshez igénybe vehető utak szabaddá tételére (törmelék, roncsok), mentésítésére.

Követendő magatartási szabály terroresemények kapcsán

Amennyiben utcán ér minket fegyveres támadás próbáljunk legjobb tudásunk szerint higgadtan viselkedni. Fontos ilyenkor jól felmérni a helyzetet, ekkor dönthetünk egy önvédelmi akció, vagy a fedezékbe vonulás mellett (Meneküljön, vagy ha nem lehetséges feküdjön védett helyen a földre!). Amennyiben nem ér bennünket közvetlen a veszély, meg kell próbálni követni az alábbi javaslatokat:

- Figyeljék a katasztrófavédelem és a rendőrség hangszórós közleményeit! Készüljenek fel a terület elhagyására! A munkahelyen dolgozók, illetve intézményekben tartózkodók a vezetők utasításai szerint tevékenykedjenek!
- Gépjárműveiket állítsák le, ne képezzenek forgalmi akadályt!
- Robbanás esetén védekezzenek a lehulló tárgyak, szerterepülő üvegszilánkok ellen! Keressenek védelmet az épület szilárd belső helyiségeiben! Kerüljék a dőlésveszélyes tárgyak közelségét!
- Ha bent tartózkodnak, az épületek nyílászáróit csukják be, tömítsék el, a szellőztető berendezéseket kapcsolják ki! A lakásokat áramtalanítsák, a nyílt láng használatával vagy szikraképződéssel járó tevékenységet szüntessék meg és várjanak a segítség megérkezésére!¹³⁰

A fenti veszélyeken túl mi magunk is károsíthatjuk a környezetünket például a helytelen hulladékkezeléssel. A veszélyes hulladékok között vegyi anyagokkal is találkozhatunk, ezért fontos, hogy a felkészítendő célcsoportoknak, köztük a tanulóknak is néhány alapvető ismeretünk legyen a témáról.

2.4 A hulladék, mint veszélyeztető tényező

A hulladék jelentős károsító hatással lehet a környezetre és az emberre, különösen a veszélyes vegyi hulladékok. A mennyiségük csökkentésére, illetve a gyűjtésre és újrahasznosításra jelentős törekvések vannak, mint például a körforgásos gazdaságra való áttérés vagy a lerakási díjak növelése. Katasztrófavédelmi vonatkozásban a hulladékok kezelését preferálják, mert a mennyiségének csökkentésével többek között csökken az anyagtranszport, az előállítás technológiai kockázata és az energiafelhasználás is. Nagy előrelépést jelent a hulladékok

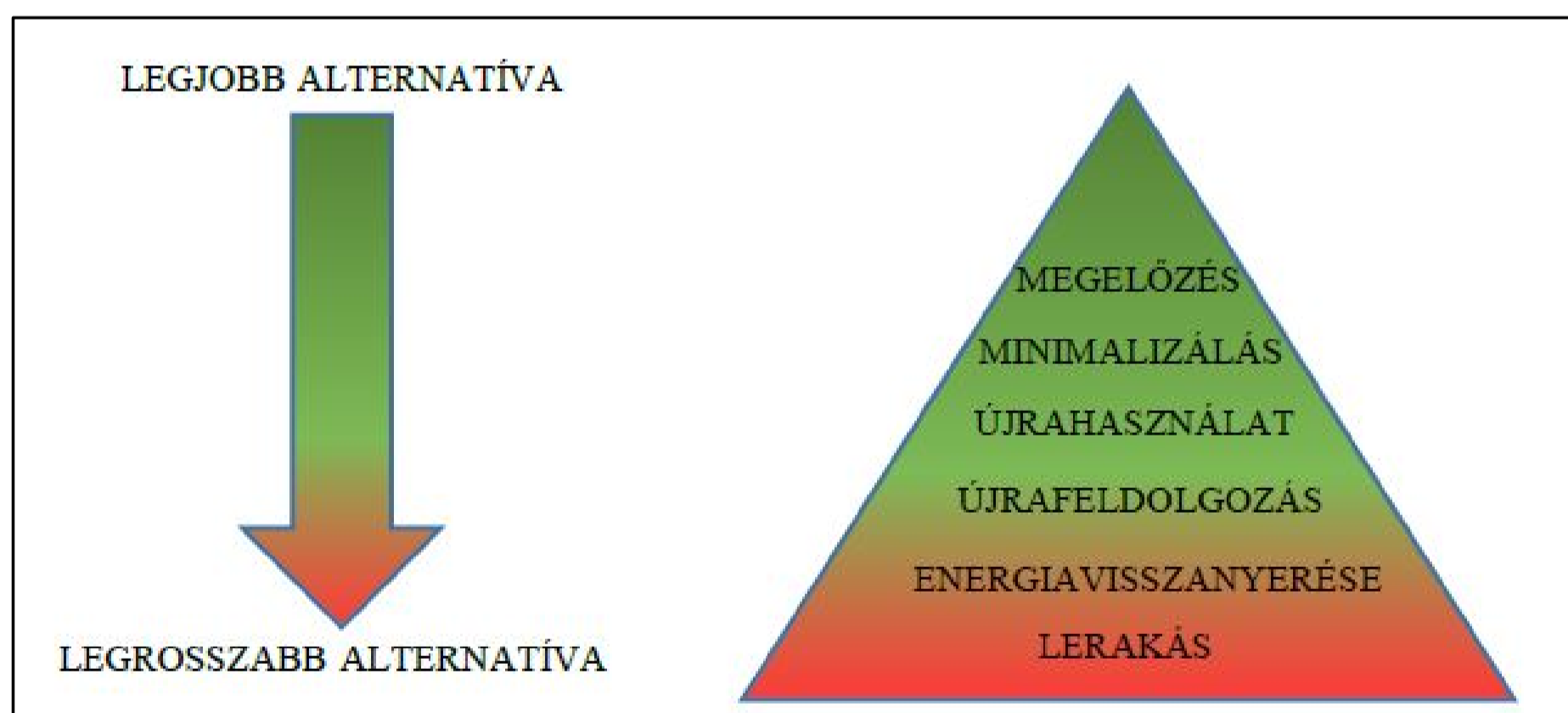
¹³⁰ *Terrortámadás* [é. n.].

szelektív gyűjtése. Ennek célja az újrahasznosítás, aminek következtében a fogyasztási cikkeink újbóli előállításához kevesebb nyersanyag és energia szükséges, valamint csökken hulladék elhelyezéséből fakadó környezetterhelés (talaj, talajvíz, levegő), továbbá közvetve az üvegházhatás. A gyűjtés megoldása az ipari felhasználók és a lakosság körében más és más.

Hulladékkezelés az ipari és lakossági felhasználók körében

A vállalkozásoknak tevékenységük során törekedniük kell arra, hogy a lehető legkisebb mértékben keletkezzen hulladék. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor a legkörnyezetkímélőbb megoldást kell választani. A hulladék törvényben¹³¹ fontos irányelv a hulladékhierarchia, vagy más néven hulladékpiramis betartása. Alkalmazási sorrendje a következő:

- a hulladékképződés megelőzése, minimalizálása,
- a hulladék újrahasználatra történő előkészítése, újrafeldolgozása,
- a hulladék egyéb hasznosítása, különösen energetikai, valamint a hulladék ártalmatlanítása, lerakása. Lásd. 4. sz. ábra!

4. számú ábra: Hulladékkezelési prioritás. Forrás:¹³²

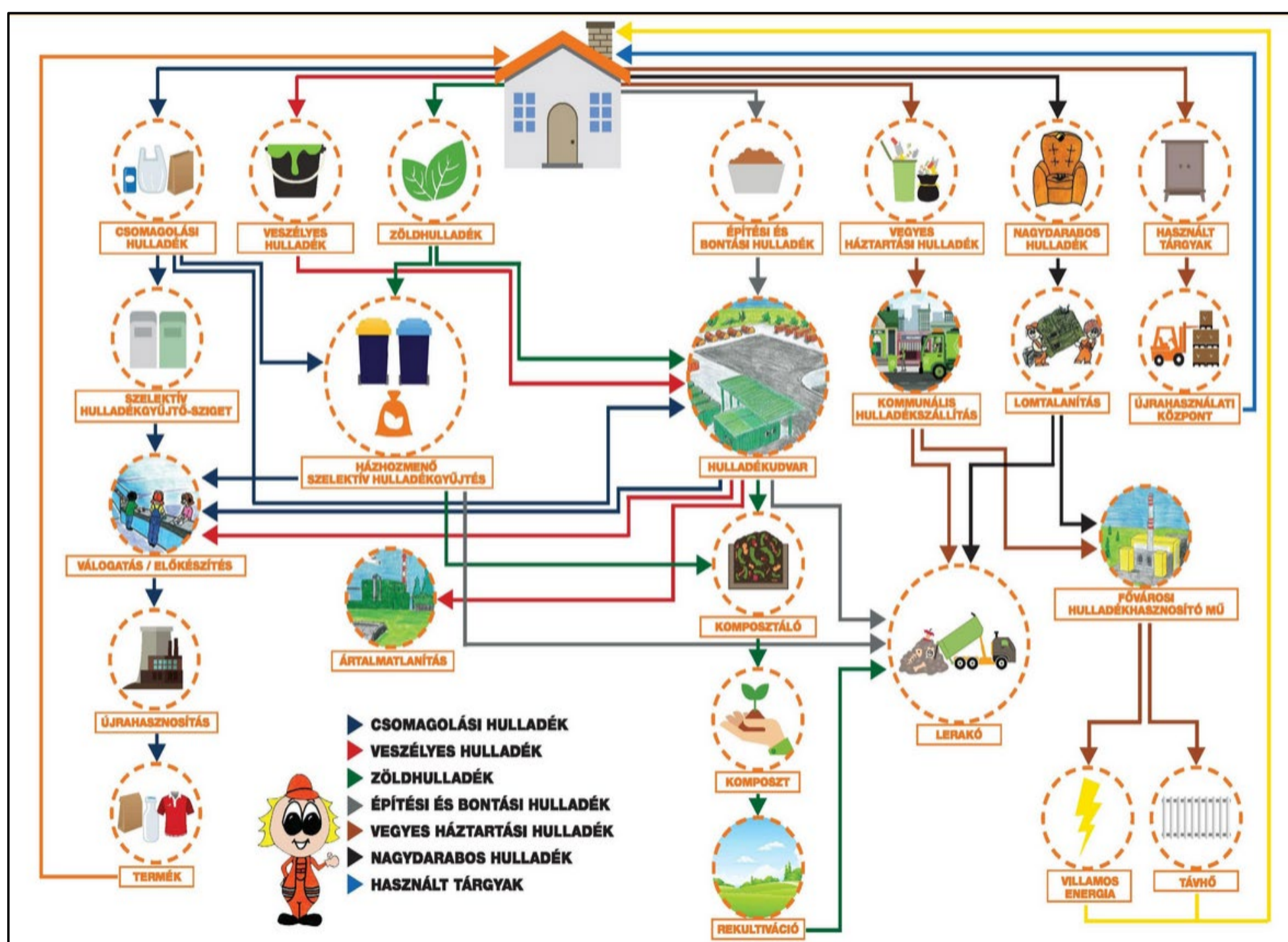
Magyarországon az Európai Hulladék Katalógus (EWC) alapján sorolják be típusokba a keletkező hulladékokat. A környezetre, az emberre közvetlenül, vagy bomlástermékein keresztül közvetve káros hatást kifejtő hulladékok különleges kezelést igényelnek, veszélyes hulladéknak minősülnek. A hulladékok szállításával kapcsolatban minden esetben be kell tartani a korábban ismertetett ADR előírásait, de ennek ellenére előfordulnak rendkívüli

¹³¹ 2012. évi (2012. 11. 30.) CLXXXV. törvény a hulladékról.

¹³² JUHÁSZ at al. 2020.

helyzetek.¹³³ A hulladék keletkezéséhez nagyban hozzájárul a lakosság is, a megfelelő gyűjtéssel csökkenthető a környezet terhelése. Célszerű erre felhívni a diákok figyelmét.

A lakossági szelektív hulladékgyűjtés célja, hogy a háztartásokban – a tudatos fogyasztási szokások ellenére – felhalmozott hulladéktól „környezetbarát” módon válhassunk meg. Törekedni kell arra, hogy minél kevesebb hulladék keletkezzen, kevesebb jusson a lerakóba, hogy újrahasznosítható lehessen. Az alábbi ábrán látható a különböző hulladéktípusok és azok körforgásos útja.

5. számú ábra: A Budapesten keletkező hulladék útja. Forrás:¹³⁴

A szelektálás lényege, hogy a különféle anyagú háztartási hulladékot egymástól szétválasztva gyűjtik össze, az anyaguk szerint rendszerezik, majd a megfelelő színű (kék, sárga, szürke, zöld, fehér) gyűjtőedénybe dobják, így elkülönül a műanyag és a papír hulladék, a komposztálható „zöld” hulladék és az üveg-, valamint a fémhulladék. A veszélyes hulladékot (vegyszer, festék, elem, akkumulátor) nem szabad sem a kommunális, sem a szelektív edényekbe dobni, azok a

¹³³ *Hulladék, veszélyes hulladék fogalma, vonatkozó jogszabályok rövid ismertetése* [é. n.].

¹³⁴ *Budapest szelektív hulladékgyűjtési rendszere* [é. n.].

kijelölt gyűjtőpontokon, hulladékudvarokban adhatók le. A téma szituációs játékkal, hulladék szelektálással jól motiválható.

Nemcsak a látható, érezhető anyagok szennyezhetik a környezetünket, hanem az energiát szolgáltató nukleáris létesítmények baleseteinek hatásaival is számolnunk kell.

A hazai létesítmények biztonságosan épültek, az üzemeltetés is szigorúan ellenőrzött folyamatokkal történik, kizárni azonban sosem lehet, hogy ilyen jellegű baleset valahol a világban kialakuljon, ezért a felkészítések során erről a témáról is célszerű beszélni, főként a középiskolások körében.

2.5. A nukleáris balesetek veszélye

A nukleáris energia nagyfontosságú.¹³⁵ Balesetek bekövetkezésének valószínűsége csekély, de nem kizárható, ezért az atomenergia előállítása és alkalmazása során fel kell készülni az ilyen esetekre, a lakosoknak a következményekre. A nukleáris létesítményekre a hatóságok zónahatárokat jelölnek ki, amelyekben a távolság és a veszélyeztetettség függvényében más és más védelmi szabályok érvényesek. Lásd 6. sz. ábra!

6. számú ábra: Nukleáris létesítmények zónahatárai. Készítette: Domján Gábor. Forrás:¹³⁶

¹³⁵ Hasznos ismeretek: *Ismertető füzet az atomenergia alkalmazása Magyarországon 2017.*

¹³⁶ BERTALANITS – SZÁNTÓ – SZEITZ 2013: 8.

A cél a nukleáris veszélyből eredő legkisebb károk elérése, amelynek a hatósági intézkedéseken kívül fontos eleme a lakosságvédelmi feladatok végrehajtása. A nukleáris balesetek kezelése összetett folyamat, gyakran egymásra épülő óvintézkedések szükségesek. Hazai vagy külföldi nukleáris veszélyhelyzet esetén sor kerülhet a lakosság körében a sürgős óvintézkedések elrendelésére (elzárkózás, jód-profilaxis, kimenekítés stb.), valamint hosszútávon az étel- és ital-tilalmak bevezetésére. Az ezekkel kapcsolatos jelzések ismerete és a kihirdetett hatósági ajánlások betartása létfontosságú. Az ilyen esetekben több védekezési lehetőség is van, ezeket az alábbiakban ismertetjük.

Főbb védelmi szabályok nukleáris eseményeknél

Váratlanul fellépő nukleáris veszélyhelyzet esetén az ionizáló sugárzás hatására gyorsan kialakul a sugárbetegség, amely alatt szervi elváltozások összességét értjük. A sugárbetegség akut és hosszútávú formája ismert. Akutan csak akkor alakul ki, ha legalább 1 gray dózisú sugárterhelés éri az egyént.¹³⁷ Ionizáció esetén egy atomból vagy molekulából elektromos töltéssel rendelkező ion keletkezik, emellett a szervezetben lévő víz radiolízisével kell számolni, azaz a vízmolekulák szabadgyökök keletkezésével történő elbomlására, amely molekulaszervezeti változásokat okoz. A szövetkárosodást jelző enzimek értéke növekszik, kromoszómatörések detektálhatók. A legérzékenyebben a nyirokszövetek, a vörös csontvelő és a bélhámsejtek reagálnak.¹³⁸

Az egészségkárosodás megelőzésére gyakran javasolják kálium-jodid alkalmazását a pajzsmirigy jódfelvételének blokkolására. A kálium-jodid tablettákat a Paksi Atomerőmű Zrt. 30 km-es körzetében lévő településeken a gyógyszertárakban vagy a polgármesteri hivatalokban tartják készletezve. Az ország emellett rendelkezik szükség esetén kiosztható központi készletekkel is. Amennyiben a levegőben nincs radioaktív jód, a kálium-jodid tabletta alkalmazása felesleges. Ha a mérések alapján mégis elrendelik, a jódtabletták (kálium-jodid) szedését a radioaktív szennyezés megérkezése előtt 1-2 órával kell elkezdeni és naponta folytatni. A védelem mértéke több tényezőtől függ, így attól, hogy:

¹³⁷ A gray az elnyelt sugárdózis mértékegysége. Jelentése az ionizáló sugárzás egységnyi testtömegben elnyelt energiája (1 gray = 1 J/kg).

¹³⁸ Az egészségügyi hatásokhoz hasznos olvasmány: TURAI – KÖTELES szerk. 2014.

- mennyi idő telt el a radioaktív anyag belélegzése és a kálium-jodid tabletták bevétele között (minél kevesebb, annál jobb a hatás); milyen gyorsan szívódik fel a kálium-jodid a vérből;
- mekkora mennyiségű radioaktív jódot lélegzett be az ember.

A kálium-jodid tablettát tehát csak központi utasításra és csakis indokolt esetben szabad bevenni. Amennyiben központilag nem rendelik el a jódprofilaxist, a kálium-jodid tabletták bevétele nem javasolt, mivel indokolatlan esetben a kockázat nagyobb, mint az eredmény. Az alkalmazás az életkortól és az egészségi állapottól is függ, a gyógyszerhez csatolt utasítást be kell tartani!

Lakosságvédelem nukleáris kiszóródás esetén

Ezekben az esetekben sokat tehet a lakosság is a saját egészsége érdekében. Általában nincs lehetőség a szennyeződött terület időben történő elhagyására, a szabadban való tartózkodás, menekülés során nagyfokú sugárterhelés jöhet létre, melyet feltétlenül el kell kerülni. Ilyenkor a legelőnyösebb védekezés a lakásban, épületben való elzárkózás. A falak és a jól záró nyílászárók igen nagyfokú védelmet biztosítanak a lakosságnak a külső sugárzás egészségkárosító hatásai ellen. A veszély fennállásának idejére a lakosságnak fedett helyen, zárt ablakok és ajtók mögött kell tartózkodnia a nyílttéri tartózkodás elkerülésével, ugyanis jelentősen lecsökkenthető az elszenvedett többlet sugárterhelés mértéke. Az elzárkózás időtartama elérheti az 1-2 napot is, amely alatt az épületen kívüli sugárzás szintje jelentősen lecsökken és megfelelő védőfelszerelésben (polgári védelmi szervezetek által biztosítva) a terület elhagyása a legkisebb sugárterheléssel megoldható.

Ha az esemény vagy baleset radioaktív anyag kibocsátásával jár, akkor kimenekítésre, kitelepítésre kerülhet sor. Az illetékesek a közszolgálati televízió és rádió útján, illetve helyi eszközökön értesítik a lakosságot a kitelepítés helyéről és idejéről. Ez esetben mindig meg kell várni a központi utasítást, illetve ismerni kell a kimenekítési irányokat azért, hogy a radioaktív felhő és a szennyezett területek elkerülhetőek legyenek. Önállóan, utasítás nélkül ne kezdjük meg a menekülést! Sor kerülhet az élelmiszer és az ivóvízvédelmi intézkedésekre is, amely az államigazgatási hatóságokra háruló feladat, akik rendelkeznek szakemberekkel és eszközökkel a tevékenység megszervezéséhez, a végrehajtás irányításához, a megvalósításban pedig intézeteik, gazdasági szervezeteik vesznek részt. A lakosságnak ebben a helyzetben a hatóságok döntéseit, intézkedéseit kell követni, az aktuális hirdetmények, szabályozók szerint. A nukleáris

és radiológiai veszélyhelyzet esetén közérdekű kommunikációt csak a lakossági tájékoztatásra feljogosított szervek végezhetnek. Ezeknek az óvintézkedéseknek fő célja a sugárzásból eredő dózis csökkentése.

A tápláléklánc és a környezet radioaktív szennyezettség vizsgálatának eredményei szerint az óvintézkedések lehetséges formái az alábbiak:

- Az élelmiszerekre, élelmiszer nyersanyagokra, takarmányokra vonatkozó szabályok betartása, illetve a nem ellenőrzött export élelmiszer fogyasztásának mellőzése.
- Szennyeződött élelmiszerek kivonása a forgalomból, a szennyezett élelmiszerek tárolásának és feldolgozásának szabályai, az élelmiszerek esetleges mentesítése. A radionuklidok élelmiszerekbe való bejutását korlátozó intézkedések (legeltetési, vadászati, halászati tilalom, beavatkozások a haszonállatok takarmányozásában stb.) betartása.
- A szennyezett takarmány, valamint a felszíni- és felszín alatti vizek felhasználása és az állati termékek fogyasztásának esetén végzendő óvintézkedések és a tenyésztett állatok gyógyításával kapcsolatos szabályok.
- Forgalomkorlátozás és területelzárás betartása a lakosság közvetlen szennyeződésének elkerülésére, valamint a termő- és szántóföldek kezelése (felszíni talajréteg beszántása, eltávolítása, pormentesítés stb.). Portalanítás (útburkolatok, épületek stb.), valamint a szabadidős tevékenység korlátozása.¹³⁹

A téma jellegéből adódóan, kizárólag az életkori sajátosságoknak megfelelő mértékben és mélységben szabad a gyerekek körében a veszélyes anyagokkal kapcsolatos veszélyhelyzeteket ismertetni és minden esetben pozitív előjelűnek kell lennie, tudatosítva, hogy a hatóságok, a védelmi szervek, az intézmény és a szülei mindent megtesznek a védelmük érdekében.

¹³⁹ A fejezet tartalmi elemei az alábbi kiadvány 1. sz. mellékletéből (40. old.) származnak: *Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Intézkedési Terv 2. fejezetéhez kapcsolódó OBEIT 2.2. útmutató, a Lakossági óvintézkedések bevezetését megalapozó védekezési stratégia 2022.*

TESZT ÉS FELADATOK A VESZÉLYES ANYAGOK TÉMAKÖRHÖZ

1. *Mi a teendő riasztáskor? Igaz vagy hamis? Karikázd be az IGAZ állítások betűjelét!*

- a) Veszélyes anyagok balesete esetén a légiriadó jelzését adják le a szirénák!
- b) Munkahelyen a vezető utasításai alapján kell cselekedni!
- c) Az utcáról a legrövidebb úton haza kell menni!

Megoldás: a) hamis b) igaz c) igaz

2. *Megelőző intézkedések mérgező felhő terjedése előtt - Igaz vagy hamis?*

Karikázd be az IGAZ állítások betűjelét!

- a) Nem kell az állatokat zárt térbe vinni.
- b) Az ajtókat ablakokat be kell csukni a redőnyöket le kell engedni.
- c) Nem muszáj a legmagasabban lévő szobába zárkózni.
- d) Nem kell a klímát lekapcsolni, szűrt levegőt biztosít.
- e) A TV-t rádiót be kell kapcsolni.
- f) Le kell ragasztani széles ragasztószalaggal az ajtókat, ablakokat.
- g) Akinek lehet, megtelefonálom, hogy bajban vagyunk.

Megoldás: a) hamis b) igaz c) hamis d) hamis e) igaz f) igaz g) hamis

3. *Megelőző intézkedések a mérgező felhő terjedésekor a vegyi baleset alatt. Pótold a szöveget a helyes szavakkal!*

Ha a szabadba ki kell mennie, takarja el az arcát és a száját, vagy használjon filteres védőmaszkot! telefonhívással az üzemek és a hatóságok tevékenységét! Mindig olyan helyiségben tartózkodjon, ami a földszinttől van, miután a nehéz gázok az helyiségekben gyűlnek össze.

- a) száraz kendővel, b) nedves törülközővel, c) állandó, d) felesleges, e) segítse, f) ne akadályozza, g) lejjebb, h) feljebb, i) felsőbb, j) alsóbb

Megoldás: b) nedves törülközővel, d) felesleges, f) ne akadályozza, h) feljebb, j) alsóbb

4. *Folytasd a mondatot!*

A lakásban az elzárkózásra a legalkalmasabb helyiség az,

- a) amely nem rendelkezik a külső légtérbe nyíló ajtóval, ablakkal.
- b) amely nem rendelkezik ablakkal, de a külső légtérbe nyíló ajtóval a menekülés miatt igen.

Megoldás: amely nem rendelkezik a külső légtérbe nyíló ajtóval, ablakkal.

5. A helyi védekezés leggyorsabban alkalmazható módja a(z)....

- a) Kimenekítés
- b) Kiürítés
- c) Elzárkózás"

Megoldás: elzárkózás

6. Mi a jelzése a katasztrófariasztásnak?

- a) Kétszer egy perces váltakozó hangmagasságú szirénahang.
- b) Egyszer kettő perces váltakozó hangmagasságú szirénahang.
- c) Háromszor fél perces váltakozó hangmagasságú szirénahang.

Megoldás: b) Egyszer kettő perces váltakozó hangmagasságú szirénahang.

7. A szállítás során mit nevezünk veszélyes árunak?

- a) Olyan áruféleség, melynek szállított tömege eléri az 1 tonnát.
- b) Olyan áruféleség, melynek szállított tömege eléri az 10 tonnát.
- c) Olyan áruféleség, mely tulajdonságait tekintve veszélyt jelent az elő szervezetre és a környezetre.
- d) A cigaretta és szeszesital szállítmányokat.

Megoldás: c) Olyan áruféleség, mely tulajdonságait tekintve veszélyt jelent az elő szervezetre és a környezetre.

8. Mit jelent, ha egy járművön narancssárga táblát lát?

- a) A jármű narancsot szállít.
- b) A jármű élő állatot szállít.
- c) A jármű veszélyes anyagot szállít.

Megoldás: c) A jármű veszélyes anyagot szállít.

9. Mi a teendő veszélyes árut szállító jármű baleseténél?

- a) Ne menjünk a jármű közelébe, ne érjünk a kiömlő anyaghoz, távolról próbáljuk elolvasni a narancssárga táblán, valamint bárcán lévő számokat, ábrákat, hívjuk a 112-es segélyhívó számot.
- b) Közelítsük meg a sérült járművet, szaglással próbáljuk beazonosítani a kiömlő anyagot, majd hívjuk a 112-es segélyhívó számot.

c) Véletlenül se álljunk meg, hanem hajtsunk tovább, mivel semmit nem tudunk tenni, csak akadályoztatnánk mások közlekedését.

Megoldás: a) Ne menjünk a jármű közelébe, ne érjünk a kiömlő anyaghoz, távolról próbáljuk elolvasni a narancssárga táblán, valamint a bárcán lévő számokat, ábrákat, hívjuk a 112-es segélyhívó számot.

10. Mi az újrahasznosítás fogalma?

- a) A szelektált anyag egy helyre gyűjtése
- b) Összegyűjtött anyag szelektálása
- c) Összegyűjtött anyag szelektív elégetése
- d) Összegyűjtött anyagból új anyag létrehozása

Megoldás: d) Összegyűjtött anyagból új anyag létrehozása

Készíts egy rajzot egy veszélyes anyagot szállító kamion balesetéről, meséld el a szituációt és a teendőket!

Te vagy az iskola igazgatója, jelzést kaptál, hogy mérgező felhő közeleg. Szerinted mi a teendő az iskolában ilyen esetben?

Keress értelmes szavakat a betűrácsban, magyarázd meg a jelentésüket!

V	Í	Z	P	C	E	H	K
M	E	N	T	Ő	K	O	I
T	L	SZ	M	Á	B	M	M
K	Z	SZ	É	L	A	O	E
G	Á	T	R	LY	L	K	N
Á	R	S	E	F	E	Z	E
Z	K	K	G	H	S	S	K
O	Ó	A	L	Ó	E	Á	Í
L	Z	P	W	R	T	K	T
B	Á	R	C	A	P	T	É
C	S	Ú	S	Z	Ó	S	S

Megoldás: mentők, víz, elzárkózás, gát, veszélyes, kimenekítés, homokzsák, mérreg, ár, csúszós, gázol, baleset, szél stb.

3. A TÚZZEL KAPCSOLATOS VESZÉLYHELYZETEK

A tűz az emberiség fejlődésének egyik legnagyobb mozgatórugója, nélküle nem lenne élet a Földön. A természeti tüzeket megtanulta az ember „megszelídíteni”, az égési formák és folyamatok megismerésével a saját javára fordítani. A mindennapjaink éltető eleme, a civilizáció meglétének egyik alapja. Pozitív hatása azonban csak akkor érvényesül, ha megvan az ellenőrzött használatra való képességünk. Amennyiben a tűz elszabadul, ellenőrizetlenül működik és terjed, óriási károkat tud okozni mind az emberi életben, mind a természeti és az épített környezetben. A biztonságunkra ható veszélyek között a leggyakrabban a tűzzel találkozunk. A gyerekek különösen kitettek a tűz hatásainak, ezért nagyon fontos, hogy a tanórai és a tanórán kívüli felkészítések során a tűz témakör kiemelt szerepet kapjon.¹⁴⁰ Ismerjük meg a tűzzel kapcsolatos alapfogalmakat, majd a tűz következményeit!

3.1 A tűzzel kapcsolatos alapfogalmak¹⁴¹

Égés. Olyan fizikai-kémiai folyamat, amikor az éghető anyag megfelelő hőmérsékleten a levegő oxigénjével egyesül, majd hő – és legtöbb esetben fény – alakjában energiát szolgáltat. Lehet lassú, normál és lehet gyors. Beszélhetünk tökéletlen égésről, amikor még van égő anyag a termékben, de nincs elég oxigén, és beszélhetünk tökéletes égésről, amikor sok oxigén van jelen és nincs több éghető anyag a végtermékben.

Gyulladás. A gyulladás az égés kezdete, amelyet a gyújtóforrás indít el. Ez lehet mechanikai, amikor a mozgási energia hőenergiává alakul, fotokémiai, amikor fény hatására következik be a gyulladás és lehet vegyi, amikor a kémiai folyamatok indítják el.

Tűzháromszög. A tűzhez szükséges tényezők összessége: energiahordozó (éghető anyag), magas hőmérséklet és oxigén.

Éghető anyagok. Olyan anyagok, amelyek a hőmérséklet emelkedéskor, azaz hő hatására kémiai és fizikai változáson mennek át. A hőálló anyagokban kémiai változás nem történik (kén,

¹⁴⁰ A Wordwall internetes felület, amely a saját tanítási formák egyszerű létrehozását segíti, több interaktív feladatot készített a tűzről, amely jól alkalmazható a gyerekek felkészítésében. <https://wordwall.net/hu-hu/community/hasznos-a-t%C5%B1z>. A tűz történetét az okostankönyv felület is feldolgozta. Lásd: https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_5_sni/lecke_02_004_olv.

¹⁴¹ A fogalmak alapjául szolgáló mű: RESTÁS (2014).

foszfor), a nem hőálló anyagok kémiai összetétele viszont megváltozik. A különböző halmazállapotú és összetételű anyagok másként reagálnak a hőhatásra. Más-más hőfokon történik meg a halmazállapot-változásuk.

Füst. A füst az égés során keletkező, szürke színű, forró égéstermék, amely gázokból és porlasztott szilárd anyagi részekből tevődik össze, nem más, mint a gáznemű közegben lévő nagyon kicsi szilárd részecskék eloszlása.

Láng. A láng nem más, mint az égés kísérőjelensége, világító fénye. Az a tér, amelyben a gőzök és gázok elégetése történik. A láng lehet világító és nem világító. Három rétege van: a külső része forró, de nem világít, a középső erős fényű részében a gázok égnek, a szénrészecskék lebegnek. A belső része sötét, mert benne a gázok még nem égnek. Izzó égésnél nem keletkezik láng.

Korom. A korom széntartalmú anyagok égésekor keletkező, grafit-szerű szénkristályokból álló por. a nem tökéletes égés során keletkezik és rákkeltő hatású.

Hamu. A hamu az égésből visszamaradt nem éghető szilárd alkotórészekből álló anyag. Fémes anyagok égésénél salakká áll össze. Az ipari korom a gumigyártás fontos kelleke.

Tűzjelző rendszerek. A tüzek korai felfedezését segítő berendezések. Ezek a füstöt, a hőt és a gázt érzékelik. Az optikai füstérzékelő az elektromágneses sugárzás bizonyos tartományában lévő égéstermékeket érzékeli, amelyek fényelnyelést vagy fényszóródást idéznek elő.

Az égés megszüntetése. Az a tevékenység, amikor az égés feltételeit megszüntetjük. Ennek keretében elvonhatjuk az oxigént, csökkenthetjük az éghető anyag hőmérsékletét vagy a gyújtóforrást. Az oxigénelvonás legegyszerűbb módja a letakarás, de történhet a helyiség oltóanyaggal való elárasztásával is. Az égő anyag hőmérsékletének csökkentése történhet vízzel, amikor tűz fészkében és annak környezetében a hőmérsékletet (a párolgási, a fojtó vagy az ütőhatását kiaknázva), az égő anyag gyulladáspontja alá csökkentik.

Oltóhab. Az oltóhab olyan anyag, amely a takaró-, illetve a hűtőhatása révén az égő anyagot elzárja a levegő oxigénjétől, másrészt megakadályozza, hogy az éghető gőzök és gázok meggyulladjanak.

A tűzoltókészülékek. Ezek olyan berendezések, amelyek oltóanyagot tartalmaznak. Lehetnek palackos porraloltók, vízzel, vagy habbal oltók, de gázzal, elsősorban széndioxiddal oltó típusuk is ismert. Használatukat a rajtuk lévő piktogramok mutatják.

A tűzoltó. A tűzoltó olyan szakember, aki a hivatása gyakorlása során részt vesz a tüzek megelőzésében, a tüzek oltásában és a műszaki mentésben.

Tűzoltóparancsnokság. A tűzoltóparancsnokság „tűzoltási és műszaki mentési tevékenységet végez, közvetlen tűz- és robbanásveszély esetén közreműködik a biztonsági intézkedések végrehajtásában, [...] tűzvédelmi hatósági feladatokat lát el, közreműködik egyes, speciális felkészültséget vagy eszközöket igénylő, a középületek biztonságos üzemeltetését szolgáló feladatok ellátásában, ellenőrzi az önkormányzati tűzoltóság, a létesítményi tűzoltóság és a tűzoltási és műszaki mentési feladatokat ellátó önkéntes tűzoltó egyesületek tevékenységét.”¹⁴²

A fogalmak megismerése után meg kell ismertetni a diákokkal a tűz kialakulásának lehetséges okait, az esetleges szerepüket a tűz okozásában. Ismerniük kell a tűz következményeit, negatív hatásait. Kisfilmek vetítése, esettanulmányok bemutatása jól segítheti a motiválást és az ismeretek elmélyítését is.

3.2 A tüzek és a következtükben kialakuló negatív hatások

Az ember ősi törekvése, hogy kiaknázza a tűz jótékony hatásait. Kezdetben ki volt téve annak, hogy csak a természet erejével jutott a tűzhez például zivatarok, villámcsapás idején. A tűz megőrzése nagy kihívást jelentett a számára, nem csoda, hogy törekedtek a tűzgyújtás feltalálására. A tűzoltás ősi módjai, mint a szikrapattintás vagy két fa összedörzsölésével való, esetleg a tűzfúróval való gyújtás meglehetősen nehéz volt. E tevékenység megkönnyítésére több próbálkozást ismerünk, amelyek szintén nem voltak veszélytelenek. A gumiarábikumos cukor keverékével ellátott fapálcika (mártógyufa) például kénsavba mártással gyulladt meg. Jó ötletnek tűnt, és bár már könnyebb volt vele tüzet gyújtani, de nagy bajt okozhatott, ha nem bántak vele kellő óvatossággal. A mártogató tűzszerzámot később felváltotta a gyufa őse, ami a kezdetben még fehér, majd vörös foszforral működött. A vörösfoszfor a gyufásdoboz oldalára került, a gyufa fejében oxidálószer és éghető anyag volt. Az érdes felülethez dörzsölték a

¹⁴² *Hivatásos tűzoltó-parancsnokságok* [é. n.].

pálcikát és így váltották ki a gyulladást. Savene és Cahen francia vegyészek pedig feltalálták a mindenben gyulladó gyufát olyan foszforelegyből, mely robbanás nélkül gyulladt. Újabb állomás volt az öngyújtók megjelenése, amelyek benzines, gázolajos kanóccal működtek, a modernebbek folyékony gázt tartalmaztak, amit egy szikra gyújtott be, majd elterjedt az elektromos szikrával történő fajtájuk is. E fejlődési folyamat eredményeként napjainkban nem a tűz gyújtása, hanem a féken tartása a kihívás.

A mindennapi életben, a hétköznapi tevékenységeinkkel mi is okozhatunk nemkívánt tüzeket. A gondatlanság, tudatlanság vagy figyelmetlenség a háztartási és a kerti munkák (avarégetés) során gyakran vezet tűz kialakulásához. Gondoljunk csak a főzés, sütés és a fűtés során bekövetkező tüzekre! Emellett az ünnepnapok és a szórakozás vagy a kirándulás során is keletkezhet tűz (grillezés, szalonnasütés, születésnap gyertyagyújtás stb.). A mindennapjainkban használt elektromos berendezések, valamint az elektromos vezetékek is okozhatnak épülettüzet.

Az épülettüzek során számolni kell a rendkívül nagy hőhatással, valamint jelentős füstképződéssel. A tűz megolvaszthatja, károsíthatja az épületek tartószerkezeteit, ami sérülésekhez omlásveszélyhez vezethet. A korom belepi a falakat, nyílászárókat, kellemetlen szagot hagy maga után és az eltávolítása során gyakran nemcsak a festéket, de a vakolatot is le kell kaparni, hogy eltüntessük a nyomait. A tüzek legnagyobb veszélye azonban az emberi életben okozott kár. Tartós légúti károsodást, eltüntethetetlen bőrsérüléseket okozhat. A nagyobb égéseknél a fájdalom és a plazmavesztés miatt sokkos állapot alakulhat ki. A kiterjedt vagy súlyos égések hosszú éveken át tartó gyógyulási folyamatban, plasztikai műtétek sorozatával tüntethetők el, de az érintettek halálát is okozhatják. Ennek fiziológiai alapja, hogy a plazma kilép a véráramból, a sejtek pedig roncsolódnak, az elhalt sejtek toxinjai mérgezést okoznak.

Az égési sérüléseket előidézhetik forró szilárd tárgyak, gőz, de elektromágneses kisülés is, valamint bizonyos vegyszerek és a sugárzások hatására is kialakulhat. Több fokozata van. Az 1. fokú sérülés jellemzője a bőrpír és a fájdalom, a másodfokú égésnél ezek mellett hólyagosodás alakul ki a bőrön, a harmadfokú égés jellemzője, hogy elhalnak a szövetek, mély seb keletkezik, a terület elszenesedhet. Az égés mértékét tenyérnyi egységben szokták kifejezni, amely megmutatja, hogy a test hány százaléka égett meg (egy tenyérnyi felület körülbelül a test egy százalékát jelenti).

Teendők és szabályok égési sérüléskor

- a sebet és környékét azonnal folyó hidegvízzel hűteni kell legalább 10-15 percig,
- a vérből kilépő plazma miatt összeeshetnek az erek, amely ájuláshoz és sokkos állapothoz vezethet, ezért itatni kell a sérültet, ha eszméleténél van,
- a keletkezett hólyagokat nem szabad kiszúrni, és semmivel sem szabad bekenni,
- a sebfertőzés megakadályozására a sebet steril gézlappal kell lefedni és fedőkötéssel bekötni, a sérült végtagot rögzíteni kell,
- a sérültet orvoshoz kell vinni vagy mentőt kell hívni hozzá.

A természeti tüzek (erdő- és bozóttüzek) elpusztítják a fákat, növényeket és veszélyeztetik az állatokat. Gyakran fiatal és erős állatok is áldozatul esnek vagy elvesztik az élőhelyeiket, így a táplálékláncban is zavarok keletkezhetnek. A természetben bekövetkezett károkat az erdők pusztulása miatt hosszú évtizedekig nem lehet helyrehozni, a fákkal együtt elveszítjük az oxigéntermelő képességüket is.

3.3 Védekezés a tűz ellen és szabályok tűz esetére

A tűz elleni védekezés legjobb módja, ha elkerüljük a kialakulását. Fontos az elővigyázatosság a gyújtószerszámokkal és a nyílt láng használatával. Kellő veszélytudattal és koncentrálttsággal kell minden tűzzel működő eszközhöz nyúlni. A gyerekek figyelmét fel kell hívni arra, hogy ők fokozott veszélynek vannak kitéve, és maguk is okozhatnak tüzeket. Tartsuk be az alábbi szabályokat!

Magatartási szabályok a tűzzel járó tevékenységek során¹⁴³

- A háztartási munkák végzése során ügyelni kell arra, hogy a gyúlékony anyagok a gyújtóforrástól kellő távolságban legyenek!
- A tüzeket nem szabad őrizenlenül hagyni és amennyiben már nincs rájuk szükség, kellő gondossággal el kell oltani!
- A tüzek használatával járó munkák során célszerű valamilyen oltóanyagot és kellő mennyiségű vizet a közelben tartani!

¹⁴³ A felsorolás alapjául a *Kézikönyv a veszélyhelyzeti ismeretek munkafüzetsorozathoz* (2001): 91-101. szolgált.

- A mécsesek, gyertyák, petárdák vásárlásakor ügyeljünk azok minőségére és a szabványoknak való megfelelésére! Ellenőrizetlen helyen ne vásároljunk belőlük!
- A meggyújtáskor figyelembe kell venni a helyiségben érezhető légmozgást, valamint, hogy a mécsestalp, a petárdatest átforrósodhat, ami arra készítet bennünket, hogy eldobjuk, ezzel is további tűzveszélyt okozva!
- A gyújtószerszámok használatakor legyünk elővigyázatosak! Gyerekek csak felnőtt jelenlétében használják, előtte ismerjék meg a fogásait és az eloltás módját!
- Az elégett vagy elfújt gyufaszálat nem szabad papírral telt szemetestartóba dobni!
- A fűtés során ne hagyjunk éghető anyagokat a kályhatest közelében, a lakásból való távozáskor célszerű eloltani a kályhában lévő tüzet!
- A különböző anyagok tárolásakor legyünk figyelemmel arra, hogy egymással érintkezve milyen reakcióba lépnek!

Amennyiben mégis bekövetkezik a tűz, mindent meg kell tenni az önmagunk és mások mentése érdekében, valamint gondoskodni kell a tűz jelzéséről.

Magatartási szabályok tűz esetén

- Amennyiben magunk okoztuk a tüzet, akkor sem szabad eltitkolni, a veszélyt jelezni kell, riasztani kell a tűzoltókat még abban az esetben is, ha sikerült eloltanunk!
- Ha tüzet észlelünk, azonnal el kell hagyni az épületet, nem szabad az értékmentéssel időt veszíteni!
- Az intézményekben van menekülési útvonalakat mutató rajz a falra kifüggesztve. Ezt célszerű megismerni anélkül, hogy tüzet észleltünk volna, mert ennek ismerete életet menthet.
- Az épületben rendszerint vannak kijáratot és vészkijáratot jelző, sötétben is látható jelzések, ezek sokat segítenek az eligazodásban akkor is, ha a tűz miatt nincs az áram, ismerjük meg őket!
- A liftek használata tűz esetén tilos és életveszélyes!
- Az otthonunkban gyakorolni kell a lakáselhagyást, ismerni kell a menekülő utakat áramkimaradás esetére is, a közlekedési utakból az akadályokat el kell tenni!
- A záruk, rácsok kulcsait jól látható helyen, a közelben kell tartani!
- Ha füstöt észlelünk és a helyiségek füsttel telítődtek, célszerű kúszni vagy négykézláb közlekedni, mert az oxigén nehezebb a füstnél, így a talaj közeli rétegekben van

esélyünk túlélni. A füstmérgezés ellen hasznos lehet, ha az orr és a száj elé bevizezett anyagot teszünk és azon keresztül lélegzünk.

- Csavarjunk vizes pokrócot magunkra, hogy ne gyulladjon meg a ruhánk! Ha a mégis tüzet fogott, azonnal meg kell állni, le kell feküdni a földre és gurulással kell eloltani! Ha a társunk ruhája gyulladt meg, rá kell dobni kabátot, pulóvert vagy pokrócot, hogy az oxigént elzárjuk a tüztől.
- Amennyiben már nem lehetséges kijutni az épületből, akkor a lakás vagy olyan helyiség ajtaját, ami még nem gyulladt meg, be kell csukni, vizes törölközővel be kell borítani vizes takaróval vagy lepedővel. Ebben az esetben az ablakon keresztül jelezzük minden eszközzel a külvilágnak!

Oltási módok

A tüzek kialakulása esetén valamilyen tűzoltási módot kell alkalmazni. A tűzoltás lehetséges útjai:

- eltávolítjuk az éghető anyagot,
- elzárjuk az oxigén útját,
- csökkentjük az éghető anyag hőmérsékletét.

Az éghető anyag eltávolítására jó példa, hogy meggyulladt tartálykocsi esetén a többi kocsit elvontatják a közelből, vagy a kezelhetetlen erdőtüzeknél kiszántanak egy erdősávot, hogy a lombkoronán ne terjedhessen tovább a láng. Az oxigén útjának elzárása függ a tűz nagyságától és attól, hogy milyen anyag ég. A gyertya vagy a gyufa fűjással is eloltható, kisebb tüzek esetén pedig a letakarás és csapkodás vagy az eltaposás segíthet. Az oxigén elzárása történhet vízszugárral vagy más nem éghető anyaggal is, mint homok, hamu, föld stb. és oltóhabok, oltóporok, oltógázok alkalmazásával. Fontos tudni, hogy az elektromos készülékek nem olthatók vízzel, sem a konyhai tüzek, amelyek során sütóolaj gyulladt ki. Bizonyos fémek és anyagok pedig vízzel érintkezve sajátos reakcióba léphetnek.

Kik segítenek?

A tűzoltók fő hivatása a tüzek keletkezésének megelőzése, valamint a tüzek oltása, továbbá az emberek és az értékek mentése tűz esetén. Szervezett rendben és egységekben, a szakmai szabályok betartásával dolgoznak.

Munkájukhoz speciális védőruhát és eszközöket alkalmaznak. A munkahelyük a tűzoltólaktanya, ahol gyakorolják a tűzoltási módokat és az eszközök használatát. Tűz esetén normaidőre gépjárművekkel vonulnak a helyszínre, ahol a szerparancsnok és tűzoltásvezető irányításával az adott tüzesetnek megfelelő módszer megválasztásával eloltják a tüzet és megpróbálják minimalizálni a károkat.

Összességében megállapítható, hogy a tűz az életünk segítője, de elszabadulva nagy károkat okozhat az emberi életben és a környezetben. A legfontosabb a tűz kialakulásának elkerülése veszélytudatos magatartással, körültekintő munkavégzéssel az alapvető tűzmegelőzési szabályok betartásával. Amennyiben mégis tűz alakul ki a környezetünkben, jeleznünk kell a tüzet, segítséget kell hívnunk és be kell tartani az épületből való kimenekülés szabályait. Amennyiben égési sérülés keletkezik, speciális szabályok szerint kell eljárni.

TESZT ÉS FELADATOK A TŰZVÉDELMI ISMERETEKHEZ

Pótold az egérrágt szövegben lévő utasítások szavait a megfelelő helyre!

1.

Amennyiben a serpenyőben _____ az olaj, jól záró _____ kell tenni rá és le kell _____ a tűzhelyet. Tűz esetén célszerű az _____ vagy az utca felé menekülni, ha erre nincs mód, akkor a _____ lehet az útirány. Amennyiben ez sem lehetséges, akkor az _____ be kell csukni és vizel _____ el kell tömni a réseket és az ablakon kell jelzést adni, hogy hol tartózkodunk.

szavak: lepedővel, fedőt, kapcsolni, ajtót kigyullad, tető, udvar

Megoldás: Amennyiben a serpenyőben kigyullad az olaj, jól záró fedőt kell tenni rá és le kell kapcsolni a tűzhelyet. Tűz esetén célszerű az udvar vagy az utca felé menekülni, ha erre nincs mód, akkor a tető, padlás lehet az útirány. Amennyiben ez sem lehetséges, akkor az ajtót be kell csukni és vizel lepedővel el kell tömni a réseket és az ablakon kell jelzést adni, hogy hol tartózkodunk.

2.

Amennyiben kigyulladt egy _____ készülék, első teendő az _____. A tűz elől való menekülés _____, hogy azonnal el kell hagyni az _____, amennyiben füsttel telt a helyiség, _____ négykézláb vagy kúszva kell haladni, az _____ vizes anyagot kell helyezni. Amennyiben nagyok a lángok a testünket _____ kell csavarni és úgy kell kimenni.

szavak: szabálya, elektromos, vizes ruhába, arcunk elé, épületet, áramtalanítás, füstszint alatt,

Megoldás: Amennyiben kigyulladt egy elektromos készülék, első teendő az áramtalanítás. A tűz elől való menekülés szabálya, hogy azonnal el kell hagyni az épületet, amennyiben füsttel telt a helyiség a füstszint alatt négykézláb vagy kúszva kell haladni, az arcunk elé vizes anyagot kell helyezni. Amennyiben nagyok a lángok a testünket vizes ruhába kell csavarni és úgy kell kimenni.

Igaz vagy hamis a következő néhány állítás? Ha igaz: I, ha hamis: H jelet tegyél

Az elsősegélynyújtás feladata az életveszély elhárítása ____

Égési sérüléskor be kell kenni a sebet tejföllel, hogy a fehérjevesztést pótoljuk ____

Ájulás esetén friss vízzel kell itatni, hogy felfrissüljön ____

Égési sérülés esetén hideg vízzel kell hűteni a sebet és sok folyadékot kell fogyasztani ____

Megoldás: 1: I, 2: H, 3: H, 4: I.

Teszt a tűz témakörhöz

1. Mi a tűzháromszög?

- a) éghető anyag, oxigén, gyulladási hőmérséklet
- b) éghető anyag, háromszögletű kendő, gyufa
- c) oxigén, farakás, füst

2. Mi a teendő tűz esetén?

- a) össze kell szedni a tankönyveimet és menekülni kell
- b) semmit sem keresgélünk, azonnal el kell hagyni az épületet
- c) bezárjuk az ajtót, ablakokat és várjuk a szüleinket

3. Mi a tűzoltók hívószáma? (az általános 112 segélyhívószám mellett)

- a) 104
- b) 105
- c) 107

4. Mit nem kell elmondani, ha a tűzoltókat riasztod?

- a) a szüleim elérhetőségét
- b) a tűz pontos címét és hogy mi ég
- c) a nevemet és címemet, telefonszámomat

5. Mi a legnagyobb veszélye a tűznek?

- a) égési sérülés, füstmérgezés, fulladás
- b) égési sérülés, megsemmisülnek a játékaim
- c) elszökik a macskám, füstmérgezés, áramszünet

6. Mik a tábortűzrakás főbb szabályai?

- a) úgy kell rakni, hogy engem melegítsen
- b) minél vastagabb és szárazabb fával kell megrakni
- c) legyen a közelében oltóanyag

7. *Mit nem szabad tenni, ha meggyullad a ruhád?*

- a) azonnal meg kell állni és hemperegni kell a földön
- b) oda kell szaladni a felnőttekhez és le kell venni a műszálas pulóvert
- c) ha nincs hely hemperegni, takarót, függönyt, abroszt kell csavarni magunk köré

8. *Hogyan nem célszerű cselekedni, ha meggyulladt a papírkosár, de még nem terjedt el a tűz?*

- a) letakarással
- b) vízzel, homokkal, habbal
- c) kiszaladok vele a folyosóra és ott hagyom

9. *Mit tilos vízzel oltani?*

- a) lakástűzet a 9. emeleten
- b) műanyagot, műszálas anyagot
- c) elektromos berendezést

10. *Hogyan kell a tűz esetén menekülni?*

- a) csak a tanárok utasítása szerint
- b) fegyelmezetten egyesével
- c) gyors iramban az udvar felé haladva

Megoldás: 1: a), 2: b), 3: b), 4: a), 5: a), 6: c) 7: b), 8: c), 9: c), 10: c)

Rajzoljátok le a tűzoltók munkáját!

Írjatok tanácsokat a tűz megelőzésére egy hozzánk látogató marslakónak!

Gyűjtsd össze, hogy otthon milyen tevékenység folyik, amely tűzveszélyes lehet!

4. Ifjúságfelkészítési tematika – Általános iskola

Kompetenciacél és tartalom	Óvoda/ ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Általános szabályok				
Elsődleges beavatkozók - főként a hivatásos katasztrófavédelmi szervek ismerete				
Segítőink a bajban: Párosítani tudja az eseményekhez a szakembert Ismerje fel a rendőrt, tűzoltót, mentőst, katonát.	Rajzok párosítása	Vizuális kultúra	4-5 mondatban kifejteni megadott szavakkal	Idegen nyelv
Ismerje a tűzoltók, rendőrök és mentősök ruházatát, felszereléseit, feladatait.	Tűzoltó, rendőr, mentős, katona rajzolása	Vizuális kultúra	Felpróbálási lehetőség	Állampolgári ismeretek
Megkülönböztető jelzést használó járművek, eszközök felismerése.	Kreatív rajz, bábu, képeslap, stb készítése	Vizuális kultúra	Járművek, felszerelések megtekintése	Technika és tervezés
Katasztrófavédelmi szervezetek ismerete a településen és környékén.	Google térképen környéken lévő hivatásos szervezetek megkeresése	Digitális kultúra	Rákeresés a NET-en, (streetview) készítsen image videót, ppt, előadást tűzoltóságról, önkéntes tűzoltókról	Digitális kultúra
Tűzoltóság, tűzoltó-felszerelések ismerete	Alapvető eszközök képeinek megismerése	Technika és tervezés	A rendszeresített általános felszerelések ismerete	Technika és tervezés
Tűzoltóság, tűzoltó-felszerelések ismerete 2.	Látogatás a katasztrófavédelemnél, tűzoltóságon, a szervezetek bemutatása, beszélgetés a tűzoltókkal a napirendről, munkájukról, feladataikról	Osztályfőnöki	Részvétel nyílt gyakorlatokon, bemutatókon, felszerelések kipróbálása	Közösségi nevelés osztályfőnöki

Kompetenciacél és tartalom	Óvoda/ ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Ismerje az önkéntesek szerepét, részvételét				
Társadalmi szerepvállalás – felelősségtudat kialakulása.	Családon belüli feladatmegosztás és a feladatok kipróbálása	Etika	Társak figyelmeztetése veszélyekre, a veszélyek jelzése, a közlekedésben résztvevők segítése, figyelmeztetése	Etika
Karitatív tevékenységre való hajlandóság kialakulása.	Családtag segítése, szituációk	Etika	A környezetében élők szükségleteinek felismerése, feleslegek adományozása	Közösségi nevelés Osztályfőnöki
Önkéntes mentőszervezetek ismerete.	Az önkéntesség kipróbálása osztálykeretben	Etika	Önkéntes-, karitatív szervezetek bemutatása, önkéntességről fotómontázs készítése	Digitális kultúra
Legyen készsége az együttműködésre, csapatmunkára.	Kooperatív játék a csoportban	Etika	Kooperatív játék egy kis közösségben	Dráma és színház
Képesség segélykérésre, tűzjelzésre				
Az eseménybejelentés szabályainak ismerete, a segélyhívás helyes módjának ismerete.	Segélykérő telefonszámok megtanulása, telefonálás gyakorlása	Környezet- ismeret	Segélykérő telefonszámok megtanulása, telefonálás gyakorlása Alapinformációk gyűjtése a segítségkéréshez	Dráma és színház
Annak ismerete, hogy mi különbség: téves riasztás és szándékosan megtévesztő jelzés között.	Az áruzkodás, a baj, vagy veszély jelzése közötti a különbség szituációk. A félrevezetés, túlzás, hazugság; szituációk	Etika	Megérteni, hogy milyen károkat okoz a téves és a szándékosan megtévesztő riasztás helyzetgyakorlással	Etika
Tudj különbséget tenni szándékosság és baleset között. A szándékos gyújtogatás veszélyei és következményeinek megértése.	Alapvető tilalmak írása és értelmzése.	Etika	Nyomozás szándékos károkozás esetére -játék.	Etika
Kárhelyi kommunikáció szabályainak ismerete.	Hogyan lehetek hasznos a helyszínen? Csoportjáték.	Élő idegen nyelv	Kommunikációs eszközök ismerete	Digitális kultúra

Kompetenciacél és tartalom	Óvoda/ ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Életmentés, elsősegély szabályainak ismerete				
Elsősegély nyújtási ismeretek elsajátítása. Ismerje a segítségnyújtás szabályait.	Kötszerekkel ismerkedés, sérült testrészek rögzítése	Környezet-ismeret	Alapvető sérülések tünetei, ellátásuk módja szituációs játékok	Testnevelés
Ismerje a sérülten/sérült közelében tanúsítandó magatartásformákat.	A láthatósági eszközök, az elakadást jelző háromszöget megismerése	Technika és tervezés	A segítségnyújtás elmulasztásának következményei. Példák gyűjtése	Etika
Ismerje a lakosságvédelem módszereit				
Védekezés és különleges lakosságvédelmi esetek (kitelepítés, kimenekítés, befogadás) ismerete.	A védelem eseteinek gyakorlása. rajz, szituációs játékok	Osztályfőnöki	Mit jelentenek a kifejezések (kitelepítés, kimenekítés, befogadás), activity	Állampolgári ismeretek
Tudja mi a veszélyhelyzeti csomag.	Egyszerű veszélyhelyzeti csomag összeállítása	Technika és tervezés	Teljes menekülő csomag készítése, időre	Technika és tervezés
Legyen ismerete a ki- és visszatelepítésről, helyreállításról, kárenyhítésről.	Megfogalmazni, hogy mi az, ami a legjobban hiányozna az otthonából	Környezet-ismeret	Rajzoltan kitelepítési útvonalakat a településükön	Természet-tudomány
Legyen ismerete az egyéni védelem - szükség védő eszközök (légzés, ruházat, mechanikai hatások).	Milyen szerveinket kell védeni, mitől? Rajz, mondókák a testrészekről	Környezet-ismeret	"Szükség"(es) védőeszközök készítése, viselésének gyakorlása	Technika és tervezés
Az elzárkozás lényegének, szabályainak ismerete.	beszélgetés: Milyen környezeti hatásoktól véd meg az otthonuk?	Környezet-ismeret	Hogyan lehet kiválasztani a legalkalmasabb helységet, mit kell működtetni, vagy lekapcsolni?	Technika és tervezés
Óvóhelyi védelem ismerete.	Óvóhelyi látogatás	Osztályfőnöki	Menedék készítése	Állampolgári ismeretek
Riasztás, tájékoztatás lényegének ismerete. VÉSZ, SMS, OLG I stb. sziréna, lakossági riasztó eszközök jeleinek megértése.	A lakás, iskola riasztási jeleinek kipróbálása (tűzriadó, füst és szénmonoxid érzékelő)	Osztályfőnöki	Sziréna-lakossági riasztó eszközök jeleinek ismerete	Állampolgári ismeretek

Kompetenciacél és tartalom	(Óvoda) Ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Felismerés szintjén ismerje a katasztrófákat				
A katasztrófatípusok ismerete.	Mese vetítése veszélyekről	Osztályfőnöki	Természeti katasztrófák Civilizációs katasztrófák filmvetítés	Természet- tudomány
Bekövetkezett események értékelésének képessége.	Lakókörnyezetben keletkezett károk (tűz, csőtörés, vihar, villám;) híradások megtekintése	Digitális kultúra	Hazai és nemzetközi katasztrófák összefoglalása, elemzése	Földrajz
Otthonaink veszélyeit ismerje				
Legyen képes a veszélyes tárgyakat és cselekvéseket azonosítani otthon, az iskolában és az utcán.	az otthoni tárgyak megismerése, veszélyeik azonosítása rajz, feladatlapok	Technika és tervezés	Veszélyes helyzetek gyűjtőmunka, az elkerülés lehetséges módjai - dramatikusan játékosan	Kémia
Ismerje a tűz szerepét, hasznosságát és károsító erejét (pozitív és negatív példák).	Melegítő eszközök (tűzhely, hőszigetelő) rajzolása, veszélyek azonosítása, gyertyagyújtás biztonságban.	Technika és tervezés	Az otthonunk, mindennapjaink tűzbiztonsága. Családi este dramatikusan játékosan, karácsonyfadíszítés.	Technika és tervezés
Ismerje az iskolai védelmi szabályokat				
Ismerje a teendőket tűzriadó, bombariadó esetén - az iskola tűzriadó terve.	Tűzriadó, evakuálás gyakorlása	Osztályfőnöki	Menekülési terv készítése alaprajzokból	Digitális kultúra

Kompetenciacél és tartalom	(Óvoda) Ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Környezetünk ismerete				
Ismerje a biztonságos nyaralás, szabadidő feltételeit.	A természetes vizekben való fürdés veszélyei, történet-játászás plüssállatokkal	Környezet- ismeret	Szárazság, tüzgyújtási tilalom, tüzgyújtás szabályai (tábortüz, szalonmasütés, stb.) story telling	Természet- tudomány
Tudjon tájékozódni a terepen, térképen (GPS, iránytű) Legyen képes térkép alapján tájékozódni, ismerje a tájékozódás alapvető szabályait.	Iránytűvel ismerkedés, tájékozódás a nap, kéz stb. segítségével	Környezet- ismeret	Az iskola közelében térkép segítségével "elrejtett" kincsek keresése, GPS koordináták alapján helyek megtalálása.	Földrajz
Ismerje a tömegrendezvényeken való viselkedés szabályait.	Ha elvesztél a tömegben, akkor mi a teendő? -szituációs játék	Osztályfőnöki	Tájékozódás tömegben, sötétben, füstben, vészkijárat keresése Filmek a tömegpánikról	Közösségi nevelés osztály- főnöki
Ismerje a nyár veszélyeit.	Egyedül - felügyelet nélkül otthon - szituációs játék, feladatlapok	Etika	Strandon és természetes vizekben fürdőzés és a vízből való mentés veszélyei – szerepjáték	Testnevelés
Környezetvédelem, környezetszennyezés és szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás elveinek ismerete				
Ismerje a hulladékgyűjtés alapjait, ismerje fel és különböztesse meg a szelektív hulladékgyűjtés jelképeit.	Kreatív foglalkozás hulladékból használati-, dísz tárgyak készítése pl.: cserepek az óvodába, amikbe majd virágok, zöldségeket kerülnek	Vizuális kultúra	Szelektív hulladékgyűjtés az iskolában. Tisztább környezetünk – szelektív hulladékgyűjtés jelképei rajz	Természet- tudomány

Kompetenciacél és tartalom	(Óvoda) Ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Konkrét veszélytípusok részletes ismerete				
Vizek kártételei				
Ismerje az árvíz fogalmát, következményeit, teendőket árvízkor.	A víz körfogása, rajz, a víz haszna - páros játék	Környezet- ismeret	Az árvízi védekezési formák ismerete Homokzsákolás - gyakorlat	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje az belvív fogalmát, következményeit, teendőket belvízkor.	-	-	Áradás és belvív közötti különbségek filmvetítés	Földrajz
Ismerje a „villám árvíz” veszélyeit.	Zivatar során teendők, szituációs játékok, rajz	Környezet- ismeret	Védekezési lehetőségek kiselőadás készítése	Földrajz
Tűz				
Ismerje a tűz megelőzésének jelentőségét, módját.	A tűz barátunk, vagy ellenségünk? Veszélyek.	Környezet- ismeret	Az égés feltételei, tüzrakás gyakorlása.	Fizika
Tudja mi a teendő tűz esetén? - Védekezés Menekülési lehetőségek ismerete.	Kistüzek oltásának, földön hempergés kipróbálása	Technika és tervezés	Ismerje a tűz, füst esetén tanúsítandó magatartásformákat Oltási feladat - porral oltóval.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Értse meg a tűz veszélyeit (égés, fulladás) és az ellene való védekezés lehetőségeit.	Füst szint alatt kúszás gyakorlása	Környezet- ismeret	Milyen az egészséges levegő összetétele (mustgáz). Füstgéppel gyakorlás	Kémia
Ismerje a szükség-légzésvédő eszközök készítését.	Szükség védőeszköz készítése gézből	Technika és tervezés	Egyéni - munkavédelmi – védőeszközök kipróbálása	Technika és tervezés
Ismerje a szabadtéri tűz kialakulását, veszélyeit.	Tűzgyújtási szabályok, tűzgyújtási tilalom, erdőtűz; rajz, beszélgetés	Osztályfőnöki	Tálcátűz-bemutató hőhatásának érzése, biztonságos távolságból, VR-szimuláció	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a tűzveszély forrásait: Tűzveszélyes anyagok, készülékek Gyufa és a dohányzás Elektromos készülékek stb.	Példákat mondani, hogy mi okozhat tüzet, rajz készítése	Környezet- ismeret	Példákat mondani kategóriánként, Gyűjtsenek össze gépeket, szerszámokat, amelyek veszélyesek.	Fizika

Kompetenciacél és tartalom	(Óvoda) Ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Rendkívüli időjárás				
Tudja megkülönböztetni az évszakok veszélyeit tavasz/ős: szél, heves esőzés; nyár: hőség, kánikula, zivatarok, viharok, villámlás, aszály; tél: hóvihár, hóhelyzet, jég.	Rajz készítése az évszakok veszélyeiről, szituációs játék	Vizuális kultúra	Ismertetni az évszakok szélsőséges időjárási helyzeteit, veszélyeit, gyűjtsenek példákat a világból.	Földrajz
Ismerje a szélvihár veszélyeit és az ellene való védekezés lehetőségeit.	Teendők szabad ég alatt tartózkodáskor, szituációs játék Óvintézkedések az épületen belül	Osztályfőnöki	Magatartási szabályok Építsünk menedéket	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a hőség - UV veszélyeit és az ellene való védekezés lehetőségeit.	Mi tegyél és mit ne, hőségben? beszélgetés	Osztályfőnöki	Részletes magatartási szabályok activity, vagy keresd a pártját-játék	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a heves zivatar veszélyeit és az ellene való védekezés lehetőségeit.	A menedékkeresés módjai, dramatikus játék	Osztályfőnöki	Magatartási szabályok Építsünk menedéket!	osztályfőnöki
Értse a villámcsapás veszélyét, okait, a védelem módjait.	Zivatar rajz, feladatlapok, filmvetítés	Osztályfőnöki	A villám hatása az emberre - filmvetítés. Védekezés.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a rendkívüli hideg, hóvihár veszélyeit és az ellene való védekezés lehetőségeit.	Öltözködés fagyás ellen. Dramatikus játék extrém hideg szituációra	Osztályfőnöki	Hogyan védekezhetünk? hóvihár alatt utazáskor és az otthonunkban? filmvetítés	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Földtani veszélyek				
Értse a földrengés keletkezésének okait, veszélyeit.	Nincs		Kialakulásának körülményei	Földrajz
Értse a földrengés keletkezésének okait, veszélyeit.	Mit jelent, mit okoz, hogyan meneküljünk? filmvetítés, rajz	Technika és tervezés	Magatartási szabályok rengés alatt és a földrengést követően. Activity vagy marslakók-játék	Földrajz

Kompetenciacél és tartalom	(Óvoda) Ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Ipari balesetek				
Értse a veszélyes üzemek, gyárak baleseteinek lényegét - vegyi baleset Veszélyes anyagok tulajdonságai, az üzemek baleseteinek következményei.	Veszélyes anyagok jelzései, rajz, párosítás, feladatlapok	Környezet- ismeret	Készítsen feladattervet veszélyes anyag ömlés esetére a családnak	Kémia
Értse a veszélyes áruk szállítása (ADR, RID) során keletkezett balesetek lényegét, veszélyeit.	Veszély jelek, bárcák kirakó készítése, kirakása	Vizuális kultúra	A veszélyesáru-szállítás jelzéseinek alapvető ismerete, párosító játék	Kémia
Értse a nukleáris veszély lényegét, ismerje a lakossági teendőket.	A nukleáris energia barát, vagy ellenség? Ki mit tud? Szirénajelek értelmezése	Környezet- ismeret	Alapvető védekezési szabályok ismeretére szituációk Elzárkózás, Jódprofilaxis, Kimenekítés, kitelepítés, élelmiszer-fogyasztási szabályok	Fizika
Járvány és pandémia				
Ismerje a járvány kialakulásának okait, a fertőzésekkel szembeni védekezést.	Mik okozzák a fertőzéseket? "nagyító alatt a bacik" játék. Kézmosás gyakorlása	Környezet- ismeret	Magatartási szabályok járványok megjelenése esetén. Készíts Jó tanácsok szórólapot!	Biológia

Kompetenciacél és tartalom	(Óvoda) Ált.isk. alsó tagozat	Tantárgy 1-4. évfolyam	Ált.isk. felső tagozat	Tantárgy 5-8. évfolyam
Balesetek, egyéb veszélyek				
Értse meg a közlekedési balesetek lényegét, az elkerülés módjait és a teendőket.	A balesetek okai gyűjtőmunka A kerékpározás szabályai gyakorlással	Osztályfőnöki	Kit kell értesíteni, mi a teendő balesetkor? Szituációs játék. Segítségnyújtás -filmvetítés	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a mustgáz (CO2) mérgezés lényegét, okait.	Veszélyes helyek elkerülése, a veszélyjelzés módja. Szerepjáték.	Környezet- ismeret	A mustgáz jellemzői, veszélyhelyzet szimulálása	Kémia
Értse az áramütés lényegét, okait, tüneteit, a megelőzés lehetőségeit.	Az elektromosság barátunk, vagy ellenségünk? -beszélgetés. Árammal működő készülékek gyűjtése, használatuk megismerése	Technika és tervezés	Elektromos veszélyek, szigeteléstípusok, védőrelé, megszakítók ismerete, földelés. Elsőségy áramütéskor	Fizika
Értse, hogy mi a KI és mit jelent a kritikus infrastruktúrák kiesése, ismerjen alapvető túlélési módokat.	ismerjék a létfontosságú szolgáltatásokat, a mindennapjainkban Mesél a múlt... -összehasonlítás	Környezet- ismeret	Magatartási szabályok a szolgáltatások kiesése esetén (rövid - hosszútávú) Szituációs játék	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Erőszakos cselekmények				
Értse a terrortámadás – merénylet – háború lényegét, ismerjen néhány alapvető szabályt.	Kik vigyáznak ránk? mentőszervek ismerete (rajz, beszélgetés, filmvetítés)	Osztályfőnöki	Magatartási szabályok terrortámadás során, védelmi szervek megismerése -filmvetítés	Állampolgári ismeretek

Ifjúságfelkészítési tematika – Középiskola

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Általános szabályok		
Elsődleges beavatkozók - főként a hivatásos katasztrófavédelmi szervek ismerete		
Ismerje, hogy kik segítenek a bajban: Eseményekhez párosítani a szakembert Ismerje fel a rendőrt, tűzoltót, mentőápolót.	Katasztrófa-szituációk szimulálása, az elsődleges beavatkozók feladatköreinek gyakorlása	Állampolgári ismeretek
Ismerje a tűzoltók, rendőrök és mentősök ruházatát, felszereléseit, feladatait	Egyenruhák típusai (védőruha, gyakorló, hivatali, dísz), rendfokozatok rajz, ruhák felpróbálása	Állampolgári ismeretek
Értse a megkülönböztető jelzést használó járművek jeleit.	Fecskendők, szerek málházat, felszerelések kipróbálása szituációs játék, eszközök bemutatása (élményszerűség)	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a katasztrófavédelmi szervezeteket a településen és megyei szinten, értse meg azok feladatait.	Bemutató készítése a megye katasztrófavédelmi szerveiről, kárterületi együttműködőkről kiselőadás formában	Mozgókép-kultúra és médiaismeret
Tűzoltóság - tűzoltófelszerelések és oltóanyagok ismerete.	Speciális szerszámok, eszközök és anyagok megtekintése, működésük ismerete, gyakorlat	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Értse a katasztrófavédelmi szervek felépítését, működését, a szakemberek feladatait. Közösségi szolgálat teljesítése katasztrófavédelmi szerveknél	A településen, vagy a legközelebbi nagyobb településen működő katasztrófavédelemhez kapcsolódó szervezeteknél látogatás, beszélgetés a tűzoltókkal a napirendről, munkájukról, feladataikról	Állampolgári ismeretek

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/Tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Ismerje az önkéntesek szerepét, részvételét		
Alakuljon ki a társadalmi szerepvállalásról az elképzelése, érezzen felelősségtudatot a közösségért.	Önkéntes mentőszervezet ifjúsági tagozatának megismerése, részvétel a programokban, közösségi szolgálatteljesítés	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Legyen nyitott a karitatív tevékenységre.	Karitatív szervezetek munkájának megismerése, részvétel a programokban, szorgalmas közösségszolgálat teljesítés	Állampolgári ismeretek
Ismerje az önkéntesség érzését, a környezetében lévő önkéntes mentőszervezeteket.	Részvétel egy önkéntes mentőszervezet (önkéntes tűzoltóság), vagy karitatív szervezet nyílt napján, bemutatóján, tájékoztatás adása a társaknak erről.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Legyen készsége az együttműködésre, csapatmunkára.	Közösségek kooperatív játékos feladatai	Dráma és színház
Képesség segélykérésre, tűzjelzésre		
Tudja a szabályos eseménybejelentés és a segélyhívás szabályait.	Situációkban segélyhívás gyakorlása. Az alapinformációkon felül, megfontolt, részletes információk adása a káreseményről	Idegen nyelv
Értse, hogy mi a különbség: téves riasztás és szándékosan megtévesztő jelzés között.	Valós esemény és megtévesztő hanganyag meghallgatása, majd döntéshozása	Dráma és színház
Tudjon különbséget tenni szándékosság és baleset között – Tudja a szándékos gyújtogatás veszélyei és következményeit.	Bekövetkezett károk társadalmi, anyagi, és büntetőjogi következményei: bírósági tárgyalás eljárássága	Állampolgári ismeretek
Ismerje a kárhelyi kommunikációt - rádióforgalmazást és híradást.	Rádióamatőr ismeretek, rádióforgalmazási szabályok (adóvevő), videofelvétel készítése, gyakorlás, story telling	Mozgóképkuultura és médiaismeret

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/Tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Életmentés – elsősegély szabályainak ismerete		
Ismerje az elsősegélynyújtás ABC-jét, a sérülések fajtáit.	Balesetek szimulálása. Segítségnyújtás végtagtorés, vérzés és eszméletvesztés esetén. Ambubabán gyakorlás (Elsősegély, újraélesztés)	Testnevelés
Ismerje a sérülten/sérült közelében tanúsítandó magatartásformákat.	Empátia értelmezése, pszichológiai támogatás jelentésének megbeszélése, szituációs játékok	Állampolgári ismeretek
Ismerje a lakosságvédelem módszereit		
Ismerje a lakosságvédelem módjait (kitelepítés, kimenekítés, befogadás).	Magatartási szabályok a kitelepítés, kimenekítés, befogadás során. Feladatlap, párosítás, szituációs játékok.	Állampolgári ismeretek
Tudja megtervezni a szükségleteket kitelepítés esetére.	Túlélőcsomag összeállítása különböző helyzetekre és különböző családokra.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Értse a visszatelepítés, helyreállítás, kárenyhítés lényegét, lehetséges szerepét benne.	Károk a természetes és az épített környezetben, a károk mérséklésének lehetőségei, filmvetítés, megbeszélés	Természettudomány
Értse az egyéni védelem fontosságát (légzésvédelem, ruházat, mechanikai hatások elleni védelem)	Munkavédelmi eszközök és védelmi képességeik alapvető ismerete: feladatlap. Szükség-védőeszközök készítése	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Értse az elzárkózás és az óvóhelyi védelem lényegét.	Hogyan lehet a lakás védőképességét, a biztonságot fokozni? ablakok szigetelése vizes törőlközővel.	Fizika
Ismerje a riasztás, tájékoztatás szabályait, eszközeit. VÉSZ, SMS, OLG stb.	Óvóhelyi szabályok alkotása. Óvóhelyen tartózkodás gyakorlása. A katasztrófariasztás rendje a médiában, a légiriasztás (OLGI) meghallgatása, a VÉSZ mobilalkalmazás kipróbálása, SMS rendszerüzenetek értelmezése. Sziréna-lakossági riasztó eszközök kipróbálása.	Állampolgári ismeretek
		Digitális kultúra

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/Tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Felismerés szintjén ismerje a katasztrófákat		
Ismerje a katasztrófákat, azok okait, következményeit.	A katasztrófatípusok és veszélyek csoportosítása Természeti /civilizációs katasztrófák filmvetítés, megbeszélés	Természettudomány
Értse a katasztrófa-elhárítás folyamatát.	Milyen válaszadás, védekezés történt már nagy katasztrófák során? Mit tehet egy diák? - interaktív gyakorlat.	Földrajz
Otthonaink veszélyeit ismerje		
Ismerje a baleset- és tűzveszély különböző eseteit.	Magatartásformák a bekövetkezett balesetek során, szituációs j.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Értse a tűz szerepét, hasznosságát és károsító erejét	Veszélyes tevékenységek felsorolása, szimulált veszélyhelyzet.	
Ismerje az iskolai védelmi szabályokat és a környezetet		
Ismerje a tűzriadó, bombariadó esetén a teendőket. Ismerje az iskola tűzriadótervét.	A beépített tűzjelző, tűzoltó berendezések megtekintése, kézi tűzoltókészülék használata. Kimenekülés gyakorlása.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a biztonságos nyaralás, szabadidő feltételeit.	Állóvizek és folyóvizek veszélyei fürdőzés, korcsolyázás során. A társmentés szabályai felsorolás, mentési gyakorlat.	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Tudjon tájékozódni a terepen, térképen (GPS, iránytű).	Különböző vetületi rendszerek, koordináta rendszerek, GPS működési elvének megismerése, domborzati jelek ismerete a térképen; gyakorlat konkrét kereséssel.	Földrajz
Tudja, hogy hogyan kell viselkedni a tömegrendezvényeken.	Zenés, táncos és egyéb rendezvények tüzei; filmvetítés. Feladat: egy rendezvény veszélyeinek feltérképezése, menekülési útvonal készítése	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje a nyár veszélyeit, a nyaralás biztonsági szabályait.	A célsország megismerése; kiselőadások. Nyaralási szituációk eljátszása.	Földrajz
Ismerje a hulladékgyűjtés alapjait, ismerje fel és különböztesse meg a szelektív hulladékgyűjtés jelképeit.	Innovatív újrahasznosítási technológiák, fenntartható fejlődés, környezetvédelmi stratégiák: filmvetítés. Tanulmányi kirándulás: a környezetszennyezés felismerése.	Természettudomány

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/Tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Veszélyek részletes ismerete		
Vizek kártételei		
Ismerje az árvíz lényegét, főbb veszélyeit.	Magatartási szabályok gyűjtése árvízveszély esetére. Árvízi alapfogalmak; párosítás. A védekezés folyamata; filmvetítés	Közösségi nevelés osztályfőnöki
Ismerje az árvíz és a villámárvíz lényegét, főbb veszélyeit	Melioráció, csatornázás, átemelő szivattyúk lényegének ismerete. Teendők viharban szituációs játékok	Földrajz Földrajz
Rendkívüli időjárás		
Ismerje az évszakokra jellemző veszélyeket az időjárás jellemzőit, szélsőségek veszélyeit, legyen képes védekezni ellenük.	Védekezési formák, magatartási szabályok a szélsőséges időjárás veszélyei ellen. Az évszakok időjárási veszélyeinek összegyűjtése; rajz, szópárbaj, szituációs játékok	Magyar nyelv és irodalom 9–12. évfolyam
Ismerje a szélvihar következményeit, a teendőket szabad ég alatt tartózkodáskor, az óvintézkedéseket az épületen belül.	A szélvihar-okozta károk; activity. Építkezési technológiák, stratégiák és a szélvihar összefüggései; háztervező játékok	Természettudomány
Ismerje a hőség és az ultraibolya sugárzás veszélyeit, legyen képes védeni önmagát.	A hőség élettani hatásai, szituációk. OMSZ-előrejelzés és riasztás közleményeinek értelmezése	Biológia
Ismerje a heves zivatar következményeit és a saját teendőit zivatar esetén.	Meteorológiai jelenségek (felhőzet) megelőző jellegű felismerése, OMSZ-előrejelzés, riasztás közleményeinek értelmezése	Földrajz
Értse a villámcsapás lényegét és az ellene való védelem lehetőségeit.	A sérülés elkerülésének módjai. Filmvetítés. VR-szimuláció	Természettudomány
Ismerje a rendkívüli hideg, hóvihar következményeit, az ellene való védelem lehetőségeit.	Hazai jellemző szélsőséges időjárási esetek bemutatása, védekezési lehetőségek	Közösségi nevelés osztályfőnöki

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/Tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Földtani veszélyek		
Ismerje a földrengés jellemzőit és a szükséges teendőket.	Hazai, nemzetközi példák gyűjtése, a kárterület jellemzőinek azonosítása.	Földrajz
Ismerje a földrengés jellemzőit és a szükséges teendőket.	Földtani ismeretek (EC, HC, hullámok) - (Szökőár) Védekezési (építkezési) stratégiák Földrengést követő nemzetközi segítségnyújtás, mentés	Földrajz
Tűz		
Ismerje a természeti tűz kialakulásának okait, feltételeit, következményeit, a kialakulás megelőzésének lehetőségeit.	A természeti tűz jellemzőinek azonosítása; feladatlapok, VR-szimuláció. A táborítási szabályai, tűzrakási gyakorlat	Természettudomány
Ismerje a lakóház (lakás) tűz okait, következményeit és a tűzoltás módjait.	VR szimuláció, A beépített oltóberendezések és a füstelvezetés megtekintése, a kézi tűzoltókészülék-típusok kipróbálása, a menekülés és a kistűzek oltásának gyakorlása	Természettudomány
Értse meg a szén-monoxid (CO) mérgezés, és az égő ruházat következményeit, ismerje a megelőzés lehetőségeit.	A mérgezés tüneteinek azonosítása; gyakorlás. Menekülési lehetőségek összegyűjtése. Mit tegyünk, ha a ruhánk meggyulladt? Földön hempergés gyakorlása.	Természettudomány
Tudja, hogy tűz esetén mi az osztály és mi az egyén feladata.	Kisebbségi segítsége kimeneküléskor, az értékmérés szabályai; filmvetítés	Közösségi nevelés (osztályfőnöki)
Ismerje a tűz hatásait az élővilágra.	A füst, a láng és a hőhatás hatása az egészségre, a védekezési stratégiák; az égés ellátása; gyakorlás	Biológia
Ismerje fel és tudja értelmezni a veszélyjelzéseket.	Jelölések az intézményekben, jelölések a városban. Jelölések a járműveken. Teendők veszélyes anyagot szállító jármű balesetekor; szituációs játék, VR-szimuláció	Közösségi nevelés osztályfőnöki

Kompetenciacél és tartalom	Középiskola/Tevékenység	Tantárgy 9-12. évfolyam
Ipari balesetek		
Ismerje a veszélyes anyagok típusait, fajtáit, hatásait, a veszélyes üzemek kategóriáit.	Veszélyes anyagok listázása, csoportosítása, a veszélyesüzem-kategóriák (SEVESO) ismerete; feladatlapok. Üzemek, gyárak a környezetünkben; filmvetítés.	Kémia
Ismerje a veszélyes áruk szállítása (ADR, RID) során kialakult balesetek következményeit és a teendőket ilyen esetekben.	Veszélyes áru szállítása közúton (ADR), vasúton (RID), vízben (ADN); filmvetítés. A baleset esetén követendő szabályok gyakorlása	Kémia
Értse meg az atomerőművek lényegét, indokoltságát. Ismerje az atomerőművekben kialakult balesetek következményeit és a teendőket ilyen esetekben.	Nukleáris energia előállítása és az üzemzavarok; beszélgetés. Alapvető sugárvédelmi ismeretek; szituációs gyakorlat	Fizika
Balesetek, egyéb veszélyek		
Ismerje a teendőket közlekedési baleset esetén.	Az emberek és az állatok viselkedése baleset esetén, a korai segítségnyújtás jelentősége; dramatikus játékok	Biológia
Ismerje a vegyi anyagokkal kapcsolatos baleset, sérülés jellemzőit.	A maró, a hólyaghúzó stb. anyagok hatása a szervezetre; filmvetítés, fogalomparóditás	Biológia
Értse az áramütés fizikai hátterét, hatását az emberre és ismerje az elkerülés lehetőségeit.	Az áramütés elkerülési lehetőségei, élettani hatásai, mentési szabályok, elsősegélynyújtási gyakorlat	Biológia
Tudja mi a kritikus infrastruktúra és mit jelent a kiesése.	Az infrastruktúrák ismerete, kiesésük hatása; magyarázat, a kitérítés csökkentése. Mi történne, ha... játékok.	Természettudomány
Járvány és pandémia		
Ismerje a járvány okait, kialakulását, a fertőzések elleni védelem lehetőségeit.	Betegségek és járványok; filmvetítés. A kéz és az eszközök fertőtlenítésének módjai; gyakorlás. A védőeszközök használata; gyakorlás.	Biológia
Erőszakos cselekmények		
Értse meg a terrortámadás okait, fajtáit. Legyen képes terrorcselekmény esetén a túlélés lehetőségeit felismerni.	A terrorcselekmények okai, fajtái; filmvetítés. Túlélési lehetőségek. VR-szimuláció, szituációs játékok.	Közösségi nevelés osztályfőnöki

A melléklet felhasznált irodalma

- AMBRUSZ J. & MUHORAY Á. (2016). A 2001. évi beregi árvíz következményeinek felszámolása, a kistérség rehabilitációjának megszervezése. *Védelem Tudomány*, 1(1), 108–125.
- BAROSS K. et al. (2015). *Módszertani Segédlet a Települési Vízkár–elhárítási tervek készítéséhez*. Magyar Mérnöki Kamara Vízgazdálkodási- és Vízépítési Tagozata.
- BERTALANITS Sz., SZÁNTÓ A. & SZEITZ A. (2013). *Az Országos Sugárfigyelő, Jelző és Ellenőrző Rendszer fejlesztéséről*. tanulmány. Online: <https://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/132-az-orszagos-sugarfigyelo-jelzo-es-ellenorzo-rendszer-fejleszteserol.pdf>
- BÍRÓ Tibor et al. (2021). *II. Országos Települési Csapadékvíz-gazdálkodási Konferencia 2019 Tanulmányok*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Budapest szelektív hulladékgyűjtési rendszere [é. n.]*: Online: <https://www.fkf.hu/budapest-szelektiv-hulladekgyujtesi-rendszere>
- HÁBERMAYER T. (2020). *Az ár- és belvíz elleni katasztrófavédelmi feladatok korszerű megoldásának lehetőségei*. PhD értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE), Katonai Műszaki Doktori Iskola.
- HÁBERMAYER T. (2021). Ár- és belvíz-veszélyeztetettség felmérése elektronikus adatgyűjtéssel. *II. Országos Települési Csapadékvíz-gazdálkodási Konferencia*, 269(8), 175–182. Online: https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/16658/Web_PDF_II_Orszagos_Telepulesi_Csapadekviz.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=175
- Hivatásos tűzoltó-parancsnokságok*.
Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/226/hivatsos-tzolt-parancsnoksgok>
- HORNYACSEK J. & BARTA Á. (2020). A lakosság árvízi felkészítésének feladatai és módszerei. *Hadtudományi Szemle*, 13(2), 179–189. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hsz/article/view/756/4176>.
- HORNYACSEK J. & SZTERNÁK Gy. (2007). Árvízvédelem. *Polgári Védelemi Szemle*, 1-2. 23-39.
Hulladék, veszélyes hulladék fogalma, vonatkozó jogszabályok rövid ismertetése [é. n.]:
Online: <https://nemzetiklimavedelmihatosag.kormany.hu/v2/tananyag/tankonyv/81-hulladek-veszelyes-hulladekfogalma-vonatkozo-jogszabalyok-rovid-ismertetese>
- Ismertető füzet az atomenergia alkalmazása Magyarországon* (2017). Országos Atomenergiái Hivatal. Online: [https://www.haea.gov.hu/web/v3/oahportal.nsf/5F12930AD38AF595C1257C38002794DA/\\$FILE/ismerteto_web-1.pdf](https://www.haea.gov.hu/web/v3/oahportal.nsf/5F12930AD38AF595C1257C38002794DA/$FILE/ismerteto_web-1.pdf)
- JUHÁSZ L., MAIYALEH T., VADÁSZ József & VASÁROS Z. (2020). *Gyakorlati hűtéstechnikai ismeretek*. [ePub], Budapest: Nemzeti Klímavédelmi Hatóság. Online:

<https://nemzetiklimavedelmihatosag.kormany.hu/v2/tananyag/tankonyv/81-hulladek-veszelyes-hulladek-fogalma-vonatkozó-jogszabalyok-rovid-ismertetese>

Kézikönyv a veszélyhelyzeti ismeretek munkafüzetsorozathoz (2001). 91-101. BM OKF.

Lakosságtájékoztató kiadvány (2021). Baranya VMKI Mohácsi Katasztrófavédelmi Kirendeltség.

MILLISITS M. (2023). Trauma és határkő – Az 1838-as pest-budai árvíz története. *PestBuda Online várostörténeti és kulturális folyóirat* 8(3). Online: https://pestbuda.hu/cikk/20230313_trauma_es_hatarko_az_1838_as_pest_budai_arviz_tortenete

Módszertani Útmutató veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzéséhez (2013). BM OKF.

MORVAI C. & MUHORAY Á. (2015). A 2013-as dunai árvíz egy esettanulmánya a Budapest III. kerületi operatív bázis vonatkozásában. *Bolyai Szemle*, 3(13), 124–136.

NAGY K. & HALÁSZ L. (2022). *Katasztrófavédelem*, egyetemi jegyzet. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

NAGY L (2010). *Árvízvédekezés a településeken*. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium.

PAPP L. (2018). *ADR 1-3. alapképzés*. Online: <https://docplayer.hu/43963267-Adr-1-3-alap-es-ismeretfelujito-kepzes.html>.

RESTÁS Á. (2014). *Égés- és tűzoltáselmélet*. Egyetemi jegyzet. Nemzeti Közsolgálati Egyetem.

SZLÁVIK L. szócikkei [é.n.]. *Online vízügyi szótár*. Kezdőlap: <https://www.gwpszotar.hu>

TEKNŐS L. (2016). A magyarországi árvíz kockázat elemzése, hatásainak vizsgálata a katasztrófavédelem feladatrendszerére. *Magyar Hidrológiai Társaság 34. Országos Vándorgyűlése*, 2. szekció, 26. ea. Budapest: *Magyar Hidrológia*, (21), 1–21. Online: http://www.hidrologia.hu/vandorgyules/34/dolgozatok/word/0226_teknos_laszlo.pdf

Terrortámadás [é. n.]: Online: <https://pest.katasztrofavedelem.hu/19241/terrortamadas>

TURAI I. & KÖTELES Gy. (Szerk.) (2014). *Sugáregészségtan*. Medicina.

Vegyianyagok-szabályozása [é. n.]: Online: <https://kornyeztvedelem.hu/vegyi-anyagok-szabalyozasa>

VÉSZ – Veszélyhelyzeti Értesítési Szolgáltatás [é. n.]: Online: <https://www.katasztrofavedelem.hu/37/vesz>

Jogforrások

2009. évi III. törvény a Genfben 2000. május 26. napján kelt, a Veszélyes Áruk Nemzetközi Belvízi Szállításáról szóló Európai Megállapodás (ADN) kihirdetéséről

2012. évi (2012. 11. 30.) CLXXXV. törvény a hulladékról

V. FEJEZET

A LAKOSSÁGI TÁJÉKOZTATÁS FELADATAI

Dr. AMBRUSZ JÓZSEF tűzoltó ezredes, PhD., egyetemi docens, tűzoltósági főtanácsos
tanszékvezető, mb. intézetvezető-helyettes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Katasztrófavédelmi Intézet,
Katasztrófavédelmi Műveleti Tanszék

BEKE ZOLTÁN tűzoltó alezredes
vármegyei polgári védelmi főfelügyelő
Győr-Moson-Sopron Vármegyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság

Főbb kutatási feladatok:

A településen, területen található civilizációs és természeti eredetű veszélyforrások jellemzői. Az ipari mennyiségben előforduló veszélyes anyagok veszélyességi jellemzői. A megelőzés és a katasztrófák hatásai elleni védekezés szabályai. Az alapvető riasztási jelzések, a követendő magatartási szabályok, a távolsági védelem szabályai, a mentésben részt vevő szervek. Aktív és passzív lakosságfelkészítési feladatok.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS.....	607
1. A településen, területen található civilizációs és természeti eredetű veszélyforrások jellemzőinek kommunikációja.....	609
1.1. Lakosságtájékoztatás kommunikációs vetületei.....	611
1.2. A kommunikáció, mint konfliktuskezelési eljárás.....	613
1.3. Interakciós függőségek.....	614
1.4. A kommunikáció általános modellje.....	615
1.5. Emocionális, csoport dinamikai és kulturális jellegzetességekből eredő torzulások.....	616
1.6. Küldő szándékából származtatható torzulások.....	617
1.7. Fogadó észleléséből, értelmezéséből eredő torzulások.....	617
1.8. Visszacsatolás során felmerülő torzulások.....	618
1.9. Eszközök a kommunikációs torzulások kiküszöbölésére.....	619
1.10. A kommunikáció szerepe.....	619
1.11. A Katasztrófavédelem lakosságtájékoztatási műfajai.....	621
1.12. A katasztrófákkal kapcsolatos kommunikáció szakaszai.....	623
1.13. Aktív és passzív lakosságtájékoztatás.....	624
1.14. Az önkormányzatok katasztrófavédelmi feladatainak helye, szerepe.....	625
2. Ipari mennyiségben előforduló veszélyes anyagok jellemzői.....	630
2.1. Veszélyes anyagok szabályozása.....	630
2.2. Veszélyes anyag szállítása.....	634
2.3. Energiabiztonság.....	637
2.4. Kritikus infrastruktúra elemek.....	638
2.5. Zöldenergia.....	639
2.6. Hulladékok.....	640
2.7. Veszélyes anyag kiszabadulása.....	644
2.8. Energiaellátás zavarai.....	646
2.9. Létfontosságú rendszerek és létesítmények.....	647
2.10. Környezetszennyezés.....	648
2.11. Hulladéktárolók tűzveszélye.....	649
3 A megelőzés és a katasztrófák hatásai elleni védekezés szabályai.....	652
3.1. Jogok, kötelezettségek, önkéntesség.....	652
3.2. A polgári védelmi kötelezettség szabályozása.....	655
3.3. Hivatásos és köteles polgári védelmi szervezetek.....	658
3.4. A polgári védelmi kötelezettség alóli mentesség.....	661
3.5. A polgári védelmi szolgálat ellátásának jellemzői.....	663
3.6. A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályozása.....	664
3.7. A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség alóli mentesség.....	665

3.8.	Megelőzés-, és biztonságkultúra erősítésének kérdései	666
3.9.	Mesterséges intelligencia és lakosságfelkészítés	670
3.10.	Veszélyes anyagot szállító jármű balesete esetén a teendők	671
3.11.	A felszíni vízelvezető rendszerek tisztítása.....	676
3.12.	Köteles polgári védelmi szervezetek aktivizálásának szabályai káresemény kapcsán.....	679
4.	Alapvető riasztási jelzések és követendő magatartási szabályok	683
4.1.	Riasztással kapcsolatos Európai Uniói szabályozás	683
4.2.	Hazai riasztási rendszerek	683
4.3.	Riasztás.....	685
4.4.	A lakossági riasztóeszközök ellenőrzése	686
4.5.	A MOLARI rendszer	687
4.6.	A VÉSZ telefonos applikáció	688
4.7.	Az RSOE, mint alrendszerek üzemeltetője.....	689
4.8.	Közérdekű közlemények.....	690
4.9.	Marathon Terra 3 SMS szolgáltatás	690
4.10.	Nemzetközi kitekintés a lakosságtájékoztatásban.....	692
5.	A lakosságvédelem helyi és távosi védelmének feladatai.....	694
5.1.	Az egyéni védőeszköz-ellátás	694
5.2.	A kitelepítés, a befogadás és a visszatelepítés elrendelése	694
5.3.	Kimenekítés	698
5.4.	A közrend, közbiztonság fenntartása	701
6.	Interjúk.....	702
6.1.	Interjú módszertana.....	702
6.2.	Interjú.....	703
6.3.	Következtetések.....	708
7.	Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása	709
	Felhasznált irodalom.....	712
	Mellékletek.....	717

BEVEZETÉS

A XXI. századra a kihívások, kockázatok, fenyegetések rendszere globálissá vált, ugyanakkor nem lehet eltekinteni a lokális jelenségek szerepétől. Hazánknak tehát rendelkeznie kell olyan képességekkel, amelyek komplex megelőzési és katasztrófakockázat-csökkentési rendszert alkotnak, hatékonyan reagálnak a lakosság életének, egészségének, anyagi javainak védelme és a károk minimalizálása érdekében a természeti vagy ipari katasztrófák, valamint egészségügyi válsághelyzetek és tömeges sérülésekkel és rombolással járó támadás esetén. A biztonság és ezen belül a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védelem nem csupán fontos és alapvető emberi és nemzeti érték, hanem nemzetközi érdekeket is szolgál. Földrajzi adottságainkat és a természeti vagy ipari katasztrófák gyakran határokon átívelő, hatását is figyelembe véve, a szomszédos országokkal jelenleg fennálló katasztrófavédelmi együttműködést fokozni lehet, feltérképezve a további kölcsönös segítségnyújtási lehetőségeket.

Veszélyhelyzetben jelentősen felértékelődik a tájékoztatás jelentősége. Ez vonatkozik az információáramlás mindkét irányára, úgymint a helyzet kezeléséért, elhárításáért - elsősorban a felelős szervezetek által - kibocsájtott felülről lefelé irányuló információkra, valamint a visszacsatolás által nyújtott adatokra, amelynek során a kárterületeken érintettek tájékoztathatják helyzetükről a beavatkozó, illetve mentő szerveket, illetve azokat, akik egyébként nincsenek közvetlen kapcsolatban az eseményekkel de mégis fontos lehet a tájékoztatásuk. A felülről lefelé irányuló információk hitelessége, racionalitása és követhetősége rendkívül nagy szerepet játszhat abban, hogy az elsődlegesen érintett lakosok elkerüljék a pánikot, erőfeszítéseiket összehangolják a központi intézkedésekkel, s ezáltal csökkentsék az ennek hiányában bekövetkező veszteségeiket és aktívan részt tudjanak venni a vonatkozó feladatokban. Nélkülözhetetlen szerep hárul a települések védelmi képességeinek fokozása érdekében a célcsoportok szerint történő megfelelő lakosságfelkészítésre.

Felvetődnek tehát a kérdések hogy van-e kapcsolat a települések kockázati besorolása és az ezt feltételező katasztrófák lehetséges előrejelzésének aspektusában? Milyen hatékony eszközök, módszerek lehetségesek a lakosság tájékoztatásának és felkészítésének meghatározására?

A részművek feldolgozását primer és szekunder adatok összegyűjtésével és rendszerezésével végeztük el. A téma egészének tanulmányozása során, a kutatási tervnek megfelelően, primer

kutatást folytattunk nemzetközi környezetben a lakosságfelkészítés regionális együttműködésének feltérképezésére. Ezt követően a kapott eredményekből kiválogattuk a releváns jelentéseket, adatsorokat, amelyeket felhasználtunk a tanulmány megírásához. A lakosságfelkészítés regionális együttműködésének fokozása érdekében a feladatok azonosítására félig strukturált interjúkat készítettünk az eredményességi mutatók elemzésével. Gyakorlati tapasztalatokra építve feltérképeztük a nemzetközi regionális jó gyakorlatokat a meglévő rendszerelemek halmazában, valamint részkövetkeztetéseket vontunk le az egyes feldolgozott fejezetek végén.

Szekunder kutatást végeztünk a településeken, területen található civilizációs és természeti eredetű veszélyforrások, valamint az ipari mennyiségben előforduló veszélyes anyagok veszélyességi jellemzőinek meghatározásánál, a megelőzés és a katasztrófák elleni védekezés szabályainak (az alapvető riasztási jelzéseknek, a követendő magatartási szabályoknak, távolságvédelem szabályainak), a mentésben résztvevő szervezeteknek a rövid bemutatásánál. A szekunder kutatás során számos keresést végeztünk a Google, a Research Gate és az EM-DAT (Emergency Events Database) adatbázisokban.

1. A településen, területen található civilizációs és természeti eredetű veszélyforrások jellemzőinek kommunikációja

A katasztrófák előrejelzése napjainkban az emberiség részéről az ehhez a témakörhöz kapcsolódó tudományok felé támasztott elsőrendű, megoldandó feladat. A tudományok részeként, ez a prognózis iránti igény a több tudományterületet is átfogó multidiszciplináris környezetre vetített katasztrófák elleni védelem egyik alapvető kutatási problémája is, amely a legfontosabb jövőbeni kutatási célt is jelentheti.

A katasztrófák prognózisának kérdésköre három megoldandó feladat köré sorolható. Mindenekelőtt meg kell határozni, hogy egy adott térségben mekkora intenzitású eseményre kell számítanunk egy bizonyos időszakban. Vitán felül pl. ez a katasztrófa-prognosztika legfontosabb kérdése is, hiszen csak ennek ismeretében lehet a különböző mérnöki létesítményeket a várható hatásokkal szemben ellenállónak tervezni. Természetesen egy jövőbeli katasztrófa eseménnyel kapcsolatban a „mekkora erősségű”-re vonatkozó kérdés megválaszolása mellett további kérdéssel is foglalkozni kell: „mikor és hol következik be?”. A katasztrófák előrejelzésének ez a második alapvető, mondhatnánk egyben taktikai kérdése is, amely a társadalmat - a bekövetkező esemény mérete mellett - elsősorban foglalkoztatja. A két kérdés egyben feladatokat is magában hordoz.

A két említett előrejelzésre vonatkozó feladat mellett létezik egy harmadik is: az emberi életet veszélyeztető és károkozásra potenciálisan képes katasztrófa által érintett területen és környezetében az esemény bekövetkeztét röviddel megelőző riasztás kérdésének megoldása.

Jelenleg a kapcsolódó tudományok művelőit és ezen belül természetesen a kutatókat elsősorban az első stratégiai kérdés megoldása foglalkoztatja, mert hiába is tudnánk a közvéleményt foglalkoztató „mikor?” és „hol?” kérdésekre a választ, ha a várható katasztrófaeseménnyel érintett területen nem a bekövetkező hatás elviselésére méretezett műszaki tartalommal tervezett létesítmények állnak.

A riasztással kapcsolatos előrejelzési feladat technikai fejlődés következménye. Az eseményt megelőzően kiadott riasztó jelzés segítségével nagyon sok fontos megelőző lépés tehető. Műszaki berendezéseket áramtalanítani lehet, az energiaellátó rendszerek szakaszolhatók/lezárrhatók, nagysebességű közlekedési eszközök, valamint ipari folyamatok

lassíthatók vagy megállíthatók, illetve lakossági figyelmeztetés adható ki, amellyel az emberi áldozatok száma csökkenthető. Ez utóbbi a lakosság előzetes felkészítése mellett az áldozatok és sérültek számának mérséklését teszi lehetővé. Éppen ezért válik kiemelten fontossá a felkészületlenség felszámolásának szükségessége.

A katasztrófák elvi és tényleges nagyságának meghatározása az esemény idején megfigyelt jelenségeken és a hatások következtében fellépő változások (bekövetkezett károk) felmérésén nyugszik. Nagyságának meghatározása a kitétség területi eloszlásával mérhető. A katasztrófák hatását a kockázat és veszély segítségével jellemezhetjük. Bár ezt a két fogalmat gyakran egymással ekvivalens értelemben használják, a kockázat és a veszély alapvetően eltérő jelentéssel bírnak.

A veszély egy adott területen, adott időtartamon belül, meghatározott körülmények között bekövetkező, a biztonság ellen ható, kedvezőtlen, nem kívánatos, esetenként pusztító, romboló hatású esemény bekövetkezésének lehetősége.¹

Ezzel szemben a kockázat egy szerkezet vagy berendezés meghibásodási valószínűsége.²

A veszély, ezen belül főképpen a természeti folyamatok veszélye nem csökkenthető, ezzel szemben a kockázat mérsékelhető. A kockázatok azonosítási, elemzési és értékelési folyamata a katasztrófavédelmi rendszer egyik alappillére, alapfeladataikat ezen eredményekre is építve tervezik és látják el. Magyarország településeinek kockázatalapú besorolását először 1995-ben végezték el. A honvédelmi alapokra épülő besorolás, valamint a természeti és civilizációs eredetű veszélyforrások megváltozása, összetettebbé válása, új kockázatok megjelenése, valamint az első besorolás óta eltelt időszak eseményei mind indokoltá tették a települések valós kockázaton és veszélyeztetettségén alapuló újbóli osztályba sorolását. A katasztrófakockázat-értékelés a technológiai fejlődésnek köszönhetően mára egy informatikai rendszert is magába foglal, amelyben a rögzített elemzett és értékelt adatok elengedhetetlenek egy-egy veszélyhelyzet döntés-előkészítési folyamata során. A komplex program több szervezet adatbázisából nyer adatokat, a kapott információkat összegyűjti és kiértékeli, majd pedig képes azokat különböző szempontok szerint szűrni is. Segítségével megállapítható például, hogy egy adott települést vagy területet milyen veszélyek fenyegetnek. A térinformatikai alapú, on-line katasztrófakockázat-értékelési rendszer egyaránt képes a

¹ Katona Tamás János: Speciális tervezései követelmények: külső és belső veszélyek.

² Varga Péter: Földrengések előrejelzése. Magyar Tudomány. 7 pp. 843-860., 18 p. (2011).

megelőző tevékenység és a beavatkozások jobb térinformatikai támogatására, valamint hatékonyabbá teszi a klímaváltozásból fakadó természeti katasztrófákra való felkészülést is. A káreseményeket érintően statikus és dinamikus adatokat gyűjt össze és dolgoz fel, interaktív térképeket állít elő.

A katasztrófavédelmi jogszabályi változások lehetőséget biztosítottak a települések besorolási folyamatának átdolgozására, a realisabb veszélyeztetettség meghatározására, ezzel szolgálva a prevenciót és a hatékonyabb beavatkozást. A települések katasztrófavédelmi osztályba sorolása, valamint az arra épülő feladatok együttesen járulnak hozzá a megelőzés hatékonyságához, a védelmi rendszer erősítéséhez, a lakosság védelmi szintjének növeléséhez.

A veszélyeztető hatások beazonosítását, a települések katasztrófavédelmi osztályba sorolását a védelmi és biztonsági igazgatás szereplői (önkormányzatok, területi és helyi szintű védelmi bizottságok, hivatásos katasztrófavédelmi szervek, érintett ágazatok, egyéb szervek) közösen hajtják végre. A sorolási eredményeket mind a természeti, mind az épített környezet dinamikus változása miatt az érintettek évenként felülvizsgálják.

1.1. Lakosságtájékoztatás kommunikációs vetületei

A katasztrófákkal kapcsolatos leggyakrabban kutatott téma az azzal releváns kommunikáció, mert a média nélkülözhetetlen feladatot lát el, informál, tudatosít, ezzel érzelmileg és morálisan is támogatja az érintetteket. A médiában megjelenő katasztrófákról szóló riportok alapvetően eltérő tartalommal befolyásolhatják a közvéleményt. A média gyakran az események fizikai mivoltára helyezi a hangsúlyt, ami a drámai elemek és mítoszok használatával is párosul, mely félelemhez és szorongáshoz vezethet az érintett áldozatok, a hozzátartozók és az eseményeket követők körében. Fontos kiemelni, hogy a veszélyhelyzetek, káresemények alatt és után nemcsak az áldozatok, hanem a mentést végzők is intenzív pszichikai terhelésnek vannak kitéve.

Taylor és Frazer³ a veszélyhelyzetben érintett személyeket az alábbiak szerint osztályozza:

- primer áldozatok: a veszélyhelyzet, a közvetlen hatásoknak kitett személyek;
- szekunder áldozatok: primer áldozatok rokonai, barátai;
- harmadik szintű áldozatok: mentéssel, helyreállítással foglalkozók;
- negyedik szintű áldozatok: az együttérzésben osztozók;
- ötödik szintű áldozatok: érzelmileg labilis emberek, akik annak ellenére, hogy kívülállók, de belesodródtak a nyugtalan állapotba;
- hatodik szintű áldozatok: közvetetten érdekelt személyek, vagy azok, akik áldozatokká válhattak volna, és véletlen ok miatt nem váltak áldozattá.

Több esetben sokszor sokkoló a média által közvetített, a híradások közvélemény által történő reagálása, a nyilvánosság értékelése (szekunder valóság), amely általában eltér a tényleges helyzettől (primer valóság), így logikusan eltérést mutat a reális visszajelzéstől. A primer és szekunder valóság között egy úgynevezett kritikus tér keletkezik, amely egy természetes jelenség. Erre a kérdésre az adhat magyarázatot, hogy az információk egy-egy megtörtént, már bekövetkezett eseményről számos torzulás után jutnak el az üzenet adótól (szóvivőtől, veszélyhelyzeti kommunikátortól a vevőig, az eseménnyel érintett célközönségig). Ezért törekedni kell arra, hogy a kommunikációs tevékenységben fellépő zavarokat lehetőség szerint minimalizáljuk. A médiának előnyös hatásai is lehetnek a közösségekre a helyi lakosság tájékoztatásán és oktatásán keresztül, valamint a veszélyekre való figyelemfelhívásban, a lakosságfelkészítés során. A médiának hatalmas szerepe van a lakosság riasztásában. A kevés vagy nem jól közölt információ találgatásra adhat okot, ezért elveszik a hitelessége és annak lehetősége, hogy a sajtóban megjelent információk a célközönség válaszreakcióját a kívánt irányba tereljék. ⁴

A kommunikáció lényegét tekintve a legtöbb kutató véleménye megegyezik abban, hogy a kommunikáció az emberek közötti kapcsolat azon módja, ahol jelentések cserélődnek ki egymás között. Sokan úgy vélik, hogy a kommunikáció résztvevői között semmi sem történik, minden csupán a két fél akciója és reakciója. Más megközelítések szerint a kommunikációnak

³ Frazer, A.G & Taylor, A.J.W. (1981). Psychological sequelae of Operation Overdue following the DC10 air crash in Antarctica. Victoria University of Wellington: Publications in Psychology, No.27., 1981 – 1981.

⁴ DUBAI Lászlóné: Hiteles kommunikáció katasztrófa helyzetben. In: Farkas, Éva; Meruk, József Közigazgatási kommunikáció Magyarországon, 2007. Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem (2008) 369 p. pp. 95-115., 21 p.

a közösség fenntartásában van jelentősége, vagyis több mint pusztán akció és reakció. Bármelyik megközelítést is figyelembe véve a kommunikációnak célja és értelme van.

Végigjárva a tudományos megközelítéseket, rá kell ismerni arra, hogy a kommunikáció definíciójában és értelmezésében nincs teljes megegyezés a szakemberek között.

Eredete a latin *communico*, -are ige (közöl, megad, részesít, megoszt, megbeszél, tanácskozik) és a *communicatio*, -onis főnév (közzététel, teljesítés, megadás, a gondolatok közlése a hallgatókkal) kifejezésekre vezethető vissza. Egy másik megfogalmazás szerint, "a kommunikáció olyan információátviteli folyamat, amely tudatban ered és tudatban végződik."⁵

A kommunikáció egyik oldalról tájékoztat, informál, a másik oldalról tanácsol, bizonyos szabályokat, viselkedésmódokat a társadalmi együttélésre vonatkozóan előír. Az emberi kommunikáció jellemzője, hogy egymással kapcsolatban álló felek valamilyen jelrendszer segítségével kapcsolatba kerülnek, információkat adnak át, hatnak egymásra. A személyek közötti kommunikáció egyéni és társadalmi aktus egyszerre.

1.2. A kommunikáció, mint konfliktuskezelési eljárás

A kommunikáció a jelentés evolúcióját írja le, amely nem reakció valamire, sem nem interakció valamire, hanem tranzakció, amelyben az ember jelentéseket produkál és tulajdonít céljainak megvalósítása érdekében.⁶

Az interakció alapvetően társas kölcsönhatás. Két vagy több személy között létrejövő viszony. Az interakció során egyik ember viselkedése kiegészül a másik ember viselkedésének hiányos elemeivel kialakult képpel, így megtalálja a helyes viselkedést. A szociális interakció alapvető funkciója a társas viselkedés rendezettsége, előreláthatósága, a bomlási tendenciákkal szemben való védettsége. A társadalmi viselkedést meghatározzák a normák és a szabályok, amelyek megszabják, hogy az adott helyzetben hogyan kívánatos viselkedni. Az egyén vagy elfogadja a normákat ezek után, vagy elutasítja. A szociális interakciók vizsgálata a normatív paradigmát követi, ha a szabályozó minta fontosabb, mint a felek részvétele, mintaalakító, értelmező, aktív hozzájárulása.

⁵ Toda, Masanao in. *Kommunikáció*, Budapest, 1977. 88. old.

⁶ Barnlund, Dean C. in. *Kommunikáció*, Budapest, 1977. 21. old.

1.3. Interakciós függőségek

Jones és Gerard az interakciók négyféle függőségi alakzatát különböztetik meg⁷:

1. Álfüggőség akkor keletkezik, ha a szociális interakció a résztvevőkhöz képest külső (exogén) tényezők folytán jön létre. Minden külső tényezőt igyekeznek kiküszöbölni, a szereplőket az öltözék, a viselkedés révén egyéntelenítik (mise, színházi előadás, stb.). Másik eset, ha a szereplők képtelenek az interakcióra, és az intézmény rendjére támaszkodnak (börtönök, kórházban nagyvizit során, stb.).
2. Asszimetrikus függőségről akkor beszélünk, amikor az egyik cselekvő kigondol egy tervet:
 - endogén tényezők jutnak túlsúlyra, (figyelembe veszi saját akaratát), a másik cselekvő pedig reagálhat rá;
 - exogén tényezők: ez bizonyos fokú kiszolgáltatottság, melyen nem tud, vagy nem is akar változtatni.
3. Reaktív függőségnél a cselekvők viselkedését a kényszer szabja meg, egymás viselkedését figyelembe veszik, nincs módjuk endogén tényezőket érvényesíteni. A résztvevők reakciója a társ akcióitól függ.
4. Kölcsönös függőség esetén a résztvevő viselkedését részben a másik megelőző viselkedése váltja ki, részben pedig az, hogy a résztvevők mit akarnak elérni a társas interakció során. Mindenkinek van saját terve, mely a társ reagálásának függvényében módosul.

A szociális interakció megközelítése az interpretatív paradigma alapján a norma és a szabály a társadalmi viselkedés előírásait követi. Az interpretatív paradigma esetében az interakcióban részt vevő partnerek szempontjainak rekonstruálása a cél, melynek folyamán a mindennapi élet kerül a középpontba.⁸ (Simmel, Goffman)

Kommunikáció a szinteken és a szintek között is zajlik. Minél több ember vesz részt a kommunikációban, annál inkább szükséges a közvetítő eszköz és annál kevésbé lesz személyes és spontán a kommunikáció.

⁷ Darley, J. M., & Cooper, J. (Eds.). (1998). Attribution and social interaction: The legacy of Edward E. Jones. American Psychological Association.

⁸ Georg Simmel and Erving Goffman: Legitimators of the Sociological Investigation of Human Experience. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1024779300122>

1.4. A kommunikáció általános modellje

A kommunikáció dinamizmusát a folyamat fejezi ki a legjobban, amely pillanatról pillanatra változik a maga belső törvénye, elve szerint, aktívan szerveződik. Mivel a kommunikáció érinti a magatartást, ez a kommunikáció pragmatikus oldala. Ebből a szempontból a kommunikáció és a viselkedés összekapcsolódik. Mivel nem lehet nem viselkedni, azaz a viselkedésnek nincs ellentéte, lehetetlen nem kommunikálni. Minden kommunikációnak van tartalmi és relációs szintje, ez az utóbbi minősíti az előzőt, ennél fogva metakommunikáció. Az emberek mind verbálisan, mind pedig nonverbálisan kommunikálnak. A verbális nyelv nagyon bonyolult és meghatározó logikai szintaxissal rendelkezik, de hiányzik belőle a kapcsolatok szférájára vonatkozó megfelelő szemantika, míg a nonverbális nyelv rendelkezik jelentéstartalommal, ugyanakkor nincs megfelelő szintaxisa a kapcsolat természetének pontos meghatározására.

A kommunikáció szimmetrikus és komplementer interakció. Ha egyenlőségen alapul, akkor a felek mintegy tükörképei egymásnak, ezért szimmetrikusak, amennyiben a felek viselkedése egymást kiegészítő komplementer interakció. A komplementer kapcsolatformában két különböző pozíció van: elsődleges, vagy feljebbvaló, a másik ennek megfelelően a másodlagos, alárendelt. A komplementer viszonyforma gyakran társadalmi vagy kulturális kontextus által meghatározott. Minden esetben a viszonyforma kölcsönös és egymásba fonódó természetét kell hangsúlyozni, amelyben a különböző, de mégis összeillő viselkedésformák mintegy kiváltják egymást. Egyik partner sem kötelezi komplementer kapcsolatra a másikat, de mindegyik úgy viselkedik, hogy magatartása eleve feltételezi, s egyben meg is magyarázza a másik viselkedését és ezáltal, a viszonyt kölcsönösen definiálják egymás számára.

Az ebből következő axióma az, miszerint minden kommunikációs tranzakció vagy szimmetrikus, vagy komplementer attól függően, hogy a résztvevők egyenlőségén vagy különbözőségén alapul.

A küldő megfogalmaz egy üzenetet, amit egy választott jelrendszerre alakít, ezt valamilyen csatornán keresztül elküldi a fogadóhoz, aki a jeleket megfejti, azaz lefordítja - rekonstruálja maga számára az üzenetet. A kommunikáció annál sikeresebb, minél inkább hasonlít a küldőben és a fogadóban megfogalmazódó üzenet egymáshoz. A szándékolt üzenet azonos tartalmú átvételét korlátozó vagy megakadályozó tényezőket „zajnak” nevezik.

Az üzenetek egybeesését támasztja alá a visszacsatolás: ekkor a fogadó visszajelzi a küldőnek a megfejtett üzenetet, lehetőséget nyújtva a szándékolt és a tényleges üzenettartalom tételes

egybevetésére és pontosítására. A kommunikáció azonban nemcsak, és nem elsősorban technikai elemeket tételez. Érzelmekkel, értékekkel, motivációval, egyéni-, csoport- és szervezeti identitással és szerepekkel rendelkező személy kódolja és dekódolja.

A magatartási eredetű torzulásokat négy csoportba soroljuk:

1. A kommunikáció emocionális, csoport dinamikai és kulturális jellegzetességeiből eredő torzulások;
2. A küldő szándékából származtatható torzulások;
3. A fogadó észleléséből, értelmezéséből eredő torzulások;
4. A visszacsatolás során felmerülő torzulások.

1.5. Emocionális, csoport dinamikai és kulturális jellegzetességekből eredő torzulások

A kommunikáció lehetősége nem automatikusan adott azáltal, hogy biztosítottak a technikai feltételek - azaz a felek jelen vannak és van kölcsönös értelmezhető jelrendszer. Nem mindenkinek adja át az ember ugyanazt az információt és főleg nem ugyanúgy. Az érdemi információcseréhez előzetes kommunikáció szükséges.

A fogadóra vonatkozó előzetes információk nemcsak racionális természetűek, hanem érzelmi tartalmuk is van. A kölcsönös bizalom, megértés, érzelmi kötődés, a közös élmények, érzések megnövelik a kommunikáció sikerességének valószínűségét. Az érzelmi kapcsolat hiánya viszont korlátozhatja, sőt meg is akadályozhatja az érdemi kommunikációt. A közösségben élő emberek a kommunikációs lépések rövidebb, hosszabb láncolatával törekcszenek az érzelmi kapcsolatok megteremtésére és megerősítésére, ezeknek valójában nincs tartalmi információcsere céljuk. A kommunikáció elfogadott és kívánatos formáit széles normarendszer, kultúra szabályozza. Ez oldás és kötés is egyben. Kötés, mert szabályok, kööttségek elsajátítását és alkalmazását követeli meg. Oldás, mert mintáival kölcsönösen elfogadott medret teremt az érzelmi zajcsökkentő-szakasz áthidalására, ami után gyorsabban rá lehet térni az érdemi kommunikációra.

1.6. Küldő szándékából származtatható torzulások

A szándékolt üzenet nem mindig egyértelmű. Gyakran már maga az üzenet is zajforrás. Két szempontból két típus különböztethető meg. Az egyik esetben a küldő maga sem tud pontosan fogalmazni. A másik esetben pedig a küldő valamilyen okból szándékoltan zajos üzenetet bocsát útjára, jól lehet, hogy saját maga számára a céljai, szándékai egyértelműek. E mögött nagyon alapos megfontolás állhat. Az információ, lehet egyfelől bizonytalanságot megszüntető tartalmú, ugyanakkor másfelől mások bizonytalanságban tartása, bizonytalanságot okozó tényezők birtoklása, a hatalom fontos forrása. Alá-fölérendeltségi viszonyok esetén a bizonytalanságban tartás lehetőségei tovább nőnek. Egyik fontos erőforrásként említhető meg az információk monopolizálható birtoklása. Minél hierarchikusabb egy szervezet, minél közelebb áll a bürokratikus modellhez, annál valószínűbb, hogy bizonyos szervezeti szinten monopóliumként kezelnek bizonyos információkat. Fontos, hogy az információk monopolisztikus birtoklása nem egyoldali függés, hiszen bárki rendelkezhet olyan eszközzel, amelyek többé-kevésbé ellensúlyozzák az információs monopóliumot. A szándékolt torzulások felismerése rendkívül fontos figyelmet és emellett nagy tapasztalatot igényel.

1.7. Fogadó észleléséből, értelmezéséből eredő torzulások

Az információk észlelése és értelmezése nem független a fogadó olyan sajátosságaitól, mint a fizikai és szellemi képességei, vagy az őt körülvevő világról kialakult képe, véleménye. Ezek eredményeként a szándékolt üzenet megszürt, csorbított vagy éppen átalakított, kiegészült tartalommal válik tényleges üzenetté.

Eltérő mértékben és korlátozottan tudunk felfogni, kezelni, értelmezni komplex információkat. Minél több, minél komplexebb az információ, annál korlátozottabb lesz a megértése. A figyelem, a koncentrációképesség nem egyenletes. Fiziológiai szükségszerűség, hogy időnként azt hullámvölgyek gyengítik és ezalatt az információ-felvétel és értékelés korlátozottabbá válik.

Nem tudjuk függetleníteni az információk értelmezését annak a csoportnak a véleményétől sem, amelynek tagjai vagyunk. Hajlamosak vagyunk elutasítani egy üzenetet, ha a küldő iránti bizalmunk mérsékelt vagy hiányzik. Fokozottan igaz ez akkor, ha a viszony ellenséges. Nagyfokú bizalom esetén a másik véleményének kritikátlan elfogadása is előfordulhat, bármin

is alapul ez a bizalom. Rejtett vagy explicit értékek, előfeltevések, előítéletek alapján is negligálhatunk üzeneteket vagy ellenkezőleg, minden további nélkül azonosulhatunk velük.

A világról elképzelt, kialakult és megszilárdult kép és értékítélet meghatározza azt, hogy az objektív valóságból a szubjektum mit hajlandó elfogadni. Minél nagyobb a különbség, annál valószínűbb a külső információk elutasítása. A vonatkoztatási keret minden esetben szubjektív. Valahányszor egy embernek olyan információja vagy véleménye van, amely magában véve arra készítené, hogy ne hajtson végre valamilyen cselekvést, ez az információ vagy vélemény disszonáns azzal a ténnyel, hogy a cselekvést végrehajtotta.

Ha ez a disszonancia fennáll, akkor azt az illető vagy a cselekvésének megváltoztatásával, vagy meggyőződéseinek és véleményeinek megváltoztatásával próbálja mérsékelni. Ha a cselekvést már nem tudja megváltoztatni, akkor megváltozik a véleménye. Ezáltal feltárt, kényszerítő pszichológiai törvényszerűség, hogy tartósan nem tudjuk elviselni a szubjektív beállítottságunk és a külvilág értékítéleteivel, elvárásaival ellentétes magatartásunk között érzékelt ellentmondást, így valamilyen módon annak megszüntetésére törekszünk.

Az ellentmondás feloldására modellszerűen három megoldás kínálkozik:

1. az objektív valóság elfogadása, internalizálása;
2. az ellentmondás feloldása a kényelmetlen objektív tények negligálásával;
3. az ellentmondás jellegének csökkentése, más összefüggéseket alátámasztó tények felsorakoztatásával, vagyis ideológiagyártással.

1.8. Visszacsatolás során felmerülő torzulások

A visszacsatolás közelíti egymáshoz a küldő és a fogadó üzenet értelmezését. A visszacsatolás nem feltétlenül érinti az üzenet egészét, az tovább futhat annak egyetlen részletén is. Ez magában hordja azt a veszélyt, hogy a pontosított részlet döntő jelentőségűvé válik. A visszacsatolás nem automatikus. A kudarckerülés, a csoportnyomás ellene hathat a visszacsatolás kezdeményezésének. Hajlamosak vagyunk elutasítani azokat az üzeneteket, amelyeket a személyünk vagy érdekeltségünk elleni támadásnak értelmezünk, függetlenül attól, hogy azt annak szánták-e vagy sem. Ezért a kialakuló párbeszéd jellemzően a személyes támadás-védekezés síkján futhat tovább, teljesen elkanyarodva és függetlenedve az üzenet tartalmától.

1.9. Eszközök a kommunikációs torzulások kiküszöbölésére

Kommunikációs helyzetben szinte lehetetlen, hogy a fogadó pontosan ugyanazt az üzenetet képezze le a fejében, mint amit a küldő szándékolt. A küldőnek vannak eszközei az értelmezés pontosságának növelésére, amennyiben a kommunikáció nem egyirányú. Ennek lehetséges eszközei:

- a kommunikáció megtervezése;
- a kommunikáció céljának meghatározása;
- a továbbítandó üzenet szempontjából a legmegfelelőbb tartalom kiválasztása;
- a gondolatok letisztázása;
- a visszakérdezés.

A redundancia nem más, minthogy a szükségesnél nagyobb mennyiségű információt továbbítunk. Az üzenetet más szimbólumok segítségével is megismételjük, vagy pedig több csatornán is eljuttatjuk a fogadóhoz ugyanazt az üzenetet.

1.10. A kommunikáció szerepe

Amikor a tényleges környezeti és egészségre irányuló kockázatról kommunikálunk fontos számolni azzal, hogy milyen szubjektív tényezők befolyásolják annak megítélését. Nem mindegy, hogy a kockázatot milyen perspektívába helyezzük. Ettől függhet, hogy elfogadhatónak vagy elfogadhatatlannak fogja-e tekinteni a célcsoport.⁹

A veszélyhelyzeti kommunikációs tevékenység hazánkban jogszabályban szabályozott, amely alapján a legmagasabb katasztrófavédelmi osztályba sorolt településeken a lakosság értesítése, felvilágosítása az évente történő aktív tájékoztatással, a passzív tájékoztatás és az elektronikusan elérhető információk közzétételével, valamint az irányadó magatartási szabályokra való felkészítéssel valósítható meg. A tömegkommunikáció rohamos fejlődésének köszönhetően a lakosság részéről felfokozott igény jelentkezik a megfelelő, hiteles, ezáltal kockázatcsökkentő és biztonságnövelő információkra. Az igény komponensei megerősítik, hogy a közérdekű információk a valós helyzetre kell, hogy összpontosuljanak, a téves

⁹ Dr. Bolgár Judit- Szekeres György: Katasztrófa és kríziskommunikáció lélektani alapjai www.vedelemigazgatas.hu 2012.május (pdf formátum).

információk kizárását feltételezzék, a hiteles, megbízható forrásvizsgálatot tartalmazzák. Ezért az igény kielégítésénél fontos a megfelelő csatorna megválasztása (közösségi média vagy mainstream), a szóvivők szerepe, a kommunikációs funkció vizsgálata, amely egy integrált interaktív folyamat.¹⁰

A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet megalakulása óta, a katasztrófavédelem igazgatási rendszerének meghatározó elemévé vált. A katasztrófavédelmi rendszer fejlesztésére tett lépések következtében, - az addigi bekövetkezett természeti-, civilizációs-, és egyéb eredetű katasztrófák kezelésének értékeléséből levont következtések alapján - determinálhatóvá vált, hogy szükséges a lakosság folyamatos felkészítése, tájékoztatása annak érdekében, hogy a különböző generációk tisztában legyenek az őket potenciálisan fenyegető veszélyforrásokkal, a védekezés során követendő magatartásformákkal, a kárfelszámolás körülményével, a katasztrófákat követő következménykezelés lehetőségeivel.¹¹

A normál időszaktól eltérő állapotok kezelésének alapvető feltételei lehetnek a monitoring rendszerek adatainak folyamatos elemzése, értékelése, az érintett lakosság időbeni riasztása és tájékoztatása. Fontos a megfelelő módszerek, eszközök és eljárási rendek kiválasztása és alkalmazása a mentés során, valamint a meglévő- és felhasználható források szükséges és indokolt biztosítása.

Az elvi feltételek teljesülésének gátló tényezői a folyamatban ugyan sokszor fellelhetők, azonban a hiteles kommunikáció, illetve annak a veszélyhelyzetben történő alkalmazása alapfeltétele lehet a lakosság élet- és vagyonmegóvásában. Ennek az elvárásnak a szervezet már több éve - a hagyományos módszereken túl - a modern infokommunikációs technológiákat is felhasználva tesz eleget. Ezen technológiák fejlesztései folyamatosan jelen vannak a szervezet életében, ami nem csupán az elérhető eszközök vagy virtuális platformok számában, hanem a kommunikáció módszerében és minőségében is váltást jelent.

¹⁰ Noszkay Erzsébet (2000): A válságmenedzsment és hazai gyakorlata. Budapest: SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Vezető- és Továbbképző Intézet.

¹¹ László, Teknős: Sustainability aspect of disaster management. Georgikon for agriculture: a multidisciplinary journal in agricultural sciences 24:4 pp. 103-116. 14p. (2020)

1.11. A Katasztrófavédelem lakosságtájékoztatási műfajai

A lakosságtájékoztatás, mint lakosságvédelmi feladat napjainkban a katasztrófavédelmi feladatrendszerben kiemelt helyen szerepel, tekintettel arra, hogy a 21. század kihívásai elsősorban természeti és/vagy ipari katasztrófákhoz kapcsolhatók – a lakosságtájékoztatás szempontjából is külön kell kezelni a normál időszaki és veszélyhelyzeti tájékoztatás módszereit az esetleges fegyveres konfliktushoz kapcsolódó tájékoztatástól.” [12]

Fontos szempont a lakosságfelkészítés és -tájékoztatás során az emberek biztonság iránti igénye, amely az elmúlt években számos ok miatt – klímaváltozás jelentette kockázatok, terrorveszély, menekülők megnövekedett száma, világjárvány, háborús helyzet – jelentősen felerősödött. Máshogy viszonyulnak az emberek a biztonság kérdéséhez, hiszen számos veszélyt jóval közelebb éreznek magukhoz, mint a korábbi évtizedekben. Régen is létezett ez a jelenség, csak egyidejűleg sokkal kevesebb embert érintett. Azok, akik árvízi szempontból kockázatosabb helyen élnek, jóval erőteljesebben látják át az azzal járó veszélyeket, következésképpen az azzal kapcsolatos információk iránti igényük is nagyobb.

A katasztrófavédelem kommunikációját más rendvédelmi szervekhez hasonlóan a tájékoztató és a hír kategóriájába lehet besorolni. Előbbi sajtóműfaj, amelynek része az információs műfajcsalád (hír, információ, közlemény), a tudósítás műfajcsalád (tudósítás, riport), valamint az interjú műfajcsalád (interjú, nyilatkozat, beszélgetés, körinterjú, kerekasztal-beszélgetés, sajtótájékoztatón, portré).[13]

A hír az újságírás alaplóműfaja, „lényegében a kivel vagy mivel, hol, mikor, mi, illetve hogyan történt vagy fog történni? kérdéseire ad választ. Általában tömör, lényegre törő, s alapvető követelmény vele szemben a frissesség, a fontosság és a közérdekűség. Szövege – természetesen az információhűség betartása mellett – tetszőlegesen alakítható”.[14]

¹² Mógor Judit – Bonnyai Tünde A katasztrófavédelem lakosságtájékoztatási módszerei és eszközei.

¹³ Molnár Katalin: Kommunikáció a rendvédelmi munkában (Jegyzet A rendőrtiszti főiskola hallgatói számára, Budapest 2001, 40.o.

¹⁴ Molnár Katalin: Kommunikáció a rendvédelmi munkában (Jegyzet A rendőrtiszti főiskola hallgatói számára, Budapest 2001, 42. o.

E műfajok mindegyike megtalálható volt a rendvédelmi kommunikációban, és ha eltérő arányban is, de a mai napig meghatározzák ezen szervek tájékoztató tevékenységét. Melyek is ezek?

Információ: Ezekből születnek a hírek, vagyis ez annál szélesebb kategória. Többrétegű információ esetén külön műfajról beszélhetünk. Az információ tulajdonképpen hírlánc, amely több kisebb hírre tagolható, szövege a híréhez hasonlóan változtatható.

Közlemény: Jellemzően valamilyen közérdekű bejelentést tartalmaz, a benne lévő információk hiánya kellemetlenséget, akár hátrányt is okozhat. A közlemény szólhat kisebb horderejű ügyről (pl. a szervezet életében történő átmeneti változás stb.), de lehet nagyobb jelentőségű is. Bizonyos esetekben szövege – a hírrel és az információval ellentétben – nem megváltoztatható, azt az eredeti formájában kell közölni.

Nyilatkozat: Tulajdonképpen hivatalos interjú, amelyet valamilyen közérdekű témában, aktuális ügyben ad a nyilatkozó. Általában hivatalos személy vagy szóvivő ad nyilatkozatot szóban vagy írásban, proaktív módon vagy újságírói megkeresésre.

Kerekasztal-beszélgetés: Több, egy időben és egy helyen jelen lévő ember – jellemzően szakemberek – vitat meg egy vagy több témát, a beszélgetést a riporter irányítja. A beszélgetés során van mód egymás véleményére reflektálniuk, egymással vitatkozniuk. A beszélgetés vezetője nem válhat főszereplővé, ami fegyelmet, céltudatosságot, kulturáltságot igényel, hiszen mindeközben irányító szerepét meg kell, hogy tartsa.

Sajtótájékoztató: Hivatalos személy(ek) vagy szerv(ek) kezdeményezése nyomán, ritkábban a sajtó, esetleg a közvélemény kérésére tartott nyilvános tájékoztatás, amelyen a különböző sajtóorgánumok képviselői vannak jelen és az eseményről, pontosabban az ott elhangzó információkról beszámolót, tudósítást, esetleg interjút készítenek. A sajtótájékoztatón az újságírók általában kérdéseket is feltehetnek.

Továbbra is igaz ugyan az állítás, amely szerint minden szervezet arról kommunikál, ami a háza táján történik, mégis egyre gyakrabban látjuk, hogy a kommunikáció magát a működést is befolyásolni, stimulálni képes területté alakult.

1.12. A katasztrófákkal kapcsolatos kommunikáció szakaszai

A katasztrófákkal kapcsolatos kommunikáció megszervezését három szakaszra bonthatjuk, alkalmazkodva a katasztrófaesemények időbeli lefolyásához:

- A) **Katasztrófa bekövetkezésének szakasza:** a katasztrófa méretére, intenzitására és okaira vonatkozó információ hiánya.
- B) **Információnyerés szakasza:** adatgyűjtés az eseményről, segítségnyújtás, enyhítési folyamat.
- C) **Katasztrófát követő helyreállítás szakasza:** általános információk az eseményről, rehabilitációs folyamat.¹⁵

A kárhelyszíni gyors információáramlás biztosítására helyszíni szóvivőket célszerű kijelölni, akik szervezik és irányítják a támogató munkacsoportok tevékenységét, a belföldi és külföldi média megkeresések kiszolgálását, koordinálását, akkreditációját. Az ágazati horizontális együttműködés biztosítására a kommunikációs üzenetközvetítés tartalmát, az alkalmazott munkamódszereket, a vezetéssel való kapcsolattartást és az együttműködés rendjét tervezni és szinkronizálni kell a kommunikációért felelős szervezetekkel és az erre a célra kijelölt személyekkel. Az egymásra épült vertikális rendszerek közötti korrekciós szinteket meg kell jelölni.

A lakosság felkészítésének és tájékoztatásának feladatai során természetesen differenciálni szükséges a megelőző-felkészülési, a bekövetkezett veszélyhelyzeti időszak tájékoztatási feladatait. Ezekhez a feladatokhoz eltérő tartalmi elemeket és különböző módszereket szükséges hozzárendelni a célcsoportoknak megfelelően. A célcsoportokat tekintve a felkészítés a közigazgatási vezetőkre, a polgári védelmi szervezetekre, a pedagógusokra, a köznevelésben, valamint a felsőoktatásban résztvevőkre terjed ki. A katasztrófavédelem ezirányú feladatainak egyik kiemelt területe a lakosság tájékoztatási és riasztó rendszerek vonatkozásai. A releváns kommunikációs tevékenységek azt a célt is hordozzák, hogy a lakosok a környezetükben lévő veszélyforrásokat, a rendelkezésre álló támogató eszközöket, a magatartási szabályokat megismerjék. Ezen felül kiemelhető, hogy a környezetükben lévő, objektív és szubjektív biztonságukban részt vevő felelős szervezet, szervezeteket is azonosítsák. Rendkívüli eseménysor bekövetkezése esetén a tájékoztatási és riasztási rendszer

¹⁵ Graber, Doris (1984): *Processing the News: How People Tame the Information Tide*. New York: Longman.

segítségével a gyors és hatékony információáramlásnak köszönhetően válnak csökkenthetővé az objektív veszteségek.

1.13. Aktív és passzív lakosságtájékoztatás

Az aktív lakosságtájékoztatás megvalósítható tájékoztató kiadványok megjelentetésével a helyi sajtóban, az önkormányzat lapjában, a megyei lapokban, továbbá tájékoztató közlemények megjelentetésével helyi és regionális televíziókban, kábeltelevíziókban, helyi rádiókban, valamint mára már az internetes, főképpen social média tájékoztató felületeken történő megjelentetéssel is biztosítható. Ide sorolhatjuk továbbá a lakossági fórumok szervezését, a településen rendezett egyéb nyilvános rendezvényen történő tájékoztatást.

A passzív lakosságtájékoztatás alapvetően a nyomtatott és elektronikusan archivált, de hozzáférhető információs kiadványok elérhetővé tételét, valamint a helyi szintű nyílt napok szervezését jelenti.

A jogszabályban foglaltak szerint, évente egyszer egy előre meghirdetett nyílt napot kell tartani, ahol az érdeklődők tájékoztatást kapnak a katasztrófavédelem rendszeréről, feladatairól és felszereléséről, továbbá a települést érintő veszélyeztető tényezőkről, az azokra történő felkészülési-megelőzési lehetőségekről, valamint a veszély esetén követendő magatartási és védelmi szabályokról. Kiemelten kell foglalkozni a hátrányos helyzetűek, illetőleg a fogyatékkal élők lakosságfelkészítésének feladataival. A megelőzési időszak tájékoztatására általánosságban jellemző, hogy olyan általános ismeretek átadását tartalmazza, amely támogatja a lakosság hétköznapi életét, a megszerzett ismereteket, az általános biztonságukat, de emellett segítséget nyújthat egy esetlegesen kialakult stresszhelyzet feloldásában is.

1. számú ábra: A katasztrófavédelmi felkészítés célcsoportjai. Készítette: Dr. Ambrusz József.

A szóvivő a katasztrófák során központi szerepet tölt be a sikeres kommunikációban. Fontos, hogy a tájékoztatás számos kritériumnak megfeleljen. A hiteles, közérthető, szakmailag alátámasztott kommunikáció a sajtóval vagy épp az emberekkel, a pánik elkerülését és a káreset helyszínén dolgozó munkatársak munkáját is segíti.

A közlés tartalmát illetően az általános cél az, hogy a lehető legkonkrétabban kerüljenek leírásba.

1.14. Az önkormányzatok katasztrófavédelmi feladatainak helye, szerepe

A településen, illetve az önkormányzati ügyeken belül markánsan megkülönböztethetőek a kötelező (normatív), az önként vállalt (fakultatív) és az önként átvállalt (alternatív) feladatok csoportjai. A helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok között a honvédelem, a polgári védelem, a katasztrófavédelem, és a helyi közfoglalkoztatás feladatai kiemelten jelentkezők. Az államigazgatási feladat- és hatáskörök gyakorlásának speciális kérdésével kapcsolatosan a választott önkormányzati

vezetők katasztrófa esetén - különleges jogrendi helyzetben (veszélyhelyzetben) értelemszerűen a védelem élén - különleges jogosítványokkal rendelkeznek, ezekben az esetekben megszűnik a képviselő-testületi kontrol.

A jegyző szerepe ekkor teljesen elkülönül, ugyanis az önkormányzati rendszer átalakításával párhuzamosan megtörtént a járási közigazgatás kialakítása. Az alaptörvényi rendelkezés arra is utal, hogy ez a megoldás kivételes, hiszen tipikusan a klasszikus államigazgatási szervek látják el az államigazgatási feladatokat. A helyi önkormányzati szervek elsősorban a gyakran előforduló államigazgatási hatósági ügyek (pl. szociális segélyezés) intézésében, illetve a honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófa-elhárítási feladatok ellátásában játszanak jelentős szerepet.

Ahhoz hogy a katasztrófavédelmi, polgári védelmi feladatoknak maradéktalanul eleget lehessen tenni, ahhoz azon tervezési, szervezési, irányítási és beavatkozási tevékenységeket kell eredményesen elvégezni, amellyel - a veszélyeztetettség mértékének függvényében - az élet és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme biztosítható. Fontos nemzetközi ajánlás, hogy a katasztrófavédelemben integrált megközelítés érvényesüljön, amely összekapcsolja a kockázatmegelőzési, a felkészültségi és a reagálási intézkedéseket.

A természeti és civilizációs katasztrófákkal szembeni kommunikációs proaktivitás tehát feltételezi a kockázati rendszerek állapotának folyamatos adatfelvételét, monitorozását. Ez szükségessé teszi az egyedi és nagyszámú, különböző kockázati rendszereken végbemenő események összehangolt, akár különböző módszerrel való egységes kiértékelhetőségét.

Több nemzetközi, illetve hazai forrást is megvizsgálva a katasztrófa fogalom értelmezése többirányú, szakmailag is szerteágazó. Látható, hogy a magyar jogrendben használt katasztrófa definíció összetett és kiterjedt. A hazai fogalomból kiemelésre érdemes az emberek életét, egészségét veszélyeztető kitétel, illetve a kár megelőzésének fogalomba történő beépítése, valamint a résztvevők együttműködésének a kötelezettsége. A lefektetett definíció alapján, tehát a veszélyeknek három fő fajtája van: az első az elemi csapások, természeti eredetű veszélyek (árvíz, belvíz, több napos, folyamatos hóesés, más szélsőséges időjárás, és földtani veszélyforrások: földrengés, földcsuszamlás, beszakadás, talajsüllyedés, partfalomlás), a második az ipari szerencsétlenség (veszélyes anyag, hulladék, nem tervezett radioaktív kiszóródás és sugártermelés). Harmadikként pedig az egyéb eredetű veszélyek (humán járvány vagy járványveszély, állatjárvány, ivóvízszennyezés, légszennyezettség, kritikus infrastruktúrák működési zavara: a lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák

sérülékenysége, a közlekedés sérülékenysége, a közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége) sorolható. Kiemelten fontos megjegyezni, hogy a tüzesetek a kockázati területekbe integráltnak értelmezhető. A katasztrófa fogalmának etimológiáját tekintve szerencsétlenséget, súlyos, végzetes csapást jelent, tehát egy súlyos veszteségekkel járó bekövetkezett állapot. Az eddig bekövetkezett vizsgált veszteségek adatai, valamint a közgazdasági kutatások és egyre bővülő biztosítási statisztikák igazolják, hogy a természeti kockázati tényezőkből származó társadalmi és gazdasági kár szignifikánsan növekszik (Cavallo et al., 2010; SWISS RE, 2020 Mechler et al., 2010). A természeti katasztrófák csak az elmúlt évben (2022) világszerte 270 milliárd dollárra becsült gazdasági veszteséget okoztak, amelynek nagyjából a 44%-át, azaz 120 milliárd dollárt fedeztek a biztosítók, ami a biztosítási iparág számára egy újabb, átlagon felüli veszteséges évet eredményezett. Azonban a világszerte növekvő sztrájkok és polgári zavargások okozta költségek olyan mértékben emelkedtek, hogy akadályozhatják a gazdasági növekedést, vagy akár recessziót is kiválthatnak.¹⁶

A fejezet feldolgozásakor a rész kutatási és nemzetközi eredményeket is figyelembe véve a katasztrófák, illetve veszélyek tipologizálásánál az alábbi főbb kategóriákat lehet megalkotni.

1. természeti eredetű katasztrófák (hidrológiai, geológiai, meteorológiai, biológiai, stb.);
2. technológiai eredetű katasztrófák (ipari, nukleáris, közlekedési katasztrófák, nem természeti eredetű tüzek stb.);
3. társadalmi eredetű katasztrófák (háborúk, zavargások, terrorveszély stb.).

Fontos kritérium valamennyi veszélyeztető hatás elemzése esetében, hogy károk keletkeztek, illetve keletkezhetnek, továbbá hogy a sérülékenység és kitettség mértéke magas.

A településen az egyes katasztrófavédelmi osztályok meghatározása a kockázati mátrix útján történhet, amely a hatás erősségével és a bekövetkezés gyakoriságával könnyebben azonosítható. A beazonosított veszélyeztető hatások meghatározzák a katasztrófavédelmi osztályba sorolás eredményeit, mely a települést érintő veszélyeztető hatások komplex elemzése alapján kerül meghatározásra, valamint a katasztrófakockázatok prioritási sorrendjének bemutatását és a részsorolási eredményeket.

¹⁶ MunichRe: Annual Report 2022. <https://www.munichre.com/en/company/investors/reports-and-presentations/annual-report.html>

Az új katasztrófavédelmi szabályozás alapján valamennyi település valós kockázaton alapuló katasztrófavédelmi osztályba sorolása megtörtént, azon eredményekre építve megújult a veszélyhelyzeti tervezés rendszere, a helyi és területi szintű, valamint a központi veszélyelhárítási tervek. A veszély-elhárítási tervezés elsődleges célja, hogy a különböző hazai veszélyeztető tényezők kockázatainak azonosítása és elemzése útján egységes dokumentumrendszer alakuljon ki, amely a katasztrófavédelmi feladatokat és intézkedéseket, a szükséges személyi, anyagi és technikai eszközök hozzárendelésével tartalmazza. A veszélyelhárítási tervezés szintjei igazodnak a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári védelmi szervezetek tagolódásához.

A településeken (fővárosban a kerületekben) a polgári védelmi szervezetek felkészítése, a polgári védelmi szervezet tagjának kiképzése elméleti és gyakorlati formában történik. A polgári védelmi elméleti kiképzés típusait tekintve alapképzésre, szakkiképzésre, továbbképzésre, valamint a vezetői képzésre tagozódik.

Az elméleti kiképzésre a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság évenként, a kockázatbecsléseknek és a veszélyelhárítási tervekben meghatározott feladatoknak megfelelően képzési programot készít. Az alapképzés tartalma a katasztrófavédelmi és a polgári védelmi rendszer alapelemei, a polgári védelmi szervezet, a polgári védelmi kötelezettség, a polgári védelmi kötelezettséggel összefüggő jogok és kötelezettségek. Tartalma továbbá a veszélyeztető hatások, a kockázatbecslés és a veszélyelhárítási tervek, a lakosságvédelmi feladatok, a védekezésben együttműködő szervek és szervezetek, a riasztás és értesítés, valamint az irányítási rendszer és az utasítások, a védekezéshez alkalmazott munkaeszközök, az egyéni védőeszközök, valamint munka- és balesetvédelem.

Szakkiképzésben részesül a polgári védelmi szervezet egységébe beosztott személy az egység tevékenységének és az egységben elvégzendő feladatának megfelelően. A szakkiképzés tartalma, - különösen az adott egység és szervezet feladata - a beosztásában ellátandó feladatok, azok végrehajtása és eljárási rendje, az egység és a szervezet függelmi viszonyai, az irányítás, a jelentés és az utasításadás rendje az egységben és a szervezetben, a szakfeladat ellátásához alkalmazott munkaeszközök és egyéni védőeszközök, a szakfeladat ellátásában közreműködő szervek és szervezetek, valamint munka- és balesetvédelem.

A kijelölt vezetői állomány vezetői képzésben is részesül. A vezetői képzés tartalma kiterjed az alapképzési ismeretekre, a beosztásuknak megfelelő egység ellátásához szükséges ismeretekre, a vezetéselméleti ismeretekre, a polgári védelmi szervezetek alkalmazási szabályaira, a közreműködő más szervek együttes tevékenységére.

A polgári védelmi szervezetek gyakorlati felkészítése során a polgári védelmi gyakorlati kiképzés célja, a felkészítés során elsajátított ismeretek elmélyítése és a gyakorlatban történő alkalmazás begyakorlása, a polgári védelmi szervezetek egymás közötti, valamint a mentésben részt vevő más szervekkel való együttműködésének gyakorlása, a mozgósítás időben történő elérése. A település önvédelmi képességének fejlesztése a jól felkészült valós önkéntes szervezetek képességein keresztül teljesebben ki. A polgári védelemben való részvétel egyrészt személyes kötelezettség, ugyanakkor rá kell mutatnunk azon állampolgári öngondoskodási attitűdre is, mely az alaptörvényben megfogalmazott személyi biztonságra való jog érvényesítése érdekében megjelenő felelősségtudatos, aktív cselekvési akarat eredménye. A speciális képességekkel rendelkező önkéntesek a lakosságtájékoztatás feladataiban aktív szerepet tudnak vállalni.

Részkövetkeztetések

Magyarország földrajzi elhelyezkedése, geográfiai és hidrológiai adottságai, valamint településszerkezeti és infrastrukturális szempontból történő elemzése alapján egyértelmű, hogy a különböző veszélyeztető hatások az egyes környezeti tényezőktől, a helyi sajátosságoktól is jelentős mértékben függenek, ezért a település tekintetében komplex, egyedi válaszok kellenek, testre szabható és könnyen integrálható magas műszaki és mérnöki megoldásokkal.

A katasztrófakommunikáció lényeges jellemzője a kommunikációs hatás, azaz a nagyobb tragédiák és a pánik elkerülése. Nagyon fontos különbség a két fogalom között, hogy a hagyományos értelemben vett szervezeti válságkommunikáció és katasztrófakommunikáció közötti különbséget az elszenvedettek köre határozza meg.

Az új katasztrófavédelmi szabályozás alapján valamennyi település valós kockázaton alapuló katasztrófavédelmi osztályba sorolása megtörtént, azon eredményekre építve megújult a veszélyhelyzeti tervezés rendszere, a helyi- és területi szintű, valamint a központi veszélyelhárítási tervek.

2. Ipari mennyiségben előforduló veszélyes anyagok jellemzői

2.1. Veszélyes anyagok szabályozása

A modernizáció, a technológiák rohamos fejlődése magával hozta az újabb és újabb anyagok megjelenését és felhasználását az iparban. A gyártási technológiák során egyre több olyan anyagot alkalmaznak, aminek nagy mennyiségben történő előfordulása a környezetre és az egyénre egyaránt veszélyt jelenthet. Ezeket az anyagokat a köznyelv összefoglaló néven „veszélyes anyagoknak” is szokta nevezni. Az Európai Bizottság SAMANTCTA¹⁷ megfogalmazása szerint a „veszélyes anyagok” általában olyan vegyi anyagok vagy fémek, amelyek fizikai tulajdonságaik miatt közvetlen veszélyt jelentenek és különböző okokból kifolyólag súlyos sérülést vagy akár halált is okozhatnak.

Egyes fajtái már érintkezés esetén is sérülést okozhatnak, és vannak olyanok is, amelyek más anyagokkal kémiai reakcióba lépve válnak veszélyessé.¹⁸

A magyar szabályozás ennél jóval lényegre törőbb megfogalmazást rögzít. A kémiai biztonságról szóló 2000. évi XXV. törvény (továbbiakban: kémiai biztonsági törvény) szerint „*veszélyes anyag*: valamennyi, a CLP alapján veszélyesként osztályozott anyag”.

A „CLP” az Európai Parlament és a Tanács 1272/2008/EK rendelete az anyagok és keverékek osztályozásáról, címkézéséről és csomagolásáról, a 67/548/EGK és az 1999/45/EK irányelv módosításáról és hatályon kívül helyezéséről, valamint az 1907/2006/EK rendelet módosításáról szól.¹⁹

Az Európai Parlament és a Tanács 1272/2008/EK rendelete meghatározza, hogy a veszélyértékelési eljárás során, értékelni kell az anyagok tulajdonságait annak érdekében, hogy meghatározzák a várható károsító hatásait. Ennek megfelelően a veszélyességi osztályok az anyag lehetséges károsító hatásait jellemzik. Az osztályozást minden esetben a gyártónak, importőrnek vagy a tovább felhasználónak kell elvégezni. A CLP veszélyességi osztályozás a veszélyes anyagokat fizikai, egészségi, környezeti, és egyéb veszélyekre osztja. A fizikai veszélyeket tizenhét, az egészségügyi veszélyeket tíz, a környezeti veszélyeket kettő, az egyéb

¹⁷ Az Európai Bizottság által a tagállamok számára kidolgozott Samancta rendszer a bevált gyakorlattal kapcsolatos iránymutatásokat tartalmaz a mintavételre vonatkozóan.

¹⁸ https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/SAMANTCTA/HU/Safety/DangerousSubstances_HU.htm

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32008R1272>

veszélyeket szintén kettő veszélyességi osztályra bontja. A veszélyességi osztályokat pedig több veszélyességi kategóriára bontja a jogszabály (a fejezet 1. számú melléklete)²⁰

Az Európai Unióban, ha valaki kémiai anyagot akar engedélyeztetni, akkor azt az Európai Parlament és az Európai Tanács által 2007.06.01-jén hatályba lépett, a vegyi anyagok regisztrálását, értékelését, engedélyezését és korlátozását szabályozó 1907/2006/EK rendelet alapján teheti meg. Ezt az eljárást az Európai Vegyi anyag-ügynökségen keresztül (ECHA), mint az Unió szakmai központján keresztül teheti meg. Az engedélyezés alapvető célja, az egyes anyagok kockázati hatásai ellenőrzésének elősegítése, az egyes anyagok biztonságosabb anyagokkal történő felváltása.²¹

A magyar jogi szabályozás az Unió szabályozás előtt rendelkezett a veszélyes anyagokkal kapcsolatos feladatokról, a kémiai biztonsági törvény megalkotásával. A kémiai biztonság a vegyi anyagok életciklusából származó, az emberre és környezetre veszélyt jelentő károsító hatások kezelését vagy azoknak az elkerülését célozza meg. A vegyi anyagok teljes életciklusukon keresztül veszélyt hordoznak magukban. „A vegyi anyag életciklusa a vegyi anyag országon belüli előállításától vagy behozatalától az országból való kiviteléig, illetve hulladékká válásáig, újrahasznosításáig vagy ártalmatlanításáig terjedő, a vegyi anyagokkal végzett tevékenységek által szakaszolt időszakok összessége.”²²

A kémiai biztonsági törvény egységes keretbe foglalja a veszélyes anyagokra, illetve veszélyes keverékekre vonatkozó szabályokat, valamint az ezzel kapcsolatos tevékenységek szabályait. Szabályozza a veszélyes keverékek bejelentését, a veszélyes anyagok vagy keverékek szállítását, tárolását, a kockázatok kezelését (egészségvédelemi, munkavédelemi, környezetvédelemi), veszélyes anyagok, illetve a veszélyes keverékek nyilvántartását, az információ-szolgáltatás rendjét, a veszélyes anyagok hatósági ellenőrzésének kritériumait, a veszélyes anyagokkal, veszélyes keverékekkel végzett tevékenység feltételeit.

²⁰<https://www.nnk.gov.hu/index.php/kemiai-biztonsagi-es-kompetens-hatosagi-fo/clp/kotelezettsegek/osztalyozas>

²¹<https://www.nnk.gov.hu/index.php/kemiai-biztonsagi-es-kompetens-hatosagi-fo/reach/segedletek/310-tajekoztato-az-eu-vegyi-anyagokat-engedelyezo-tevenysegerol>

²² Bognár Balázs; Kátai-Urbán Lajos; Kossa György; Kozma Sándor; Szakál Béla; Vass Gyula: Iparbiztonságtan I. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013. 19.o.

A veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemek és gazdálkodó szervezetek hatósági felügyeletét a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság látja el. A jogalkotó célja a hatósági jogkörök megalkotásával az volt, hogy megelőzze, illetve a lehető legkisebbre csökkentse a veszélyes anyagot gyártó, felhasználó gazdálkodó szervezeteknél a veszélyes anyaggal kapcsolatos balesetek kockázatát, illetve azok emberre és a környezetre gyakorolt hatását.

Annak érdekében, hogy a veszélyes anyagok biztonságos gyártása, tárolása, felhasználása szabályozott keretek között működjön, megalkotásra került a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet (továbbiakban: rendelet). A rendelet a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzemekkel, valamint a küszöbérték alatti üzemekkel foglalkozik. Meghatározza többek között a felső küszöbértékű, az alsó küszöbértékű, illetve a küszöbérték alatti üzem fogalmát is. A rendelet szabályozza a veszélyes tevékenységek azonosítását, a biztonsági jelentés (felső küszöbértékű üzem esetén) a biztonsági elemzés (alsó küszöbértékű üzem esetén) készítésének követelményeit, a hatósági ellenőrzés szabályrendszerét, a belső védelmi terv, valamint a külső védelmi terv és a veszélyes üzem hatásterületén élő lakosság tájékoztatásának feladatait. Továbbá rendelkezik a veszélyeztetett terület település rendezési tervben való megjelenítéséről, az üzemeltető jelentési rendszeréről, a küszöbérték alatti üzemek azonosításáról, és az ezzel kapcsolatos súlyos káresemény elhárítási terv készítéséről. A biztonsági jelentést és a biztonsági elemzést soron kívül, de legkésőbb öt évente felül kell vizsgálni. A biztonsági jelentésben, illetve elemzésben szereplő veszélyek következményeinek elhárítására az üzemeltető belső védelmi tervet készít, amelyet három évente felülvizsgál, és amelyet minden munkavállalóval megismertet.

Felső küszöbértékű üzem katasztrófavédelmi engedélykérelme esetén az üzemeltető megküldi a biztonsági jelentést a helyileg illetékes polgármesternek és a helyi katasztrófavédelmi szervnek.

A polgármester a védett adatokat nem tartalmazó biztonsági jelentést hirdetmény útján 21 napig közzé teszi annak érdekében, hogy azzal kapcsolatosan a lakosság véleményt nyilváníthasson. A biztonsági jelentés elfogadása után a külső védelmi terv elkészítésében a mentőszolgálat, a rendőrség, az illetékes környezetvédelmi-, természetvédelmi-, valamint népegészségügyi hatáskörében eljáró fővárosi vagy vármegyei kormányhivatal, továbbá a vízügyi hatóság és az üzemeltető vesz részt. Külső védelmi terv: a veszélyes anyagokkal foglalkozó üzem

környezetében élő lakosság mentése, az anyagi javakban, a környezetben bekövetkező károk enyhítése érdekében a végrehajtandó rendszabályok bevezetésére, a végrehajtó szervezetre, a vezetésre, az adatszolgáltatásra vonatkozó terv, amely a települési veszélyelhárítási terv része.²³

A hatásterületen élő lakosság biztonsága érdekében nagyon fontos, hogy megismerjék a környezetükben található veszélyforrásokat, amely a lakosságtájékoztatás egyik alappillére. Ezek a lakosok fokozottan ki vannak téve a veszélyes anyagok káros hatásainak. Ennek megfelelően az ismereti szintjüket az átlagosnál magasabb szintre kell emelni. A veszélyeztetett területen élőkben ki kell alakítani a tudatos védekezési mechanizmust. Meg kell ismerniük, hogy mikor, mit és hogyan kell csinálniuk annak érdekében, hogy biztonságban legyenek a lakóhelyükön.

Erre az egyik lehetőség, hogy a polgármester - a védett adatokat nem tartalmazó - biztonsági jelentést hirdetményként teszi közzé. Másik forrása az információk átadásának, a lakossági tájékoztató kiadvány készítése. Az elkészült lakossági tájékoztató anyagot az önkormányzat a honlapján elérhetővé teszi, illetve nyomtatott formában eljuttatja a veszélyeztetett területen élő lakosoknak. A harmadik ilyen információ forrás a külső védelmi terv gyakorlatok tapasztalatainak megszerzése. A gyakorlatok végrehajtásába célszerű a lakosság minél szélesebb körű bevonása. Az éles helyzetet szimuláló gyakorlat kiváló alkalom arra, hogy az önkormányzat, a védekezésben résztvevő szervezetek és a lakosság együttműködjön és megismerjék a védekezéssel kapcsolatos helyszíneket (pl: befogadóhely), feladatokat, így hasznos információkhoz juthatnak egy esetlegesen bekövetkező káresemény megfelelő kezeléséhez. Ezeken a gyakorlatokon nem csak a lakosoknak, hanem a résztvevő szervezetek tagjainak is fontos a helyszín ismerete, a végrehajtandó feladatok begyakorlása. A kutatók számos jógyakorlatot mutatnak be jelen kiadvány 3. számú mellékletében erre vonatkozóan.

A rendelet 1. számú melléklete a veszélyes üzemek azonosításához - a CLP rendeletnek megfelelően - veszélyességi osztályonként meghatározza a veszélyes anyag alsó és felső küszöbmennyiségét (tonnában), míg a rendelet 2. számú melléklete a nevesített veszélyes anyagok alsó és felső küszöbmennyiségét jeleníti meg (tonnában). A veszélyes anyaggal foglalkozó üzemnek a működéséhez katasztrófavédelmi engedélyre van szüksége, amelyet az

²³ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (Kat.).

üzemeltető az üzem azonosítása után, a rendelet 2. számú mellékletében foglaltak alapján nyújt be a hatóságnak.

2.2. Veszélyes anyag szállítása

A veszélyes anyagok szállítása szabályozott keretek között történik. Az ADR egyezmény az 1979. évi 19. törvényerejű rendelettel került be a magyar jogrendbe. Magyarország 1979-ben csatlakozott az ADR egyezményhez, ennek megfelelően belföldi szállításokra történő alkalmazását a 20/1979. (IX. 18.) KPM rendelet írta elő.

A katasztrófavédelmi szervek az egyes veszélyes árukat szállító közúti járművek útvonalának kijelöléséről szóló 122/1989. (XII. 5.) MT rendelet módosítását követően 2001. óta vesznek részt a veszélyes áruk közúti szállításának (ADR) hatósági ellenőrzésében. 2002-ben hatályba lépett a veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzésére vonatkozó egységes eljárásról szóló 1/2002. (I. 11.) Korm. rendelet, melynek értelmében, a hivatásos katasztrófavédelmi szervek a társhatóságokkal együttműködve teljes körű jogkört kaptak a veszélyes áruk szállítása szabályainak közúti és a telephelyi ellenőrzéseire. A 2007. évben bekövetkezett jogszabály módosítások kapcsán a katasztrófavédelem, mint önálló ellenőrzési és szankcionálási tevékenységet végrehajtó „katasztrófavédelmi hatóság” került nevesítésre a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvényben (Kkt.) és az 1/2002. (I. 11.) Korm. rendeletben. Az ADR-es szállítások ellenőrzésével és a szállítások során elkövetett szabálytalanságok bírságolásával kapcsolatos eljárások lefolytatását ettől kezdve tehát a BM OKF és igazgatóságai önállóan, teljes hatáskörrel végzik. Újabb jelentős fordulópontra 2012. január 1-vel került sor, a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. évi törvény hatályba lépését követően.

A veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló új szabályozás a vonatkozó ágazati törvények (1995. évi XCVII. törvény a légit közlekedésről; 2000. évi XLII. törvény a víziközlekedésről; 2005. évi CLXXXIII. törvény a vasúti közlekedésről) módosításával megteremtette a jogszabályi háttérét annak, hogy a katasztrófavédelem immáron önálló hatósági jogkörben végezheti a veszélyes áruk vasúti, vízi és légi szállításának ellenőrzését is, valamint szükség esetén bírságot szabhat ki, illetve egyéb intézkedéseket eszközölhet a veszélyhelyzetek elkerülése érdekében. A módosított ágazati törvények adta felhatalmazás alapján a végrehajtás részleteit pontosítandóan került kiadásra a hivatásos

katasztrófavédelmi szerv eljárásai során a veszélyes áruk vasúti és belvízi szállításának ellenőrzésére és a bírság kivetésére vonatkozó egységes eljárás szabályairól, továbbá az egyes szabálytalanságokért kiszabható bírságok összegéről, valamint a bírsággal összefüggő hatósági feladatok általános szabályairól szóló 312/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet.

A légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény felhatalmazó rendelkezése alapján, hosszas jogszabályi előkészítő munka után 2015. január 1-jén lépett hatályba a veszélyes áru légi szállításával kapcsolatos katasztrófavédelmi hatósági ellenőrzésről és a bírság kivetésének szabályairól szóló 313/2014. (XII. 12.) Korm. rendelet, így a hivatásos katasztrófavédelmi szerv a légi szállítási ágazat tekintetében kapott ellenőrzési, bírságolási, valamint helyszíni intézkedési jogkörök kapcsán már pontos iránymutatás mentén tudja feladatait végrehajtani.

A veszélyes áru szállítás ellenőrzését Magyarország területén a hivatásos katasztrófavédelmi szervek helyi szervei, a területi szerv teljes illetékességi területén hajtják végre. Közúti szállításnál a közúti forgalomban, vasúti fuvarozás esetén a vasúti pályán, üzemváltó-, határállomáson, vasúti üzemi létesítményen, vízi szállításnál pedig nemzeti és nemzetközi vízi utakon, kikötőkben, veszteglő helyen, illetve az egyes szállítási ágakhoz kötődő telephelyen számíthatnak ellenőrzésre az érintettek. A jogszabályban meghatározott veszélyes áruk légi szállításra történő előkészítésének, valamint a légi úton beérkezett veszélyes áruk nem közvetlenül légi úton történő továbbításának ellenőrzését a hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi és területi szervei önállóan is jogosultak végrehajtani.

Kiemelten kezelendő a veszélyes áru szállítás során bekövetkezett balesetek vizsgálatának szakszerű végrehajtása, valamint a balesetek kivizsgálásával szerzett tapasztalatok értékelése. Alapvető feladatként jelentkezik, hogy a veszélyes áru szállítása során bekövetkezett balesetek, események okai, következményei és a megelőzés lehetséges módjai meghatározásra kerüljenek. Ennek egyik fő alapja, hogy ezeket az eseményeket a katasztrófavédelmi szervek megfelelő módon, kellő alaposággal kivizsgálják, dokumentálják, hogy az érintett vállalkozások figyelmét felhívják az esetleges hiányosságokra, valamint ha szükséges jogszabály módosítást kezdeményezzenek a további balesetek megelőzése érdekében. A veszélyes áru szállítás során bekövetkezett balesetek kivizsgálását elsősorban a katasztrófavédelmi mobil laborok (KML) végzik, mivel a lakosság védelme érdekében az ilyen típusú balesetekhez, illetve eseményekhez a KML vonulásra kötelezett. A közúti balesetek kapcsán elmondható, hogy a legtöbb esetben alapvetően közlekedési szabályszegés, figyelmetlenség volt a balesetek bekövetkezésének

alapvető oka, de esetenként árukezelési szabálytalanságok (pl. a rakomány rögzítésének szabálytalanságából eredően a rakomány elhagyása, stb.) is tetten érhetők voltak a vizsgálatok eredményei alapján. A vasúti események kapcsán megállapítható, hogy az események kialakulásának oka elsősorban a vasúti kocsik töltő-lefejtő szerelvényeinek tömítetlensége, valamint a tartálykocsik elégtelen műszaki állapota, megfelelő karbantartásának hiánya.

A veszélyes áru szállítás során használt csomagolóeszközök, nagycsomagolások, nem nyomástartó tartályok, tartányok, valamint az ömlesztettáru-konténerek gyártásának jóváhagyása ugyancsak hatással van a közlekedés biztonságra, mint a katasztrófavédelem veszélyes szállítmányok szakterületének bármely másik tevékenysége, így 2020. január 01-től a csomagoló- és szállítóeszközök gyártási típusjóváhagyásának engedélyezésével kapcsolatos hatósági jogkör ellátása a kormány döntésének megfelelően a katasztrófavédelem központi szervének feladata.

A veszélyes anyagok szállítása az alábbi módon történhet:

- ADR - közúti veszélyes anyag szállítás;
- ADN - belvízi veszélyes anyag szállítás;
- ADNR - belvízi veszélyes anyag szállítás (Rajna);
- RID - vasúti veszélyes anyag szállítás;
- IMDG - tengeri veszélyes anyag szállítás;
- ICAO-TI- légi veszélyes anyag szállítás;

Az ADR három fő részből áll. A rendelet szövegéből, a megállapodásból és a veszélyes áruk megnevezését, megjelölést, osztályba sorolását, csomagolást, szállítási módot tartalmazó A és B mellékletből. A 2023. évben érvényben lévő A és B melléklet részletesen tartalma a szállításra vonatkozó előírásokat, amelyet 1452 oldalon keresztül taglal.

Közúti szállítás során, a szállított anyag mennyiségétől és a csomagolástól függően mind a szállító járművet, mind a szállított veszélyes anyagot és azok csomagolását jelölni kell.

2.3. Energiabiztonság

Az energia a mindennapi életünk fontos része, ezért az energia folyamatos rendelkezésre állása alapvetés a társadalom számára. Az energia felhasználás az emberiséggel egyidős, hiszen a civilizációk mindig az energiaforrások közelében választották meg a tartózkodási helyüket. A középkorban a faanyag számított a legfontosabb energiaforrásnak. Az eszközök fejlődésével később előtérbe kerültek más nyersanyagok is. Az ipari forradalom során a szén majd a kőolaj vált a legfontosabb energiaforrássá. Természetesen ezek az alapanyagok nem voltak minden ország számára egyformán elérhetőek, ennek okán társadalmi és politikai átrendeződések következtek be, így a globalizáció alapvető hordozói ma már nem a szuverén nemzetállamok, hanem a transznacionális vállalatok és a tőkepiacok. A szénhidrogének több lehetőséget biztosítottak a termelők számára. Lehetővé vált a tömeggyártás megszervezése, ami egy öngerjesztő folyamattá alakult, ahol egyre nagyobb igény mutatkozott a gyártáshoz szükséges energiaforrások kielégítéséhez. Az energia szükséglet kielégítésének növekedése együtt járt a környezet nagymértékű rombolásával, így azért, hogy megakadályozzák a természet további károsítását, új energiaforrásokat kellett feltárni, amelyhez az atomenergia, illetve a zöld energia kínált lehetőséget.

Az energiaforrások körének bővülésével folyamatosan nőtt az energiabiztonság köre is. Elég csak megemlíteni a kiber-, a humán-, illetve a pénzügyi biztonságot. A technológia fejlődésével egyre nagyobb szerepet kapott az energiabiztonság folytonosságára való törekvés, aminek az alapja az energia gazdaságra gyakorolt kockázati hatása. Ez napjainkra annyira szerteágazóvá vált, hogy az energia biztonságot már nem lehet csak globálisan kezelni, hanem szükség van a különböző szakágazatok lokális stratégiáira. Az energiabiztonság fogalmára nincs kialakított terminológia, de talán az alábbi megfogalmazás áll hozzá a legközelebb: az energiabiztonság egy olyan állapotot feltételez, amely az energetikai szektor fenyegetettségének a hiányként határozható meg, de a fenyegetésekre való reagálási képességet is magában foglalhatja.

Az energiabiztonságot legjobban veszélyeztető tényező az energia szűkössége, az államok közötti diplomáciai viszonyok, és az energiától való függőség. Az ellátási rendszerek országokon keresztül haladnak át, így egy adott ország kiesése a globális rendszerből további problémákhoz vezethet. Az energiahordozóknak való kitettség napjaink egyik legnagyobb problémája, ugyanis akár fegyverként is használható. Mivel olyan nagy a lakosság

energiaigénye, hogy annak zavara vagy kimaradása, esetleg az ellátási utak beszűkülése esetén az energiahiány vagy az energia ugrásszerű drágulása társadalmi feszültséget okoz.²⁴

2.4. Kritikus infrastruktúra elemek

A létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI törvény (továbbiakban: törvény) rendelkezik a kritikus infrastruktúra elemek vagy létfontosságú rendszerekről, a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. A jogszabály szerint a létfontosságú rendszer elem „a meghatározott ágazatok valamelyikébe tartozó szolgáltatás, eszköz, létesítmény vagy rendszer olyan rendszer eleme, továbbá az azok által nyújtott szolgáltatások, amelyek elengedhetetlenek a létfontosságú társadalmi feladatok ellátásához – így különösen az egészségügyhöz, a lakosság személy- és vagyonbiztonságához, a gazdasági és szociális közszolgáltatások biztosításához, az ország honvédelméhez, – és amelynek kiesése e feladatok folyamatos ellátásának hiánya miatt jelentős következményekkel járna”.

A jogszabály 1. számú melléklete 10 ágazatot, ezeken belül 33 alágazatot különböztet meg. A létfontosságú rendszer elemek az alábbiak:

- energia,
- közlekedés,
- agrárgazdaság,
- egészségügy,
- társadalombiztosítás,
- pénzügy,
- infokommunikációs technológiák,
- víz,
- honvédelem,
- közbiztonság-védelem.

²⁴ Mészáros Kinga: Az energiabiztonság helye a biztonság fogalomrendszerében, s jelentősége a XXI. században. Biztonságpolitika. 2021. <https://biztonsagpolitika.hu/elemezsek/az-energiabiztonsag-helye-a-biztonsag-fogalomrendszerben-s-jelentosege-a-xxi-szazadban>

Kiadásra került a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény végrehajtásáról szóló 65/2013. (III. 8.) Korm. rendelet.

2.5. Zöldenergia

A zöldenergia olyan energia, amely megújuló forrásokból származik, mint például a nap, a szél, a víz, a biomassza és a geotermikus energia. Ez az energia megtartó erejű, hiszen a természetes folyamatok révén folyamatosan újratermelődik. A zöldenergia alkalmazása során kihasználjuk ezeket a megújuló forrásokat, minimalizálva ezzel a károsanyag-kibocsátást és az ökológiai lábnyomunkat. A fogalmából egyértelművé válik, hogy a zöldenergia azért fontos, mert ezek a források újratermelődnek, azaz gyakorlatilag kimeríthetetlenek. Ezen kívül, hosszútávon megőrzi a hagyományos energiaforrásokat, csökkenti a szén-dioxid-kibocsátást, és biztosítja a helyi energiafüggetlenséget, illetve csökkenti az úgynevezett ökológiai lábnyomot. Ezen túlmenően ösztönzi a gazdaságot, hiszen újabb lehetőségeket kínál a szektor számára.

A *napenergia*, mint megújuló energiaforrás az egyik legfontosabb megjelenési forma. A napenergia használata során minimális a káros anyag kibocsátás és hosszú távon megtakarításokat eredményez a használata.

A *szélenergia*, mint tiszta és hatékony energiaforrás határozható meg. A felhasználási formája az az elv, hogy a szélturbina lapátjainak forgási energiáját alakítja át elektromos árammá. A szélturbinákat ma már ipari méretekben, nagy csoportokban is felhasználják a nagy áramtermelők, de nem ritkák az egyedi turbinákat működtető telepek sem, amelyeknek különösen olyan környezetben veszik nagy hasznát, amelyek távol vannak a nagyfeszültségű elektromos hálózattól, ezért költséges lenne a felhasználás helyéig kiépíteni a vezetékeket.

A *vízenergia* a legértékesebb energiaforrás, amelyet a nagy tömegű víz mozgásából nyernek ki. Megújuló energiaforrás, amely környezetbarát és sokoldalú felhasználási lehetőséggel bír.

A *biomassza* a szerves anyagok bomlásából keletkező energia. Fenntartható energiaforrás, amely csökkenti a szén alapú forrásoktól való függőséget, kevés káros anyag kibocsátással jár a felhasználása, továbbá sokoldalú felhasználási lehetőséggel bír. Ezen kívül alkalmas növényi és állati szerves hulladékok kezelésére, azok során energia kinyerésre.

A *geotermikus energia* a Föld belső hőjéből származó megújuló energia. Alkalmazása kevés káros anyag kibocsátással jár, hosszútávon fenntartható és megbízható energiaforrást biztosít. Legelterjedtebb alkalmazása az épületek hűtése illetve fűtése továbbá a melegvíz ellátás biztosítása.²⁵

2.6. Hulladékok

Az Európai Unió tagállamaiban évente 2,2 milliárd tonna hulladék termelődik. Ennek a mennyiségnek kicsivel több, mint a negyede (27%) települési hulladékként kezelt, főleg a háztartásokban keletkező hulladék. A keletkezett hulladék mennyisége és kezelésének módja nagyon eltérő a tagállamokban. A hulladékok kezelésének szempontjából egyre több tagállamban az újrahasznosítást helyezik előtérbe a lerakással szemben. 2018-tól kezdve összességében növekedett az egy főre eső hulladékok termelése az Unióban. Ez a növekedési trend nem minden országra igaz, ugyanis az egy főre jutó települési hulladék mennyisége Máltán, Cipruson, Spanyolországban és Romániában csökkent. A települési hulladék (fő/kg) Ausztriában, Luxemburgban, Dániában és Belgiumban volt a legmagasabb, míg Spanyolországban, Lettországon, Horvátországban és Svédországban volt a legalacsonyabb. Megfigyelhető, hogy a gazdagabb országok több hulladékot termelnek, de ezzel együtt az is megjelenik, hogy a tehetősebb gazdasággal rendelkező országokban tudatosabb a hulladékgazdálkodás.

Az Unióban keletkezett hulladékok 49,6 %-át újrahasznosítják, vagy komposztálják. Egyes országokban, mint például Belgium, Hollandia, Svédország teljesen eltűnt a hulladékok lerakása, mivel itt hulladékégetést és újrahasznosítást helyezik előtérbe. Jelenleg a hulladék kezelésének egyik formája a hulladék exportja, ami az elmúlt években folyamatosan növekedett. Elsősorban vas és színesfémhulladék kerül exportra (Törökország, India, Egyiptom), de ezen kívül az üveg, papír, és műanyag hulladék is szállításra kerül.

Magyarországon az egy főre jutó hulladék mennyisége 416 kg/fő volt. Ezzel az EU-ban 25. helyet foglaljuk el. A hulladéklerakók aránya 35%, a komposztálás és újrahasznosítás aránya 34,9 %.

²⁵ <https://zoldholnap.hu/-zoldenergia/>

Az Országgyűlés környezet és az emberi egészség védelme, a környezetterhelés mérséklése, a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás, az erőforrás-felhasználás hatásainak csökkentése, hatékonyságának javítása, a versenyképesség hosszú távú biztosítása és a körforgásos gazdaság felé történő átmenet céljából, a hulladékképződés megelőzése vagy csökkentése érdekében elfogadta a hulladékokról szóló 2012. évi CLXXXV. törvényt. Ez meghatározza a hulladékokra vonatkozó általános szabályokat, a hulladékhierarchiát, a hulladékképződés megelőzését, a hulladék gyűjtését, szállítását, hasznosítás és ártalmatlanítás szabályait. Ezen kívül rendelkezik a hulladékokkal kapcsolatos állami közfeladatokra, az önkormányzatok feladataira, továbbá a hulladékgazdálkodás közszolgáltatási díjáról, a termelési és a veszélyes hulladékról valamint a hulladék illegális elhelyezéséről. A hulladékkal kapcsolatos nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségekről kiadásra került a 309/2014. (XII. 11.) Korm. rendelet.

A fentiekből látszik, hogy a jogszabályi környezet biztosított a megfelelő hulladékkezelésre, de Magyarországon jellemzően még mindig a hulladék lerakás, mint hulladékkezelési forma van túlsúlyban. A hulladéklerakók létesítésének és biztonságos üzemeltetésének megvannak a szigorú szabályai. Több esetben problémaként jelentkezett az előírt lerakási technológia be nem tartása, amelynek következtében az öngyulladás miatt több alkalommal kigyulladt a lerakóban tárolt hulladék, amelynek oltása nehézkes és költséges.²⁶

A hulladék egyik hatásos kezelési formája a szelektív hulladékgyűjtés. A szelektív gyűjtés alapja, hogy a különböző anyagú hulladékokat külön-külön gyűjtjük, mely során a hulladékszigetek különböző tároló edényeibe kerülnek elhelyezésre. Már sok helyen megvalósult a házhoz jövő szelektív hulladékgyűjtés is, ami azt jelenti, hogy egy meghatározott napon biztosítják a különböző gyűjtőedényekbe szelektált hulladék elszállítását.

Léteznek olyan szelektíven gyűjthető hulladékok is, amelyeket ezekbe a gyűjtőedényekbe nem tehetünk, viszont a hulladékudvarokban leadhatunk. Ilyenek pl. a szigetelőanyagok egyes típusai, elektronikai hulladékok, kábelek, elhasznált sütőolaj, veszélyes hulladéknak számító egyéb anyagok²⁷

²⁶ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20180328STO00751/hulladekkezeles-az-eu-ban-trendek-es-statisztikak-infografika>

²⁷ <https://www.zoldpolc.hu/szelektiv-hulladekgyujtes-szabalyai-356>

Nukleáris hulladék

A NAÜ ajánlásai szerint a *kis és közepes aktivitású hulladékokat* a felszínen létesített tárolókban, vagy a felszín alatt kis mélységben (< 200 méter) lehet elhelyezni. Az ellenőrzött tárolási idő a mértékadó radioizotópok (^{137}Cs és ^{90}Sr) felezési idejének (30, ill. 29 év) tízszereséig tart. Mára az atomenergiát előállító legtöbb országban kis és közepes aktivitású hulladékokat tároló létesítmények működnek, de ezek közül egyesek már megteltek, ezért véglegesen lezárták őket. Ezek a tárolók mind biztonságosan működnek és környezetüket nem veszélyeztetik.

A *nagy aktivitású hulladékokat* nagyobb veszélyességük és nagy hőtermelésük miatt 40-60 éven át az atomerőművek mellett felépített átmeneti tárolókban helyezik el. Ez alatt az idő alatt a hőtermelésük és aktivitásuk jelentősen lecsökken. Ezután lehet őket a felszín alatt 300-800 méter mélységben kialakított végleges tárolókban elhelyezni. Számos országban folynak intenzív kutatások a tárolásra alkalmas helyek, földtani képződmények kiválasztására. 1999 őszén az Egyesült Államok New Mexikó államában levő Carlsbad közelében átadták a világ első, nagy aktivitású hulladékokat befogadó tárolóját, amelybe jelenleg főként katonai eredetű radioaktív hulladékot szállítanak.

A nagy aktivitású hulladékok tárolóinál legalább 10 000 évig kell a környezettől való elzárást biztosítani, amit a műszaki (hordók, konténerek), bányaműszaki (vágatkitöltő és falazó anyagok) és földtani gátak (befogadó kőzet) együttesével lehet elérni. Ez a nemzetközileg elfogadott többszörös tárolási alapelv (multibarrier concept). Ismeretes ezen kívül még a *nukleáris transzmutáció* alkalmazása a transzuránokat tartalmazó radioaktív hulladékok eltávolításában vagy csökkentésében. Itt tulajdonképpen az alfa-aktív radioaktív radionuklidok hagyományos, illetve speciális reaktorban történő „utóégetéséről” van szó. A transzmutáció lényege abból áll, hogy a transzuránokat rövid élettartamú hasadvány termékekké alakítják át nukleáris úton.

Új hulladékgazdálkodási rendszer

Korunk egyik legnagyobb problémája a nem megfelelően kezelt hulladék kérdése. Az elmúlt évtizedekben megsokszorozódott az a hulladékmennyiség, amelyet a háztartások, az intézmények és az ipar együttesen termelnek. Csak az Európai Unióban évente több milliárd

tonna hulladék keletkezik, melynek túlnyomó része ipari eredetű, és alig tíz százaléka írható a háztartások számlájára. Mind az ipari, mind pedig a háztartási hulladék jelentős része azonban sajnos még mindig feldolgozatlan marad, ami jelentős terhelést jelent a természetnek, és ezzel mindannyiunk jövőjét veszélyezteti. Ezért az Európai Unió szigorú irányelvekben határozta meg, hogy a keletkezett hulladéknak minél nagyobb részét hasznosítsák újra, és kerüljön be a körforgásos gazdaságba.

Ahhoz, hogy az EU-n belüli növekedés fenntartható legyen, erőforrásainkat intelligensebben, teljes kimerítésük nélkül kell használnunk. Világosan látható, hogy az a lineáris gazdasági növekedési modell, amelyre a múltban támaszkodtunk, globalizált világunkban a mai modern társadalmak igényeinek már nem felel meg. Jövőnket nem alapozhatjuk a „kitermel, előállít, leselejtez” gazdasági modellre. A természeti erőforrások többségükben végesek, így meg kell találnunk felhasználásuk környezetvédelmi és gazdasági szempontból egyaránt fenntartható módját. A vállalatoknak is gazdasági érdekük fűződik ahhoz, hogy forrásaikat a lehető leghatékonyabban használják fel.

A körforgásos gazdaságban használt termékek és alapanyagok értéküket a lehető leghosszabb ideig megőrzik; a hulladéktermelés és az erőforrás-felhasználás szintje minimális, az élettartamuk végét elért termékekben lévő erőforrások pedig bent maradnak a gazdaságban, az ismételt felhasználás révén további értéket teremtve. Ezzel a modellel Európában biztos munkahelyek teremthetők, és azok az innovatív találmányok kerülnek előtérbe, amelyekből versenyelőnyünk származik, ezenfelül mind a lakosság, mind a környezet olyan szintű védelemben részesíthető, amelyet Európa büszkén képvisel. Mindemellett a fogyasztók is olyan tartósabb, innovatívabb termékekhez jutnak, amelyeknek révén pénzt takaríthatnak meg, életminőségük pedig jobbá válik.

2023. július elsején új hulladékgazdálkodási rendszert vezettek be Magyarországon: a korábbi termékdíj alapú, állami megoldáshoz képest egy koncesszió és gyártói felelősségi alapon nyugvó rendszer indult el a Mol leányvállalatának, a MOHU-nak az irányításával. Az EPR-rendszer, azaz a „kiterjesztett gyártói felelősség” intézményének létrehozásával az EU szándéka az volt, hogy ösztönözze a termelőket a termékek környezetbarát tervezésére, a hulladék minimalizálására és a hulladék újrahasznosítására vagy megfelelő kezelésére, mindezt a körforgásos gazdaság megvalósítása érdekében.

2.7. Veszélyes anyag kiszabadulása

Különböző káresetek különböző szennyezéseket okozhatnak, de a legjellemzőbb a levegő-, a víz- és a talajszennyezés. „A környezeti elemek a talaj, a víz és a levegő, egymással állandó, felbonthatatlan kapcsolatban állnak már több milliárd éve. A természetes körforgások nyújtanak lehetőséget arra, hogy egy adott terület megtisztuljon, de egy adott szennyező komponens feletti mennyiség esetén, azok nem játszódnak le megfelelő sebességgel. Bármely környezeti elem elszennyeződése hatással van a többi környezeti elemre is.”²⁸

A természeti körforgás nem megszakítható, tehát az esetleges kikerülést kell a minimálisra csökkentenünk. A cél már régen megfogalmazódott a veszélyes anyagokkal foglalkozó szakemberek előtt: a kockázat csökkentése és a biztonság növelése. Sajnos el kell mondani, hogy a balesetek elsődleges okai között még mindig az emberi mulasztás vezet.

Ha megnézzük a nemzetközi irodalmat, azt tapasztalhatjuk, hogy különböző eseménysorokat, ún. „study”-kat dolgoztak ki, nem csak EU szinten. Ha áttekintünk egy „fault tree” - hibafa elemzést, akkor környezetvédelmi szempontból azt tapasztaljuk, „hogyan kezdeti eseményként bármilyen rendszerhiba, lyukadás, csőtörés megvalósulhat, amely származhat anyagfáradásból vagy emberi mulasztásból egyaránt, illetve a karbantartás hiányából. Csúcseseményként anyag kiszabadulás, tüzeset valósulhat meg, amely jelentős kárt okoz a környezetében, további rongálódást okozva a rendszerben. Csúcsesemény lehet továbbá a mérgező hatás, amely kiemelten veszélyezteti a környezetet. Figyelembe kell venni ezen kívül csúcseseményként az ammónia kiáramlás esetében a fagyás veszélyét is.”²⁹

Ha megvizsgáljuk a kikerülési modelleket, láthatjuk azt, hogy a rendszerbe építhető biztonsági gátak csökkenthetik, minimalizálhatják a környezetbe kerülő veszélyes anyag mennyiségét. Kikerülést gátló tényezőként megjelennek a különböző mérő eszközök, lefűvató szelepek, és jelzőberendezések. Az emberi tényező csökkentésének legjobb formája az automatikus rendszerek kiépítése, melyek kizárják az emberi tévedés lehetőségét. Ma Magyarországon ezen rendszerek a legtökéletesebb módon talán a radioaktivitás mérés tekintetében valósultak meg. Ezek alapján lehetne az egyéb anyagokra vonatkoztatott rendszereket is kiépíteni. A

²⁸ Hornyacsek Júlia (szerk.): A környezetvédelem speciális kérdései, Digitanart Studio, DAS Könyvek, 2020, Budapest, ISBN 978 - 615 - 5716 - 33- 1, 107 oldal.

²⁹ In: Iparbiztonságtan I, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2013.

környezetellenőrzés első lépése mindig a kibocsátás ellenőrzése, kiemelt fontosságú a mérőpontok kiválasztása.³⁰

A mérőpontokat a veszélyeztetett terület egészén el kell helyezni, figyelembe véve az uralkodó szélirányt, az esetleges elfolyási lehetőségeket, és azokat a területeket, melyek környezetvédelmi szempontból kiemelt jelentőségűek, például a természetes vizeket, azok folyásirányát, és egymáshoz viszonyított elhelyezkedését is. Az eszközök elhelyezhetők az épületeken belül, de akár szabadtérben is.

A 'fault tree' - hibafa elemzés által kimutatott veszélyekre minden esetben megoldást kell nyújtani. Környezetvédelmi szempontból megoldás lehet a kikerülő anyag tovább terjedésének megakadályozása, az anyag összegyűjtése. A kikerült anyagok terjedését mérni szükséges, a terjedés irányát pedig figyelembe kell venni.

A balesetek jellemzően pontforrásként működnek, tehát ha a hiba forrását, törést, repedést le tudjuk zárni, akkor a rendszer többi, hibátlan része kiszakaszolható, ezzel megakadályozva a további anyagkijutást. A levegőszennyezésen kívül megjelenik a már említett lecsapató vízzel, oltóvízzel kapcsolatos probléma is. Ha a mérgező anyaggal elegyített víz bekerül a talajvízbe vagy egy természetes vízforrásba, esetleg folyóvízbe, akkor az gyorsan terjedve nagymértékű mérgezést képes okozni a vízi környezetben, a legkritikusabb esetben akár az ivóvíz rétegben is szennyezhet. Ezekre az egyik legjobb módszer az oltóvíz összegyűjtése, akár terelő hurkák, gátak használatával, akár olyan módon, hogy az üzem területét már úgy alakítjuk ki, hogy összegyűjtő csatornahálózatot képezünk, ami aztán egy szűrőn keresztül például a szennyvízbe kerülhet kivezetésre.

A technikai újításoknál minden esetben a fő szempontnak a biztonság fokozását kell tekinteni. A rendszerekbe kiépített jelző és felügyelő aktív és passzív biztonsági eszközök használata szintén csökkenti a veszélyt. Ilyen eszközök lehetnek a különböző gázérzékelők, tűzjelző rendszerek, melyek automatikusan leállítják az üzemi folyamatokat, de passzív eszközként egy egyszerű lefúvató szelep vagy hasadó tárcsa is figyelembe vehető, mely megakadályozza a túlnyomás miatti robbanást, csőrendszer sérülést, azonban itt fontos megjegyezni, hogy ezen módszerek terhelhetik a környezetet, mert így veszélyes anyag kerülhet ki. Fontos kiemelni a hatóságok, köztük a katasztrófavédelem feladatait is. A folyamatos hatósági kontroll

³⁰ Fehér István - Deme Sándor: Sugárvédelem, ELTE Eötvös Kiadó, 2010, Budapest, 373. oldal ISBN 978-963-284-080-2.

csökkentheti a balesetek számát. Ezen felül feladatként jelentkezik a beavatkozó állomány felkészítése a környezet védelmére és az ipari balesetek káros hatásaira.

2.8. Energiaellátás zavarai

A technika fejlődésével, az információáramlás folyamatos biztosításának és az energia azonnali elérhetőségének igényével megváltozott a mindennapi életünk és életvitelünk.

A felhasznált energiák – fosszilis, megújuló, atomenergia, villamosenergia – esetében egyrészt hirtelen fellépő üzemzavar, másrészt a fosszilis energiák ellátási zavara, átmeneti szolgáltatás kiesésével a legfontosabb feladat a tájékozódás és tájékoztatás, amely a további pánik elkerülésének megfelelő alapja lehet. A hatóságok a tudomásukra jutott esemény kezelését azonnal megkezdik, amelynek részeként az érintett lakosság tájékoztatását is végre hajtják a rendelkezésre álló és lehetséges eszközökkel (hangosbemondó, utcafelelősök).

Abban az esetben, ha a téli időszakban történik, vagy hosszabb ideig eltarthat a rendszerelemek helyreállítása, fel kell készülni akár az otthonok átmeneti elhagyására is. Ebben az esetben a kitelepítésnél leírt magatartási szabályokat kell alkalmaznunk, melyek közül az egyik legfontosabb a közművek elzárása, túlélő csomag összekészítése és az ingatlan lezárása. Amennyiben a fosszilis energiák (pl. földgáz) esetében egy véletlen káresemény során (pl. gázvezeték szakítás) fellépő átmeneti energiaellátási zavar keletkezik, a hatóságok erről is tájékoztatják a lakosságot. Ha a káresemény időpontjában otthon tartózkodunk nagyon fontos a híradások figyelemmel kísérése, amelyen keresztül tudunk informálódni arról, hogy a lakosságvédelem mely módját alkalmazzák a szakemberek az élet- és anyagi javak védelme érdekében. A veszély jellegénél fogva az elzárkóztatás vagy a kimenekítés mellett dönthetnek, így ennek megfelelően a felkészülési anyagban már részletezett teendőket kell alkalmazni. Ezek közül fontos kiemelni, hogy elzárkóztatás esetén a tartózkodási helyen kell egy olyan helyiséget keresni, amely átmenetileg védett térré alakítható és megfelelő biztonságot nyújt.

Kimenekítés esetén pedig - az idő rövideje okán - csak a legszükségesebbek magunkhoz vételével a kapott utasítások alapján kell cselekedni. Ha a káresemény közelében szabad téren tartózkodunk, nagyon fontos, hogy „katasztrófa turista” helyett felelősségteljes viselkedéssel segítsük a beavatkozók munkáját, saját magunk és embertársaink védelmét. Ilyen esetekben a helyszíni kárfelszámolás irányítójának utasítása alapján vagy keressük fel otthonunkat és tegyünk a korábban leírtak szerint, vagy a veszély jellegének megfelelően, esetleg már ott

helyben meghatározzák, hogy hol kell gyülekezni vagy melyik irányba kell a helyszínt elhagyni és átmenetileg melyik befogadóhely kerül megnyitásra a lakosság védelme érdekében. Mindkét esetben nagyon fontos, hogy a pánik elkerülése érdekében csak hiteles források (beavatkozók, híradások) felhasználásával és figyelemmel kísérésével tájékozódjunk.

2.9. Létfontosságú rendszerek és létesítmények

A hatóságok által korábban kijelölt kritikus infrastruktúra elemek kiesése szintén két további esetkört feltételez. Egyrészt az előre jelezhető eseménynél, amikor a hatóságoknak és a lakosságnak is elegendő idő áll rendelkezésre a felkészülésre. Ebben az esetben a szakemberek az előre elkészített tervek alapján, oly módon tudják biztosítani a lakosság energia ellátását, hogy szinte észre sem vesszük ezen eseményeket. Azonban mégis fontos a hiteles tájékoztatás a hatóságok részéről, illetve a lakosság részéről a vonatkozó híradások nyomon követése a megfelelő magatartási szabályok alkalmazásához. Másik esetkör, amikor hirtelen fellépő átmeneti zavarról beszélünk a létfontosságú rendszer elemek alapvető ellátása során. Ebben az esetben is a legfontosabb a híradások nyomon követése és az ott meghatározott lakosságvédelmi intézkedéseknek megfelelő cselekvési sor végrehajtása.

Abban az esetben, ha a helyi védelem körében alkalmazandó elzárkóztatás vagy a távolsági védelem keretében alkalmazandó kimenekítés, kitelepítés kerül elrendelése, a korábban leírt magatartási szabályok alkalmazása az elsődleges feladat. Amennyiben otthonunkon kívül tartózkodunk és a hirtelen fellépő átmeneti energia kiesést egy külső sérülés, baleset vagy káresemény okozza és annak környezetében tartózkodunk, akkor a kárfelszámolás vezetőjének utasításai alapján cselekedjünk. Mindezt tegyük úgy, hogy további problémát ne okozzunk és szükség esetén akár aktív közreműködőként is segítsük a szakemberek munkáját.

2.10. Környezetszennyezés

A katasztrófák csoportosításában az egyik olyan veszélytípus, amely kifejtheti hatását egyrészt azonnal is, de emellett beszélhetünk egy, akár évekig tartó hosszan elnyúló folyamatról is. A levegő, víz és talajszennyezés napjainkban sajnos egyre többször kerül előtérbe. Fontos hangsúlyozni a felelősség kérdését. Hiszen egyrészt életvitelünk változásával, másrészt az ebből fakadó felelőtlen magatartással sajnos nagyban hozzájárulunk a környezetszennyezés kialakulásához. A környezetszennyezés megelőzése mindannyiunk feladata és felelőssége.

Levegőszennyezés esetében „olyan káros anyagok és energiák kerülnek a levegőbe, amelyek veszélyeztetik az élővilág egészségét”³¹ Hazánk jól kiépített figyelő és jelző rendszerrel rendelkezik, amelyek az esetleges határértéket megközelítő mérés esetén, időben jelzik a szakemberek számára az eltérést. A lakosság teendője ebben az esetben is a híradások figyelése, ahol a szükséges teendőket ismertetik. A lakosság védelmére itt alapvetően a helyi védelem kerül alkalmazásra, a lakásban egyéb épületben történő elzárkóztatással, mint a leggyorsabban megoldható védekezési formával. Ebben a helyzetben kiemelt fontosságú, hogy olyan helyiséget keressünk, amely „nem rendelkezik a külső légtérbe nyíló ajtóval, ablakkal, azaz a lakás legvédettebb helyisége.”³²

Fontos, hogy az ivóvíz utánpótlásról gondoskodjunk, amelyet olyan edénybe szükséges gyűjteni, amely zárható, így a további szennyeződés elkerülhető. Fontos lehet továbbá, hogy ebbe a helyiségbe helyezzük el azokat a legszükségesebb felszereléseket, amiket egy esetleges lakás elhagyásakor magunkkal kell vinni és a korábban ismertetett túlélő csomag részét képezik. Közismert tény, hogy ilyen esetben könnyen eluralkodhat az „elzárt” lakosságon a pánik érzése, ezért van nagy jelentősége a hiteles tájékoztatásnak és annak, hogy az mindenkihez időben és meghatározott időközönként ismételve eljusson.

Vízszennyezés esetén a hatóságok által észlelt vagy bejelentés alapján tudomásukra jutott szennyezés esetén a legfontosabb annak megakadályozása, hogy az ivóvízbázisba kerüljön a szennyezés. A szakemberek ezen irányú feladatvégzése mellett a lakosság azonnali tájékoztatása és a helyes magatartási szabályok alkalmazásának meghatározása

³¹ <https://hu.met.com/hu/mind-the-fyouture/mindthefyouture/kornyezetszennyezese-hatasai-megelozese-es-visszaforditasa> 2023.11.10. 04:22

³² MUHORAY Árpád: A katasztrófavédelem irányítási modelljének vizsgálata.

elengedhetetlen. Ilyen esetben a legfontosabb, hogy a hatóságok által meghatározott régióban a vízfogyasztás és felhasználás tilalmát be kell tartani és az alternatív megoldásokat alkalmazni. A kereskedelemben fellelhető előre csomagolt vízkészletből történő vásárlással vagy a hatóságok által kirendelt vízszállító kocsi helyszínre juttatásával biztosított ivóvíz alkalmazása a megengedett.

2.11. Hulladéktárolók tűzveszélye

Jellemző káresemény, amivel a lakosság a legtöbbször szembesül, a hulladékok nagy mennyiségben történő tárolása során kialakuló tűz és kísérelése.

Mindez addig nem jelent közvetlenül fennakadást, amíg lakott területet nem veszélyeztet. Ennek megállapítására a szakemberek a Katasztrófavédelmi Mobil Labor gépjárművet és annak eszközeit, felszereléseit alkalmazzák. Méréseik segítséget nyújtanak a kárfelszámoló egységeknek döntéseik támogatásában, illetve a lakosságvédelmi intézkedések alkalmazásában. A hulladékok tárolása során keletkezett tüzek kapcsán olyan anyagok is a levegőbe kerülhetnek, amelyek veszélyforrásként lehetnek jelen, veszélyeztetve ezzel az emberi életet, továbbá lakosságvédelmi intézkedések bevezetését teszik szükségessé. A hitelesített mérőműszerek általi mérések egyrészt a levegőbe került veszélyeztető hatásokról szolgáltatnak információt, másrészt a telepített meteorológiai állomásnak köszönhetően meg tudják határozni ezen anyagok terjedési irányát a széljárás figyelembe vételével, ami alapján a lakosság élet és anyagi javainak védelméhez szükséges iránymutatást is biztosítják. Így e káreseménynél elsődlegesen az elzárkóztatás alkalmazásával védik a lakosságot és az ehhez kapcsolódó magatartási szabályok elrendelésére kerül sor. Akik zárt helyen tartózkodnak, ott szükséges kialakítani ennek lehetőségét, akik utcán vagy szabad téren tartózkodnak, a lehető leggyorsabban zárt helyre kell vonulniuk, amely akár a közelben lévő közintézmény is lehet. Fontos figyelni a híradásokat, mert a folyamatos mérések alapján előfordulhat, hogy változtatni kell a hatóságoknak a mentési műveleteken.

Részkövetkeztetések

Mindennapi életvitelünk során a környezetünkben található veszélyforrások sok esetben okoznak hirtelen fellépő, szinte megoldhatatlan problémákat, ahol nagyon fontos az azonnali reakció a hatóságok és az állampolgárok részéről, hiszen ez megfelelő biztosítékot adhat a lakosság élet- és anyagi javainak védelméhez.

A katasztrófavédelem a válságkommunikációs tervét az azonnali reakciót igénylő, a szervezet napi működésében zavart okozó helyzetek kezelésére alkotta meg. Annak alkalmazása nem elsősorban a különleges jogrendhez, a katasztrófaveszély időszakához kötött, sokkal inkább azon esetekben szükséges ez, amelyek morális, személyügyi, egyéb szempontok miatt felkelthetik a közérdeklődést és ronthatják a szervezet reputációját.³³

A hatásterületen élő lakosság fokozatosan ki van téve a veszélyes anyagok káros hatásainak, ezért az ismereti szintjüket bővíteni, az átlagosnál magasabb szintre kell emelni. A veszélyeztetett területen élőkben ki kell alakítani a tudatos védekezési mechanizmust. Meg kell ismerniük a védekezés elemeit annak érdekében, hogy biztonságban legyenek a lakóhelyükön. A lakossági tájékoztató anyagokkal, a gyakorlatokkal, illetve ezen gyakorlatokba a lakosság minél szélesebb körű bevonásával a tudatos állampolgári magatartás kialakítására kell törekedni.

A pánik kitörésében tehát az egyes személynek vagy személyeknek is lehet meghatározó szerepük, akik egyéni reakciójukkal beindítják a tömegreakciót. Az ilyen események egy bizonyos határon belül előre felismerhetők egy-egy közösségben.³⁴

Gyakorlati tapasztalat, hogy a pánik megelőzése szempontjából lényeges mozzanat a pánikra hajlamos, hisztérikus típusú személyek előzetes felmérése és a veszélyhelyzetben fokozottabb figyelemmel kísérésük, izolálásuk. A pánik lezajlása viharos erővel bontakozik ki a menekülés során, (értelmetlen céltalan rohanás, egymás letiprása), amely küzdelem történhet a menekülés valódi vagy vélt biztonság megszerzéséért. A már kirobbant pánikot súlyosbítja az, hogy lezajlása közben a pánikba esett embereket újabb és újabb ijesztő ingerek érik, újabb és újabb veszélyhelyzetek alakulnak ki. Pszichológusok elemezték a pánik kérdését és megpróbálták kísérleti úton megközelíteni a pánik csoportlélektani tényezőit. Megfigyeléseik szerint a pánik kialakulásának egyik lényeges előfeltétele, hogy a veszélyhelyzetből van-e reális menekülési lehetőség, ugyanis a fenyegető helyzet szorongást kelt, a szorongás hatására ugyanakkor az érzelmi-kognitív egyensúly megbomlik, és mozgósítjuk az addig tanult problémamegoldó eszközeinket. A megoldások történhetnek érzelmi, gyakorlati vagy cselekvéses utakon. Minden konfliktusmegoldásból ugyanakkor tanulunk is, vagy csak annyi az eredmény, hogy megerősítjük magunkat abban, hogy ezt jól oldottam meg. A begyakorolt sémák ezek után

³³ Campbell, William Ross (2004): The Sources of Institutional Trust in East and West Germany: Civic. Culture or Economic Performance. *German Politics*, 13(3), 401–418.

³⁴ Kémenczy Iván: Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai Zrínyi Katonai Kiadó 1980.

újabb megerősítést kapnak. Minél újabb vagy nagyobb a feladat, annál több problémamegoldó készséget szerzünk. Szinte észrevétlenül folyik a megoldás. Akkor megterhelés számunkra az új helyzet, ha felkészültségünk hiányzik, vagy ha érzelmi teherbírásunkat meghaladja a helyzet megoldása.

A mind teljesebb lakosságtájékoztatás érdekében a katasztrófavédelem a rendelkezésre álló valamennyi eszközt használja, a legegyszerűbb, „helyben szokásos” megoldásokat éppúgy alkalmazza, mint a hagyományos és a webes felületeket, illetve a social media platformjait és az okosalkalmazásokat egyaránt. Ezek mindegyike bevonható a megelőzést célzó kommunikációba éppúgy, mint a veszélyhelyzeti tájékoztatásba. A katasztrófavédelem az elmúlt tíz évben jelentősen bővítette a kommunikációs eszközeinek körét, így normál helyzetben és katasztrófa-, illetve veszélyhelyzetben is képes a lakosság igen széles körét elérni.

3 A megelőzés és a katasztrófák hatásai elleni védekezés szabályai

3.1. Jogok, kötelezettségek, önkéntesség

A globális biztonsági környezet az elmúlt időszakban számos változáson ment keresztül, amelyben jelentkező folyamatok különösen felértékelik a biztonsághoz kapcsolódó gondolkodás és az új kihívásokra adott válaszok azonosításának szükségességét. A nemzetközi környezetben, illetve hazánkban is jelentkező biztonsági kihívások egyik meghatározó közös jellemzője, hogy kialakulásuk, fejlődésük és hatásuk nehezen jelezhető előre, továbbá hogy közös erőfeszítéseket feltételeznek és igényelnek.

Az ország, valamint a magyar állampolgárok védelmének és biztonságának további erősítése jegyében az Alaptörvény módosítása, és a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Vbö), annak végrehajtási rendeletei teljesen megváltoztatták és új alapokra helyezték a különleges jogrendi helyzeteket, továbbá a kapcsolódó állami feladatellátást meghatározó jogi szabályozási területeket, valamint a feladatok mögött húzódó állami, illetve nemzeti funkciók ellátását.

A jogalkotó az eddigi ágazati működést kiegészíti az összkormányzati koordinációval és az ágazati elhatárolást felváltó hatékony együttműködés kereteivel, kiemelt területté téve a társadalom felkészültségének és biztonság tudatosságának erősítését, ezért a normál jogrendi válságkezelés és a különleges jogrendi szabályozás hatékonyabbá tételében a védelmi-biztonsági szabályrendszer teljessége és működőképességének folyamatossága alapvető követelményként került beépítésre.

A Vbö. legfontosabb célja az átfogó megközelítés bevezetése és megalapozása Magyarország védelme és a nemzet biztonságának szavatolása terén. Az ágazati sajátosságokat érintetlenül hagyva, az ágazatok irányítási rendszerét továbbra is fenntartva, fokozhatja a válságkezelésre való felkészülés és működés hatékonyságát. A szabályozást korszerűsítve a nem állami szereplők felkészültségét és biztonság tudatosságát is fokozni kívánja a jogalkotó, megerősítve hazánk és nemzetünk biztonságát. Ebben az összetársadalmi feladatban a lakosság közreműködése elengedhetetlen, amely magában foglalja a polgári védelmi, katasztrófavédelmi feladatokat is.

Fontos kiemelni azonban azt is, hogy a nemzetközi kötelezettségeken és együttműködésekben alapuló, nemzeti hatáskörbe tartozó esetköröknél a kormányzati koordináció az ágazati miniszterek által kijelölt vezetőkkel, valamint a központi államigazgatási szervek vezetőivel valósul meg.

Kötelezettségek rendszere

A Vbö. az alkotmányos kereteket szem előtt tartva, egységes rendszerként jeleníti meg a védelmi és biztonsági kötelezettségeket, teszi mindezt olyan módon, hogy az itt meghatározott szabályokon túl az ágazati szabályozásban legyen lehetőség további - kifejezetten az ágazati tevékenységhez kapcsolódó - kötelezettségek meghatározására is. A védelmi és biztonsági terület mára a teljes államszervezetet átszövő szabályrendszerre nőtte ki magát, ugyanakkor a jogfejlődés jelenlegi szakaszában nem lenne praktikus és lehetséges egyetlen kódex-szerű szabályozásban valamennyi ágazat, valamennyi kapcsolódó rendelkezéseit megjeleníteni anélkül, hogy az ágazatspecifikus törvények értelmezhetősége ne sérüljön.

A Vbö. keretjelleget szabályozása abban nyilvánul meg, hogy egyes kötelezettségek részletszabályai külön törvényben jelennek meg. Így került sor a hadiállapot idején bevezethető fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálatra vonatkozó rendelkezések, illetve az ezt biztosító járulékos kötelezettségek megjelenítésére a honvédelmi törvényben. Ugyancsak ez a szabályozási megoldás született a honvédelmi munkakötelezettség kapcsán, amelyek egyértelműen a honvédelemhez köthető kötelezettségi formák és a védelem és biztonság átfogó területének részeként sem hívhatóak fel más, pl. katasztrófavédelmi feladat ellátására. A fentiekre figyelemmel a Vbö. csak a fennmaradó három kötelezettségi tárgykört szabályozza egészében.

Ezek:

- a polgári védelmi kötelezettség;
- a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség;
- a védelmi és biztonsági célú bejelentési kötelezettség.

A védelmi és biztonsági kötelezettségek célja az új szabályozás alapján összességében a Vbö. és a Hvt. rendelkezéseire figyelemmel:

- a fegyveres összeütközések és katasztrófa időszakában az emberi élet védelme, az emberi létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme, a vagyonbiztonság megóvásának előmozdítása, humanitárius feladatok ellátása;

- az ország védelmével és biztonságával közvetlenül összefüggő anyagi és szolgáltatási feltételek nem állami forrásokból történő biztosítása, amennyiben azok nem állnak rendelkezésre;
- a bekövetkezett vagy fenyegető veszélyekre vonatkozó információ eljuttatása a védekezésben érintett szervezetek részére;
- a honvédelmi és szövetségi katonai feladatok végrehajtása, valamint ennek érdekében a hadkötelezettek kiképzése, felkészítése a katonai feladatokra és a Honvédség védelmi képességének erősítése;
- a Honvédség fegyverhasználat nélküli, valamint fegyveres feladatait biztosító fegyver nélküli feladataiban történő közreműködés és az ehhez szükséges felkészítés;
- hadiállapotban az ország működőképességének fenntartása és helyreállítása érdekében megfelelő munkaerő biztosítása;
- a fentiekhez kapcsolódóan törvényben előírt adatszolgáltatás, bejelentés, nyilvántartás, rendelkezésre állás és megjelenés biztosítása.

Lényeges hogy az egyes kötelezettségek között nincs előre meghatározott sorrend, nincs mindent megelőző védelmi és biztonsági kötelezettség. Az elrendelés során elsőbbséget élvez az a kötelezettség, amelyből az elrendelésre okot adó körülmények és a kötelezett viszonyainak együttes értékelése alapján a védelmi és biztonsági érdek nagyobb mérvű érvényesülése következik. Annak érdekében, hogy az ilyenfajta – sok esetben nem könnyű – mérlegelés megfelelő szempontrendszer mentén kerüljön elvégzésre, a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve, a Védelmi Igazgatási Hivatal jogosult az elrendelés során követendő ajánlást megfogalmazni az elrendelésre jogosult szervek részére.

A Vbő. kötelezettségrendszeréhez kapcsolódóan azt is meg kell említeni, hogy a törvény bevezeti a védelmi és biztonsági bírság intézményét, amely a honvédelemhez kapcsolódó bűncselekményi tényállásokon túl lehetőséget biztosít szankció alkalmazására azokkal szemben, akik nem, vagy nem megfelelően tesznek eleget a Vbő.-ben meghatározott polgári védelmi, valamint gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségüknek.

Ugyancsak szankcionálható, aki a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésével összefüggő kötelezettségének nem tesz eleget és az a magatartás is, ha valaki az összehangolt védelmi tevékenységgel összefüggésben a Vbő. alapján bevezetett szabályokat megszegi. A szankciórendszer ilyenfajta megalkotása annak a kifejezése is egyben, hogy ezek a főként

mulasztásban megnyilvánuló magatartások társadalmilag önmagában veszélyesek, összhatásukban az ország biztonságát veszélyeztethetik. Amennyiben a bekövetkezett vagy fenyegető hátrány súlya nagyobb mértékű, büntetőjogi szankcióra is sor kerülhet, melyek szabályozási előzményének fogalmi tartalmát a Vbö.-re figyelemmel szintén pontosítani volt szükséges 2022. november 1-jei hatállyal. A kapcsolódó büntető anyagi jogi szabályokban tehát a Vbö. és a Hvt. hatályba lépésével, összehangolt hatályba lépéssel, előzetes szabályozással valósult meg az egyes normál működéstől eltérő szituációkban érvényesülő sajátos kötelezettségek és tilalmak, illetve a kiváltó körülmények sajátosságából eredő minősítő körülmények meghatározása.

3.2. A polgári védelmi kötelezettség szabályozása

A polgári védelem olyan ösztársadalmi feladat-, eszköz- és intézkedési rendszer, amelynek célja katasztrófa, illetve fegyveres összeütközés esetén a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint a lakosság felkészítése a megvalósuló kihívások hatásainak leküzdése és ezáltal a túlélés feltételeinek megteremtése érdekében.

A polgári védelmi feladatok tehát komplex, többlépcsős koordinációt és kooperációt feltételeznek az arra rendelt szervek részéről, amelyhez a lépcsőzetes válságkezelés és annak vezetési alrendszerei integránsan kapcsolódnak.

A polgári védelem katasztrófavédelemmel kapcsolatos feladatai

- a) a lakosság felkészítése a védekezés során irányadó magatartási szabályokra,
- b) a polgári védelmi szervezetek létrehozása és felkészítése, valamint a működéshez szükséges anyagi készletek biztosítása,
- c) a tájékoztatás, figyelmeztetés, riasztás,
- d) az egyéni védőeszközökkel történő ellátás,
- e) védelmi célú építmények fenntartása,
- f) a lakosság kimenekítése, kitelepítése és befogadása,
- g) gondoskodás a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak (különösen víz-, élelmiszer-, takarmány- és gyógyszerkészletek, állatállomány) és a kritikus infrastruktúrák védelméről,
- h) a kárterület felderítése, a mentés, az elsősegélynyújtás, a mentesítés és a fertőtlenítés, és az ezekkel összefüggő ideiglenes helyreállítás, továbbá a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedések,
- i) a települések kockázatértékelésen alapuló veszélyeztetettségének felmérése,

- j) a veszélyelhárítási tervezés, szervezés,
- k) közreműködés a kulturális örökség védett elemeinek védelmében, a vizek kártételei elleni védekezés külön jogszabályban meghatározott feladatainak ellátásában, a menedékjogról szóló törvény hatálya alá tartozó személy elhelyezésében és ellátásában, továbbá a tűzoltásban, és a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás feladatainak ellátásában,
- l) közszolgáltatás ellátásának kiesésekor az, emberi életben, egészségben és az anyagi javakban esett kár megelőzése céljából a közszolgáltatás ideiglenes ellátásáról történő gondoskodás.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek honvédelmi feladatai

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek honvédelmi feladatai kibővülnek a honvédelmi feladatokra történő felkészítéssel, honvédelmi célú működésük feltételeik biztosításában, az áldozatokkal történő gondoskodási feladatokkal (pl. elhelyezés, humanitárius feladatok ellátása).

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek honvédelmi feladatai körében végzik a hivatásos katasztrófavédelmi szervezeteknek, a polgári védelmi szervezeteknek, a közbiztonsági referenseknek és a mentőalakulatok tagjainak a honvédelmi feladatok végrehajtására történő felkészítését, valamint részt vesznek azok tevékenységének koordinálásában. Részt vesznek a légiriasztás előkészítésében és annak végrehajtásában és közreműködnek az elsötétítési rendszabályok bevezetésének alkalmazásában. Részt vesznek a menekültek elhelyezésében és közreműködnek a lakosság túléléséhez szükséges nélkülözhetetlen létesítmények működőképességének fenntartásában, készenlétbe helyezésének feladataiban, és részt vesznek a hadműveleti területről kimenekített lakosság regisztrálásában, valamint a honvédelmi intézkedési terv alapján végzik a polgári védelmi szervezetek létrehozásával, mozgósításával, alkalmazásával kapcsolatos tervezési, szervezési feladatokat. Végzik a polgári védelmi szervezetek irányítását. Az éves költségvetési tervezéssel együtt éves készletképzési tervet is készítenek.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv a fegyveres összeütközés idejére a polgári védelmi feladatok végrehajtása érdekében valamennyi – települési, járási, vármegyei vagy fővárosi szintű – közigazgatási egység részére általános polgári védelmi tervet, továbbá valamennyi polgári védelmi szervezet részére mozgósítási tervet készít. Az általános polgári védelmi tervek

elkészítése során biztosítani kell, hogy azok összhangban legyenek a veszélyelhárítási tervekkel, valamint a területi védelmi bizottságok honvédelmi intézkedési terveivel.

A polgári védelmi szervezet mozgósítási készenléti ideje lehet:

- a) gyors készenlétű (12 órán belül),
- b) rövid készenlétű (24 órán belül) vagy
- c) hosszú készenlétű (72 órán belül).

A polgári védelmi szervezetek mozgósítása, valamint a meghatározott feladatok végrehajtása érdekében biztosítani kell a polgári védelmi szervezetek személyi állományát, technikai eszközeit, anyagi ellátását.

A polgári védelmi szervezetek vonatkozásában a fegyveres összeütközések időszakában elrendelhető a folyamatos polgári védelmi szolgálat ellátása. Az alkalmazást a megyei, fővárosi védelmi bizottságok és a helyi védelmi bizottságok elnökei, a polgármester felhatalmazása alapján a hivatásos katasztrófavédelmi szervek operatív munkaszervei koordinálják.

A polgári védelmi szervezetek állományának kiegészítése során jelenleg az ország lakosságának mintegy 1,5 %-a közel 145 000 fő érintett katasztrófák elleni védekezés esetén a polgári védelmi szolgálat ellátásában, ugyanakkor a fegyveres időszaki tervezésnél ezt a létszámot az összlakosság további 1 %-ával 95 000 fővel indokolt növelni, összhangban az ország védelmi tervével.

Honvédelmi érdekből kijelölt létfontosságú rendszerelemek esetében fegyveres összeütközések időszakára a kijelölt létfontosságú rendszerelemet üzemeltető gazdálkodó szervezet székhelyén vagy telephelyén munkahelyi polgári védelmi szervezetet kell létrehozni. Kizárólag a felkészített, megfelelő védőfelszereléssel és munkaeszközzel ellátott személy kötelezhető polgári védelmi szolgálat ellátására.

Annak érdekében, hogy a fenti feladatok elláthatóak legyenek, a törvényi kötelezés eszközével szükséges egyes elemek rendelkezésre állását biztosítani, amelynek egyik megvalósulása a személyes kötelezettségként jelentkező polgári védelmi kötelezettség előírása is.

A polgári védelmi kötelezettség fegyveres összeütközések és katasztrófa időszakában

- a) az emberi élet védelme,

- b) az emberi létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme,
 - c) a vagyonbiztonság megóvásának jogszabályban meghatározottak szerinti előmozdítása, továbbá
 - d) humanitárius feladatok ellátása
- érdekében elrendelt személyes kötelezettség.

A polgári védelem feladatait, a polgári védelmi kötelezettség teljesítésének szervezeti kereteit, valamint a polgári védelemmel összefüggő adatszolgáltatás, adatkezelés szabályait törvény határozza meg. A polgári védelmi kötelezettséggel kapcsolatos ügyekben első fokon a kötelezett lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes helyi önkormányzat polgármestere jár el. A polgári védelmi kötelezettséghez kapcsolódó feladatok ellátását fegyveres összeütközés idején a honvédelmi feladatok ellátásának elsődlegességével kell megszervezni.

3.3. Hivatásos és köteles polgári védelmi szervezetek

Központi: különleges szakértelmet és technikai eszközöket igénylő szakfeladat ellátására hozzák létre;

Területi: a települési pv. szervezetek képességét meghaladó feladat végrehajtására;

Települési: létre kell hozni, ha a település katasztrófavédelmi besorolása indokolja;

Munkahelyi: A gazdálkodó szervezet polgári feladatainak végrehajtása érdekében hozzák létre (PM hatósági határozattal), tagjait a gazdálkodó szervezet vezetője jelöli ki.

A polgári védelmi kötelezettség:

- a) az adatszolgáltatási,
- b) a bejelentési,
- c) a megjelenési, valamint
- d) a polgári védelmi szolgálat teljesítésére irányuló (szolgálatadási kötelezettség) kötelezettséget foglalja magában.

Az első részkötelezettség az adatszolgáltatási kötelezettség. Ennek az a célja, hogy az állami szervek (a hivatásos katasztrófavédelmi szervek) és a polgármesterek a megfelelő adatokkal rendelkezzenek ahhoz, hogy a kötelezetti körbe tartozó személyeket a polgári védelmi szervezetbe beoszthassák, a polgári védelmi kötelezettség teljesítésével kapcsolatos feladatok

végrehajtása céljából a potenciális kötelezettek foglalkozására és a szakképzettségére vonatkozó adatok rendelkezésre álljanak. Ez alapozza meg az esetleges feladatokra történő felkészülést.

Az adatszolgáltatás elsődlegesen a kötelezett munkáltatója által teljesített adatszolgáltatás, a hadkiegészítő parancsnokság nyilvántartása és a személyi adat- és lakcímnnyilvántartás adatait használja. Az érintett csak abban az esetben hívható fel adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésére a polgármester által, ha ez előbbi adatszolgáltatók közlése alapján a szükséges adatok nem állnak rendelkezésre.

A második részkötelezettség a bejelentési kötelezettség. Ennek a kötelezésnek az a célja, hogy ha a polgári védelmi feladattal összefüggésben a kijelölt személy adataiban vagy körülményeiben változás áll be vagy akadályozó tényező, mentességi ok áll fenn, az a polgári védelmi szervezet tudomására kerüljön. Ezzel a megoldással biztosítható, hogy krízis helyzetben valóban megvalósulhasson a kiértesítés vagy amennyiben olyan akadályozó tényező kerül bejelentésre előzetesen, amely a szolgálat ellátását érdemben befolyásolja, elkerülhető legyen a felesleges és a védekezési feladat szempontjából időkésedelmet okozó kiértesítés vagy szolgálatra kötelezés. A bejelentés ugyanakkor nem általános kötelezettség, kifejezetten a szolgálatadási kötelezettséghez kapcsolódik, amely alól indokolt esetben kérelemre a polgármester adhat felmentést. A felmentés alapjául szolgáló okot a szolgálat elrendelt időpontját megelőző három napon belül kell bejelenteni és igazolni. Ennek hiányában a szolgálatadás kötelező. Ugyancsak bejelentési kötelezettség áll fenn a polgári védelmi szervezet tagjának kiképzésre és gyakorlatra történő felhívása esetén, amennyiben az érintett akadályozott a részvételben. Indokolt esetben a polgármester az érintett bejelentése alapján halasztást, illetve felmentést adhat.

A harmadik részkötelezettség a megjelenési kötelezettség. Ez a kötelezett esetében a konkrét személyes megjelenést jelenti, amelyet a kötelezett lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes polgármester rendel el. A polgári védelmi szervezet tagja kiképzésre és gyakorlatra osztható be, illetve szolgálatadásra is kötelezhető, amelyekhez megjelenési kötelezettség társul, köteles a megjelenésre a felhívásban megjelölt helyen és időpontban. Fontos szabály, amely valamennyi kötelezettségnél szereppel bír, hogy a Vbő. tételesen meghatározza azokat az eseteket, amikor valaki mentesül a kötelezettség alól.

A polgári védelmi kötelezettség negyedik részkötelezettség maga a polgári védelmi szolgálat teljesítésére irányuló szolgálatadási kötelezettség, azaz a védekezési munkában történő tényleges részvétel. A polgári védelmi szolgálatadási kötelezettség teljesítését, valamint a település azonnali beavatkozást igénylő mentési munkálataira történő beosztást a kötelezett lakóhelye, tartózkodási helye szerint illetékes polgármester rendeli el.

Különleges jogrend idején a polgári védelmi szervezet tagja a polgári védelmi szolgálat folyamatos ellátására időbeli korlátozás nélkül áll rendelkezésre, míg különleges jogrenden kívül ideiglenes polgári védelmi szolgálat rendelhető el, amelynek időtartama alkalmanként a 15 napot nem haladhatja meg. Az ideiglenes polgári védelmi szolgálat azonnali teljesítésének elrendelésére a Kormány rendeletben, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, a területi vagy helyi védelmi bizottság elnöke, valamint a főpolgármester vagy a polgármester határozatban jogosult. Ennek tartalma a fejezetben a későbbiekben kifejtésre kerül.

A Vbő. a kötelezett számára a szolgálatadással összefüggésben meghatározza, hogy a határozatban megjelölt helyen és időpontban jelenjen meg és lássa el a rábízott polgári védelmi feladatokat. A Vbő. a szolgálatadás idejére egy sajátos jogviszonyt keletkeztet a kötelezettel, amely alapján az köteles a kapott utasításokat végrehajtani, kivéve, ha azzal bűncselekményt követne el. A szabályozás a katonai utasítás/parancsadási rendszerhez hasonlóan arra is kitér, hogy az utasítások nem eredményezhetik a beosztottak indokolatlan foglalkoztatását, emberi méltóságának megsértését. A katonai parancsadásra vonatkozó rendelkezésektől élesen eltérő elem, hogy a polgári védelmi szolgálattal összefüggésben kiadott utasítás nem eredményezheti a kötelezett életének és testi épségének közvetlen veszélyeztetését. A sajátos kötelezeti jogviszonyban álló állampolgárt a polgári védelmi feladatok ellátására történő kiképzés, gyakorlat és ideiglenes polgári védelmi szolgálat ideje alatt az eredeti munkakörében nem terheli rendelkezésre állási és munkavégzési kötelezettség. Erre az időtartamra számára távolléti díj, vagy ha az adott jogviszonyban ilyen nincs, az annak megfelelő díjazás jár, foglalkoztatási jogviszony hiányában pedig a kötelező legkisebb munkabér időarányos része folyósítandó. A szolgálatadás időszakában a kötelezett térítésmentesen munkaeszközöket, felszerelést, ruházatot és természetbeni ellátást is kap, valamint jogosult az utazási költségeinek megtérítésére az elrendelő által, illetve szolgálati beosztására figyelemmel mentesíthető a helyi adó megfizetése alól. A jogviszony sajátos eleme az eskü, amelynek letételét jogszabály írja elő.

Tehát a törvény a polgári védelmi kötelezettség intézményét, mint állampolgári kötelezettséget szabályozza. A polgári védelmi kötelezettség fegyveres összeütközések és katasztrófa időszakában az emberi élet védelme, az emberi létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme, a vagyonbiztonság megóvásának jogszabályban meghatározottak szerinti előmozdítása, továbbá humanitárius feladatok ellátása érdekében elrendelt személyes kötelezettség, amellyel összefüggésben első fokon a kötelezett lakóhelye, ennek hiányában belföldi tartózkodási helye szerint illetékes helyi önkormányzat polgármestere jár el.

3.4. A polgári védelmi kötelezettség alóli mentesség

Mentes a polgári védelmi kötelezettség alól, aki

- a) 18. életévét még nem töltötte be,
- b) annak végrehajtására fizikai vagy egészségi okból alkalmatlan,
- c) a háztartásában legalább egy fő állandó ápolásra, gondozásra szoruló egyenes ági rokona, illetve házastársa vagy testvére ellátására állandó vagy átmeneti jelleggel egyedül kötelezett, és azt a védelmi és biztonsági kötelezettség teljesítése miatt nem tudná teljesíteni,
- d) saját háztartásában
 - da) egyedül kötelezett legalább egy fő kiskorú, vér szerinti, örökbefogadott vagy nevelt gyermek eltartásáról gondoskodni, ideértve azt a nevelt gyermeket is, akit a kötelezett legalább egy éve tart el saját háztartásában, vagy akit a gyámhatóság döntése alapján családbafogadó gyámként vagy gyermekvédelmi nevelőszülőként nevel és nevelési feladatait a védelmi és biztonsági kötelezettség teljesítése miatt nem tudná teljesíteni,
 - db) három vagy ennél több kiskorú vér szerinti, örökbefogadott, mostoha vagy nevelt gyermek eltartásáról gondoskodik, ideértve azt a nevelt gyermeket is, akit a kötelezett legalább egy éve tart el saját háztartásában, vagy akit a gyámhatóság döntése alapján családbafogadó gyámként vagy gyermekvédelmi nevelőszülőként nevel,
- e) várandós, a várandósságának megállapításától kezdve,
- f) a rá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt elérte,
- g) cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alatt áll.

A polgári védelmi kötelezettségét munkaköre ellátásával, köz megbízatása gyakorlásával teljesíti:

- a) az országgyűlési képviselő és a nemzetiségi szószóló,
- b) az európai parlamenti képviselő,

- c) a szakmai felsővezető, a vezetői megbízású, valamint feladatköre szerint katasztrófavédelmi feladatot ellátó kormánytisztviselő, köztisztviselő és közalkalmazott,
- d) a jegyző,
- e) az alkotmánybíró és az Alkotmánybíróság Hivatalának foglalkoztatottja, a bíró, az ügyész, a közjegyző, a bírósági végrehajtó,
- f) a Honvédség tényleges állományú, a rendvédelmi szervek, a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint az Országgyűlési Őrség hivatásos állományú tagja, e szervek alkalmazottja,
- g) az egészségügyi államigazgatási szerv kormánytisztviselője,
- h) a fekvőbeteg, a járóbeteg- és alapellátást végző orvos és szakképzett szakdolgozó,
- i) az állami mentőszolgálat dolgozója, betegszállító szervezet dolgozója,
- j) a készenléti szolgálatot ellátó önkéntes, létesítményi és önkormányzati tűzoltó, az önkéntes tűzoltó egyesület szaktevékenységet végző tagja,
- k) a közfeladatot ellátó ágazati védekezési szervezet tagja,
- l) a közüzemi feladatot ellátó létesítmények üzemeltető személyzete,
- m) a szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkező, hivatását gyakorló pap, lelkész, rabbi,
- n) a léginavigációs szolgáltatást ellátó szervezet személyzete,
- o) a létfontosságú rendszerelem kritikus munkakörben foglalkoztatottja.

A polgármester – kérelmére – a polgári védelmi kötelezettség alól legfeljebb egy év időtartamra mentesítheti azt a kötelezettet, aki

- a) egyéni helyzete,
- b) munkahelyi, családi vagy társadalmi kötelezettsége

miatt nem, vagy a polgári védelmi szolgálat teljesítésével elérhető előnyhöz képest aránytalanul nagy személyes áldozatok mellett tudná csak teljesíteni a polgári védelmi szolgálatot.

3.5. A polgári védelmi szolgálat ellátásának jellemzői

A polgári védelmi szervezet tagja kiképzésre és gyakorlatra osztható be (a továbbiakban: felhívás), amelynek időtartama évente nem haladhatja meg kiképzés céljából a 40, gyakorlat esetében a 72 órát. A megjelenésre kötelezett a felhívásban megjelölt helyen és időpontban köteles megjelenni.

A polgármester a kiképzésen és gyakorlaton való részvétel alól indokolt esetben kérelemre halasztást, illetve felmentést adhat. A felmentés alapjául szolgáló indokot kormányrendeletben meghatározottak szerint kell bejelenteni, igazolni és mérlegelni. A polgári védelmi szervezet tagját polgári védelmi szolgálatra lehet kötelezni. A kötelezett jogszabályban meghatározottak szerint a polgári védelmi szolgálat folyamatos ellátására időbeli korlátozás nélkül áll rendelkezésre különleges jogrend idején. A polgári védelmi szervezetbe beosztott kötelezett részére ideiglenes polgári védelmi szolgálat rendelhető el, amelynek időtartama alkalmanként a 15 napot nem haladhatja meg.

Akit szolgálatadásra köteleznek, köteles az abban megjelölt helyen és időpontban megjelenni, a rábízott polgári védelmi feladatot ellátni, és a kapott utasításokat végrehajtani, kivéve, ha azzal bűncselekményt követne el.

Ezek az utasítások nem eredményezhetik a beosztottak indokolatlan foglalkoztatását, emberi méltóságának megsértését, életük és testi épségük közvetlen veszélyeztetését.

A polgármester a szolgálatadási kötelezettség alól indokolt esetben kérelemre felmentést adhat. A felmentés alapjául szolgáló okot a szolgálat elrendelt időpontját megelőző három napon belül kell bejelenteni és igazolni.

Aki polgári védelmi kötelezettség alatt áll, köteles a polgármester határozata alapján részt venni annak a településnek az azonnali beavatkozást igénylő mentési munkálataiban, amelynek területén tartózkodik.

A mentési munkák alól mentesíteni kell, aki igazolja, hogy hivatásbeli vagy szolgálati feladatának ellátása, illetőleg katonai kötelezettségének teljesítése céljából a helyszínt haladéktalanul el kell hagynia, illetőleg a munkavégzésre egészségi állapota miatt alkalmatlan. Az ideiglenes polgári védelmi szolgálat azonnali teljesítésének elrendelésére a Kormányrendeletben, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, a területi vagy helyi védelmi bizottság elnöke, valamint a főpolgármester vagy a polgármester határozatban jogosult.

3.6. A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályozása

Ez a kötelezettség a Vbö. hatályba lépését megelőzően a honvédelmi és katasztrófavédelmi szabályozásban szétagoltan szerepelt, a védelmi és biztonsági szabályozási reform tette lehetővé az egységesítés irányába történő elmozdulást. A gazdasági és anyagi szolgáltatás célja az ország védelmével és biztonságával közvetlenül összefüggő, törvényben meghatározott feladatok ellátásához az anyagi és szolgáltatási feltételek nem állami forrásokból történő biztosítása, amennyiben azok más módon nem biztosíthatók. A honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében mindenki gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére kötelezhető, melyhez nem minden esetben szükséges különleges jogrend kihirdetése.

Az ország és államszervezet béke időszaki működése során az egyes erőforrások felhasználását, termékek előállítását és készletek felhalmozásának mértékét elsődlegesen a piac diktálta viszonyok határozzák meg. Egy békétől eltérő helyzetben – különösen, ha az váratlanul következik be –, legyen az akár katasztrófa, akár fegyveres összeütközés vagy annak közvetlen veszélye, lényegesen több és jellegében is sokszor eltérő szolgáltatásra, technikai eszközre vagy ingatlanra van szükség, mint normál helyzetben. Az ország védelmi és biztonsági érdekei ilyen esetben szükségessé teszik a nem állami tulajdonú erőforrások gyors bevonását, felhasználását, amelyhez méltányos kártalanítási rendszer kapcsolódik. A szolgáltatás teljesítése miatt felmerült vagyoni hátrányért a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésével összefüggő intézkedésekre irányadó szabályok szerinti kártalanítás jár.

A Vbö. meghatározza azokat az eseteket, amikor szolgáltatás igénybevételére kerül sor. A lista azonban nem zárt, a rugalmas reagálás érdekében kifejezett cél volt a példálódzó, „különösen” fordulattal bevezetett felsorolás. A felsorolás mindezek mellett is rendkívül széles, a védelmi és biztonsági szervezetek működéséhez szükséges anyagi javak és szolgáltatások rendelkezésre állásától, a nemzetgazdaság, a kormányzati és közigazgatási rendszer működésén át, a polgári védelmi és az egészségügyi válsághelyzeti feladatok ellátásán keresztül egészen a szövetséges fegyveres erők ellátásáig terjedő területeket ölel fel.

A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek alól egyes szervezetek és személyek a törvény alapján mentességet kapnak, vagy kérelemre mentességet kaphatnak annak érdekében,

hogyan az ország működése fenntartható maradjon és a nemzeti ellenálló képesség alapkövetelményei érvényesíthetők legyenek.

A gazdasági és anyagi szolgáltatás lehet meghatározott gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére vagy a szolgáltatás igénybevételének tűrésére, tevékenységtől való tartózkodásra, az igénybevételhez szükséges előkészületi tevékenységre vagy az igénybevétel tervezéséhez szükséges adatok közlésére történő kötelezés. Mindezeket összefoglalóan „szolgáltatás”-nak nevezzük.

3.7. A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség alóli mentesség

- a) az Országgyűlés, az Alkotmánybíróság, a Sándor-palota, az Állami Számvevőszék, az Alapvető Jogok Biztosának munkaszervezete, a minisztériumok, az Országos Bírósági Hivatal, a Kúria, a Legfőbb Ügyészség, az Országgyűlés Hivatala, a Magyar Nemzeti Bank és alapítványai, az autonóm államigazgatási szervek, továbbá az önálló szabályozó szervek,
- b) a honvédelmi törvény szerinti honvédelmi szervezetek, valamint a védelmi és biztonsági szervezetek,
- c) az a) pontban foglaltakon kívül a közigazgatási, bírósági és ügyészségi szervek alaprendeltetésük, valamint védelmi és biztonsági feladataik ellátásához szükséges mértékben,
- d) a vallási közösségek azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek közvetlenül a hitéleti feladatokat szolgálják,
- e) az országgyűlési képviselettel rendelkező pártok, az országgyűlési képviseleti tevékenységhez szükséges mértékben,
- f) az országos munkavállalói és munkaadói érdekképviseletek, illetve érdekképviseleti szövetségei azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek érdekképviseleti feladatuk ellátásához nélkülözhetetlenek,
- g) azok az országos közutak kezelését ellátó a közforgalmú személyszállító, továbbá áru fuvarozó szervezetek – ideértve a légi személyszállítást és légi áru fuvarozást ellátó szervezeteket is –, amelyeket e tevékenység végzésére hoztak létre, vagy amelyek e tevékenységet szerződés illetve jogszabályi kijelölés alapján végzik, a létfontosságú közlekedés és szállítás fenntartásához szükséges mértékben, valamint a léginavigációs szolgáltatást ellátó szervezet,

- h) a közszolgáltató vagy közüzemi tevékenységet folytató természetes vagy jogi személyek, különösen az áram-, víz-, gáz-, távhőszolgáltatást, víziközmű-szolgáltatást, kommunálshulladék-eltávolítást végzők, és ezek üzemvitelét biztosító üzemek, a rendeltetésszerű feladataik teljesítéséhez nélkülözhetetlen mértékben, beleértve a hozzájuk tartozó védő és biztonsági területeket is,
- i) létfontosságú rendszerek üzemeltetői és az üzemeltetéshez nélkülözhetetlen szolgáltatásokat teljesítő szervezetek a létfontosságú rendszerelemek üzemeltetéséhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz szükséges eszközök és erőforrások erejéig.

A lakosság létfenntartása szempontjából nélkülözhetetlen egyéb termelési és szolgáltatási tevékenységet végzők kérelemre mentesíthetők a szolgáltatás alól. A nem állami fenntartású egészségügyi szolgáltatás nyújtására jogosult, valamint az egészségügyi hatóság által kiadott működési engedély alapján egészségügyi szolgáltatást nyújtó egyéni egészségügyi vállalkozó, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet (egészségügyi szolgáltató) e minőségükben, továbbá a gyógyszertárak, valamint ezek egészségügyi célt szolgáló berendezései csak egészségügyi szolgáltatás céljára vehetők igénybe.

A szolgáltatás teljesítése miatt felmerült vagyoni hátrányért – a törvényben meghatározott esetek kivételével – a nemzetgazdaság védelmi és biztonsági célú felkészítésével összefüggő intézkedésekre irányadó szabályok szerint – kártalanítás jár.

3.8. Megelőzés-, és biztonságkultúra erősítésének kérdései

A Sendai Keretegyezmény prioritásokat jelöl meg a résztvevő államok részére, amely közül az egyik legfontosabb, hogy minden állam megértse a kockázatoknak való kitettségét, a sérülékenysége fokát, a lakosságot és a javakat fenyegető veszélyeket. Prioritásként kezeli a katasztrófa kockázat megelőzésével és kezelésével megbízott állami szervek megerősítését, valamint növelni kell a katasztrófa kockázat kitettséggel szembeni ellenállóképességet, a katasztrófára való felkészültséget és az arra adott választ. A dokumentum hangsúlyozza a különböző módon érintett szereplők (stakeholders), különösen a civil társadalom, az üzleti és magán szektor, a tudományos intézmények, valamint a média, részvételének fontosságát.

A katasztrófavédelem rendszertanában kiemelt feladat a lakosság felkészítése, a követendő magatartási szabályok megismertetése, tájékoztatása a várható veszélyek előtt, alatt és után. Ennek a feladatnak a célja a kockázati tényezők csökkentése, a tudatos és folyamatos

tájékoztatás (a felkészítés megszervezésével; a katasztrófavédelmi kötelezettségről, jogokról; a célcsoportok igényeinek, adottságainak figyelembevétele mellett), a helyi lehetőségek eredményes felhasználása, a megelőzési és biztonságkultúra fejlesztése, a hatékony reagálás feltételeinek kialakítása, a rehabilitáció szervezett koordinálása. Az ismeretek átadásának lehetséges és rendelkezésre álló módszerei közül a leghatékonyabbat kell kiválasztani a feltételektől függően. Figyelembe kell venni a felkészítendő célcsoport átlagos életkorát, jellemző intellektusát, a már meglévő megszerzett ismereteket. Tekintettel kell lenni továbbá a végzettségükre, a családi, mikro- és makro környezetre is. A felkészítés folyamatában az érintettek veszélyhelyzeti magatartásának cselekvési szintű befolyásolása elérhetővé válik.

Az, aki tisztában van a környezetében lévő veszélyekkel és megismeri a hozzá kapcsolódó védekezési és elhárítási lehetőségeket, sokkal hatékonyabban tud segítséget adni. Emellett a segítségül érkező mentő erők is nagyban támaszkodhatnak egy jól felkészült, a szükséges ismeretekkel rendelkező személyre, ami azt is biztosítja számukra, hogy azon bajba jutott személyek felé tudják a figyelmüket fordítani, akik igazán rászorulnak a segítségre és saját erejüktől fogva nem tudnak menekülni. Sokan vannak azok, akik ezt azonnal felismerik. Azonban előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a védekezést vagy a káresemény felszámolását vezető személy döntése alapján - meghatározott feltételek mellett (pl. megfelelő egészségi állapot, életkor, stb.) - az állampolgároknak és egyéb személyeknek kötelezően részt kell venni a kárelhárításban. Mindehhez a jogszabályi alapokat a Kat. előírása adja meg, miszerint „minden állampolgárnak, illetve személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő kockázatokat, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.”³⁵ Ezen előírást célzott megerősíteni a törvény egy másik rendelkezése, ahol katasztrófák kialakulása esetén nem csak azon szervek és szervezeteket tevékeny részvételét nevesíti a védekezési munkálatokban, akik feladatukat hivatalból végzik, hanem bizony az állampolgárok is nevesítésre kerülnek, hiszen csak széles körű összefogással lehet egy ilyen káreseményt felszámolni.

Fontos szempont egy káreseménynél, hogy tisztában legyenek az érintettek, mi az, amit még megtehetnek anélkül, hogy saját magukat vagy éppen másokat bajba sodornának, vagy éppen a mentő erők tevékenységét nehezítenék meg, illetve mi az, ami már veszélybe sodorhatja önmagukat vagy a körülöttük lévőket. A bekövetkezett katasztrófa esetén előfordulhat, hogy a

³⁵ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemlről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

lakosság védelme érdekében a helyi védelem nem biztosít megfelelő biztonságot, így a távolsági védelmet alkalmazva tudják a legmagasabb védelmet biztosítani a veszélyben lévőknek. A lakosságvédelem ezen formáját a kitelepítés vagy a kimenekítés elrendelésével és alkalmazásával tudják megtenni. Ebben az esetben számtalan intézkedést kell fogantatosítani és alkalmazni, amelyek esetében az egyik fontos kérdés lehet, hogy azon személyek, akik saját maguk szervezik a terület elhagyását saját gépjárműjükkel vagy csak a szervezett kitelepítést várva hagyhatják el otthonaikat. Első gondolatként biztosan nagyon sokunkban a szervezett kitelepítés adja a megfelelő biztonságot, így emellett tennék le a voksukat. Azonban azon gondolatok mentén tovább vezetve az eseményeket, hogy azok számára, akik saját maguk hagyják el a területet és biztosítják maguknak az elhelyezési és ellátási feltételeket, már nem kell ugyanezeket helyben biztosítani, így kevesebb elhelyezésben érintett személy részére kell mindezeket megszervezni. Ezzel rövidülhet az idő az érintettek terület elhagyása kapcsán, ami kevesebb szállítóeszközzel is megoldható és a befogadási feladatok is gyorsabban megvalósíthatóak.

A kitelepítés elrendeléséről szóló döntést az elrendelő írásba foglalja – akadályoztatása esetén az elrendelést követő legkésőbb három napon belül – és felhívás közzétételével gondoskodik a kihirdetéséről. A felhívást a veszélyeztetett terület sajátosságainak megfelelően, a rendelkezésre álló lehetőségek alkalmazásával, a helyben szokásos módon, illetve a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény alapján közérdekű közleményként kell közzétenni.

A felhívás tartalmazza legalább:

- a) a kijelölt gyülekezési helyet és időpontot,
- b) a kijelölt befogadóhelyet,
- c) a saját járművel önállóan megoldott, befogadóhelyre történő távozás lehetőségét és bejelentési kötelezettségét,
- d) a szállítási lehetőségeket, beleértve az elrendelt korlátozásokat is,
- e) a kitelepítés során szükséges alapvető okmányok és más ajánlott dolgok megjelölését,
- f) a hátrahagyott javakkal kapcsolatos tennivalókat,
- g) amennyiben ismert, a kitelepítés várható időtartamát,

h) a kitelepítéssel kapcsolatban további tájékoztatást adó szerv vagy személy megnevezését és elérhetőségét.³⁶

Egy adott káresemény jellege, intenzitása vagy éppen veszélyeztető hatása más és más reakciót válthat ki az érintett és bajba jutott személyekből. Mindez egy súlyos esemény kapcsán akár emberi életet is veszélyeztethet, így kitelepítés elrendelése esetén azon személyekkel szemben, akik önszántukból nem akarják a veszélyeztetett területet elhagyni a polgármester lesz jogosult intézkedni „intézkedik a kötelezés ellenére lakóhelyén maradó személyekkel szembeni rendvédelmi intézkedés foganatosítására.”³⁷

Tudatosítani kell, hogy az a személy, aki nem akarja a helyszínt elhagyni, mert szeretné megvédeni a tulajdonát, önmagamat és másokat is bajba sodorhat. Egyrészt azon állampolgárokat, akik látva a hihetetlen nagy ellenállását próbálnak segíteni, meggyőzni és ezzel értékes percek vesztethetnek saját életük védelméből, másrészt azon mentő erőket is bajba sodorhatja, akik az érintett személy védelme érdekében tevékenykednek. Emellett a polgármester, mint a település első számú vezetője a településén élők védelme érdekében tevékenykedik és mindent meg kell tennie, hogy az ott élők biztonságát szavatolja, ezért szükséges a haladéktalan intézkedés végrehajtása, amely életet menthet.

Természetesen előfordulhatnak olyan esetek is, amikor a káresemény helyszínét vagy a veszélyeztetett területet el kell hagyni, azonban ebben az esetben is van mód és lehetőség – a helyszíni műveletirányító engedélyével - bizonyos tevékenységek végrehajtására, amelyet a Rendelet 84. § (5) bekezdése nevesít az alábbiak szerint:

„A helyszíni műveletirányító a terület lezárása esetén a (4) bekezdésben meghatározottakon túl:

a) amennyiben közvetlen életveszély nem fenyeget, az alábbi személyek részére engedélyezheti a területre felügyelettel történő belépést és ott tartózkodást:

aa) a lakosság alapvető ellátása és a kritikus infrastruktúra elemeinek védelme érdekében a területen munkát végzők számára,

ab) a katasztrófa károsító hatása által érintett területen hátrahagyott ingatlannal, illetve anyagi javakkal rendelkező személyek számára javaik védelme és mentése érdekében”.

³⁶ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI.10.) kormányrendelet.

³⁷ 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.

Fontos szempont, hogy minden esetben a biztonság az első, hiszen egy esetlegesen a biztonságot figyelmen kívül hagyó intézkedés vagy tevékenység újabb káresemények láncolatát indíthatja el, ami nagyban veszélyeztetheti az eredeti káresemény felszámolását és az emberi életet is. Ezért is meghatározó, hogy mindenkor a helyszínen lévő, az ottani viszonyokat ismerő és a felszámolás alakulását nyomon követő és irányító személy által meghatározott módon, ütemben és időtartamban történjenek ezen feladat végrehajtások. És szükség esetén akár a tevékenység megtiltásával is biztosítani kell a jelen lévők biztonságát.

Mindezek ismeretében és az előírások betartásával idős és fiatal egyaránt hozzájárulhat az élet és vagyonbiztonság megteremtéséhez.

3.9. Mesterséges intelligencia és lakosságfelkészítés

A mindennapi életben szinte természetes és egyben elvárás is, hogy amilyen információra az adott pillanatban szükségünk van, az azonnal a rendelkezésünkre álljon. Mindehhez az elektronikus hírforrások biztosítják a megfelelő alapot. A rohanó hétköznapiakban türelmetlenek vagyunk arra figyelni, ami nem ad azonnal kézzel fogható ismereteket, nem tájékoztat és nem segíti a mindennapokat. Jelenleg hat generáció él együtt a Földön és eltérő ismeretei vannak az online térről. A különböző generációk online térhez való attitűdje eltérő.

A jövő az információk átadása a lehető leggyorsabban az online térben valósulhat meg. Azon szakemberek, akik azon munkálkodnak, hogy a lakosság életét és anyagi javait megóvják, folyamatosan keresik annak lehetőségét, hogy biztosítani tudják a szükséges információkat egy esetleges katasztrófa megelőzéséhez, vagy annak kialakulása esetén az előidéző okok megszüntetéséhez, valamint a káresemény felszámolásához.

Jelenleg a katasztrófavédelem hivatalos honlapjai szolgáltatják a megfelelő alapot ezen ismeretek minél szélesebb körben történő gyors eljuttatásához, hiszen a fiatal generáció már szinte csak az online térben hajlandó keresni. Ezen belül is célszerű egy adott katasztrófa típust keresni és a hozzá kapcsolódó magatartási szabályok között böngészni, viszont célszerű keresni annak a lehetőségét is, hogy szinte azonnal érkezzen a megfelelő információ, amelyre a jövőben a mesterséges intelligencia lesz képes.

Magyarországon már jelenleg is számos mesterséges intelligenciát alkalmazó, vagy annak későbbi használatát megalapozó kezdeményezés működik (pl. chatbot alapú ügyfélszolgálat,

precíziós mezőgazdasági alkalmazások, előrejelző karbantartó rendszerek, flotta útvonal optimalizálása, készlet-előrejelzés, egészségügyi diagnosztika), illetve számos olyan keretrendszer elérhető, amelyek nagyban hozzájárulnak a jövőbeni bevezetések alátámasztásához (autonóm jármű tesztkörnyezet, integrált egészségügyi adatkészlet, központi azonosítási szolgáltatás). Ezekre építve jó esély van jelentős előrelépést elérni a mesterséges intelligencia alkalmazása és továbbfejlesztése terén. A 2030-as évekig a munkaerőpiacunk egyik fő kérdése lesz a jelen képességek rendszerének 21. századi megújítása. A mesterséges intelligencia egy elvont technológia, ám mégis mindenkit érint. Az MI fejlődése alapvető, mégis praktikus filozófiai kérdéseket nyit meg és egy egészen új szinten sarkall összehangolt cselekvésre, a katasztrófavédelmi felkészítési folyamatok újragondolására, társadalmi szintű normák és szabályozás bevezetésére. A mesterséges intelligencia egy globális technológia határok és szinte fizikai eszközigény nélkül. A mesterséges intelligencia minden bizonnyal fontos szerepet tölt majd be napjaink egyik legkomolyabb kihívása, a globális éghajlatváltozás elleni küzdelem területén is. Az MI a benne rejlő lehetőségek fényében hatékony eszköz lehet az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésében, csakúgy, mint a klímaváltozás hatásaihoz való alkalmazkodási beavatkozások megvalósításában.³⁸

3.10. Veszélyes anyagot szállító jármű balesete esetén a teendők

Napjainkban egyre nagyobb számban látunk a vízi, vasúti és közúti közlekedésben olyan járműveket, amelyek valamilyen veszélyes anyagot szállítanak. Korábban talán jobban feltűnt, hogy narancssárga táblák és egyéb jelzések jelentek meg a tehergépjárműveken, vasúti szerelvényeken és vízi járműveken, amelyek egy laikus számára nem jelentettek túl sokat.

Manapság azonban ez már természetes része a mindennapoknak, viszont azt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ugyan a veszélyes anyagok mellett, hogy szinte az életünk részei, rengeteg kockázatot és veszélyt is hordozhatnak magukban a nem megfelelő szállítás, csomagolás vagy akár a szabálytalan közlekedés miatt. Éppen ezért annyira fontos tisztába lenni azzal, hogy mi a teendő, ha első odaérkezőként és szemtanúként egy ilyen jármű balesetét tapasztaljuk vagy a közvetlen lakókörnyezetünkben elszenvedői vagy részesei vagyunk a káreseménynek. Első lépésként fontos tisztázni, hogy mit is nevezünk veszélyes anyagnak.

³⁸ Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája 2020-2030.

Jogsabályi megfogalmazását tekintve „valamennyi, a CLP alapján veszélyesként osztályozott anyag.”³⁹

További magyarázatra szorul a CLP elnevezése, amely egy másik jogi szabályozásra utal, amelyben többek között a veszélyes anyagok és keverékek meghatározása is megtörténik az alábbiak szerint: „megállapított fizikai, egészségi vagy környezeti veszélyekre vonatkozó kritériumoknak megfelelő anyag vagy keverék veszélyesnek minősül.”⁴⁰

Ezen balesetek jellemzően a szállítás során a közlekedési útvonalakon történnek, jelentős számban lakott területeken kívül, így az alkalmazandó magatartási szabályok is ehhez igazodnak. A legfontosabb teendőkkel kapcsolatos tájékoztatásokat a katasztrófavédelem honlapján is megtaláljuk, segítve ezzel a minél szélesebb réteghez történő eljuttatást.

Aktív közreműködőként nagyban hozzájárulhatunk a sikeres és gyors kárfelszámoláshoz. Azonban mindig nagyon fontos, hogy csak saját biztonságunkat szem előtt tartva tudunk a legtöbbet tenni. Nagyon fontos, hogy a veszélyes áruszállítás közben történt balesetnél az óvatosság és a kellő körültekintés elengedhetetlen legyen, hiszen ezen anyagok sérülése során a laikus számára nem ismert reakciók indulhatnak el, ezzel további veszélyeket elindítva. Elsőként távolabbról mérjük fel a helyzetet, meg kell szerezni a szükséges információkat és tájékoztatni a segélyhívószámon keresztül a hatóságokat. Az életveszély mellett a legfontosabb információk a veszélyes anyagok jelenlétére vonatkoznak. Ehhez szükséges, hogy a gépjárművön látható jelzéseket (veszélyt jelző tábla, veszélyességi bárca) felismerjük és meg tudjuk nevezni és a rajtuk lévő jelzésekről tájékoztatást tudjunk adni. Mindezt természetesen a kellő távolság betartásával, hiszen a saját biztonságunk a legfontosabb ilyenkor is.

Előfordulhatnak olyan események (szivárgás, folyás, tűz) ami miatt a megközelítés vagy a helyszínen maradás életveszélyes lehet, így ilyen esetben mindig szükséges biztonságos távolságba vonulni és a távolból észlelt eseményekről tájékoztatást adni. Arra azonban fokozottan ügyeljünk, hogy próbáljuk meg érzékelni a szélirányt és úgy kezdjük meg a távolodást, hogy a szél véletlenül se felénk fújja az esetlegesen szivárgó veszélyes anyag gőzeit és gázait, ezzel a belégzés veszélyét elkerülhetjük.

³⁹ 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról.

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 1272/2008/EK rendelete.

Sajnos előfordul - a technika vívmányainak fejlődésével - a „katasztrófaturizmus” jelensége, amikor is a kíváncsi emberek mindenképp jelen akarnak lenni egy katasztrófa helyszínén és azt szeretnék megörökíteni.

A veszélyes áruk közúti szállításával kapcsolatban előforduló másik jelentős veszélyforrás, amikor lakott területen belül történik olyan közlekedési baleset, aminek következtében a veszélyes anyag kiszabadul vagy szivárog, ezzel veszélyeztetheti a közvetlen környezetet, az ott élőket és az anyagi javukat. Az ilyen balesetek idején a gyors helyzetfelismerés és a hatóságok részéről történő gyors és szakszerű beavatkozás az elsődleges. Azonban ki kell emelni, hogy ezeknél az eseményeknél nagyon fontos, hogy a lakosság a kapott utasítások szerint tevékenykedjen. Amennyiben szemtanúi vagyunk ilyen balesetnek, akkor a fentiekben leírtak szerint tájékoztassuk a hatóságokat. Ha azonban otthonunkban tartózkodunk meghatározó, hogy figyeljük a híradásokat, ahol a hatóságok folyamatosan tájékoztatást adnak a kialakult helyzetről és a szükséges teendőkről. Emellett, ha a helyben szokásos módon (élő szóban, hangosbemondón) teszik meg a tájékoztatást, akkor is kövessük az utasításokat.

Veszélyhelyzetben „normálisnak tekinthető, hogy átmenetileg testi és pszichikai változások következhetnek be, mint például idegesség, szájszárazság, szívdobogás, izzadás, szédülés, légzési nehézségek, hasmenés, erős vizelelési inger, rosszullet, hányás, álmatlanság, bizonytalan fájdalmak, szorongás, a koncentrációs képesség csökkenése.

Jól alkalmazkodó, eredményes megküzdési stratégiával bíró személyeknél az egyensúly a veszély elmúltával hamarosan, önmagától is helyreáll, az ember újból cselekvő és döntésképesé válik. Akut kríziskor az integratív személyek esetén általában a krízis megszűntével visszaáll a pszichés egyensúlyi állapot. A trauma külső segítség nélkül is feldolgozódik. Ha azonban az érintettet extrém akut vagy tartós, krónikus negatív hatások érik, akkor a kritikus esemény lezajlása után akár évekkel is, komoly pszichés következményei lehetnek a krízisnek. Ezt az állapotot poszt traumatikus stressz szindrómának (PTSD) nevezzük. A tünetek (szindrómák) vagy tünet együttesek (szimptómák) jellemzően az esemény után alakulnak ki, akár több év múlva is jelentkezhetnek és hosszú évekig tarthatnak.

Előfordulhat azonban olyan eset is, amikor a hatóságok a protokollnak megfelelően személyesen keresik fel a baleset környezetében élőket és azonnali cselekvésre szólítják fel őket. Ebben az esetben is kiemelt, hogy figyeljünk a hatóság képviselője által elmondottakra, hiszen néhány perc késlekedés is veszélyes lehet. A balesetben megsérült veszélyes anyag és

annak fizikai és kémiai jellemzői és reakciói alapján két nagyon fontos lakosságvédelmi intézkedést alkalmazhatnak a szakemberek, ha a lakosság védelmének két nagy csoportjáról beszélünk. Egyrészt a helyi védelem, másrészt a távolsági védelem. Már a megfogalmazásokat olvasva is lehet elképzelésünk arról, hogy mit takarhat ez a két fogalom. Első helyen kell említenünk a helyi védelmet, amikor is az emberi élet védelme a legegyszerűbben és a legbiztonságosabban helyben történő védekezéssel, úgynevezett elzárkózással valósul meg. Ebben az esetben olyan helyen kell megoldani a védelmet, ami alkalmas a károsító hatás elleni védekezésre, vagy kialakítása révén erre alkalmassá tehető. Mindez alkalmazható akár már a megelőzés fázisában, amikor valószínűsíthető a káresemény bekövetkezése, de a már kialakult káresemény során is. Abban az esetben azonban, ha ez a védelmi módszer nem alkalmas arra, hogy kellő mértékű védelmet nyújtson, a lakosságvédelem másik lehetőségét a távolsági védelmet kell alkalmazni. Ennek során az érintettet vagy veszélyben lévő lakosságot a veszélyeztetett területről kimenekítéssel, kitelepítéssel tudják biztonságba helyezni a befogadóhelyen. A hatóságok döntése és annak közlése alapján szükséges a további magatartási szabályokat alkalmazni. Mindkét esetben megtörténik az érintettek tájékoztatása.

A váratlanul fellépő veszélyhelyzet esetén általában nincs lehetőség a szennyeződött terület időben történő elhagyására, ilyenkor a legelőnyösebb védekezés a lakásban, épületben való elzárkózás. A falak és a jól záró nyílászárók igen nagyfokú védelmet biztosítanak a lakosságnak a külső sugárzás egészségkárosító hatásai ellen. A szabadban való tartózkodás, menekülés során nagyfokú sugárterhelés jöhet létre, melyet feltétlenül el kell kerülni. A veszély fennállásának idejére a lakosságnak fedett helyen, zárt ablakok és ajtók mögött kell tartózkodnia, a napi életvitelből a nyílttéri tartózkodás elkerülésével ugyanis jelentősen lecsökkenthető az elszenvedett többlet sugárterhelés mértéke.

Elzárkózás idejére a legfontosabb szükségleti eszközök:

- élelmiszer, elsősorban előre csomagolt termékek, konzervek;
- ivóvíz, naponta fejenként 3-4 literrel számolva;
- váltóruházat és cipő;
- műanyag zsákok a szennyezett anyagok és a szemet gyűjtésére;
- takarók;
- szükséges gyógyszerek;
- tisztító- és tisztálkodószerek

- elemes rádió és tartalék elemek;
- szükségvilágítás;
- elsősegélycsomag;
- ragasztószalag, ez felhasználható az ajtók és ablakok hermetizálására is.

Hallgatni kell a Kossuth rádiót, ahol az óvintézkedések elrendelésére és feloldására vonatkozó információ hallható.

Kimenekítés, kitelepítés

Elsősorban követni kell hivatalos személyek utasításait. A lakásból való távozáskor:

- ki kell kapcsolni a villanyt, az elektromos készülékeket, a világítást,
- el kell zárni a víz- és gázvezetéket, berendezéseket,
- el kell oltani a kályhákban, tűzhelyekben az égő tüzeket,
- be kell zárni az ablakokat, leereszteni a redőnyöket,
- az épületet kulcsra zárni,
- a mozgásképtelen beteg családtagokat a gyülekezési helyen be kell jelenteni, egy visszamaradó családtag felügyelete mellett meg kell várni, amíg az elszállításuk központilag megtörténik.

A kitelepítés folyamatának megkönnyítésére és a befogadóhelyen való letelepedés megkönnyítése érdekében túlélő csomagot kell összeállítani. A csomag kialakításánál feltétlenül számolni kell azzal, hogy központilag biztosított szállítóeszközön, esetleg gyalog történik a lakóhely elhagyása. Fontos, hogy az összeállított csomag könnyen szállítható legyen, nem haladhatja meg a 20 kg-ot. A csomagon fel kell tüntetni a nevet, a címet, a gyermek ruházatára lehetőleg fel kell írni, vagy varrni a nevét, születési évét. Mellékelni kell az esetleges gyógyszerérzékenységről szóló iratot.

A csomag javasolt tartalma:

- személyi okmányok, értéktárgyak, készpénz, betétkönyv, bankkártya;
- két- három napi élelmiszer (konzerv, nem romlandó élelmiszer) egy liter ivóvíz, tea, üdítő (az élelmiszereket úgy célszerű összeválogatni, hogy a napi kalória érték a 3000-3600 kalória tápértéket elérje);
- az évszaknak megfelelő lábbeli, felsőruházat, fehérnemű;
- tisztálkodási eszközök;
- rendszeresen használt gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök;
- egyéni védőeszköz (ha van) szükség szerint légzésvédő és bőrvédő eszközként - használható ruházat;
- takaró (esetleg hálósák, gumimatrac, hordozható rádió, ha rendelkezésre áll)⁴¹.

Természetesen a fenti magatartási szabályok attól függően is változhatnak, hogy mennyi idő áll rendelkezésre.

3.11. A felszíni vízelvezető rendszerek tisztítása

Az éghajlatváltozás következményeit nem csak nagyban érzékeljük, amely kihatással van az egész világra, de sokszor közvetlen közletről is megtapasztaljuk. Addig, amíg más országról és az ott bekövetkezett katasztrófákról szólnak a híradások, ugyan felkapjuk a fejünket, együtt is érzünk a szerencsétlenül járt áldozatokkal, de igazán csak akkor értjük meg, amikor a közvetlen környezetünkben történik ilyen esemény. Akkor erősebben fogalmazódik meg az érzés, hogy hogyan alakulhatott ez ki és mit tehetett volna, hogy ezt megakadályozza. Sok esetben nem is gondolnánk, hogy néhány egyszerű cselekedettel is nagyon sokat tehetünk mi is a kis lakóközösségünk és településünk védelme érdekében.

Napjainkban a szélsőséges időjárási események egyre többször és egyre gyakrabban okoznak hirtelen kialakuló, nagy mennyiségű és erősségű csapadékkal társuló esőzéseket, amelyek hatására akár villámárvizek is kialakulhatnak a kisebb vízfolyásokon vagy gondot okozhatnak a településeken. A nagy mennyiségű csapadékvíz elfolyása a vízelvezető rendszerek nem megfelelő kezelése miatt nem mindig biztosított, ezért nagyon fontos azon kötelezettség tisztázása, hogy az ingatlan előtt lévő vízelvezető rendszer karbantartásával kapcsolatban kinek és milyen kötelezettsége van. A szakmai iránymutatáshoz több jogszabályi rendelkezés is

⁴¹<https://www.katasztrofavedelem.hu/300/katasztrofatipusok-nuklearis-veszely>

biztosított. A köztisztasággal és a települési szilárd hulladékkal összefüggő tevékenységekről szóló 1/1986. (II. 21.) ÉVM–EüM együttes rendelet előírásai alapvető iránymutatásul szolgálnak abban a kérdésben, hogy a tulajdonos köteles gondoskodni a járdaszakasz melletti nyílt árok és ennek műtárgyai tisztántartásáról, a csapadékvíz zavartalan lefolyását akadályozó anyagok és más hulladékok eltávolításáról. Ez egyértelműen meghatározza a tulajdonos ezirányú kötelezettségeit, hozzájárulva ezzel a nagyobb káresemények elkerüléséhez.

Fontos azonban megemlíteni az országos közutak mellett létesített vízelvezetőkkel kapcsolatos tudnivalókat is, mely az országos közutak kezelésének szabályozásáról szóló 6/1998. (III. 11.) KHVM rendeletben található. A közútkezelő által összeállított éves javítási program szerint el kell végezni azokat a fenntartási munkákat, amelyek a burkolatról és a padkáról a víz árokba jutását, majd onnan a továbbfolyását biztosítják. Ennek érdekében a felmagasodott padkaszakaszokat le kell nyesni, a kijáródott, gödrös vagy laza padkát fel kell tölteni, az árok és a rézsűoldal kimosását ki kell javítani. A víztelenítő árok szükséges méretű keresztzelvényét, a burkolt árkok és zárt vízelvezető rendszerek működését biztosító feladatokat az éves közhasznú vállalkozási szerződésben kell rögzíteni mind a lakott, mind pedig a lakott területen kívüli szakaszokra vonatkozóan.”⁴²

Ezzel a rendelkezéssel újabb útszakaszok menti vízelvezető árok tisztítása és egyéb munkálatai biztosítják a szükséges tevékenységeket. Természetesen az országos közúthálózat mellett fontos szabályozás a helyi közutak kezelésének szakmai szabályairól szóló 5/2004. (I. 28.) GKM rendelet, amelynek 3.2.2. b) pontja alapján, az ingatlan tulajdonosának (kezelőjének, használójának) kell gondoskodnia az ingatlan előtti járdaszakasz (járda hiányában 1 m széles területsáv, illetve ha a járda mellett zöldsáv is van, az úttestig terjedő teljes terület), valamint a járdaszakasz melletti nyílt árok és ennek műtárgyai tisztántartásáról, a csapadékvíz zavartalan lefolyását akadályozó anyagok eltávolításáról.”

Mindez azért is fontos, mert a jogszabály pontosan rögzíti azt, akit a helyi közút kezelőjeként tart nyilván, így egyrészt a települési önkormányzatról, illetve bizonyos esetekben a koncessziós társaságról is említést tesz. A fent említett jogszabályi rendelkezések azért is meghatározóak, mert sok esetben nem tisztázott, hogy kinek milyen feladatai vannak. A széles körű szabályozással kívánják biztosítani, hogy a megfelelően karbantartott csapadékvíz-

⁴² 6/1998. (III. 11.) KHVM rendelet az országos közutak kezelésének szabályozásáról.

elvezető árkok és átereszek egy esetleges szélsőséges időjárási esemény hatására hirtelen és nagy mennyiségben érkező csapadékot a lehetőségekhez képest úgy vezessék el, hogy a településen élők biztonságát, életét és anyagi értékeit a lehető legkisebb mértékben veszélyeztesse. Sajnos még ezen feladatok megfelelő végrehajtása mellett is előfordulhat olyan intenzitású csapadékhullám, amely hatására nem megfelelően funkcionálnak ezen rendszerek, viszont a folyamatos karbantartás nagyban hozzájárul az élet-és vagyonbiztonság szavatolásához.

A feladat jelentőségét erősíti, hogy több önkormányzat nagy hangsúlyt fektet a feladat végrehajtására, így helyi rendeletében szintén szabályozza ennek a tevékenységnek a végrehajtási kötelezettségét. Teszi mindezt a megelőzés fontossága okán, hiszen a katasztrófák megelőzése bár lehet, hogy költséges, de még mindig olcsóbb, mint a védekezés, helyreállítás és újjáépítés költsége. Felmerülhet a kérdés, hogy a technika és a műszaki kivitelezés fejlődésével, miért kell akkor ennyire fókuszálni minderre.

A 23/2018. (X. 31.) OGY határozat - a 2018–2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiáról 3/5. oldal magyarázza az alábbiak szerint:

„A szélsőséges időjárási események gyakoriságának növekedésével fokozottan kell számítani a hirtelen, nagy csapadékhozamú esőzések gyakoribb bekövetkeztére. Káros hatásukat befolyásolja a térség domborzata, a környék növényzettel való borítottsága, a vízelvezető rendszerek állapota és áteresztőképessége, a települések szerkezete, elhelyezkedése. A dombvidéki területeken villámárvizek, a síkvidékeken pedig belvizek kialakulására lehet számítani.”⁴³ Ezek alapján nem kérdés, hogy kiemelt jelentőségű a megfelelően kiépített és karbantartott csapadékvíz elvezető rendszer, amely megfelelő ténykedése mellett nagyban hozzájárulhat a nagyobb káresemények kialakulásának megelőzéséhez. A jogi szabályozás pedig az oly sokszor vitatott kérdést próbálja megválaszolni, hogy ugyan ki az, aki köteles ezen feladatok végrehajtására. Az elmúlt időszak eseményei talán sokunkat ráébresztettek arra, hogy közösen tevékenykedve lehet csak nagyobb eredményeket elérni.

⁴³ 23/2018. (X. 31.) OGY határozat a 2018–2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiáról.

3.12. Köteles polgári védelmi szervezetek aktivizálásának szabályai káresemény kapcsán

A köteles polgári védelmi szervezetek alapvetően azért kerülnek megalakításra, hogy a helyben jelentkező veszélyeztető hatások kialakulásának megelőzésében vagy már a kialakult káresemény kapcsán a felszámolásban aktívan részt tudjanak venni és helyismeretüknek köszönhetően a gyorsabb és hatékonyabb beavatkozást segítsék. Mindezek szakszerű végrehajtását meg kell, hogy előzze egy olyan szakmai felkészítés, amely megfelelő alapot teremt a valós körülmények közötti aktivizálásuk esetén. A meghatározott szempontrendszer (lakosság létszáma, település katasztrófavédelmi osztálya) alapján létrehozott szervezetek felkészítésük (alap, szak, továbbképzés, vezetői képzés) keretében megismerkednek egyrészt azon veszélyeztető tényezőkkel, amelyek saját környezetükre jelenthetnek veszélyt, másrészt Magyarország jellemző katasztrófaveszélyeztetettségével, hiszen előfordulhatnak olyan események, amely kapcsán nem elegendő a helyben megalakított polgári védelmi szervezet bevetése és beavatkozása, mert szükséges megerősítő erők helyszínre rendelése is. Ezekben az esetekben lehetnek nagyon hasznosak az elsajátított ismeretek.

A katasztrófák jellemzőinek megismerése önmagában kevésnek bizonyulna, hiszen nem elegendő tudni a kialakulásuk jellemzőit, azok hatásait, hanem tudni kell azt is, hogy adott szituációban mi az a követendő magatartási szabály, amivel a legtöbbet tehetek magam és mások életének és anyagi javainak védelme érdekében. Ezért kell mindezeket egységben megismerni, alkalmazni és továbbadni a megszerzett tudást. Ezen ismeretek birtokában jogszabályi kötelezettségének is eleget tud tenni a polgári védelmi szervezet tagja. A polgári védelmi szervezetek alkalmazása során alapvető szempont, hogy hol kerültek megalakításra, hiszen alapvetően ez határozza meg bevethetőségüket. A területi szervezetek működési területének azt a közigazgatási területet tekintjük, amely a megalakítása alapját adta. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy csak itt alkalmazhatóak, ugyanis bizonyos feltételek fennállása esetén alkalmazásukra ezen a területen kívül is sor kerülhet. Ilyen, amikor az adott mentési feladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezet a mentéssel érintett megyében nem jött létre, vagy a feladatok a rendelkezésre álló szervezetek erejét és technikai lehetőségeit meghaladják.

Sor kerülhet a feladatok elhúzódó jellege okán, az adott területen működő polgári védelmi szervezetek váltására, amikor a mentési munkálatok elvégzésére más további erők nem állnak

rendelkezésre, illetve a késedelem életveszéllyel vagy jelentős anyagi kárral járhat. Ezekben az esetekben a mentéshez szükséges feltételek meglétéért és tevékenységük irányításáért „azon vármegye területi védelmi bizottságának elnöke felelős, ahol a polgári védelmi szervezet a tevékenységet kifejti.”⁴⁴ A településen megalakított polgári védelmi szervezetet másik településen bevetni csak az illetékes területi védelmi bizottság vezetőjének döntése szerint lehet. Ezekben az esetekben is értelemszerűen az a polgármester lesz az irányításért és beavatkozási feltételek biztosításáért felelős, amely település javára tevékenykednek. Munkahelyi polgári védelmi szervezet sem csak a munkahelyén - ami számára a működési területét jelenti - kerülhet alkalmazásra. Amennyiben egy kiterjedt káresemény kapcsán a mentést irányító személy úgy ítéli meg, hogy a felszámolás eredményességéhez erre szükség van, dönthet a munkahelyi polgári védelmi szervezet működési területén kívüli alkalmazásáról.

A köteles polgári védelmi szervezetbe beosztott személynek a kötelezettségei a polgári védelmi szolgálattal kapcsolatban korábban részletesen nevesítésre kerültek, egyrészt a polgári védelmi szolgálat ellátásával kapcsolatban, illetve az ideiglenes polgári védelmi szolgálattal kapcsolatban. Azonban a téma kapcsán, ebben a tanulmányban célszerű az egyik témakör szélesebb kifejtése. Bizonyos feltételek megléte esetén, az arra jogosultak úgynevezett ideiglenes polgári védelmi szolgálat elrendeléséről dönthetnek. Mit is jelent ez? Amennyiben olyan esemény történik (katasztrófák elleni védekezés, valamint fegyveres összeütközés esetén), amikor azonnali beavatkozásra van szükség és ehhez szükség van a megfelelő létszámú beavatkozóra is. Az ideiglenes polgári védelmi szolgálat azonnali teljesítésének elrendelésére a Kormány rendeletben, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, a területi vagy helyi védelmi bizottság elnöke, valamint a főpolgármester vagy a polgármesterhatározatban jogosult.

Előfordulhat azonban olyan esemény is, amikor a késlekedés súlyos veszélyt jelentene, így a polgármester jogosult lesz maga is dönteni a szervezet alkalmazásáról. Ezzel egyidőben azonban szükséges az illetékes helyi és területi védelmi bizottság elnökét tájékoztatni. Amennyiben a polgári védelmi szervezet alkalmazásra kerül, akkor erről azonnali jelentés szükséges a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerv vezetője és a védelmi és biztonsági igazgatás központi szervének vezetője irányába. A lakosság irányába történő tájékoztatás a formáját tekintve történhet akár írásban, vagy szóban is, amikor az események

⁴⁴ 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól.

azt kívánják meg, a módját tekintve pedig akár kiértesítő személy alkalmazásával, hangosbemondón keresztül vagy telefonon. Amennyiben az indokolt, úgy akár a rádióban vagy televízióban közzétett közleménnyel is megvalósulhat a tájékoztatás. Természetesen a szóban közölt elrendelést írásban is meg kell erősíteni, amelyre 72 óra áll a rendelkezésre, ezen időtartamban szükséges a határozatot átadni a kötelezett részére. A polgári védelmi szervezet alkalmazásának feltételei közé tartozik továbbá, hogy azt minden esetben meg kell, hogy előzze az adott feladat elvégzésére történő felkészítés, hiszen csak így tud megfelelő segítséget nyújtani. Emellett az emberi élet védelme érdekében szükséges számukra biztosítani az egyéni védőeszközöket, illetve a hatékony feladat végrehajtáshoz a szükséges felszereléseket és eszközöket. Fontos kérdés annak a tisztázása is, hogy akit polgári védelmi kötelezettség alapján a polgári védelmi szervezetbe beosztottak, az hogyan alkalmazható a hazánkon kívüli tevékenységre abban az esetben, ha segítő feladatokat ajánl fel országunk vezetése a bajba jutott más országok megsegítése céljából. Természetesen ebben az esetben is csak az érintettek beleegyezésével történhet meg alkalmazhatóságuk más országban történő mentési feladatokra.

A településen jelentkező feladatok ellátása nem minden esetben kívánja meg a különleges jogrendi állapot valamelyik esetének kihirdetését, így akár egy veszélyhelyzetet el nem érő mértékű káresemény kapcsán is szükséges lehet a védekezés és kárfelszámolás. Ilyen esetekben is alkalmazhatóak a megalakított polgári védelmi szervezetek, akiket a szolgálat elrendelésére jogosult akkor alkalmazhat, ha a helyben rendelkezésre álló erők kevésnek bizonyulnak a kárfelszámoláshoz vagy a lakosság védelme érdekében, illetve az anyagi javak érdekében ez szükséges. Ebben az esetben a település első számú vezetője, a polgármester joga annak kezdeményezése a területi védelmi bizottság elnökénél, hogy egyéb (területi, más települési) polgári védelmi szervezetek megerősítésként segítsék munkájukat. A területi védelmi bizottság elnöke lesz jogosult azon döntést is meghozni - amennyiben ez indokolt - hogy a területi polgári védelmi szervezetet kiegészíti a védekezési munkák idejére, a települési polgári védelmi szervezettel vagy szervezetekkel.

A fentiekben leírtak alapján látható, hogy a polgári védelmi szervezetek alkalmazásának szabályai nagyban hozzájárulnak a sikeres káresemény felszámolásához.

Részkövetkeztetések

A magyar állam jogfejlődése a védelem és a biztonság területét érintően jelentős mérföldkőhöz érkezett. Az új jogi környezet hozzájárul a szubjektív és objektív biztonság és védelem minél nagyobb mértékű szavatolásához, az új típusú kihívások és fenyegetések hatékony kezelésének eszközeként. A feladatok ellátásában közreműködő polgári védelemnek a védelmi és biztonsági reform következményeként a teljes feladatrendszer megmaradt, a korábbi katasztrófavédelmi, honvédelmi párhuzamos szabályozásokat mára egységesítve tartalmazza, amelyben kellő hangsúly került az alkalmazkodás feltételeinek – egyéni és összetársadalmi szinten történő – biztosítására is.

A katasztrófavédelmi feladatok rendszerében kiemelt jelentőséggel bír a megelőzés időszaka és szerepe, hiszen hatékonysága esetén egyrészt nagyban hozzájárulhat egy káresemény megelőzéséhez, másrészt annak bekövetkezése esetén a gyors, szakszerű és hatékony felszámolásához. Ezen feladatok végrehajtására rendelt hivatásos és egyéb szervek és szervezetek együttesen azon munkálkodnak, hogy az állampolgárok élet és vagyonbiztonságát a legmagasabb szinten megóvják. Mindehhez az önkéntes személyek és szervezetek támogatása és együttműködése elengedhetetlen. Természetesen mindezek mellett tovább kell erősíteni az állampolgárok felkészítését és felkészülését, jogaik és kötelezettségeik ismeretével és tudatosításával. A digitalizáció előre haladásával fontos lenne a célcsoportok részére korosztályok szerinti, korosztályhoz kapcsolódó tájékoztató anyagok készítése. Szintén javaslatként fogalmazódik meg, hogy mivel különböző célcsoportok különböző médiafelületeket használnak, ezért generációkhoz kellene rendelni az egyes elérhetőségi csatornákat, amelyhez a mesterséges intelligencia adhat a jövőben segítséget.

4. Alapvető riasztási jelzések és követendő magatartási szabályok

4.1. Riasztással kapcsolatos Európai Unió szabályozás

Az EU a klasszikus polgári védelmi feladatokat a polgári védelmi mechanizmuson keresztül koordinálja a tagországok részvételével.

Az Európai Parlament és az EU Tanácsa elfogadta a 1313/2013/EU Európai Parlamenti és Tanácsi határozatot, amely a polgári védelmi Mechanizmust alkotta meg az Unión belül. A polgári védelmi mechanizmus alapvetően három célt fogalmaz meg. Az első, hogy megerősítse az együttműködést a tagországok polgári védelemmel foglalkozó hatóságai között. A második, hogy minél magasabb szintre emelje a lakosság körében a katasztrófahelyzetekkel kapcsolatos tájékozottságot és az ezekre adott válaszokat. A harmadik, hogy gyors és hatékony segítséget tudjon nyújtani a káreseményben érintett lakosság számára.

A polgári védelmi mechanizmusnak és ebben a lakossági tájékoztatási feladatoknak az operatív munkaszervezete az Veszélyhelyzet-reagálási Koordinációs Központ (Emergency Response Coordination Centre /ERCC/)⁴⁵ amely, 24 órás szervezeti egységként működik. Feladatai közé tartozik többek között a koordináció, a szaktanácsadás, gyorssegélyezés szervezése, szakképzett mentőcsapatok helyszínre küldése. A fentiekből látszik, hogy az érintett lakosság tájékoztatása a polgári védelmi mechanizmus fő feladatai között szerepel. Ezen túlmenően a nemzeti hatóságok saját rendszert és jogszabályi alapokat teremtettek a lakosság megfelelő veszélyhelyzeti tájékoztatására.

4.2. Hazai riasztási rendszerek

Jelenleg több, párhuzamos rendszer is létezik a lakosság riasztására. A hagyományos elektromos motorszirenák oszlopokon, épületek tetején helyezkednek el. Valamennyi eszköz egyedileg vezérelhető, ezért viszonylag lassú. A MoLaRi rendszer egy beszéd átvitelre is alkalmas, távvezérelhető hálózat, elsősorban a veszélyes ipari üzemek környezetében kerültek telepítésre.

Egy a mai kornak inkább megfelelő megoldás a VÉSZ, amely egy letölthető telefonos applikáción keresztül küldi az aktuális riasztásokat.

⁴⁵ European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations.

A televíziók és rádiók ilyen célú igénybevételét szolgálja az OLG I rendszer, amely szintén központilag vezérelhető.

A központi katasztrófavédelmi szerv, a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság internetes oldala a szakma mellett a lakosság tájékoztatását is szolgálja. A lakosság felkészítése, tájékoztatása az alapvető polgári védelmi feladatok közé tartozik. A valamikori szórólapos, plakátos, esetlegesen brossúrák formájában készült anyagok a rohanó kommunikáció, a folyamatos változás korában már nem érik el a célcsoportokat. A mai kor emberét már a XXI. század technikájával, gyors, rövid, lényegre törő információkkal lehet elérni.

A lakosság veszélyhelyzeti riasztása, tájékoztatása is állami feladat, melyet jogszabályi háttér határoz meg az állami szerv és az önkormányzatok részére. A riasztóeszközök állami tulajdonban vannak, központi leltárban, nyilvántartásban szerepelnek, azonban üzemképességükért a települések polgármestereit teszi felelőssé a jogalkotó. Az eszköz áthelyezéséhez, lebontásához minden esetben az illetékes hivatásos katasztrófavédelmi szerv engedélye szükséges.

Lakossági riasztó rendszer: a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve, illetve a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervei kezelésében lévő lakossági riasztó, riasztó-tájékoztató, viharjelző rendszerek és ezek működésével szorosan összefüggő eszközök, berendezések összessége, amely lehet:

a) lakossági riasztó végpont: a lakosság légi- és katasztrófariasztására szolgáló olyan berendezés, amely alkalmas a külön jogszabályokban előírt hangképek (légi-, katasztrófa-, riadó feloldása, morgató jelzés) lesugárzására.

b) lakossági riasztó-tájékoztató végpont: a lakosság légi- és katasztrófariasztására szolgáló olyan berendezés, amely alkalmas a lakossági riasztó végponttal szemben támasztott követelményeken túlmenően élőbeszéd vagy előre tárolt üzenet lesugárzására is.

c) viharjelző végpont: a lakosság tájékoztatását szolgáló (a vihar veszélyét előre jelző) olyan eszköz, amely a külön jogszabályban meghatározott riasztási szintnek megfelelő vizuális jelzés leadására alkalmas.

d) speciális végpont: minden olyan eszköz, berendezés, amely az *a)–c)* pontokban felsorolt eszközök működéséhez, működtetéséhez elengedhetetlenül szükséges (vezérlő központ, átjátszó állomás, monitoring végpont, adatátviteli központ).⁴⁶

⁴⁶ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény.

4.3. Riasztás

Az emberiség történetében mindig fontos szerepet játszott, hogy a kialakult veszélyt, illetve annak elmúltát az emberek egymásnak jelezzék. Ennek érdekében az adott kor technikai színvonalának megfelelő módszereket használtak. Az ipari-, természeti katasztrófák számának növekedése, valamint a hazai és határon túli atomerőművek üzemeltetése miatt fokozódott a lakosság jogos igénye a kárhelyszínről történő azonnali, hiteles tájékoztatás kialakítására. Mivel szinte minden bekövetkezett káreseményhez más és más lakossági magatartásforma párosul, a pánik elkerülése, *a helyes cselekvési sorrend kialakítása* a legfontosabb teendő. A riasztó rendszer működtetését a riasztó szolgálat, ezen belül a polgári védelmi kötelezettség alapján, a lakosság köréből szervezett *riasztó őrsök* végzik.

A lakosság riasztása történhet a polgári védelem riasztási rendszerén, motorszirénákkal, lakossági riasztó-tájékoztató lokális rendszereken, elektronikus eszközökkel, az önkormányzatok által a helyi lehetőségek felhasználásával, illetve szükség-riasztóeszközökkel, valamint a közszolgálati műsorszóró rádió- és televízióállomások bevonásával. Az elektronikus médiák mellett a helyi, illetve a központilag vezérelhető lakossági riasztó-tájékoztató rendszerrel is megoldható a riasztás. Az elektronikus riasztórendszer szirénákból áll, amelyek teljesítménye a 300 W teljesítménytől 3000 W-ig terjed. Hatótávolsága a településszerkezetből adódó terepviszonyokat, valamint a háttérzajt is figyelembe véve 500-800 m sugarú kör.

A lakosság riasztásában az önkormányzatok szerepe kiemelten fontos. A lakosság riasztását adott esetben, minden rendelkezésre álló eszközzel szükséges végrehajtani. A szükség-riasztóeszközök használata felvetődik mindazon esetekben, amikor a telepített riasztó eszközök meghibásodnak, azok energiaellátása megszakad, illetve, ha nincs ilyen eszköz az adott területen. A szükség-riasztóeszközökkel szemben támasztott főbb követelmény, hogy jól hallhatóak legyenek, a lakosság előtt feltűnő és nem megszokott hanghatást adjanak: pl. autósziréna, nagy teljesítményű csengő, kézi hajtású sziréna, hangosbemondó, harang félreverése.

A lakosság riasztására, az érvényben lévő jogszabályok két esetet határoznak meg, a *légi*, - illetve a *katasztrófariasztást*. A veszély elmúlásának jelzése megegyezik mindkét esetben. A légi-, illetve a katasztrófariadó elrendelését követően a Területi Védelmi Bizottság elnöke és a polgármester elrendeli a polgári védelmi szolgálatot, és gondoskodik a lakosság megfelelő

tájékoztatásáról, valamint megteszi a szükséges intézkedéseket a lakosság és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmére.⁴⁷

Riasztás szirénákkal:

- légi riasztás: a szirénák megszólaltatásával háromszor 30 másodpercig tartó váltakozó hangmagasságú leadott szirénahang, közte 30 másodperc szünet. Háromszor megismételve történik.
- a katasztrófariasztás 120 másodpercig tartó váltakozó hangmagasságú folyamatos szirénahang.
- a katasztrófa- és a légi riasztás feloldása: kétszer egymás után megismételt 30 másodpercig tartó egyenletes hangmagasságú szirénahang, a jelzések közötti 30 másodperces szünettel.

Riasztás a műsorszóró adók útján a veszély előtt és után 5 másodperces adásmegszakítással.

A megszólaló szirénát követően a legrövidebb úton haza kell jutni, vagy a legközelebbi fedett helyre kell menni és be kell zárni az ajtókat, ablakokat, ki kell kapcsolni a szellőztető berendezéseket. Fedett helyre kell zárni a háziállatokat. Fel kell készülni az esetleges kitelepítés végrehajtására. Be kell kapcsolni a rádiót, televíziót, hallgatni kell a közmédia által sugárzott eseménnyel kapcsolatos információkat. Figyelni kell a katasztrófavédelem és a rendőrség hangszórós közleményeit. Aki gépjárművel közlekedik, menjen a legközelebbi lakott településre, a gépjárművet biztonságosan állítsa le úgy, hogy a forgalmat és a mentést ne akadályozza és menjen fedett helyre. A munkahelyen dolgozók, illetve intézményekben tartózkodók a vezetők utasításai szerint tevékenykedjenek.

A szakirodalom többféleképpen nevezi az egyes jelzéseket. A hallható jelzés a hangjelzés, ugyanez az ábrakon hangkép elnevezést kapott. Az ellenőrzések során többnyire csak úgynevezett „morgató próbára” kerül sor, ami 6-10 másodperces hangjelzést takar. Ezzel meg tudunk győződni az eszköz működőképességéről, valamint annak tényleges állapotáról. A riasztási jelzéseket a fejezet 3. számú melléklete tartalmazza.

4.4. A lakossági riasztóeszközök ellenőrzése

A lakossági riasztóeszközök ellenőrzését a hivatásos katasztrófavédelmi szerv a település bevonásával végzi. A hivatásos katasztrófavédelmi szervek a szirénák ellenőrzését évenként

⁴⁷ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 614/2022. (XII.29.) Korm. rendelet.

végzik el. A tapasztalatok szerint az eszközök 98 %-a üzemképes, a maradék többnyire emberi beavatkozás miatt (vezeték szakítás, fessegetés, tető javítás) üzemképtelen. A próbákat a településeken általában ugyanaz a szakember végzi az önkormányzat közbiztonsági referensének bevonásával, amely magába foglalja a jegyzőkönyvezést és az előírt érintésvédelmi felülvizsgálatokat is. A jegyzőkönyvet az érintett település polgármestere is megkapja. Nagy szerepe van az előzetes lakossági tájékoztatásnak, hogy senkit ne érjen váratlanul a megszólaló riasztóeszköz hangja.

A korábbi időszakok tanulmányozása során megállapítható, hogy a lakosság felkészítését és tájékoztatását az adott kor színvonalának megfelelő módon és eszközökkel alkalmazták. Könyvek, szórólapok, plakátok hirdették a tudnivalókat. A televízióban nagy sikerrel futott a „Nyugalmunk érdekében” sorozat, ami az állampolgárok tájékoztatását volt hivatott biztosítani. Még versenyt is hirdettek a polgári védelmi szervezetekbe beosztottak között. Lehetett valaki a polgári védelem élenjárója, illetve kiválója. Például az akkori szabályok szerint 130 Ft/fő összeget kellett tervezni a településeken és a munkahelyeken is polgári védelmi célra. Ebből kellett az egyéni védőfelszereléseket beszerezni, oktatási és egyéb képzési anyagokat megvásárolni.

4.5. A MOLARI rendszer

A Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság egyik jelentős projektje keretében (előre meghatározott) alsó és felső küszöbértékű veszélyes vegyi ipari üzemek körzetében, országos kiterjedésű, magas rendelkezésre állású, redundánsan működő adatátviteli hálózatra épülő meteorológiai és vegyi monitoring, valamint lakossági riasztó (Monitoring és Lakossági Riasztó - MoLaRi) rendszert telepített. A MoLaRi-rendszert Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád-Csanád, Fejér, Hajdú-Bihar, Heves, Komárom-Esztergom, Pest, Tolna, Vas, Veszprém, Zala vármegyékben és Budapesten építették ki, ennek során 667 lakossági riasztó-tájékoztató, illetve 419 monitoring végpontot telepítettek. A rendszer segítségével mintegy 517 ezer ember riasztható, amelynek megvalósulásával a veszélyes üzemek környezetében élő lakosság nagyobb biztonságosabban élhet, a külső védelmi tervekben, illetve a települési veszélyelhárítási tervekben a súlyos ipari balesetekkel kapcsolatos lakosságvédelmi döntések, intézkedések a rendszer működése esetén lényegesen rövidebb idő alatt hozhatók meg, ezáltal az emberi életben és egészségben okozott károk kockázata csökken. A

veszélyhelyzet kezelésében résztvevő (hivatásos szervek) megalapozott döntéshozatalát is elősegíti.

A rendszer működésének alapját az alábbi folyamat jelenti:

A veszélyes ipari üzemben esetlegesen bekövetkező meghibásodás/baleset miatt veszélyes vegyi anyag (gáz) kerülhet a levegőbe, amelynek a koncentrációját a telepített mérőszondák (monitoring végpontok) mérik, és ezzel párhuzamosan jelzik az értéket a katasztrófavédelem ügyeletén is. A 24 órás ügyeleti rendszerben működő katasztrófavédelmi ügyeleten a mért adatokat kiértékelik, majd szükség esetén, a szirénarendszeren (riasztó végpontokon) keresztül az érintett lakosságot riasztják, illetve értesítik a magatartási szabályokról. Rendkívül fontos megjegyezni, hogy a MoLaRi rendszert nem a vegyi üzemek jelentette fokozottabb veszélyeztetettség miatt építik ki, hanem a magasabb szintű üzemi felügyelet biztosítása és a lakosság biztonsága érdekében.

A MoLaRi-rendszer folyamatos üzembiztonságának fenntartása és ellenőrzése érdekében a rendszer részeit meghatározott időszakonként tesztelik. A riasztó végpontok próbáit általánosságban minden hónap első hétfőjén hajtják végre, kivételt képeznek azok a napok, amikor erre az időpontra nemzeti, egyházi hivatalos ünnep esik, ebben az esetben a próbák időpontja a soron következő hétfő.

A szirénapróbának alapvetően két típusát különböztetjük meg:

- Csökkentett üzemű (morgató) próba.
- Hangos üzemű (teljes körű) próba.

A próbák alkalmával körülbelül 10 perc időtartamban hangképeket és „élőbeszédet” sugároznak le a végpontokon.

4.6. A VÉSZ telefonos applikáció

A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság elindította a Veszélyhelyzeti Értesítési Szolgáltatás (VÉSZ) minden részletében újragondolt, még színesebb változatát. Ennek köszönhetően, a katasztrófavédelem VÉSZ okos alkalmazása megújult külsővel és még több lehetőséggel áll a régi és az új felhasználók rendelkezésére. Az előző applikációhoz képest komoly újítás, hogy a híreket frissíteni lehet, így az elhúzódó eseményekről készített tudósítások sokkal áttekinthetőbbé, könnyebben nyomon követhetővé válnak. Lehetőség van

az egyes híreket másokkal megosztani, így azok a családtagok, barátok és ismerősök is értesülhetnek a fontosabb eseményekről, akik nem felhasználói a VÉSZ alkalmazásnak.

Szintén újdonság, hogy külön aloldalon jelennek meg a meteorológiai riasztásokról szóló hírek, így a felhasználó az alkalmazás többi részétől függetlenül eldöntheti, kíván-e értesülni a veszélyes időjárási jelenségekről. A katasztrófavédelem és a Terrorelhárítási Központ együttműködése alapján az alkalmazás révén a lakosság azonnal értesülhet a TEK hasznos közlendőiről, biztonságot érintő információkról, esetleges veszélyhelyzetekről. Színesebb lett az applikáció, ami a látvány mellett a könnyebb eligazodást is segíti. Az alkalmazáson a katasztrófavédelem tájékoztató, figyelmeztető és riasztási üzenetei jelennek meg.

Használatához aktív mobil internet kapcsolat, valamint Google regisztráció szükséges, különféle beállítási lehetőségek révén testre szabható:

- értesítések a felhasználó tartózkodási helyének figyelembevételével;
- az értesítések területi érvényessége beállítható: tartózkodási hely – megyei – országos hatókörre;
- a sürgős üzenetek kizárhatók;
- beállítható értesítési szintek, hang hozzárendelésével;
- beállítható értesítési időszakok („csendes órák”).

Az alkalmazás 4.x feletti Androidos készülékekre telepíthető. Várhatóan katasztrófa, vagy terrortámadás, légiveszély esetén a rádió és a televízió riasztása érne el a legbiztosabban a lakosságot, az érintett területeken tartózkodókat. Erre szolgál az OLG, az Országos Légi- és Katasztrófariasztási Rendszer. 213 rádió- és tévécsatorna tartozik hozzá: közszolgálati és kereskedelmi, országos és helyi adók. Riasztás esetén az országos M1 tévé adását kapcsolnák mindegyik csatornára (a rádiókra a hangot), majd a vészjelzés után folytatódna a saját műsor. Ennek feltétele, hogy katasztrófa esetén is rendelkezésre álljon az internet és az áramszolgáltatás.

4.7. Az RSOE, mint alrendszerek üzemeltetője

A Rádiós Segélyhívó és Infokommunikációs Országos Egyesület együttműködésben a hivatásos katasztrófavédelmi, belügyi szervekkel, üzemelteti kommunikációs és infokommunikációs rendszereit. Közreműködik az állampolgárok élet és vagyonbiztonságát befolyásoló tényezők előrejelzésében, a már bekövetkezett eseményeknél pedig együttműködik

a hivatásos és önkéntes szervezetekkel. A többször módosított 46/2001. (XII. 27) BM rendelet alapján a Balatonon, a Velencei-tavon, a Tisza-tavon és a Fertő tavon minden év április elsejétől október harmincegyedikéig vihar-előrejelző és viharjelző szolgálat működik. A vízen és víz mellett dolgozók, sportolók, pihenők és a környéken élők gyorsabb és hatékonyabb informálása érdekében készült a „TAVIHAR” elnevezésű, mobil eszközökön használható Widget alkalmazás.

4.8. Közérdekű közlemények

A lakossági riasztó rendszer eszközeinek alkalmazásán túl a lakosság riasztása, tájékoztatása közérdekű közlemények közzétételével is megvalósulhat. A 2011. november 21-i riasztó és tájékoztatási gyakorlat keretében a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság közérdekű közleményei a médiaszolgáltatókon keresztül jutottak el a lakossághoz. Az 5 közleményt a gyakorlaton résztvevő szolgáltatók (közszolgálati, közösségi, jelentős befolyással bíró) 12 alkalommal azonnal, illetve két órán belül közzétették. A médiaszolgáltatók a közlemények közzétételében együttműködőként vettek részt. A tapasztalatok birtokában szükség lenne további gyakorlatokra.

4.9. Marathon Terra 3 SMS szolgáltatás

Az információ gyors eljuttatása az érintettekhez kiemelt fontosságú, mivel kiterjedt káresemény vagy veszélyhelyzet esetén végrehajtott gyors riasztás életet menthet. Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 92/C. § és 145/A. § szabályozza, a mobil rádiótelefon szolgáltatást nyújtó elektronikus hírközlési szolgáltatónak a lakosság riasztásának és veszélyhelyzeti tájékoztatásának feladatait. A jogszabályban meghatározásra került, hogy a fenti feladatok végrehajtásának lehetőségét, azaz SMS útján történő célba juttatását biztosítani kell. Ennek megfelelően a mobil szolgáltatást nyújtó szolgáltató köteles a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságtól védett kommunikációs csatornán érkező információk SMS útján történő elküldését biztosítani.

Ezen feladat végrehajtására került fejlesztésre a Marathon Terra 3, amely már alkalmas a lakosság tájékoztatására szolgáló SMS készítésére és továbbítására. A Marathon Terra 3 lakossági SMS szolgáltató rendszeren alkalmas az egész ország, vagy az SMS készítője által (poligonon történő területi kijelölés) meghatározott területre, a mobilszolgáltatók által a kijelölt

kapcsolati pontokra (mobil eszközök) magyar, valamint angol nyelvű SMS üzenet szövegét maximum 160 karakter terjedelemben, illetve a veszélyeztető hatás leírását magyar és angol nyelven 1500 karakterig célba juttatni.

A kiadandó SMS egy többlépcsős rendszeren megy keresztül. Ennek megfelelően az SMS küldő rendszer háromféle jogosultságot különböztet meg, az előkészítő, a továbbító és a végrehajtói szintet. Az előkészítő szinten lehet létrehozni egy új lakossági SMS igényt, valamint az ehhez a szinthez tartozó jogosultsági szinteket és megfelelő paramétereket lehet szerkeszteni. A továbbítói szinten lehet rögzíteni, változtatni az SMS igény összes paraméterét. Itt kell rögzíteni a kiküldés idejét, valamint az SMS igény jóváhagyói szintjét. Itt kerül ellenőrzésre az SMS összes paramétere. A végrehajtói szint a legmagasabb szint, amelynek az SMS-ek szolgáltatókhoz történő megküldésében van szerepe. Ez a szint küldheti ki az ellenőrzött, megfelelő adattartalommal bíró SMS igényt a mobil szolgáltatók részére. Természetesen ezen a szinten lehetőség van az összes megadott paraméter változtatására, illetve ehhez a jogosultsági szinthez került delegálásra a mobil szolgáltatók kiválasztásának lehetősége.⁴⁸

⁴⁸ Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2021) Felhasználói Dokumentáció a Marathon Terra Rendszer 3 Lakossági SMS moduljának használatáról.

4.10. Nemzetközi kitekintés a lakosságtájékoztatásban

Ausztria

A Burgenlandi Katasztrófa és Polgári Védelmi Szövetséggel a magyar oldalnak, elsősorban a három nyugati vármegyének (Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala) húszéves személyes és szakmai kapcsolata van. Színvonalas tájékoztató anyagaik mind papíralapon, mind a honlapjukon elérhetőek. A Safety Tour Biztonsági Diákolimpia már húszéves hagyománnyal bír. Az említett vármegyék diákjai a kezdetektől fogva résztvevői, sőt a győri Kovács Margit iskola csapata háromszoros győztese is a versenynek. A német nyelven zajló vetélkedőn fel kell ismerni a sziréna jelzéseket, valamint a kvíz feladatok során kapott számokból - ha jól válaszoltak - fel kell hívniuk egy telefonszámot. Ez valamelyik mentésben, védekezésben közreműködő szervezet, ahol egy bejelentést kell tenniük.

Szlovákia

A Dunaszerdahelyi és a Galántai járási Válságkezelési Főosztály munkatársainak a többsége még jól beszél magyarul. Itt a személyes és szakmai kapcsolat 30 éve tart.

Mivel a lakosság többsége magyar anyanyelvű a környéken, ezért a tájékoztató anyagok magyarul is közzétételre kerülnek.

Természetesen itt is vannak rendszeres szirénapróbák a hagyományos eszközökkel rendelkező településeken is.

Olaszország

A tartományi polgári védelmi ügynökség feladata éjjel-nappal figyelemmel kísérni a dél-tiroli kockázati helyzeteket. A normál időszakban a polgári védelem háttérben marad, és a lakosság szinte észre sem veszi a létezését. Ez hirtelen megváltozik, amikor egy természeti vagy technikai esemény olyan (valós vagy előre látható) következményekkel jár, amelyek nem kezelhetők alapszolgáltatási beavatkozásokkal. A polgári védelem négy szintbe sorolja ezeket a forgatókönyveket, kétféle helyzetet megkülönböztetve. Ha olyan eseményt jeleznek (például árhullámot az árvíz alatt), amelyet nemcsak figyelni kell, hanem fel is kell rá készülni, a polgári védelem riadóállapotot hirdet. Ez a riasztás minden hatóságnak, intézménynek és katasztrófaelhárítási erőnek lehetőséget ad az eseményre való felkészülésre és minden intézkedés megindítására. Ugyanakkor a lakosságot is lehet riasztani. Erre akkor kerül sor, ha maguknak a polgároknak is cselekvésre és felkészülésre van szükségük. A riasztás célja tehát, hogy mindenkit felkészítsen a vészhelyzetre, hogy az senkit ne érjen váratlanul. A riasztást a

tűzoltóság szirénáinak központosított hálózatán keresztül adják és Dél-Tirol egész területén hallható. A polgári védelmi riasztás jelentősen eltér a tűzeseti tűzoltósági riasztástól és a heti szirénatesztől is.

Részkövetkeztetések

Nagy fejlődés következett be a kezdetlegesen használt előrejelzési, riasztási eszközök és szokások módjában. A lakossági tájékoztatás és riasztás technikai, technológiai hátterében (honlapok, VÉSZ, MoLaRi, Balatoni viharjelző, televíziók, rádiók, OLGi rendszer) hazánkban is minőségi változás következett be. Fontos feladat az állampolgárok riasztási jelzésekkel és követendő magatartási szabályokkal kapcsolatos ismereteinek célirányos bővítése, hiszen az elmúlt években hihetetlen mennyiségű információ vesz körül bennünket és sokan mára nem tudják, mire szolgál, milyen jelzést hallanak, amikor megszólal a sziréna. Szintén a lakosság tájékoztatási feladatok minőségét erősítené, ha a határmenti vármegyék a szomszédos országgal egy közös, többnyelvű lakosság tájékoztató anyagot dolgoznának ki és juttatnák el valamennyi ország érintett lakosainak. Fontos jövőbeni feladat az egyedi vezérlésű motoros szirénák fejlesztésének kérdése.

5. A lakosságvédelem helyi és távosági védelmének feladatai

5.1. Az egyéni védőeszköz-ellátás

A lakosság kimenekítése, illetve kitelepítése során – amennyiben a veszélyeztető hatás indokolja – a veszélyes, illetve radioaktív anyagok, más fizikai erők káros élettani hatásainak megakadályozása érdekében szükség-védőeszközt, az atomerőmű által veszélyeztetett (0–30 km közötti) területeken szükség szerint jódpofilaxist is kell alkalmazni. A beavatkozást végzők számára biztosított egyéni védőeszközökről és az azzal történő ellátásról jogszabály rendelkezik.

5.2. A kitelepítés, a befogadás és a visszatelepítés elrendelése

A kitelepítés és a befogadás elrendelésére jogosult veszélyhelyzetben, a Kormány felhatalmazása alapján, illetékességi területére vonatkozóan a polgármester, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetője által kijelölt személy, aki veszélyhelyzetben a településen a helyi katasztrófavédelmi tevékenység irányítását a polgármestertől átvette, a területi védelmi bizottság elnöke. Halasztást nem tűrő esetben az illetékességi területére vonatkozóan a kitelepítés és a befogadás elrendelésére jogosult a polgármester, illetve a területi védelmi bizottság elnöke. A visszatelepítés elrendelésére a területi védelmi bizottság elnöke jogosult.

A kitelepítés elrendeléséről szóló döntést az elrendelő írásba foglalja – akadályoztatása esetén az elrendelést követő legkésőbb három napon belül – és felhívás közzétételével gondoskodik a kihirdetéséről. A felhívást a veszélyeztetett terület sajátosságainak megfelelően, a rendelkezésre álló lehetőségek alkalmazásával, a helyben szokásos módon, illetve a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény alapján közérdekű közleményként kell közzétenni. A felhívás tartalmazza legalább a kijelölt gyülekezési helyet és időpontot, a kijelölt befogadóhelyet, a saját járművel önállóan megoldott, befogadóhelyre történő távozás lehetőségét és bejelentési kötelezettségét. Tartalmazza a szállítási lehetőségeket, beleértve az elrendelt korlátozásokat is, a kitelepítés során szükséges alapvető okmányok és más ajánlott dolgok megjelölését, a hátrahagyott javakkal kapcsolatos

tennivalókat, amennyiben ismert, a kitelepítés várható időtartamát, a kitelepítéssel kapcsolatban további tájékoztatást adó szerv vagy személy megnevezését és elérhetőségét.

A kitelepítés végrehajtásának szempontjai közül kiemelhető, hogy a kitelepítéssel érintett lakosság családi és közösségi életviszonyai a visszatelepítés elrendeléséig lehetőleg ne szenvedjenek kárt, különös figyelemmel kell lenni a kitelepített személyek korából, neméből vagy más tulajdonságából fakadó egyedi igényekre. Az érintett lakosságot a meghatározott adatokkal kell nyilvántartásba venni (regisztráció), lehetővé kell tenni, hogy a lakosság a lakóhelyét saját közlekedési eszközével hagyja el és a veszélyeztetett területen kívüli, általa megválasztott helyre távozhasson, amennyiben az a kitelepítés végrehajtását nem akadályozza. Amennyiben a regisztráció elháríthatatlan kárral vagy veszéllyel járna, a polgármester vagy a helyszíni műveletirányító engedélyezheti annak mellőzését.

A területi védelmi bizottság elnöke értékeli a kialakult helyzetet és meghatározza a kitelepítéssel kapcsolatos feladatokat, tájékoztatja a veszélyeztetett területen fekvő települések polgármestereit és utasítja a kitelepítés előkészítésére, utasítja a helyi védelmi bizottságokat a szükséges kitelepítési feladatok koordinálására, meghatározza a különböző ágazatok területi szintű szerveinek a kitelepítéssel kapcsolatos feladatait és koordinálja azok végrehajtását.

Amennyiben a kitelepítés vármegye, főváros határán kívülre történik, felveszi a kapcsolatot az illetékes területi védelmi bizottság elnökével, veszélyhelyzetben elrendeli a vasúti, közúti, vízi, légi szállítások biztosítása érdekében a javítókapacitások, valamint az állomások, kikötők, repülőterek, raktárak igénybevételét vagy használatának korlátozását. Összehangolja a polgári védelmi szervezetek és a kitelepítésben részt vevő szervek, társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét, feldolgozza, értékeli, összegzi és a Kormány számára a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter útján felterjeszti a beérkező jelentéseket.

A helyi védelmi bizottság elnöke szükség esetén utasítja a kitelepítés irányítása során a polgármestereket, a kitelepítési feladatokra vonatkozóan a hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére, összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét, felveszi a kapcsolatot az illetékes helyi védelmi bizottság elnökével, amennyiben a kitelepítés a helyi védelmi bizottság honvédelmi körzetén kívülre, de a vármegyehatáron belül történik.

A polgármester intézkedik a lakosság, az intézmények, a gazdálkodó szervezetek, a szállító eszközök tulajdonosainak riasztására és tájékoztatására, továbbá intézkedik a lakosság kitelepítésére, a létfenntartáshoz szükséges anyagi, kulturális javak, az állatállomány, az ellátásukhoz szükséges takarmány és egyéb anyagok elszállítására. Meghatározza a településen a helyes, követendő lakossági magatartási szabályokat, készenlétbe helyezi a kitelepítési szakfeladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezeteket és irányítja tevékenységüket. Megszervezi a kitelepítés biztosítását, intézkedik a gyülekezési, berakodási helyek működésének megkezdésére, fogadja az érkező külső erőket, eszközöket, koordinálja az együttműködést. Gondoskodik a fekvőbetegek, önerőből kitelepülni képtelenek kijelölt intézményekbe történő elszállításáról, koordinálja az intézmények, gazdálkodó szervezetek kitelepülését. Folyamatos kapcsolatot tart a befogadókkal és tájékoztatást az útba indítások idejéről, az útba indított lakosság számáról, az állatállományról és az anyagi és kulturális javakról, a szállító eszközök számáról. A polgármester intézkedik az ingatlanok átvizsgálására, az ingatlanok biztonságos hátrahagyása szabályainak betartására, intézkedik a kötelezés ellenére lakóhelyén maradó személyekkel szembeni rendvédelmi intézkedés foganatosítására, intézkedik a hajléktalanok felkutatására. Intézkedik, hogy a védekezés folytatására visszamaradó állomány a biztonsági rendszabályokat (riasztás, kimenekítés) megismerje és megszervezi az ellátásukat, a közművek központilag történő szükség szerinti kikapcsolására, a gyógyszertárak, a méreganyagraktárak és a műtrágya lerakatok fokozott őrzésére, szükség esetén az anyagok biztonságos helyre történő elhelyezésére. Biztosítja az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv (a továbbiakban: rendőrség) útján a kitelepítéssel érintett településen hátrahagyott ingó és ingatlan vagyon védelmét, összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve irányítja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve lakosságvédelmi tervező munkáját, több vármegyét érintően koordinálja a nemzetgazdaság és más szempontból fontos vagyontárgyak, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmére vonatkozó feladatok végrehajtását, összehangolja az országhatáron, illetve vármegyehatárokon át történő kitelepítés katasztrófavédelmi feladatait.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve ellátja a kitelepítés végrehajtása során a szakmai irányító, koordinációs feladatokat, összehangolja a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmének területi feladatait, irányítja a helyi katasztrófavédelmi szervek

lakosságvédelmi tervező, szervező munkáját, szervezi és végzi a polgári védelmi szervezetek és a lakosság felkészítését.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve együttműködik a kijelölt befogadó helyek szerint illetékes hivatásos helyi katasztrófavédelmi szerv vezetőjével és kölcsönösen biztosítják a tervezési adatokat, a társszervekkel együttműködve kijelöli a kitelepülési útvonalakat, számvetéseket készít, pontosítja a körzeti és településszintű kitelepítési-befogadási terveket. Javaslatot tesz a polgármesternek a kitelepítés végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezetek megalakítására, felkészítésére, közreműködik a lakosság riasztásának és tájékoztatásának megtervezésében, létrehozza a szükséges adatbázisokat, gondoskodik naprakészen tartásukról, valamint közreműködik a kitelepítés helyi feladatainak végrehajtásában.⁴⁹

2. számú ábra. Települési kitelepítési vázlat. Készítette: Beke Zoltán tű. alezredes

⁴⁹ A katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI.10.) Korm. rendelet 46-56. §.

5.3. Kimenekítés

Amennyiben a veszélyeztetett területen a közvetlen életveszély és váratlan kockázat miatt nincs mód a kitelepítési feladatok végrehajtására, a lakosság védelmét kimenekítéssel kell biztosítani. A kimenekítésre egyebekben a kitelepítés szabályai az irányadók.

A befogadás szabályai

A befogadóhely megfelelő távolságra helyezkedik el a veszélyeztetett területtől és biztosítja a befogadott lakosság számára az alapvető ellátást [ivóvíz-, élelem- és orvosi ellátást, alapvető higiéniai feltételeket, az élelmezés és a hulladék megfelelő kezelésére szolgáló létesítményeket, a tartózkodásra és szállásra szolgáló, megfelelő méretű helyiségeket (személyenként legalább 3,5 m²)], az alapvető kulturális igények (vallási, közösségi) kielégítését. A befogadóhely alkalmazásakor jól látható módon jelölni kell a helyiségek rendeltetését, biztosítani kell a befogadottak számára a házirend megismerését és gondoskodni kell a betartásáról, biztosítani kell a lelki segítségnyújtást, valamint a gyermekek és más különös gondoskodást igénylő személyek alapvető ellátását. Amennyiben indokolt, a befogadó helyre történő belépés közegészségügyi, közbiztonsági okból külön engedélyhez köthető, illetve fertőtlenítés, mentesítés végrehajtása elrendelhető.

A kitelepített lakosság elsősorban befogadó intézményben vagy személyek elhelyezésére szolgáló épületben, illetve szükségtáborhelyen helyezhető el, de a kitelepítettek a lakosságnál is elhelyezhetők. A kitelepítés a lehető legkisebb mértékben kell hogy érintse a befogadással érintett terület lakosságának életviszonyait. A családtagokat lehetőleg ugyanazon településen és lehetőleg azonos intézményben (épületben) kell elhelyezni.

A befogadással kapcsolatos feladatok

A területi védelmi bizottság elnöke értékeli a kialakult helyzetet, valamint meghatározza a befogadással kapcsolatos feladatokat, tájékoztatja a veszélyeztetett területen kívül fekvő települések polgármestereit és utasítja a befogadás előkészítésére, utasítja a helyi védelmi bizottságokat a szükséges befogadási feladatok koordinálására. Meghatározza a különböző ágazatok területi szintű szerveinek a befogadással kapcsolatos feladatait, valamint koordinálja azok végrehajtását, összehangolja a polgári védelmi szervezetek és a befogadásban részt vevő más szervek tevékenységét. Kezdeményezi a kitelepítéssel érintett területi védelmi bizottság

elnökénél az együttműködést és tájékoztatja a befogadás előkészítéséről, ha a vármegye, főváros határán kívül élő lakosságot kell befogadni, szükség esetén elrendeli a területi jellegű gazdasági és anyagi szolgáltatások igénybevételét, területi szinten összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét. Feldolgozza, értékeli, összegzi a beérkezett jelentéseket, majd továbbítja a Kormány részére.

A helyi védelmi bizottság elnöke szükség esetén utasítja a befogadás irányítása során a polgármestereket, a befogadási feladatokra vonatkozóan hatáskörükbe tartozó intézkedések megtételére, összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét, felveszi a kapcsolatot az illetékes helyi védelmi bizottság elnökével, amennyiben a befogadás a helyi védelmi bizottság honvédelmi körzetén kívülről, de a vármegyehatáron belül történik.

A polgármester tájékoztatja a lakosságot a várható befogadásról, értesíti az elhelyezésben érintett intézményeket, gazdálkodó szervezeteket, valamint intézkedik a befogadás előkészítésére. Készenlétbe helyezi a befogadási szakfeladat végrehajtásához szükséges polgári védelmi szervezeteket és irányítja tevékenységüket, előkészítetteti a befogadáshoz szükséges nyilvántartásokat, intézkedik a megnövekvő fogyasztási igények miatt a megfelelő kapacitás biztosítására. Megszervezi a befogadás mindenoldalú biztosítását, a rendőrséggel együttműködve megszervezi a forgalomszabályozást, a rendfenntartást. Pontosítja a befogadásra tervezett lakosság várható létszámát, az állatállomány és anyagi javak mennyiségét, biztosítja a befogadásra tervezett intézmények, közigazgatási szervek működési feltételeit, intézkedik az esetlegesen hiányzó infrastruktúra kialakítására, intézkedik a befogadásra kerülő lakosság étkeztetéséhez szükséges és higiénias feltételek biztosítására. Intézkedik a kirakodási hely működtetésére, folyamatos kapcsolatot tart a kitelepülőkkel, szükség esetén megszervezi a köznevelést, illetve a szakképzést, valamint illetékességi területén összehangolja a társadalmi és karitatív szervezetek tevékenységét.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve irányítja a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve befogadással kapcsolatos munkáját, központi raktárkészletből szükség esetén kiegészíti a befogadáshoz szükséges elhelyezési szakanyagokat. Több vármegyét érintően koordinálja a nemzetgazdaság és más szempontból fontos vagyontárgyak, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmére vonatkozó feladatok végrehajtását, összehangolja az országhatáron, illetve vármegyehatárokon át történő befogadás katasztrófavédelmi feladatait.

A hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve a befogadás végrehajtása során szakmai irányító, koordinációs feladatokat lát el, saját raktárkészletéből biztosítja a rendelkezésére álló, a befogadáshoz szükséges elhelyezési szakanyagokat. Területi szinten irányítja, illetve végzi a katasztrófavédelmi befogadási feladatokat tartalmazó tervek kidolgozását, valamint szervezi és végzi a polgári védelmi szervezetek és a lakosság felkészítését. A hivatásos katasztrófavédelmi szerv helyi szerve ellenőrzi a befogadásra kijelölt intézmények, objektumok, egyéb helyiségek alkalmasságát, együttműködik a kitelepülő települések szerint illetékes hivatásos helyi katasztrófavédelmi szerv vezetőjével és kölcsönösen biztosítják a tervezési adatokat. A befogadási adatokkal kapcsolatosan számvetéseket készít, pontosítja a körzeti és településszintű befogadási terveket, javaslatot tesz a polgármesternek a szükséges polgári védelmi szervezetek létrehozására a meglévő polgári védelmi egységeken felül, közreműködik a létrehozott polgári védelmi egységek polgári védelmi felkészítésében. Közreműködik a lakosság, a gazdálkodó szervezetek, intézmények befogadási feladatainak végrehajtására történő felkészítésében, közreműködik a befogadás helyi feladatainak megszervezésében, végrehajtásában, közreműködik a befogadáshoz szükséges szakanyag biztosításában.

A visszatelepítés szabályai

Akiket szervezett formában telepítettek ki, azok szervezett formában kerülnek visszatelepítésre. Az önállóan visszatelepülők regisztrálását is végre kell hajtani.

A veszélyeztetettség megszűnése után a visszatelepülés feltétele a közegészségügyi helyzet normalizálása, járványveszély megszüntetése, a lakosság tájékoztatása a szükséges magatartási és higiéniai rendszabályokról, a közművek, közműszolgáltatások helyreállítása, a minimális lakhatási feltételek biztosítása. Feltétele továbbá a lakosság alapellátásának biztosítása, az ideiglenesen fedél nélkül maradtak elhelyezésének, ellátásának biztosítása, az életveszélyes épületek bontásának végrehajtása, közintézmények működési feltételeinek biztosítása, az iskolai oktatás újraindítása, valamint a károk felmérése.

5.4. A közrend, közbiztonság fenntartása

A kitelepítést követően a terület, az intézmények, a lakosság visszamaradó anyagi javainak és a kulturális javak őrzését, védelmét alapvetően a rendőrség végzi. Amennyiben a rendőrség erői az őrzés-védelmi feladat végrehajtására nem elegendőek, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter kezdeményezheti a honvédelemért felelős miniszternél a Magyar Honvédség erőinek fegyver nélküli közreműködését. A kitelepített polgári szerv visszamaradó anyagi javainak védelméről a polgári szerv vezetője gondoskodik, ennek hiányában az őrzés biztosítása a jogszabályban foglaltak szerint történik. A rendőrség gondoskodik a kárterületek lezárásáról, a forgalomirányítás, a forgalomszabályozás, a kimenekítés, a kitelepítés és a befogadás rendőri biztosításáról, lezárja a járhatatlanná vált útszakaszokat és kijelöli az elkerülő útvonalakat, gondoskodik a katasztrófa veszélye, kiterjedt káresemény, illetve veszélyhelyzet esetében történő kitelepítés során, valamint a kitelepített lakosság befogadási helyein a rendfenntartásról, ellátja a kitelepített területre történő be- és kijárás közbiztonsági ellenőrzését. A rendőrség meghatározza a bejárési útvonalakat, és intézkedést fogantatosít a kitelepítés és kimenekítés során a kötelezés ellenére a lakóhelyén maradó személlyel szemben.

Részkövetkeztetés

A fentiekből látható, hogy a távolságvédelem egy szerteágazó, a lakosság, a település vezetése, valamint a védekezésben résztvevő szervezetek összehangolt és irányított feladata, amelynek koordinatív végrehajtása feltételezi a lakosság valamint az anyagi javak védelmét a veszélyeztető hatásoktól.

Az anyagban bemutatott jogszabályok megfelelő keretet biztosítanak ahhoz, hogy a szükséges lakosságvédelmi intézkedést a kellő időben és kellő hatékonysággal megtudják hozni a lakosság védelme érdekében. A védekezés során az egyik alapvető feladat az érintett lakosság megfelelő, tényyszerű és gyors tájékoztatása. Ennek hiányában csorbulhat a lakosságvédelmi intézkedés időbelisége és hatékonysága.

6. Interjúk

Kutatásaink során megállapítottuk, hogy hazánkban és a szomszédos országokban eltérő tapasztalatok vannak a lakosság felkészítésének módjairól, illetve a felkészítés kiválasztott korcsoportjairól. Egyes, főképpen a regionális együttműködésben érintett szomszédos országok, úgy, mint Szlovákia és Ausztria lakosságfelkészítéssel foglalkozó szakembereivel interjút készítettünk annak érdekében, hogy összehasonlíthatók legyenek a lakosságfelkészítés együttműködésének és fejlesztésének területei.

6.1. Interjú módszertana

Az interjú célja a kutatott irodalmak megismerése után a kutatási módszerek közül a félig strukturált interjú⁵⁰ látszott a legmegfelelőbb módszernek arra, hogy a szomszédos országok lakosságfelkészítési koncepcióját átfogóan tudjuk megismerni. Ehhez az interjút önkéntesen vállaló, az ausztriai és a szlovákiai partnerszervezetek lakosságfelkészítésével foglalkozó, szakmailag nagyon jól felkészült és több tízéves tapasztalattal bíró szakembereit kértük fel.

A saját országukban használatos lakosságfelkészítési koncepciókat összevetettük a magyar lakosságfelkészítési irányvonalakkal. Az interjúban arra kerestük a választ, hogy a szomszédos országok lakosságfelkészítési feladatai mennyire azonosak, illetve miben térnek el egymástól, továbbá melyek azok a kapcsolódási pontok, amelyek megegyeznek mindhárom ország módszertanában. Ennek megfelelően az interjúra történő felkészülés során megfogalmazódtak azok az irányvonalak, amelyeket minden interjú alany megismert annak érdekében, hogy az egyes lakosságfelkészítési együttműködési feladatok összehasonlíthatóak legyenek.

Az interjúban a témában kutatott irodalmak tanulmányozása után azt az öt legfontosabb kérdést fogalmaztunk meg, amelyek átfogóan mutatják be az egyes országok lakosságfelkészítés elveit.

1. Ön mennyire tartja fontosnak a lakosság felkészítését a különböző veszélyekre?
2. Melyik lakosságfelkészítési módszert tartja a leghatékonyabbnak annak érdekében, hogy a lehető legtöbb állampolgárhoz jusson el a felkészítés tartalma?

⁵⁰ Babbie, E (2001): Társadalomtudományi kutatás gyakorlata. 6. kiadás. Balassi Kiadó, Budapest, 564 p. (ISBN: 963506 563 9).

3. Hány éves korban (melyik korcsoportnál) tartja a legfontosabbnak a lakosság felkészítésének elvégzését?
4. Megítélése szerint egy nemzetközi regionális felkészítési program kialakítása megvalósítható-e ugyanazon kockázatok tekintetében?
5. Milyen módszerrel, milyen konkrét szakmai területek figyelembevételével tartja fontosnak a regionális felkészítés elvégzését?

6.2. Interjú

Interjú 1. Szlovákia

Az első interjút Norbert Rudicky a Dunaszerdahelyi járási Hivatal válságkezelési osztályvezetője adta. A kérdésekre adott válaszok az alábbiak:

1. Ön mennyire tartja fontosnak a lakosság felkészítését a különböző veszélyekre?

Sajnos az emberek csupán akkor ismerik fel a veszélyeztető kockázatokat, ha egy baleset, természeti csapás vagy katasztrófa közvetlen résztvevői. A rendkívüli állapot következményei bizonyítják, hogy a nem megfelelő reagálás a kialakult helyzetre, párosulva az elhatalmasodó pánikkal megsokszorozza az emberáldozatok és a sérültek számát. Ezért is tartjuk rendkívül fontosnak a lakosság felkészültségét vészhelyzetek, valamint rendkívüli események folyamán. Fontos tudnia a lakosságnak, milyen figyelmeztető jeleket különböztessenek meg, hogyan viselkedjenek, ha olyan rendkívüli helyzetnek a részesei, amikor saját életük, illetve más polgár élete, egészsége vagy vagyona kerül veszélybe. Szlovákiában ezzel a témakörrel a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumának 303/1996 számú kiáltványa foglalkozik.

2. Melyik lakosságfelkészítési módszert tartja a leghatékonyabbnak, annak érdekében, hogy a lehető legtöbb állampolgárhoz jusson el a felkészítés tartalma?

A polgári védelem egyik legfontosabb küldetése a lakosság vészhelyzetekre való felkészítése, a lakosság időben történő riasztása szirénázással leadott riasztójelekkel, valamint az alapvető tudnivalók ismertetése vészhelyzet esetén.

Talán a leghatékonyabb lakosságfelkészítési módszer a személyes találkozás, amelyek ismertető előadások keretén belül valósulnak meg járásunk falvaiban és városaiban. Hasonló előadásokra kerül sor évente többször is az általános iskolákban, valamint a középiskolákban. A lakossági felkészítést a szórólapok és prospektusok segítségével is végezzük, amelyekben általános tudnivalók találhatók vészhelyzet esetén.

3. Hány éves korban (melyik korcsoportnál) tartja a legfontosabbnak a lakosság felkészítésének elvégzését?

Ha abból a megfontolásból indulunk ki, hogy az idősebb emberek tapasztaltabbak, megfontoltabbak és bölcsebbek, talán a 10 és 30 év közötti korcsoportot céloznánk meg.

4. Megítélése szerint egy nemzetközi regionális felkészítési program kialakítása megvalósítható-e ugyanazon kockázatok tekintetében?

Mindig is fontos volt a más országok által megtapasztalt és kiértékelt rendkívüli események ismerete. Megítélésünk szerint nagyon fontos a kölcsönös tapasztalatcsere, a bevált dolgok esetleges átvétele, felhasználása. Jó példa erre a Dunaszerdahelyi Járási Hivatal, valamint a Győr-Moson-Sopron Megye közötti Katasztrófavédelmi Együtműködési Szerződés.

5. Milyen módszerrel, milyen konkrét szakmai területek figyelembevételével tartja fontosnak a regionális felkészítés elvégzését?

Közös előadások, szimpóziumok keretén belül, esetleg konkrét gyakorlatok megvalósításával (pl. evakuáció – kitelepítés a víz vagy veszélyes anyag jelenléte miatt).

Interjú 2. Ausztria

Az második interjút Martin Bierbauer a Burgerlandi Tartomány Polgári Védelmi Szövetség titkára adta.

1. Ön mennyire tartja fontosnak a lakosság felkészítését a különböző veszélyekre?

Nagyon fontos a lakosság felkészítése a különféle veszélyekre. Ugyanilyen fontos, hogy lehetőséget adjunk az emberek számára megismerni a veszélyeket, továbbá hogy felkészüljenek ezeknek a hatásoknak az ellensúlyozására, annak érdekében, hogy meg tudják védeni magukat.

2. Melyik lakosságfelkészítési módszert tartja a leghatékonyabbnak, annak érdekében, hogy a lehető legtöbb állampolgárhoz jusson el a felkészítés tartalma?

Szerintem erre a legjobb módszer a felkészült előadók előadásai. De nem egy hatékony képzési módszer létezik, a hatékonyság a különféle tevékenységek kölcsönhatásából adódik össze. Iskolákban tartott előadásokból, a felnőtt korban az oktatási intézményekben hallottakból, illetve az idősebbeknek szóló előadásokból.

3. Hány éves korban (melyik korcsoportnál) tartja a legfontosabbnak a lakosság felkészítésének elvégzését?

Én úgy gondolom, hogy a felkészítést először 6 éves kortól a legjobb elkezdni, de talán még egy kicsivel korábban is lehet. A gyerekek sokat segíthetnek egy káresemény esetén, például tudnia kell a segélyhívó telefonszámát, hogy segítséget tudjon küldeni az arra rászoruló személynek.

4. Megítélése szerint egy nemzetközi regionális felkészítési program kialakítása megvalósítható-e ugyanazon kockázatok tekintetében?

Igen, megvalósítható. Nem minden országnak kell külön megoldást találnia egy problémára. A külföldről érkező jó megoldások elfogadásával és a különböző regionális struktúrákhoz való alkalmazkodással rengeteg idő és pénz takarítható meg, amit máshol is ésszerűen lehet felhasználni.

5. Milyen módszerrel, milyen konkrét szakmai területek figyelembevételével tartja fontosnak a regionális felkészítés elvégzését?

Legfontosabb, hogy fel kell használni a már meglévő regionális struktúrákat. A lakosság felkészítési anyagok útját úgy kell kialakítani, hogy az anyagot minden egyes ember könnyen megtalálja és felhasználhassa.

Interjú 3. Magyarország

A harmadik interjút Csepi László tűzoltó ezredes, a volt a Győri Katasztrófavédelmi Kirendeltség polgári védelmi felügyelője adta.

1. Ön mennyire tartja fontosnak a lakosság felkészítését a különböző veszélyekre?

A naponta bekövetkező események igazolják ennek a kiemelt fontosságát. Sokkal könnyebb ott az események számát csökkenteni, ahol van felkészült, akár több embert is a helyes irányba befolyásolni képes ember. Legyen ő egy tanár, egy alkalmazott, de egy képzett fiatal is sokat tehet a társaiért.

2. Melyik lakosságfelkészítési módszert tartja a leghatékonyabbnak, annak érdekében, hogy a lehető legtöbb állampolgárhoz jusson el a felkészítés tartalma?

A mai világban elengedhetetlen a közösségi médiákban történő, korcsoportoknak szóló tájékoztatók megjelentetése. Tik-tok, Facebook, Instagram stb. De nem vetném el a hagyományos sajtót sem, legyen az írott-, elektronikus, sajtó, televízió vagy rádió. Mindegyik egy-egy célcsoport elérésére alkalmas.

3. Hány éves korban (melyik korcsoportnál) tartja a legfontosabbnak a lakosság felkészítésének elvégzését?

Én már óvodás korban elkezdeném, de az eddigi gyakorlat szerint elsősorban az általános iskolák felső tagozatában, illetve a középiskolákban történnek ilyen jellegű felkészítések. Jómagam fontosnak tartanám az idősebb korosztály (nyugdíjasok) felkészítését is. Ők mivel otthon vannak, sokat tehetnének a családjuk biztonságáért.

4. Megítélése szerint egy nemzetközi regionális felkészítési program kialakítása megvalósítható-e ugyanazon kockázatok tekintetében?

Egy ilyen program mindenképpen hasznos lehet. Egymás jó gyakorlatait át lehet venni, nyilván a helyi sajátosságok figyelembevételével. Míg nálunk nem várható lavina, Ausztriában igen. De árvízi, szélsőséges időjárással, balesetekkel, tüzekkel, szén-monoxid mérgezésekkel kapcsolatosan mind a szlovák, mind az osztrák partner érintett lehet.

5. Milyen módszerrel, milyen konkrét szakmai területek figyelembevételével tartja fontosnak a regionális felkészítés elvégzését?

A szakemberek felkészítését egy munkaműhely keretében tudnám elképzelni, aztán abból kiindulva mindenki kidolgozza a saját specifikus anyagait a közösbe „bedobott” jó gyakorlatokból. Rövid filmeket tudok elképzelni, ahol egy-egy téma kerül feldolgozásra pár percben, ami bárhol leadható. A mi esetünkben az ár- és belvív, a szélsőséges időjárási jelenségek, valamint a tüzekkel, mérgezésekkel kapcsolatos anyagokat kellene feldolgozni.

Elemzés

Az interjú fő kérdéseit és az arra adott válaszokat táblázatba rendeztük a kiválasztott kutatási módszerek megfelelően.⁵¹

Kérdés	Interjú1	Interjú2	Interjú3
1. Ön mennyire tartja fontosnak a lakosság felkészítését a különböző veszélyekre?	Rendkívül fontos	Nagyon fontos	Kiemelten fontos
2. Melyik lakosságfelkészítési módszert tartja a leghatékonyabbnak, annak érdekében, hogy a lehető legtöbb állampolgárhoz jusson el a felkészítés tartalma?	Személyes találkozásokon és előadásokon keresztül.	Felkészült előadók előadásai, illetve a komplex egymásra épülő felkészítés során.	Korcsopontonként változó elérési út használatával (írott-, elektronikus, sajtó, televízió vagy rádió, Facebook, TikTok).
3. Hány éves korban (melyik korcsoportnál) tartja a legfontosabbnak a lakosság felkészítésének elvégzését?	10-30 éves közötti korcsoport	6 éves kortól.	Óvodás kortól folyamatosan a nyugdíjas korig.
4. Megítélése szerint egy nemzetközi regionális felkészítési program kialakítása megvalósítható-e ugyanazon kockázatok tekintetében?	Igen, példák is vannak rá.	Igen megvalósítható, a más országokban működő felkészítési elemek adaptálása.	Igen megvalósítható, más ország jó gyakorlatát át kell venni és a helyi sajátosságoknak megfelelően beilleszteni.
5. Milyen módszerrel, milyen konkrét szakmai területek figyelembevételével tartja fontosnak a regionális felkészítés elvégzését	Közös előadások, szimpóziumok keretén belül, esetleg konkrét gyakorlatok formájában.	Már meglévő regionális struktúrák felhasználásával.	Munkaműhely keretében, ahol mindenki bemutatja a saját jó gyakorlatát.

1. számú táblázat: Interjú kérdések összegzése.

Készítette: Beke Zoltán tű. alezredes

⁵¹ JOHN W. CRESWELL: Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Thousand Oaks, CA, Sage Publications, 2008, Chapter 7.

6.3. Következtetések

A kutatás rávilágított arra, hogy mindhárom kiválasztott ország egyaránt elkötelezett a lakosságfelkészítés területén. A szintézis során megállapítást nyert az, hogy mindegyik vizsgált ország nagyon fontosnak tarja a lakosság megfelelő felkészítését, ami arra enged következtetni, hogy a vizsgált országok elsőrendű feladatnak tekintik a lakosság veszélyhelyzeti tájékoztatását annak érdekében, hogy az állampolgárok megismerjék a környezetükben előforduló veszélyeket, és felkészülhessenek a helyes magatartási formákra. Azt, hogy ezt a célt hogyan tudják elérni, abban már eltérőek a vélemények. Amíg Ausztria és Szlovákia a lakosságnak tartott előadások tartásával, jól felkészült előadókon keresztül látja a leghatékonyabbnak a megfelelő információ eljuttatását a lakossághoz, addig a magyar szakember az adott korosztály által legjobban preferált csatornákon keresztül eljuttatott információkat tartja a leghatékonyabb módszernek. A lakosság felkészítésének legoptimálisabb időszakáról is megoszlanak a vélemények. Amíg Szlovákia a 10-30 éves kor közötti lakosokat tartja a legbefogadóbbnak, addig az Ausztriai és a Magyarországi minta az egy életen át történő, folyamatos, az adott kor aktuális veszélyhelyzeti kihívásaira történő felkészítésre helyezi a hangsúlyt. Mindegyik kutató fél fontosnak és megvalósíthatónak tartja a regionális, határokon átnyúló felkészítést, hiszen egy kialakult káreseménynek az államhatárok nem jelentenek fizikai gátat. Mindegyik szakember szerint a legfontosabb elem, a már bevált és a lehető leghatékonyabb lakosság felkészítési forma egymással történő megismertetése különböző rendezvényeken keresztül.

Összefoglalva megállapítható, hogy a vizsgált országok felkészítési módszerei hasonlóságot mutatnak, ami azt feltételezi, hogy egy határon átnyúló, regionális felkészítés egy-egy veszélyforrásra várhatóan hatékony lenne.

Kiemelt fontosságúnak tartják a lakosság különböző veszélyformákra történő felkészítését, illetve hasonlóan gondolkodnak a leghatékonyabb felkészítési formákról is. A felkészítés kezdetének időpontjaiban vannak eltérések, viszont az iskolarendszerben történő oktatás és a felkészült előadó mindenhol megjelent. Egyetértés van abban is, hogy fontos feladat a határon átnyúló felkészítések és lakossági tájékoztató anyagok elkészítése és az érintett lakossággal történő megismertetése.

7. Összegzés, a kutatás eredményeinek bemutatása

A kutatások során megállapítottuk, hogy a lakosságfelkészítés rendszerében a lakosság tájékoztatása, mint módszer fontos tényező. Magyarország földrajzi elhelyezkedése, geográfiai és hidrológiai adottságai, valamint településszerkezeti és infrastrukturális szempontból történő elemzése alapján megállapítottuk, hogy a különböző veszélyeztető hatások az egyes környezeti tényezőktől, a helyi sajátosságoktól is jelentős mértékben függenek. Kutatásaink során megállapítottuk, hogy az új katasztrófavédelmi szabályozás alapján, valamennyi magyarországi település valós kockázaton alapuló katasztrófavédelmi osztályba sorolása megtörtént, azon eredményekre építve megújult a veszélyhelyzeti tervezés rendszere, a helyi és területi szintű, valamint a központi veszélyelhárítási tervek és a kommunikáció rendszere. A magyar állam jogfejlődése a védelem és a biztonság területét érintően jelentős mérföldkőhöz érkezett. Ez a jogi környezet hozzájárul a szubjektív és objektív biztonság és védelem minél nagyobb mértékű szavatolásához, az új típusú kihívások és fenyegetések hatékony kezelésének eszközeként, úgy, hogy a polgári védelmi feladatok annak maradéktalanul a részét képezik.

Kutatásaink során megállapítottuk, hogy a tájékoztatás elkülönült időszakokra vetítve kaphat minősítő jelzöt, ezért nagyon fontos különbségnek ítéltük meg a kárt elszenvedettek körének pontos meghatározását.

A mindennapi éltvitelünk során a környezetünkben található veszélyforrások sok esetben okoznak hirtelen fellépő, szinte megoldhatatlan problémákat, ahol nagyon fontos az azonnali reagálás a hatóságok és az állampolgárok részéről, hiszen ez megfelelő biztosítékot adhat a lakosság élet- és anyagi javainak védelméhez. Ennek érdekében feltérképeztük, hogy a hatásterületen élő lakosság fokozottan ki van téve a veszélyes anyagok káros hatásainak, ezért az ismereti szintjüket ez irányba szükséges bővíteni, az átlagosnál magasabb szintre kell emelni. Álláspontunk, hogy a veszélyeztetett területen élőkben ki kell alakítani a tudatos védekezési mechanizmust.

Megállapítottuk, hogy a lakossági tájékoztató anyagokkal, a gyakorlatokkal, illetve a gyakorlatokba a lakosság minél szélesebb körű bevonásával tudatos, együttműködő állampolgári magatartás kialakítására lehet törekedni. Fontos feladat az állampolgárok riasztási jelzésekkel és a követendő magatartási szabályokkal kapcsolatos ismereteinek célirányos

bővítése. Kutatásaink során felismertük, hogy a távolságvédelem egy szerteágazó, a lakosság, a település vezetése, valamint a védekezésben résztvevő szervezetek összehangolt, jól szervezett és irányított feladata annak érdekében, hogy a lakosságot valamint az anyagi javakat a veszélyeztető hatásoktól meg lehessen védeni.

Az anyagban a releváns szakirodalomgyűjtés eredményeként bemutatott jogszabályok megfelelő keretet nyújtanak ahhoz, hogy a szükséges lakosságvédelmi intézkedések kellő időben és a kellő hatékonyság szerint biztosítsanak védelmet a lakosság érdekében.

Gyakorlati tapasztalatokat és esettanulmányokat feldolgozva megállapítottuk, hogy a védekezés során az egyik alapvető feladat az érintett lakosság megfelelő, tényszerű, és gyors tájékoztatása. Ennek hiányában csorbulhat a lakosságvédelmi intézkedések időbelisége és hatékonysága.

Feltérképeztük, hogy a katasztrófavédelem az elmúlt tíz évben jelentősen bővítette a kommunikációs eszközeinek körét, normál helyzetben és katasztrófaveszély, illetve veszélyhelyzetben is képes a lakosság széles körét elérni. A hatékony és minőségi lakosságtájékoztatás érdekében a katasztrófavédelem a rendelkezésre álló valamennyi eszközt használja, a legegyszerűbb megoldásokat éppúgy alkalmazva, mint a hagyományos, a webes felületeket, a social media platformjait és az okosalkalmazásokat. Ezek mindegyike bevonható a megelőzést célzó kommunikációba éppúgy, mint a veszélyhelyzeti tájékoztatás feladataiba.

Megállapítottuk, hogy a katasztrófavédelmi feladatok rendszerében kiemelt jelentőséggel bír a megelőzés időszaka és szerepe, annak hatékonysága esetén egyrészt nagyban hozzájárulhat egy káresemény megelőzéséhez, másrészt annak bekövetkezése esetén a gyors, szakszerű és hatékony kárfelszámoláshoz a helyreállítási feladatok csökkentéséhez. Mindehhez az önkéntes személyek és szervezetek támogatása és együttműködése elengedhetetlen. Megállapítottuk, hogy az állampolgárok felkészítését és felkészülését, szoros egységében, jogaik és kötelezettségeik ismeretével tovább kell erősíteni.

A digitalizáció előre haladásával kutatási eredményként fogalmaztuk meg, hogy fontos lenne a célcsoportok részére korosztályok szerinti, kapcsolódó digitális tartalmú tájékoztató anyagok készítése. Új kutatási eredményként fogalmaztuk meg, hogy mivel a különböző célcsoportok különböző médiafelületeket használnak, ezért generációkhoz szükséges rendelni az egyes riaszthatósági és elérhetőségi csatornákat, amelynek egységesítéséhez a mesterséges intelligencia felhasználása nyújthat segítséget.

A kutatás kezdetén alapvetően két kérdésre kerestük a választ. Megállapítható, hogy a települések kockázati besorolásának logikai alapját nem az esemény előre jelezhetősége adja, hanem az esemény bekövetkezésének valószínűsége és a veszélyeztetettség hatáserősségének metszéspontja. Ennek megfelelően és erre építetten készítettük el a települések kockázatbesorolását tartalmazó fejezetet, amely a települések veszélyelhárítási tervezését is megalapozza. A másik kérdés megválaszolása során fontos előrelépést tettünk annak megállapítására, hogy a lakosság tájékoztatási feladatok és jó gyakorlatok minőségével egyidejűleg az együttműködést is segíti, ha a határmenti vármegyék a szomszédos országgal közös, többnyelvű lakosság tájékoztató anyagot dolgoznak ki, amely a turizmus piacának eredményes működését is elősegítheti.

Felhasznált irodalom

- BABBIE, E. (2001): *Társadalomtudományi kutatás gyakorlata. 6. kiadás.* Balassi Kiadó.
- BANDLER R. (1992). *Elméti változások.* Bioenergetic Kft.
- BARLAI R. & KÖVÁGÓ Gy. (1996). *Válság (katasztrófa) kommunikáció.* Petit Reál Kiadó.
- BOGNÁR B., KÁTAI-Urbán L., KOSSA Gy., KOZMA S., SZAKÁL B. & VASS Gy. (2013). *Iparbiztonságtan I.* Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- BOLGÁR J. & SZEKERES Gy. (2012). *Katasztrófa és kríziskommunikáció lélektani alapjai.*
www.vedelemigazgatas.hu
- BOLGÁR J. & MÓGOR J. (2012). *A lakossági tájékoztatás lélektani kérdései.*
www.vedelem.hu
- CAMPBELL W. R. (2004). *The Sources of Institutional Trust in East and West Germany: Civic. Culture or Economic Performance.* German Politics, 13(3), 401–418.
- CRESWELL, W. J. (2008). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches.* Sage Publications.
- CSEPELI Gy. (1997). *Szociálpszichológia.* Osiris Kiadó.
- DUBAI Lné (2007). Hiteles kommunikáció katasztrófahelyzetben. In Farkas É. & Meruk J. (Szerk.), *Közigazgatási kommunikáció Magyarországon* (pp. 95-115). Pécsi Tudományegyetem.
- FALKNÉ Bánó K. (2008). *Kultúraközi Kommunikáció.* Perfekt Gazdasági és Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zártkörűen Működő Részvénytársaság.
- FODOR I. (2008). *Válságkommunikáció.* Minerva Kiadó
- FEHÉR I. & DEME S. (2010). *Sugárvédelem.* ELTE Eötvös Kiadó.
- FRAZER, A. G & TAYLOR, A. J. W. (1981). *Psychological sequelae of Operation Overdue following the DC10 aircrash in Antarctica.* Publications in Psychology.
- GRABER D. (1984). *Processing the News: How People Tame the Information Tide.* Longman.
- HORNYACSEK J. (Szerk.) (2020). *A környezetvédelem speciális kérdései.* Digitart Studio, DAS Könyvek.
- KATONA T. J. (2019). *Speciális tervezési követelmények: külső és belső veszélyek.* Online:
<https://oktatok.reak.bme.hu/karolyi/wp-content/uploads/sites/18/2019/07/veszelyek.pdf>
- KÁDÁR P. (Szerk.) (2023). *A védelmi és biztonsági szabályozás magyarországi reformja* (első kiadás). Nemzeti Közszolgálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely.
<https://hhk.uni-nke.hu/kutatas-es-tudomanyos-elet/kutatomuhelyek/vedelmi-biztonsagi-szabalyozasi-es-kormanyzastani-kutatomuhely/tkp2021-nva-16-vedelmi-es-biztonsagi-szabalyrendszer-reform>

https://mpvsz.hu/pv_szemlek/pvszemle2022/index.html

KÉMÉNCZY I. (1980). *Tömegkatasztrófák pszichológiai hatásai*. Zrínyi Katonai Kiadó.

LÁZÁR J. (1981). *A kommunikáció tudománya*. Balassa Kiadó.

LÁSZLÓ V. & MUHORAY Á. (2021). *A veszélyhelyzeti szabályozás alkotmányos jogfejlődési tapasztalatainak értékelése*. *Hadtudomány*, 31(E-szám), 146-161.
<https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/article/view/8064/6599>

MÉSZÁROS K. (2021). *Az energiabiztonság helye a biztonság fogalomrendszerében, s jelentősége a XXI. században*. Biztonságpolitika.

MOLNÁR K. (2001). *Kommunikáció a rendvédelmi munkában*. Jegyzet. Rendőrtiszti Főiskola.

MÓGOR J. & BONNYAI T. (2010). *A katasztrófavédelem lakosságtájékoztatási módszerei és eszközei*. Védelem. Online: <https://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/730-a-katasztrofavedelem-lakossagtajekoztatasi-modszerei-es-eszkozei.pdf>

MUHORAY Á. (2022). A katasztrófavédelem irányítási modelljének vizsgálata. In Szabó Cs. & Molnár D. (Szerk.), *Studia Doctorandorum Alumnae I.: Válogatás a DOSz Alumni Osztály tagjainak doktori munkáiból* (pp. 359-458). Doktoranduszok Országos Szövetsége.

NOSZKAY E. (2000). *A válságmenedzsment és hazai gyakorlata*. SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Vezető- és Továbbképző Intézet.

TEKNŐS L. (2020). Sustainability aspect of disaster management. *Georgikon for agriculture: a multidisciplinary journal in agricultural sciences*, 24(4), 103-116.

TÓTH F. & SZARKA Zs. (2023). A védelmi és biztonsági reform katasztrófavédelmi jellemzői. *Polgári Védelmi Szemle*, 15(ksz), 48-59.

https://mpvsz.hu/pv_szemlek/pvszemle2023/index.html

SIMMEL, G. & GOFFMAN, E. (1997). Legitimators of the Sociological Investigation of Human Experience. *Qualitative Sociology* 20, 369-388.

VARGA P. (2011). Földrengések előrejelzése. *Magyar Tudomány*, 7, 843-860.

<https://link.springer.com/article/10.1023/A:1024779300122>

Jogforrások

[Magyarország Alaptörvénye](#)

[2021. évi XCIII. törvény](#) a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról (Vbö.)

[2021. évi CXL. törvény](#) a honvédelemről és a Magyar Honvédségről (Hvt.)

[2021. évi CXXI. törvény](#) egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról

[2022. évi VII. törvény](#) egyes törvényeknek a honvédelemmel, a gazdaságfejlesztéssel, valamint a kormányzati igazgatással összefüggő módosításáról

[2011. évi CXXVIII. törvény](#) a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (Kat.)

[234/2011. \(XI. 10.\) Korm. rendelet](#) a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról (Kat. vhr.)

[614/2022. \(XII. 29.\) Korm. rendelet](#) a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról (Hvt. vhr.)

[428/2022. \(X.28.\) Korm. rendelet](#) a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség szabályairól

[385/2022. \(X. 13.\) Korm. rendelet](#) a honvédelmi adatkezelésekről szóló törvény végrehajtásáról

[399/2022. \(X. 21.\) Korm. rendelet](#) a NATO Válságreakálási Rendszerével összefüggő döntéshozatal és feladatellátás, valamint a Nemzeti Intézkedési Rendszer alkalmazásával összefüggő szabályokról

[402/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) a polgári védelmi kötelezettségről

[400/2022. \(X. 21.\) Korm. rendelet](#) a védelmi és biztonsági célú tervezés szabályairól

[403/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) a védelmi és biztonsági célú ellenőrzésekről

[404/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) a védelmi és biztonsági képzések szabályairól

[405/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) a védelmi és biztonsági célú gyakorlatokról

[182/2022. \(V. 24.\) Korm. rendelet](#) a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről

[406/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) a védelmi és biztonsági bírság szabályairól

[408/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) egyes védelmi és biztonsági tevékenységekkel kapcsolatos belügyi tárgyú kormányrendeletek módosításáról

[411/2022. \(X. 24.\) Korm. rendelet](#) a postai szolgáltatások különleges jogrend és az összehangolt védelmi tevékenység időszakára való felkészítésének rendszeréről, feladatairól, működési feltételeiről

[1508/2022. \(X. 21.\) Korm. határozat](#) a védelmi felkészítés egyes kérdéseiről

[1150/2012. \(V. 15.\) Korm. határozat](#) a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról

[62/2011. \(XII. 29.\) BM rendelet](#) a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól

[16/2013. \(V. 9.\) BM rendelet](#) a belügyminiszter feladatkörét érintő ágazati honvédelmi feladatokról

[2000. évi XXV. törvény](#) a kémiai biztonságról

[1272/2008/EK](#) európai parlamenti és tanácsi rendelet

[1/1986. \(II. 21.\) ÉVM–EüM együttes rendelet](#) a köztisztasággal és a települési szilárd hulladékkal összefüggő tevékenységekről

[5/2004. \(I. 28.\) GKM rendelet](#) a helyi közutak kezelésének szakmai szabályairól

[6/1998. \(III. 11.\) KHVM rendelet](#) az országos közutak kezelésének szabályozásáról

[1313/2013/EU Parlament és Tanács határozata](#) az uniós polgári védelmi mechanizmusról

[2010. évi CIV. törvény](#) a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

Egyéb források

<https://www.munichre.com/en/company/investors/reports-and-presentations/annual-report.html>

https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/SAMANCTA/HU/Safety/DangerousSubstances_HU.htm

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32008R1272>

<https://www.nnk.gov.hu/index.php/kemiai-biztonsagi-es-kompetens-hatosagi-fo/clp/kotelezettsegek/osztalyozas>

<https://www.nnk.gov.hu/index.php/kemiai-biztonsagi-es-kompetens-hatosagi-fo/reach/segedletek/310-tajekoztato-az-eu-vegyszer-anyagokat-engedelyezo-tevekenysegerol>

<https://biztonsagpolitika.hu/elemzesek/az-energiabiztonsag-helye-a-biztonsag-fogalomrendszerben-s-jelentosege-a-xxi-szazadban>

<https://zoldholnap.hu/-zoldenergia/>

<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20180328STO00751/hulladekkezeles-az-eu-ban-trendek-es-statisztikak-infografika>

<https://www.zoldpolc.hu/szelektiv-hulladekgyujtes-szabalyai-356>

<https://hu.met.com/hu/mind-the-fyouture/mindthefyouture/kornyezetszennyez-es-hatasai-megelozese-es-visszaforditasa> 2023.11.10. 04:22

<https://www.katasztrofavedelem.hu/86/katasztrofavedelmi-mobil-labor-kml> 2023.11.10. 05:12

<https://www.megksz.hu/epuletgepeszet/energiaellatas/> 2023.11.09. 21:39

<http://ki2.oszk.hu/kf/2018/02/az-eletminoseg-es-a-konyvtar-valtozo-szerepe> 2023.10.26. 6:38

<https://www.6generacio.com/copy-of-generaciok> 2023.10.26. 6:42

<https://www.katasztrofavedelem.hu/47/katasztrofatipusok-magatartasi-szabalyok> 2023.10.10.
22:20

<https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/a-katasztrofak-elleni-vedekezes-aktualis-kerdeseirol-tanacsokoztak.html> 2023.10.10. 22:28

ÁNTSZ OTH ajánlása (2015): A kitelepített lakosok, illetve a beavatkozó állomány szükség elhelyezésének minimum feltételeire, és az ezzel kapcsolatos egyéb feladatokra vonatkozóan, Budapest

BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2023) Útmutató a veszélyelhárítási terv készítési és felülvizsgálati tapasztalatairól, Budapest: BM Országos Országos Polgári Védelmi Főfelügyelőség

BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2021) Felhasználói Dokumentáció a Marathon Terra Rendszer 3 Lakossági SMS moduljának használatáról.

Mellékletek

1. számú melléklet

CLP veszélyességi osztályok és kategóriák

Fizikai veszélyek	
<i>Veszélyességi osztály</i>	<i>Veszélyességi kategória</i>
Robbanóanyagok	instabil robbanóanyagok, 1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.5. és 1.6. alosztály
Tűzveszélyes gázok (beleértve a kémiaailag instabil gázokat)	A és B kategória (tűzveszélyes gázok), 1. és 2. kategória (kémiaailag instabil gázok)
Aeroszolok	1., 2. és 3. kategória
Oxidáló gázok	1. kategória
Nyomás alatt lévő gázok	sűrített gáz, cseppfolyósított gáz, mélyhűtött cseppfolyósított gáz, oldott gáz
Tűzveszélyes folyadékok	1., 2. és 3. kategória
Tűzveszélyes szilárd anyagok	1. és 2. kategória
Önreaktív anyagok és keverékek	A, B, C, D, E, F és G típus
Öngyulladó folyadékok	1. kategória
Öngyulladó szilárd anyagok	1. kategória
Önmelegedő anyagok és keverékek	1. és 2. kategória
Olyan anyagok és keverékek, amelyek vízzel érintkezve tűzveszélyes gázokat bocsátanak ki	1., 2. és 3. kategória
Oxidáló folyadékok	1., 2. és 3. kategória
Oxidáló szilárd anyagok	1, 2. és 3. kategória
Szerves peroxidok	A, B, C, D, E, F és G típus
Fémekre korrozív hatású anyagok	1. kategória
Deszenzibilizált robbanóanyagok	
Egészségi veszélyek	
<i>Veszélyességi osztály</i>	<i>Veszélyességi kategória</i>
Akut toxicitás	1., 2., 3. és 4. kategória
Bőrmarás/-irritáció	1. kategória, 1A., 1B., 1C. és 2. kategória
Súlyos szemkárosodás/szemirritáció	1. és 2. kategória
Légzőszervi szenzibilizáció vagy bőrszenzibilizáció	1. kategória, 1A. és 1B. alkategória
Csírasetjt-mutagenitás	1A., 1B. és 2. kategória

Rákkeltő hatás	1A., 1B. és 2. kategória
Reprodukciós toxicitás	1A., 1B. és 2. kategória és a laktációra gyakorolt vagy a laktáción keresztül fellépő hatásokra vonatkozó további kategória
Célszervi toxicitás (STOT) –egyszeri expozíció	1. és 2. kategória és 3. kategória kizárólag narkotikus hatások és légúti irritáció számára
Célszervi toxicitás (STOT) –ismétlődő expozíció	1. és 2. kategória
Aspirációs veszély	1. kategória
Környezeti veszélyek	
Veszélyességi osztály	Veszélyességi kategória
Veszélyes a vízi környezetre	1. akut kategória; 1., 2., 3. és 4. krónikus kategória
Egyéb veszélyek	
Veszélyességi osztály	Veszélyességi kategória
Az ózonrétegre veszélyes	1. kategória

2. számú melléklet

Légiriadó:

3x30 másodpercig tartó, váltakozó hangmagasságú (280Hz és 400 Hz közötti) szirénahang, 30 másodperces szünetekkel.

Végrehajtása: az indítógomb, (indítókulcs) 6 mp nyomvatartása (elfordítása) után 2 mp szünet, ezt 6 alkalommal megismételve.

A jelzés után 30 mp szünetek beiktatásával, a riasztást még kétszer meg kell ismételni.

3. számú ábra Légiriadó⁵²

Katasztrófariadó:

120 mp tartó folyamatos, váltakozó hangmagasságú (280Hz és 400 Hz közötti) szirénahang.

Végrehajtása: az indítógomb, (indítókulcs) 6 mp nyomvatartása (elfordítása) után 9 mp szünet, ez 120 mp keresztül ismételve.

4. számú ábra Katasztrófariadó. Forrás: 53

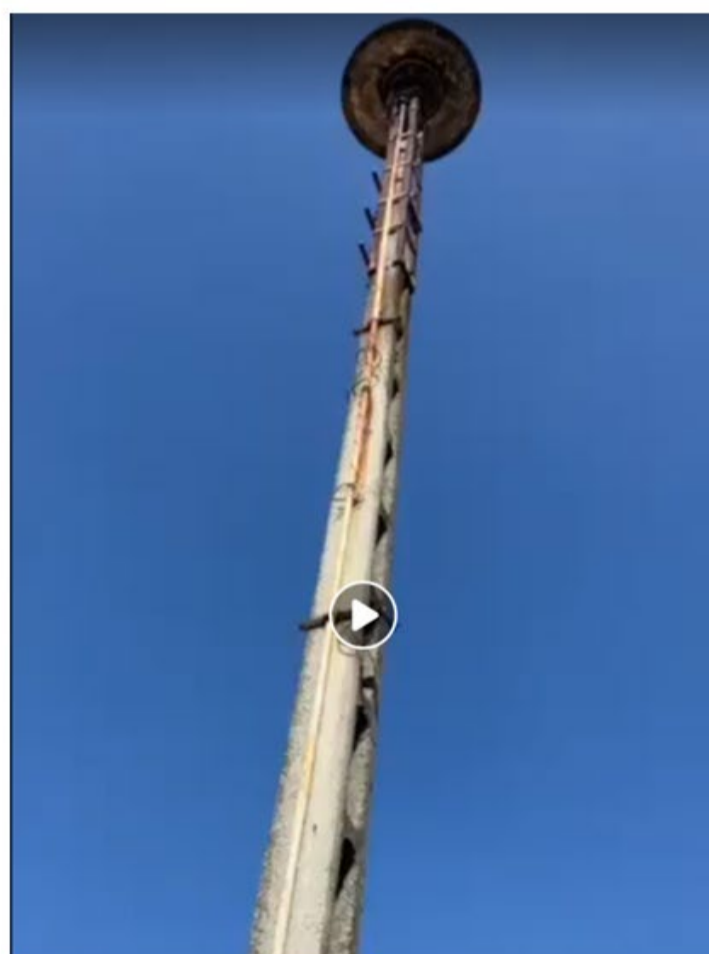
⁵² Dr. Tóth Ferenc tű. dandártábornok 2009. előadása.

⁵³ Dr. Tóth Ferenc tű. dandártábornok 2009. előadása.

5. számú ábra veszély elmúlt. Forrás:54

Sziréna hangos próbája

6. számú ábra Szirénaellenőrzés. Készítette: Beke Zoltán tű. alezredes

⁵⁴ Dr. Tóth Ferenc tű. dandártábornok 2009. előadása.

3. számú melléklet

A lakosságfelkészítés és tájékoztatás témaköreit érintő jogyakorlatok

I. Megnevezés

A katasztrófák egyes típusaihoz kapcsolódó magatartási szabályok kommunikációja a lakosság számára

Cél:

A katasztrófák lehetséges megelőzésének célja a különböző veszélyek, kockázatok bekövetkezésének elkerülése, a károsító hatások megszüntetése vagy csökkentése, valamint az eseménykezelés feltételeinek biztosítása. A megelőzési folyamat elengedhetetlen részét képezi a lakosság felkészítése és tájékoztatása. A katasztrófavédelem a lakosságfelkészítés részeként kiemelten kezeli a kisgyermekeket, illetve a tanulók felkészítését.

Ki, mikor és hol dolgozta ki?

BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság folyamatosan a megalakulása óta.

Bemutató

A megelőzési folyamat, így a lakosságfelkészítés is egyre nagyobb szerepet kap a katasztrófavédelmi feladatrendszerben. A több ágazat, szervezet által végzett feladat együttesen, egymásra épülve járul hozzá az ország biztonságának növeléséhez.

Eddig tapasztalatok

A lakosságfelkészítés eredményessége számokkal nehezen mérhető, jelentős eredményt hosszabb távon hoz, ugyanakkor fontosságát nem lehet megkérdőjelezni, hiszen a megfelelő szintű felkészültség a különböző események során a veszteségeket minimalizálhatja.

Elérhetőség (pl egy honlap címe):

<https://www.katasztrofavedelem.hu/47/katasztrofatipusok-magatartasi-szabalyok>

Több csatornán is kommunikál a katasztrófavédelem, új célcsoportot megcélozva

Üzeneteink százezreket érnek el

II. Megnevezés

Veszélyhelyzeti Értesítési Szolgáltatás

Cél:

Gyors, hiteles tájékoztatás a környezetet, útvonalat, helyszíneket érintő balesetokról, időjárásról és más veszélyhelyzetekről. Folyamatos tájékoztatás, figyelmeztetés az országban bekövetkező, tűzoltói beavatkozást igénylő eseményekről és meteorológiai riasztásokról.

Ki, mikor és hol dolgozta ki?

Magyarországon 2013. november 25-én a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, szakszolgálata a Rádiós Segélyhívó és Infokommunikációs Országos Egyesület (RSOE) és a Microsoft Magyarország Kft. közösen hozta létre. 2020. március 2-től érhető el a VÉSZ legújabb verziója, amely kibővített tartalommal és új funkciókkal szolgálja a felhasználók biztonságát.

Bemutató

A Veszélyhelyzeti Értesítési Szolgáltatás egy mobilinternet alapú, PUSH- technológiájú, Microsoft Azure felhő szolgáltatást támogató, üzenetküldő alkalmazás. Elérhető Android és IOS operációs rendszerekhez, Windows Phone-ra, illetve Windows számítógépre egyaránt. Segítségével gyors és hiteles forrásból lehet értesülni az ország egész területén a figyelmeztetésekről és riasztásokról a nap 24 órájában.

Különlegessége

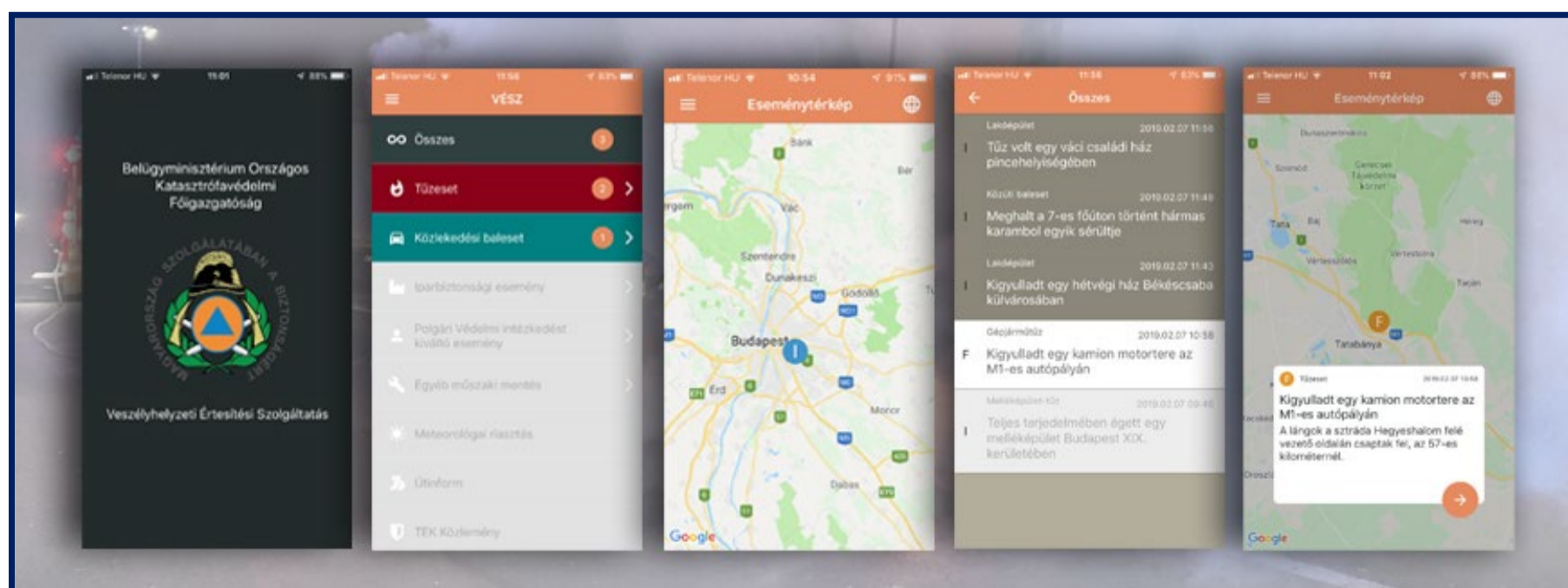
A megújult alkalmazásban a menürendszer egyszerűsödött, a felhasználók a közlekedési balesetokról, tüzesetokról, rendkívüli helyzetekről és egyéb tűzoltói beavatkozásokról, valamint a meteorológiai szolgálat riasztásairól kaphatnak értesítést. A területalapú beállítások bővítésre kerültek, így a felhasználók akár a saját pozíciójuk alapján is kaphatnak üzeneteket a veszélyhelyzetekről, függetlenül attól, hogy melyik beállítást használják a készülékükön. Újdonság a felolvasó funkció, amely akadálymentesítésre szolgál, emellett vezetés közben is jól használható. A gyengénlátók az alkalmazást nagykontrasztos üzemmódban tudják használni.

Eddig tapasztalatok

A vélemények összegzése után elmondható, hogy a VÉSZ-t egy hasznos alkalmazásnak találták a válaszadók.

Elérhetőség (pl egy honlap címe):

<https://www.katasztrofavedelem.hu/37/vesz>

III. Megnevezés

Kríziskommunikációs ismeretek oktatása és megjelenítése a vezetői kommunikáció során

Cél:

A kríziskommunikáció elméleti és gyakorlati összefüggéseinek oktatása.

Ki, mikor és hol dolgozta ki

Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2012.

Bemutató

Krízpszichológiai alapfogalmak, a kommunikáció pszichológiai alapjai, a krízis kommunikációs terv elkészítésének gyakorlati szempontjainak oktatása. A kríziskommunikáció gyakorlati megvalósításának szakmai és pszichológiai szempontjai, a veszélyhelyzetek, a veszélyhelyzet-kezelés, a művelet-irányítás kommunikációs aspektusai, esettanulmányok, szituációs gyakorlatok oktatása.

Eddig tapasztalatok

A hallgatói visszajelzések tükrében nagyon fontos és hasznos tantárgy. A tantárgyi vonatkozású tudományos eredmények figyelemmel kísérése a magyar és a nemzetközi szakirodalom tanulmányozása folyamatos.

Elérhetőség (pl egy honlap címe):

<https://kvi.uni-nke.hu/document/kvi-uni-nke-hu/Katasztr%C3%B3fav%C3%A9delmi%20m%C5%B1veleti%20t%C3%A9m%C3%A1k%20-%202020-2021.pdf>

IV. Megnevezés

Kiürítési gyakorlatok

Cél:

A gyakorlatok tényleges megtartásával és értékelésével folyamatosan fejleszthetők a rendezvényen résztvevők kiürítéssel kapcsolatos kompetenciái, mérsékelni lehet a tömegrendezvények esetleges veszélyeit.

Mikor került lebonyolításra?

2021. évben a Győr-Moson-Sopron Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Győr-Moson-Sopron Megyei Polgári Védelmi Szövetség a társszervek bevonásával szervezett kimenekítési - kiürítési gyakorlatot az AUDI Arénában az üzemeltető kezdeményezésére.

Bemutató

Nagyszabású sportrendezvényeken, illetve különféle zenés-táncos rendezvényeken, koncerteken több korosztály is szórakozik, de a könnyűzenei fesztiválok jellemzően a fiatalabb korosztály tölti szabadidejét. A gyakorlaton résztvevő diákok elsajátítják, hogy egy váratlanul bekövetkező esemény során (pl. tűz esetén) mit kell tenniük, illetve emellett a rendezvény szervezői és a biztonsági személyzet is felmérheti, hogy egy valós tömegrendezvény esetén mennyi időt venne igénybe az épület kiürítése, s milyen problémák adódhatnak, amire mindenkit egy biztonságos távolságra kerül a létesítménytől.

Eddig tapasztalatok

A gyakorlat megrendezésével ráirányítható a figyelem a tömegrendezvények veszélyeire. A rendezvényen részt vevő – jelen esetben- közel öt és félezer diák felkészítésével, további célközönséghez is eljuttathatók az információk a helyes magatartási szabályokról.

Elérhetőség (pl egy honlap címe):

<https://www.katasztrofavedelem.hu/application/uploads/magazin/public/2015/05/files/basic-html/page18.html>

V. Megnevezés

Ifjúsági versenyek

Cél:

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek segítséget nyújtanak és részt vesznek a nevelési-oktatási intézmények számára a felkészítések – mind a tanórák keretében, mind pedig a tanórán kívüli foglalkozások során – tervezésében és végrehajtásában, a területi és helyi szintű katasztrófavédelmi ifjúsági versenyek szervezésében és lebonyolításában.

Jógyakorlatként említhetők a nemzetközi versenyeken való részvételek, pl. az osztrák Safety Tour Biztonsági Olimpia, ahol az Alpok-Adria Eurégió keretében vett részt a hazai diákcsoport, továbbá a szlovákiai polgári védelmi versenyen való részvétel. Ezek a versenyek is egymásra épülnek a helyi szinttől kezdve az országos szintig.

Mikor került lebonyolításra?

Évről-évre kerülnek lebonyolításra.

Bemutató

A veszélyhelyzetekre való felkészülés komplex jellegét előtérbe helyezve, a polgári védelmet, a tűzvédelmet és az iparbiztonságot felölelő feladatok mellett, a verseny helyt ad a közlekedésbiztonságnak, a környezetbiztonságnak, az élhető környezet megteremtésének, az önmentésképesség fejlesztésének, így a biztonság komplex értelmezésének. A versenyeken a csapatok elméleti- és gyakorlati feladatvégrehajtás során a fentiekkel összefüggő feladatokat hajtanak végre az érvényes szabályzók szerint. A tanulók elméleti tudását a korosztálonként összeállított teszten mérik fel, míg az ügyességi versenyszámokhoz többféle állomáshelyet alakítanak ki. Az egyes feladatokat úgy állítják össze, hogy azok - ha játékos formában is - de csapatmunkát igényeljenek.

Elérhetőség (pl egy honlap címe):

<http://dmn29.admin.tagi.rsoe.hu/wp-content/uploads/2023/08/ifjusagi-verseny-szabalyzat-2020.01.22.pdf>

Pytheas Könyvmanufaktúra